BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III.
RACCOLTA
VILLAROSA
C
35 7(10
NAPOLI

Digitized by Google

Racc Vill C
357 (10)

Digitized by Google

605720

IO. GOTTLIEB HEINECCII,

POTENT. PRVSSORVM REGIS

Quondam a Conſil. Sanctior., Iur. ac Philoſoph. in ill. Academ. Frideric. Profeſſoris publ. ord.

OPERVM

AD

VNIVERSAM IVRIS PRVDENTIAM, PHILOSOPHIAM ET LITTERAS HVMANIORES

Pertinentium,

TOMVS NONVS.

Continens,

PRAELECTIONES ACADEMICAE IN HVG. GROTIVM DE IVRE BELLI ET PACIS.

NEAPOLI MDCCLXXVII.
IMPENSIS JOSEPHI CAMPI.

SVPERIORVM FACVLTATE AC PRIVILEGIO.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

[illegible]

Digitized by Google

INDEX CAPITVM.

PROOEMIVM. pag. 1.

LIBER I.

CAP. I. *Quid bellum? Quid ius?* 26
II. *An bellare vmquam iuſtum ſit?* 36
III. *Belli partitio in publicum et privatum, ſummi imperii explicatio.* 51
IIII. *De bello ſubditorum in ſuperiores.* 80
V. *Qui bellum licite gerant.* 93

LIBER II.

CAP. I. *De belli cauſſis, et primum de defenſione ſui, et rerum.* 94
II. *De his, quae hominibus communiter competunt.* 103
III. *De adquiſitione originaria rerum, vbi de mari et fluminibus.* 114
IIII. *De derelictione praeſumta, et eam ſequuta occupatione, et quid ab vſucapione et praeſcriptione differat.* 123
V. *De adquiſitione originaria iuris in perſonas, vbi de iure parentum, de matrimoniis, de collegiis, de iure in ſubditos, ſeruos, cet.* 130
VI. *De adquiſitione deriuatiua facto hominis, vbi de alienatione imperii, et rerum imperii.* 146
VII. *De adquiſitione deriuatiua, quae fit per legem, vbi de ſucceſſione ab inteſtato.* 152
VIII. *De adquiſitionibus, quae vulgo dicuntur iuris gentium.* 159
VIIII. *Quando imperia, vel dominia deſinunt,* 175
X. *De obligatione, quae ex dominio oritur.* 180
XI. *De promiſſis.* 185
XII. *De contractibus.* 194
XIII. *De iureiurando.* 205
XIIII. *De eorum, qui ſummum imperium habent, promiſſis, contractibus, et iureiurando.* 215
XV. *De foederibus et ſponſionibus.* 221
XVI. *De interpretatione.* 231
XVII. *De damno per iniuriam dato, et obligatione, quae inde oritur.* 243
XVIII. *De legationum iure.* 248
XVIIII. *De iure ſepulturae.* 254
XX. *De poenis.* 258

XXI.

Digitized by Google

Cap. XXI. *De communicatione poenarum.* pag. 285
XXII. *De cauſſis iniuſtis.* 294
XXIII. *De cauſſis dubiis.* 299
XXIIII. *Monita de non temere etiam ex iuſtis cauſſis ſuſcipiendo bello.* 304
XXV. *De cauſſis belli pro aliis ſuſcipiendi.* 305
XXVI. *De cauſſis iuſtis, vt bellum geratur ab his qui ſub alieno imperio ſunt.* 308

LIBER III.

Cap. I. *Quantum in bello liceat, regulae ex iure naturae generales, vbi et de dolis et mendacio.* 311
II. *Quomodo iure gentium bona ſubditorum pro debito imperantium obligentur, vbi de repreſſaliis.* 321
III. *De bello iuſto, ſiue ſollemni, iure gentium, vbi de indictione.* 324
IIII. *De iure interficiendi hoſtes in bello ſollemni, et alia vi in corpus.* 328
V. *De rebus vaſtandis eripiendiſque.* 335
VI. *De iure adquirendi bello capta.* 337
VII. *De iure in captiuos.* 347
VIII. *De imperio in victos.* 350
VIIII. *De poſtliminio.* 351
X. *Merita de his, quae fiunt in bello iniuſto.* 358
XI. *Temperamentum circa ius interficiendi in bello iuſto.* 360
XII. *Temperamentum circa vaſtationem et ſimilia.* 366
XIII. *Temperamentum circa res captas.* 368
XIIII. *Temperamentum circa captos.* 370
XV. *De temperamento circa adquiſitionem imperii.* 372
XVI. *Temperamentum circa ea quae iure gentium iure poſtliminii carent.* 375
XVII. *De his, qui bello medii ſunt.* 376
XVIII. *De his, quae in bello priuatim fiunt.* 377
XVIIII. *De fide inter hoſtes.* 379
XX. *De pace.* 382
XXI. *De fide manente bello, vbi de induciis, commeatu, captiuorum redemptione.* 393
XXII. *De fide minorum poteſtatum in bello.* 398
XXIII. *De fide priuata in bello.* 400

IO.

IO. GOTTL.

HEINECCII

PRAELECTIONES

IN

HVGONIS GROTII

DE

IVRE BELLI ET PACIS

LIBROS III.

AD PROOEMIVM.

ADGREDIMVR opus, quo nullum vmquam ſol vidi illuſtrius, et quod viuet, quamdiu ſtudiis praeclari honos inter mortales erit. Maximi ſemper eam magni GROTII lucubrationem fecere eruditi, in quibus PAVLLVS COLOMESIVS in *Operib. pag.* 459. ſcribit, Grotium omnes ingenii vires in hoc opus intendiſſe, eumque de libris his dicere potuiſſe, quod CASAVBONVS ſcripſerat de *Commentario* ſuo *in Perſium*: *in Perſio omnem ingenii conatum effudimus*. Nec male indicauit COLOMESIVS. Ipſe enim GROTIVS de hoc opere ſuo in *Epiſt.* 196. ſcribit: *mitto tibi libros de iure belli et pacis, cum non exigua acceſſione. Horum curam tibi et amicis commendo, vt inter mea opera, ſi quid video,* EMINENTIVM.

Antequam ad prooemium perueniamus, quaedam praemittere iuuabit, quae ad libri huius hiſtoriam pertinent. Scripſit illum Grotius iam exſul,

quum magna inuidiae tempeſtate aduerſus ſe excitata, ob nouas, quarum inſimulabatur, in ſacris opiniones, et ſactionem Oldenbarneueldianam, ex carcere ingenioſo vxoris commento exportatus in Galliam profugiſſet. Id enim ipſe indicat *in prooem.* §. 30. In Gallia enim reperto praeſidio, Nicol. Peireſcius id egit, vt rex hoc nouo hoſpite ad rem magnam et illuſtrem vteretur, et hinc facile obtinuit, vt Grotio iſtud opus *de iure belli et pacis*, quale nondum exſtabat, conſcribendum daretur. Praeſtitit hoc ipſum egregie, et hoc opus edidit anno 1625. quumque primum conſilium cepiſſet, illud inſcribendi *ius gentium*, poſtea id conſilium abiecit, et operi praefixit titulum *de iure belli et pacis*, vt hoc titulo inuitati et ſummi rerum adminiſtri in aulis, et duces bellici librum legerent, neque illum tamquam opus vmbratile et ſcholaſticum adſpernarentur. GROT. *Epiſt.* 78. *ad Gall.* COLOMES. *Epiſt. claror. viror. epiſt.* 3.

Ceterum immortale hoc opus aliis bilem mouit, ab aliis cum ſummo plauſu receptum eſt. Nemini id minus placuit, quam pontifici Romano. Quum enim Grotius iura principum et rerum publicarum aduerſus pernicioſas ſacerdotum doctrinas grauiter vbique adſerat, et fundamenta ponat genuinae doctrinae ciuilis, quae papae admodum exoſa, et regno tenebrarum parum proficua ſunt: librum in *indicem librorum prohibitorum* referri iuſſit anno 1627. Vnde ex omnibus Romanenſium academiis exſulat. Vid. BOECLER. *in praefat. Commentar. ad Grotium*.

Deinde et ex Proteſtantibus permultis hoc opus diſplicuit ob varias a receptis eccleſiae doctrinis diſcrepantes ſententias, quas ſaepe inſpergit. Et profecto eodem fere tempore duo magna ingenia turpiter ſe dederunt, quum ſe rebus alienis immiſcerent; Grotius, dum theologicae eruditionis; Salmaſius, dum iuridicae lauream adſectaret. Et hinc eſt, quod tot theologi notas ſcripſerunt ad Grotium, de quibus paullo poſt erit dicendi locus.

Quo magis autem opus ob naeuos quoſdam diſplicuit, eo magis ſe probauit viris ciuilis prudentiae gnaris: eoque factus eſt, vt nullus vmquam auctor claſſicus tot commentariis illuſtratus ſit, ac Grotii libri *de iure belli et pacis*. Sed illam commentatorum turbam nos in certas claſſes, ac veluti in tribus quaſdam, deſcribemus.

I. Fuere, qui id egerunt tantum, vt textum Grotii interpretarentur, et genuinum eius ſenſum eruerent, in eoque genere reliquis omnibus palmam praeripit IO. FRIDER. GRONOVIVS, cuius notae ad intelligendum Grotium ſunt vtiliſſimae, et bonae frugis plenae.

II. Fuere, qui Grotium magis illuſtrarent, quam de eius doctrinis diſputarent, eoque in genere regnat IO. HENR. BOECLERVS, qui conquiſitis ex omni antiquitate exemplis et teſtimoniis Grotium illuſtrat. Sed nec multum vtilitatis extra ſcholam hi commentarii adferre ſolent, nec integri lucem adſpexerunt. Peruenit enim Boeclerus tantum ad caput vſque ſeptimum libri II. Eiuſdem generis et commentarius GVIL. *van der* MVELEN, operoſus et eruditus, ſed eadem methodo conſcriptus, VLRICI OBRECHTI, profeſſoris et poſtea praetoris regii Argentoratenſis, Boecleri generi, et IOANNIS TESMARI, profeſſoris Marburgenſis.

III. Fuere, qui Grotii doctrinas vel a philoſophia ſcholaſtica, vel a recepta eccleſiae doctrina diſſentientes potiſſimum refellere in ſuis commentariis ſtuduerunt, id quod fecerunt, IO. a FELDEN, IO. ANDR.

A.

OSIAN-

Digitized by Google

Osiander, Velthemivs, et Io. Reinhardvs Hedingervs. Verum ex his parum proficit ſtudioſus iuris naturalis et gentium, qui Grotium non eo fine tractat, vt inde theologiam et philoſophiam addiſcat, ſed vt iuris naturalis et gentium genuinis principiis imbuatur. Nec tam periculoſae ſunt illae Grotianae theologiae ſcintillae, vt inde metuendum ſit incendium, ad quod exſtinguendum iſtis commentariis abſonis opus videatur.

IIII. Denique fuere, qui Grotii doctrinas cum genuinis iuris naturae et gentium principiis contulerunt, ea, quae recte poſita erant, inde demonſtrarunt, errores modeſte indicarunt, quae deerant, ſuppleuerunt. Et horum tres potiſſimum ſunt, qui omnes reliquos Grotii interpretes longo poſt ſe interuallo reliquiſſe videntur, Casp. Zieglervs, prof. Wittebergenſis, cuius *Notae in Grotium VVittebergae 1666.* prodierunt, Henr. Henninges, qui *obſeruationibus ſuis politicis et moralibus* in Grotium 1673. editis aulae Brandenburgicae innotuit, a qua negotiis grauiſſimis, maxime legationi ad comitia Ratiſponenſia, adhibitus, vbi non ita pridem mortuus magnum deſiderium principi et toti Germaniae reliquit: ac denique Barbeyracivs, qui et verſione ſua, et notis de Grotio bene mereri ſtuduit. Prae omnibus tamen Zieglervs et Henningesivs commendari merentur.

His de opere Grotii praemiſſis, iam ad ipſa Grotii prolegomena pogredimur, quae ad duas partes poſſunt reduci. Nam

1. Prior eſt generalis, in qua *de iure naturali generatim* diſputat, a §. 1. ad 27.

2. Poſterior ſpecialis, in qua *conſilium ſuum* exponit. §. 28. *ad fin.*

Parte priore agit 1. *de iuris naturalis praeſtantia*, §. 1. 2. 2. *de eiuſdem exiſtentia*. §. 3-27.

Ad §. 1. 2.

Praeſtantia huius iuris argumentis quam plurimis poteſt demonſtrari, quamuis multi ſint, qui eam in dubium vocent, et iuris prudentiam naturalem plane inutilem ac infructuoſam eſſe rei publicae exiſtiment, et in his Henr. Rebhahn, ICtus Argentoratenſis, qui, cum Boecleri laudibus inuideret, programma anno 1663. edidit, quo id ſtudium plane inutile dixit, et auctor anonymus libelli, Halae editi, ſub titulo *Vrim et Thummim*, qui eaſdem inflat tibias.

Rationes vterque duas potiſſimum vrget. 1. Quod rationes iuſti et iniuſti commodius ex ſcriptura ſacra, quam ex ratione petantur, 2. quod ad cauſſas quaſuis decidendas, promendamque iuſtitiam, ſufficiat ius ciuile humanum.

Sed rationes longe ponderoſiores, vt ita dicamus, huius iuris praeſtantiam docent. Nam, vt Grotius §. 1. dicit, *eſt ius commune, quod inter omnes omnino populos intercedit.*

1. Ius ciuile Romanum magnum vſum in multis gentibus obtinuit, ſed non ubique: numquam in fora Daniae, Sueciae, Poloniae, Ruſſiae, numquam in Aſiam et Africam penetrauit. At ius hoc naturae vere eſt ius gentium omnium. Quum enim ex ipſa ratione fluat: non poteſt non omnibus gentibus commune eſſe, quae ratione pollent: adeoque ſiue cum Turcis, ſiue cum Iapanenſibus, ſiue cum Scythis agas, non magis poſſunt negare iura naturalia, quam veritates arithmeticas, bis duo eſſe quatuor,

Digitized by Google

quia illa aeque ex ipſa ratione fluunt, ac hae poſitiones arithmeticae.

2. Ius Gentium, inter gentium rectores intercedit. Ius Romanum ciues tenet, non ipſos principes et res publicas. Principes enim ſolutos eſſe legibus, ipſum ius Romanum fatetur *l. 31. D. de legib.* Hinc vſum habet ius ciuile in cauſſis priuatis, non publicis, quae ex ſolo iure naturae et gentium decidendae ſunt. Rem illuſtrabo exemplo. Quum Philippus IIII. rex Hiſpan. anno 1665. obiiſſet, Ludouicus, Galliae rex, Belgium Hiſpanicum inuadebat. Cauſſa bello praetexebatur IVS DEVOLVTIONIS. Barbantini enim eo iure vtuntur, vt viri ad ſecunda vota tranſeuntis bona maneant liberis ex priore ſuſceptis matrimonio, excluſis liberis ex ſecundo matrimonio genitis. Quum itaque Philippus IIII. ex priore matrimonio ſuſcepiſſet Mariam Thereſiam, Ludouici vxorem; exiſtimabat, ei iure deuolutionis deberi Belgium. Inde bellum. Vid. Andr. Avberi *Traité des Droits de la Reine trés-chrétienne ſur divers Etats de la Monarchie d' Eſpagne, a Paris* 1667. 12. Sed abſurda erat ea defenſio. Nam ius deuolutionis eſt ius ciuile Brabantinis proprium, et quo ſoluti ſunt principes. Controuerſiae autem inter gentes non ex iure ciuili huic vel illi genti proprio, ſed ex communi omnium gentium iure decidendae ſunt. Rectores ciuitatum poſſunt iure ciuili vti quoad ſubditos, ſed non inter ſe.

3. Ius naturae ab ipſa natura profectum ex diuinis legibus conſtitutum eſt. Legislator eſt Deus, modus promulgandi dictamen rectae rationis. Ergo eſt certum, quum ius ciuile ſaepe incertum ſit. Eſt immutabile, quum ius ciuile ſaepiuſcule mutetur. Eſt ſanctum et diuinum, quum de iure ciuili uſurpari poſſit illud Taciti, *Annal. lib. XIIII. cap. 44. habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos vtilitate publica rependitur.*

4 Ius naturale et gentium, vti Grotius ait §. 2. verſatur in foederibus, pactionibus, conditionibus populorum, regum, exterarumque nationum, in omni denique belli iure et pacis. Quam praeclarae hae res ſunt! Non hic agitur de ſtillicidiis et tribus capellis, vti Martialis in ius ciuile ludit, ſed de negotiis publicis gentium cum gentibus, de foederibus, bello, pace, controuerſiis illuſtribus, praetenſionibus, cet. Eſt ergo haec ſcientia fere regnatrix. Et ſi quis Bartolum vel Baldum mitteret ad comitia pacis cauſſa Cameraci inſtituta, uniuerſa ſcientia iuris ciuilis non tantum proficeret, quantum vnus Grotius, vel Henningeſius, vel Pufendorffius, in hac diſciplina verſatus.

Hinc quamuis paradoxum videatur, Euripidem hoc ius rerum diuinarum humanarumque cognitioni praeferre, (vid. §. 2.) id tamen rationem habet, quia eo magis prodeſt rei pubblicae, quam omnis philoſophia theoretica, eiuſque magis intereſt, pacem ſeruari, bella componi, quam reperiri circuli quadraturam vel perpetuum mobile.

§. 3. 4. 5.

Sequitur altera quaeſtio, quam demonſtrata iuris huius praeſtantia, tractat Grotius. Quum vero duplex hic occurrat error, quum 1. alii negauerint, ius aliquod exſiſtere, alii 2. ius belli eſſe: utrumque errorem profligare nititur.

I. Qui ius negarent, haud pauci reperti ſunt. Ipſe Grotivs §. 3. allegat Evphemvm apud Thvcydidem, qui nihil iniuſtum eſſe ait quod vtile,

vtile, et §. 4. CARNEADEM, philoſophum Platonicum, qui Romam miſſus, ſe de omnibus rebus in vtramque partem diſputare poſſe, conuocatis ciuitatis proceribus vno die laudauit iuſtitiam, et iuſtum aliquid natura eſſe polita oratione demonſtrauit: altero die ipſe argumenta ſua deſtruxit, et nihil natura iuſtum, nullum ius naturae exſiſtere defendit, Catonis ſuaſu ideo Roma expulſus. Vid. LACTANT. *Inſt. diu. lib. V. cap. 16.* vbi plurima eius argumenta occurrunt.

Sed his adiungi poſſunt alii, veluti ARISTIPPVS, *Cyrenaicus*, qui *nihil natura iuſtum honeſtumque eſſe ſtatuit, ſed lege et conſuetudine, addiditque, ſapientem et furtis, adulteriis, et ſacrilegio daturum operam, quum tempeſtiuum fuerit. Neque enim horum quidquam natura turpe eſſe, ſi auferatur vulgaris opinio.* DIOGEN. LAERT. *lib. II. ſegm. 93.* Non abſimilis fuit Epicuri ſententia, quam ita expreſſit Horatius, *lib. I. ſat. 3.* ipſe Epicureus:

Non natura poteſt iuſto ſcernere iniquum:
Sola eſt vtilitas iuſti prope mater et aequi.

II. Hi ergo omnes in vniuerſum aliquid iuſtum eſſe negarunt, ſed fuere etiam, qui ſaltim belli aliquod ius eſſe inficiarentur: eoque pertinent loca ENNII, HORATII, MARII, TERTVLLIANI, quae auctor §. 3. 4. adducit: quaeque eo redeunt, quod leges ſileant inter arma, bellumque, quod vi et fraudibus geritur, nullum ius admittat.

Sed hos auctores vtriuſque generis praeclare refellit auctor, et contra priores demonſtrat, eſſe ius naturae. §. 6-24. contra poſteriores, eſſe etiam ius belli §. 25-27.

Eſſe ius naturae, ſeptem argumentis demonſtrat, quae ordine perluſtrare iuuabit.

§. 6.

Primum argumentum hoc eſt: *cui natura eſt adpetitus ſocietatis tranquillae, ei eſt ius. Homini natura eſt eius modi adpetitus ſocietatis. Eſt itaque ei ius.* Ergo datur ius aliquod naturale et commune omnibus hominibus. Reſoluimus illud in formam ſyllogiſmi, vt eius vis et neruus eo magis adpareat.

Prima propoſitio eſt: cui eſt adpetitus ſocietatis tranquillae, ei eſt ius: eaque certiſſima, quia ſocietas nulla ſine iure conſiſtere poteſt. Societas enim conſiſtit in coniunctione animorum, ea fit per pacta, pacta non proſunt niſi ſeruentur. Quis vero pacta ſeruabit, niſi iure aliquo ſe ad id obligari credat? Fingamus, decem latrones coire in ſocietatem. Iniuſtiſſima haec ſocietas eſt, et tamen ſine iure conſiſtere nequit. Coeunt enim per pacta, ſtipulantur ſibi inuicem mutuum auxilium, mutuam taciturnitatem, commune lucrum: ſi iſti homines in ſe iniuſtiſſimi haec pacta non ſeruant, diſſoluetur ſocietas. Hinc recte CICERO *de offic. lib. II. cap. 11. Iuſtitiae tanta vis eſt, vt nec illi quidem, qui maleficio et ſcelere paſcuntur, poſſint ſine vlla particula iuſtitiae viuere, cet.* Eſt ergo certiſſimum, ſocietatem ſine iuſtitia conſiſtere non poſſe: quumque iuſtitia nulla ſit ſine iure, certiſſima quoque eſt propoſitio: cui eſt adpetitus naturalis, ei eſt ius.

Propoſitio ſecunda non minus certa eſt. Hominem enim natura adpetere ſocietatem tranquillam, experientia docet, nec facilius poteſt iſte adpetitus probari, quam ſi conſideremus hominem vel in ſolitudinem, vel ad gentem barbaram et feris truculentiorem deportari. An non mori illi ſua-

Digitized by Google

ſuauius videbitur, quam vel extra ſocietatem hominum, vel inter homines ſine ſecuritate in perpetuo periculo viuere? Sequitur itaque, vt et concluſio ſit certiſſima. Ergo eſt aliquod ius commune, quod ex ſocietate fluit, id eſt, ius naturae.

§. 7.

Sed priuſquam ad ſecundum argumentum progrediatur: obiectionem remouet, §. 7. Argumentatus erat a naturali adpetitu, quo homines ad ſocietatem feruntur, ad exſiſtentiam iuris. Poſſet obuerti, et bruta ad ſocietatem ſui generis ferri, veluti columbas, formicas, et praecipue apes, adeoque et his ius naturae eſſe, quod quum ſit abſurdum, abſurdam quoque eſſe conſequentiam, quod, qui natura ad ſocietatem feruntur, ius naturae habeant.

Sed reſpondemus, diſtinguendum eſſe inter deſiderium et impetum naturalem. Deſiderium eſt affectus voluntatis tendens in aliquem finem, et adpetens ſimul media, quae ad hunc finem ſimul idonea ſunt. Et tale deſiderium eſt in ſolo homine, quia ſolus voluntate gaudet, et ratione, qua media inueniat.

Impetus vero eſt naturalis tendentia ſine ratione et conſcientia. Sic e. g. lapis tendit deorſum, ſed nec voluntate deorſum cadendi inſtructus, nec ſibi conſcius eſt, ſe deorſum tendere, nec de mediis, quae ad hunc motum requirantur, ſollicitus eſt. Et talis impetus eſt in brutis.

Iam facile hac diſtinctione obſeruata reſpondebimus argumento: Quicumque deſiderio naturali fertur ad ſocietatem tranquillam, illi ius eſt: Bruta huius modi deſiderio ad ſocietatem tranquillam non feruntur, ſed impetu quodam et inſtinctu naturali ad eam tendunt: Ergo non habent ius.

Non autem voluntatem cum ratione coniunctam brutis ineſſe, inde probat Grotius:

1. Quod actiones eorum non ſint vniformes, et ſibi ſimiles. Nam canes e. g. tuentur catulos, eoſque defendunt aliquamdiu: mox illos morſu abigunt, et plane obliuiſcuntur, illos eſſe ex ſe natos.

2. Quia et infantes ſimili adpetitu tenentur, etiamſi non ratione utuntur. Adeoque poteſt in brutis eſſe impetus ſine voluntate, quia et in infante eſt, qui clamat, ſi ab hominibus relinquitur.

3. Quia deſtituuntur praecipue inſtrumento ſocietatis, nempe ſermone vel oratione. Nam quia homines deſiderio ſocietatis tenentur, de medio cogitarunt hanc ſocietatem tuendi. Hinc inuenere ſermonem, quo ſibi inuicem ſenſa animi communicarent, et quo non eſſet opus, niſi viuere cuperemus ſocialiter. Quum ergo bruta, tametſi iiſdem inſtructa organis, tamen non ſermocinentur, nec deſiderio ſocietatis ea teneri patet, ſed ſolo impetu ad ſocietatem aliquam ferri. Conf. *de oratione ſocietatis conciliatrice* Cic. *de legib. lib. I. cap. 9.*

§. 8.

Ex hoc primo argumento colligit Grotius principium iuris naturae et gentium eſſe SOCIALITATEM.

Itaque ea in re conuenit Grotius cum Hobbeſio et Puſendorffio. Omnes enim hi auctores ius naturae et gentium deriuant ex principio ſocialitatis. Poſito enim homine, qui mecum in ſocietate viuit, ponitur ius. Sed in eo differunt hi auctores, quod quiſque eorum principium hoc diuerſis fundamentis inaedificat. Secundum Grotium enim ſocialiter eſt viuendum, quia

quia id congruit naturae humanae, et naturali eius deſiderio: ſecundum Hobbeſium viuendum eſt ſocialiter, quia alias naſceretur bellum omnium in omnes. Secundum Puſendorffium ſocialiter eſt viuendum, quia ita iuſſit Deus. Ita facile conciliabimus diuerſa horum auctorum principia.

At reiecimus iam hoc principium ſocialitatis in *Praelectionibus Puſendorffianis*, quia quidem verum eſt, et euidens, ſed non adaequatum, idque tum inde probauimus, quia officia erga Deum et ſe ipſum ex ſocietate non fluant, ad quae quippe praeſtanda obſtricti ſumus, tametſi ſoli eſſemus in hoc mundo. An itaque et hic reiiciemus Grotii doctrinam?

Reſp. in Grotio laudandum eſſe, quod culpauimus in Puſendorfio. Et, ne id mirum videatur, rationem ſtatim reddemus. Puſendorffius tractat ius naturae et gentium. Ad ius naturae etiam officia erga Deum et proximum pertinent, quae quum ex ſocietate non fluant, principium eius eſt inadaequatum, adeoque reiiciendum. At Grotius non tam ius naturae tractat, quam ius gentium; iura belli et pacis. Haec vero omnia omnino ſocietatem humanam ſupponunt, adeoque eius principium eſt adaequatum.

Pauciſſimi hoc recte capiunt; et hinc, quia audiunt a tot auctoribus principium Puſendorffianum reiici, ſtatim exiſtimant, eodem modo reiiciendum eſſe principium Grotii: quos tamen toto caelo errare iam vidimus.

Ex hac ergo ſocietate omnia iura hominum aduerſus homines fluunt. Poſito enim, me ſocietatem inire cum contubernali: ſtatim ſequetur, 1. vt abſtinere debeam ab eius rebus, 2. vt, ſi damnum ei fecerim, reſtituam, 3. vt pactum, quod cum eo inii, ſeruem, 4. vt eum feram, nec illi vllam faciam iniuriam. Si quid horum omitto, ſocietas diſſoluitur. Idem in maioribus ſocietatibus, veluti ciuili, immo in maxima illa ſocietate generis humani obtinet.

§. 9.

Hactenus primum Grotii argumentum, quo exſiſtentiam iuris naturae et gentium probat, ſequitur alterum:

> *Quicumque inſtructus eſt iudicio et delectu boni et mali, is et iure aliquo obſtringitur.*
>
> *Homo huiuſmodi iudicio et delectu inſtructus eſt.*
>
> *Obſtringitur ergo iure.*

Conſequentia maioris propoſitionis haec eſt. Deus nihil fecit fruſtra. Dum ergo hominem eo iudicio inſtruxit, vt poſſit bonum et malum, non ſolum phyſicum, ſed et morale, diſcernere, et ea voluntate, quae in bonum fertur, et malum auerſatur: procul dubio voluit, vt bonum faciat, malum fugiat, non vt illud imitetur Medeae,

> *Video meliora proboque,*
>
> *Deteriora ſequor.*

Si Deus hoc voluit, peccat, dum id non facit. Si peccat, iniuſtus eſt, ſi iniuſtus eſt, etiam ius eſſe debet. Ergo eſt ius.

Poſſumus ex eodem fundamento ita ratiocinari. Deus nos inſtruxit iudicio et delectu boni et mali. Ergo voluit, vt nobis bene, non male, ſit. Ergo poſſumus malum omne a nobis amoliri. Ergo nemini ex voluntate Dei fas eſt, nobis malum inferre. Ergo et nobis nefas eſt, aliis inferre malum. Ergo eſt ius.

Minor propoſitio denuo nititur conſcientia cuiuſque, et experientia. Ratione enim homo inſtructus eſt et iudicio, clariſſimam et diſtinctiſſimam ha-

Digitized by Google

habet ideam boni et mali. Bonum eſt, quod durationem noſtram promouet; malum, quod nos deſtruit. Experientia et ratiocinatio illum quotidie docet, quid hominis durationem conſeruet, quidue eumdem deſtruat. Ergo gaudet iudicio et delectu boni et mali..

Hoc argumentum poſt Grotium praecipue vrget doctiſſimus Anglus, RICHARDVS CVMBERLANDVS *de legibus naturae*, *cap*. 2. §. 4. vbi ſimul docet, has praeclaras facultates, homini conceſſas, nihil aliud fore, quam gladium in manu furioſi, niſi accederet ius, quod illas dirigat.

§. 10.

Duobus his argumentis Grotius probauit dari ius naturae proprie dictum, quod alias ius perfectum, item iuſtitia expletrix vocatur: iam demonſtrat etiam dari ius imperfectum, vel iuſtitiam attributricem. Et tertium argumentum:

> *Si diſcrimen eſt boni et perfectionis maioris et minoris, eſt etiam naturale aliquod iurium diſcrimen.*
> *Verum eſt prius.*
> *Ergo et poſterius.*

Iuſtitia enim attributrix reſpicit ad meritum vel indigentiam perſonae. Prout illud vel haec maius minuſue eſt, ita et iura differunt. E. g. maius bonum nobis ſunt parentes, quam alii conciues; ergo iis plus debemus obſequii et honoris, quam illis. Maior eſt perfectio hominis docti, quam huic. Quum itaque ea facultate inſtructi ſimus, vt poſſimus diſcernere, quid altero ſit melius et perfectius, vel peius et imperfectius, ſequitur, vt et iure aliquo obligemur ſingulis tribuendi, quod eorum perfectiones et qualitates exigunt.

§. 11.

Sequitur quartum argumentum, quod tamen omnium primum eſſe debuiſſet. Argumentatur enim:

> *Si omnes agnoſcimus Deum aliquem, ſequitur, vt et eius praeceptis parere teneamur.*
> *Si praeceptis eius tenemur, obligamur.*
> *Si obligamur, etiam ius aliquod eſt, quod nos obligat.*

Meretur totus §. ponderari, ex quo ſequentes quaeſtiones fluunt:

1. An recte dixerit Grotius, ius aliquod fore, ſi vel maxime non ſit Deus?
2. Vnde ſciamus, nos praeceptis diuinis obligari?
3. Quomodo ad notitiam horum praeceptorum perueniamus?

I. Quod ad quaeſtionem primam attinet: non ſolus Grotius ita loquitur, ſed et ſcholaſtici omnes, qui miro conſenſu docent, ius naturae fore, etiamſi non ſit Deus, vel aliquid iuſtum eſſe *antecedenter ad Deum*.

Dicunt enim 1. ipſam rectam rationem docere, ſocietatem humanam conſiſtere non poſſe, ſi vnicuique liceret furari, adulteria committere, occidere. Hinc etſi Deus numquam dixiſſet: ne furare, ne occide, tamen vnumquemque, qui rationem ſequi velit, ſecum cogitaturum, ſibi ab his facinoribus abſtinendum eſſe. Ex quo ſequi putant, vt ius aliquod futurum eſſet, etſi non eſſet Deus.

2. Idem probant experientia. Nam ſi conſideremus atheos in re publica viuentes, ii plerumque ciuiliter boni ſunt, et id de plerìſque atheis oſtendere conatus eſt BAILIVS in *Dictionario hiſtorico et critico* ſub articulis: *Spinoza*, *Zenon*, et aliis. Cur vero? quia ratio eos docet abſtinendum eſſe

Digitized by Google

eſſe ab his criminibus, etſi non eſſet Deus. Inprimis vrgeri poſſet exemplum Sinenſium. Maximi hi ſunt Spinoſiſtae, nihilque eorum philoſophia differt a dogmatibus Spinozae: et tamen LEIBNITIVS in *praefatione nouiſſimis Sinicis* praemiſſa docet, non eſſe vllam gentem iuſtitiae ſtudioſiorem Sinenſi. Quis itaque dubitet, iuri naturali locum fore, etiamſi non ſit Deus?

Sed falſiſſima nihilominus haec eſt doctrina. Nullum enim ius eſt ſine obligatione, nulla obligatio ſine lege, nulla lex ſine legislatore. Si ergo ponamus, non eſſe Deum, nec legislator eſſet, nec lex, nec obligatio: adeoque nec ius.

Ad argumenta in contrarium allata facile poteſt reſponderi. Obligatio vel proprie ſumitur, vel improprie. Proprie accepta eſt iuris vinculum, quo a ſuperiore obſtringor ad aliquid faciendum, vel omittendum. Et huius effectus eſt ius. Qui enim obligationi ſuae non ſatisfacit, iniuſtus vocatur, et poena adficitur.

Improprie vero obligari dicimur, quoties nos proprii commodi contemplatione ad aliquid faciendum vel omittendum ferimur. Et huius effectus non eſt ius, ſed prudentia. Qui enim nec id facit, quod ſibi vtile fore animadvertit, is imprudens, non iniuſtus dicitur, nec poena adficitur, ſed damnum ſua culpa ſentit.

Res exemplo fiet clarior. Miles obligatus eſt parere duci ſuo. Id legislator iubet: niſi illi paret, tamquam iniuſtus punitur. Eſt ergo haec obligatio propria. At et aegrotus exiſtimat ſe obſtrictum eſſe, vt pareat medico. Nulla lex id iubet, ſed propria vtilitas ſuadet. Si non paret, non iniuſtus habetur, ſed imprudens. Nec punitur, ſed damnum ſentit.

Iam facile patet, cur et vtilitas publica ipſis atheis perſuadeat, vt vitent grauiora facinora. Non haec obligatio propria eſt, ſed impropria. non omittunt peccata, ne contra ius peccent, ſed ne damnum patiantur. Itaque ſi Deus non eſſet, poſſet quidem contingere, vt homines ea facerent, quae ius naturae iubet, ſed non ea facerent, vt iuri naturae pareant, ſed vt proprio commodo velificentur.

II. Quaeſtio ſecunda eſt, vnde intelligamus, nos eſſe obſtrictos, vt Deo pareamus? Reſp. ex dependentia noſtra. Contemplantes enim nos ipſos, animaduertimus, 1. nos non eſſe a nobis ipſis, quia nihil a ſe ipſo eſt, niſi quod aeternum eſt: 2. Deum non ſolum exſiſtentiam nobis dediſſe, ſed et illam conſeruare, quum ne per momentum quidem ipſi durationem noſtram continuare poſſumus.

Quum ergo Deus et exſiſtentiam nobis dederit, et eam conſeruet: ſequitur ſane: vt et eius voluntati parere teneamur. Nam is, a quo dependemus, eſt ſuperior. Qui ſuperior eſt, inferiori poteſt leges praeſcribere. Qui leges praeſcribere poteſt, ei parere tenemur. Itaque Deo parere tenemur.

§. 12.

III. Sed vnde intelligimus hanc voluntatem Dei? Tertia haec eſt quaeſtio, paucis expedienda.

Reſp. Deum poſſe bifariam voluntatem ſuam promulgare: vel per rationem, vel per reuelationem.

Per rationem, quoties ratiocinando adſequi poſſumus, quid Deus velit fieri; e. g. nos non debere occidere, debere contra pacta ſeruare, cet.

Digitized by Google

Per reuelationem, quoties ratiocinando id ſane non poſſumus, ſed ex verbo quodam diuino vel ore prolato, vel ſcripto. Sic ratiocinando numquam intellexit Abrahamus, ſibi opus eſſe circumciſione, niſi Deus id ei reuelaſſet. Nec hodie poſſemus intelligere, Chriſtianos eſſe baptizandos, niſi S. S. id doceret.

Ex eo ſequitur, ius diuinum duplex eſſe, naturale, & voluntarium.

Naturale, quod ex ratione addiſci poſſet, etiamſi non exſtaret decalogus, vel S. S. e. g. non eſſe occidendum.

Voluntarium, quod non niſi ex reuelatione addiſci poteſt, veluti leges V. T. de ſacrificiis, et quae hodienum obtinent leges de gradibus conſanguinitatis et adfinitatis prohibitis.

Quod vero ius naturale ex ratione intelligi poſſit, ius voluntarium intelligi non poſſit, id exinde eſt, quod illud naturalem connexionem habet cum natura humana, hoc non habet. Conf. de hac diſtinctione infra *lib. I. cap.* 1. §. 13.

Notetur falſa deriuatio vocabuli IVS ſub finem paragraphi propoſita. Non enim ius dicitur a *Ioue*, ſed a *iubendo*. A iubendo eſt *iuſſum*, a iuſſo, *ius*. Vid. GRONOV. *Not. ad h. §.*

§. 13.

Docet ea occaſione Grotius, cur Deus leges ſuas naturales, quae iam ex ratione innoteſcunt, reuelatione veluti de nouo promulgarit, e. g. in decalogo?

Factum id eſt, 1. quia non omnes homines ea ratiocinandi facultate pollent, ut poſſint ſine reuelatione ſpeciales quaſuis leges ſcire.

2. Quia adfectus ſaepe abripiunt homines, vt non ratiocinentur, e. g. dum libido hominem vrit, parum ratiocinatur, iuſtum iniuſtumue ſit quod agat, ſed commiſſo demum delicto, tum conſcientia ratiocinari incipit.

§. 14.

Vt ad ius naturale redeamus: quamuis id ex recta ratione iam ſatis innoteſcat, magnum tamen robur ei ex hiſtoria ſacra accedere ait. Ea enim docet nos, ab iiſdem omnes primis parentibus deſcendere. Ex hoc vero ſequitur, 1. vt cognatio quaedam ſit inter homines omnes, 2. vt ſocialiter viuere debeant. 3. vt omnes ſe agnoſcant aequales, 4. vt nemo alterum laedere debeat, cet.

Sed hoc argumentum inter Chriſtianos tantum robore quodam pollet, vnde magis illuſtrat, quam probat.

§. 15.

Sed ſupereſt vltima quaeſtio, quae occaſione huius argumenti tertii tractatur: quid opus ſit iure ciuili, quum habeamus ius naturae et gentium ab ipſo Deo datum, et vnde oriatur ius ciuile?

I. Neceſſarium fuit ius ciuile, 1. quia naturale caret medio cogendi et coercendi. Vetat e. g. homicidia, ſed non addit, ſupplicio affectum iri, qui occiderit. 2. Quia in ſocietate humana multi ſunt actus indifferentes, qui ob communem rei publicae ſalutem reſtringendi ſunt, ſic e. g. venari, piſcari, donare, teſtari, ſunt actus indifferentes, in ſe nec boni nec mali. Sed intereſt tamen ſocietatis ciuilis, ne omnes promiſcue venentur, piſcentur, ne pro lubitu donent, legent, teſtentur. Ergo opus fuit legibus ciuilibus. II. Vn-

II. Vnde vero leges ciuiles originem habent ? Ex pactis, reſpondet Grotius. Homines enim in ſtatu et libertate naturali viuentes non potuere aliter in res publicas coaleſcere, quam per pacta. Pacti enim primo ſunt, ſe rem publicam conſtituturos: pacti ſunt, ſe hac vel illa imperandi forma uti velle: pacti denique, ſe huic vel monarchae vel concilio ſe voluntates ſuas ſubmiſſuros. Ex eo ergo pacto naſcitur obligatio, et iuri ciuili parendi. Et eatenus recte veteres definiuere, legem eſſe communem ſponſionem ciuitatis. *l. 1, et 2. D. de legib.*

§. 16. 17.

Sequuntur quintum et ſextum argumentum, quibus demonſtratur, ius aliquod eſſe, quorum alterum ab indigentia humana, alterum a relatione gentium inter ſe deſumitur.

I. Ex indigentia humana ita argumentamur:

Si Deus nos voluit eſſe multarum rerum indigos, ſequitur, vt voluerit hominem homini ſubuenire.

At homo homini ſine iure quodam cogente non ſubueniret.

Ergo voluit eſſe ius quoddam.

Conſideremus infantes: quam indigi ſunt auxilii humani? et quis infans ad iuſtam aetatem perueniret, niſi eſſent, qui iis victum, amictum, et reliqua neceſſaria ſuppeditarent? Quis autem ſuppeditaret, niſi ius cogeret parentes, propinquos, tutores? Ergo Deus, qui non voluit infantes perire, omnino ius aliquod conſtituit, eoque certas perſonas obligauit, vt eis ſubuenirent. Ergo eſt aliquod ius.

II. Ex relatione gentium inter ſe argumentamur:

Si gens ſine gente ſubſiſtere non poteſt, ſequitur, vt inter eas ius ſit commune.

At verum eſt prius.

Ergo et poſterius.

Gentem ſine gente ſubſiſtere non poſſe, probat experientia. Opus enim eſt commerciis, quibus vnius indigentia alterius copiis ſuppleatur. Opus eſt auxilio gentium aduerſus adgreſſores, opus eſt foederibus, legationibus, cet. Atqui haec omnia non eſſent, niſi communi aliquo iure continerentur. Ergo eſt ius gentium omnibus commune, adeoque datur ius aliquod naturale. Conſ. §. 2. *Inſt. de iur. nat. gent. et ciu. verb. ius autem gentium omni humano generi*, cet.

Sed an a iure gentium recte argumentari licet ad ius naturae? Licet omnino. Nam *ius gentium* proprie nihil aliud eſt, quam ius naturae negotiis gentium adplicatum. Adeoque non ſunt diuerſa iura, ſed vnum idemque, quod a diuerſis obiectis, quibus adplicatur, diuerſa nomina ſortitur.

§. 18.

Antequam ad vlteriora progrediatur auctor, duas obiectiones euertit, quarum altera eſt Carneadis, altera Horatii.

Carneades ſtultitiam dixerat iuſtitiam, idque ita probauerat. Stultus eſt, qui vtilitatem ſuam negligit, et alii potius, quam ſibi prodeſt. Atqui, qui iuſtitiam colit, propriam vtilitatem negligit, aliiſque potius, quam ſibi prodeſt. Ergo, qui iuſtitiam colit, ſtultus eſt.

Minoris veritas in oculos incurrere videtur. Nam e. g. iuſtus, etiamſi altero pauperior ſit, tamen non furatur, dum iuſtitiae cauſſa a furto abſtinet,

Digitized by Google

ſtinet, propriam vtilitatem negligit, et alteri potius, quam ſibi prodeſt. Et hinc Carneadi ſtultus videtur.

Sed reſp. 1. diſtinguendum eſſe inter vtilitatem veram et adparentem. Qui furatur, non veram, ſed apparentem vtilitatem ſectatur. Quae enim haec eſt vtilitas, aliquot numis fieri ditiorem, et eo ipſo amittere bonam exiſtimationem, excidere hominum conſortio, omnis fidei et ſecuritatis iacturam facere? Deinde 2. diſtinguendum inter vtilitatem praeſentem et futuram. Qui enim iuſtitiam colit, vtut praeſentem utilitatem negligat, eo ipſo tamen in futurum ſibi conſulit, dum tranquilli animi eſt, dum non metuitur, ſed amatur, dum nec alios metuere tenetur. Ergo negamus, eum, qui iuſtitiam colit, vtilitatem propriam negligere.

§. 19.

Altera obiectio eſt Horatii ex *Sermon. lib. I. ſat.* 3. Eius ſunt verba

Iura inventa metu iniuſti, fateare neceſſe eſt.

Exiſtimat itaque Horatius, ius non tam ideo inuentum eſſe, quod aliquid ſua natura iuſtum iniuſtumue ſit, ſed ex metu hominum iniquorum. E. g. adulterium non ideo prohibitum, quod id rationi, vel naturae humanae repugnet, ſed quod metuerint homines, ne parum tuta futura ſint matrimonia, niſi prohiberentur. Quaeritur itaque, an haec ſententia ſit admittenda?

1. Diſtinguit Grotius inter ea inſtituta, quae connexionem cum natura humana habent, et quae ad executionem iuris reperta ſint. Priora non praecipiuntur aut prohibentur, ob metum iniuriae; ſed quia ſua natura iuſta vel iniuſta ſunt, ut, pacta eſſe ſeruanda, neminem laedendum. At poſteriora omnino ex metu reperta, e. g. ne quis armatus ad iudicium veniat, ne milites vigilias deſerant.

2. Sed magis perſpicuae huius theſeos falſitas poteſt demonſtrari inde, quod quaedam iura locum haberent, etiamſi nulli alii eſſent homines, e. g. hominem teneri colere Deum, hominem debere ſe ipſum conſeruare. Sane haec iura ex metu non poſſunt eſſe profecta, quia locum etiam haberent, etiamſi nullus eſſet in mundo homo, quem metuas.

§. 20.

Reliquum eſt ſeptimum argumentum, quo demonſtratur, eſſe aliquod ius naturae, quod Grotius ex conſcientia humana petit. Ita enim ratiocinantur:

Si ſunt morſus conſcientiae in male agentibus, tranquilla contra conſcientia in probis, ſequitur, vt ſit aliquod ius omnibus hominibus commune.

At verum eſt prius.

Ergo et poſterius.

Antecedens tam certum eſt, quam quod certiſſimum. Neque enim experientia nos ignorare patitur, tranquillum eſſe animum, recti ſibi conſcium, contra laniatus ſentire, qui male agit. Et haec furiae ita ſaepe agitant maleficos, vt malint ſibi manus inferre violentas, quam iſta tormenta perſentiſcere.

Conſequentia autem paullo adcuratius demonſtranda. Eam demonſtramus ex ipſa definitione conſcientiae. *Conſcientia* eſt ratiocinatio, vel ſyllogiſmus de noſtris actionibus, quo ad liquidum perducere conamur, iuſtae an iniuſtae ſint. Si ergo homines natura ratiocinantur de actionibus, iuſtae an in-

iniuſtae ſint, oportet aliquod ius eſſe. Nam hoc niſi eſſet, nihil vel iuſtum vel iniuſtum poſſet adpellari.

Sed obiiciunt athei, inprimis TOLANDVS in *Tito Livio* vel tractatu *de ſuperſtitione*: conſcientiae morſus non tam ex conſideratione iuris naturalis proficiſci, quam ex iure ciuili, ex metu nimirum poenae. Nam homicidam non ideo angi, et ſtimulis conſcientiae ſauciari, quod hominem occiderit; ſed quod ſciat, homicidis imminere ſupplicium capitale.

Sed reſp. id falſum eſſe, idque inde probamus, quod illos conſcientiae ſtimulos et ii perſentiſcant, qui non poſſunt metuere ſupplicium, e. g. ſummi imperantes. Exemplum eſt in Nerone apud SVETON. in *Neron. cap.* 34. Accedit, quod conſcientiae tormenta et illi ſenſerunt, quorum facinora non poena, ſed praemia manebant. Sic Iudae, Chriſto tradito, non vlla imminebat poena, ſed praemia ampliſſima. Et tamen tam faenos conſcientiae cruciatus perferebat, vt ſuſpendio vitam finire mallet, quam diutius ferre conſcientiae morſus.

Quis ergo ius eſſe negauerit, ab ipſa conſcientia conuictus? Conf. WESTENBERG. *de cauſſ. obligat. Diſſ. II.* §. 2. *ſeqq.* vbi hoc argumentum vlterius perſequitur.

§. 21.

Finita hac demonſtratione aliquot conſectaria inde elicit Grotius, quibus inſignem iuris vtilitatem demonſtrat.

Plerique homines optime ſibi conſultum fore exiſtimant, ſi ſine lege eſſent, ſine iure viuerent. Hinc iura et leges vulgo odio habentur. Sed contrarium probat auctor.

1. Quia nemo ſine iure ſecurus eſſet. Nullum eſt animal magis improbum homine, qui ambitione, auaritia, libidine in quaeuis praecipitia rapitur. Huic impotenti hominis libidini frenum nulla alia re iniicitur, quam iure. Sine iure et lege vita piſcium viueretur, major deuoraret minorem. Conf. verſus elegantes HESIODI, quos auctor infra adfert *lib.* I. *cap.* 1. §. 11. 1.

§. 22. 23.

2. Quia nec gentes ſine iure ſecurae eſſent. Quamuis enim gens ſit potentiſſima, et opulentiſſima, carere tamen non poteſt commerciis et foederibus. Haec vero nulla eſſent ſine iure.

3. Quia ne ſocietas quidem humana ſine iure ſubſiſteret. Societas enim omnis per pacta coaleſcit. Pacta vero eſſent fruſtranea, niſi ius eſſet, quod pacta ſeruari iuberet. Hinc Grotius ad hunc §. eleganter obſeruat ex Ariſtotele, quod nos ſupra ex Cicerone obſeruauimus, ne latronum quidem ſocietatem ſine iure poſſe contineri. Quanto minus ſocietas totius humani generis?

§. 24.

4. Quia nec pax ſecura eſſet ſine iure. Pax enim eſt pactum: nulla autem pacti ſine iure eſſet obligatio.

Elegans eſt apophthegma, quod hac §. refert Grotius, quidam rex Spartanorum dixerat, beatiſſimam eſſe rem publicam, cujus fines haſta et gladio terminarentur, id eſt, quae quam latiſſime circumferret arma victricia. Pompeius id corrigens dicebat, beatiſſimam eſſe rem publicam, quae iuſtitiam pro finibus habeat. Et recte. Nam

1. Arma ſine iuſtitia ſunt latrocinium.

2. For-

Digitized by Google

2. Fortitudo nulla eſt ſine iuſtitia : is enim eſt fortis, qui pro aequitate pugnat.
3. Res publica quae arma iniuſta expedit, omnibus exoſa eſt.

§. 25. 26. 27.

Diximus ſupra ad §. 3. 4. 5. auctori noſtro rem eſſe cum duorum generum hominibus. Alios enim negaſſe, ius aliquod eſſe : alios id conceſſiſſe quidem, ſed negaſſe tamen, ius belli eſſe. Quum itaque priorem errorem iam ſatis profligarit Grotius: intereſſe ſua exiſtimat, etiam poſteriorem refellere, quia alias abſurde ſcripſiſſet IVS BELLI ET PACIS, niſi ius aliquod in bello eſſet.

Quinam auctores ius in bello negent, iam ſupra vidimus §. 3. 4. quae hic conferri poſſunt. Eos errare his argumentis demonſtramus.

1. Quia bellum eſt loco iudiciorum. Duo enim ſunt ſtatus hominum, naturalis et ciuilis : ille inter hos, qui non ſubſunt communi imperio, hic inter eos, qui ſub vno imperio viuunt. In ſtatu ciuili controuerſiae a iudice iure definiuntur: in ſtatu naturali iudex nullus eſt, ergo opus eſt bello, adeoque bellum eſt loco iudiciorum. Quemadmodum vero norma iudiciorum ius eſt, ita nec bellum ſine iure intelligitur. Hinc Alexander M. quum omnibus promiſcue bellum inferret, non quod iuſta belli cauſſa eſſet, ſed quod vtile putaret, gentes ſubiugare: dictus eſt a Scythis *latro generis humani*.

Obiicere quis poſſet vulgatum illud : *ſilent leges inter arma*: nec non illud Pompeii, qui a Mamertinis legatis ex legibus conuictus : *armatus*, inquit, *leges vt cogitem?* PLVTARCHVS in *Vita Pompeii*. Sed reſpondetur.

1. Silere in bello leges ciuiles, non naturales. Nam e. g. omnino abſurdum eſſet, ſi hoſtis putet, ſe adverſus hoſtem inſtituere poſſe actionem legis Aquilliae, quod ille ſibi damnum intulerit: at nihilominus recte dicitur hoſtem peccare aduerſus ius naturae, ſi virgines conſtupret, infantes animi cauſſa occidat, homines multis cruciatibus adficiat. Hae leges iuris naturae non ſilent inter arma.

2. Quia et in bello conſcientia docet aliquod ius eſſe. Nam milites conſcientia iuſtae cauſſae fortius pugnant, ciues libentius conferunt ſumtus belli: hoſtes contra ſceleris ſibi conſcii plerumque facilius deſpondent animum. Hinc Athenienſium fortitudo in bello Marathonio. Vid. CORN. NEP. *Vit. Miltiad.* Hinc Iugurthae metus in bello aduerſus Romanos, de quo Salluſtius refert, eum nec in duce, nec in milite habuiſſe fiduciam, ac omnia tuta metuiſſe. Si ergo tanta conſcientiae vis etiam in bello eſt: ſequitur ſane, vt et belli aliquod ius ſit. Nam paullo ante probauimus, ex conſcientia humana demonſtrari poſſe exſiſtentiam iuris naturae.

§. 28. 29.

Hactenus pars generalis: ſequitur ſpecialis, in qua auctor exponit,

1. *Conſilium ſuum*, §. 28-31.
2. *Partitionem operis*, §. 32-35.
3. *Eius neceſſitatem*, §. 36-38.
4. *Subſidia, quibus vſus*, §. 39-55.
5. *Leges quaſdam, quas ſibi in toto opere dixit*. §. 56. *ad fin.*

I. Conſilium ſuum auctor exponit hac §. 28. Ait enim, ſe expoſiturum eſſe ius inter populos commune, quod et ad bella, et in bellis valeat.

ſeat. Quod nullum aliud eſt, quam ius gentium, id eſt, ius naturae diuerſis gentium negotiis adplicatum. Vnde facile animaduertimus, quid interſit inter Grotium et reliquos ſcriptores iuris naturae.

Pvffendorffivs non modo ius gentium tractat, ſed et ius naturae. Nam et hominum, et ciuium officia erga Deum, ſe ipſos, et proximum late exſequitur. Idem conſilium eſt Hobbesii in libello *de ciue*, et in *Leuiathane*. Sed Grotius potiſſimum tractat iura belli et pacis, id eſt, iura gentium.

Equidem multa hinc inde occurrunt, quae ad ius naturae pertinent, veluti *lib. II. a cap.* 2-17. de adquiſitione rerum, de contractibus, de promiſſis, et praecipue de iureiurando. Sed haec omnia Grotius non tractat tamquam negotia hominum et ciuium, ſed tamquam negotia gentium.

Ceterum conſilii ſui ſcribendi ius gentium duas cauſſas allegat Grotius, quarum prior his §§. poſterior duabus ſequentibus tractatur.

Prima eſt, quod circa bellum duas eſſe animaduerterit plane contrarias ſententias. Nimirum

1. Alii peccant in exceſſu, vt omne ius in bello ceſſare exiſtimet partim in eo ſuſcipiendo, partim in eodem gerendo.

2. Alii in defectu, vt omne bellum iniuſtum putent, et Chriſtianis indignum. Eius ſententiae patroni fuere olim Tertullianvs in libro *de reſurrectione carnis*, Ioannes Fervs, monachus Franciſcanus ſaeculi decimi ſexti, vir admodum moderatus in *Commentariis ad S. S. paene omnibus*, Erasmvs Roterodamvs in *Milite Chriſtiano*, et ex ipſis commentatoribus Grotii Io. a Felde an *notis ad h.* §. vbi abſurde vir ille argumentatur, quia ius naturae inter homines magis exigat iudicia, quam bella, multo minus inter ſe bella gerere debere Chriſtianos, quaſi in ſtatu naturali locum habeant iudicia.

Quum itaque vtraque ſententia falſa ſit, Grotius dicit, ſe medicinam vtriſque voluiſſe adhibere, tum ne nihil, tum ne omnia licere crederentur. Adeoque egregie defendit, licere bellum gerere, ſed et praeclare docet, in bello non promiſcue omnia licere.

§. 30. 31.

Altera cauſſa, quae Grotio perſuaſit, vt huic operi manum admoueret, haec erat, vt iuris prudentiae etiam exſul conſuleret.

1. Notum eſt, iuris prudentiam conſtare ex iure naturali, gentium, et ciuili, *l.* 1. §. 2. *D. de iuſtit. et iur.* Itaque non poteſt non egregie conſulere iuris prudentiae, qui haec confuſa digerit, et naturalia, et gentium iura a reliquis ſeiungit. Ita enim, quae certa ſint, quae immutabilia, quae vbique eadem facile addiſcere licet.

2. Ex iure naturae pleraeque fluunt etiam ciuilium iurium rationes. Quae vtilitas denuo egregia eſt. Sed e. g. tota lex Rhodia de iactu, et maxima pars doctrinae de quaſi contractibus ad ius quidem ciuile pertinet, ſed ratio tamen eius iuris repetenda eſt ex iure naturae, quod docet, neminem debere cum alterius damno locupletari.

3. Inprimis egregie Grotius conſuluit iuri publico vniuerſali. Id enim quum ante Grotium paene ignoraretur, eius opera primum caput exſeruit tenebris. Hinc vere dici poteſt, Grotium plus iuris prudentiae profuiſſe, quam centum leguleios vel rabulas, qui magna commentariorum, ſyſtematum, deciſionum volumina reliquerunt.

Ce-

Ceterum quod Grotius §. 31. optat, vt plures ſingularibus materiis huius iuris manum admoueret, id poſtea contigit. Nam

1. *De iure circa ſermonem* ſcripſit VFFELMANNVS tractatum plane incomparabilem.
2. *De iuribus majeſtatis* CASP. ZIEGLERVS, cujus liber omnibus eruditis in deliciis eſt.
3. *De iudicum officio* idem edidit libellum egregium, quem vocat *Dicaſticen*.
4. *De Legatis* multa praeclare collegerunt WICQVEFORT et MARSELAER.
5. *De foederum iure* WAHRMVND *ab* EHRENBERG in *Meditamentis*.

Alios huius generis auctores infra ſuo loco paſſim laudabimus.

§. 32-35.

II. Sequitur iam operis totius partitio, quam hoc verſiculo complecti ſolent interpretes.

Quid bellum? belli cauſſae? quae iuraque belli?

Habemus tres libros Grotii. Nam

Libro primo agit de bello generatim, et quaerit, quid bellum ſit? an liceat gerere bellum? quid bellum publicum et priuatum? et denique qui bellum gerere poſſint?

Libro II. de belli cauſſis, quales ſunt ex mente Grotii 1. defenſio rerum noſtrarum, *cap.* 1. 2. exactio ejus, quod noſtrum eſt, vel reparatio iniuriae, *cap.* 2-15. 3. poena. *cap.* 16. *ad fin.*

Libro III. de iuribus belli 1. in laedendo hoſte *cap.* 1-5. 2. in adquirendo res hoſtiles *cap.* 6-18. 3. in pactis cum hoſte initis. *cap.* 19. *fin.*

§. 36.

III. Neceſſitatem huius ſcriptionis ſuae inde demonſtrat Grotius, quod huiusmodi opus nec a recentiore compoſitum, quod ſuis numeris abſolutum ſit. ARISTOTELIS enim liber *de iure belli* periit. CICERONIS liber *de officiis* magis ad iura priuata, quam publica pertinet. AMBROSII libellus *de officiis* magis catecheſin aliquam refert, quam opus politicum. Quin LVD. ELLEIS *du* PIN dans *la Bibliotheque des Auteurs eccleſiaſtiques* obſervat, in codicibus mſſ. hunc libellum inſcribi *de officiis clericorum*.

Optat Grotius, veterum Chriſtianorum aliquem hujus modi quid ſcripſiſſe, patrem nimirum aliquem eccleſiaſticum. Sed, ſi video quid video, parum vtilitatis ex hujus modi ſcriptione caperemus. Nam 1. patres eccleſiae tantum non omnes fere expertes fuiſſe principiorum moralium, egregie docuit BARBEYRACIVS in *praefatione Pufendorffio praemiſſa*, §. 6. *pag.* 22. 2. Eoſdem plane ignaros fuiſſe rerum ciuilium, res ipſa docet.

Vnde nec multum iuuant caſuiſtae. Qui enim caſus conſcientiae definiunt, id faciunt ex S. S. Iura vero belli non modo ex S. S. ſed et praecipue ex recta ratione et principiis moralibus petenda. Vnde omnino neceſſarium fuit hu'us modi opus, cui ſolus par erat Grotius.

§. 37-39.

Ex recentioribus quibuſdam de belli iure ſcripſerunt theologi aeque ac ICti, quos recenſet §. 37.

FRANC. *de* VICTORIA, theol. Hiſpanus, Salamanticae profeſſor, ſcripſit librum *de Indis et iure belli*, vbi diſceptat, an iure Indis occidentalibus bellum intulerint Hiſpani? Sed facile patet, quam egregium quid ea in re potuerit ab Hiſpano homine exſpectari?

Si-

Similia ſunt ſcripta HENR. GOCICHEMI, WILH. MATTHAEI et IO. CARTHAGENA, pontificiorum theologorum, qui iura belli ex falſiſſimis theologiae ſcholaſticae et iuris canonici principiis explicant: quemadmodum IO. LVPVS, FR. ARIVS, IO. *de* LIGNANO, et MART. LAVDENSIS ICti ex iure ciuili et legibus Corporis iuris. Hinc abſurdiſſimas concluſiones defendunt, e. g. potuiſſe Hiſpanos Americanis bellum inferre, quia fuerint Barbari, ethnici, ἀνθρωποφάγοι. Poſſe Chriſtianos Turcis bellum perpetuum inferre, quod ſint infideles, et ſepulcrum ſanctum poſſideant. Iuſtum fuiſſe bellum Hiſpanorum cum Eliſabetha, Angliae regina, quia fuerit haeretica. Quid ab hiſce hominibus ſani exſpectandum? Durior procul dubio fuiſſet auctoris cenſura, niſi in Gallia inter pontificios ſcripſiſſet. Sed ſic modeſte eos notat ex duabus tantum cauſſis:

1. Quod confuderint iura naturae, gentium, ciuilia, et canones.

2. Quod lumine hiſtoriarum caruerint. Hinc reliquis ſcriptoribus praefert tres ICtos;

a) PETRVM FABRVM, Cuiacii diſcipulum, ſed in Graecis doctiorem ipſo magiſtro, cuius egregia plane exſtant *Semeſtria*, quae libris III. conſtant. Eſt opus miſcellaneum, ſed in quo plura iuris gentium, publici, et priuati capita praeclare illuſtrauit.

b) BALTH. AYALAM, Antwerpienſem, et poſtremo in ſuprema Meliniae curia ſenatorem, qui obiit 1584. Scripſit librum *de iure, officiis bellicis, ac militari diſciplina*. Nam ipſe aliquamdiu praetorem vel iudicem bellicum egerat in exercitu Hiſpanorum Vid. FRANC. SWERTII *Athenas Belgicas*.

c) ALBER. GENTILEM, cuius exſtant *Aduocatus Hiſpanicus*, libellus *de iure maris*, et alia. Sed in his tamen haud pauca deſiderantur. P. Faber non ſcripſit iuſtum ſyſtema ſed hinc inde quaſdam materias illuſtrauit: Balth. Ayala non egit de cauſſis belli iuſtis: Alb. Gentilis nec ordinem ſeruat, nec iura naturalia et poſitiua diſcernit, nec omnes quaeſtiones tractat, et magis exemplis et auctoritatibus nititur, quam rationibus. Vnde hi non obſtare potuerunt Grotio, de iure belli et pacis ſcripturo.

§. 39.

Poſtquam, quid ſibi conſilii ſit, explicauit auctor, quaeſtio ſequitur, ex quibus fontibus Grotius ius naturae et gentium deduxerit? Reſp. ex rationibus et principiis huius modi, quae non magis poſſunt in dubium vocari, quam quae ſenſibus percipiuntur, e. g. triangulum includi tribus lineis.

Eſt hoc ipſum principium: *ſocialiter eſt viuendum*, de quo §. 8. Ex hoc enim per iuſtam ratiocinationem omnes deinde fluunt doctrinae reliquae. Quum itaque ſocialitatis deſiderium omnium pectoribus tam alte inſideat: facile patet, cur ius naturae dicatur omnium cordibus inſcriptum. *Rom.* 2. non actu, quaſi haec omnia nobiſcum naſcantur: ſed potentia; quia hoc principium tam clarum eſt, vt, niſi obbruteſcat homo, is ſtatim concluſiones omnes peruidere poſſit quam facillime. Non naſci nobiſcum ius naturae, demonſtratur 1. exemplo infantum, 2. ex natura embryonis, qui nec reſpirat in vtero materno, nec cogitat, 3. exemplo eorum, qui ita obbruteſcunt, vt plane negare audeant principia iuris naturae, e. g. adulteria, furta non eſſe peccata.

§. 40. 41.

Et hoc in principio adquieſcere debuiſſet Grotius. Sed praeter ſocialitatem et teſtimoniis philoſophorum, hiſtoricorum, poetarum, et oratorum ius gentium probari poſſe putat. Dicit enim ius gentium eſſe ius a multis gentibus receptum. Quid a multis gentibus receptum ſit, ex his auctorum teſtimoniis liquere; ergo ex his auctorum teſtimoniis liquere ius gentium.

Sed hoc in Grotio permulti reprehenderunt, et maxime ipſe Puſendorffius. Nam

1. Non recte definitur ius gentium, quod apud multas gentes receptum ſit, ſed quod naturalis ratio inter omnes peraeque gentes conſtituit. Illud pertinet ad mores gentium; hoc ad ius gentium.

2. Mores quidem gentium probari poſſunt ex teſtimonio auctorum: ſed non ius gentium, quod naturalem rationem habet. Illa quaeſtio eſt facti, quae teſtimoniis probatur, haec iuris, quae rationibus ſoluitur.

3. Falſum eſt, quod vbi multi diuerſis temporibus ac locis idem pro certo adfirmant, id ad cauſſam vniuerſalem referri debeat, id eſt, ad rectam illationem, ex naturae principiis procedentem, vti auctor loquitur §. 40. Nam ſic et idololatria, et πολυθεότης referri deberet ad ius naturae et gentium quam multi diuerſis temporibus ac locis defendunt.

Improbanda itaque haec methodus Grotii, quod ius gentium e teſtimoniis veterum arceſſit. Teſtimonia enim veterum non probant, ſed illuſtrant. Et hinc quod §. 41. promittit, non praeſtat. Promittit enim,

1. Se adcurate diſtinguere ius naturae et gentium: ſed non diſtinguit. Ius enim naturae ipſi eſt, quod ex ratione fluit, ius gentium, quod ex libera gentium voluntate. Quod falſum. Iam ſupra enim docuimus, non dari ius gentium a iure naturae diuerſum, nec haec iura aliter differre, quam adplicatione. Quod tam luculenter docuit Pufendorffius *de iur. nat. et gent. lib. III. cap. 3. §. 23.* vt nihil ſcrupuli reliquerit.

2. Se adcurate diſtinguere ius ciuile et ius nat. et gentium, ius perfectum et imperfectum. Saepe enim ad iura gentium refert, quae ſunt iuris ciuilis, cuius rei exemplum infra in ſucceſſione teſtamentaria videbimus.

§. 42. 43.

Iam ad ipſos auctores, quos in conſilium adhibuit, pergit, vbi inter philoſophos primum locum concedit Ariſtoteli, ſed ita, vt facile pateat, eum renitente quodammodo conſcientia ſcribere. Eo tempore tyrannidem quamdam adſectauerant Ariſtotelici, ſola haec philoſophia ubique dominabatur. Ne crabrones irritaret, princincipatum hunc philoſopho relinquit, ſed ita, vt quaedam cordate moneat.

1. Non principatum hunc degenerare debere in tyrannidem, ſed cuique relinquendam eſſe prudentem ἐκλογὴν, vt ex omnibus ſectis, quod optimum, eligat. Et haec methodus eclectica vere optima eſt, quamuis in eam inuehantur et Ariſtotelici, et Carteſiani. Nam 1. methodus ſectaria homines perducit ad praeiudicium auctoritatis. Praeiudicia vero omnem intellectus aciem obtundunt. 2. Methodus ſectaria homines fingit infallibiles, et qui errare non potuerint, quum tamen id repugnet conſcientiae. Quia itaque nec omnes veritatem vidiſſe veroſimile eſt, nec nullos: opus eſt ſelecta, adeoque philoſophia eclectica. Vid. Arn. Wesenfeldivs *de philoſophia ſectaria et eclectica.*

2.Quod

Digitized by Google

2. Quod non adcurate definiuerit virtutem, quod conſiſtat in mediocritate. Quid vero in reliquis doctrinis moralibus ſperandum eſſet ab homine, qui ne virtutis quidem ideam claram et diſtinctam animo concepit? Falſam vero hanc eſſe definitionem multis probat.

1. Quod inde ſequatur, vt liberalitas et parſimonia ſint eadem virtus.

2. Quod inde ſequatur, vitia quaedam dici, quae non exſtant, e. g. irae vacuitas.

3. Quod iuſtitiae nullus reperiatur exceſſus et defectus.

4. Quod quaedam vitia ex mente Ariſtotelis non ſint vitia, e. g. adulterium ex libidine, caedes ex ira.

5. Quod non ipſe exceſſus virtutis vitia facit, ſed modus in eius vſu non adhibitus, e. g. non qui Deum nimium colit, ſuperſtitioſus eſt, ſed qui perperam colit, non qui nimis liberalis eſt, vitioſus eſt, ſed qui properam liberalis, cet.

§. 46.

Philoſophos ſequuntur hiſtorici, ex quibus duplicem vtilitatem capi poſſe putat Grotius, 1. exempla, et 2. iudicia. Vtraque autem prodeſſe putat ad demonſtrandum ius gentium. Sed hunc errorem iam profligauimus, diximuſque, ius gentium aeque ac ius naturae demonſtrandum eſſe ex recta ratione. Exempla autem et iudicia ex hiſtoricis non probant, ſed illuſtrant. Et hunc vſum habet hiſtoria temporum mediorum, id eſt, Romana ante bellum Punicum, Graeca ante bellum Peloponneſiacum. Nam poſtea, inquit VELLEI. PATERC. *lib. II. cap.* 1. non gradu, ſed praecipiti curſu a virtute deſcitum ad vitia tranſcurſum, cet.

Sed quamobrem hiſtoriae non probant ius gentium? Id ita demonſtro. Nec exempla probant ius gentium, quia ius non ſpectat, quid factum ſit, ſed quid fieri debeat: nec iudicia, quia gentes de vno eodemque facto diuerſimode iudicant. Ergo plane ex hiſtoria ius gentium non demonſtratur.

E. g. Tarquinii ſuperbi filius Aruns conſtuprauerat Lucretiam, quae ſibi ideo ipſa manus violentas inferebat. Hinc Brutus et vniuerſus populus regem eiiciebant regno. Si exempla ius faciunt: hoc et ſimilia exempla complura probabunt, poſse legitimos reges eiici ob ſola liberorum delicta. Si iudicia ius faciunt, idem dicendum erit. Nam Graeci Romanique ſcriptores omnes hoc Bruti facinus collaudant, tamquam egregium: et tamen egerunt Romani contra ius gentium, vti infra demonſtrabimus, et praeclare iam demonſtrauit BVDDEVS in *Specim. iuris prudent. hiſtor.* quod exſtat in *Select. iur. nat. et gent.* Halae editis.

§. 47.

Vſus eſt Grotius et teſtimonio oratorum et poetarum, ſed ipſe agnoſcit, eorum teſtimonia illuſtrare magis, quam probare; quin vix iis vllum ineſse pondus. Nam 1. oratoriae hoc eſt calliditatis, vt, cum opus ſit, eiſdem rebus ab vtraque parte, vel a contrariis vtantur. CIC. *orat. pro Cluent. cap.* 21. Poetae fingunt, et HORATIO iudice:

- - - - pictoribus atque poetis
Quidlibet audendi ſemper fuit aequa poteſtas.

Si ergo ex poetarum relationibus iudicandum eſset, et adulteria, et inceſtus defenderentur, ac ſi eſsent iuris gentium. Talia enim de diis, heroibus, et hominibus optimis referunt. Sin ex eorum ſententiis et iudiciis, et vitia horrenda ex iure gentium defenderentur.

§. 58.

§. 48.

Pergit ad libros V. T. et iis quoque ſe vſum fatetur. Qua occaſione primo quaeritur, an ex libris V. T. peti poſſit ius naturae et gentium?

Adfirmat Io. Bodinvs in *Colloquio heptaplomere* ſatis prauo *, vbi ius V. T. ipſum ius naturae eſse contendit. Sed eum recte refutat Grotius. V. T. enim res innumeras inculcat, quae non nituntur ratione naturali, e. g. vt Iudaei ſe circumciderent, vt non vterentur veſtibus mixtis, vt vno tantum loco ſacrificarent, cet. Ait quidem Bodinus, quamuis harum legum rationes non intelligamus, tamen inde non ſequi, vt nullae ſint. Sed reſp. idem eſt ac ſi quis diceret, et bruta loqui, quamuis non audiamus. Et, ſi iſtas rationes non intelligere poſſumus, quomodo dici poſſunt eſse iuris naturae, quum naturae ius ab omnibus percipi debeat.

2. Deinde obſeruat, ius diuinum poſitiuum et ius naturae non pugnare. Poſset exiſtimari, id falſum eſse, quum plane alia inculcet ius diuinum poſitiuum, quam naturale, immo ea, quae ius naturae plane ignorat, e. g. gradus prohibitos, circumciſionem, cet. ſed reſp. diſtinguendum inter aliud et contrarium. Alia inculcat ius naturae, ſed non contraria. Sic medicina et iuris prudentia non pugnant, quamuis alia doceat illa, quam haec.

Sed obiiciunt quidam, leges diuinas poſitiuas etiam contraria docere, e. g ius naturae docet, non eſse furandum, et tamen Deus dixit Iſraelitis, *abite, et mutua a vicinis veſtris accipite vaſa aurea et argentea*; ius naturae prohibet parricidium, et tamen Deus iuſſit Abrahamum immolare Iſaacum. Hic varia comminiſcuntur interpretes. Sed rectiſſime Grotius dicit, diſtinguendum adcurate eſſe ius Dei, quod Deus per homines interdum exſequitur, a iure hominum inter ſe. Leges naturales et poſitiuae diuinae ea in re conſentiunt, quod non ſit furandum, vel occidendum: ſed haec officia homines tantum inter ſe ſeruare tenentur, nec ideo ſequitur, vt Deo non ſit ius homini vel bona, vel vitam eripere. Si id ius Deo eſt, poteſt etiam ex iuſtis cauſſis idem ius exſequi per homines. Iam facile patet, cur Deus iuſserit ab Aegyptiis vaſa argentea et aurea accipi: quia id debebant Aegyptii Iſraelitis pro laboribus: ergo hic tamquam iudex Iſraelitas immiſit in bona Aegyptiorum. Deinde potuiſset Deus Iſaaco vitam eripere, quam dederat, potuiſset et per patris manus eripere: ſed noluit tamen, et Abrahamum iuſſit id facere tentationis et typi cauſsa. Vnde hoc exemplum huc plane non pertinet.

3. Poſtremo remouet errorem; quod antiqui foederis in nouo nullus vſus ſit. Id quidem recte fecit, ſed cauendum tamen, ne omnia promiſcue recepta putemus. Diſtinguenda enim praecepta, quae nullam habent rationem, niſi typicam, e. g. vt abſtineant Iudaei a certis animalibus impuris, vt ne veſtibus ex lino et lana mixtis vtantur, vt leproſi certo modo expientur, cet. Nam de his demum vera ſunt, quae dicit Grotius: *nos contra cenſemus*, cet.

§. 49.

Quia itaque ſaepe vſus eſt V. T. libris: aequum etiam putauit, libros Hebraeorum adhiberi in ſubſidium, quia mores et ſermones patrios habuere

* *Colloquium* iſtud *heptaplomeres* adhuc in manuſcripto latet, et eſt colloquium inter ſeptem perſonas diuerſarum religionum de religione Habetur in bibliotheca Thomaſiana, qui et excerpta quaedam cum orbe erudito communicauit.

Digitized by Google

re percognitos. Sed rabbini iſti parum conferunt ad hanc ſcientiam. Nam 1. Fuere homines, qui clauem genuinam ad explicandam S. S. non habent, dum myſterium Chriſti ignorant, adeoque non poſſunt docere, quid in lege habeat rationem typicam, quid rationem moralem.

2. Omnes rabbini deſtituti ſunt ſcientia morali et politica, ſine qua leges interpretari velle, eſt nihil agere.

3. Omnes abundant fabulis et traditionibus abſurdis, ex quibus tamen concluſiones ſuas eliciunt.

Quid ergo ſani ex horum hominum ſcriptis diſcamus? Grotio id ab omnibus iure imputatur, quod iuſto magis iudaizet. Primus tamen et fere ſolus inter rabbinos deſipere deſiit rabbi MOSES MAIMONIDES, de quo ideo fertur prouerbium: *a Moſe vſque ad Moſen, non fuit, ſicut Moſes.* Scripſit hic librum ſub titulo: *More nebuchim*, id eſt, *Doctor dubitantium*, qui et Latine exſtat a Buxtorffio verſus. Hic ſatis multa egregie diſputat de moribus, quae ad illuſtrationem iuris naturae faciunt. Reliqui rabbini numerus ſunt, et fruges conſumere nati.

§. 50.

Pergit ad libros N. T. quibus ideo ſe vſum dicit, vt doceret, quid Chriſtianis liceret. In his duo fugienda ſunt extrema.

1. Ne exiſtimemus ſufficere Chriſtianis, ſi ſecundum ius naturae et gentium viuant. Sane ita non differrent a paganis. Maiorem a Chriſtianis ſanctimoniam exigit Deus, e. g. ius naturae permittit, vt hoſtem vlciſcamur vel per iudicia in ſtatu ciuili, vel per bella in ſtatu naturali: at libri N. T. docent, eum et amandum, eique benefaciendum eſſe. Ius naturae et gentium docet damnum datum reſarciendum eſſe: in libris N. T. laudatur Zachias, qui ſeptulum reddiderat.

2. Ne exiſtimemus, omnia eſſe praecepta in N. T. Plura enim ſunt conſilia tantum euangelica, quae ſub certis circumſtantiis vtiliter poſſumus exſequi, ſed non abſolute tenemur. Tale 1. *Cor. VII.* de coelibatu.

Vt paucis dicamus: ex libris V. et N. T. non demonſtratur ius naturae et gentium, ſed oſtendi poteſt, qui termini ſint naturae et gratiae: quouſque progrediatur recta ratio, quidque noui acceſſerit per reuelationem.

§. 51.

Sequuntur conciliorum et ſynodorum canones, nec non ſcripta patrum. Vbi quaeritur.

1. An aliqua ſit ſynodorum auctoritas?

2. Quae vtilitas inde capienda ad illuſtrationem iuris naturae?

3. Quid ex patribus vtilitatis ſperandum?

1. Quod ad quaeſtionem primam attinet, videndum, quid ſit *ſynodus*? Eſt ea nihil aliud, quam congregatio virorum eccleſiaſticorum et doctorum, in qua de controuerſiis et moribus diſceptatur. Ergo 1. ſynodus conſtat ex hominibus, adeoque nulla ei tribui poteſt diuina auctoritas. Conſtat 2. ex hominibus eccleſiaſticis et doctoribus, quumque et hi ab affectibus non ſint immunes, poſſunt et hi labi, errare, decipi. 3. Conuocantur ad decidendas controuerſias, et diſceptandum de moribus: qua in re quum non alia norma ſit, quam S. S. ſequitur; vt non ſit ſynodorum alia auctoritas, niſi quatenus earum decreta conueniunt S. S. Hinc ſi conueniunt, ſynodorum canones non minus valent, quam ſcripta doctoris v-

nius,

nius, qui recte docet : ſin diſcrepant, non magis valent, quam ſcripta vnius pſeudo-doctoris, qui falſa inculcat. Multitudo enim errantium non praeſtat errori patrocinium. Hinc ſynodum 1. Nicaenam recipimus, non ob auctoritatem et multitudinem PP. qui ſynodo interfuerunt, ſed quia S. S. conuenit: Nicaenam 2. reiicimus, quamuis plures interfuerint ei ſynodo, quia pugnat cum S. S.

Dicunt : plus videre oculos, quam oculum : credendum eſſe tot viris doctis, qui vnanimiter hoc decreuerint. Sed reſp. oculos centum caecos vel catarrhis offuſos non plus videre, quam oculum vnum ſanum, et viros etiam doctos adfectibus abreptos falli et fallere poſſe, ceu exemplo concilii Tridentini adparuit.

2. An ergo aliqua ex ſynodis vtilitas ad ius naturae redundat? Adfirmat Grotius, quia oſtendant, quid veteres Chriſtiani ſingulis ſaeculis crediderint, quique mores apud eos fuerint recepti. Sed quid tum? An ergo, quod Chriſtianis viſum, quodque apud eos fiebat, eſt iuris gentium? V. c. Multi exſtant ſynodorum canones, ex quibus patet, nuptias olim ante ſaeculum nonum prohibitas fuiſſe vſque ad ſeptimum gradum computationis canonicae. Exſtat alius canon, ex quo patet, Innocentium pontificem nuptias permiſiſſe poſt gradum quartum : an ideo hoc iuris gentium? Sic ius gentium admodum erit mutabile?

Accedit, quod et ſynodi et patres ſaepe vtuntur rationibus ſatis abſurdis, e. g. nuptias prohibendas vſque ad quartum gradum, quia ſint quatuor elementa, et quatuor humores in corpore humano. *cap. vlt. X. de conſangu.*

3. Patrum quanta ſit auctoritas, nemo ignorat. Nam quamuis omnes concedunt, eos ſaepe erraſſe, tamen et largiuntur, eoſdem teſtes eſſe idoneos circa quaeſtionem facti, quid Chriſtiani ſingulis ſaeculis crediderint? Modo 1. omnes vel plures conſentiant, 2. propius abfuerint a ſaeculis primis, 3. nullius conuicti ſint haereſeos : nam quidam patres, vt Tertullianus et Origenes pro orthodoxis non habentur.

Sed ad ius naturae et gentium probandum exiguum adferunt momentum, partim quia vix philoſophiae moralis elementis imbuti fuerunt, partim quod non quaeritur in iure naturae et gentium, quid factum ſit, ſed quid fieri debuit. Perpetuus eſt hic Grotii error, vt ius gentium ex plurium gentium conſenſu probet, et ideo omnia conuaſare ſtudeat, vnde huius modi conſenſus poſſet elici.

§. 52.

Sequuntur ſcholaſtici, quos Grotius ab ingenio et modeſtia laudat, ſed naeuos eorum temporum infelicitati adſcribit, vt ſatis adpareat, eum in Gallia ſcripſiſſe, vbi, quam male eruditis cedere ſoleat cenſura Ariſtotelico-ſcholaſticae philoſophiae, vel Petri Rami fata docent. Vid. Io. Lavnoii *de var. Ariſt. fortuna in acad. Pariſienſi* libellus elegantiſſimus:

Ceterum quam male de iure naturae et gentium meriti ſint ſcholaſtici, paucis demonſtrabimus.

1. Non ſolum ducem elegerunt Ariſtotelem, ſed et ſcriptores Arabes Mahumedanos, Ariſtotelis interpretes, qui totam philoſophiam moralem maxime obſcurarunt.

2. Omnia ſine ordine tradunt.

3. Principium ſupponunt obſcuriſſimum, ſanctitatem diuinam.

4. Ius naturae et gentium probant inepte ex Ariſtotele, iure canonico, ciuili.

5. Pro-

Digitized by Google

5. Proponunt quaeſtiones abſurdiſſimas, e. g. an ob alapam intentatam aliquis poſſit occidi? An poſſit adorari hoſtia, de qua dubites, an ſit conſecrata? an ſacerdos ebibere teneatur calicem, ſi vermes venenati inciderint? Hae ſcilicet ſunt quaeſtiones egregiae iuris naturae et gentium, haud abſimiles illi diſputationi ſtolidi magiſtelli Wittebergenſis, qui decano facultatis philoſophicae offerebat diſputationem iuris gentium, *de dolore dentium*, quumque decanus eam reiiceret, mutabat titulum: *Annuente ſummo Ente, Facultate concedente, de dente dolente, morbo noto in omni gente, praeſidente, M. Dente, diſputabitur a Reſpondente, Carolo Ente.*

Accedit 6. quod ſcholaſtici immiſcent principia impia de probabiliſmo, de methodo dirigendi intentionem, de reſeruatione mentali, et de peccato philoſophico, de quibus conferri meretur Lvd. Montaltivs *in Epiſtolis ad Prouincialem*, et Theol. Lugduno-Batauus, Hoornbekivs, *in praef. tom. II. Thol. moral.*

§. 53.

Sequuntur denique IC. quos in tres ordines diſpeſcit Grotius, 1. veteres, quorum fragmenta in Pandectis occurrunt, 2. medii aeui, qui gloſſas ſcripſerunt, vt Bartolvs, Baldvs, Accvrsivs, et 3. nouos, qui iuris prudentiam a vetere barbarie repurgarunt. De prima claſſe agit §. 53. de ſecunda §. 54. de tertia §. 55.

Antiquos laudat, quod multa iuris naturalis et gentium capita tractent, et rationes perquam elegantes adferant: ſed et naeuos quoſdam in iis notat, veluti 1. quod confundant ius naturae et gentium, 2. quod, quae paucis gentibus communia fuerunt, pro iure gentium venditent, 3. quod omnia immiſceant iuri Romano.

Sed non potuiſſe non doctiſſimos illos viros in deſcribendo iure gentium ſaepiſſime falli, inde colligimus.

1. Quod ne ſciuerint quidem, quid ſit ius naturae et gentium. Illud enim dixerunt eſſe, quod natura omnia animantia docuit, quum in bruta non magis cadat ius, quam in horologia, vel alias machinas.

2. Quod ius gentium recte quidem definiunt, quod naturalis ratio inter omnes homines conſtituit: ſed multa referunt ad ius gentium: quae ſunt voluntaria, e. g. teſtamenti factionem, manumiſſiones, ſeruitutem captiuorum, cet.

3. Quod in plerisque ſequuti ſunt Stoicos, quorum philoſophia moralis multis erroribus referta eſt. ICtos veteres Stoicos eſſe, docet Ev. Otto. *Orat. de Stoica ICtorum philoſophia*. Errores autem Stoicorum morales ſingulari tractatu detexit Io. Franc. Bvddevs.

§. 54.

Gloſſatores fuere homines ſatis ingenioſi, ſed barbari, et ab hiſtoriae ac litterarum praeſidiis deſtituti. Hinc et in iure gentium ſtolide errant. Nam

1. Id probant ex iure Romano et canonico.

2. Inde formant ius publicum, tum vniuerſale, tum particulare Germanorum. Hinc egregiae doctrinae iuris gentium in gloſſatoribus obuiae, imperatorem Germ. eſſe mundi dominum: reges apud illum poſſe accuſari, principes electores eſſe praefectos praetorio: ſupremam maieſtatem conſiſtere in iure gladii.

3. Fuere pontificii. Hinc vbique regnant in eorum ſcriptis principia papa-

Digitized by Google

papatus, vero iuri naturae quam maxime repugnantia, e. g. papam eſſe ſupra principes, cet. (*)

(*) 1. Synodus Oecumenica conſtat ex iis hominibus, quibus promiſſio facta eſt a Chriſto non errandi in fide & moribus: *vobiſcum ſum omnibus diebus: dic Eccleſiae: ſi duo vel tres in nomine meo: viſum eſt Spiritui Sancto & nobis* 2. ex iis hominibus qui Eccleſiam Univerſalem repraeſentant, contra quam portae Inferi praevalere non poſſunt. 3. ex iis hominibus, quibus Chriſtus aperuit ſenium ut intelligerent Scripturas: & dedit Paſtores & Doctores in opus Miniſterii, ne circumveniamur & circumferamur omni vento doctrinae 4. Horrendum dictu: congregationem omnium Epiſcoporum, quibus Chriſtus promiſit Spiritum Veritatis, eiuſdem auctoritatis eſſe ac unius Doctoris: non enim huic, ſed illis datus eſt Spiritus, qui docebit eos omnia, & ſuggeret eis omnia quaecumque dixerit Chriſtus. 5. Nicaenam primam Synodum vi Synodi receptam ubique ſepulto Arii errore: aliter ſingulis diebus reviviſcere potuiſſet Arius: eadem ratione & Oriente & Occidente tandem receptam Secundam Nicaenam Synodum, quidquid obganniat Auctor iſte.

Oculos caecos vel plures non plus videre, quam unum ſanum quis neget? ſed Calvinianae ſuperbiae eſt oculos ſibi unis ſanos vindicare, ſine promiſſione, Eccleſiae vero univerſae etiam cum evidenti promiſſione denegare.

Canones Eccleſiae non Juris omnium Gentium fundamentum eſſe, ſed Gentium Chriſtianarum, quatenus ad aeternam ſalutem ordinantur, affirmamus: nec nobis quae non docemus, imputent, ſi bonae fidei ſaltem homines eſſe videri velint.

Objecta nobis ſaepe ſunt falſa, quibus Synodi utuntur, argumenta. Saepe id in univerſum negavimus: vide fratres Wallemburgicus. Sed ne actum agere videamur, brevi oratione reponimus, ſi quod vitium ſit, non definientium eſſe, ſed ratiocinantium; definitionis vero fundamenta non eſſe ratiocinationes abſurdas ad abundantiam objectas, ſed vivam & ſpirantem traditionem.

Patrum quanta ſit auctoritas inde liquet, quod teſtes integerrimi ſint fidei communis Eccleſiae aevo ſuo: atqui ea fides irrefragabilis omni aevo: indefectibilis enim eſt ut auctoritas, ita & fides totius Eccleſiae: *vobiſcum ſum* ubique docentibus, baptizantibus &c. Paſtores & Doctores, ne transferamur omni verbo doctrinae, donec occurramus omnes in unitatem fidei, in agnitionem adventus Filii Dei &c. Unanimis tamen conſenſus Patrum fidei communis indicium eſt. Haec attigiſſe ſit ſatis.

Quod vero Patribus objiciant ignorantiam juris naturae & gentium, remittimus lectores ad eos, qui contra Barbeyracium ſcripſere. Ridiculum ſane eſt id objici Patribus ab iis, qui adeo turpiter caecutierunt in iis, quae ad Uſuras, Divortium, Polygamiam, & Mendacium attinent.

De Scholaſticis pauca: ſunt boni, ſunt mali: non aequum de utriſque idem judicium. Vide Melchiorem Canum de locis Theolog. hoc loco. Id tantum dico, univerſos non in ea incidiſſe in quae adeo turpiter politiores etiam inciderunt ex Proteſtantibus.

In Pontificios ideſt in eos qui Romano Pontifici ſubſunt, Catholicos ſcilicet omnes quid blateras? Hi & ſcriptum & traditum Dei Verbum, & Eccleſiae judicia communi profeſſione ſuſcipiunt: quaeſtiones vero reliquas, quae extra Scripturam, Traditionem, definitiones Eccleſiae vagantur, non uti teſſeram fidei, ſed ut opiniones tractant: ad invidiam tu quae extra cum iis quae intra ſunt miſces. De jure naturae non loquimur: ſatis enim confutatus Barbeyracius.

§. 55.

Iuris prudentiam primus barbarie purgauit ALCIATVS. Hinc ſequuti CVIACIVS, FABRI, BVDAEVS, BALDVINVS, HOTOMANVS, et alii, maxime in Gallia. Sed quum hi operam tantum dederint iuri ciuili priuato: hinc parum illuſtrant ius naturae et gentium.

Excipit tamen auctor duos Hiſpanos, et duos Gallos. Ex Hiſpanis COVARRVVIAM et VASQVIVM, ille ſcripſit *Varia*, hic *Controverſias illuſtres.* Ille modeſte: hic, vt ait auctor, liberrime, adeo vt et principes delinquentes deponi ſtatuat, quam ſententiam refutat auctor infra *lib. II. cap. 1. §. 9. num. 2. ſequ.* Ex

Digitized by Google

Ex Gallis laudat Io. Bodinvm, cuius exſtant *libri de re publica*, in quibus tamen multa ſine ordine et iuſta demonſtratione traduntur, et Fr. Hotomanvm, cuius *quaeſtiones illuſtres* elegantes ſunt, niſi quod auctor fuit Monarchomachus, ceu ex eius opere, quod *Franco-Galliam* inſcripſit, adparet.

§. 56.

Reliquum eſt vltimum partis ſpecialis membrum, in quo leges quaſdam explicat, quas ipſe ſibi in hoc opere elaborando praeſcripſerit.

1. Primo ſibi hanc legem dixit, *vt omnia demonſtraret euidenter, proponeret ordine, et quae diuerſa ſunt, diſtingueret.* De duobus poſterioribus nihil eſt, quod moneamus, niſi quod pauſſo ſcrupuloſius diſtinxit iura naturae et gentium, quum tamen, vti diximus, vnum ius ſint. At in primo ſaepe defecit. Multa enim iuris gentium eſſe, demonſtrauit teſtimoniis et exemplis, quod quam periculoſum ſit, ſupra exemplo idololatriae docui.

§. 57.

2. Secunda lex eſt, *ne quid, quod ad rem non pertinet, immiſceret.* Quod religioſe praeſtitit. Alii enim auctores immiſcent philoſophiam moralem: vt Cicero; alii theologiam et caſus conſcientiae, vt ſcholaſtici; alii politicam, vt Bodinus. At hae diſciplinae omnes differunt.

1. Philoſophia moralis tradit, quid bonum vel malum; ius naturae, quid iuſtum vel iniuſtum; politica, quid vtile vel noxium. Iſta perducit ad felicitatem internam vel tranquillitatem animi; illud, ad iuſtitiam; haec ad prudentiam.

2. Omnes hae diſciplinae concluſiones ſuas ex recta ratione petunt. Theologia ex reuelatione, ex qua etiam caſus conſcientiae decidendi.

§. 58.

3. Tertia lex, *ſe nolle immiſceri controverſiis noſtri ſaeculi*, inter Pontificios puta et Proteſtantes. Hinc proteſtatio elegans ſub finem. §. *vere enim profiteor*, cet.

Et ſane potuiſſet id Grotius, ſi ex ſola recta ratione, quae apud Pontificios et Proteſtantes eſt eadem, diſputaſſet. Quia autem multa ex S. S. immiſcuit, quam aliter ſaepe Pontificii, aliter alii coetus et ſectae explicant, fieri non potuit, quin modo huic, modo alteri ſectae fauere videretur. Vnde et ab omnibus vapulat vir bonus, et, quaſi Arminianis et aliquando Socinianis iuſto plus faueret, accuſatur.

§. 59.

4. Quarta lex, *vt dicendi genus ſectaretur breve et conciſum, quia id ad docendum ſit aptiſſimum.* Et ſane nec elegantia, nec breuitas, nec pondus et grauitas deeſt Grotii ſtilo. Inprimis enim hac virtute eminuit vir doctiſſimus, vt varios ſtili characteres exprimeret. In *Hiſtoria Belgica* Tacitum expreſſit; in his libris non infeliciter imitatur Ciceronis libros philoſophicos.

§. 60.

5. Quinta lex, *vt verba auctorum ipſa non allegaret, niſi quid ponderis vel elegantiae inſit.* Fuit eo tempore is guſtus eruditorum, vt huius modi auctorum teſtimoniis delectaretur, vti patet ex ſcriptis Grotii, Seldeni, et aliorum.

Sed iam alii monuerunt, ſic quidem eruditione multiplici refertum eſſe Grotii opus, at minus perſpicuum, quam ſi allegationes has, quae nihil ad demonſtrationem iuris naturae et gentium faciunt, omiſiſſet. Hinc tan-

by Google

tum applauſum meruere Hobbeſius et Puſendorfius, quod ille in ſuo libello *de ciue*, hic in libello *de officio hominis et ciuis* non niſi ſuas meditationes proponerent, nullàque allegarent veterum teſtimonia. Nos in poſterum parum ſolliciti de his corticibus, ipſum nucleum ex Grotii opus quaeremus.

§. 61.

Poſtremo paragrapho imitatur Pontificios, inter quos ſcripſit: et ne forte libri impreſſio prohiberetur, addidit ſollemnem proteſtationem, vt ſi quid bonis moribus et pietati contrarium a ſe dictum ſit, id ne dictum eſſet. Sed haec proteſtatio facto procul dubio contraria viſa eſt Pontifici Romano, qui, vt iam ſupra monui, et Grotii opus in *indicem librorum prohibitorum* referri iuſſit.

LIBER I.

CAPVT I.

QVID BELLVM? QVID IVS?

§. 1.

QVum hoc opus inſcribatur de iure belli et pacis, prius Grotius de bello agendum putauit, quia illud propter pacem geritur. Vt autem titulus eo rectius intelligatur, explicat hoc capite 1. quid bellum ſit §. 2. 2. quid et quotuplex ius ſit §. 3. *ad fin.*

§. 2.

num. 1. Quod ad *belli* definitionem attinet, ante omnia tenendum, illud bifariam accipi, vel 1. pro ipſo hoſtium certamine, vel 2. pro ſtatu hoſtili. E. g. quando bellum Marathonium deſcribunt hiſtorici, intelligunt ipſum illud memorabile certamen vel praelium, quo Miltiades maximum Darii exercitum confecit. Si vero dico bellum de ſucceſſione Hiſpanica, non intelligo ſola praelia in Italia, Hiſpania, Germania et Belgio facta, ſed totum ſtatum hoſtilem, qui tot annos durauit inter Gallos et Imperia vicina confoederata.

Iam ſi quaero, quid ſit *bellum* priore ſenſu acceptum? definitionem ſuppeditabit Cicero: *bellum eſt certatio per vim*. Si de poſteriore ſenſu quaeſtio eſt, definitio Grotiana obtinetur *bellum eſt ſtatus per vim certantium*. Vnde et bellum inter paucos, immo inter duos eſſe poteſt, idque
num. 2. auctor illuſtrat vocabulo Latino et Graeco. Latinis olim bellum dictum eſt *duellum*, quia duo ad minimum certant per vim: Graecis πόλεμος a πολὺς *multus*, quia multi inter ſe digladiantur. Ex quo collegit auctor,
num. 3. quamuis vſu obtinuerit, vt bellum hodie non vocemus ſtatum, quo duo vel pauci inter ſe certant, ſed quo iuſti exercitus inter ſe concurrunt, tamen re ipſa perinde eſſe, ſiue multi, ſiue pauci certent.

Haec Grotius noſter. Sed quamuis ea omnia facile admittamus; dici tamen non poteſt, definitiones vel Ciceronis vel Grotii iuſtas et adcuratas eſſe. Nam 1. ante omnia diſtinguendi ſunt ſtatus, naturalis et ciuilis. In ſtatu

Digitized by Google

ſtatu civili qui communi magiſtratui ſubſunt, illi non poſſunt inter ſe per vim certare, ſed judicum implorare auxilium. Qui vero in ſtatu naturali viuunt, iis per vim certandi ius eſt, adeoque hi ſoli gerunt bellum: quis enim dixerit, ciues Franequeranos inter ſe bellum gerere, ſi quando iis furor arma miniſtrat? Rixae hae ſunt et iurgia, vel ſingularia certamina a magiſtratu punienda, non bella. 2. Si vera eſt definitio vtraque, etiam ii, qui ludos equeſtres inſtituunt, quos veteres *torneamenta* vel *tournois* vocant, bellum gerunt, quia et ipſi per vim certant: quod tamen nemo dixerit, quum non ſint in ſtatu hoſtili, ſed virtutis exercendae cauſſa concurrant.

Quum itaque definitio ſuo definito paullo latior ſit, ea ita erit emendanda: *bellum eſt ſtatus hominum vel ſocietatum liberarum*, (id eſt, in ſtatu naturali viventium) *de iure controverſo per vim certantium*.

§. 3.

Sequitur iam altera pars capitis de iure, vbi quaeritur: 1. Quotupliciter ius accipiatur? §. 3. 8.

2. Quotuplex ſit? §. 9. *ad fin*.

Ius accipitur vel pro iuſſo, vel pro attributo perſonae. Primo ſenſu ius *num.* 1.
generatim vocatur, quod iuſtum eſt, vel quod non eſt iniuſtum, id eſt, quod leges permittunt. Et hoc ſenſu VLPIANVS in *l. 1. pr. D. de iuſt. et iur.* dicit *ius a iuſtitia deſcendere, non grammatice*, (nam ita, vt ſupra monuimus, a *iuſſo* dicitur,) *ſed moraliter, quia ius eſt, quod iuſtum eſt*.

Quumque ſupra probatum ſit, homines ſocialiter viuere debere, et hunc eſſe vniuerſi iuris fontem; ſequitur, vt id demum ius vocetur, quod naturae ſocietatis ratione vtentium non repugnat; quod variis exemplis illuſtrat ipſe Grotius. Sic ius eſt, neminem alteri detrahere, ius non eſt, alterum alteri inſidiari, furari, occidere, falſum teſtimonium dicere, quia haec omnia naturae repugnant.

Haec prima eſt vocis acceptio, quando ius dicitur pro lege. Et tunc *num.* 2.
ius diuiditur in *rectorium* et *aequatorium*.

Rectorium eſt, quod intercedit inter inaequales, id eſt, ſuperiores et inferiores, e. g. Deum homineſque, inter patrem et liberos, imperantem et ſubditos. *Aequatorium*, quod intercedit inter aequales, e. g. foederatos, res publicas vicinas, fratres, concives.

Effectus vtriuſque iuris ſunt diverſiſſimi. Nam rectorium non habet mutuas praeſtationes, e. g. princeps iure exigit tributa a ſubditis, ſed non ſubditi a principe. Pater iure caſtigat liberos, ſed non liberi patrem. Contra ius aequatorium exigit praeſtationes mutuas et reciprocas, e. g. foederatus alteri debet auxilium, ciuis ciui officia humanitatis ex vtraque parte.

§. 4.

Altera vocabuli iuris acceptio eſt, quando ſumitur pro attributo perſonae, et tunc eſt qualitas moralis perſonae competens, ad aliquid iuſte habendum vel agendum; e. g. ius huic perſonae eſt piſcandi, venandi, nauigandi, cet. Hic ius non pro lege, ſed pro qualitate quadam perſonae, non phyſica, (quia in natura hominis nihil mutatur,) ſed morali, ſumitur.

Et ita acceptum ius a ICtis dividitur in *ius in re* et *ad rem*. *Ius in re* eſt facultas homini in rem competens, ſine reſpectu ad certam perſonam, e. g. dominium, ſervitus, pignus, hereditas.

Ius ad rem eſt facultas competens perſonae in perſonam, vt haec ali-

Digitized by Google

quid facere vel dare teneatur, e. g. ius ex contractu vel delicto natum, quod et obligatio dicitur.

Illud dat actionem aduerſus quemcumque poſſeſſorem, quia ipſa res mihi obſtricta eſt: hoc tantum aduerſus eum, quocum mihi negotium interceſſit, quia perſona mihi obligata eſt.

Hoc ius, quod pro attributo perſonae accipitur, Grotius denuo diuidit in *facultatem* et *aptitudinem*, vel, quod perinde eſt, in *ius perfectum* et *imperfectum*, de eoque agitur §. *ſequ.*

§. 5.

Facultas ſeu *ius perfectum* eſt ius, quod ex legibus naſcitur, eoque pertinent omnia iura in re, vt dominium, hereditas, pignus, ſeruitus; et omnia iura ad rem, vti obligationes ex contractibus, delictis, et diuerſis cauſſarum figuris.

Aptitudo autem eſt ius, quod ex virtute, ex honeſto et decoro naſcitur, vt liberalitas erga pauperes, officia humanitatis, cet.

§. 6.

Facultas iterum diuiditur in *vulgarem*, et *eminentem*. Illa competit priuato cuiuis, haec ſummo Imperanti. Sic domino eſt ius in re ſua, ſed dominium eminens penes Imperantem. Patri eſt ius in filium, ſed eminens poteſtas apud ſummum Imperantem. Sed hic notandum.

1. Illud ius eminens magis imperium eſſe, quam dominium aut patriam poteſtatem, cet.

2. Illud locum non habere, niſi 1. in caſu extremae neceſſitatis, et 2. in poenam ob ſatisfactionem rei publicae.

3. Si ob neceſſitatem huius modi ius exerceatur, reliquos ciues teneri ad indemnitatem praeſtandam. Vnde ICti hic concedunt actionem vtilem ex lege Rhodia de iactu. Elegans exemplum de ciuitate imperiali Sueuica, quae caeſis ad Hochſtetum Gallis et incendium minantibus menſtruum tributum pro tota Suecia ſoluere fuerat coacta, et aduerſus reliquas ciuitates inſtituebat actionem vtilem ex lege Rhodia de iactu, et victoriam reportabat.

§. 7.

Hactenus de iure perfecto vel facultate: ſequitur *aptitudo* vel ius imperfectum, quod Ariſtoteles dignitatem vocat. Per illud intelligimus ius ex ſola honeſtate vel virtute natum, quod nullam producit actionem.

Rationes iam reddimus. Nam 1. nec virtus poteſt cogi, nec 2 ſubiectum aliquod determinatum hic adeſt, quod huius modi officia ſolum debeat.

Iam id addimus, ex aptitudine fieri poſſe facultatem, ex officio imperfecto perfectum, 1. in extrema neceſſitate, et 2. ſi Princeps vel Imperans lege lata, et poena propoſita hoc officium inculcet. E. g. nemo cogitur ex fonte ſuo etiam pati hauriri aquam: ſed cogi poteſt, ſi vrbs obſeſſa alium fontem non habeat. Non cogitur quis dare pauperibus et famelicis panem: ſed ſi princeps poenali edicto id iubeat, cogitur; quia iam obligatio non ex ſola virtute, ſed ex lege eſt.

§. 8.

num. 1. Ex hac diſtinctione iuris in perfectum et imperfectum noua naſcitur diſtinctio *iuſtitiae* in *expletricem* et *attributricem*: illa ſuum cuique tribuit, quod iure perfecto debetur; haec, quod iure imperfecto.

Vt autem, cur Grotius hanc diſtinctionem inuenerit, pateat: ſciendum eſt Ariſtotelem iam iuſtitiam diſtinxiſſe in συναλλακτικὴν ſeu *commutatiuam*,

nam, et διανεμητικὴν ſeu, *diſtributiuam*, quam diſtinctionem ICti in omnibus compendiis repetunt. Sed Grotio haec diſtinctio non ſatis adcurata viſa eſt, atque hinc nouam et meliorem ſubſtituit, in expletricem et attributricem. *num.* 1.

Videbimus itaque 1. quomodo Ariſtoteles hanc diſtinctionem explicet.
2. Quomodo alii doctores illam emendare conentur.
3. Quid in illa deſiderandum ſit.

1. Ariſtoteles ait iuſtitiam commutatiuam ſeruare proportionem arithmeticam, eamque locum habere in contractibus: diſtributiuam contra ſeruare proportionem geometricam, eamque locum habere in praemiis et poenis.

Proportio autem arithmetica ſeruari dicitur, quoties ad rem ipſam reſpicitur, non ad perſonae dignitatem et merita, e. g. piſtor panem eodem pretio vendit et nobili et plebeio. Proportio autem geometrica, quando non reſpicitur ad ſolam rem, ſed ad perſonae dignitatem et merita, e. g. princeps in diſtribuendis officiis inter duos ciues ambientes munus, iure praeferet doctum indocto, bene de re publica meritum ei, qui nullo ſibi merito rem publicam obſtrinxit.

2. Ita Ariſtoteles. Quia autem haec non vſque quaque recte ſe habent: ideo alii, nempe HORNEIVS, profeſſor Helmſtad. *Ethic. lib. III. cap.* 11. §. 24. rem paullo aliter explicat, et iuſtitiam commutativam verſari dicit circa res ſingulorum, contra diſtributiuam circa res communes, e. g. aerarium eſt commune. Ex eo non ſinguli conciues, milites, miniſtri idem accipiunt ſalarium, ſed pro ſua quiſque dignitate et merito: itaque in eo ſervatur proportio geometrica, id eſt, iuſtitia diſtributiua. Contra panis eſt res propria piſtoris, in eo vendendo non ſervatur alia proportio, quam arithmetica, adeoque iuſtitia commutatiua.

3. Sed quaeritur, quid in his omnibus deſideretur? Reſp. 1. Vocabula rem non ſatis exprimunt, nam συναλλακτικὴν dicitur a συναλλάγματος, a contractu, quum tamen etiam in reſtitutione damni dati locum habeat, vbi nullus contractus praeceſſit. Hinc Grotius rectius dixit iuſtitiam eſſe vel expletricem, vel attributricem.

2. Definitiones quoque falſae ſunt: nam falſum eſt in ſolis contractibus ſeruari proportionem arithmeticam, ſiquidem iam vidimus, eam locum habere etiam in reſtitutione damni. Falſum etiam, in ſolis delictis et praemiis locum habere geometricam, ſiquidem et in teſtamentis, legatis cet. locum habet.

3. Falſum eſt, commutatiuam verſari in rebus tantum propriis, nam et res publica debitrix non plus ex communi aerario ſoluit creditoribus, quam debet; falſum quoque diſtributiuam verſari tantum in rebus communibus, nam et teſtator de ſuo legat cuique, quantum mereri videtur.

Quum itaque haec Ariſtotelis doctrina falſa ſit, praeclare Grotius eam emendauit, dixitque iuſtitiam vel expletricem eſſe, vel attributricem, et illam cuique tribuere, quod ipſi debetur iure perfecto, hanc, quod iure imperfecto.

§. 9.

Hactenus prior pars, articulus de iuris diuerſa acceptione, ſequitur alter de diviſione iuris.

Diuiditur autem ius in naturale et voluntarium: de naturali agitur §. 9. 12. de voluntario §. 13. *ad fin.*

Diviſio haec pertinet ad ius pro lege acceptum. Hinc quaeritur, quid ſit lex? Reſp.

Digitized by Google

Reſp. Grotius, *legem* eſſe regulam actuum moralium, obligantem ad id, quod rectum eſt.

Dicitur itaque lex, *regula*, quia ad eam actiones componimus, *actuum moralium*, vel humanorum, id eſt, qui ab intellectu et voluntate pendent, quia actionibus naturalibus leges non praeſcribuntur, *obligans ad id, quod rectum eſt*.

Sed quaeritur hic, 1. An haec definitio recte ſe habeat?
2. An et lex permiſſiua ſit lex?

1. Ad prius reſpondemus, non adeo adcuratam eſſe legis definitionem, ob verba poſtrema: *obligans ad id, quod rectum eſt*. Ita enim ſequitur, vt aliquid ſit rectum ante legem; quod abſurdum, quia niſi lex eſſet, nec rectum aliquid eſſet, nec prauum. Sed non aliter potuit Grotius definire, immerſus ſcolaſtico praeiudicio: quod aliquid ſit iuſtum ante legem, adeo vt ius naturae futurum ſit, etiamſi non eſſet Deus, vti vidimus *proleg.* §. 11. Hinc dicimus, legem eſſe *regulam actuum moralium a ſuperiore praeſcriptam ſubditis, et obligantem ad id, vt actiones ſecundum hanc legem inſtituant*. Non enim lex obligat ad id, quod rectum eſt, ſed ideo aliquid rectum eſt, quod lex ad id obligat.

2. Qu. an lex permiſſiua ſit lex? e. g. *ſtudioſis gladiatis incedere liceto.* Reſp. Grotius, non videri, quia proprie non obligat. Sed recte ſe ipſum deſerit: lege enim permiſſiua obligantur omnes ciues, ne alterum in exercitio iuris ſui turbent. Ita etiam de priuilegiis recte dicitur, quod ſint leges, non quidem priuilegiatos obligantes, ſed alios, ne illos in exercitio priuilegii ſui turbent.

Iam itaque ad ipſam diuiſionem iuris progreditur auctor. Ius vel naturale eſt, vel voluntarium, illud Hebraei vocant *Mizuoth*, hoc *Chiikkim*; illud *ius*, hoc *praecepta*.

§. 10.

num. 1. 2. *Ius naturale* eſt, quod ex ipſa recta ratione fluit, e. g. ne occidito; *voluntarium*, quod ex ſola legiſlatoris voluntate, e. g. ne comede carnem ſuillam.

Huius ratio itaque eſt honeſtas ac turpitudo naturalis. Et hinc hoc ius eſt neceſſarium, quatenus Deus nihil velle poteſt turpe, nihil quod rectae rationi repugnet. E. g. ſi lex vetat homicidium, eius legis nexus tam manifeſtus eſt cum natura rationali, vt vnuſquiſque, cui ſana ratio eſt, facile intelligat, id vetitum eſſe. Qui enim non vult, vt alteri ſit libertas ſe occidendi, is nec ſibi eam licentiam debet arrogare. At, quod non liceat ducere fratris filiam, quod Deus vetat *Leuit.* 18. et quod non liceat merces inferre prouinciae ſine vectigali, quod imperantes conſtituunt: eius rei ratio naturalis nulla eſt. Illud itaque ius eſt naturale, hoc voluntarium.

num. 3. Quaeritur, quotuplex ſit ius naturale? reſpondet auctor, quaedam iuris naturae eſſe proprie, quaedam minus proprie. Sed rectius dixeris, quaedam eſſe iuris naturae *permiſſiui*, quaedam *praeceptiui*.

1. Iuris naturae permiſſiui ſunt, quae recta ratio nec praecipit, nec vetat, e. g. pacta facere, bellum gerere, teſtamentum condere.

2. Iuris naturae praeceptiui, quae vel praecipit ſana ratio, vel vetat, e. g. pacta ſeruare, bellum iniuſtum non gerere, teſtamento nemini ius ſuum auferre.

Haec iura permiſſiua et praeceptiua maxime inter ſe diſcrepant. Illa enim producunt tantum impunitatem, haec poenam vel praemia. Illa obligant non eum, cui quid permittitur, ſed alios, ne illum impediant; haec

haec obligant omnes. In illis aliquid licet ſummis Imperantibus, e. g. vt pacta nuda non valeant, ſed certis ritibus inita, vt teſtari non liceat de bonis immobilibus, feudalibus, cet. ſed nihil licet in his. Nam nullus Imperans poteſt prohibere, vt pacta plane nulla valeant, vt poſſit alicui ius ſuum auferri.

Nouam diuiſionem reperimus *num.* 4. quod ius naturae verſetur vel circa actus, qui citra humanam voluntatem exiſtunt, vel circa ea, quae voluntatis humanae actum conſequuntur. Sed quum haec paullo obſcuriora ſint, dici poteſt, ius naturae eſſe vel *abſolutum*, vel *hypotheticum*. *num.* 4.

Abſolutum eſt, quod nihil ponit ad obligationis effectum, quam aliquem eſſe hominem, e. g. neminem laede, damnum datum refunde, cet.

Hypotheticum, quod ſupponit certa inſtituta humana, iiſque non introductis non valeret. Sic e. g. furtum non eſſet iure naturae prohibitum, niſi introductum ab hominibus eſſet dominium.

Talia inſtituta humana, vti ex Puſendorffio meminimus, ſunt quatuor, ſermo, dominium, rerum pretium, et ciuitas.

Ceterum probe obſeruanda eſt diuiſio, partim quia ejus neglectus viros maximos in errorem induxit, e. g. Salmaſium, qui negauit, furtum repugnare iuri naturae, partim quia et natura et effectu haec iura quam maxime differunt. Nam

1. Abſoluta ſunt pura, hypothetica conditionata. Pacta ſerua, pura eſt propoſitio, adeoque ſemper et omnes obligat. Ne furare eſt propoſitio in ſe conditionata, ſi dominum introductum. Nam eo non introducto ceſſat lex. Sic e. g. nec Adamus nec Eua inter ſe furtum committere potuerunt.

2. Iura abſoluta ab initio mundi valuerunt, hypothetica non. E. g. neminem laedite, et protoplaſtis dictum, iis vero dici non potuit: parete imperantibus, quia tunc nullae adhuc erant res publicae.

Poſt diuiſionem auctor agit de attributo iuris naturae primario, quod ſit immutabile. Id probatur ex duplici eius fonte. Alter eſt Dei voluntas: atqui quum in Deo nihil ſit mutabile, nec eius voluntas mutari poteſt. Alter fons eſt recta ratio: quum vero impoſſibile ſit, vt, quod ſemel rectae rationi conuenit, eidem repugnet, impoſſibile quoque eſt, iuris hodie naturae aliquid eſſe, quod cras ei repugnet. *num.* 5. 6.

Obiici poſſet, Deum eſſe omnipotentem, adeoque poſſe eum et ius naturae mutare. Sed reſp. omnipotentia eſt facultas Dei infinita faciendi, quod vult. Ergo, quod non vult, non poteſt. Hinc non poteſt mentiri, vt ait ſcriptura, quia non vult. Non poteſt facere, vt bis duo ſint ſex, quia non vult. Non poteſt mutare ius naturae, quod non vult. Non vult autem, quia nihil abſurdum vult.

Obiici poſſet, 2. nonnunquam tamen Deum mutaſſe ius naturae, e. g. iubentem, vt Iſraelitae vaſa auferrent ab Aegyptiis, vt Abrahamus mactaret filium. Sed reſp. 1. non ius mutatum eſſe, ſed rem: nam non Deus iubebat furari, ſed auferre, quod iam Iſraelitis debebatur: non iubebat Abrahamum occidere filium, ſed tentabat, an occiſurus ſit. 2. Furtum eſt, ſi homo homini quid aufert, non, ſi Deus homini: homicidium eſt, ſi homo homini vitam aufert, non, ſi Deus homini.

Accedit adhuc monitum. Quaedam non ſimpliciter iuris naturae eſſe, ſed pro certo rerum ſtatu, quamuis non ſint officia hypothetica. Et talia ſunt omnia praecepta adfirmatiua, quae tantum obligant data occaſione, *num.* 7.

vel

vel poſitis circumſtantiis habilibus, e. g. cole Deum cultu externo, puta, ſi id fieri poteſt. Hinc non obligabantur eo praecepto Iudaei obſeſſa vrbe, cet. Hominibus aliis inſerui, ſi occaſio ſit. Hinc vitio verti non poteſt medico, quod neminem ſanet, ſi deſint aegroti.

Ex quo etiam ſequitur, vt omnia haec praecepta cedant neceſſitati; e. g. nemo pauperi dare tenetur id, quo ipſe indiget; nemo aliud ſervare tenetur, quum ipſe ſit in periculo.

§. 11.

num. 1. Hactenus actum de iure naturae; iam quaerit, an diſcrimen, quod in legibus noſtris inter ius naturae et gentium occurrit, recte ſe habeat?

Definit Vlpianus ius naturae, *quod natura omnia animalia docuit*: ius gentium, *quod naturalis ratio inter omnes homines conſtituit*. Iuſte enim viuere, Stoicis erat ſecundum naturam viuere. Natura vel communis erat hominibus et brutis, vel illis propria. Ergo et ius vel vtriſque *commune* erat, vel *proprium*, illud *naturale*, hoc *gentium* ius vocabant. *l.* 1. §. 3. 4. *D. de iuſt. et iur.* Quaeritur itaque, an haec doctrina recte ſe habeat?

Negat Grotius, 1. quod bruta non poſſunt obligari: Obligatio enim ſupponit rationem, vel intellectum et voluntatem liberam. Vtraque brutis deeſt.

num. 2. 2. Quod bruta omnia agunt ex impetu inſtinctuque naturali, ſine ratione et conſcientia, vti iam ſupra ad *Prolegom.* §. 7. docuimus.

Obiici poteſt: at et brutis quaedam tribuitur Iuſtitia et iniuſtitia. Multas hiſtoriolas huius generis narrat Ariſtoteles, Plinius, & Aelianus, veluti quod canes grati fuerint adverſus dominos, quod aſpis catulum ſuum, qui hoſpitem interemerat, necaverit, quod equus noluerit coire cum equa, ex ſe nata, cet. Sed 1. iſtae narratiunculae fabulam ſapiunt. 2. Si quid huius modi factum, id eſt impetu, non ex propoſito aliquo aut obligatione legis factum.

§. 12.

num. 1. 2. Quum itaque hactenus, quid ius naturae ſit, fuerit explicatum, quaerit, quomodo probetur, aliquid iuris naturae eſſe? Reſpondet, vel a priore, vel a poſteriore.

A priore per rectam rationem: ſi conueniat aliquid naturae hominis rationali, et ſociali, e. g. ſi probo, neminem laedendum, quia alias homo cum homine in ſocietate viuere nequeat.

A poſteriore per inductionem, ſi plures gentes huius modi ius ſequutae ſint. Poſterius hoc inde probat, 1. quia vniverſalis effectus requirat vniuerſalem cauſſam, talis autem nulla excogitari poſſit alia, quam ſenſus communis. Hinc multas adducit ſententias veterum, quae idem inculcant.

Sed primo falſam eſſe hanc illationem, iam in prolegomenis demonſtrauimus exemplo idololatriae et πολυθεότητος.

Deinde falſum quoque eſt, conſenſus illius cauſſam non aliam excogitari poſſe, quam ſenſum communem. Vera enim cauſſa, vti ipſe GROTIVS in libello *de veritate religionis Chriſtianae* faſſus, eſt traditio, quia gens a gente mores adſumſit. Sic e. g. clariſſimum eſt, nullam eſſe cauſſam naturalem, cur ſeptem dies numerentur in hebdomada, quum aeque facile cyclum octo, nouem, vel decem dierum ſeruare potuiſſent: itaque per traditionem id ad omnes gentes manauit. Ita etiam quod homines numerant vſque ad decem, quum et ad quatuor numerare potuiſſent, nullam habet rationem naturalem, cauſſa enim quod decem ſint digiti, quam Artes alle-

gat, admodum diluta eſt. Eſt itaque traditio. Et ſic in reliquis ſe res habet.

Vnde ſane ſequitur, non eſſe alium genuinum ius naturae probandi modum, quam a priore, ex recta ratione.

§. 13.

Hactenus actum de iure naturali: iam ſequitur voluntarium: idque Grotius noſter in *humanum* et *diuinum* recte diſpeſcit. Humanum a voluntate humana, diuinum a diuina proficiſcitur. E. g. humanum ius voluntarium eſt; *qui furtum fecerit, ſuſpendio adficitur*; nulla enim eſt ratio naturalis, cur praeciſe fur ſuffocandus, et non alia poena adficiendus ſit.

Diuinum a voluntate diuina eſt, e. g. *qui ſanguinem humanum fuderit, eius ſanguis fundatur*.

§. 14.

Humanum denuo diuidit auctor in *ius ciuile*, ſiue arctius patens, et *ius gentium*, ſiue latius patens. Illud ſingulae gentes ſibi ipſae conſtituunt, vel nomine gentium ſuprema maieſtas. Hoc vel omnibus, vel multis gentibus commune eſt. Addit, *multis gentibus*. Vix enim praeter ius naturae vllum ius commune omnibus gentibus eſſe fatetur. *num.* 1.

Sed multipliciter hic labitur auctor, vt a Puffendorffio, Ziegledo, aliiſque obſeruatum eſt. Nam

1. Falſum eſt, ius gentium eſſe voluntarium: ſi enim voluntarium eſt, aut a Deo eſt, aut ab hominibus: ſi a Deo, falſum eſt, illud non omnibus eſſe commune; ſin ab hominibus, eſt mutabile, et ſingulae gentes illud poſſunt abrogare.

2. Falſum eſt, ius gentium eſſe, quod apud multas gentes receptum. Nam ita et iuris gentium erit, quod pileum detrahimus ſalutantes: quod abſurdum.

3. Falſum eſt, eſſe humanum. Nemo enim hominum potuit gentibus leges praeſcribere. Nec gentes vmquam pacto huius modi quid ſtatuerunt.

Vt itaque error pateat, obſeruandum eſt, ius gentium diuerſimode accipi.

1. Pro attributo diuerſarum gentium, ſeu facultate morali, per quam gentes aliquid licite agunt, et tunc ius gentium ex ipſo iure naturae eſt, e. g. ius bella gerendi, mittendi legatos, cet.

2. Pro moribus plurium gentium, e. g. quod olim omnes captiui in ſeruitutem detruderentur, quod bella declararentur ſollemni ritu. Hoc ius plane arbitrarium eſt, et a ſingulis abrogatur gentibus, immo vix ius dici poteſt.

3. Pro iure ciuili, a multis gentibus recepto, vti hodie ius Romanum vbique viget. Hoc improprie dicitur ius gentium, quia vere et proprie ciuile eſt.

4. Pro iure quodam omnes gentes obligante, neceſſario, et perpetuo. Et hoc negamus differre a iure naturae, niſi ſola adplicatione. Hinc a) quum Grotius dicat, hoc ius eſſe voluntarium, nobis eſt naturale; b) quum Grotius illud dicat multis gentibus commune, nobis illud omnibus commune eſt; c) quum Grotio ſit ius humanum, nobis illud diuinum eſt.

Digitized by Google

num. 2. Vnde nec admittimus probandi modum, quem commendat Grotius. Nam quum ius gentium ſit ipſum ius naturae: non aliter probari poteſt, quam a priori, ex ipſa ratione naturali.

§. 15.

num. 1. Progreditur auctor ad ius diuinum voluntarium. Id ex ſolo Dei arbitrio vel voluntate liberrima deſcendit, cuiuſque nulla alia reddi poteſt ratio, e. g. gradus in matrimonio prohibiti.

num. 2. Illud auctor diuidit in *univerſale*, et *particulare*. Vniuerſale omnes homines obligat, particulare populum vnum, veluti Iudaicum.

Vniverſale aliqui negant reperiri, vti Thomaſius, et quidem, 1. quia nullus excogitari poſſit modus promulgandi, 2. quia iuſtitia Dei non ferat, vt quis puniatur, cui lex non publicata ſit.

Sed praeuidit hanc obiectionem Grotius, dixitque, omnino eſſe modum promulgandi. Nam ter eſſe ius vniverſale promulgatum a Deo, 1. per Adamum; quod vero Adamo dictum, id vniuerſis dictum eſſe; 2. per Noachum poſt diluuium, cuius familia denuo genus humanum uniuerſum repraeſentauit, et 3. per Chriſtum. Sed quamvis haec omnia concedantur, tamen non concipi poteſt, quomodo promulgatae ſint leges de gradibus prohibitis, a Moſe quippe praeſcriptae. Enimuero, quamuis poſtremum fateamur, de prioribus tamen promulgationibus nihil conſtat: adeoque futiliſſimum erit dicere, leges illas non fuiſſe univerſales, antequam Chriſtus illas vniuerſo orbi publicauit.

§. 16.

num. 1. Iam de voluntario particulari, quod datum Hebraeis. Iis leges dedit Deus partim caerimoniales, partim forenſes, quae ſolos Iudaeos obligabant. Id probatur

1. Ex locis a Grotio allegatis *Deut. IIII. 7. Pſ. CXXXXVII.*

2. Ex ratione typica. Ritus enim Iudaici erant typus Chriſti exhibendi, adeoque non pertinebant ad Gentiles, quibus illa promiſſio ignota erat.

3. Ex ratione legum ciuilium. Lex forenſis erat lex ciuilis. Lex ciuilis non obligat, niſi ipſam ciuitatem.

num. 2. Quaerit autem Grotius:

1. An et alienigenae ad Iudaiſmum tranſeuntes legibus his obligati? *n.* 2-7.

2. An et nos teneamur? *n.* 8.

3. Qualem vſum hae leges praeſtare poſſint? §. 17.

1. Alienigenas ad Iudaiſmum tranſeuntes non obligatos fuiſſe legibus caerimonialibus, probat inde.

a) Quia iis lex non promulgata, ſed Iſraeli. *audi Iſrael*. Sed obiici poteſt, 1. etiam decalogo haec verba præmiſſa: *audi Iſrael*. 2. Promulgatas quidem has leges non fuiſſe gentibus, ſed tamen iis, qui ad Iudaiſmum tranſierint.

num. 3. b) Quia et inter Iudaeos vixerint circumciſi pii et timentes dominum. Eoque refert exempla Syrophoeniſſae, Cornelii, Graecorum.

num. 4. c) Quia et extraneis licebat adorare in templo.

d) Quia nec Eliſaeus Naamani, nec Ionas Niniuitis leges has imperavit.

num. 5. e) Quia lege circumciſionis ſoli Abrahami poſteri tenebantur. Vnde et coniecturam profert, gentes circumciſas, quarum meminit Herodo-

TVS,

Digitized by Google

TVS, ab Abrahamo ex Cethura deſcendere. Quamuis autem verum ſit,
ſolos Abrahami poſteros obligatos eſſe circumciſione: falſum tamen eſt,
Gentiles circumciſos ab Abrahamo deſcendere. Aegyptios enim a Chamo,
Noachi filio, deſcendere ex ipſa S. S. conſtat. MARSHAMVS igitur in
Canone chronico, et SPENCERVS in libro erudito *de legibus ritualibus
Hebraeorum* exiſtimant, Iudaeos circumciſionem ab Aegyptiis didiciſſe:
ſed id falſum eſſe docuit WITSIVS in *Aegyptiacis*. Tutiſſime itaque di-
xeris, Aegyptios imitatos eſſe Hebraeos inter ſe viuentes, eosque circum-
ciſione non vſos tamquam ſigno et ſigillo foederis, ſed tamquam curatio-
ne phyſica, quemadmodum etiamnum Aethiopes, qui Abiſſini vocantur,
circumciduntur, quum tamen ſint Chriſtiani. Qua de re erudite egit IOB.
LVDOLFFVS in *Hiſtoria Aethiopica*.

f) Quia gentibus data ſit lex naturalis tantum, id quod probat ex num. 6.
Rom, II. 14. Vbi non obſcure prodit ſententiam ſuam, quod Gentiles et
per legem iuris naturae Deum propitium habere potuerint, quod veteres
patres ſtatuerunt, CLEMENS ALEX. ORIGENES, et IVSTINVS MARTYR.
Sed hanc opinionem iure reiiciunt theologi: quum extra Chriſtum nulla
ſit ſalus, nec lex naturae vlli mortalium oſtendat medium propitiandi
Deum. Lex ergo naturalis data eſt Gentilibus, non tamen, vt per illam
iuſti fierent, ſed vt ea ſeruata lumine auguſtiore digni haberentur.

Quum itaque haec argumenta pro parte vix admittenda ſint: an recte num. 7.
inde intulit Grotius, *Gentiles alienigenas obligatos non eſſe lege Iudaeorum
particulari?*

Reſp. diſtinguendum eſſe 1. inter *proſelytos iuſtitiae*, et proſelytos,
quos *peregrinos* vocabant. Illi in Iudaeorum numerum recipiebantur, et
hinc opus erat circumciſione et impletione legum omnium. Hi tantum
baptiſmo initiati ſatisfeciſſe credebantur, ſi ſeruarent ſeptem praecepta
Noachi.

2. Diſtinguendum inter leges caerimoniales et forenſes. Illis non niſi
proſelyti iuſtitiae tenebantur: his, quicumque in ciuitate viuere vellent
cum Iſraelitis.

II. Quum itaque certum ſit, proſelytos non omnes legibus Iudaicis num. 8.
fuiſſe obligatos: quaeſtio altera naſcitur, *an nos Chriſtiani teneamur?*
Haud obſcure id negat Grotius. Dicit enim, Chriſtum non tam nos a
lege Moſaica liberaſſe, quam ſepimentum ſuſtuliſſe, vt Iudaei et gentes
in vnam eccleſiam coaleſcerent. Sed omnino nos liberatos eſſe ab hoc iu-
go, patet inde, 1. quia, quoad caerimoniale, ceſſat ratio legis typica:
ceſſante vero ratione legis, ceſſat quoque ipſa lex. 2. Quia Paullus in
tota *epiſtola ad Galatas* grauiter diſputat aduerſus illos, qui circumciſio-
nem, aliaſque caerimonias etiam Chriſtianis obtruſas vellent. 3. Quia,
quoad legem forenſem, certum eſt, illam eſſe tantum ciuilem, qua non
tenetur, niſi ciuitas, quae ſibi hanc legem tulit.

§. 17.

III. Reliqua eſt tertia quaeſtio: *quem vſum leges iſtae Iudaicae habe-* num. 1.
re etiamnum poſſint? Eam enim plane inutilem eſſe, credere vix licet.
Grotius itaque triplicem adſignat vſum.

1. Primum, quod ea, quae illa lege praecipiuntur, non ſint iniuſta. num. 2.
Deus enim non poteſt ſibi eſſe contrarius, adeoque lege voluntaria quid
ſtatuere contra legem naturalem. Sed tamen diſtinguit inter leges prae-

Digitized by Google

ceptiuas et permiſſiuas, et de illis ſolum intelligendum monet, quod ſcripſerit. Nam e. g. Iudaeis permiſſa erat polygamia, permiſſum diuortium ob quamcumque cauſſam: quod tamen non ideo iuſtum arbitramur.

Sed nec haec Grotii diſtinctio rem conficit. Nam addenda erat altera inter leges caerimoniales et forenſes. Illae iuſtae erant, nec repugnabant iuri naturae pro ſtatu et conditione illorum temporum: repugnant autem hodie.

num. 3. 2. Alterum in eo conſiſtere putat Grotius, quod et inter Chriſtianos poſſint ſimiles ferri leges. Sed recte excipit leges caerimoniales: nam illae hodie rationi repugnarent, Chriſto iam exhibito, adeoque non ferenda eſſet hodie lex, quae iniungeret circumciſionem, ſacrificia, cet. Vnde et papiſmo grauis dica ſcribitur, quod Chriſtianiſmum hujus modi caerimoniis, ex parte e V. T. adſumtis onerarit.

num. 4. 3. Virtutes Iudaeis praeceptas nos Chriſtianos eo magis obligare, 1. quia promiſſiones nobis maiores factae, 2. quia nobis vires gratiae maiores ſunt. Sed quamuis haec recte ſe habeant: diſtinguendum tamen inter virtutes morales et ciuiles. De moralibus nemo dubitat; at quod Grotius in hunc cenſum etjam refert decimas ſacerdotibus dandas, id indicio eſt, Grotium etiam ad leges forenſes et caerimoniales reſpexiſſe. Quis vero praeceptum de decimis morale putet? Quis illud Chriſtianos obligare putet? Sed eſt hoc inuentum papatus, huius modi leges ad Chriſtianiſmum torquere, ceu ex ipſis pontificiis faſſus eſt PAVLLVS SARPIVS, (vulgo FRA PAOLO) in tractatu elegante *de reditibus eccleſiaſticis* (*).

(*) Chriſtianiſmus Judaiſmo vel eo præſtat, quod huic gravis ſarcina rituum ac præceptorum pro dura cervice impoſita fuerit, quam nec ipſi nec patres eorum ferre potuerint, ut docet Petrus & Paullus; illi vero Sacramenta ac praecepta data ſint virtute uberiora, uſu faciliora, numero breviora, ac jugum ſuave ac leve ſit humeris illorum impoſitum, ut docet ex Evangelio Auguſtinus ceterique Patres: calumniam ſane Catholicis Auctor impingit, ſi in ritibus & coeremoniis ac Sacramentis, quæ omnes adſtringant, Judaeis Chriſtianos exaequet: modo ne inter Sacramenta, rationes etiam orandi accenſeat, ad ordinem ſervandum jure praeſcriptas.

Quid huc decimas transfers, quaſi Catholicorum id dogma ſit Juris eſſe Divini: affirmarunt multi, negarunt, negantque merito alii: id tantum innuunt, conveniens maxime eſſe Pietati Principum; & devotioni populorum Decimis ſuccurrere Paſtoribus, maxime vero, ubi nonniſi ex his vitam ſuſtentare queant.

CAPVT II.

AN BELLARE VMQVAM IVSTVM SIT?

EXpenſo generatim titulo, propoſitiſque iis, quae generatim ad definitiones belli et iuris pertinent, ſequitur iam altera quaeſtio: *an bellare vmquam iuſtum ſit?* Haec ita tractat auctor, vt

1. Probet, bella geri poſſe, §. 1-6.
2. Argumenta adverſariorum refellat, §. 7. *ad fin.*

§. 1.

Digitized by Google

§ 1.

Quaeſtio ipſa eſt, *an bellare vmquam iuſtum ſit?* ea enim niſi expediatur, fruſtra diſputabitur de jure belli. Quemadmodum fruſtra quis diſputaret de iure furti, quum ipſum furtum iniuſtum ſit. Et ſane quum plerumque bellum cum cladibus innocentium, cum furtis, rapinis, aliiſque coniunctum ſit delictis: facile quis exiſtimare poſſet, omne bellum iuri repugnare, idque plures ſtatuerunt, veluti Anabaptiſtae, Mennoniſtae, e Socinianis Chriſtophorus Oſtorodus, et alii, contra quos auctor contrarium demonſtrat ex iure naturae, §. 1. ex hiſtoria, §. 2. ex conſenſu et jure gentium, §. 3, 4. ex iure diuino voluntario §. 5. 6.

Quod ad ius naturae attinet, primo argumentatio Grotii haec eſt: num. 1.

Quae congruunt et primis naturae, et poſt cognitis, illa ſunt iuris naturae.

Bellum illis primis naturae congruit.

Ergo eſt iuris naturae.

Quaeritur itaque, 1. quid ſint *prima naturae*, (πρῶτα τῆς φύσεως) quid *poſt cognita?* Reſpondemus, eſſe *prima naturae* propoſitiones quaſdam practicas, quarum veritatem humana ratio ſtatim agnoſcit, ſimul ac ratiocinari incipit, quaeque adeo non ab aliis nobis inculcandae ſunt, ſed ſponte incidunt. Vnde eleganter Cic. in *orat. pro Milon. cap 4. eſt haec, non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum e natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad quam non docti ſed facti, non iſtituti, ſed imbuti ſumus.* Perinde enim eſt, ac ſi liceret, eſſe quaedam *prima naturae*. Rationem vero, cur iſtae propoſitiones, quae prima naturae vocant philoſophi, ſtatim nobis innoteſcant, hanc adſignat Cicero *de finib. lib. V. cap. 6. quod ipſae per ſe inuitent ac alliciant appetitum animi*. E. g. vt incolumitatem noſtram velimus, et conſeruationem omnium partium, vt abhorreamus a dolore, et quae ſunt huius generis alia. In haec enim omnia et ſine ratiocinatione ita fertur adpetitus noſter, vt nihil antiquius nobis ſit illa noſtrum conſervatione. Elegans locus Senecae *Epiſt.* 121.

Vnde facile patet, quid ſint *poſt cognita*, quae Cicero a *primis naturae* diſtinguit. Ea enim ſunt concluſiones de virtute, vitiis, de honeſto et vtilitate vera, quae ex veris principiis per ratiocinationem eliciuntur. Haec non ſunt prima naturae. Nituntur enim hujus modi fundamentis, in quae non fertur adpetitus humanus, e. g. quod virtus ſit praeferenda vtilitati propriae; quod voluptates ſint fugiendae. Has enim propoſitiones non omnes homines veras putant, natura adducti, et quod eae adpetitui ſui congruant, ſed profundiore inſtituta meditatione de natura et beatitudine humanae mentis. num. 2.

Quum itaque quid honeſtum ſit, id ex poſt cognitis pateat: porro quaerit auctor, quotuplex ſit honeſtum? et reſp. id vel *ſtricte*, vel *latius* accipi. num. 3.

Honeſtum ſtricte dictum conſiſtit in puncto, id eſt, ita comparatum eſt, vt ſi a lege vel minimum decedas, id degeneret in vitium.

Honeſtum latius dictum, quod admittit aliquam latitudinem.

Res illuſtrari poteſt ſimilitudine. E. g. inter lineam rectam et curuam nihil intereſt medium. Tam ſtricte enim accipitur rectitudo, vt ſi ab ea linea vel minimum deflectat, illa ſtatim fiat curua. At album et nigrum ad-

admittunt aliquam latitudinem, e. g. ſi colori albo addas guttulam nigredinis vel attramenti, color quidem paullo minus albus eſt, ſed non ſtatim fit niger.

Eodem modo ſe res in honeſto habet. Quaedam tam ſtricte honeſta ſunt, vt ſi vel minime a lege deflectas, ſtatim fiant inhoneſta, e. g. neminem laede. Quaedam aliquam admittunt latitudinem, e. g. moderamen inculpatae tutelae. Nam ſi quis adgreſſorem occidit, quem repellere poterat, abſciſſa manu, non ideo ſtatim poena dignus eſt, vel contra iuſtitiam egit, quia hic ad viuum omnia reſecari nequeunt in tanta animi perturbatione.

num. 4. Hiſce itaque praemiſſis, iam demonſtrat auctor, 1. bellum congruere *primis naturae*, *num.* 4. 2. idem convenire *poſt cognitis*, num. 5. 6.

Quod congruat primis naturae, inde demonſtrat, 1. quod omne animal ſui conſeruationem et defenſionem intendit, et appetitus eo maxime feratur. Id non ſolum in hominibus deprehendimus, verum etiam in ipſis brutis, etiam tenerrimis. Quo pertinet locus elegantiſſimus GALENI, a Grotio hoc *n.* 4. allegatus.

2. Quod omne animal rationale et irrationale facultate quadam ſeſe conſervandi defendendique inſtruxit natura, vel Deus potius, qui nihil fruſtra fecit. Hinc alia cornu petunt, alia calcitrant, alia dentibus, alia vngulis, alia aculeis pro armis vtuntur: hominibus autem ingenium et manus ad defenſionem data. Quis itaque neget, velle Deum, vt quiſque ſe conſervet ac defendat aduerſus omnem vim? Quare inde argumentari licet,

Quod conuenit appetitui ſeſe conſeruandi defendendique, ab ipſo Deo nobis inſito: id conuenit primis naturae:

Bellum huic adpetitui ſeſe conſeruandi defendendique diuinitus inſito conuenit.

Congruit itaque primis naturae, adeoque, quod inde conſequitur, eſt iuris naturae.

num. 5. 6. Iam porro Grotius demonſtrat, bellum congruere poſt cognitis vel honeſtati: idque argumento ſocietatis humanae.

Societas humana in eo conſiſtit, vt alter cum altero honeſte et commode viuere, et iure ſuo perfrui poſſit. Quumque in prolegomenis §. 6. demonſtratum ſit, voluntati Dei, ipſique naturae humanae conſentaneum eſſe, hominem vivere ſocialiter: ſequitur ſane inde principium: *quidquid ſocietatem deſtruit, eſt contra ius naturae, quidquid eamdem conſeruat, eſt iuris naturae.*

Iam conſideremus ſtatum hominum, qualis futurus eſſet, ſi non liceret vim vi reppellere. Tunc nemo ſuo iure tutus perfrueretur, tunc nec vitae, nec bonorum vlla eſſet ſecuritas, tunc vita piſcium viueretur, maior deuoraret minorem.

Quia itaque ſine hujus modi defenſione non conſiſteret ſocietas, defenſio autem, qua vim vi repellimus, nihil aliud eſt, quam bellum: hinc planum eſt alterum Grotii argumentum:

Vim vi repellere conſentaneum eſt iuri naturae.

Vim vi repellere eſt bellum gerere.

Eſt ergo bellum gerere conſentaneum iuri naturae.

§. 2.

Digitized by Google

§. 2.

Sic Grotius bellum geri poſſe demonſtrat ex iure naturae. Sequitur altera eiuſdem demonſtratio ex hiſtoria. Quamvis enim ex hiſtoria non iura, ſed facta probari poſſe, ſupra obſeruatum ſit: aliud tamen dicendum de eo caſu, ſi ex hiſtoria ſacra demonſtrari poteſt, Deum bella non improbaſſe. Id vero probat. num. 2.

1. Exemplo Abrahami, qui debellatis regibus quatuor benedictionem impetravit a Melchiſedecho. *Geneſ. XIIII.* 22. Vbi quidam obiiciunt, Abrahamo tamquam priuato ius belli gerendi non fuiſſe. Sed alii addunt, illum non fuiſſe priuatum, ſed cum familia ſua quaſi ſingularem rem publicam conſtituiſſe: vnde et foedera eum feciſſe legimus, quod non eſt priuati. Saltim inde patet, bellum in ſe Deo non improbari.

2. Exemplo Iſraelitarum, qui Amalecitas vim ſibi inferentes proſligarunt, Deo hoc factum probante. *Exod. XVII.*

3. Ex legibus, quibus Deus iura belli praeſcripſit. *Deut. XX.* 10. 15. num. 2.
quod in iſtis legibus de belli cauſſis nihil ſanxit.

4. Quod Iſraelitae, Deo probante, fines ſuos tuerentur ſub Iephtha, *Iud. XI.* quod Dauides bellum, Deo probante, gereret ob violatos legatos. 2. *Sam. X.*

5. Quod bellicae actiones *Hebr. XI.* 33. 34. tribuantur fidei. Ex fide autem nihil, niſi bonum, proficiſci poteſt.

6. Quod Dauides praeliatus eſt praelia Domini. 1. *Sam. XXV.* 28. Addi poteſt.

7. Quod nec Io. Baptiſta venientes milites, nec Chriſtus accedentem ad ſe centurionem Capernaiticum nuncium mittere militiae iuſſit.

8. Quod et Cornelius centurio Deo placuit, quum militiae adhuc vacaret. Quae omnia locum non haberent, ſi bellum in ſe iniuſtum eſſet.

§. 3.

Tertium argumentum Grotius deſumit ex conſenſu gentium. Eumque num. 1.
conſenſum probat, 1. ex teſtimoniis Ciceronis, Florentini et Caii ICtorum, nec non Ioſephi, hiſtorici Iudaei.

2. Ex iure illo ciuili, quod et in quadrupedibus diſtinguit inter vim, quae infert iniuriam, et quae illatam propulſat. Vid. *l.* 1. §. 8. §. 11. *D. ſi quadrup. pauper. feciſſe dicat.*

Sed hoc argumentum 1. non eſt neceſſarium, quia, poſtquam ſemel probatum, bellum iure naturali et divino poſitiuo licitum eſſe, parum ad rem facit conſenſus gentium. 2. Magis illuſtrat, quam probat, quia ſaepe gentes in ea conſenſerunt, quae non ſunt iuſta. 3. Non ſufficiens: Ciceronis enim et duorum ICtorum teſtimonia bellum conſenſu omnium gentium probatum eſſe non euincunt. Nec 4. ſequitur, vt bellum conſenſu gentium probatum ſit, quia ius civile Romanorum in quadrupedibus quoque diſtinguat, quae alteram adgreſſa ſit.

§. 4.

Iam ad *ius gentium*, quod duplex eſſe ait Grotius, *diuinum*, et *humanum voluntarium*. Prius et nos agnoſcimus, et illud non aliud eſt, quam ius naturae: poſterius ſupra exploſimus. Priori non repugnare bellum, iam probauimus. Iam itaque videbimus, quomodo id de poſteriore probet. num. 1.2.

Nimirum bellum ipſum, inquit, iuris naturae eſſe, formam autem belli ex iure gentium. Nam gentes.

1. Statuiſſe conſtat, quibus armis vtendum ſit. Hinc hodie bella non ge-

geruntur beſtiis, veluti Elephantis, non vtuntur gentes honeſtiores falcibus, aliiſque inſtrumentis, non ſagittis venenatis, cet.

2. Iura quaedam introduxiſſe arbitraria, e. g. ne capti fiant ſerui, ne incendiis abſque neceſſitate graſſemur in terra hoſtili.

3. Bella diſtinxiſſe in *ſollemnia et minus ſollemnia*: ſollemne eſſe voluerunt, quod indicitur ſollemniter. Haec omnia quum non fluant praeciſe ex iure naturali, Grotius deriuat ex iure gentium, eoque refert omnia loca ICtorum, veluti *l. 5. D. de iuſt. et iur.* vbi bella dicuntur ex iure gentium eſſe.

Sed nemo non videt, Grotium confundere ius gentium, et mores gentium. Illud ex lege eſt, hi ex arbitrio: illud obligatorium, hi minime. Omnia haec moribus inualuerunt, quia cum humanitate conueniunt, ſed non ideo contra ius gentium peccant Ruſſi et Turcae, quod captiuos in ſeruitutem detrudunt, cet.

§. 5.

num. 1. Iam Grotius magno cum adparatu ſeſe accingit ad expendendam quaeſtionem: *an et iure diuino conceſſum ſit bellum?* Poterat haec quaeſtio videri ſuperuacua. Nam ſi probatum eſt, bellum eſſe iuſtum iure naturae: non ſane poteſt iure diuino voluntario iniuſtum eſſe, quum Deus velle non poſſit contraria.

Sed recte reſp. Grotius, iam ſupra oſtenſum eſſe (*lib. I. cap. 1. §. 17. n. 2.*) regulam hanc quidem valere in iure praeceptiuo, ſed non in permiſſiuo. Nimirum ſunt quaedam, quae iure naturae permiſſa ſunt, et tamen a Deo prohibentur lege poſitiua; e. g. iure naturae poteſt quiſque orare, vbicumque velit: ſed iure diuino orandum erat Hieroſolymis. Iure naturae licet vlciſci hoſtem: at iure poſitiuo Deus dicit: *amate inimicos, benefacite oſoribus veſtris, precamini pro iis, qui vos laedunt, ſic eritis filii patris coeleſtis. Matth. V. 44.*

Quum itaque et bellum non ſit iuris diuini praeceptiui, ſed permiſſiui: non ſequitur, vt prohiberi non potuerit iure diuino voluntario.

Sed nihilominus tamen demonſtrat auctor, & iure diuino voluntario bellum permitti, et ante omnia obiectiones quaſdam remouet.

num. 2. Prima obiectio deſumi ſolet ex *Geneſ. VIIII. 5. 6.* Ex eo enim loco quidam colligunt, abſolute prohiberi ſanguinis humani effuſionem: quumque bellum ſine ſanguinis effuſione geri nequeat, etiam bellum prohiberi. Et quamuis eodem loco dicatur, qui ſanguinem fuderit, eius ſanguis fundetur: reſpondent tamen, hic non adeſſe praeceptum, ſed comminationem, non velle Deum, vt homicidae interficiantur, ſed praedicere, quid iis immineat. Sed reſpondet Grotius, vtrumque falſum eſſe.

1. Prohibere Deum effuſionem ſanguinis iniuſtam, vti praecepto illo ſexto: *ne occidito*, non autem iuſtam, de qua hic quaeſtio ſit.

2. Non minari tantum Deum, ſed et praecipere, vt ſanguis homicidae ſundatur, id enim Deum poſtea lege Moſaica clarius oſtendiſſe, quum iuberet homicidas gladio feriri.

Sed denuo obiiciunt, ex hiſtoria ſacra adparere, initio mundi conditi homicidium non fuiſſe capitale, idque probant exemplo Caini, qui admiſſo fratricidio tamen a Deo non fuerit morti addictus.

Vt itaque Grotius hanc obiectionem funditus tollat, totam hiſtoriam huius ſupplicii homicidarum explicat operose *num. 3. 10.*

Ni-

Nimirum 1. ſupponit, non iniuſtum eſſe, homicidam ſupplicio affici, ob ius talionis, quo nihil eſt iuſtius. num. 3.

2. Concedit quidem, Deum Caino peperciſſe, ſed cauſſam fuiſſe exiſtimat, 1. hominum raritatem, 2. quia nondum tam frequentia fuerint homicidia, vt exemplo opus fuerit. Hinc et alias gentes quam plurimas homicidium non morte, ſed mulcta puniuiſſe. Cuius rei argumentum eſt in legibus *Alamannicis* a LINDENBROGIO editis, ex quibus adparet, nullam gentem origine Germanicam homicidis ſupplicium capitale irrogaſſe.

3. Hoc factum Caini aliquandiu inſtar exempli fuiſſe, et hinc primos mortales exiſtimaſſe, non debere homicidas gladio feriri. Quam in rem allegat exemplum Lamechi. *Gen. IV.* 24. num. 4.

4. Quum autem iam ante diluuium naſcerentur gigantes, genus hominum ferox et improbum, quod omnes promiſcue adgreſſum ſit: Deum permiſiſſe, vt homicida et quilibet delinquens occideretur, idque probat exemplo Abrahami, *Gen. XIIII.* Moſis, qui Amalecitas aggreſſus ſit bello, *Exod. XVII.* 9. n. 5. 6. 7.

5. Denique Deum et leges tuliſſe de homicida plectendo, *Leu. XVIII.* 24. *ſeqq. Num.* XXXV. 31. 33. num. 8. 9.

6. Eaſque leges deinde imitatas eſſe gentes alias. Vnde fere vbique locum habuerit ſupplicium capitale. num. 10.

Inde ergo colligit Grotius, non abſolute Deum prohibuiſſe effuſionem ſanguinis, ſed ſecundum quid, nempe caedem iniuſtam, adeoque hunc locum non adplicari poſſe bello, quod iuſtam cauſſam ſupponat.

Sed ſunt quaedam in hac Grotii tractatione, quae animaduerſionem mererentur. Nam

1. Quod Caino pepercit Deus, non ob paucitatem hominum factum, ſed quod poena et ſupplicium ſupponunt magiſtratum ciuilem, qualis nondum erat Caini temporibus: nec antea lex erat lata de ſupplicio homicidae.

2. Quod Grotius exiſtimat, primos mortales non ſumſiſſe ſupplicium capitale, id non probari poteſt. Quum enim mundus ante diluuianus ſteterit annis 1657. quumque tam longo temporis ſpatio variae floruerint res publicae: quis dubitet, quin et poenae ſuppliciumque locum habuerint.

3. Ex Lamechi exemplo non conſtat, nullum tunc locum habuiſſe ſupplicium capitale. Nam Lamechus tantum minas ſpargit, vt ille medicus apud COMINAEVM *Hiſt. Franc. lib. X.* qui Ludouico XI. regi minabatur, illum poſt diſceſſum ſuum non octo dies victurum.

§. 6.

Sequitur alterum argumentum contra bellum ex N. T. vbi

Praemittuntur quaeſtiones, 1. *an omnia praecepta in Euangelio habeant naturalem rationem*. n. 1. 2.

2. *An Chriſtus ſit nouus legislator*. n. 3 - 5.

Quod ad prius attinet, 1. ſuccenſet Grotius iis, qui in Evangelio praeter articulos fidei et ſacramenta quidquam contineri negant, exiſtimatque, eo etiam leges et praecepta proprie ſic dicta contineri, e. g. *ama Deum, diligite vos inuicem, nouum hoc praeceptum do vobis, vt vos inuicem diligatis.* 2. Deinde agnoſcit quidem, nihil contiuere Euangelium, quod aduerſetur rectae rationi: ſed ideo non ſequi docet, vt Evangelium nihil vltra inculcet, quam quod ex ratione fluat. num. 1. num. 2.

Poſterius Grotio facile vnuſquiſque concedet. Multa enim docet Euan- num. 3.

Digitized by Google

gelium, ad quae ratio non pertingit, e. g. fidem in Chriſtum, beneficentiam aduerſus hoſtem, vitationem concupiſcentiae, de qua ipſe Paullus: *ignorafſem, concupiſcentiam eſſe peccatum, niſi lex dixiſſet, ne concupiſce.*

At de priore theſi obſeruandum: diſtinguendum eſſe, vtrum Euangelium opponatur legi, vt *Ioann. I. lex per Moſen lata, gratia per Chriſtum facta;* an accipiatur pro libris Noui Teſtamenti, adeoque libris V. T. opponatur. Priori ſenſu Euangelium nulla complectitur praecepta proprie ſic dicta, ſed eſt doctrina de gratia per Ieſum Chriſtum. Poſteriori agnoſci poteſt, multa in libris N. T. praecepta occurrere, a Chriſto repetita et explicata.

num. 4. Maioris momenti eſt quaeſtio altera: *an Chriſtus ſit nouus legislator?* Adfirmant Romanenſes et Sociniani, quumque eamdem ſententiam ex Arminianis plerique tueantur, non mirum eſt, Grotium quoque eaſdem inflare tibias.

At negant Proteſtantes omnes, Chriſtum non eſſe nouum legislatorem, ſed ad officium eius propheticum tantum pertinuiſſe, vt leges interpretaretur. Rationes ſatis praegnantes ſunt. 1. Opponuntur officia Moſis et Chriſti, lex et gratia. *Ioann.* I. 2. Officia Chriſti non alia commemorat S. S. quam regium, ſacerdotale, et propheticum. Regium exercet in ſtatu exaltationis, ſacerdotes non ſerunt leges, nec prophetae eſt leges ferre, ſed interpretari. 3. Chriſtus notanter dicit *Matth. V. 5. non veni ſoluere legem,* (aliaſque nouas ſubſtituere,) *ſed implere.*

Iam videbimus, quomodo contrarium probet Grotius. 1. Prouocat ad verba *Math. V.* toties repetita: *audiſtis dictum fuiſſe veteribus: ego vero dico vobis.* Sed reſp. Chriſtus ibi nullum nouum proponit praeceptum, ſed Moſaica vindicat a falſa Phariſaeorum interpretatione, et interpretatur.

2. Dictum fuiſſe veteribus: *diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum.* Sed *Leu. XVIIII.* 21. vbi hoc praeceptum occurrit, nihil legitur de odio inimicorum. Eſt itaque additamentum Phariſaeorum, quod merito Chriſtus data meliore interpretatione ſuſtulit. Objicit Grotius: at ipſe Deus praeceperat inimicitiam cum Amalekitis, *Exod. XXV.* 11. et cum ſeptem populis Cananeis, *Exod. XXXIII.* 11. Sed reſp. diſtinguendum inter odium morale, et inimicitiam politicam.

3. Legem ſumi vel pro praecepto carnali, quod actiones tantum externas dirigit, vel pro ſpirituali, quod internam inculcat puritatem et ſanctimoniam. Prioris generis fuiſſe Moſaicam ex interpretatione Phariſaeorum: poſteriorem Chriſtum reſtituiſſe. Sed reſp. 1. Ex intentione Dei lex Moſis non fuit carnalis, ſed ſpiritualis. Dixit enim Deus: *diliges Deum tuum de toto corde, de toto animo, ex omnibus viribus*: quid magis ſpirituale et internum? 2. Chriſtus itaque legem non nouam dedit, quae ſit ſpiritualis, ſed eam interpretatus eſt ex mente primae legislationis.

num. 5. 4. A Chriſtianis virtutem exigi maiore gradu, quam ab Ebraica gente. Reſp. maius et minus non variant ſpeciem. Eadem ergo lex eſt Moſaica et Chriſti, adeoque non Chriſtus fuit nouus legislator, ſed interpres legis Iudaicis gloſſis deprauatae. De quo plura theologi. (*)

§. 7.

(*) Quam multa Auctor hic miſcet! praecepta de Fide, Spe, Charitate in Chri-

Digitized by Google

§. 7.

His praemiſſis probat, Euangelio non ſublatam eſſe bellandi facultatem.
I. Ex I. *Tim. II.* 1. 2. 3. Exinde colligit, 1. Deum iubere eſſe leges et magiſtratus; 2. eoſdem ſubditis praeſtare debere vitam tranquillam. Idque fit ita, vt ſubditi ſint ſecuri vel inter ſe, vel ab aliis exteris. *num.* 1.
Inter ſe id aliter fieri nequit, quam iudiciis et iure gladii, quod probat Paullus *Rom. XIII.* 4. Quumque iudicia inter gentes diuerſas locum non habeant: conſequens eſt, vt bello ſint compeſcendae. Atque hinc ita argumentare licet: *num.* 2.

Si fas eſt gladio coercere ſubditos, tranquillitatem turbantes: fas etiam eſt bello coercere gentes turbantes tranquillitatem humanam.
Prius verum eſt.
Ergo et poſterius.

Conſequentia inde patet, quia alias plus liceret extraneo, quam ciui, et quod alias principi liceret minus periculum a nobis auertere, non autem maius, quod abſurdum.

II. Ex eodem *Rom. XIII.* vrget, quod PAVLVS iubeat honorare et obſecundare magiſtratui, tamquam ordinationi diuinae. Quo ſenſu autem eſt ordinatio diuina? Non ratione permiſſionis tantum, qualis etiam in actibus vitioſis eſt, quos Deus permittit, nam ſic non eſſet honorandus magiſtratus, ſed tantum ferendus, verum ratione inſtitutionis et voluntatis diuinae. Deus vult, vt ſint magiſtratus, Deus adprobat eorum officium. Si obiiciatur, atqui tempore Paulli fuiſſe imperatores et magiſtratus ethnicos, crudeles, tyrannos: reſpondemus, tanto magis inde ſequi, vt Deus adprobet magiſtratuum officium, quia ne gentilibus quidem et crudelibus imperatoribus honorem et obſequium detrahi voluit. Eleganter Grotius ſub finem *n.* 4. *ſicut ergo olim pia erant ſacrificia*, cet. *num.* 3. 4.

Ex his ergo iam ita argumentum ducimus:

Si Deus probat magiſtratus officium, probat etiam defenſionem a magiſtratu per bellum ſuſceptam.
At verum eſt prius.
Ergo et poſterius.

Conſequentiam inde probamus, quia ob id praecipue in ciuitates coaluere, et principes conſtituere gentes, vt defenderentur ab aliorum inſultibus.

Tertium argumentum petitur ex *Luc. III.* 14. quod Ioannes militibus ad ſe venientibus non iniungit, vt nuncium mittant militiae, ſed vt militares leges obſeruent. *num.* 5.

Poſſet obiici, Ioannis doctrinam a doctrina Chriſti potuiſſe diſcrepare. Sed recte reſpondet Grotius, 1. eadem praedicaſſe Ioannem et Chriſtum, poenitentiam et fidem. 2. Ioannem fuiſſe miniſtrum Noui Teſtamenti, *Matth. XI.* 13. et Euangelii. *Luc. III.* 18.

Chriſtum, de Sacramentis ac Myſteriis novae Legis, de Judiciis Eccleſiae, quacum futurum ſe eſſe omnibus diebus Chriſtus ipſe pollicetur, & agnoſcit & negat: Auctor hic Leges confitetur, Legislatorem diffitetur, jura novae legis admittit, & nova jura detrectat: quid hic accenſeam Hierarchicum Ordinem nova lege conſtitutum, aliaque id genus, quae nonniſi Legislatorem, qui abroget vetera, inſtituat nova, ſive quoad coeremonias, ſive quoad Judicia, apprime requirunt? haec attigiſſe ſit ſatis: plura qui volet, Fratres Wallemburgicos adeat. id ad extremum notaverim, immixtam in utroque Foedere fuiſſe legem moralem, quam tamen Judaicis interpretationibus & gloſſis depravatam Chriſtus expurgavit, deterſit, explicuit.

num. 6. *Quartum* argumentum inde generatim ducitur, quod tota S. S. abhorreat a furtis, caedibus, rapinis, aliiſque ſceleribus, quae Deus omnino vult omitti, et impediri. Iam vero non omitterentur, niſi ius gladii et aduerſus ſubditos, et aduerſus exteros haberet magiſtratus. Ergo voluit Deus, vt ius gladii haberent. Itaque ſic argumentatur Grotius:

Qui vult finem; vult etiam media.
Deus in tota S. S. vult finem, ne furta, caedes, rapinae fiant.
Vult itaque et medium, nempe ius gladii et belli.

Eſſe vero id vnum medium, inde probatur, quod ſcelera etiam nunc vix omittuntur, poſtquam id ius gladii magiſtratibus relinquitur. Quid fieret, ſi nullum eſſet ius gladii?

num. 7. 8. *Quintum* argumentum deſumitur exemplo Iudaicae rei publicae, in qua ius gladii viguit, quamdiu nondum exciſa eſſet res publica. Quamuis enim ius gladii non eſſet penes Iudaeos, vti fatentur ipſi *Ioan. XVIII.* 31. quum municipia non haberent merum imperium, vti ſingulari diſſertatione docuit ZACH. HUBER. *Diſſ. Part. I. diſſ.* 1. fuit tamen apud Romanos.

Iam Chriſtus iam ante exciſam vrbem officium ſuum inchoauerat et abſoluerat. Quum itaque veniſſet, vt nos liberaret a iugo legis, omnino etiam docere debuiſſet, iam legem de iudiciis, de ſuppliciis capitalibus, de iure gladii ceſſare debere. Quum itaque id non docuerit, omnino voluit, vt eſſent, et hinc ius gladii non repugnat doctrinae N. T.

Immo tantum abeſt, vt Chriſtus docuerit, ius gladii ceſſare debere, poſtquam aduenerit, vt potius tum ipſe, tum apoſtoli eius re ipſa docuerint, et factis oſtenderint, ſibi placere iudicia et ius gladii.

1. Dum ipſi ſe ſtiterunt coram tribunalibus, Chriſtus coram Pilato, apoſtoli coram ſynedrio, Paullus coram Anania. *Actor. XXIIII.* 3.

2. Dum homines remiſerunt ad iudices. Hinc Chriſtus ei, qui rogabat, vt familiae erciſcundae inter ſe et fratrem praeeſſet, reſpondit: *homo, quis me iudicem conſtituit?*

Obiici poſſet, Chriſtum tamen prohibuiſſe ultionem, *Matth. V.* 38. *ſeqq.* Sed reſp. diſtinguendum eſſe inter legem et conſilia. Conſilium iſtud exſequi recte poſſumus, ſed non ideo peccat, qui iure ſuo vtitur, nec iudex, qui ſecundum legem animadvertit.

num. 9. *Sextum* exemplum Cornelii centurionis, iam aliquoties vſimus. Conuerſus enim ad Chriſtum non legitur mutaſſe militiam, immo nec id eſt imperatum a Petro, quum tamen diceret Cornelius: *iam adſum auditurus, quaecumque tibi praecepta ſunt a domino. Actor. X.* 33.

Obiiciunt, Lucam quidem non meminiſſe miſſionis a Cornelio flagitatae, ſed credibile tamen eſt, eum flagitaſſe miſſionem. Sed reſp. 1. id nec probari poſſe, nec 2. veroſimile eſſe; quum alias Lucas huius modi quid narrare ſoleat. Sic cum magi conuerterentur, refert Lucas, eos nuncium miſiſſe huic vitae generi, et combuſiſſe libros magicos. *Actor. XVIIII.* 19. An hic praetermiſiſſet, quod Cornelius deſeruerit militiam, ſi prauum hoc eſſet vitae genus?

num. 10. *Septimum* argumentum Grotius petit ab exemplo Sergii Pauli, procoſ. Cypri a Paullo conuerſi, et vnde plerique dicunt apoſtolum nomen Paulli adſumſiſſe, quum antea diceretur Saulus. *Actor. XII. 6. ſeqq.*

Proconſul habebat ius gladii et militiae, *l.* 8. *D. de offic. procoſ.* Si itaque hoc iniuſtum eſſet, non potuiſſet non poſt conuerſionem magiſtra-

tu

tu ſe abdicare. Quum vero ſe abdicaſſe non legatur : omnino ius gladii nihil iniuſti complectitur.

Octavum eſt a Paulli exemplo deſumtum, qui et 1. inſidias Iudaeorum ad tribunum detulit : et 2. praeſidium militare ab eo accipere non dubitavit. *Actor. XXIII.* 18. 23. An id paſſus eſſet Paullus, qui omni occaſione veritatem praedicandam dicit. 2. *Tim. IV.* 2. *num. 11.*

Nonum argumentum. Qui probat media, is et finem probat. Iam nemo dubitat, tributa dari, ut magiſtratus haberet, quo tueretur bonos, coërceret malos. *Rom. XIII.* 3. 4. 6. Quum itaque probet tributa, procul dubio etiam adprobat eorumdem finem, puta bellum. *num. 12.*

Decimum argumentum e verbis Paulli *Actor. XXV.* 11. deſumtum non magni momenti eſt. Nam non ſequitur, Paullus non recuſat mori, ergo probat iudicia, quae ſupplicium capitale infligunt. Poſſet quis ad latrones quoque dicere : niſi tibi dedero omnia, non recuſo mori. *num. 13.*

Vltimum argumentum rectiſſimum eſt, ſi recte proponatur. Chriſtus non ſuſtulit politias, ergo non ſuſtulit bellum. Quod non ſuſtulerit politias, inde patet, quod nihil de ea re ſanxit, nihil praecepit, nihil vetuit. Immo quod ſtatum rerum publicarum, qualis tunc erat, non improbauit, ſed ipſi Pilato dixit : *non haberes poteſtatem vitae et necis in me, niſi tibi caelitus data fuiſſet.* *num. 14.*

§. 8.

Sequitur iam altera pars capitis, quo aliorum argumenta bello oppoſita refutantur, et quidem octo.

1. *Primum* obiicere ſolent verba *Iſaiae II.* 4. *dominus indicabit inter gentes, et animadvertet inter populos. Tunc gladios mutabunt in ligones, et lanceas in falces. Neque enim populus gladium euaginabit adverſus populum, neque diſcent amplius bella gerere.* *num. 1.2.*

Reſpondet Grotius : 1. aut id intelligendum eſſe hypothetice, ſi omnes homines eſſent Chriſtiani veri, neminem alteri facturum iniuriam, adeoque omnino ceſſatura bella, aut 2. pure, et tunc implementum vaticinii adhuc inſtare eo tempore futurum, quo laetior futurus ſit ſtatus eccleſiae. Inde ergo non ſequi, vt bellum temporibus N. T. ceſſare debeat, aut vt repugnet Evangelio.

Sed neutra reſponſio vera videtur et ſufficiens. Non prior, quia Dominus abſolute praedicit id futurum, non, fieri id poſſe, ſi omnes eſſent Chriſtiani veri. Non poſterior, quia, vt ex verſu antecedente patet, Ieſaias non loquitur de vltimo illo, et laetiore ſtatu eccleſiae, ſed de eo, quo gentes dicturae ſint, *venite, eamus in montem Domini, ad domum Dei Iacob, vt nos doceat vias ſuas, vt ambulemus in eius ſemitis.* Loquitur de eo tempore, quo lex exitura eſſet ex Sion, et verbum Domini ex Hieroſolymis. *Tunc*, inquit, *Dominus iudicabit inter gentes*, cet. Id omne impletum eſt, quum apoſtoli exeuntes Hieroſolymis Euangelium annunciarent vniuerſo orbi. Ergo ab eodem tempore impletum fuiſſe oportet vaticinium de gladiis contuſis in ligones.

Quid ergo ? Totum caput eſt ſpiritualiter intelligendum, non ſecundum litteram. Nam v. 2. dicitur, eo tempore altiorem fore montem Domini omnibus reliquis montibus. Quod ſecundum litteram intelligi nequit. Itaque verba nihil aliud ſignificant, quam Chriſtum allaturum pacem

cem ſpiritualem, pacem illam omni ratione eminentiorem. Adeoque inde nihil inferri poteſt contra bella.

num. 3. *Alterum* argumentum, *Matth. V.* 38. Sed reſp. Grotius, non magiſtratibus haec dici, ſed ipſis laeſis, vt potius concoquant iniuriam, quam vltione ſpirent. Conſilium ſane optimum et ſaluberrimum, ſed non lex.

Simile ſane quid reperimus in 1. *Cor. VI.* 1. *ſeqq.* vbi Paullus reprehendit pruritum litigandi coram magiſtratibus ethnicis, non quod id iniuſtum eſſet, aut quod officium magiſtratus improbaret, quod ſane maximi aeſtimat, vti ſupra vidimus, ſed quod lites hae ſcandalum praeberent gentilibus. Conſilium ergo et hoc eſt, non lex.

num. 4. Simile quid dicendum de verbis ſequentibus: *qui velit tecum litigare*, cet. Nam 1. non magis hic improbantur iudicia, quam ſi amicus amico ſuaderet, ne ob rem leuem tribunalia fatigare velit. 2. Loquitur Chriſtus procul dubio de iis perſequutionibus, quas tamquam Chriſti diſcipuli laturi eſſent. Iis omnino non reſiſtendum. Et hinc primi Chriſtiani condemnati quotidie ad gladium, ad viuicomburium, ad beſtias, bonisque omnibus propter Chriſtum ſpoliati, non reſtiterunt perſequutoribus, ſed omnia animo tranquillo, et patientia plane inuicta pertulerunt. Sic ſane qui iis eripiebat tunicam, ei et pallium conceſſere. 3. Ipſe Vlpianvs *l.* 4. §. 1. *D. de alienat. iudic. mutand. cauſſ. fact.* non improbandum dicit eius factum, qui tanti habuit re carere, ne propter eam ſaepius litigaret, hanc enim verecundam cogitationem ejus, qui lites exſecratur, non eſſe vituperandam. An ideo Vlpianus iudicia exſecratur?

num. 5. Eodem modo intelligenda verba ſequentia: *qui angariabit te ad milliare vnum, abi cum eo duo*. Recte reſpondet Grotius, Chriſtum velle, vt leuem potius iniuriam ferant Chriſtiani, quam litigent. Hinc non dicere: *abi cum eo centum*, quae grauior eſſet iniuria; ſed *abi duo*, quia non tam incommoda futura ſit haec deambulatio, quam lis moleſtiſſima.

Sed ſimul obſeruandum, angarias, fuiſſe publicam prouincialibus impoſitam onerum vehendorum baiulandorumque neceſſitatem. *l.* 7. *l.* 18. §. 4. 21. *D. de muner. et honor. l.* 10. §. 2. *D. de vacat. et excuſat. muner.* Dum itaque iis non reſiſtendum, ſed aliquid indulgendum eſſe monet Chriſtus, qui nos angariant, perinde eſt, ac ſi diceret, ne reſiſtite ſummis imperantibus et magiſtratibus, vt adeo nec iudicia, nec bella improbet.

num. 6. Sequuntur verba: *petendi abs te dato*, cet. Sed miror haec verba adduxiſſe Grotium, quum nihil inde inferri poſſit aduerſus iudicia. Si enim vel maxime petens mutuam repulſam a me ferat, non tamen habebit aduerſus me actionem. Sed et verba ipſa ita comparata ſunt, vt ſaluis iudiciis et ſaluo iure bellandi vnuſquiſque alteri dicere poſſit, petenti abs te dato. Nam idem eſt, ac ſi diceret, officia humanitatis alteri ne negato.

num. 7. Ex eodem capite inferri poſſet: Chriſtum tamen prohibere ius talionis: *oculum pro oculo, dentem pro dente*; adeoque et omnem talionem, propulſationem violentiae violentam eſſe prohibitam.

Sed reſp. 1. Falſum eſt, Chriſtum prohibuiſſe ius talionis. Nam et ipſe ſtatim *cap. 7.* inculcat *v.* 2. *quo iudicio iudicabitis, eo iudicabimini, qua menſura metimini, eadem metientur vobis.*

2. Sed, vt recte Grotius obſervat, Iudaeis permiſſam fuiſſe priuatam talionem, e. g. vt laeſus poſſet alterum ſimiliter laedere, immo vt ſi quis occiſus eſſet, ejus proximus agnatus vindicem ageret, et homicidam vlto-

Digitized by Google

vltore ferro perſequeretur. Hanc vltionem ſuis inhibet Chriſtus, quippe
permiſſam Iudaeis ob duritiem cordis, vti diuortium, et alia.

3. Nihil ergo ſibi vult Seruator, quam ferendam potius tolerabilem
iniuriam, quam vt ſtatim ad vindictam proruamus.

Obiici poſſet: ſed abſurdum tamen eſſe, percutienti alteram maxillam num. 8.
ſponte offerre, et ita patiendo nouam prouocare iniuriam.

Sed elegans eſt Grotii obſeruatio, *maxillam praebere* eſſe phraſin Hebraeam,
quae nihil aliud ſignificet, quam patienter ferre iniuriam. Id
quod eleganter probat loco *Ieſ. L. 6.* vbi Chriſtus dicitur *maxillam praebuiſſe
percutientibus.*

Tertium argumentum ex eodem *Matth. capite V. 43. 44. audiſtis di-* num. 9.
ctum eſſe, cet. 10. 11.

Reſpondet Grotius 1. proximum hic ſignificare Hebraeum, et tamen
inter Hebraeos ipſos viguiſſe iudicia et ius belli. *Iud. XXXI.* 2. Chriſtum
id praeceptum porrexiſſe ad alios homines, adeoque non minus amorem
hunc tollere bella, quam amorem Iudaeis praeceptum erga Iudaeos. 3
Amorem hunc nobis praecipi exemplo Dei patris caeleſtis, qui quum omnes
amet, non tamen ideo non iuſtitiam exercet in puniendis coërcendiſque
malis. Ita et nobis facere non nefas eſt.

Quarta obiectio petita ex *Rom. XII.* 19. Reſpondet Grotius, 1. eo num. 13.
tempore, quo haec dixit Deus, *meum eſt vlciſci: ego rependam*. *Leu.
XVIIII. 18. Deut. XXXII.* 35. iam et iudicia capitalia fuiſſe, et bella,
adeoque non obſtare haec verba poſſe bellis. 2. Et hoſtes iubentur diligi,
Exod. XXIII. 4. 5. nec tamen eo tempore ceſſabant ſupplicia capitalia
et bella. 3. Quia verba ſequentia ſtatim docent *cap. XIII.* 1. verba haec
intelligenda eſſe cum exceptione. 4. Diſtinguendum ergo eſſe inter vltionem
boni publici cauſſa exactam, et vltionem priuatam. Illa non prohibetur,
ſed haec.

Obiectio 5. ex 2. *Cor. X.* 3. Sed 1. Paullus non loquitur de imperan- num. 14.
tibus Chriſtianis, ſed de apoſtolis, qui Chriſtianos non faciebant armis
carnalibus, ſed ſpiritualibus. 2. Non carnalia dicuntur arma, quaſi mala
et vetita, quo ſenſu peccata vocantur opera carnalia: ſed vt opponantur
armis ſpiritualibus, qualia ſunt preces, lacrymae, verbum Dei.

3. Inprimis Paullus in hoc textu alludit ad poteſtatem illam Apoſtolis
conceſſam miraculoſe puniendi refractarios, cuius plura exſtant exempla.
Sic Petrus verbis occidit Ananiam, eiuſque vxorem Sapphyram.
Actor V. 5. Sic Paullus inceſti reum Satanae tradidit. 1. *Co. V.* 5. Sic
idem excoecauit Elymam. *Actor. XIII.* 11. Eleganter haec extraordinaria
et miraculoſa poteſtas vocatur *virga apoſtolica*, 1. *Cor. IIII.* 21. deque
ea praeclare egit ſcriptor Anglus Gvil. Cave in *Antiqu. apoſtol. in
vita Petri*. Dicit ergo apoſtolus, haec arma non eſſe carnalia, ſed ſpiritualia.
Eis opus erat, quamdiu nulli erant magiſtratus Chriſtiani. Poſtea
id donum miraculoſum defecit.

Sexta obiectio ex *Epheſ. VI.* 2. Sed reſp. 1. Pugna vel lucta contra num. 15.
diabolum, mundum, et carnem non tollit luctam et bellum adverſus hoſtes,
nam Paullus dum dicit: *non eſt nobis pugna*, tantum difficultatem
huius belli ſpiritualis deſcribit, non prohibet bellum. 2. Chriſtiani et vt
Chriſtiani, et vt homines ciueſque conſiderari poſſunt. Tamquam Chriſtianis
incumbit lucta cum hoſtibus: iiſdem tamquam hominibus adimi
nequit ius gerendi bellum.

Se-

Digitized by Google

num. 16. Septima obiectio ex *Iac. IIII.* 1. Sed 1. diſtinguendum inter iuſtas cauſſas belli et iniuſtas. Qualis cauſſa eſt, talis effectus. Si belli cauſſa iniuſta eſt, ipſum bellum iniuſtum habetur. Et de huius modi bello iniuſto loquitur apoſtolus. 2. Scripta eſt haec epiſtola, vti PEARSONIVS et MILLIVS probant, eo tempore, quo bellum Hieroſolymis fatale gerebatur. Hinc de eo potiſſimum loquitur, illudque ex voluptatibus et concupiſcentiis prauis conflatum teſtatur. Ergo non de omnibus loquitur. 3. Quemadmodum ſi quis dicat: vnde aegritudo, rixae, crapula, niſi ex vino? ideo vinum non omne reiicit: ita nec hic apoſtolus omnia reiicit bella. Sunt enim quaedam, ex huius modi voluptatibus haud nata. 4. Denique et alios auctores ita loquutos eſſe docet Grotius, qui numquam bellum pro iniuſto habuere.

num. 17. Octauum argumentum aduerſarii deſumunt ex verbis Chriſti *Matth. XXVI.* 52. Sed 1. Petrus tunc non bellum gerebat, ſed reſiſtebat magiſtratui. Id Chriſtus prohibet. 2. Senſus idem eſt, ac verborum: *qui ſanguinem fuderit, eius ſanguis funditur*. 3. Specialis hic eſt ratio, cur Chriſtus nollet defendi a Petro, quia eius regnum non eſſet de hoc mundo. Quale regnum, talis defenſio. Regnum Chriſti ſpirituale eſt, ergo defendendum armis ſpiritualibus. Hinc Chriſtus: *Vigilate et orate, ne incidatis in tentationem. Matth. XXVI.* 41.

§. 9.

num. 1. Porro haud parum momenti ſitum eſt in teſtimonio veteris eccleſiae. Nam 1. ea ab apoſtolis et viris apoſtolicis regebatur, qui eam fideliter, quid Deo placeret aut diſpliceret, docebant. 2. Non probabile eſt, eccleſiam ſtatim defeciſſe. 3. Tum maximus erat pietatis verae feruor. Eleganter HIERONYMVS *ad Demetr. Tom. I. pag.* 68. *tunc domini noſtri adhuc caluiſſe cruorem, et ferbuiſſe in credentibus fidem*. Quis ergo negauerit, operae pretium feciſſe Grotium, dum in veterum Chriſtianorum inquiſiuerit ſententias.

I. Et quidem multi fuere, qui bella improbarent: Nam

1. Id fecit ORIGENES *aduerſ. Celſum lib. VIII. pag.* 426. vbi Chriſtianos ait bella non gerere, niſi precibus.

2. Idem ſenſit TERTVLLIANVS alicubi, et iudicia capitalia et bella reiicere videtur libro *de idololatria*, et libello *de corona militis*, cuius hiſtoria narranda.

num. 3. II. Chriſtiani haud raro detrectabant militiam. CELSVS *apud* ORIG. *lib. VIII.* Et notabile eſt legionis Barbaricae exemplum, quae miſſionem flagitabat, quod eſſet Chriſtiana, et recuſabat praelium inire, martyrio hinc adfecta a Diocletiano et Maximiano Auguſtis. ADO Viennenſis *Martyrol. ad* 10. *Kal. Octobr.*

num. 4. III. Chriſtiani abhorrebant fere a muneribus et officiis publicis, veluti praetura, TATIANVS *in Apol. pro Chriſtianis*; ab aedilitate. TERTVLLIANVS; a militia, et nauigatione. LACTANT. *lib. IIII. cap.* 18.

Sed reſp. 1. Non vniverſalis haec erat eccleſiae ſententia, ſed quorumdam patrum, quorum nemo non ſuos paſſus eſt naeuos. Vid. SCRIVENERVS.

2. Origenes et Tertullianus fuere ſuſpecti de falſa doctrina. Origenes Platoniſmo nimis fauit, in multis conciliis damnatus, et Tertullianus plane ad Montaniſtas, Fanaticos defecit.

3. Ipſi

3. Ipſi hi patres alibi admittunt iudicia capitalia et bella, vt ipſe Grotius eorum verbis *n.* 2. adductis docuit. Vnde non aliter poteſt intelligi eorum ſententia, quam bella in theſi iuſta eſſe, ſed in hypoteſi a Chriſtianis geri non poſſe. Nam

1. Imperatores gentiles ſacramentum exigebant a militibus, quod Chriſtiani ſalua iuſtitia praeſtare non poterant.

2. Bella ab iis ſaepe gerebantur iniuſta, quibus intereſſe Chriſtiani religioni ſibi ducebant.

3. Multi erant ritus militares principiis Chriſtianiſmi adverſantes, e. g. auſpicia, veneratio ſignorum vel aquilarum, ſacrificia, triumphantium introitus in Capitolium. Ab his abhorrebant Chriſtiani, non ab ipſo bello.

4. Multi praeterea fauebant vitae theoreticae, que deinde monaſtica dicta. Ei vero omnino repugnare videbatur militia.

§. 10.

Hinc iam porro demonſtrat Grotius, doctrinam illam de belli iuſtitia non fuiſſe communem omnibus Chriſtianis, et

1. Ex patribus antiquioribus. CLEMENS ALEXANDRINVS vixit ſaeculo II. et *Stromata* ſcripſit et *Paedagogum*, ibi vero diſerte hoc concedit, et militare poſſe Chriſtianos, et magiſtratum gerere. *num.* 1.

Conſtitutiones apoſtolicae nec apoſtolis vere debentur, nec Clementi Romano. Sunt ſaltim ex ſaeculo IIII. vt docuit GVIL. CAVE. Sed GVIL. WHISTON in Arianiſmum procliuis has conſtitutiones tamquam vere apoſtolicas defendit, et quidem non Graecum, ſed Arabicum textum putat authenticum.

2. Publicam eccleſiae ſententiam bello non fuiſſe adverſam denuo probat. *num.* 2.

1. Ex *Conſtitutionibus apoſtolicis*, quia illae ſaltim de quarti ſaeculi doctrina teſtantur.

2. Ex TERTVLLIANI *Apolog. cap.* 42. quia ea publico Chriſtianorum nomine ſcripta.

3. Ex hiſtoria de legione fulminatrice. Ita TERTVLLIANVS, EVSEBIVS. Vid. WITSIVS et DAN. LARROQVANVS *de legione fulminatrice*. Hiſtoria autem ſatis certa, 1. quia legio XII. multo ante fuit fulminatrix dicta. 2. Quia ſub Antonio philoſopho adhuc maxime ferbuit perſequutio. 3. Quia ipſe ANTONINVS in libris *ad ſe ipſum*, quos ex parte in bello Marcomannico ſcripſit, Chriſtianos exagitat, odiumque prodit adverſus eos conceptum.

4. Ex hiſtoria martyrum, inter quos & milites fuere. Sed hic delectu opus: ſaepe enim fabulis indulgent martyrologia. Sed in dubium tamen vocari nequeunt omnia, quod viſum HENR. DODWELLO in *Diſſert. Cyprianic. de paucitate martyrum*, quem ex inſtituto refutauit THEODOR. RVINARTVS, Gallus, in *Actis genuinis martyrum*, in *praefat.* *num.* 3.

Certa ſaltim eſt hiſtoria Laurentini et Ignatii, Afrorum, quae non ſola martyrologiorum auctoritate, ſed teſtimonio Cypriani, qui ſaeculo III. floruit, patris fide digniſſimi, et qui ipſe inter martyres fuit, nititur.

Obiici poſſet, Chriſtianos non libenter interfuiſſe ſuppliciis capitalibus. Ita enim ſaepe Tertullianus et alii veteres. *num.* 4.

Sed reſp. 1. ſupplicia illa non damnabant in theſi, ſed in hypoteſi, ob eorum truculentiam. Nam 1. pleraque exercebantur aduerſus Chriſtianos,

Digitized by Google

2. Etiam poenas nouas et inhumanas inuenerant, e. g. tunicam moleſtam, dilaniationem beſtiarum. 3. Ipſa quaedam iura admodum truculenta erant, veluti SCtum Silanianum.

2. Non intererant libenter, quod ſuſpicionem fugerent, ac ſi oculos paſcerent aliorum dolore et ſuppliciis.

3. Quod in theſi ea non damnarint, adparet ex eo, quod Conſtantinus M. bella geſſerit, et iudicia capitalia exercuerit. Inquirendum hic, quid de hiſtoria ſentiendum, quod viderit crucem cum verbis: IN HOC VINCES. IO. ALB. FABRICII ſingularis ea de re diſſertatio laudatur.

num. 5. 4. Theſin ſuam Grotius confirmat inde, quia nullus patrum ſub imperatoribus Chriſtianis dubitauit bella geri poſſe. Nam 1. EVSEBIVS ſcripſit libros *de vita Conſtantini*, in quibus eum ob fortitudinem laudat, eiuſque bella ſine omni cenſura refert. 2. LACTANTII exſtat elegans libellus *de mortibus perſecutorum*, in quo ex inſtituto docet, nullum principum, qui eccleſiam vexarunt, morte ſua obiiſſe. In eo maxime laudatur Conſtantinus ob bella aduerſus hoſtes eccleſiae geſta. 3. Addendus merito duplex locus AMBROSII, ab auctore adductus.

num. 6. At porro obiiciunt, 1. ſaepe epiſcopos deprecatos pro reis, 2. introduxiſſe Chriſtianos ius aſyli in eccleſiis, 3. ritum inter eos fuiſſe, vt tempore paſchatos captiui ſoluerentur vinculis, *l. 3. C. de epiſc. aud.* Videntur itaque ſupplicia capitalia, et multo magis bella deteſtari.

Sed reſp. 1. Epiſcopi eo ipſo non tam iudicia damnarunt, quam clementiam ſuaſerunt.

2. Aſylorum ius κακοζηλία et intempeſtiua ethnicorum et Iudaeorum aemulatione receptum eſt, vt docuit RITTERSHVSIVS ſingulari tractatu *de iure aſylorum*.

3. Ritus iſte non arguit odium iudiciorum, ſed erat ſignum gaudii paſchalis, quale quid etiamnum ſaepe obſeruamus in aulis principum, ſi vel princeps iuuentutis naſcitur, vel coronationis feſtum celebratur. An id indicat deteſtationem iudiciorum capitalium?

num. 7. Sed iam ſoluuntur bina argumenta paullo poſt difficiliora, ex quibus probare nituntur, a bellis abhorruiſſe eccleſiam.

1. Primum eſt ex *canone XII. ſynodi Nicenae*, vbi agitur de iis, qui cingulum militiae depoſuerunt, et poſtea eamdem militiam repetierunt. Iis enim haec poena irrogatur, vt decem annos iaceant, tredecim audiant. Quae poena vt intelligatur, ſciendum, in veteri eccleſia fuiſſe quatuor gradus poenitentiae. Nam 1. dicebatur *deploratio*, quando peccatores extra eccleſiam iacentes cum luctu et lacrymis deprecabantur. 2. *Auditio*, quando admitterentur in porticum eccleſiae, vt poſſent audire verbum Dei. 3. *Submiſſio*, quando intra eccleſiam poſt ſuggeſtum ſtabant, ſed egredi tenebantur cum catechumenis. 4. *Conſtitutio*, quando inter fideles ſtabant, ſed nondum participes ſacramentorum. IVSTELLVS ad *Cod. can. eccleſ.* CAVE *de Chriſtian. primit. Part. 1. cap. 8. pag. 229. ſeqq.*

Quum itaque tam grauis iniungeretur poenitentia iis, qui ad cingulum militiae rediiſſent: videntur ſane Chriſtiani abhorruiſſe quam maxime a militia.

num. 8. Sed recte reſpondet Grotius, hunc canonem ad idololatriam pertinere. Licinius enim, qui tunc tyrannidem affectauerat, milites Chriſtianos iuſſerat ſacrificare, et thus adolere diis. Hinc multi ſe abdicauerant militia.

tia. Poſtea, vt fit, lucri cupidi, militiam repetebant, immo pecunia data illam redimebant, quod fieri potuiſſe, ex *Nou. LIII. cap.* 5. *et l.* 22. *D. de legat.* 2. patet. Itaque deficiebant ad idololatriam, quo crimine nihil habebatur deteſtabilius. Quid mirum itaque, ſi poenitentia fuerit paullo durior? Refert illud Licinii ſcelus SVLPITIVS SEVER. *Hiſt. eccleſ. Lib. II. cap.* 33.

2. Alterum argumentum eſt ex LEONIS papae *Epiſtol. contrarium eſſe eccleſiaſticis regulis*, cet. num. 9.

Sed 1. loquitur ea de aſcetis, monachis, qui vitae theoreticae ſtudioſi a militia abhorrebant.

2. De epiſcopis et clericis, qui ſemel eccleſiae addicentes operam non debebant amplecti militiam.

3. Sane et hodie is videretur reprehendendus, qui pallium clericale commutaret cum ſago, et tamen hodie nemo damnat militiam.

4. Accedit, quod ne militem quidem admitterent ad officium eccleſiaſticum, ſi poſt baptiſmum id vitae genus elegiſſet: non, quod improbarent militiam, ſed quod ad ea munera proueherent viros pios et probos, quales raro eſſe ſolent milites. num.10.

Non parum etiam hunc rigorem auxit interpretatio peruerſa verborum, quibus Deus prohibuit Dauidem ſibi templum aedificare, quia fuerit miles, et ſanguinem fuderit, quum tamen ea verba ſint typica, et ideo Salomoni id reſeruauerat Deus, quia Meſſias veram eccleſiam N. T. conditurus, futurus ſit princeps pacis.

Denique varia Grotius cumulat teſtimonia pro bello ex *Concil. Arelat. I. can.* 3. AMBROSIO, nec non exemplum legionis Thebaeae, ejuſque orationem, ac denique teſtimonium Baſilii. num.11.

Hiſtoria legionis Thebaeae exſtat apud SVRIVM *Act. ſanctor. d.* 22. *Sept.* CAVEVM. *Chriſt. prim. part. III. cap.* 4. *pag.* 714. *ſeqq.*

CAPVT III.

BELLI PARTITIO IN PVBLICVM ET PRIVATVM, SVMMI IMPERII EXPLICATIO.

Caput hoc quantiuis pretii duas tractat res notatu digniſſimas. Nam

I. Aliquot belli diuiſiones exponit. §. 1-5.

II. Ea occaſione expendit doctrinam de ſummo imperio vel poteſtate ciuili. §. 6-24.

Prior pars denuo conſtat articulis 2. Nam bellum diuiditur

1. In publicum et priuatum. §. 1-3.

2. Publicum denuo ſubdiuidit in ſollemne et minus ſollemne. §. 4. 5.

§. 1.

Prima ac ſumma belli diuiſio eſt, quod aliud ſit *publicum*, aliud *priuatum*, quibus Grotius et *mixtum* addit. num. 1.

Publicum bellum eſt, inquit Grotius, quod auctore eo geritur, qui iuriſdictionem habet: *priuatum*, quod aliter, *mixtum*, quod vna ex parte

 publi-

Digitized by Google

publicum eſt, ex altera priuatum. Sed Grotius hic non proprie et ex arte loquitur. Iuriſdictio enim proprie competit magiſtratui: hic vero iuriſdictio ipſi eſt ſummum imperium vel maieſtas, quo ſenſu et SENECA dicit ſaepe, penes principem eſſe iuriſdictionem, in libris *de clementia.*

Rectius itaque dixeris, bellum *publicum* eſſe, quod a ſummis imperantibus vel ſocietatibus liberis geritur, e. g. bellum Carthaginienſium et Romanorum.

Priuatum, quod a privatis geritur, vt bellum inter Marium et Sullam.

Mixtum, quod ex vna parte a ſummis imperantibus, ex altera a priuatis geritur, e. g. bellum Catilinarium.

num. 1. Quia autem exiſtimari poſſet, hanc diuiſionem eſſe abſonam, quum bellum priuatum ſit latrocinium, non bellum: latius demonſtrat Grotius, non omne bellum priuatum iniuſtum eſſe, nec in ſtatu naturali, *num.* 2. nec in ſtatu ciuili. §. 2. *num.* 1. 2. *et* §. 3.

I. In ſtatu naturali nullus eſt imperans, nullus ſubditus, ſed vnuſquiſque in libertate naturali viuit, nemini obnoxius, nemini inferior, quia natura omnes homines aequales. Quum itaque inter aequales, et vbi ſuperior nemo eſt, ceſſent iudicia: ſequitur, vt in ſtatu naturali ceſſent iudicia. Quumque ceſſantibus iudiciis liceat vim vi repellere; etiam in ſtatu naturali licebit omnibus vim vi repellere, id eſt, bellum gerere.

Haec quidem clara ſunt: ſed obiici poteſt, ſaltim eam facultatem ademtam eſſe priuatis in ſtatu ciuili, quia hic introducta ſunt iudicia. Quam in rem Grotius allegat *l.* 176. *D. de reg. iur. et l.* 13. *D. quod met. cauſſ.*

Sed ſtatim Grotius oſtendit, et in ſtatu ciuili id bellum priuatorum aliquando non eſſe iniuſtum, quamuis omnino non ſemper, nec omnibus concedendum ſit.

§. 2.

num. 1. Quando licitum ſit, id iudicandum ex ratione, cur in ſtatu ciuili prohibitum ſit bellum. Ratione enim ceſſante, ceſſat lex.

Iam ratio non alia eſt, quam quod in ſtatu ciuili per iudicia conſequi licet, quod alias in ſtatu naturali per bellum conſequeremur. Ea itaque ceſſante, id eſt, ſi non ſit iudiciorum copia, et prohibitio belli ceſſat.

Vnde regula: *quotieſcumque iudicii nulla copia eſt, toties et priuatis in ſtatu naturali bellum gerere licet*. Iudiciorum autem copia non eſt, inquit Grotius

1. Vel *momentanee*, quum vis tam repentina eſt, et periculum tam praeſens, vt iudicis auxilium exſpectare nequeam, e. g. in moderamine inculpatae tutelae, in furto nocturno, in latronum furore.

2. Vel *continue*, quod ipſum vel iure contingit, vel facto.

1. *Iure*, iis locis, qui deſerti ſunt, et hominibus vacui, e. g. in mari, vbi et priuatus quiſque aduerſus priuatos bellum gerit, quia numquam in mari ſunt tribunalia.

2. *Facto*, ſiue ſubditorum, ſiue iudicum auctoritatem adſpernentur, (vt olim in Iſraele: *eo tempore non erat rex in Iſrael: et vnuſquiſque faciebat, quod iuſtum erat*. Sane in eo ſtatu ſi quis ſe aduerſus iniurias defendiſſet ſuis viribus, non peccaſſet. Siue ipſius iudicis, ſi deneget adminiſtrationem iuſtitiae. Sed bini poſteriores caſus cum grano ſalis accipiendi. Nam ille de ſubditis ſupponit meram ἀναρχίαν; quae rariſſime datur: et alter de iudice denegante iuſtitiam nemini dat facultatem geren-

Digitized by Google

rendi bella, niſi non adſit iudex ſuperior vel imperans, ad quem huius modi querelam deferre poſſint. Quod denuo ſine *ἀναρχίας* intelligi nequit.

Ceterum licitum eius modi bellum priuatum alii negant, quorum ſen- *num.* 2.
tentiam antequam expendat auctor *num.* 2. ſententiam ſuam demonſtrat, vt §§. *ſeqq.* aduerſariorum argumenta refellit.

Argumentum ſuum Grotius deſumit ex lege diuina de furto nocturno, *Exod. XXII.* 2. quale quid et lege XII. tabb. ex legibus Solonis cautum nouimus. Immo PVFENDORFF. *de iur. nat. et gen. lib. II. cap.* 5. §. 17. demonſtrauit, omnium fere gentium leges caedem furis nocturni permiſiſſe. Conſ. HERTIVS *ad Puffendorff. l. c.*

Iam id ius furem nocturnum occidendi aut ex delicto, puta furto, aut ex iure ſe defendendi eſt. Non autem ex delicto; nam ſic et diurnum occidere fas eſſet: ergo ex iure defendendi. Si in ciuitate hoc ius ſe defendendi cum alterius internecione saluum eſt, non omne ſane bellum priuatum erit prohibitum. Q. E. D.

§. 3.

Iam itaque ad argumenta aduerſariorum progreditur, quae eadem fere *num.* 1.
ſunt, quae opponunt bello publico. Vnde pleraque iam ſuperiore capite expenſa ſunt. Breuitate vtemur, et paucis argumenta recenſebimus.

Primum eſt ex iis dictis, quibus Chriſtus et Apoſtoli prohibent, quo minus reſiſtamus malo, *Matth. V.* 39. ne vltionem ſpiremus, *Rom. III.* 19. ne gladium ſumamus, niſi gladio perire velimus.

Secundum deſumitur ab exemplo Chriſti, pro inimicis mortui. *Rom. V.* 8. 10.

Tertium a teſtimonio eccleſiae primaevae, quae omnem defenſionem *num.* 2.
priuatam inhibuit, etiam contra latronem armatum. AMBROSIVS *de offic. lib. III. cap.* 3 AVGVSTINVS *de lib. arb. lib. I. cap.* 5. Immo idem dogma migrauit in ius canonicum. *c. vlt. cauſſ* 13. *qu.* 11.

His argumentis aliis opponit Grotius fortiora. Nempe

1. Quod Euangelium iubet amare proximum tamquam ſe ipſum. Er- *num.* 3.
go non magis, quam ſe ipſum. Vnde mihi ſum proximus, meque potius conſeruari ac tueri teneor, quam alium.

2. Quia et lex beneficentiae admittit exceptionem, niſi ipſi indigeamus. 2. *Cor. VIII.* 10. Ergo et lex de conſeruando proximo intelligenda cum limitatione, niſi ipſi periclitemur. Rectius res ita proponitur.

Leges ſunt vel *adfirmatiuae*, vel *negatiuae*. De adfirmatiuis ſemper valet regula: *leges adfirmatiuae admittunt exceptionem neceſſitatis*, e. g. lex de ſabbatho, de beneficentia, de conſeruando proximo. *Negatiuae* vel *ad officia erga Deum* pertinent, vel ad officia *erga proximum*. Priora numquam admittunt exceptionem neceſſitatis; haec admittunt, ſi vel neceſſitas a Deo ſit, vel a malitia hominis, mihi erepturi vitam. Iam lex: *conſerua vitam proximi*, eſt adfirmatiua, ergo admittit exceptionem neceſſitatis. Lex: ne occide, eſt negatiua, et ad officium erga proximum pertinet, ergo exceptionem admittit ob malitiam hominis nos occidere volentis.

Obiici poſſet: non eſſe proportionem inter delictum et poenam; alterum mihi eripere velle vitam temporalem, me illum occidendo illi eripere vitam aeternam, Sed reſp. 1. non hic eſſe poenam, ſed defenſionem; 2. non magis certum eſſe, an quis in eo ſtatu ſit, vt moriatur cum ſpe ſalutis; 3. nec certum eſſe, an adgreſſor damnationem ſit euitaturus, ſi

con-

conſeruaretur; denique 4. non eſſe culpam damnationis penes occidentem, ſed penes adgreſſorem.

num. 4. 3. Tertium Grotii argumentum eſt, quod ipſi apoſtoli videantur Chriſto vidente gladiis vſi: idque conicit 1. ex loco Ioſephi, qui in Iudaeam proficiſcentes ex Galilaea, gladiis et armis inſtructis iter feciſſe ob latronum crudelitatem ſcribit. 2. Ex voce apoſtolorum *Luc. XXII. 36: hic ſunt duo gladii;* quum nemo in eorum comitatu eſſet.

Hinc ita argumentatur Grotius cum Cicerone: *gladios habere certe non liceret, ſi vti illis nullo pacto liceret.* Ergo vti licet gladiis.

num. 5. His praemiſſis ad ſuperiora argumenta reſpondet. Et 1. quidem ad dictum Chriſti: *ne reſiſtite iniuriam facienti,* reſpondet non loqui Chriſtum 1. de omni iniuria, ſed leuiore, qualis eſt alapa, angaria vnius milliarii, cet. 2. Nec de omni homine, ſed de eo, qui perſequutionem religionis cauſſa patitur. 3. Legem hanc negatiuam admittere exceptionem neceſſitatis ob malitiam hominum.

num. 6. 2. Ad dictum PAVLI *Rom. XII. 19.* reſp. non prohiberi defenſionem (vti vult interpres Latinus, qui vertit *defendere,*) ſed vltionem vel vindictam. Idque Grotius demonſtrat, 1. ex perpetuo vocabuli vſu, 2. ex verbis proxime ſequentibus: *vltio mea eſt, ego rependam, inquit Dominus.* Nos autem hic non loquimur de vltione, ſed de defenſione.

Sed quae differentia? 1. Vltio malum alterius pro fine habet, defenſio conſeruationem propriam. 2. Illa ex ira et odio, haec ex ordinato ſui amore proficiſcitur, 3. Illa et extra periculum intentatur; haec in extremo periculo ſuſcipitur.

num. 7. 3. Ad verba: *qui gladium ſumet, gladio peribit.* reſp. 1. Verba haec intelligenda eſſe de praeſente caſu, nam nec volebat defendi Chriſtus, quia oportebat eum pati, nec defenſione ei opus erat, quia impetrare potuiſſet XII. angelorum legiones: 2. Defenſio haec ſuſcepta fuiſſet aduerſus magiſtratum, iniuſtum quidem, ſed tamen magiſtratum. 3. Verba illa: *qui gladium accipiet, gladio peribit,* videntur prouerbium fuiſſe, deſumtum ab eo, quod vt plurimum fiat, quia et alibi occurrit. *Apoc. XIII. 10.*

num. 8. 4. Ad exemplum Chriſti pro impiis et inimicis mortui, reſp. alias actiones Chriſti eſſe ſatisfactorias, alias ad legem diuinam compoſitas: vel, vt theologi loquuntur, alias pertinere ad obedientiam eius actiuam, alias ad paſſiuam. Quae ad actiuam pertinent, imitandae, quae ad paſſiuam, inimitabiles ſunt. Hinc PAVLVS id factum ducit ſingulare *Rom. V. 7.* et ipſi apoſtoli nos non iubent mori pro inimicis, ſed pro fratribus. *1. Ioan. III. 16.*

5. Patribus facile reſpondetur, 1. Eos adfectare diſciplinam ipſa lege diuina ſuperiorem, (*une morale outrée,*) 2. eos in philoſophia et theologia morali errores admiſiſſe grauiſſimos, 3. alibi patres contraria profiteri, in primis Auguſtinum ſui eſſe diſſimilem in *Quaeſt. 34. ad Exodum.*

§. 4.

num. 1. Prima haec erat diuiſio belli in publicum, priuatum, et mixtum. Sequitur 2. ſubdiuiſio belli publici in *ſollemne* et *minus ſollemne.*

1. *Sollemne* vocatur, quod ſuſceptum a ſummo imperante ſollemni ritu indicitur.

2. *Minus ſollemne*, in quo alterutrum deeſt, vel quod aut ab ipſo ſummo imperante non ſuſcipitur, aut non indicitur ſollemniter.

Sol-

Digitized by Google

Sollemne bellum dicitur etiam *iuſtum*, non ſollemne *iniuſtum*: ubi tamen non reſpicitur ad iuſtitiam naturalem vel ius naturae, ſed ad iuſtitiam quamdam, quae a moribus eſt. Quemadmodum enim teſtamentum iniuſtum dicitur, cui ſollemnitas quaedam deeſt, nuptiae iniuſtae, ſi vel ciuis ducit peregrinam, vel in coniungendis perſonis ſollemnitas quaedam omiſſa: ita bellum ſollemne dicitur iuſtum, quia ritus quoſdam et caerimonias inuenerunt et receperunt gentes paullo honeſtiores, quibus inter ſe vti ſolent.

Quaeritur itaque, *an magiſtratui liceat ſaltim bellum minus ſollemne* num. 1.
gerere? Reſp. regulam eſſe: *magiſtratui id non licere*. Quam regulam inde probamus.

1. Quia magiſtratus non gaudet imperio abſoluto, ſed poteſtate reſtricta, adeoque nihil poteſt, niſi quod iuſſus ſuperiorum iniunxit. Nemini autem magiſtratui ordinarie permittitur poteſtas bellum gerendi.

2. Quia bellum eſt res, quae totam rem publicam adducit in ſupremum periculum. Ergo gerendum non eſt iniuſſu ſummi Imperantis.

3. Quia criminis perduellionis reus eſt, qui iniuſſu populi (vel alterius ſummi Imperantis) bellum gerit. *l. 3. D. ad leg. Iul. maieſt.* Ergo recte ſe habet regula Auguſtini *lib. XXII. adu. Fauſt cap. 27. ordo naturalis mortalium paci adcommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli auctoritas atque conſilium penes principes ſit.*

Sed vt regulae morales tantum non omnes admittunt exceptionem ne- num. 2.
ceſſitatis, ita et Grotius a magiſtratibus aliquando bellum minus ſollemne geri poſſe putat,

1. Quoties vim facit eis, qui ei, quod extremum in iuriſdictione eſt, id eſt, exſequutioni reſiſtunt. Sed id proprie non eſt bellum, ſed iuriſdictionis effectus, ſi paucos cogat obtemperare ſententiae. Sin res ad ſeditionem veniat, defenſio permiſſa eſt, bellum autem non, niſi iuſſu ſummi imperantis ſuſcipitur.

2. Quoties periculum in mora eſt, vel

3. Ob longinquitatem loci non poteſt exſpectari iuſſus ſummi imperantis. Huc pertinet exemplum Pinarii, a Grotio allatum, et multo potius nobis exemplum gubernatorum provinciarum Indicarum, qui ſaepe bellum cum gentibus barbaris confecerunt, priuſquam fama de eo ſuſcepto in Hollandiam perueniret.

§. 5.

Quum itaque ſuperiore §. et magiſtratum, extrema vrgente neceſſita- num. 1.
te, bellum gerere poſſe demonſtrauerimus: iam porro quaeritur, *an huius modi bellum dicendum ſit publicum?*

Negant canoniſtae omnes ob *c. olim 19. X. de reſtit. ſpol.* Quorum eſt argumentum: Bellum publicum eſt, quod geritur ab iis, quibus eſt ſummum imperium. Bellum a magiſtratu ſuſceptum non geritur ab eo, cui eſt ſummum imperium. Non ergo eſt publicum.

Adfirmat contra AYALA *de iure belli lib. I. cap. 2. n. 7.*

Grotius diſtinguit, ſi bellum publicum ſumatur pro eo, quod a magiſtratu geritur, bellum hoc dici publicum: ſin publicum ſit idem ac ſollemne, negat hoc nomen competere huius modi bello.

Sed haec diſtinctio petitionem principii inuoluit. De eo ipſo enim eſt quaeſtio, an publicum ſit, quod a magiſtratu geritur.

Non

Digitized by Google

Nos aliter diſtinguimus, aut magiſtratus huius modi bellum ſine neceſſitate ſuſcepit, tum eſt priuatum, et hinc non bellum, ſed latrocinium: aut id fit neceſſitate vrgente, & vel generatim mandante ſummo imperante, vel factum ratum habente, et tunc eſt publicum, 1. quia generale mandatum et ad ſpecialia pertinet, 2. quia, quod quis per alium facit, illud ipſe feciſſe videtur, 3. quia ratihabitio retrotrahitur ad initium facti.

Hinc quum Hannibal obſideret Saguntum, id faciebat tamquam magiſtratus, nec id iuſſerant Carthaginenſes. Hinc legati mittebantur Carthaginem, qui Hannibalis vrgerent deditionem. Quod quum negarent Carthaginenſes, et factum Hannibalis ratum haberent, bellum inde fiebat publicum.

Contra ſi gubernator prouinciarum Indicarum bellum iniuſſu Batauorum ſuſcipit aduerſus barbaros: id bellum non eſt priuatum, ſed publicum, quia generali mandato inſtructus eſt, pace belloque omnia agendi, quae e re ſocietatis Indicae ſint futura. Idque ipſe agnoſcit Grotius *n.* 2.
num. 2. vbi ait: *ſed illud accidere poteſt*, cet. Reſpicit ad ſtatum rei publicae Germ. Fridericus Barbaroſſa in Italia conſtituerat vicarios imperii, iiſque plenam dederat poteſtatem bellum gerendi, faciendique pacem, prout e re imperii futurum ſit. Ea ſane bella ſuſcepta a vicariis non erant priuata, ſed publica.

num. 3. Altera quaeſtio eſt: *an, vbi tale mandatum non eſt, ſufficiat coniectura voluntatis?*

Nimirum notum eſt, mandatum eſſe vel *verum*, vel *praeſumtum*, e. g. in iudicio procurator habet mandatum verum, maritus pro uxore agens praeſumtum; praeſumitur enim vxor velle a marito defendi.

Ita Bataviae praeſes habet mandatum verum et bellum gerendi et pacem faciendi cum barbaris, prout e re viſum fuerit: contra praeſes vel gubernator Belgii Auſtriaci non habet huius modi mandatum: quaeritur itaque, an non praeſumtum ſaltim habeat, et velle cenſeatur imperator, vt bellum et iniuſſu ſuo ſuſcipiat, ſi id e re ſua videatur, et an non huius modi praeſumtum mandatum ſufficiat ad bellum gerendum?

Grotius id nullo modo exiſtimat admittendum, 1. praeſumtionem enim eſſe, imperantem id ſibi reſeruaſſe, 2 rem publicam ita exponi ſummo periculo, quod iniuſſo ſuo fieri omnino nolit ſummus imperans.

num. 4. 5. 6. Hinc quum Fabius legatus miſſus ad Gallos tamquam legatus bello Hetruſcorum aduerſus illos intereſſet, et ducem ageret, Galli illum ſibi dedi poſtularunt. Ipſum Caeſarem, qui iniuſſu populi bellum Germanis intulerat tamquam proconſulem Galliarum, Germanis dedi ſuaſit Cato, teſte SVETONIO. Hinc et Ciceronem reprehendit Grotius, quod Octauium et D. Brutum defendit, arma contra Antonium priuata auctoritate capientes: et inde ſimul infert, ſaepe non probanda eſſe exempla veteribus probata, qui affectui magis, quam iudicio obtemperarint.

Haec omnia Grotii argumenta breuiter recenſui. Sed tamen in eo falſus eſt, vti iam Gronouius recte oſtendit. Quaeſtio erat, *an mandatum praeſumtum ſufficiat magiſtratui ad gerendum bellum?* Grotius in vniuerſum negat. Nos diſtinguimus 1. inter bellum *offenſiuum* et *defenſiuum*. Ad illud non ſufficit mandatum praeſumtum, quia res fert moram: ad hoc ſufficit, quia moram non patitur. Hinc ſi Turca ex improuiſo irrue-

ret

Digitized by Google

ret in Hungariam, quis dubitaret, quin duces copias contrahere, et Turcam profligare poſſint, antequam Viennam nuncius peruenerit?

2. Diſtinguimus inter *dubias belli cauſſas*, et iam *apertas*. Quamdiu res publica alterum hoſtem non decreuit, abſtinendum eſt magiſtratibus a laceſſendo altero. Et hinc male egit Cn. Manlius bellum gerens cum Gallis. Contra vbi res certa, et alter hoſtis declaratus eſt, quis neget, cuiuis fas eſſe hoſti arma inferre? Sic non peccauit Brutus adducens copias adverſus Antonium hoſtem declaratum, quum videret eum aliter reprimi non poſſe.

Hactenus prior capitis pars de belli partitione duplici: ſequitur iam *num. 7.*
altera, quae agit de ſummo imperio vel de ſumma poteſtate. Ratio connexionis ſatis manifeſta. Quum enim bellum proprie gerant ſummi imperantes: quaerit iam Grotius, *quid ſit ſumma poteſtas*. Rem partiemur, vt expediamus

1. Quid ſit ſumma poteſtas? §. 6. 7.
2. Quid ſentiendum de ſententia monarchomachorum? §. 8. 9. 10. 11.
3. Quotuplex ſit ſumma poteſtas? §. 12--16.
4. Quae partes ſint ſummae poteſtatis? §. 17--20.
5. Quibus modis imminuatur? §. 21--24.

§. 6.

Quod ad primam quaeſtionem attinet, ea denuo ſolui poteſt in duas *num. 1.*
quaeſtiones,

1. In quo conſiſtat? §. 6.
2. Quomodo definiri poſſit? §. 7.

De priore quaeſtione primo Grotius aliorum ſententias recenſet *n.* 1. deinde ſuam ſubiungit. *n.* 2.

1. Thucydides eam ponit in legibus, iudiciis, magiſtratibus. E. g. Veneti ſuis vtuntur legibus, ſuis iudiciis, ſuis magiſtratibus. Ergo penes Venetos eſt ſumma poteſtas.

2. Aristoteles *Politicor. lib. IIII. cap.* 14. tres facit ſpecies, *imperium, conſultationem*, et *iudicia*. Ad imperium refert leges, tamquam inanimatum imperium, et animatum, id eſt magiſtratus; ad conſultationem, ſenatum, comitia, conſilia; ad iudicia, tum diſceptationes de cauſſis priuatis, tum de publicis.

Ita et 3. Dionysius Halic. modo tres facit ſummi imperii partes, nempe leges, magiſtratus, et bellum pacemque; alibi quatuor, dum addit iudicia; alibi quinque, addendo ius circa ſacra.

Sed hic obſeruandum, 1. Thucydidem et Ariſtotelem conſentire, 2. Dionyſium Halicarn. nuſquam agere de iuribus ſummi imperii, ſed tantum deſcribere, quae iura maieſtatis fuerint penes populum Romanum. 3. Recte ergo dici poſſe, omnia referenda ad tria illa, conſultationem, imperium, et iudicia. Si itaque penes ciuitatem vel rem publicam eſt ius conſultandi de negotiis publicis, in pace et in bello, ius imperii, id eſt, leges ferendi, magiſtratuſque et miniſtros conſtituendi, et denique ius iudicia inſtruendi exercendique, penes eam omnino eſt ſumma poteſtas.

Nec alio redit partitio Grotii. Dicit enim, qui ciuitatem regit id fa- *num. 2.*
cit vel per ſe, vel per alios.

Si per ſe, tunc verſatur

1. Circa vniuerſalia, condendo abrogandoque leges circa res ſacras, vn-

de *ius circa ſacra*, circa res profanas, vnde *poteſtas legislatoria*.
2. Circa ſingularia, eaque
vel publica directe, vnde ius circa *bellum*, *pacem*, *foedera*, *vectigalia*, item *dominium eminens*;
vel priuata, vnde *ius exercendi iudicia*.
Si per alios, id facit
1. per magiſtratus, vnde *ius conſtituendi magiſtratus*,
2. per legatos, unde *ius mittendi legatos*.

Haec itaque ſunt, quae ex mente Grotii ſummam poteſtatem conſtituunt. Iam ergo quaeritur, quid nos ea de re ſentiamus?

Nos ſummam poteſtatem vocamus etiam maieſtatem, imperium ſummum, ſuprematum. Iura, ex quibus illa conflata eſt, vocantur *iura maieſtatis*, partes ſummi imperii, regalia. Ea ſunt vel
1. *Immanentia*, quae exercentur aduerſus ſubditos, et quidem vel circa
a) *vniuerſalia*, vnde *legislatoria poteſtas*, *ius circa ſacra*, *ius circa tributa*;
b) *ſingularia*, vnde *iudicia*.
2. *Tranſeuntia*, quae exercentur aduerſus exteros, et ſunt
α) vel *publica*, ſpectantque vel
ad *bellum*, vnde *ius belli*,
vel ad *pacem*, vnde *ius foederum* et *legatos mittendi*,
β) vel *priuata*, vt *ius vectigalia imponendi*.
3. *Mixta*, quo ſpectant *conſultationes*, ſiue per comitia, ſiue per conſilia et ſenatum, de bello, pace, legibus, tributis, cet.

Haec quae omnia habet ciuitas, ea gaudet maieſtate ſummoque imperio.

§. 7.

Iam ergo ad definitionem. Grotius definit illam, quod ſit, *cuius actus alterius iuri non ſubſunt, ita vt alterius humanae voluntatis arbitrio poſſint irriti reddi*. E. g. res publica Veneta, Belgica, collata cum Noribergica.

Sed hanc definitionem multi reprehendunt, 1. quia eſt negatiua. Negatiue autem nihil recte definitur, e. g. ſi dicam, me non eſſe Eliam, nemo ſciret, quis ſim; et, ſi dicam, animam eſſe ſubſtantiam immaterialem, nemo ſciet, quid ſit, ſed quid non ſit, nempe quod non ſit materia.

2. Quia ea quadrat etiam Adamo, et homini in ſolitudine viuenti, qui tamen non eſt imperans.

Hinc rectius ita definiemus ſummam poteſtatem, quod ſit *facultas eminens ordinandi ciuitatem cum omnibus ſuis partibus ad ſuum finem*. Conf. HERT. *Elem. polit. Part. I. ſect. 6. n. 3.*

Illud autem ſummae poteſtatis attributum, quod Grotius in definitione poſuit, nempe, *quod actus ſummae poteſtatis alterius iuri non ſubſint, nec alterius humanae voluntatis arbitrio irriti fieri poſſint*, potius eſt axioma ex definitione fluens, quam ipſa definitio. Id tamen intelligendum
1. non de ipſo imperante nec
2. de eius ſucceſſore, ſed
3. de exteris.

Sed hic elegans oritur quaeſtio: *an ſucceſſor poſſit mutare actus anteceſſoris?* Adfirmat Grotius. Sed id cum grano ſalis accipiendum. Nam 1.

 di-

diſtinguendum inter ſucceſſorem vniverſalem et ſingularem, qui per modum electionis rerum potitur. De hoc certum eſt, quod non teneatur ſtare actis anteceſſoris, et hinc omnia priuilegia; ipſoſque contractus reuocare poſſit, quia reſoluto iure dantis, reſoluitur jus accipientis. Hinc quia hoc incommodum eſt: plerumque ordines regni vel prouinciae capitulatione quadam obſtringunt nouos imperantes, ne quid immutent. Contra, quod ad ſucceſſores vniuerſales attinet: illi vel verſantur circa actum vnilateralem, vel circa bilateralem. Circa illum omnia licent, e. g. leges abrogare, noua tributa imponere, cet. Circa hos non perinde; quia alteri iam eſt ius quaeſitum. Hinc magnae turbae ſequutae, quum rex Pruſſiae feuda mutaturus eſſet in allodia, et loco ſeruitiorum militarium exigeret canonem annuum. Inter dominum enim et vaſallum eſt contractus; a quo dominus inuito altero diſcedere, et huic ius quaeſitum auferre nequit.

Ex eo iam patet, *quaenam ciuitates gaudeant iure ſummae poteſtatis?* Quae omnes partes rei publicae. ordinare poſſunt ad communem finem. Si ergo quaeras, an Belgio foederato ſit ſumma poteſtas? reſp. eſſe: ſi vero quaeſtio ſit de Belgio auſtriaco, negamus.

Sed hic cauendum, ne ſummam poteſtatem negemus *num. 1.*

1. Regnis ſub vno capite conſociatis, e. g. Hungariae, Bohemiae, Croatiae, Tranſſyluaniae. Quamuis enim in his regnis nihil fiat ſine voluntate imperatoris: tamen non ſunt prouinciae Germaniae.

2. Syſtematibus ciuitatum, e. g. Heluetiae, Belgio foederato. Quamuis enim in quibuſdam reliquorum conſenſu opus ſit: non tamen haec eſt ſubiectio, ſed foedus.

Qu. porro, *quodnam ſit ſummae poteſtatis ſubiectum?* Reſp. illud vel *num. 3.* commune eſt, vel proprium. *Subiectum commune* eſt totum, in quo attributum aliquod eſt: *proprium* pars, cui praeciſe inhaeret. Sic e. g. ratio eſt in homine tamquam in ſubiecto communi: ſed praeciſe non eſt in toto homine, verum in mente, quae adeo eſt ſubiectum proprium.

Eodem modo ſubiectum ſummi imperii eſt ciuitas vel res publica a nemine dependens. Sic e. g. dico Galliam, Friſiam, Hollandiam gaudere ſummo imperio, ſed quia tamen non omnes ſartores, ſutores, et ruſtici illud exercent, hinc ſubiectum proprium in Gallia eſt rex, in Friſia et Hollandia ordines.

§. 8.

Hic ergo incidit maximi momenti quaeſtio: *quid ſentiendum ſit de hypotheſibus monarchomachorum?* De quibus nonnulla praetermittenda ſunt generalia. *num. 1.2.*

Vera politica et magiſtratus ſeu imperantes, et populum inſtruit, et vtriſque praeſcribit ſua officia: quemadmodum ethica omnibus hominibus. Sed ſaniorem politicam, quae Chriſti verborum memor tribuit Caeſari, quae ſunt Caeſaris, Deo, quae ſunt Dei, duae turbarunt ſectae peſtilentiſſimae, quarum altera dicitur Machiabelliſmus, altera Monarchomachiſmus.

1. Machiauelliſmus ita dicitur a Nic. Machiavelli libello *de principe*, quo ille docet, obligationem inter principem et populum non eſſe reciprocam. Populum enim obligatum eſſe principi, non principem populo, vnde illi omnia licere in vitam, religionem, conſcientiam, et bona ſubditorum, nec vllum ſcelus a principe committi poſſe, quantumuis prin-

Digitized by Google

ceps tyrannum agat, quia, quod velit princeps, id pro lege ſit. Haec, inquam, docet, Machiauellus, ſed non tam vt haec principia proponat, quae deteſtanda ſunt, ſed vt concluſiones, quae inde fluunt, operoſe explicet.

Quamuis autem ab aliis, et a me obſeruatum ſit alibi, Machiavellum haec non ſerio ſcripſiſſe, ſed vt principatum Florentinis exoſum redderet, quum nemo plus pro libertate paſſus ſit Machiauello, vid. BAEL. in *Dictionar.* voce *Machiavellus*: facile tamen reperti ſunt, quibus illa principia vel in theoria, vel in praxi placuerunt. Sic obſeruarunt viri doctiſſimi, Carolum VIIII. regem Galliae, et Philippum. II. regem Hiſpaniae nec non eius miniſtrum, ducem de Alba imperium plane ad has regulas compoſuiſſe. Immo poſtea eadem principia incruſtauit et forma demonſtrationis mathematicae in Anglia induit HOBBESIVS in libellis *de ciue et in Leuiathane*.

II. Hiſce Machiauelliſtis ſeſe oppoſuere plures viri docti: ſed in his quibuſdam contigit, quod ait Horatius:

Stulti, dum fugiunt vitia, in contraria ruunt.

Nam dum refellunt Machiauelliſtas, principibus omnem ſummam poteſtatem eripuerunt, eamque ſoli conceſſerunt populo, et inde natus eſt Monarchomachiſmus, cuius praecipui promachi ſunt:

1. FR. HOTOMANNVS in *Franco-Gallia*, ob quem librum ICtus maximus e patria profugere cogebatur.

2. STEPH. IVN. BRVTVS in *Vindiciis aduerſus tyrannos*, *Edinburgi in Scotia primum editis*, vt habet titulus: Nomen eſt fictum; hinc liber modo huic, modo alii tributus. Fuere, qui ipſum THEOD. BEZAM, theologum celeberrimum, auctorem dicerent, quem tamen ſingulari diſſertatione defendit GISBERTVS VOETIVS. Sed genuinus auctor eſt HVB. LANGVETVS, Gallus, ob religionem profugus, et in aulis Saxonica et Palatina celebris.

3. ALTHVSIVS in *Politica*. Docuit primum Herbornae, inde Emdam euocatus, tamquam ſyndicus vel ciuitatis conſiliarius. Vir doctus, ſed omni monarchiae infenſiſſimus.

4. IO. MILTONVS, Anglus, qui trucidato a Cromwello et aſſeclis eius rege patronum egit huius parricidii, et hinc nata controuerſia inter Miltonum et Salmaſium. Hic primum addidit *defenſionem regiam*: ſequuta eſt MILTONI *defenſio populi Angl.* Hinc porro prodiit SALMASII *reſponſio*, et MILTONI *noua defenſio*, item SALMASII *Clamor ſanguinis regii ad caelum*, et huius generis alia.

5. SCHELIVS libellum edidit *de ſummo imperio*, eleganter, ſed improbe tamen ſcriptum. Hi ſunt auctores, qui ex inſtituto defenderunt monarchomachiſmum. Sunt et alii, qui paullo rectius id agunt, vt IO. FR. GRONOVIVS in *Not. ad Grotium*, IAC. HARLINGTON in *Oceana reṗl. de Tolando*, edita *Lond.* 1700.

Immo in Anglia etiamnum vtraque ſecta floret, et turbas excitat maximas: Machiauelliſmus et Hobbeſianiſmus ibi dicitur obedientia paſſiua; monarchomachi ſe vocant *Republicanos*: et obedientiam actiuam defendere ſe profitentur. Prodierunt ante aliquot annos duo libri de hiſtoria Anglicana ſcripti, alter ſub titulo *Iulian*, alter ſub titulo *Iouinian*, quorum illo ſub ſchemate vitae iſtius imperatoris Machiauelliſmum; hic ſub eodem

dem ſchemate monarchomachiſmum defendit.

III. Quod ad principia attinet monarchomachorum, illa huc redeunt: maieſtatem eſſe duplicem, realem et perſonalem. Illam conſiſtere in complexione omnium regalium; hanc in praeeminentia perſonae prae aliis, illam eſſe penes populum, hanc penes regem et principem. Inde vero colligunt, 1. principem miniſtrum eſſe populi. 2. Ei reſiſti poſſe, ſi quid contra voluntatem populi audeat facere. 3. Immo cum ſupplicio adfici poſſe, ſi populus velit.

IIII. Quaeſtio itaque eſt, *an vbique et ſine exceptione ſumma poteſtas ſit populi, ita vt ei reges, quoties imperio ſuo male vtantur, punire et coercere liceat?* Ita ſtatum controuerſiae format Grotius. Sed Gronouius putat, illum Andabatarum more pugnare, quia nemo id ſtatuat, Qua in re egregie fallitur. Nam omnes monarchomachi id ſtatuunt, quia putant, inter regem et populum eſſe contractum mandati, mandatarium autem teneri rationes reddere mandanti, et obnoxium eſſe coercitioni, ſi fines mandati egrediatur. Ipſe itaque ita format ſtatum controuerſiae: *an populus habens imperium legitimum, puta regem, vel ſenatum, vel conuentus ordinum, ſi maior et melior pars cenſeat, eam regiminis formam eſſe perniciosam, puta regem palam degeneraſſe in tyrannum, ſenatum in paucos dominos, comitia in confuſam turbam ſeditioſorum hominum, poſſit illam mutare, et auctores mali punire?* Sed id abſurdum, quis enim hoc negauerit? Tyrannus vere talis hoſtis eſt reipublicae. Hoſtem vi repellere licet. Adeoque haec quaeſtio monarchomachos plane non ferit, ſed illa Grotii, quam iam merito cum Grotio negamus.

Primum Grotii argumentum hoc eſt: *ſi homo quiſque ſe poteſt addicere in ſeruitutem, poteſt id et populus. At verum eſt prius. Exod. XXI. 6. Ergo et poſterius.* Ex quo porro ſequitur, vti ſeruus, qui ſemel ſe addixit, non poteſt reſiſtere domino, tamquam domino: ita nec populum reſiſtere poſſe principi, tamquam principi.

Quid ad haec Gronouius? Concedo totum: ſeruiant itaque, ſi volunt. Sed Grotium bonus vir non intellexit. Neque enim ejus ſententia eſt, totum populum ſe poſſe addicere in ſeruitutem iuris gentium, vt omnia adquirat regi: ſed argumentatur a maiore ad minus. Si quiſque ſe poteſt addicere in ſeruitutem iuris gentium: multo magis populus poteſt imperanti ſe addicere in imperium illimitatum et abſolutum, ita vt rex nullo modo a populo pendeat. Hos ſeruire ait Gronovius; ſed falſo. Nam 1. non ſe addixerunt in ſeruitutem, ſed in imperium. 2. Si rex ſit tyrannus, non eſt rex, ſed hoſtis. Dici poſſet, id incommodum eſſe. Sed reſp. nullam rei publicae formam eſſe incommodam. Si imperans bonus eſt, felices ſunt ſubditi in monarchia etiam illimitata. Sin malus; ſubditi miſeri ſunt in republica etiam liberrima.

Negat porro Gronouius quemquam praeſumi tam ſui inimicum, vt ſe *num. 3.5.* vellet addicere in imperium nullis reſtrictum legibus. Grotius ergo aliquot cauſſas allegat, quae eo adigere poſſint gentes.

1. Si ſint ad extrema adductae, vt videant, ſibi eſſe pereundum, niſi ſe victoris arbitrio permittant. Exempla complura ſunt in hiſtoria. Grotius adfert exemplum Campanorum. Poſſunt addi Faliſci apud Liv. *lib. V.* Samnites apud eumdem *lib. VIII.* et alii. Exemplum recentiſſimum vidit Europa in Catalonia, quae a foederatis deſerta in Hiſpanorum po-

te-

teſtatem peruenit, et deditionem facere coacta eſt iis legibus, quas vellet victor praeſcribere. Triſtiſſimum exemplum praebuit vniuerſum imperium Conſtantinopolitanum a Turcis ſubactum. Quis, quaeſo, dixerit, ibi maieſtatem vllam remanſiſſe penes populum?

num. 4. Quaſdam gentes ipſa natura impellit, idque Grotius illuſtrat ſimilitudine ſtupidorum, quos natura ſeruos dixerat Ariſtoteles. Ita et gentes quaſdam ait eſſe tam ſtupidas et barbaras, vt non poſſint niſi adductiſſime regnari.

Iam quidem Ariſtotelicum principium falſum eſt, ſi ita intelligatur, quod quidam natura ipſo ACTV ſerui ſint: non enim ſequitur, hic eſt me ſtupidior, ergo eſt ſeruus meus: admitti tamen poteſt, ſi intelligatur de POTENTIA. Stupidos enim, qui ſe ſponte regere et alere nequeunt, aptiſſimos eſſe ad ſeruitutem, nemo negauerit: quin vix conſuli illis poſſet, niſi ab aliis regerentur; nec magis lenia remedia admittit hominum ſtupiditas, quam aſini, qui ſine fuſte nihil agunt.

Ita ſane comparatae ſunt integrae gentes, de quibus vere dixeris; eos eſſe ingenii ſervilis, vt in Europa Ruſſi, in Aſia gentes fere omnes, quae tam ſeruiles ſunt, vt adductiſſima debeant eſſe eorum imperia. Elegantia ſunt exempla Cappadocum, Thracum, Myſorum, Getarum, a Grotio allegata. His addendum elegans exemplum Alexandri M. qui deuictis Perſis, Medis, Bactrianis, aliiſque gentibus plane ad mores Perſarum ſe compoſuit, et a priſtina ſobrietate humanitateque multum remiſit. Reprehendunt id ſcriptores Graeci. Sed profecto hic dies aliam vitam, alios mores poſtulabat. Aliud imperium requirebat Macedonum, aliud orientalium genius ad ſeruitutem a natura factus.

num. 5. Tertia cauſſa, cur aliquae gentes ſe vltro addixerunt aliorum imperio abſoluto, eſt felicitas ſubditorum. Saepe enim in hiſce monarchiis tanta eſt ſubditorum opulentia, pax, et beatitudo, vt facile ſaliuam moueat etiam ciuitatibus liberis, cum perpetuo bello et inopia confligtantibus, vt ſe addicant vltro. Sic multae Graecorum ciuitates liberae, teſte Isocrate in *Euagora*, ſe dediderunt Euagorae, regi Cyprorum, nullis licet bellis laceſſitae.

Accedit quarta cauſſa, quod corrupta rei publicae forma gliſcentibus bellis ciuilibus et factionibus aliter conſuli non poſſit reipublicae, quam huius modi imperio abſoluto. Hinc Romani, quoties huius modi ſtatus animaduertebatur, dictatorem creabant. Sed quum huius ſemeſtre tantum eſſet imperium, denique id vix ſuffecit. Hinc Sullae et Caeſari conceſſerunt dictaturam perpetuam. Eo occiſo, tanta denuo perturbatio rerum omnium eſſe coepit, vt ſalua eſſe non poſſet res publica, niſi ab vno regeretur. TACIT. *Annal. lib. I. cap. 9. Hiſtor. lib. I. cap. 1.*

Ipſi hoc in Anglia experti ſunt monarchomachi. Occiſo enim rege aliquamdiu rem publicam liberam conſtituerant. Sed gliſcentibus factionibus inter parlamentum, exercitus, agitatores, vti tum vocabantur, et alios, non aliter videbatur conſuli poſſe rei publicae, quam ſi vni permitteretur. Et quamuis a regia abhorrentes familia Cromwellio ſummam rerum deferrent, is tamen ſub nomine *protectoris* tam libere et abſolute imperauit, vt nullus vmquam rex Angliae.

Quum itaque tot cauſſae eſſe poſſint, quae gentibus liberis perſuadere poſſint, vt ſe vnius imperio addicant: falſiſſimum ſane eſt, quod ſibi perſua-

Digitized by Google

ſuaſit Gronouius, nullam gentem tam politam fore, vt ſe alii addicat.

Alterum Grotii argumentum contra monarchomachos tale eſt: *num. 6.*

Si bello iuſto adquiritur dominium privatum: eodem etiam adquiri poteſt dominium ciuile, ſeu imperium.

At verum eſt prius.

Ergo et poſterius.

Hinc porro ratiocinamur:

Si bello iuſto adquiſitum imperium, illud ſane non ſemper dependet ab vltraneo mandato populi.

At verum eſt prius.

Ergo et poſterius.

Sane ſi magiſtratus in poenam Titii bona publicat, eaque a fiſco inuito Titio eripiuntur: quis dixerit, fiſcum illa adminiſtrare mandato Titii, et hinc nihil poſſe fiſcum, niſi conſentiente Titio?

Iam, quod in ciuitate eſt poena, id extra civitatem eſt bellum. Quis ergo dixerit, principem prouinciam iuſto bello inuitis ereptam adminiſtrare mandato prouincialium?

Quid ad haec Gronouius? Iterum concedit totum. Nam certe, inquit, plus licet in populos bello ſubactos, quam qui creauerunt regem.

Sed reſp. ita Gronouius non impugnat Grotium, ſed tantum ſuam theſim defendit, quod tyranno poſſit reſiſti, quod nemo vmquam, et nec Grotius quidem, negavit.

Videamus itaque tertium Grotii argumentum:

Si rex nihil poteſt ſine populo, et hic ius habet regem coercendi et puniendi: idem ius populus quoque habebit in ariſtocratia, immo et in democratia; nam nec in hac feminae inopes, adoleſcentes, a deliberationibus publicis excluduntur.

At poſterius falſum eſſe dicunt monarchomachi.

Ergo et prius falſum erit.

Gronouius quidem dicit, ſe non videre, quid hoc argumentum concludat: ſed concludit permultum. Scopus enim monarchomachorum eſt, explodere formam rei publicae monarchicam, tamquam minus conuenientem rectae rationi, et contra commendare formam ariſtocraticam vel democraticam. Ergo acute oſtendit Gronouius, monarchomachorum argumenta etiam has formas euertere, et hinc eſſe falſa. Et ſane fingamus, Venetiis ſartores, ſutores, nautas dicere, ſenatum Venetum eſſe mandatarios ſuos: illos male adminiſtraſſe rem publicam, et hinc amiſſas eſſe Cyprum, Candiam, Moream, et tot alias inſulas, ſe velle homines illos coercere, et punire. Quid reſpondebit monarchomachus? an non item licebit aduerſus notabiles, quod adverſus reges?

Fingamus porro Athenis, vbi pura erat democratia, feminas, nautas, adoleſcentes, qui ad comitia non admittebantur, exiſtimaſſe, reliquum populum Athenienſem eſſe mandatarium ſuum, et quum ſaepe tam male rei publicae conſuluerit, a ſe eſſe coercendum, quid reſpondiſſent monarchomachi? an non idem parti a rei publicae adminiſtratione excluſae licebit aduerſus coriarios, fabros, oenopolas; quod in monarchia populo a rei publicae adminiſtratione excluſo licet aduerſus reges?

Hinc argumentum Grotii omnino eſt maximi momenti, et tanto diligentius inculcandum iis, qui in libera re publica vivunt, quo procliuiores

Digitized by Google

res ibi homines incauti eſſe ſolent in monarchomachiſmum.

num. 7. Quartum Grotii argumentum:

Si populi non minus addictos ſibi habuere populos, quam regibus: ſequitur, vt rex non ſit nudus mandatarius, ſed imperans.
At verum eſt prius.
Ergo et poſterius.

Prius innumeris conſtat exemplis. Populus Romanus nulli regi obnoxius ſub ſe habuit populos Latinos, Gallicanum, Hiſpanicum, Graecum, Syriacum, cet. Aut ergo ipſe quoque populus Romanus fuit nudus mandatarius horum populorum: aut falſum eſt, reges eſſe mandatarios populi ſui. Prius nec ipſi dicent monarchomachi. Et exempla ſunt, populum Romanum inuitis prouincialibus de prouinciis ſuis diſpoſuiſſe. Et iidem monarchomachi concedere etiam tenebantur, regem non eſſe mandatarium.

Argumentum hoc tam clarum eſt, vt vel ſolum euertat monarchomachorum [illegible]. Quid autem ad illud Gronouius? Illud plane peruertit, ac ſi ita argumentatus eſſet Grotius:

Si populi habuerunt non minus ſibi addictos populos, quam regibus, et ab illis ſunt dono dati aliis regibus, ſequitur, vt nullum ius ſit populo, regem poteſtate male vtentem coercere.

Et tum reſpondet: nulla prorſus haec eſt collectio. Sed ita non collegit Grotius, ſed Gronouius, qui illum vel non intellexit, vel intelligere noluit.

num. 8. Quintum argumentum Grotius deſumit a teſtimoniis ſacris et profanis, de iure regum. Nam

1. Prouocat ad *Deut. XVII.* 14. *Si dixeris: ſtatuam ſupra me regem, vt aliae gentes circa me: illum ſtatues regem ſupra te, quem dominus Deus tuus elegerit.* Vnde ergo colligit Grotius, Deo non diſplicere regium imperium, adeoque illud non repugnare rectae rationi.

2. Quum eligerent Iſraelitae regem, iuſſit Deus, vt Samuel Iſraelitis proponeret ius regium, idque recenſetur, 1. *Sam. VIII.* 11. *ſeqq.* Si id ergo eſt ius regis, ſane id non repugnat rectae rationi.

3. In S. S. reges paſſim dicuntur vncti domini, electi a domino, conſtituti a Deo ſuper populum. Ergo ſane Deus, adeoque nec recta ratio reſpuit regium imperium.

4. Ipſe Chriſtus dicit: *reges gentium dominantur eis. Luc. XX.* 25. Nec hoc Chriſtus improbat, ſed tantum negat, apoſtolos ita dominari debere. Quin potius apoſtoli Chriſti, inprimis Paullus, *Rom. XIII.* omnes hortatur ad obſequium regibus praeſtandum, iiſque non reſiſtendum. Ergo ſane regnum non repugnat voluntati diuinae.

num. 9. 10. Ita et gentiles et profani auctores philoſophati ſunt, quorum teſtimonia adducuntur a Grotio, veluti Senecae, Plutarchi, Herodoti, Dionis Pruſaeenſis, qui alias dicitur Chryſoſtomus, Pauſaniae Meſſenici.

Aristotelis locus eſt magni momenti ex *Politic. lib. III. cap.* 14. reges quoſdam eſſe eum eo iure, quod alibi habet ipſa gens in ſe et ſua. Ex eo enim intelligimus, quid ſibi velint iura noſtra, quum dicunt, populum Romanum lege regia omne imperium et poteſtatem ei, ſcilicet principi, et in eum contuliſſe. §. 6. *Inſt. de iur. nat. gent. et ciuil.*

Quid ad hoc Gronouius? Reſpondet

1. His non tolli ius populi. Immo omnino tollitur. Cui enim quis renunciavit, id non habet.

3. Po-

2. Populus regi non plus potuit dare, quam habuit. Recte ergo ſi dedit, quod habuit, rex non ſubeſt populo.

3. Populum numquam habuiſſe ius ſe ipſum extinguendi, aut in corpus ſuum ſaeuiendi iniuſte: ergo nec regi id dari potuiſſe. Reſp. concedo totum, rex qui populum exſtinguit, et iniuſte ſaeuit, non eſt rex, ſed tyrannus, et de hoc non eſt quaeſtio.

4. Teſtimonia haec teſtari de abuſu, ſeu de facto, non de iure. Reſp. immo, dum Deus haec probauit, non de facto, ſed de iure teſtatur.

5. Reges fuiſſe ſupra populum, vti conſules Romanos. Reſp. eſt haec petitio principii. Hi enim eligebantur a populo: non autem omnes reges eliguntur: hi legibus tenebantur, reges ipſi leges ferunt.

6. Miſere explicat dictum Chriſti: *reges gentium dominantur eis*: quaſi ſenſus ſit, eſſe eos ſuperiore gradu et dignitate. Siccine dominari eſt ſuperiore dignitate eſſe? Quis hoc vmquam ſomniauit? Et cur Paullus monet, iis non reſiſtendum eſſe? Exemplum videmus, quomodo et viri docti coecutiant, ſi ſemel praeiudicatae opinioni, tamquam glebae, adſcripti ſint.

Neque tamen haec de omnibus regnis vera ſunt, ſed ſunt quaedam, *num.* 11.

1. In quibus rex nudum nomen habet regis, re ipſa omnia agit populus ſolus. Talis olim fuit Theſeus, rex Athenienſium, Lacedaemonii reges, talis hodie dux Venetus.

Hos proprie reges et principes eſſe negamus, et ab iis non magis concludendum ad veros reges et principes, quam a regulis ſacrificulis Romanorum.

2. Qui ad tempus ſuprema poteſtate funguntur, vti Amymones apud Cnidios, dictatores apud Romanos. *num.* 12.

Poterantne hi coerceri? Reſpondent monarchomachi: quis negauerit? et inde colligunt, et reges teneri ad rationes populo reddendas. Nos contra. Dictatores non poterant coerceri durante magiſtratu; erant enim ſine prouocatione conſtituti. Quia ergo monarchomachi a dictatoribus argumentantur ad reges, licebit et nobis eodem modo argumentari:

> *Si dictatores non poterant coerceri aut puniri, quamdiu erant dictatores, nec reges erunt coercendi, quamdiu reges.*
> *At prius verum eſt:*
> *Ergo et poſterius.*

Hactenus Grotius argumenta quaedam oppoſuit monarchomachis, quibus et alia ſubiungi poſſint, in primis ab abſurdo, quod e. g. ex mente monarchomachorum rex ſit ſubditus ſubditorum, et ſubditi imperantes imperantium: ſed progredimur ad argumenta monarchomachorum. *num.* 13.

1. Ita argumentantur.

> *Conſtituens ſuperior eſt conſtituto.*
> *Populus ratione regis eſt conſtituens.*
> *Ergo populus eſt ſuperior rege conſtituto.*

Sed 1. negamus maiorem, et diſtinguimus inter conſtitutionem, cuius effectus perpetuo a conſtituente pendet, et eam, quae cum renunciatione coniuncta eſt: de illa verum eſt axioma, e. g. in principe conſtituente miniſtrum: in patre filiis conſtituente paedagogum, cet. de hac vero falſum. Nam ſic e. g. is, qui ſe venumdat in ſeruitutem, ratione domini eſt conſtituens, an ideo domino eſt ſuperior? Cardinales conſtituunt pa-

pam, canonici epiſcopum, an ideo ſunt ſuperiores?

Notetur elegans exemplum allegatum a Grotio de Valentiniano.

2. Negamus etiam minorem. Nec enim vſquequaque verum eſt, omnes reges conſtitui a ſuo populo. Nam quamuis conſenſus populi ſemper adſit, ille tamen ſaepe eſt vi ſiue iuſta ſiue iniuſta extortus. Sic e. g. Graeci numquam ſuper ſe conſtituerunt imperatorem Turcicum: Iſraelitae numquam conſtituerunt imperatores, nec Herodem, et tamen eos reges et imperantes ſuos agnoſcere tenebantur.

Gronouius hanc reſponſionem putat petere principium: idem negat, quemquam regem non conſtitui a populo. Sed quod ad prius, denuo confundit regem et tyrannum. Poſterius miſere probat ex doctrina quaſi contractus. Quaſi talis quaſi-contractus fingi poſſit inter victorem et victos, hos toleraturos victorem, ſed ſi non ſuo arbitrio imperet, ſe ſibi reſeruare ius regem victorem capite plectendi. Elegans philoſophia!

Alterum argumentum:

n. 14. 15. *Omne regimen eorum, qui reguntur, cauſſa eſt comparatum, non, qui regunt.*

Ergo et regis regimen.

Ergo ii, qui reguntur, i. e. populus, rege eſt ſuperior.

Sed primo falſum eſt axioma: *omne regimen eſt eorum, qui reguntur, cauſſa comparatum*. Nam ſunt 1. regimina, quae regentis cauſſa comparata, vt ſeruile. Sunt, 2. quae vtriuſque cauſſa, e. g. maritale. Ita et regna quaedam, immo omnia ſaltim vtriuſque cauſſa comparata eſſe debent.

Deinde falſo inde colligitur, populum eſſe ſuperiorem rege, ſi vel maxime concedamus, populi cauſſa eum regnare. Nam damus cum Grotio inſtantiam: tutela pupilli cauſſa comparata, nec tamen ideo pupillus eſt ſuperior tutore.

Quid Gronouius? 1. negat dari ſocietatem ſolius regentis cauſſa conſtitutam. Nam et ſeruilem reſpicere ſalutem ſerui, quia ſeruetur. Sed confundit Gronouius modum conſtituendi ſocietatem cum ipſa ſocietate. Et quid ſi dominus ſeruum emit? 2. Negat, victa regna ad ſolam vtilitatem victoris pertinere. Nam Deum aliud velle. Sed vnde hoc nouit? An Iſraelitae Dei auſpiciis bella gerentes mitius habuere gentes deuictas, quam alii populi?

num. 16. Vltimum argumentum monarchomachorum:

Si ob peccata regum Deus ſaepe punit populum, ſequitur, vt peccet populus, niſi regem coerceat.

At verum eſt prius.

Ergo eſt poſterius.

Antecedens probat ex 2. *Sam. XVIIII.* 11. 2. *Sam. XXIIII.* 10. Sed recte reſpondet Grotius, 1. populum non puniri ideo, quod regem non coercuerit, (id enim verbum Dei non patitur,) ſed quod conſenſu participes facti ſint huius delicti. Poenam re vera fuiſſe regis, dum orbaretur ſubditis, vel ii bonis exhaurirentur.

§. 9.

num. 1. 2. Iam ad alteram ſententiam monarchomachorum paullo mitiorem progreditur auctor. Rigidi enim plane regem ſubiiciunt populo. Mitiores populum regi, regem populo ſubiectum eſſe docent. Nimirum aut recte imperare

perare regem, tunc populum ſubiectum eſſe regi: aut male, tunc regem ſubiectum eſſe populo.

Sed reſp. 1. Hoc denuo monſtroſum eſt, regem eſſe regem et ſubditum ſubditorum, ſubditos reges regis.

2. Aut per male imperantes reges intelligunt tyrannos, aut reges non per omnia ad voluntatem populi imperantes. Si prius: non dicendum eſt, tyrannos eſſe ſubiectos populo, ſed eſſe hoſtium loco, et hinc in eos, tamquam hoſtes, omnia licere. Sin vero intelligunt reges non per omnia populo obſecundantes: profecto iniuſtiſſimum eſſet regem ſubiicere populi iudicio, quum facile actiones innocentiſſimae diſplicere poſſint populo.

Videmus ex multis exemplis, populum ſententiam tuliſſe de regibus optimis et innocentibus. Quaſdam actiones regum eſſe dubiae interpretationis. Videantur *Acta depoſitionis* ADOLPI NASSOVII, *Hiſtoria Tarquinii*, cet.

§. 10.

His praemiſſis, cautiones quaſdam ſubiungit Grotius de ſumma poteſtate obſeruandas. *num. 1.*

I. Prima eſt, non ex titulis iudicandum eſſe de ſumma poteſtate, ſed ex re ipſa et effectu. Nam quamuis vulgo dicant diſtingui principes et reges, tamen nec diſcrimen ſatis perſpicue oſtendunt, nec veteres id ſemper obſeruant. Gronouius ait, principem eſſe, qui dignitate eminet in libera ciuitate: regem, qui iuſto imperio vtatur in ſubditos. Et ſane huius generis ſunt loca ex Iul. Caeſare, Tacito, Suetonio, et Velleio allegata.

Et hinc forte eſt, quod Auguſtus regis adſpernatus nomen princeps dici maluit, vt exiſtimarent Romani, non ſe regi parere, ſed liberum eſſe populum.

Sed quamuis hoc diſcrimen grammatice verum ſit, (princeps enim eſt, qui primus, qui et ſine imperio intelligi poteſt): non tamen ex titulo principis et regis de ſumma poteſtate iudicandum. Nam *num. 2. 3.*

1. Saepe dicti reges, qui nulla parte iurium maieſtatis gaudebant. E. g. Lacedaemonii duos reges habebant, ii tamen ſubiecti erant ephoris: quod quidem negat Gronouius, ſed ſatis certum eſt ex ipſo Cornelio Nepote. Quamuis enim Pauſanias, vt NEP. in *Thraſybul. cap.* 3. ſcribit, eſſet rex Spartanorum: in vincula tamen publica coniectus eſt ab ephoris. *Licet enim*, inquit NEPOS in *Pauſan. cap.* 3. *legibus eorum cuiuis ephoro hoc facere regi*. Ita et Germani ſuos imperantes vocabant reges, quum tamen Tacitus eos auctoritate ſuadendi magis, quam iubendi praefuiſſe teſtetur. Mitto alia exempla a Grotio adlata, et id vnum addo, quod habuimus §. 8. *num.* 11. de Theſeo, rege Athenienſium.

2. Haud raro principes vocati, qui abſolutiſſimo vtebantur imperio, e. g. Auguſtus et eius ſucceſſores, duces veteres Lithuaniae. *num. 3.*

3. Saepe, qui inſignibus non vtuntur, veri ſunt reges, et qui vtuntur, non ſunt, ſed ſoli principes, e. g. in Ruſſia ante imperatorem Petrum, qui coronam adſumſit imperialem, non fuit coronatio recepta, et tamen vere fuerunt reges anteceſſores eius. Contra duces Venetorum tanta ſollemnitate coronantur, vt vix ſimilis ſplendor in vllius potentiſſimi regis coronatione obſervetur: et tamen non ſunt reges, ſed principes.

4. Non ex comitiis iudicari poteſt. Alibi enim illa comitia ſunt merum conſilium publicum, quod imperans audit, ſi e re videatur, e. g. ordines *num. 4.*

Digitized by Google

prouinciales in Hiſpania, quos dicunt *los cortes*. Alibi rex nihil poteſt ſine comitiis, nec comitia ſine rege, vt in Britannia, Germania. Alibi comitia de ipſo rege iudicandi ſibi ſumunt arbitrium, e. g. in Polonia ante aliquot annos, quum regi ſuo Auguſto abrogarent imperium, eique ſurrogarent Stanislaum. Ergo non ſtatim ſequitur, in hac vel in illa prouincia princeps adhibet in conſilium comitia, ergo non gaudet ſumma poteſtate.

num. 5. 5. Nec denique ex ſucceſſione iudicandum. Sunt, qui putant, imperantes ſucceſſiuos pollere ſumma poteſtate, non autem electiuos. Sed id ſaepe fallit. Pontifex Romanus ſi conſideretur tamquam princeps, eligitur, et nullus tamen regum aeque eſt legibus omnibus ſolutus. Lacedaemoniorum reges iure ſucceſſionis praeerant, et tamen, vt ſupra monuimus, nulla gaudebant parte maieſtatis.

Quaenam ratio? Quia ſucceſſio non tribuit nouum ius, ſed vetus continuat. Nec ſola electio regi quidquam adimit, ſi alias regnum ſit abſolutum. E. g. proauus hodierni Ruſſorum regis fuit per electionem electus ad imperium, nec tamen minus herile fuit eius imperium, quam anteceſſorum.

Ex quo ſane ſequitur, vt de ſumma poteſtate non ex nudis titulis, inſignibus, aliiſque huius generis externis iudicandum ſit, ſed ex effectu.

§. 11.

num. 1. Altera cautio eſt, ne confundamus ius ſupremae poteſtatis, et modum illud ius habendi, e. g. Titius et Maeuius poſſunt idem ius habere, nempe dominium, ſed ille id habet in perpetuum, hic ad tempus.

Ita et imperantes poſſunt plures ſummam poteſtatem habere, ſed non eodem modo. Sic e. g.

1. Alii illam habent in perpetuum, vt reges; alii ad tempus, vt dictatores.

2. Alii illud habent iure electionis, vt Hugo Capetus, rex Franciae; alii iure ſucceſſionis, vti eius ſucceſſores.

3. Alii habent tamquam patrimonium, alii iure vſusfructus, vnde diuiſio regnorum in patrimonialia et vſufructuaria, de qua §. 12. auctor agit.

num. 2. Iam quaeritur, an, qui ad tempus praeſunt, poſſint dici ſummam poteſtatem habere? Negant nonnulli, imprimis BODINVS *de re publ. lib. I. cap.* 8. qui ideo et dictatoribus ſupremam poteſtatem non concedunt, quia ad tempus praeerant. Sed hoc recte refellit Grotius. Nam

1. Rerum moralium natura non ex tempore, ſed ex operationibus cognoſcitur. Hinc vt vere conſul eſt, qui per menſem ſaltim conſulis partes explicauit; vti vere ſeruus fuit, qui per momentum in ſeruitute iuſta fuit: ita vere ſumma poteſtate gaudet, qui vel per aliquot menſes eius iura et partes exercuit.

2. Ea autem iura omnia exercuit dictator, nam 1. bello et pace agebat omnia, 2. nemini erat obnoxius, 3. actus eius a nemine poterant irriti fieri, 4. nulla erat ab eo prouocatio, quamuis id poſterioribus temporibus fuerit mutatum. Vnde DYONYS. HAL. obſeruat, dictatorum eamdem fuiſſe poteſtatem, ac regum.

num. 3. Addit tamen auctor exceptionem. Dixerat, etiam temporarium imperium poſſe eſſe ſmmum. Obiici poſſent quaedam exempla regum, quibus imperium datum eſt ſub conditione, vt liceat illud pro lubitu reuocare,

niſi

Digitized by Google

niſi recte et bene imperarent. Tale ſane fuit regnum Gothorum in Hiſpania, et Vandalorum in Africa, vt docet PROCOP. *de bell. Vand. lib. I. cap. 9.* et AIMON. *in Hiſt. Franc. lib II. cap. 20. lib. IIII. cap. 35.* Conſ. IO. NIC. HERTII *Notit. vet. Germ. populorum*.

Sed reſp. diſtingue inter regnum temporarium et precarium. Illud verum regnum eſt, quamuis ad tempus conceſſum: hoc non eſt, quia ſemper actiones huius modi principum ſubſunt poteſtati et arbitrio populi, ita vt mutari, et ipſi reges coërceri poſſint pro lubitu.

§. 12.

Iam progredimur ad diſtinctionem regnorum patrimonialium et vſufructuariorum. num. 1.

Regnum patrimoniale dicitur, vbi facultas alienandi et diuidendi regnum eſt penes regem.

Regnum *vſufructuarium*, vbi non eſt.

Multi hanc diuiſionem impugnant, et quidem modo ratione vocabulorum, modo ob rem ipſam.

Quoad vocabula monent, quomodo regnum dici poſſit vſufructuarium, quum vſufructus exſpiret morte, nec ad heredes tranſmittatur, quum ſit ſeruitus praedio; non regno, inhaerens? Sed reſp. verba valent ſicut nummi. Grotius ideo vſus eſt his vocabulis, quia eatenus ſimilia huius modi regna ſunt vſufructui, quod vt vſufructuarius non poteſt libere de re diſponere, ſed vtifrui debet ſalua eius ſubſtantia: ita et reges hi non poſſunt alienare, diuidere, donare, cet. Simile itaque vltra ſuum tertium non eſt extendendum. Attamen non abs re monuit THOMASIVS *iurispr. diuin. lib. III. cap. 6.* §. 135. commodius regna dici poſſe fideicommiſſaria, quam vſufructuaria.

Videbimus itaque, quid obiiciant alii huic diuiſioni Grotianae.

I. *Liberi homines non ſunt in patrimonio. Liberi homines conſtituunt regnum.*

Ergo regnum non eſt in patrimonio.

Reſp. 1. diſtinguendum inter libertatem iuris gentium et ciuilem. Illi opponitur ſeruitus; huic ſubiectio. Non ergo ſequitur, liberi homines iure gentium tales non ſunt in patrimonio dominorum, ergo nec ſunt in patrimonio ſummorum imperantium.

Reſp. 2. proprie non dicitur liberos homines eſſe in patrimonio, ſed imperium, quod rex in liberos homines exercet, ſalua eorum libertate. num. 2.

Eleganter id illuſtrat Grotius exemplo liberti, qui, quamuis ſit perſona libera, tamen aſſignari poterat a patre vni ex liberis. Vid. *tit. D. de adſignat. libertor.* Non tam libertus alicui dabatur, quam ius patronatus, quod in libertum competebat.

II. Alterum argumentum. *Quos rex adquiſiuit bello, eos non ſibi, ſed populo ſuo adquiſiuit. Quos rex populo quaeſiuit, ii non ſunt in eius patrimonio.* num. 3.

Ergo ſubditi bello adquiſiti non ſunt in eius patrimonio.

Sed reſp. 1. rex potuit ex fructibus ſuis aluiſſe exercitum.

2. Rex potuit ſumtibus foederatorum vſus eſſe.

3. Non ſemper verum eſt, quod id, quod alterius ſumtibus adquiſitum, ſit eius, qui ſumtus fecit. Hinc multis exemplis conſtat, regna bello adquiſita plane fuiſſe in patrimonio, victoreſque de iis liberrime diſpo- num. 4. 5. 6.

Digitized by Google

ſpoſuiſſe. Huc pertinent regna Spartae, Anaxagorae, Darii, ſucceſſorum Alexandri. Quid ad regni Siciliae et Neapoleos ab Arragoniis adquiſiti, quod Alphonſus rex Arragoniae dedit Ferdinando Notho, qui alias in nullam regni partem ſuccedere potuiſſet.

Nos id tantum addimus, ipſam S. S. aequitatem huius diuiſionis agnoſcere. Nam *Geneſ. XXXXVIIII.* vbi Iacobus moribundus prouincias Canaanis prophetico teſtamento inter liberos diſtribuit, addit, *ſe Ioſepho praecipuum dare tractum Sichem, quem gladio et arcu ſuo occuparit.* Adeoque hunc tractum conſiderauit tamquam patrimonium ſuum.

§. 13.

num. 1. 2. Hactenus probatum, fundamento non deſtitui hanc diſtinctionem: iam in ſpecie agit de regnis vſufructuariis, et docet,

I. Ea omnia eſſe vſufructuaria, quae voluntate populi deferuntur, ſiue

1. Per electionem. Nam tunc praeſumtio eſt, populum velle, vt eodem modo ſibi reddatur regnum, quo tradidit;

2. Per pacta, nuptias, foedera. Tunc enim exiſtimatur nouo titulo, id eſt, conſenſu populi imperare.

Sed tamen excipiuntur aliquot caſus. Nam non ſtatim regnum per electionem fit vſufructuarium.

1. Si electio ſit generalis, et anteceſſores pleno iure fuere reges, eligentes autem ſibi nullam libertatem ſtipulantur. E. g. in electione Theodori, Ruſſorum imperatoris.

2. Si regnum pactis vel nuptiis, aliiſque modis voluntariis adquiſitum, poſtea bello a ſubditis moto recuperetur. Sic Catalonia olim multis gaudebat privilegiis, vt aliae prouinciae Hiſpanicae, quae nullo modo ſunt patrimoniales. At poſtquam ab hodierno rege defecerat, et is bello terra marique illato illam recuperauit, omnibus ſpoliata priuilegiis iam non melioris conditionis eſt, quam patrimonialis prouincia.

II. Regnum vſufructuarium ab imperante non poſſe alienari. Ratio eſt, quia, dum populus hodiernum imperatorem, eiuſue familiam ſibi elegit, idem ius ſibi reſeruaſſe cenſetur in eum caſum, ſi imperans, eiuſue familia regnatrix, expirauit.

Sed obiiciunt aliquot exempla. 1. Caroli M. et Ludouici Pii, qui regnum inter liberos ſuo arbitrio diuiſerunt; et tamen Franciae regnum non armis occupauerant, ſed Pipinus id voluntate populi fuerat conſequutus. Sed reſp. a (Regnum, quod Pipinus accepit, fuiſſe ſatis paruum, complexum enim ſolam Galliae et Alamanniae partem. At ipſe et ſucceſſores bello adquiſiuere vniuerſam Germaniam, Galliam, Italiam, Hiſpaniae et Pannoniae partem. Potuere ergo ſaltim de his diſponere. b) Re vera non libere diſpoſuerunt, ſed commendarunt ordinibus hanc diniſionem, et hi eam ratam habuerunt in comitiis. Hinc eſt, quod plures hodie contra P. DANIELEM, ſcriptorem hiſtoriae Franciae celeberrimum, probent, regnum Francicum non fuiſſe hereditarium, ſed electitium, quamuis Ludouici filii ex teſtamento paterno vulgo dicantur ſucceſſiſſe.

2. Obiiciunt exemplum Ludouici Pii, qui, quum pater Carolus M. Romam adquiſiuiſſet vltronea voluntate populi Romani; tamen hanc vrbem Pontifici donauit. Sed reſp. 1. negando, Ludouicum id feciſſe, reſeruauit enim ſibi ſupremum in vrbem dominium, et pontificem quaſi vaſallum habuit. Eleganter id docuit MR. *le* BLANC in libello Gallice ſcri-

ſcripto *de nummis regum Franciae*, vbi ex ipſis nummis docet, Romam Ludouicum eiuſque poſteros agnouiſſe ſupremos dominos. 2. Aliud eſt libere diſponere, et regnum, vel eius partem; in extraneum transferre: aliud reddere ei, a quo acceperis. At Ludouicus, inquit Grotius, reddidit populo Romano, a quo Romam acceperat. Sed haec reſponſio Grotii non magni momenti eſt, quia pontifex non eſt populus Romanus. Hinc in priore tutius adquieſcimus.

§. 14.

Redit auctor ad cautionem 2. quam ſupra §. 11. explicauimus, non confundendum nempe eſſe ſummum imperium cum modo habendi. Et inde elicit duas concluſiones perelegantes.

1. Non omne regnum vſufructuarium eſſe ſummo minus. Sic vſufructuarium eſſe diximus regnum Hiſpaniarum, et id tamen ſummum eſſe nemo negat.

2. Non omne regnum patrimoniale eſſe ſummum. Sic e. g. multae prouinciae Germaniae, vt principatus, comitatus, ita ſunt in poſſeſſorum patrimonio, vt libere vendi, et quibuſcumque modis in alios transferri poſſint, e. g. dynaſtia Ieuerenſis, quam vltimus comes comes Oldenburgicus domui Anhaltinae legauit teſtamento. Confer. B. G. STRVVII *Diſſ. de allodiis imperii*. Quis autem dixerit, harum prouinciarum poſſeſſores gaudere ſummo imperio?

§. 15.

Idem diſcrimen inter ſummum imperium et modum habendi declarat porro exemplo regn. tutelar. In patrimonialibus enim ipſe princeps tutorem dat liberis, quemcumque vult, in vſufructuariis vel lex dat tutorem, vel populus. *num.* 1.

Hinc cum condito teſtamento rex Galliae Ludouicus XIIII. tutorem, vt putatur, regi hodierno dediſſet ducem Cenomaniae (le Duc du Maine): tutela a parliamento nihilominus credita duci Aurelianenſi, nec ratum habitum eſt teſtamentum regis, quia regnum Galliae eſt vſufructuarium. Et Henricus IIII. imp. quum filio Henrico V. tutricem conſtituiſſet Agnetem matrem, tantum abeſt, vt principes hoc ratum habuerint, vt potius pupillum imperatorem Coloniae in nauem pellectum matri eripuerint, et Annonis, archi-epiſcopi Colonienſis, tutelae crediderint.

Porro monet, non confundenda eſſe regna patrimonialia cum iis, vbi ipſi fundi in dominio regis ſint, quale Aegyptiacum fuit tempore Ioſephi regis, et Indica regna, teſte DIODORO SIC. *lib. XII.* Addi poſſet inſula Seuerambes, quae ab AVCTORE *Hiſtoriae Seuerambum* ita deſcribitur, quod omnia ſint regis, iſque ſolus alat liberos ſuos. Sed ea fabula eſt, in qua iam alii atheiſmum latitare animaduerterunt. *num.* 2.

Sed cur putat auctor regna patrimonialia et haec eſſe diſtinguenda, quum tamen vtraque ſint in patrimonialibus? Reſp. 1. In regnis patrimonialibus imperium eſt in patrimonio, in his ipſae priuatorum poſſeſſiones. 2. In illis imperans vtitur dominio eminente, ſed non niſi in extremo neceſſitatis caſu, in his gaudet etiam dominio ſimplice. 3. illa imperia ſunt ciuilia, haec herilia, quia populus nihil habet proprium.

§. 16.

Explicatis ſupra duabus cautionibus iam ſequitur tertia: non deſinere ſummum imperium, ſi imperans aliquid vel Deo, vel ſubditis per pacta *num.* 1.

pro-

Digitized by Google

promittat. Reſpicit auctor ad notiſſima exempla. Traianus imperium conſequutus caput et dextram ſuam Deorum irae conſecrabat, ſi ſciens feſelliſſet. Ita et Hadrianus imperator iurauit, ſe ſenatorem non occiſurum. Quaeritur, an ideo non penes illos fuerit ſummum imperium? Reſp. omnino fuit. Nam 1. nudum promiſſum non tollit ſuperioritatem et imperium, ſi quis ipſi imperio non renunciauit, quod exemplo patrisfamilias et mariti declarat auctor.

2. Plerumque hae promiſſiones ita comparatae ſunt, vt ad eas iam tum obſtricti ſint imperantes. Sic ſane obligatus fuit Traianus, ne ſciens falleret; Hadrianus, ne ſenatores occideret. Iuri vero gentium et legibus diuinis parere et imperans poteſt ſaluo ſummo imperio.

num. 2. Sed hic aliquot quaeſtiones ſoluendae:

1. *An non autem imperium ſummum ſaltim reſtringitur, et arctius quodammodo redditur huius modi permiſſionibus, quae ad imperium pertinent, et ad quas imperans alioquin non tenebitur?* E. g. dum rex Franciae ſe in cauſſis ciuilibus ſubiecit parliamento.

Reſp. reſtringitur omnino, ſed non niſi quoad eam partem, de qua promiſit, e. g. regis Galliae non vlterius reſtrictum eſt imperium, quam quoad iuriſdictionem illam prorogatam, cetera abſolute rex eſt.

2. *Quale ius naſcitur ex huius modi promiſſo?* Aut aliquid agit princeps, quod ſe non acturum promiſit, tum actus eſt iniuſtus, e. g. Hadrianus ſi occidit ſenatorem; aut agit aliquid, cuius agendi facultati ipſe per pacta et promiſſa renunciauit, tunc actus eſt nullus, e. g. ſi rex Poloniae tributa imponeret Polonis, inauditis comitiis.

Sed obiici poſſet: ſi actus contra promiſſa a rege ſuſcepti ſunt iniuſti vel nulli, ſequitur, vt habeat rex ſuperiorem, a quo eius actus puniri et nulli reddi queant. Et quem alium, niſi populum. Ergo recte ſentiunt monarchomachi, qui regem populo ſubiiciunt. Sed reſp. Grotius, actus hos non irritos fieri a ſuperiore, ſed ipſo iure, quaſi non et ius ſuperiorem ſupponat. Ergo potius reſpondemus, concedendo totum argumentum. Facile enim largimur, principem habere ſuperiorem, puta Deum, cuius lex actus contra promiſſa ſuſceptos iniuſtos et nullos pronunciat. Nullum ergo hic monarchomachis praeſidium.

num. 3. Id omne illuſtrat Grotius elegantiſſimis exemplis regum Perſiae, Aegyptiorum, Hebraeorum, quibus demonſtrat, tertiam cautionem eſſe veram, promiſſa a regibus facta non obſtare ſummo imperio.

num. 4. Quaeritur, *an ſummo imperio obſtet clauſula commiſſoria?* Vocant ICti clauſulam commiſſoriam, ſi pactis adiicitur conditio, vt ſi illa non impleatur, pactum nullum ſit. Hinc quaeritur, ſi ſubditi eligentes regem, eum adſtrinxerint certis pactis, vti e. g. in Germania capitulatio, in Polonia pacta conuenta nota ſunt, iiſque pactis adiecta clauſula, ſi rex non ex pacto regnaturus ſit, illum ipſo iure regni iuribus excidere debere, an non eo ipſo imperium deſinat eſſe ſummum?

Et reſp. neg. ſummum enim eſt, quod ſuperiorem non agnoſcit. At imperans huius modi ſuperiorem non agnoſcit. Ergo habet imperium ſummum.

Obiicitur, atqui hic omnino imperantem habere ſuperiorem populum, quia ab eo poſſit regno priuari, ſi pactis non ſatisfaciat. Sed id falſum. Ipſe imperans ſe regno priuauit, dum pactum hoc iniit. Non priuatur

in

Digitized by Google

in poenam a ſuperiore, ſed priuatur ex pacto a compaciſcentibus. Rem illuſtrabimus ſimilitudine. Si princeps cum architecto paciſcatur, et hic principi promittat ſe aedificaturum ei palatium, ſi pecunia intra annum ſoluatur; ſin minus; pactum nullius valoris fore. An tunc ſi architectus ſpe ſua fruſtratus pactum irritum eſſe dicit, principem punit, tamquam ſuperior?

Idem alio ſimili declarat Grotius. Si quis fideicommiſſum poſſidet; an non eſt dominus? reſpondetur, omnino; ſed tamen eo extincto fundus deuoluitur ad fideicommiſſarium haeredem ob clauſulam fideicommiſſariam. Ergo non poteſt alienare. Reſp. nihilominus dominus eſt per vitam, quamuis modus habendi ſit talis, vt non poſſit pro lubitu feudum in alium transferre. Ita et imperans, qui cum clauſula commiſſoria regnum eſt adeptus, verus imperans eſt, quamuis modus habendi ſit talis, vt regno excidet ex pacto, ſi non ex pacto imperet. num. 5.

§. 17.

Sequitur quarta cautio: ſummum imperium eſſe indiuiſum, et tamen diuidi poſſe ſiue in partes integrales quoad prouincias, ſiue quoad partes ſubiectiuas, id eſt, ratione regalium vel iurium maieſtatis. num. 1.

1. Ratione partium integralium multa exſtant exempla in Romana hiſtoria. Sic e. g. Conſtantinus inter tres filios diuiſit imperium, et Theodoſius M. inter duos. Ita Hiſpaniae ſaepe tot praefuere reges, quot eius erant prouinciae.

2. Ratione iurium maieſtatis, ſi populus quaedam maieſtatis iura ſibi referuet, quod fit 1. vel expreſſe, ſi huius modi leges fiant, quibus iura maieſtatis diuidantur, vt in Britannia, 2. vel per modum praecepti imperanti ante imperium iniuncti, vti in Germania per capitulationem.

Sed hic multa merentur animaduerſionem. Nam

1. Verum eſt, imperium diuidi poſſe per partes integrales, ſed tunc non ſummum imperium diuiditur, ita vt ex vno ſummo fiant duo ſemiplena, ſed prouinciae diuiduntur, et in vtraque manet ſummum imperium.

2. Falſum eſt, imperii vel maieſtatis iura diuidi poſſe inter principem et populum, nam tunc ſtatim eſſet res publica in republica, ſi pars imperii penes principem, pars penes populum eſſet. Hoc autem eſt monſtrum politicum, horrendum, ingens, cui lumen ademtum. Id potius dicendum, iura maieſtatis communicari poſſe inter principem et populum, vt princeps certa iura imperii non exerceat ſine ordinibus, nec ordines ſine principe.

3. Falſum eſt, id fieri per modum legis vel praecepti, ſed ſemper fit per modum pacti: Paciſcitur populus cum principe, antequam imperio potiatur; ſe illi pariturum, ſi hoc vel illo modo imperet. Talis eſt capitulatio imperatoris, talia ſunt pacta conuenta Polonorum, et omnes reliquae pactiones, quae abuſiue dicuntur leges fundamentales.

Sed quaerit porro Grotius, *an haec imperandi forma admittenda ſit?* num. 2. Negant Machiauelliſtae et Hobbeſiani, et multa recenſent incommoda, quae non poſſint non ex hac communicatione iurium maieſtatis ſequi. Sed reſp.

1. Illi ſupponunt diuiſionem regalium, qualis non eſt communicatio.

2. Omnia imperia obnoxia ſunt ſuis incommodis.

3. Machiauelliſtarum abſolutum imperium multo eſt incommodius.

§. 18.

num. 1. Quum hactenus egerimus de rebus publicis, in quibus iura maieſtatis inter principem et populum ſunt communicata, iam porro Grotius monet, cum iſtis non confundenda regna abſoluta, vbi rex acta ſua a ſenatu ratihaberi iubet. Sic e. g. de regibus Franciae dici ſolet, quod in perpetuum ſint minorennes. Et hinc nec alienare quidquam, nec aliquid agere poſſunt magnae rei, niſi accedat parliamenti confirmatio. Quaeritur itaque, *an in huius modi regnis vel communicata vel diuiſa ſint iura maieſtatis?*

Reſp. neg. nam 1. haec confirmatio, inquit, non petitur, quaſi alioquin actus eſſet irritus, ſed ne quid falſum pro vero obtrudatur.

num. 2. Illuſtrat id Grotius ſimili a teſtamentis deſumto, vbi teſtator ſaepe addit clauſulam, ſe nolle, vt poſterius aliquod teſtamentum valeat. Quo ipſo non ſibi facultatem eripit teſtator condendi teſtamentum, ſed indicat, non pro ſuo habendum, ſi poſterius reperiatur. Hinc ſi contra certo conſtet, eum id teſtamentum condidiſſe, nemo dubitat, quin poſterius deroget priori. Ita et princeps, dum exigit confirmationem ſenatus, non indicat, ſine hac confirmatione actus ſuos eſſe irritos, ſed eos non temere pro ſuis habendos, niſi ea ſollemnitas acceſſerit.

Vti ſoleo hac illuſtratione. Non valent reſcripta et priuilegia niſi, ſubſcripſerit praeter principem cancellarius et ſecretarius: an ideo inter principem, cancellarium, et ſecretarium ius illud maieſtatis concedendi priuilegia eſt communicatum, aut plane diuiſum?

2. Adde, quod plerumque ſub hac confirmatione lateat arcanum politicum, magis ad firmandam, quam imminuendam maieſtatem comparatum. Solent enim principes eo vti, ſi quando ipſi acta ſua irrita fieri cupiunt. Sic e. g. Franciſcus I. rex Galliae a Carolo V. captus, pertaeſus captiuitatis multa promiſit; e. g. ſe ſummam pecuniae ingentem ſoluturum, iuri in ducatum Burgundicum, Mediolanenſem, et Comitatum Flandrenſem renunciaturum, cet. Dimiſſus vero horum nihil praeſtitit, cauſſam interferens, pactionem hanc a parliamento ſuo non eſſe confirmatam, regem Galliae eſſe perpetuo minorennem, et hinc nec paciſci, nec alienare poſſe. Conf. DANKELMANNI, *Diſſ. de pactis principis captiui.*

§. 19.

Hinc porro quaerit auctor, *quid de formis rerum publicarum mixtis ſentiendum?*

Tres ſunt rei publicae formae ſimplices, monarchia, ariſtocratia, et democratia. Eſt enim ſummum imperium vel penes vnum, vel penes plures, vel penes omnes.

POLYBIVS autem, quem et alii ſequuntur politici, dicit, has formas interdum miſceri, et hoc demonſtrat exemplo rei publicae Romanae, vbi conſules monarchiam, ſenatus ariſtocratiam, populus democratiam repraeſentauit.

Hinc quaeritur, *an vere dentur mixtae res publicae?* Idque multi cum Grotio negant eo argumento, quia non poſſit ſimul ſummum imperium eſſe penes vnum, et penes multos et omnes. Si enim eſſet penes vnum, non eſſet penes multos, et vice verſa. Deinde negant rei publicae Romanae formam fuiſſe mixtam, ſed mere popularem vel democraticam, quia et conſules et ſenatus fuerint ſubiecti populo.

Sed

Digitized by Google

Sed poteſt tamen haec Polybii doctrina omnino defendi, ſi diſtinguas inter materiam imperii et formam adminiſtrandi. Materia ſummi imperii ſunt iura maieſtatis, et haec non poſſunt eſſe penes vnum et plures; et eatenus non datur res publica mixta.

Forma adminiſtrandi in eo conſiſtit, vt ea iura maieſtatis non vnus ſolus exerceat, vel vnus cum multis et omnibus: et tunc res publica illa dicitur mixta. Hinc eatenus omnino mixta dicitur Romana, quia nec conſules ſine ſenatu, nec ſenatus ſine populo, nec populus ſine conſulibus et ſenatu quidquam rite facere poterat. Qualis fere forma etiam in Britannia obſeruatur.

§. 20.

Porro quod ad monarchiam in ſpecie attinet: illam non eſſe vnius generis, Ariſtoteles obſeruat. Sed quum huius doctrinam non ſatis plene propoſuerit Grotius, eam ſupplere iuuabit ex *Politicor. lib. III. cap. 10. et 11.* Diuidit ARISTOTELES regna *num. 1.*

1. In *heroica*, ubi rex omnia agit ſuffragiis populi. Qualia fuere regna Graecorum, quorum meminit Homerus, vnde etiam heroica vocantur. Hodiernum tale quid obſeruatur apud Coſaccos, de quibus in libello: *Nouus ſtatus Ruſſiae.*

2. In *barbarica*, vbi rex vtitur ſubditis pro ſeruis, vnde et alias *deſpotica* et *herilia* vocantur. Talia ſunt in oriente fere omnia, vt et Maroccanum, Ruſſicum.

3. In *aeſymnetica*, vbi rex tantum ad certum tempus in periculo conſtituitur, eoque finito res ad libertatem redit. Tales fuere dictatores apud Romanos, et, ut videtur, iudices apud Ebraeos.

4. In *Laconica*, vbi tempore pacis rex ordinarius eſt praeſes rei publicae, tempore belli vero ſummum imperium obtinet. Tales fuere reges Spartanorum. Eodem CONRINGIVS in *Diſſ. de regno* refert gubernatores in Belgio, quamuis minus adcurate, quia gubernatores ibi nullo modo tamquam imperantes, ſed tamquam primi rei publicae adminiſtri conſiderantur, et in bello non alio iure imperant, quam alii ſupremi belli duces.

5. Παμβασιλεια, vbi rex ſolus omnia agit, ſalua populi libertate, ſalua populi libertate, ſaluoque cuique rerum ſuarum dominio. Eo enim ipſo παμβασιλεία differt a regno barbarico vel herili.

Sed praecipue quaeritur, *an dentur huius modi παμβασιλεία?* Et reſp. dari, idque ex auctoribus auctor probat de Perſis, aliiſque orientalibus.

Quin probat, et regnum Hebraeorum fuiſſe παμβασιλείαν, idque 1. ex iure regio, quod Samuel refert, 2. ex verbis *Pſalmi LI. tibi ſoli peccaui*, 3. ex teſtimonio rabbi BAR NACHMON, quod nulla creatura iudicet regem, ſed Deus benedictus. *num. 2.*

Obiici poſſet: at regem ex rabbinorum ſententia potuiſſe flagris caedi, ſi aduerſus legem peccauerit. Sed reſp. 1. id non poſſe probari, niſi ex rabbinorum teſtimonio. 2. Addunt, illa flagra infamia caruiſſe, et ab ipſo rege ſibi eam dictam ſententiam, qui et modum his flagris pro arbitrio ſtatuerit. Ergo non fuere poena, poena enim non eſt malum paſſionis inflictum a ſe ipſo, ſed a ſuperiore. 3. Re vera ea fuit poenitentia eccleſiaſtica, vti loquuntur canoniſtae. Conf. SCHICKARDUS *de iure regio Hebraeorum.*

Obiiciunt porro, ſummam poteſtatem in regno Hebraeorum fuiſſe penes *num. 3.*

nes ſynedrium. Et ipſe Grotius concedit, illud ſynedrium exercuiſſe quaedam iudicia, quibus ipſe rex praeeſſe non potuerit. Idque probat 1. ex locis S. S. vbi iudices vocantur *dii*, et iudicium eorum Dei eſſe dicitur. 2. Ex teſtimoniis rabbinorum diſtinguentium inter res Dei et res regis, et illas a ſynedrio independenter a rege fuiſſe deciſas affirmantium. 3. Ex verbis regis, *Ierem.* XXXVIII. 5. ad proceres: *ecce Ieremias in poteſtate veſtra, nam contra vos rex nihil poteſt*.

Enimuero falli hic Grotium certiſſimum eſt. Nam 1. ſi ſynedrium independentem habuiſſet iudicandi facultatem, Ebraeorum regnum fuiſſet omnium monſtroſiſſimum, et res publica in re publica.

2. Non ſolum ſynedrium, ſed omnes iudices dicuntur dii, et Dei iudicium adminiſtrare.

3. Rex etiam abſolute imperans poteſt dicere, rex contra vos nihil poteſt, id eſt, argumenta veſtra tam firma ſunt, vt iis reſiſtere nequeam.

4. Quod palmarium eſt, Io. Clericvs in *appendice ad Comm. in libros hiſtoricos V. T.* ſingulari diſſertatione demonſtrauit, et fere euicit, ante captiuitatem Babylonicam nullum apud Iudaeos fuiſſe ſynedrium, ſed inuentum hoc eſſe recentius.

num. 4. Contra iam demonſtrat exemplis variis, dari etiam regna, quae non ſint παμβασιλεία. Demonſtrat id exemplis

1. Macedonum, de quibus Arriani et Curtii teſtimonia adducuntur.

2. Gothorum et Germanorum, de quibus Tacit. *de morib. Germanor.*

num. 5. 6. 3. Regnum Romanorum, de quibus ante omnia conferri meretur Dionys. Halic. *lib. II.* et ficta ibi oratio Romuli de inſtituenda noua re publica. Vbi ſimul comparatur ſtatus popularis Romanorum cum regno.

4. Athenienſium, de quibus Iſocratis teſtimonium expendendum. Sed in his nobis licebit eſſe breuioribus, quia exempla illuſtrant, non probant.

§. 21.

num. 1. His de natura ſummi imperii praemiſſis, quaeſtiones quaſdam tractat auctor, quarum prima eſt

I. *An ſummum imperium habere poteſt is, qui inaequali foedere tenetur?* *Foedus* eſt pactum inter ſummos imperantes vel res publicas initum. Quamuis autem in pactis ſemper paciſcentes concipiantur tamquam pares: ipſum tamen foedus in aequale et inaequale diuidi ſolet: id vero duplici modo intelligitur, vel

1. Ratione *praeſtationum*, e. g. dum foedus ineunt potentior et impotentior, et hic illi 6. millia hominum; ille huic 20000. in auxilium promittit. Tale fuit foedus inter regem Galliae et electores Bauariae et Coloniae.

2. Ratione *ſubiectionis*, ſi per foedus alter foederatus alteri ſe ad certum quoddam onus ab imperio ſummo alias alienum adſtringit, e. g. ad tributum, ad euacuanda alteri munimenta et fortalitia. Et tunc huius modi foedus inaequale eſt, vel perpetuum, vel temporarium.

a) *Perpetuum*. Sic in foedere Romanorum cum Aetolis erat, vt Aetoli agnoſcerent Romanam maieſtatem: in foedere Michaelis Wieſnowiski, regis Poloniae cum Tartaris, vt Poloni annuum tributum ſoluerent.

b) *Temporarium*, ſi per aliquod tempus, e. g. durante bello, alter ab altero ſibi ſubiectionem quamdam ſtipulatur, vel aliud onus, e. g. vt foederatus foederato ſumtus belli ſuppeditet, cet.

Iam

Iam facile patet, quid reſpondendum ad quaeſtionem. Nimirum dicimus, nullo modo huius modi foedus exſtinguere ius ſummum imperii, niſi ſibi alter alteri perpetuam ſubiectionem ſpondeat. Hine ne ſic quidem exſtinguitur, ſi quis promittat, ſe alterius foederati maieſtatem comiter veneraturum, vt recte vidit PROCVLVS *l.* 7. §. 1. *D. de captin. et poſtlimin.* num. 2.

Rationes ſunt clarae.

Summum imperium eſt, quod in exercitio iurium maieſtatis a nemine dependet, tamquam a ſuperiore.

Imperans vel res publica, qui quaeue foederato ſuppeditat milites, ſumtus belli, aliquot munimenta, vel promittit ſe alterius maieſtatem comiter veneraturum, non ideo dependet a foederato, tamquam a ſuperiore.

Ergo penes huius modi imperantem vel rem publicam eſt ſummum imperium.

Minorem probo, 1. quia cuiuis priuato licet donare, quidni et imperanti et rei publicae. 2. Quia et cuiuis priuato licet ſe ad perpetuam praeſtationem obſtringere ſine ſubiectione, quidni et rei publicae? 3. Quia magnum eſt diſcrimen inter dignitatem et imperium. Poſſum aliquem dignitate ſuperiorem agnoſcere ſine ſubiectione, vti e. g. principes in Germania electores, ciuitates imperiales principes ſuperiores agnoſcunt, eorumque dignitatem comiter venerantur.

Quia PROCVLVS *d. l.* 7. §. 1. id illuſtrat ſimilitudine a clientibus deſumta: hanc ſimilitudinem explicat Grotius hoc *num.* 3. Nimirum erat Romae inter patritios et plebeios a Romulo introductum ius patronatus. Patritii plebeiis, qui ſe in eorum fidem dederant, praeſtabant auxilia, eos defendebant gratis in iudiciis, iiſque conſilia dabant in rebus ambiguis: contra plebeii ſe vocabant patronorum ſuorum clientes, mane eos honoris cauſſa ſalutabant, domo deducebant, ſuffragiis iuuabant in defendendis honoribus, cet. Vid. PLVTARCH. in *vita Romuli*, et DIONYS. HALIC. *lib. II.* Sic inaequale erat pactum inter patronum et clientem, an vero hic alteri ideo erat ſubiectus? Minime. num. 3.

Eodem itaque modo ſe res habet in regnis et ciuitatibus foederatis, quae alterius imperii maieſtatem comiter venerabantur. Illae erant in fide, non in ditione: agnoſcebant alterius imperii praeeminentiam ratione dignitatis, non ratione imperii, adeoque ideo non amittebant ſummum imperium.

Sed obiici poſſet: ſaepe tamen populi huius modi foederati rei fiunt apud alterum, cuius maieſtatem venerantur, *d. l.* 7. §. 1. *D. de captiu.* ergo reuera ſubiectionem inuoluit huius modi foedus, quia actus vnius ab altero irriti redduntur. num. 4.

Reſp. Grotius, quatuor eſſe controuerſiarum genera.

1. Si quis ex populo dicatur feciſſe contra foedus, vti Romani accuſabant Hannibalem, quod foederi contraueniſſet.

2. Si populus vel rex ipſe accuſentur, vti Romani accuſabant Albanos, quod foederi non ſteтиſſent.

3. Si ſocii populi in eiuſdem imperii clientela conſtituti inter ſe litigent.

4. Si ſubditi de rege, vel rex de ſubditis conqueratur.

Prima controuerſia non pertinet ad foederatum, quia ſic eſſet iudex in propria cauſſa: ſed foederatus a foederato exigit ſatisfactionem, ea vero non praeſtita, ex foedere fit bellum. Se-

num. 5. Secunda ſpecies denuo locum non facit iudicio alterius foederati, ob eamdem rationem, ſed inde naſcitur bellum, aeque ac inter inaequaliter foederatos, vti apparet exemplo Romanorum bellum inferentium Albanis.

Addit Grotius, tunc foederatum a foederato puniri poſſe, quod incommode dictum. Poena enim infligitur a ſuperiore, non a pari. Sed, vt libro ſequente videbimus, Grotius in ea opinione haeret, quod bellum et poenae nomine inferri poſſit, quod falſum eſſe ſuo loco docebimus.

num. 6. Tertia controuerſia aliquando defertur ad foederatum, ſed magis per modum arbitrii, quam iudicii ordinarii. Sic Maſiniſſa ſocius populi Romani rex Numidiae finito bello Punico II. ſaepe cum Carthaginenſibus, itidem foederatis populi Romani litigabat de finibus. Eam controuerſiam Romani decidebant, ſed tamquam arbitri, vel, vt hodie vocantur, tamquam *Garants*, vt bellum inter ſocios impediretur, non tamquam iudices ordinarii. Arbitria autem neminem conſtituunt ſuperiorem.

num. 7. In quarta controuerſia nullum ius eſt foederato ſe interponere huic controuerſiae, niſi denuo per modum arbitrii. Quo elegantiſſima pertinent Herodis et Carthaginenſium exempla ab ipſo Grotio allata.

num. 8. 9. Obiicitur ſecundo: at foederatum dici imperare foederato. Quae loquutio frequenter apud veteres ſcriptores occurrit. Sic e. g. Romani naues, pecuniam, ſociis imperabant.

Reſp. diſtinguendum inter negotia foederatorum communia, et propria ſingulis foederatis.

In illis imperat omnino foederatus ſuperior, ſalua inferioris libertate et ſuperioritate: in his non imperat. Multis exemplis e vetere hiſtoria petitis id illuſtrat ipſe Grotius. Sed maior eſt vtilitas quaeſtionis, quomodo ſalua dici poſſit foederati ſuperioritas et libertas, quum tamen alter foederatus ipſi imperet? Reſpondemus, imperare eſt leges praeſcribere: leges praeſcribere eſt alterius inuiti libertatem naturalem circumſcribere. Tunc enim inuiti libertatem noſtram naturalem circumſcribi patimur, ſi alterius ad vtilitatem aliquid facere cogimur. Ergo ſi foederatus foederato aliquid imperat, ad communem foederis vtilitatem pertinens, illud non fit inuito, ſed volenti, adeoque id proprie non eſt imperium, ſed exſequutio pacti.

Rem illuſtrabimus exemplo. Decem priuati pacti ſunt de ſocietate mercatoria ineunda. Vnus in ſe ſuſcipit directionem. Is reliquis imperat pecuniam, itinera ſuſcipienda, epiſtolas ſcribendas: an ideo reliqui huic ſubiiciuntur? Minime. Ea omnia enim faciunt non in vtilitatem dirigentis, ſed communem ſocietatis, cuius ipſi membra ſunt.

num. 10. 11. Monet tamen Grotius, et recte monet, periculoſa eſſe haec foedera inaequalia, et, ſi nimia ſit potentiae foederatorum inaequalitas, facile inde naſci veram ſubiectionem.

1. Si altera alterius rei publicae maieſtatem agnoſcere tenetur.
2. Si praeſtationes perpetuae ipſi iniunguntur.
3. Si oppidis inducerentur alterius praeſidia.

Tunc enim multa ferre tenentur ſocii infirmiores, nec ad arma conuolare ſtatim poſſunt. Iſta patientia ſenſim tranſit in ius, et inde ex foedere fit ſubiectio. Exemplo ſuo id docuerunt Moldauiae, Valachiae, et Tranſyluaniae principes, qui olim foederati Turcarum inaequales, hodie vere ſubditi ſunt, et quaſcumque ferre tenentur eorum iniurias.

§. 22

§. 22.

Porro quaeritur: *an res publica tributaria ſummum imperium habeat?* Dicitur autem *tributaria*, quae pacis redimendae cauſſa vicino potentiori annuam ſoluit pecuniam. Id ſaepe contigit rebus publicis. Allegat auctor Hebraeorum regnum, quod aliquando tributarium factum Chaldaeis, aliquando Aegyptiis, aliquando Romanis. Ita et imperatores Germanorum Turcae tributum ſoluerunt ſub Rudolpho II. Hungaris ſub Conrado I. Eadem neceſſitas incubuit Polonis ſub Michaele Wieſnowiski.

Recte reſp. auctor, huius modi tributum non imminuere ſummum imperium. Summum imperium enim eſt facultas omnes partes rei publicae adminiſtrandi ad finem ſuum. Id poſſunt et regna tributaria, ſiquidem illa res publica, quae tributum accipit, nullum alterius actum reddere poteſt irritum. Ergo penes tributariam rem publicam manet ſummum imperium.

Fatendum equidem eſſe, tributum confeſſionem publicam impotentiae, ſed non ſemper confeſſionem imperii. Quo etiam fit, vt plerumque gentes prudentiores id non vocari patiantur tributum, ſed donum vltroneum, (*un don gratuit*,) vel penſionem.

§. 22.

Porro quaeritur, *an nexus feudalis ſummo obſtet imperio?* Hic

1. Praemittendum, *quid ſit feudum?*
2. *An ex ejus natura fluat ſubiectio?*

I. Quod ad priorem attinet quaeſtionem, feudum poteſt conſiderari vel vt contractus, vel tamquam ius in re; vti ſimile quid in pignore et emphyteuſi animaduertimus. num. 1.

Si conſideretur tamquam *contractus*, tunc eſt obligatio reciproca inter dominum et vaſallum. Ille huic concedit dominium vtile rei vel praedii ſub conditione fidelitatis, hic alterum agnoſcit dominum directum, et fidelitatem ſeruitiaque militaria promittit. Recte Grotius obſeruauit, eſſe hunc contractum non iuris gentium, ſed a Germanicae originis gentibus inuentum, quia ob defectum pecuniae militibus ſuis praedia hoc modo concedere ſolebant domini. Conf. THOMASII *Selecta feudalia*, et *Diſſert. de originibus feudorum*.

Sin conſideretur tamquam *ius in re*, tunc eſt dominium, quod per inueſtituram naſcitur, et quidem diuiſum inter dominum et vaſallum. Ille habet dominium directum, quod in eo conſiſtit, 1. vt ſine eius conſenſu non poſſit feudum alienari vel oppignorari, 2. vt illud ob delicta feudalia, quae feloniae vocantur, poſſit eripere, 3. vt poſſit ſeruitia exigere, 4. vt mortuo ſine heredibus maſculis vaſallo feudum ad eum redeat. Vaſallus autem fit dominus vtilis, ſiquidem et fructus feudi omnes percipit, et feudum vindicat, et ad ipſos heredes maſculos tranſmittit.

II. Iam facile patet, *an hic nexus feudalis inuoluat ſubiectionem?* Reſp. Grotius negando. Vaſallus poteſt et ſolet eſſe ſubditus domini, ſed non ſequitur, vt ſit ſubditus, quia eſt vaſallus. Nam num. 2. 3.

1. Si conſideretur vt contractus, nihil aliud eſt feudalis ille nexus, quam foedus inaequale *συμμαχικὸν*, quia vaſallus promittit ſe militaturum domino, et quidem vel aduerſus omnes promiſcue, tunc dicitur feudum *ligium*, vel contra omnes, excepto principe ſuo, tunc dicitur *non ligium*: contra dominus promittit vaſallo, ſe hunc defenſurum aduerſus quoſcumque. An id foedus inuoluit ſubiectionem?

2. Si

2. Si conſideretur vt ius in re, aliud eſt dominium, aliud imperium. Poteſt illud ſine hoc eſſe, et hoc ſine illo. Sic e. g. imperator non negat, papae competere dominium directum in regnum Neapolitanum, et tamen ne minimam quidem partem imperii ibi exercere eum patitur. Alius enim eſt dominus, alius imperans.

Hoc ideo obſeruandum,

1. Quia ſaepe et aequales reges et principes ſibi inuicem nexu feudali obſtricti ſunt, e. g. imperatori rex Britanniae, ratione electoratus Brunſuicenſis, Sueciae ratione Pomeraniae, Daniae ratione Holſatiae et Oldenburgi, Poloniae ratione Saxoniae.

2. Quia ſaepe maiores feuda tenent a minoribus, e. g. rex Daniae eſt vaſallus ducum Brunſuicenſium, quatuor electores epiſcopi Bambergenſis, rex Pruſſiae abbatiſſae Gandersheimenſis;

3. Quia inde ſaepe naſcuntur controuerſiae. Sic principes Schwartzburgici ſunt vaſalli Saxonici: ſed non ideo ſequitur, vt ſint ſubditi. Inde maxima nata controuerſia.

§. 24.

Concludit auctor hoc caput monito, quod diſtinguendum ſit inter imperii actum primum, (ſeu potentiam), et actum ſecundum, (ſeu exercitium.)

1. Actus ſecundus adparet, quoties quis iura imperii exercet.

2. Actus tantum primus, quoties eius exercitium impeditur: quod fieri poteſt 1. aetate, 2. furore, 3. captiuitate, 4. rebellione ſubditorum. Quamuis quod ad furorem attinet, in regnis ſucceſſiuis tantum furioſus actu primo rex maneat, non in electitiis, vbi ſtatim nouus eligi poteſt. Conf. DANKELMANNI *Diſſ. de pactis principis captiui*.

CAPVT IIII.

DE BELLO SVBDITORVM IN SVPERIORES.

§. 1.

num. 1. BEllum eſt ſtatus ſocietatum liberarum per vim certantium, aut propoſitum certandi retinentium. Haec definitio in ſtatu ciuili locum habet. In ſtatu autem naturali, quum nulla ſint iudicia, nulli imperantes, a quibus defendi quis poſſet, vnuſquiſque vim vi priuata propulſat, id eſt, bellum gerit.

Ex hoc ergo axiomate facile iam variae quaeſtiones ſoluuntur. Nam quaeritur.

1. *An priuatus bellum gerere poſſit aduerſus priuatum?* Negamus in ſtatu ciuili, adfirmamus in ſtatu naturali. Ad ſtatum autem naturalem et is videtur rediiſſe, qui in eo loco verſatur, vt auxilio magiſtratus nullo ſubleuetur, e. g. ſi a latronibus quis circumueniatur.

2. *An imperans contra imperantem?* Adfirmamus, ſunt enim vtraeque res publicae ſocietates liberae. Huc pertinet exemplum belli Dauidis in Ammonitarum regem,

3. *An*

Digitized by Google

3. *An priuatus contra imperantem extraneum?* Adfirmat Grotius, nos negamus, niſi moderamen inculpatae tutelae ſuſcipiat. Ratio, quia non eſt liber priuatus a ſuperioritate. Ad exemplum Abrahami reſpondemus, eum non fuiſſe priuatum, ſed foederatum regem et ſocium, in quorum regnis habitabat.

4. *An imperans contra ſubditos rebelles?* Adfirm. ſed tunc proprie non eſt bellum, nec enim ſubditi ſunt ſocietas libera. Eſt ergo potius exſequutio poenae rebellibus debitae.

Verum de his omnibus quaeſtionibus iam non agimus, ſed de bello ſubditorum in ſuperiores hoc capite quaerimus. Et hinc ſtatus controuerſiae rite formandus. Non quaeritur *num.1.3.*

1. An ſubditi ſe defendere poſſint aduerſus ſuperiores non ſuos, ſed eidem regi ſubiectos, ſi is iniuriam intentet ſine mandato regis. Exemplum Nehemiae. Nam et priuati hic ſe poſſunt defendere. Vid. *L. 5. C. de metatoribus.*

2. Nec quaeſtio eſt, an obſequium denegari poſſit imperantibus aliquid contra ius naturae praecipientibus. Id enim ipſa S. S. iubet, *Actor. V. 29. Deo magis obediendum, quam hominibus.* Et notum exemplum obſtetricum Aegyptiarum. *Exod. I.* Sed quaeſtio eſt.

3. *An vi ſubditi poſſint reſiſtere regi legitimo, et cum eo gerere bellum, ſi iniuriam ab eo nobis fieri exiſtimemus?* Id vero negandum eſſe Grotius demonſtrat:

1. *Ex iure naturae et gentium.* §. 2.
2. *Ex lege Hebraea.* §. 3.
3. *Ex Euangelio.* §. 4.
4. *Ex praxi Chriſtianorum.* §. 5.

Quia autem nulla regula temere ſine exceptione eſt, hinc caput hoc conſtat duabus partibus. Nam

Priore tradit *regulam:* §. 2. 7.

Poſteriore ſubiungit *exceptionem.* §. 7. *ad fin.*

Non iam primo regulam demonſtrabimus, aliorumque obiectiones refutabimus. Regula eſt: *non poſſe ſubditos bello adgredi ſuperiores ſuos.*

§. 2.

Hanc regulam Grotius probat I. Ex iure naturae et gentium. Argumentum Grotii tale eſt: *nu.1.2.3.*

Quicumque renunciarunt libertati naturali vim vi repellendi, illis non competit ius belli.

Subditi, ratione ciuitatis et imperantium, renunciarunt libertati naturali vim vi repellendi.

Ergo ſubditis non competit ius belli adverſus ciuitatem vel imperantes.

Maior clara eſt. Nam

1. Ad renunciata non datur regreſſus.

2. Renunciatio haec non magis iniqua eſt, quam hominem, qui ſe in ſeruitutem addicit, renunciare omni iuri ſuo in ſe ipſum.

Minor autem, quod facta ſit huius modi renunciatio, probatur

1. Ex fine ciuitatum, quae coaluerunt mutuae defenſionis cauſſa aduerſus exteros. Non ergo defenſio locum habet aduerſus ipſam rem publicam, et qui eam repraeſentat, regem.

2. Ex forma. Haec conſiſtit in vnione voluntatum et iurium. Vnio illa voluntatum in eo conſiſtit, quod omnes voluntates ſuas ſubmiſerunt

Digitized by Google

vel uni, vel pluribus, vel maiori parti ciuitatis. Quibus vero ſubmiſimus voluntates noſtras, earum ratione renunciauimus libertati naturali.

3. Ex effectu. Aut reſiſtere licet, aut non licet ſummo imperanti. Si licet, tunc erit anarchia, quia nulla erit ſubmiſſio voluntatum. Si non licet, nec bellum gerere licebit.

§. 3.

Eamdem regulam Grotius demonſtrat II. ex lege Hebraeorum. Quum enim ea res publica ſit diuinitus inſtituta, magnum omnino in eorum teſtimonio poſitum erit praeſidium.

Hebraeis autem non licuiſſe reſiſtere ſummis imperantibus, probatur

1. Ex *Deut. XV.* 1. 12. *Ioſ. I.* 18.

2. Ex lege regia 1. *Sam. VIII.* 11. Atqui ſaepe diximus, ibi non referre Samuelem, quid rex facere debeat, ſed quid facturus ſit: et tamen additur, populo nullum fore auxilium aduerſus regem, ne in ipſo quidem Deo, qui ad ſe clamantes non ſit auditurus. Addi poſſunt

3. Exempla Iſraelitarum Pharaoni in Aegypto non reſiſtentium, Dauidis, qui inſto fultus exercitu fugere maluit, quam reſiſtere Sauli, impio, iniuſto, a Deo reiecto.

§. 4.

Sequitur demonſtratio III. ex Euangelio. Vbi Grotius allegat 1. dictum Chriſti: *date Caeſari*, cet. Notatu dignum, non adiicere Chriſtum, quid Caeſari dare debeant: ſenſus enim eſt, date ei quae iam ex lege veſtra ſcitis illi eſſe danda. At lex Hebraeorum exigebat obſequium ſine reſiſtentia. Ergo hanc praeſtat Caeſari.

num. 1.

2. Ad dictum PAVLLI *Rom.* 13. *qui reſiſtit, condemnationem accipiet.* At qui bello perſequitur ſummum imperantem, is reſiſtit; ergo condemnationem accipiet, adeoque iniuſte egit.

3. Ad dicta eiuſdem, vbi vocatur imperans *miniſter Dei*, *cui parendum non ſolum ob iram*, *ſed et propter conſcientiam*. Ergo qui reſiſtit, Deo reſiſtit, et peccat contra conſcientiam.

num. 2. 3. 4. Obiici poſſet, non vtile eſſe pati iniurias, quia et is, qui infert, hac patientia fit deterior, et aliis idem imminet periculum.

Reſp. hic omnino vtilius eſſe priuatos aliquid pati iniuriae, quam bello perſequi imperantes. Si enim hoc fit: ſtatim diſſoluitur ciuitas, & fit anarchia. In anarchia autem multo minor ſecuritas eſt, quam in quouis imperio etiam tyrannico.

Accedit, quod multa ſubditi interpretentur pro iniuriis, quae tales non ſint. Ne Iupiter quidem omnibus placet, nedum imperans. Si liceret itaque ſubditis eum bello petere, eique reſiſtere: numquam futura eſſet tranquilla ciuitas.

Haec omnia egregiis teſtimoniis veterum ſuo more illuſtrat Grotius, ex quibus praecipue expendi merentur loca THVCYDIDIS *num.* 4. et DIONIS CHRYSOSTOMI *num.* 5.

num. 6. 4. Sequitur teſtimonium PETRI 1. *Epiſt. II.* 18. vbi docet, iniurias etiam regum et dominorum malorum ferendas, idque exemplo Chriſti. Iam argumentamur:

Qui tenentur honorare reges et dominos exemplo Chriſti, illi non poſſunt in eos bellum ſuſcipere.

Chriſtiani ex praecepto apoſtoli tenentur honorare regem exemplo Chriſti.

Ergo

Digitized by Google

Ergo non poſſunt in eos bellum ſuſcipere.
Maior clara eſt. Nam Chriſtus numquam reſtitit, quum ipſe fateatur, ſe poſſe a patre impetrare plus quam XII. legiones, non hominum, ſed angelorum.

Minor ex ipſo Petri textu deſumpta eſt. Vera ergo et concluſio.

§. 5.

Denique hanc regulam firmat IIII. praxi veterum Chriſtianorum, quae ſane optima eſt dictorum Chriſti et apoſtolorum interpres. Nam *num. 1.*

1. Chriſtiani nunquam ſe oppoſuere tyrannis, quum et multitudine vincerent, et facile poſſent ſocios reperire. E. g. Neroni crudeli Chriſtianorum lanioni ſe oppoſuere Galba, Otho, Vitellius. Nemo Chriſtianorum horum factionibus acceſſit. Domitiano Caſſius et alii, Antonino Philoſopho Caſſius bella intulerunt. Nemo his Chriſtianus adſuiſſe legitur, quum tamen et poſſent, et ab aliis imperatoribus dira paſſi eſſent. Hinc iuſta TERTVLLIANI gloriatio in *Apologetico: unde Caſſii et Nigri* cet.

2. Numquam vim vi repulere. Adparet id 1. ex illis grauiſſimis perſequutionibus, quibus Chriſtiani innumeri mactabantur. Tanta erat Chriſtianorum multitudo, vt TERTVLLIANVS in eodem *Apologetico* dicat, Chriſtianos implere palatia, curias, caſtra: nam totae legiones Chriſtianae memorantur, et tamen numquam reſiſtebant, numquam ſumebant arma. 2. Exemplo Ambroſii, quod auctor refert, qui et populi motus ſedare, et Maximi copias auxiliares detrectare maluit, quam Valentiniano crudeli et Arriano reſiſtere. 3. Exemplo Chriſtianorum ſub Iuliano apoſtata. Sane tunc religio Chriſtiana erat ſupereminens et dominans: imperator pauciſſimos habebat aſſeclas gentiles. Et tamen illi omnia ferebant, et, vt Gregorius Nazianzenus loquitur, precibus et lacrymis tantum ſe defendebant, quia ſolum hoc ipſis conceſſum videbatur contra perſequutiones remedium. *num. 1. 2.*

Ergo manifeſtum eſt, Chriſtianos ſemper crediſſe, non licere bellum gerere aduerſus ſuperiores. Q. E. D.

§. 6.

Hactenus pluribus argumentis demonſtrata eſt regula, quod non liceat bellum gerere contra ſuperiores. Sed antequam ad alteram capitis partem progrediatur Grotius, et aliorum argumenta profligare inſtituit. *num. 1.*

Et ſunt quidam, 1. qui putant, vniuerſum populum reſiſtere poſſe regi, eumque bello perſequi, ſi male imperet, eaque ſententia eſt monarchomachorum, inprimis Miltoni, Hotomanni, et Steph. Ion. Bruti. Sunt, 2. qui hanc poteſtatem quidem non omni populo concedunt, ſed magiſtratibus inferioribus et ordinibus. In qua ſententia ſunt PETRVS MARTYR, theologus, qui Geneuae docuit, et ſub Eduardo reformationem Anglicanam promouit, *in libr. Iudic. III.* DARAEVS, theologus Heidelbergenſis, in *Rom. XIII.* HADR. IVNIVS, Belga, et LAMBERTVS DANAEVS Nauarrus, *in lib. VI. Polit. Chriſtianae.* Et hoc praecipue refutat Grotius ex principiis philoſophicis. Vt genus aliquid eſt ratione inferioris, et tamen eadem eſt ſpecies ratione ſuperioris: ita magiſtratus inferiores ſunt magiſtratus et ſuperiores ratione priuatorum, quibus praeſunt, ſed ſunt iidem ſubditi ratione imperantium, quorum nomine magiſtratu funguntur. Hinc argumentum:

Si ſubditis non licet bellum gerere aduerſus imperantem, nec id licet magiſtratibus inferioribus.

Prius

Digitized by Google

Prius verum eſt, vti concedunt hi auctores.
Ergo et poſterius.

num. 2. Secundo eos Grotius ducit ad abſurdum, et vrget, ſi poſſint magiſtratus inferiores bello coercere ſummos imperantes, regnum ſtatim fore in regno, rem publicam in re publica, id eſt, eum ſtatum, quem omnes fatentur eſſe monſtrum politicum. Hinc alterum Grotii argumentum:

Si magiſtratibus inferioribus licet coercere ſummos imperantes, erit regnum in regno.
Poſterius eſt abſurdum,
Ergo et prius.

num. 3.4. Repugnat id tertio Scripturae ſacrae. Nam 1. ipſe PETRVS 1. *Ep. II.* 1. ſubordinationem vrget, et aliter nos ſubeſſe iubet magiſtratibus inferioribus, aliter ſummo imperanti: regem enim vocat poteſtatem ſupereminentem. 2. PAVLLVS *Rom. XIII.* vult omnem animam ſubeſſe ſummo imperanti, ergo et magiſtratus inferiores. 3. Praxis Hebraeorum docet, regi Iſraelitarum et proceres ſubſuiſſe, veluti Samuelem Sauli, etiam diuinitus reiecto. 4. Addendus elegans locus de centurione Capernaumitico: *ſum homo, ſubiectus imperanti, et habeo infra me milites.* Hic erat magiſtratus inferior militaris, et fatetur tamen, ſe ſubiectum imperio.

num. 5. Obiiciunt dictum Traiani, qui porrecto praefecto pugione: *hoc*, inquit, *pro me vtere ſi recte impero: contra me, ſi male.*

Reſp. 1. Ex dictis regum eorum iura fruſtra probantur. Nam alias et dicta Neronis, Commodi, Caracallae non minus roboris haberent, quam illud Traiani.

2. Quando rex quidam ſe ſponte ſubmittit, vel iuri alicui renunciat, id non praeiudicat aliis, ceu patet exemplo eorum regum, qui ſponte et per modum iuris dictionis prorogatae ſe ſubmittunt iudiciis curiarum ſuarum.

3. Traianus et alii imperatores ciuiliter imperantes id dedere operam, vt ſimulacris libertatis populo illuderent. Explicandum autem ex politicis, quid ſint ſimulacra libertatis.

§. 7.

Quaeritur porro, *an lex de non reſiſtendo ſuperioribus obliget etiam in extremo periculo?* E. g. ſi imperans ira percitus me gladio petat innocentem, et aut mihi, aut illi pereundum ſit: mihine potius conſulam, an principi? Et an non eius repellere poſſum conatus?

Reſp. ante omnia diſtinguendum eſt inter defenſionem ſine principis interitu, et cum eius interitu coniunctam.

num. 1. De priore recte defendit Grotius, licitam illam eſſe, nec principem conqueri poſſe de facta ſibi iniuria, ſi me non patiar innocentem mactari. Id Grotius demonſtrat ita

1. Argumento a maiore ad minus. Ipſae leges diuinae et de cultu diuino ceſſant in caſu neceſſitatis extremae. Ergo multo magis leges de non reſiſtendo ſummo imperanti. Antecedens probatur exemplo de ſabbatho, et de cibis vetitis, quas neceſſitati cedere, et magiſtri Ebraeorum, et ipſe Chriſtus fatentur.

Adcuratius dicimus, leges vel eſſe

1. Humanas, quae ſemper admittunt exceptionem neceſſitatis, niſi diſerte dicat imperans, eam ceſſare debere.

2. Diuinas

1. De

1. De officiis erga Deum
a) Affirmatiuae, admittunt exceptionem.
b) Negatiuae, non admittunt.
2. De officiis erga proximum, tunc neceſſitas eſt
a) A Deo, et ſic admittit exceptionem.
b) Ab hominum malitia, quae intendit vel
1. Perniciem, tunc admittit,
2. Peccatum, et non admittit. THOMAS. in *Iuris prud. diu. lib. II. cap* 2. §. 143. *ſequ.*

2. A modo et fine ſe ſubiiciendi. Numquam Deus vel in lege naturae, vel in S. S. abſolute iuſſit, vt ciuitates et res publicas conſtitueremus. Ergo ciuitates et res publicae origenetenus ſunt humanae: ergo et primae leges de non violandis ſummis imperantibus humanae fuerunt. Ergo non praeſumitur eas obſtringere etiam ad ſubeundum vitae diſcrimen: quum plerumque leges humanae intelligendae ſint cum exceptione neceſſitatis.

Obiiciunt. At poſſunt et humanae leges ſancire, vt et extremum ſubeamus periculum, v. c. quis neget ſummum imperantem poſſe iniungere militibus, vt potius interimi ſe patiantur, quam loco cedant?

Reſp. non quaeritur hic, quid legibus humanis ſanciri poſſit, ſed quid iis ſancitum ſit. Iam ſi omnes, qui primum in ſocietatem coaluerint, interrogaſſes, vellentne ita ſe mancipare, vt ſi innocentes a principe petantur, ſe mori velle praeoptarent, quam propulſare iniuriam: nemo forte id affirmaſſet. Ergo tam dura et rigida obligatio non praeſumitur.

Poſſet porro obiici: at ſupra demonſtratum eſſe, populum, qui in rem publicam coaluit, renunciaſſe iuri reſiſtendi. Reſp. recte, ſed 1. renunciarunt, ſe principi non reſtituros, id eſt, ſi princeps tamquam princeps aliquid praecipiat, vetet, iniungat. At ſi princeps ira percitus gladio innocentem petit, id non facit tamquam princeps, ſed tamquam hoſtis meus. 2. Renunciauerunt iuri reſiſtendi, id eſt, offendendi belloque petendi regem. Nos vero loquimur de defenſione non coniuncta cum principis interitu, veluti, ſi ictus eius ante elidam, ſi me recipiam in aedes bene munitas, ex iiſque in tutiora loca me recipiam, cet.

Porro obiicitur: non reſiſtendum eſſe magiſtratui non eſſe legem humanam, ſed diuinam. Reſp. *num.* 3.

1. Et leges diuinas aliquando admittere exceptionem neceſſitatis, ſupra oſtendimus.

2. Eſt lex diuina non ratione originis, ſed ratione confirmationis. Reſp. ſunt originis et inuentionis humanae, adeoque et leges de nexu imperantium et ſubditorum. Sed Deus hunc ordinem, tamquam ad conſeruationem generis humani vtilem, confirmauit, legeſque de illo imperantium et ſubditorum nexu ratas habuit. Et hinc videmus, imperia modo dici ordinationem humanam, vt 1. *Petr. II.* 13. modo diuinam, vt *Rom. XIII.* humanam ratione originis, diuinam ratione confirmationis. Manet ergo ea lex humana, quamuis a Deo confirmata.

3. Eamdem theſin Grotius probat teſtimonio GVIL. BARCLAII, Scoti, *num.* 4. viri doctiſſimi. Eſt ille non confundendus cum ROB. BARCLAIO, qui elegantiſſimo et florido ſtilo ſcripſit *Euphormionem*, *Argenidem*, *Iconem animorum*, nec cum ROBERTO BARCLAIO, qui Quackeros, quos vocant,

cant, apologia non inſcite ſcripta defendit, ſed GVILIELMVS in iure publico et gentium inclaruit, et demum Romam migrauit, mutata religione auita. Scripſit libros *de regno contra monarchomachos*, eorumque principia feliciter profligauit.

Is ergo ipſe concedere tenetur, maiorem partem populi ſe tueri poſſe aduerſus ſaeuitiam principis, (tueri inquit, non bellum gerere.) At inde arguit Grotius: ſi id poteſt maior pars, quidni et minor pars, quidni et priuatus? Idque illuſtrat exemplo Dauidis, a Saule iniuſte preſſi, qui non ſolum in fugam ſe coniecit, ſed et quadringentorum hominum praeſidium ſibi circumpoſuit, 1. *Sam. XXII.* 2. *XXIII.* 13. non vt bellum cum Saule gereret, ſed ut perſonam ſuam tueretur ab eius iniuriis.

num. 5. 4. Addit denique Grotius exemplum Maccabaeorum, ſub quibus Iudaei iniuſte oppreſſi ab Antiochis ſacra vitamque ſtrenue tuebantur, non modo multi, ſed et ſinguli et ſubducendo ſe, et praeſidiis muniendo templum.

Sed hoc exemplum huc vix pertinet. Nam 1. haec non fuit innoxia defenſio, ſed verum bellum contra Antiochos: adeoque de eius iuſtitia in altera capitis parte diſpiciendum. Vbi et indagandum erit, fuerintne Antiochi iuſti Iudaeorum reges, an nudi invaſores, quam controuerſiam hic loco non ſatis commodo tractauit Grotius.

num. 6. Hactenus de priore quaeſtione, an non liceat in extremo periculo ſe defendere aduerſus principem, ſi defenſio illa ſine interitu principis fiat?

Iam ſequitur altera: *an licita ſit defenſio cum principis interitu coniuncta?* Recte reſp. regis perſonae etiam in tali periculo parcendum. Nam

1. Regis et principis perſonae ſunt ſacroſanctae, non in ſenſu theologico, ſed iuridico, inuiolabiles, idque omnes gentes agnoſcunt.

2. Regis interitus non poteſt non cum ſumma perturbatione rei publicae coniunctus eſſe, cui quam maxime parcendum eſt.

3. Dauides Saulem ſaepe in caſſes ſuas incidentem numquam occidere voluit, ſed ei ſemper pepercit, nolle ſe, inquiens, manus iniicere vncto domini. Sunt, qui putant, id Dauidem non feciſſe ex obligatione ſtricta, ſed ex ſublimi propoſito, vel, vt opus ſupererogationis, vti loquuntur moraliſtae pontificii. Sed id falſum eſſe, tum ex praecepto Dei *Deut. XXII.* 28. tum ex ipſo facto Dauidis patet, qui et eum occidi iuſſit, qui Saulem ſemiuiuum ipſius rogatu occiderat, coronamque attulerat ad Dauidem.

num. 7. 4. Porro arguit Grotius a minore ad maius: *Si ne verbis quidem laedere licet imperantes; multo minus factis et manu.*

Prius verum.

Ergo et poſterius.

Antecedens probatur ex *Deut. XXII.* 28. *principi in populo tuo ne maledicas.* Quin mortis ſupplicium imminebat ei, qui regi malediceret. Adeo, vt quamuis Dauides Simei, ſibi in fuga maledicenti, gratiam huius delicti feciſſet, Salomoni tamen inter extrema mandata iniungeret, ne pateretur eum morte ſua mori.

Nec Iudaei ſolum, ſed et omnes gentes eiuſdem erant ſententiae, ceu variis teſtimoniis ex Ariſtotele, Curtio, aliiſque petitis demonſtrat Grotius. Praeclarum eſt teſtimonium ARTABANI, Perſae, apud Plutarchum, vbi regem vocat εἰκόνα Θεοῦ τὰ πάντα σώζοντος, *Dei omnia ſoſpitantis effigiem.*

num. 8. Ex his duabus quaeſtionibus tertiam format Grotius. Quum enim ſupra

pra conceſſerit licitam aduerſus regem iniurias intentantem defenſionem, modo ne in perſonam illius grauius quid ſtatuamus, iam porro quaerit, *an non Chriſtianiſmus potius abſolutam nobis iniungat patientiam?*

Multa enim permittunt leges naturales, immo et reuelatae Veteris Teſtamenti, quae non permittit Euangelium, multo exactiorem a nobis exigens ſanctimoniam.

Et ſane Grotius in eam ſententiam videtur pronior, quod Chriſtianus rectius faciat, ſi ſe plane non defendat aduerſus ſuperiorem. Id probat

1. Ex illis dictis, quae patientiam ſuadent exactiſſimam, e. g. *Matth. V.* 44. 45. *Benedicite maledicentibus vobis, benefacite ludentibus vos, deprecamini pro iis, qui perſequuntur vos, ita eritis filii patris caeleſtis.*

2. Chriſtus iis, qui patiuntur perſequutionem religionis cauſſa, fugam tantum conceſſit.

3. Exemplo Chriſti, quod Petrus vrget 1. *Petr. IIII.* 12. *ſequ.* Quum is non defenderit ſe aduerſus pontifices et Pilatum, ſed omnes ſubierit iniurias: idem videtur Chriſtianorum officium.

4. A praxi primorum Chriſtianorum in perſequutionibus ſe numquam defendentium. Dicas, vires, non animum illis defuiſſe. Sed audi Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, ab ipſo Grotio allegatos. *num. 9.*

5. Exemplo legionis Thebeae a Maximiano Caeſare apud Octodurum decimatae, nullo militum repugnante. Id exemplum fuſe narrat Grotius, ſimulque verba praecipuorum ex iſta legione enarrat. Nam Mauritius dux vel tribunus legionis: *quam timui*, cet. Sic quum facta eſſet decimatio, et iis, qui ſuperſtites erant, denuo Maximianus praeciperet, vt diis ſacra facerent: reſponderunt intrepide, ſe in imperatoris poteſtate eſſe, at non ſacrificaturos. Inprimis egregia eſt Exuperii ſigniferi oratio: *non aduerſum te, imperator, armauit, cet.* *num. 10. 11. 12.*

6. Exemplo Chriſtianorum ſaeculi IIII. qui numquam ſe Valenti Ariano, ſaeuienti in ſe, oppoſuerunt. Et demum inde infert. Quemadmodum Chriſti, ita et Chriſtianorum patientiam ſe ad mortem extendere. *nu. 14. 15.*

Sed quamuis haec omnia recte ſe habeant: non tamen confundenda iuſtitia et ſanctitas actionis. Qui debita remittit debitori, is ſancte agit: ſed non ideo iniuſtus eſt, ſi non remittit. Qui ſua ſibi iniuſte erepta actione forenſi non vindicat, ſancte agit, ſed quis diceret iniuſtum, qui actione petit, quod ſibi debetur? Ita et ſancte agunt, qui Chriſti exemplo potius perire, quam ſe defendere aduerſus principem malunt, ſancte egerunt Thebaei legionarii, qui arma in principem non conuerterunt: ſed nec iniuſtos eos diceremus, ſi iis vſi eſſent praeſidiis, quibus ſine imperatoris laeſione ſe vitamque ſuam defendiſſent. (*)

§.8.

(*) Quam multa heic ſubnectenda ad veritatis praeſidium, 1. diſplicet illud, in ſtatu naturali licere bellum privati cum privato, ex quo caedes et immania facinora; nam aliud eſt eo in ſtatu ſibi cavere a praeſenti ac futuro periculo, aliud ulciſci privatam injuriam. 2. aliud etiam eſt, inimicum vi cogere, ut mihi damna illata compenſet, et ſecurum me efficiat a damnis inferendis; aliud vero vitam ipſam inimico eripere, ſimul ac bona: licere primum ajunt omnes, alterum negant quamplurimi; nec enim vitae alicuius privati privatus homo eſt dominus, nec privatus in privati vitam jus ullum habet: ſed vitae et necis ſolus Deus eſt Dominus, qui ſummis Imperantibus jus illud ipſe conceſſit, ob bonum publicum, prae-

Digitized by Google

§. 8.

Vidimus hactenus regulam, quod bellum gerere nefas ſit ſubditis aduerſus principes vel ſuperiores. Sequuntur iam exceptiones. Quarum prima ſe prodit

I. In regibus principibuſque nullo iure maieſtatis gaudentibus, et hinc reuera populo ſuo ſubiectis, quales erant reges Lacedaemoniorum, et hodie dux Venetus, Genuenſis. Hi enim ſi vim inferrent populo, et eius iura vel libertatem opprimere auderent, procul dubio populo ius eſſet vim vi repellere. Nam

1. Hi improprie dicuntur reges et principes, reuera magiſtratus a populo conſtituti.

2. Bellum itaque proprie non gerunt aduerſus ſuperiores, ſed aduerſus inferiores, iniuriam ſibi illaturos.

3. Proprie id ne bellum quidem eſt, quippe quod inter ſe gerunt ſocietates liberae et ſummi imperantes, quales non ſunt, qui ſuperiorem agnoſcunt populum. Eſt ergo potius exſecutio poenae, quam merentur, qui tyrannidem adfectant in ſocietate vel ciuitate libera.

§. 9.

Alteram exceptionem videmus II. in iis, qui quum antea regno ſe abdicaſſent, vel illud pro derelicto habuiſſent, poſtea illi intentant hoſtilia. Conſ. LACTANT. *de mortib. perſecutor.*

Huius rei illuſtre exemplum exſtat in hiſtoria Diocletiani et Maximiani imperatorum, qui quum ſibi alios ſub nomine Caeſarum ſubſtituiſſent, poſtea regno ſe abdicarunt, et ad priuatam vitam redierunt. Sed adſuetos imperio facile et mox poenituit, maxime Maximianum, qui Conſtantinum et alios regno conabatur priuare. Bello itaque petitus et profligatus eſt. Quaeritur, an tunc populus Romanus iure militare potuerit aduerſus principem ſuum? Et reſp. Grotius, omnia in huius modi adgreſſorem licere, quae in hoſtem.

Recte. Nam 1. non eſt princeps vel ſuperior, qui per abdicationem iuri ſuo renunciauit.

2. Iure defenditur ab iis iuſtus imperans, qui, illis ſe abdicantibus, imperium capeſſiuit.

3. Dum ad vitam priuatam redierunt, facti ſunt ſucceſſoris ſubditi. Subditi adfectantes imperium ſuperioris ſui crimen maieſtatis committunt. Reos autem huius criminis bello coërceri poſſe manifeſtum eſt.

§. 10.

Tertiam exceptionem ipſe Barclaius admittit: ſi rex velit alienare regnum; tunc enim amitti ab eo regnum, et hinc poſſe eum pro hoſte haberi.

Sed recte Grotius hic cautius procedendum putat. Nam aut regnum eſt patrimoniale, aut vſufructuarium.

Si patrimoniale, valet regula: *qui iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam*. Huius modi enim regem regnum poſſe alienare, extra controuerſiam eſt.

Sin

praeterea nemini: id reperitum volo ad *lib. II. cap. IV. §. 3. et ſeq.*

Rurſus nec illud placet, Thebaeos non reſtitiſſe Imperatori, quod nollent *ex ſanctitate*, non vero quod vetitum *ex juſtitia* ipſis eſſet. quid enim? fac reſtitiſſe; ſcilicet gladium in Imperatoris latus ſtrinxiſſent. horrendum dictu apud Chriſtianos, quibus *licitum occidi, non occidere*, ut ait Cyprianus ex ſtato veluti axiomate.

Sin vſufructuarium: aut vult alienare, aut alienauit. Si prius, non opus eſt bello, ſed nullum eſt ipſo iure hoc conſilium. Sin iam alienauit: tunc non bellum geritur aduerſus principem alienantem, ſed aduerſus eum, qui vi vtitur in regno occupando. Si eius partibus accedit rex, tunc non amplius rex eſt, ſed hoſtis populi ſui, adeoque non geritur bellum aduerſus ſuperiorem, ſed aduerſus hoſtem.

§. 11.

Quarta exceptio eſt in tyranno. Sed haec paullo difficilior, et hinc adcuratius explicanda. *Tyranni* vox eſt indifferens, et denotat regem, adeo, vt et gentiles in precibus Herculem cognominarent tyrannum, quaſi regem: et Miltiades tyrannus vocari ſibi laudi duceret. CORN. NEP. in *Milt. cap.* Sed poſtea id vocabulum in deteriorem partem ſumtum eſt, quemadmodum idem fatum habuere vocabula fur, ſophiſta, cauſſidicus, cet.

Sunt autem tyranni duorum generum, titulo et adminiſtratione. Titulo ſunt tyranni, qui nullo praecedente et concurrente iuſto titulo imperium adfectant et adminiſtrant, quales tyranni fuerant Athenis Piſiſtratus, Syracuſae Dionyſii, Romae Iulius Caeſar.

Adminiſtratione contra, qui quum iuſto titulo imperent, imperium tamen ita adminiſtrant, vt hoſtilem animum aduerſus totum populum oſtendant. Aliquando vtrumque concurrit, vt nec titulus adſit, et magna crudelitate vtatur imperans, idque fit frequentiſſime. Nam *imperium flagitio quaeſitum nemo bonis artibus retinuit*. TACIT. *Hiſtor. lib. I. cap.* 30.

Ergo patet, 1. non eſſe ſtatim tyrannum, cuius titulus dubius, modo aliquis ſit. Sic e. g. papa declarabat Henricum IIII. imp. eſſe tyrannum, quia iura imperii in Italia vindicabat, Eliſabetham reginam Angliae, non eſſe reginam legitimam, quia religionem pontificiam deſeruiſſet. Multi papae obnoxii tunc dubitare coeperant de titulo, an ideo tyranni erant? Minime.

2. Non ſtatim eſſe tyrannos, qui aliquid iniuſte agunt, quin qui multa agunt crudeliter. Omne enim magnum imperium, inquit Tacitus, habet aliquid ex iniquo, quod publica vtilitate penſatur. Sic e. g. Ludouicum XIIII. regem Franciae nemo ignorat, Veneri plus iuſto indulſiſſe, ſubditos reformatae religioni addictos adflixiſſe, ſaepe foedera et pacem abripuiſſe, cet. Omnia haec iniuſta; nec tamen ideo ſtatim tyrannus fuit. Exemplo Tarquinii Superbi egregie id illuſtrat BVDDEVS in *Specimine Iuris prudentiae hiſtoricae* §. 35. *ſequ.*

3. Ned eos eſſe tyrannos ſtatim, qui bello et aperta vi iura ſua vindicant a ſubditis. Iam ſupra enim diximus, hanc non eſſe ſpeciem belli, ſed exſequutionis. Exſequutio autem et ſine hoſtili animo in rem publicam fieri poteſt. Ergo quum Carolus I. rex Angliae a Miltono tyrannus ideo dicitur, quod bello adgreſſus ſit ſubditos, male ratiocinatur, ſi ſupponamus, ſubditos ipſi omnia iura extorſiſſe per iniuriam, quae vi rex infeliciſſimus recuperabat.

4. Illos eſſe tyrannos, qui vel nullo plane titulo imperium inuadunt, et in eo numquam a populo confirmati ſunt, vel hoſtilem animum aduerſus populum vel rem publicam aperte oſtendunt. Addo, *a populo non confirmati ſunt*. Sic e. g. verum quidem eſt, Turcas imperium Conſtantinopolitanum ſine titulo adgreſſos, ſed tamen poſtquam ſemel populus in eorum imperium conſenſit, non amplius habetur tyrannus, ſed legitimus imperans.

perans. Et hinc merito dubitatur, an tamquam tyrannus fuerit Caeſar occiſus. Tamquam tyrannus inuaſerat rem publicam. Sed poſtquam ſemel ſenatus populuſque Romanus ei dictaturam perpetuam lege lata detulerat, tyrannus non amplius erat, ſed iuſtus imperans.

Hoſtilis autem animus aduerſus populum adparet ex eo, 1. ſi imperans omnes promiſcue occidat, in omnes ſaeuiat ſine diſcrimine, v. g. Nero et Domitianus, 2. ſi bellum illis inferat nulla iniuria prouocatus, e. g. rex Hiſpaniarum Belgis.

Si itaque certum eſt, aliquem eſſe tyrannum: certum quoque, eum poſſe bello peti. Tyrannus enim eſt hoſtis rei publicae. Aduerſus hoſtem autem hoſti in infinitum omnia licita ſunt.

Eleganter ergo MARIANA *de rege et regis inſtitut. lib. I. cap. 6. pag. 57. facti quaeſtio in controuerſia eſt: quis merito tyrannus habeatur: iuris in aperto eſt, fas eſſe, tyrannum perimere.* (*)

§. 12.

Quinta exceptio eſt in eo, qui regnum commiſit. Quid ſit clauſula commiſſoria, ſupra declarauimus. Talis vero in imperiis duplex occurrit:

1. Vbi capitulatio vel pacta conuenta ineuntur inter regem et ſubditos, inprimis ordines, additurque, ſi eas leges non ſeruet imperans, tunc eum ipſo iure imperii exſortem fore. Exemplum eſt in Germania a Caroli V. temporibus, et in Polonia.

2. Vbi regnum vel principatus feudali nexu alteri obſtringuntur. Tunc enim regno priuatur ob feloniam, qui delictum feudale commiſit, et tunc ſubditi magis obſtricti ſunt domino directo, quam eius vaſallo. Sic e. g. Leopoldus imp. ob feloniam in bannum imperii declarabat duces Sabaudiae et Mantuanum: Ioſephus electores Bauariae et Coloniae. An iniuſte egiſſent ſubditi, ſi eos bello fuiſſent perſequuti? Minime.

§. 13.

Sexta exceptio eſt nullius momenti. Dicit Grotius, licitum eſſe bellum in imperantes, ſi partem imperii habeat princeps, partem populus, et imperans in partem populi inuolet.

Sed hic ſtatus rei publicae plane eſſet monſtroſus: eſſet enim res publica in re publica. Imperans et populus poſſunt regalia communiter exercere, non inter ſe diuidere. Poteſt imperans quaedam regalia ſolus habere, quaedam communicare cum populo: ſed numquam poteſt populus quaedam ſolus habere, ad quae rex non concurrat.

An autem tunc quoque bello locus eſt, ſi princeps ſibi ſoli vindicet, quae communia ſunt? Et tunc reſpondetur omnino, modo vere id agat princeps, et modo non ſubditi ſibi arrogent iura, quae illis minime competunt. Sic nemo dubitat, ſi imperator omnia principum et ſtatuum iura vellet

(*) Quae fuerit Marianae ſententia vel potius furor, cuivis compertum eſt. anxium vult ille Principem omnem jure ſuo in populum abutentem, et gladium vel clam vel aperte cuivis e populo timendum Principi edicit: verum Principem ſaevientem aperta vi in populum univerſum inter amentes ac furioſos amandandum eſſe ratio ipſa ſuadet: deſtructo enim populo, et Regnum et Princeps ipſe ceſſat, et corruit; at amentes ac furioſi non bello petendi ſunt, ſed ab haerede praeſumtivo Regni cuſtodiendi, ut contra Iurium ſimilia ſomniantem reponit Boſſuetus; nulla igitur de eo Principe quaeſtio inſtitui poteſt: cum id accidere haud poſſit, et ſi hujuſmodi evenerit, oeconomice agit haeres praeſumptivus, ut filius in Patrem mente deturbatum, ac furiis actum non bello ſed cuſtodia.

vellet ſupprimere, et abſolutum adfectare imperium, bello fore locum, quale etiam aduerſus Ferdinandum II. imp. per triginta annos geſtum nouimus.

§. 14.

Septima exceptio eſt eo caſu, ſi populus ſibi ius reſiſtendi certo caſu expreſſe reſeruarit, et rex in id conſenſerit.

Quiſque enim poteſt iuri ſuo renunciare, in ſui fauorem introducto. Exempla habet THVANVS *lib. CXXXI. ad a.* 1604. et *libro CXXXIII. a.* 1605. de Hungaris, qui ſibi ſtipulati ſunt ius reſiſtendi regi, ſi vel religioni vim inferret, vel praeſidia externa induceret in rempublicam.

§. 15.

Redit 1. Grotius ad tyrannos titulo tales, et quaerit, *num. 1.*

2. *Quatenus parendum ſit inuaſori alieni imperii?* §. 15.

3. *Quatenus ei reſiſti poſſit?* §. 16-19.

Prima quaeſtio facile expeditur. Omne imperium adquiritur conſenſu. Conſenſus eſt vel vltroneus, vel metu vique extortus. Ergo quamdiu populus nondum conſenſit in inuaſoris imperium, tamdiu hoſtis eſt, et in eum omnia permiſſa ſunt: ſimul ac autem conſenſerunt, ſiue id vltro fecerint; ſiue metu coacti: parendi ipſis gloria relicta eſt. Sic e. g. imperator Ruſſorum inuadebat Liuoniam. Fingamus, ei nullum fuiſſe iuſtum titulum, adeoque illum vere fuiſſe inuaſorem: an poterant Liuones iure illi reſiſtere, et bello opponere bellum? Procul dubio. Si autem quaeras, an poſtea, quum vrbes ſub ſuam redegiſſet poteſtatem, id potuiſſent? Negandum id eſſet. Iam enim conſenſerant in eius imperium.

At vnde is conſenſus praeſumitur? Ex depoſitione armorum et deditione: Dum enim ſe dedunt, dum arma animumque hoſtilem ponunt, procul dubio conſentiunt in eius imperium.

Nec admittenda exceptio Grotii, quod parendum non ſit in iis, quae *num. 2.* ad firmandum inuaſoris imperium pertineant. Qui enim conſentiunt in imperium inuaſoris, procul dubio etiam ad id firmandum obſtricti ſunt. Hinc ſi Liuones Ruſſis negaſſent tributa, quia iis imperator abuſurus ſit aduerſus Suecos, veros dominos, et ad firmandum in Liuonia imperium: omnino ſtolide egiſſent.

At alia quaeſtio eſt, an parere teneantur ſubditi, ſi inuaſor eorum opera vti velit aduerſus verum dominum, id enim nec tenentur facere, nec ſalua conſcientia poſſunt, quia quidem inuaſor imperans noſter eſt, reſpectu exterorum, ſed non reſpectu veri domini, cui ſemper ſaluum eſt ius recuperandi prouinciam, quamdiu ei in pacis conditionibus non renunciarit.

§. 16.

Sequitur iam altera quaeſtio, *an inuaſori liceat reſiſtere, eum deiicere, immo occidere?*

Reſpondet Grotius, licere, et quidem variis caſibus. Generalis vero regula eſt: *quoties huius modi inuaſor nondum eſt princeps, ſed hoſtis, toties in illum omnia licent.* Inde itaque colligimus:

I. Id licere, ſi bello iniuſto quis non adgrediatur, & nulla pactio inter illum et nos ſequuta ſit, et quidem neque tacita, neque expreſſa. Nam tunc non eſt princeps, ſed hoſtis. In hoſtem nihil non licet.

Dico autem perinde eſſe, ſiue tacite pacti ſimus cum inuaſore, ſiue expreſſe. Nam tacitus conſenſus etiam verus conſenſus eſt, quod non videtur agnouiſſe Grotius. Dum enim tolero alterius imperium, dum arma

Digitized by Google

pono, dum, vt in me iure belli abſtineat, volo, eo ipſo tacite cum eo paciſcor, adeoque ipſum agnoſco principem eouſque, donec verus et legitimus imperans imperium iuſtis mediis recuperarit.

Hinc non minus iniuſtum eſſet bellum Graecorum in Turciae imperatorem, quam veſperae Siculae, quibus Galli perfide trucidati ſunt. Illi tacite, hi expreſſe imperium inuaſorum agnouerant.

§. 17.

II. Si lex exſtat, vt cuiuis fas ſit occidere tyrannum. Tales autem leges exſtabant in Graeciae ciuitatibus fere omnibus, nec non Romae lex Valeria. Et hinc defendi ſolet caedes Iulii Caeſaris, quamuis a priuatis perpetrata.

Sed haec regula non vſquequaque vera eſt. Nam 1. diſtinguendum inter inuaſores, qui ipſi ciues ſunt, et extraneos. Illos ſolos huius modi lex obſtringit, et quum contra hanc legem inuadant rem publicam, non poſſunt de facta ſibi iniuria conqueri, ſi occidantur. At extraneos haec lex non obſtringit, adeoque ſi is inuaſit rem publicam, et libertatem ſuſtulit: non valebit aduerſus eum lex a libero adhuc populo lata. Hinc abſurdum fuiſſet, ſi quilibet Thebanus putaſſet ſibi licere occidere Alexandrum M. poſtquam ſemel eorum princeps fuerat factus.

2. Etiam quod ad ciues attinet, diſtinguendum, vtrum pactio ſequuta ſit cum populo, nec ne. Si prius, legem illam veterem noua lege ſuſtuliſt populus: ſin poſterius, tunc locum habet Grotii regula. Ergo iure occiſus eſt C. Caſſius, qui inuaſerat rem publicam, non iure occiſus eſt Iulius Caeſar, quem ipſe populus lege lata dictatorem perpetuum conſtituerat.

§. 18.

Tertius caſus eſt; ſi accedat iuſſus veri imperantis. Hinc ſaepe ſolent veri imperantes promittere praemium ei, qui inuaſorem viuum mortuumve obtulerit.

Sed denuo diſtinguendum, 1. an adhuc poſſideat imperium, princeps legitimus, an inuaſor iam vniuerſum regnum teneat. Sic iure poterat imperator praemium huius modi promittere ei, qui Ragotzium viuum mortuumue ſibi obtuliſſet, at id non poterat Auguſtus, rex Poloniae, quum regno deiectus Staniſlaus ope Suecorum imperaret. Ratio diuerſitatis eſt, quia, vti iam diximus, inuaſori parere eouſque tenemur, quoad imperans legitimis mediis recuperaſſet rem publicam. Quamdiu nondum recuperauit, eius ius in ſuſpenſo eſt. Ergo nihil nobis poteſt praecipere.

2. Denuo diſtinguendum, an pacta interceſſerint, nec ne. Pactum enim ex inuaſore ratione paciſcentium facit principem, quamuis legitimum imperantem haec pacta non obſtringant, tamquam res inter alios acta.

§. 19.

num. 1. Subiungit Grotius monitum. Extra hos caſus non licere priuato deiicere aut occidere inuaſorem. Idque probat:

1. Inde, quia non conſtet de voluntate ſummi imperantis, qui mauult fortaſſis tolerari inuaſorem, quam rem in extremum periculum adduci. Hinc laudant Romani ſcriptores Mutii Scaeuolae factum, qui in Porſennae caſtra profectus regem infeſto ictu petens, eius adminiſtrum primarium occidit. Sed addit Liuius, eum rem prius ad ſenatum detuliſſe, et eo probante in caſtra profectum. Extra iuſſum principis vel populi legitime

me imperantis non licebit priuato in ſummum diſcrimen adducere rem publicam.

2. Quia libertas quidem iucunda, ſed ſaepe remedium ſeruitutis ipſo morbo grauius. Nam 1. aliquando non poteſt populus libertatem ferre, vti Romae tempore Caeſaris et Auguſti: 2. ſemper inuaſor occidendus habet, qui ipſi faueant. Hinc ex huius modi caede naſcitur bellum ciuile, ex hoc noua tyrannis priore multo grauior, ceu exemplum Iulii Caeſaris occiſi docuit. *num. 2. 3.*

Quum itaque priuati non ſit de graui hac quaeſtione decernere, nec ei licebit occidere inuaſorem, ſine iuſſu totius populi.

Obiciunt aliqui factum Ehudis, qui hoc modo occidit Eglonem, Phyliſtaeorum regem; *Iudic.* III. 15. et facinus Iehu, qui domum Ahabi ita deſtruxit, et principatu deiecit. Sed reſp. *num. 4.*

1. Exempla non probare, ſed illuſtrare: non oſtendere, quid fieri debeat, ſed quid factum.

2. Vtrumque tyrannicidam ipſo Dei iuſſu dextram aduerſus tyrannos armaſſe: Dei autem iudicio ſupremo nemo iniuſtitiae dicam ſcripſerit. Condemnauerat illos Deus ad mortem, exſequutionem demandare poterat, cuicumque vellet.

§. 20.

Denique grauiter monet Grotius, non eſſe priuatorum de controuerſiis huius modi et factis principum iudicare. Et recte quidem. Nam

1. Illis deeſt iudicium et prudentia ſufficiens ea de re iudicandi.

2. Plebs ſummis imperantibus ſemper iniqua eſt.

3. Chriſtus ipſe noluit priuatis permittere iudicium de imperio Auguſtorum, dum dixit: *date Caeſari* cet.

C A P V T IIII.

QVI BELLVM LICITE GERANT.

§. 1.

VLtimo hoc capite quaenam quaeſtio tractetur, paucis explicandum. Cauſſa efficiens belli duplex eſt, principalis, et minus principalis. Principales ſunt ſummi imperantes vel res publicae, quorum auſpiciis bellum geritur. Minus principales ſunt duces, milites. Hinc tres naſci poſſunt quaeſtiones:

1. *An ſummi imperantes vel res publicae, et qui quaeue inter ſe bellum iure gerant?*

2. *An ſummi imperantes et res publicae etiam pro aliis bellum gerere poſſint?*

3. *An ſubditi poſſint et teneantur milites agere pro ſuperioribus ſuis.*

Prima quaeſtio hactenus explicata; de reliquis agitur hoc capite, et de ſecunda quidem §. 2. de tertia §. 3. 4.

Digitized by Google

§. 2.

num. 1. Quod ergo ad bella pro aliis gerenda attinet: nemo dubitauit ea iuſta eſſe. Nam

1. Ipſa humana natura nos obligat, vt miſeris ſuccurramus. Si priuati iure reprehenduntur, qui id non faciunt: quidni et imperantes et res publicae?

2. Vicinorum clades ſemper fere cum noſtro periculo coniuncta eſt. Vicino oppreſſo, tanto facilius et nos opprimimur. Tunc tua res agitur paries cum proximus ardet.

num. 2. 3. Poteſt et vinculum nos obſtringere ad arma pro aliis capienda. Sed quale? Grotius ſufficere, ait, naturae humanae communionem. Sed id vinculum paullo laxius. Sunt multo maiora, veluti.

1. Foedus, ex quo tenemur alterius cauſſam ſuſcipere.

2. Fideiuſſio de ſeruanda pace, quae vocatur *la garantie*. Tunc enim fideiuſſor (*le garant*) tenetur armis tueri eum, cui contra pacem fit iniuria.

3. Cognatio, adfinitas.

4. Spes ſuccedendi.

5. Religionis ſocietas, eiuſque periculum.

§. 3.

Sequitur vltima quaeſtio, *an et qui ſubditi poſſint et teneantur militare ſuperiori?* Adfirmat Grotius, idque.

1. Inde probat, quia ſubditi ſint inſtrumenta ſummi imperantis, non externa, ſed interna. Sed hoc argumentum dilutum eſt. Nos addimus alterum.

2. Quia rei-publicae eſſentia conſiſtit in vnione voluntatum et virium. Si vires vultae, poterit imperans et ſubditis vti ad militiam.

§. 4.

Sed quaeritur, *an nemo excipiatur?* Diſt. inter militiam lectam et mercenariam. Illa neminem excipit, niſi priuilegio munitum: haec omnes, qui ſumtus rei publicae ſuppeditare poſſunt ad conducendum militem.

LIBER II.

CAPVT I.

DE BELLI CAVSSIS, ET PRIMVM DE DEFENSIONE SVI, ET RERVM.

Diximus ſub finem prooemii, tres eſſe Grotiani operis partes, quas vulgo hoc verſiculo ſoleant complecti:

Quid bellum? belli cauſſae; quae iuraque belli?

Quum itaque hactenus primo libro actum ſit de bello in genere: iam libro II. cauſſae belli prolixe explicantur.

Caput primum conſtat tribus partibus. In prima oſtenditur, *quid ſit cauſſa*

cauſſa belli? §. 1. in ſecunda, *quot et quaenam ſint?* §. 2. in tertia prima belli cauſſa tractatur, nempe *defenſio vitae et rerum ſuarum*. §. 3. *ad finem*.

§. 1.

Si itaque quaeritur, *quaenam ſint cauſſae belli:* ante omnia diſtingui merentur, quae vulgo confunduntur. Nam num. 1.

1. Alii ſunt praetextus, aliae ſunt cauſſae belli. Praetextus, vel, vt Latinius loquamur, cauſſae, quas obtendere falſo ſolent belligerantes, ſunt illae, quae quum mouiſſe imperantes dicantur, eos tamen non mouerunt. Sic e. g. Ferdinandus Catholicus occupabat partem regni Nauarrae Hiſpanicam ſub praetextu excommunicationis papalis, quum vera cauſſa eſſet habendi cupiditas. Romani delebant Carthaginem ſub obtentu, quod foedus violarit, quum vera cauſſa eſſet, quod exſtare nollent vrbem, a qua aliquando fuerant tot cladibus adfecti. Cauſſae autem belli ſunt, quae vere mouerunt.

2. Et hae denuo vel politicae ſunt, vel occaſionales, vel iuſtificae. Mere *politicae*, quae merae vtilitatis contemplatione mouent, e. g. bello adgrediendus vicinus, quia iam debilis eſt. *Occaſionales*, quae proxime occaſionem dant, vt ad manus veniatur; vnde et *principia belli* dicuntur. Tale belli principium erat ceruus apud VIRGILIVM *Aeneid. lib. VII. v.* 485. cuius occaſione ad manus veniebant Aeneas et Turnus. Ita et caeſi ad Delium templum milites principium belli fuere Romanorum aduerſus Antiochum. LIV. *lib. XXXV. cap.* 51. Cauſſae denique *iuſtificae* ſunt, quae ex regulis iuſti fluunt, et efficiunt, vt ſalua fide et conſcientia bellum geri poſſit. Et de his iam agendum.

His cauſſis iuſtificis opus eſſe, ſi bellum debeat iuſtum dici, facile probatur. Nam

1. Rerum moralium iuſtitia et iniuſtitia ex fine et cauſſa impulſiua aeſtimatur. Iuſta eſt lis, quae ſui recuperandi retinendique: iniuſta, quae alterius vexandi cauſſa ſuſcipitur. Ita et iuſtum bellum, quod ex iuſta cauſſa; iniuſtum, quod ex mera ambitione et auaritia ſuſcipitur. num. 2.

2. A minore ad maius inferri poteſt. Si iniuſtum eſt priuatim vim adhibere ſine iuſta cauſſa, idque qui facit, latro merito adpellatur: multo magis, qui totam gentem ſine iuſta cauſſa variis cladibus adficit. Immo tanto magis latro eſt, quo plus innocentis ſanguinis ſine ratione fundit. Notetur elegans iudicium Scytharum de Alexandro M. apud CVRT. *lib. VII. cap.* 8. §. 17. *at tu, qui te gloriaris ad latrones perſequendos venire, omnium gentium, quas adiſti, latro es.* LVCANVS *lib. X. v.* 21. Caeſarem vocat *terrarum felicem praedonem*. num. 3.

3. A fine bellorum idem probatur. Bellum idem eſt in ſtatu naturali, quod in ciuili ſunt iudicia. Quemadmodum itaque locum non habent iudicia ſine iniuria, ita nec bella ſine iniuria a principe vel gente illata. num. 4.

§. 2.

Iam porro quaeritur, *quaenam illae ſint cauſſae iuſtificae, ob quas bellum pie et iuſte geritur?* num. 1. 2.

Grotius ita procedit, vt comparet inter ſe iudicia ciuilia et bella, et ſupponat regulam: *ex quibus cauſſis ciues inter ſe iuſte litigant, ob eaſdem principes et gentes inter ſe iuſte bella gerant.*

Iam omnes lites iuſtae naſcuntur ob *iniuriam ſiue nondum factam*, ſed quam metuimus, vti cautio de damno infecto, interdicta vti poſſidetis, ne

Digitized by Google

ne vis fiat, cet. ſiue ob *iam factam*, unde dantur actiones reales, rei vindicatio, confeſſoria, cet. et perſonales ex contractibus veris et quaſi contractibus; vel denique *de poenis* ob delictum ſiue publicum, ſiue priuatum: quo pertinent omnes actiones poenales et perſequutiones criminales.

Ita et tres ſunt belli cauſſae. Ob iniuriam enim imminentem licita eſt *defenſio*; ob iam illatam, *recuperatio* rerum noſtrarum; ob factum quodcumque grauius vel iniuſtum *poena* ſeu vltio.

Ita Grotio tres ſunt belli cauſſae iuſtificae, *defenſio*, *recuperatio rerum*, et *punitio*: idque deinde ſuo more illuſtrat teſtimoniis veterum, veluti Diodori, Liuii, Ariſtotelis, Curtii.

num. 3. Sed hic Grotium merito caſtigarunt Boeclerus, Io. a Felde, et Caſp. Zieglerus. Nam poena concipi nequit ſine ſuperiore, qui ius poenam exigendi habet. Quum vero principes et gentes inter ſe non ſint ſuperiores et inferiores, merito argumentamur:

Qui ſunt pares, ii ſe inuicem punire nequeunt,
Principes et gentes inter ſe ſunt pares,
Ergo principes et gentes ſe inuicem punire nequeunt.

Hinc merito haec tertia cauſſa omittitur: et omne bellum aut geritur propter defenſionem, aut propter reparationem rerum noſtrarum, non propter punitionem. Conf. BVDDEI *Diſſ. de expeditionibus cruciatis*, §. 7. *ſeqq.* vbi quaerit, an iuſta fuerint bella Chriſtianorum cum barbaris, quia hi fuerint infideles?

Interim Grotius hunc ordinem hoc libro obſeruat. Nam

1. *de defenſione ſui* agit, *cap.* 1-9.
2. *de reparatione rerum noſtrarum*, *cap.* 10-19.
3. *de punitione cap.* 20. 21.

§. 3.

Prima cauſſa eſt DEFENSIO ſui ſuarumque rerum. Ea vero denuo eſt triplex. Nam aut defendimus

1. *vitam*, §. 3-5.
2. *integritatem membrorum*, §. 6.
3. *pudicitiam*, §. 7.
4. *res noſtras*, §. 11. *ſeqq.*

De ſingulis iam ſeorſim.

I. Recte defendit, ob periculum vitae imminens, et quod aliter euitari non poteſt, bellum et priuatum et publicum recte geri. Priuatum, quoties ſuſcipimus moderamen inculpatae tutelae: publicum, quoties hoſtis nobis extrema intentat. Immo hic non intereſt, ſiue is qui me adgreditur, id bona fide faciat, e. g. furioſus, errans, ſiue mala. Nam

1. Nullum ius nos obligat, vt magis amemus alios, quam nos ipſos. *Dilige proximum tuum, ſicut te ipſum.* Non itaque parcere alii cogor cum meo interitu.

2. Ex eo fundamento porro ſequitur. Quia defendere cogor proximum, ſi incidat in periculum, multo magis me ipſum. Vera enim dilectio incipit a ſe ipſo.

3. Quum ergo fundamentum defenſionis meae non ſit alterius peccatum, ſed obligatio illa et impetus naturalis me defendendi: hinc facile patet, me meae defenſionis cauſſa occidere poſſe, qui mihi intentat necem, quamuis id ſine dolo faciat. Hinc variae decidendae quaeſtiones:

a) An

Digitized by Google

a) *An in bello occidere poſſim militem hoſti bona fide militantem?*

b) *An, qui me adgreditur ex errore, quum putet me alium eſſe?*

c) *An furioſum, inſanum, noctiuagum vel lunaticum?* Omnes hae quaeſtiones adfirmandae, quia, ut diximus, id ius non habet pro fundamento peccatum alterius, ſed obligationem meam vitam defendendi.

§. 4.

Ex eodem fundamento definiendae quaeſtiones:

d) *An et innocentes plane, qui mihi reſiſtunt, poſſim obtruncare, ſi mihi aliter conſulere nequeam?* e. g. ſi infans vel claudus impediat me fugientem, dum viam occupauit. Reſp. alii affirmando, vt cardinalis Hosivs *lib. I. qu.* 33. Petrvs Navarrvs *lib. III. cap.* 3. *n.* 147. Caietanvs *lib. II. cap.* 2. *art.* 6. 7. *qu.* 2. At Grotius id putat repugnare dilectioni, adeoque regulis Euangelicis. num. 1.

Sed 1. quod iuſtum eſt ex iure naturae, id non poteſt iniuſtum fieri euangelio, quamuis forte Euangelium maiorem ſanctitatem requirat.

2. Nullum eſt teſtimonium S. S. quod hoc caſu me iubeat parcere infanti, vel claudo, et me potius perire.

3. Euangelium non aliam requirit dilectionem proximi, quam vt eum diligamus ſicut nos ipſos. Si autem ei parcimus, vt pereamus: magis diligimus proximum, quam nos ipſos.

Hinc rectius alii dicunt, hoc quoque caſu quamuis eſſe honeſtam rationem expediendae ſalutis, quamuis recta ratio ſuadeat, 1. vt periculum faciamus, an ſaltu poſſimus transmittere infantem, 2. an claudum ſine interitu poſſimus proſternere, 3. vt ſi ei damnum dederimus, id reſarciamus pro virili.

§. 5.

Dum autem defenſionem vitae etiam violentam concedimus, aliter id intelligendum in quaeſtione de bello priuato, aliter in altera de bello publico. num. 1.

In bello publico ſufficit quoduis periculum imminens, modo certe immineat, et non mera ſuſpicio periculi ſit. E. g. ſi vicinus non ſolum bellum manifeſto parat, ſed etiam variis in rebus hoſtilem aduerſus nos animum oſtendat, nullum eſt dubium, quin praeoccupare illum liceat. Sic quum domus Brunſuicenſis exercitum compararet maximum nummis Gallicanis, et nemini exitium minaretur, quam domui Hanoueranae, cui ob electoratum ſuccenſebat: haec una nocte omnes inuaſit terras Brunſuicenſes, et militum nondum contractorum partem maximam captiuam abduxit.

At in bello priuato periculum adeſſe debet praeſentiſſimum, adeo vt moderamen inculpatae tutelae non ſit,

1. Si quis ob imminens periculum, vel ob minas alterum occidat.

2. Si periculo iam propulſato adgreſſorem occidere audeam.

Rationem Grotius arceſſit a natura metus, qui ſaepe fallere ſoleat, vt nobis periculum imminere fingamus, quale nullum imminet: ſed haec ratio non ſufficit, nam et in bello publico locum habet, nec quiſquam poteſt ſalua conſcientia bello adgredi alterum, niſi metus ſit iuſtus. Ergo ex hac ratione explicari non poteſt hoc diſcrimen, cur in bello publico liceat ob metum iuſtum defenſionem ſuſcipere, in priuato non liceat.

Vera itaque ratio eſt, quod in ſtatu ciuili periculum imminens poſſit propulſari, implorato auxilio magiſtratus, qui poteſt iubere cautionem praeſtari de non offendendo, id autem fieri nequit in ſtatu naturali. Ergo hic pri-

Digitized by Google

primum iſtum excipere non teneor.

num. 2. Ergo facile patet, quid ſentiendum ſit de quaeſtione *num.* 2. propoſita, *an, ſi coniuraſſe, inſidiari, venenum parare alterum videam, eum iure interficiam?* Ex theologis moraliſtis, vti ſe vocant, hoc concedit BANNEZ in *Quaeſt.* 64. *art.* 7. *dub.* 4. ex ICtis BALDVS: ſed Grotius merito negat. Nam non video, quomodo hic magiſtratus auxilium implorari, ab eoque nobis auxilium praeſtari nequeat. Quamdiu autem id nobis praeſto eſt, nullum nobis ius eſt defenſionis in ſtatu ciuili.

§. 6.

Secundo etiam defenſio membrorum nonnunquam neceſſaria eſt, maximeque ea cauſſa locum habet in bello priuato, ſeu moderamine inculpatae tutelae. Quaeritur, *an ea iuſta ſit, ita vt occidere poſſim eum, qui me manu, oculo mutilare, vel mihi vulnus dolorificum infligere intentat?* Reſp. affirmandum id eſſe. Nam 1. non teneor alterum plus amare, quam me.

2. Ea intentio ſaepe dubia eſt, nec ictus ita ad menſuram dari poſſunt, vt certus eſſe poſſim, ſolam manum peti.

3. Integritas corporis ſaepe non minoris nobis eſt, quam ipſa vita: immo facilius aliquando vitam, quam oculos manuſque nobis eripi pateremur.

4. Incertus eſt vulneris euentus, quum et ex minimo vulnere mors ſequi poſſit.

§. 7.

An vero idem licet pro pudicitia? Affirmant plerique, et in his GROTIVS, PVFENDORFFIVS, *lib. II. cap.* 5. §. 11. et ipſe PLATO *de legib. lib. VIIII.* HADRIANVS in *l.* 1. §. 4. *D. ad leg. Cornel. de ſicar.* Hebraei apud SELDEN. *de iur. nat. et gent. ſec. diſcipl. Hebraeor. lib. IIII. cap.* 3.

1. Quia Deus ipſe vitam et pudicitiam pari pretio aeſtimet.

2. Quia virgini pudicitia pro dote ſit.

3. Quia magiſtratus ſtupratorem violentum poſſit capitis damnare, adeoque et priuato, vt id faciat, permittere.

Sed diſſentiunt tamen alii, et in his THOMAS. in *Iuris prud. diuin. lib. II. cap.* 2. §. 114. BVDDEVS in *Theol. moral. part. II. cap.* 3. *ſect.* 3. §. 20. quin ex veteribus AVGVSTIN. *de liber. arbitr. lib. I. cap.* 5. Rationes ſunt:

1. Si per pudicitiam intelligatur virtus moralis, eam eripi non poſſe: cuius vero amittendi non eſt periculum, eius nec defendendi ius eſt.

2. Sin per pudicitiam, intelligatur integritas corporis phyſica: ea in ſe non ita violatur a ſtupratore, vt non magiſtratus auxilio ſatisfactionem impetrare poſſit.

3. Sic ex parte virginis duo concurrere mala, vnum minus et phyſicum, vt hanc iniuriam corpore excipiat, alterum maius et morale, vt ſtupratorem occidat: ex duobus autem malis, quorum alterum phyſicum, alterum morale, vel vtrumque phyſicum eſt, ſemper eligendum eſſe minus.

Nos virginem hanc in foro puniri haud poſſe dicimus: ſed an conſcientiae ſuae ſatis conſulat hoc defenſionis genere, non definiam. Tutius ſaltim fuerit, clamore, reluctatione, minis ſe defendere quouis modo, quam his non ſufficientibus ad arma ſe conuertere.

§. 8.

Sequitur iam noua quaeſtio, *an liceat defenſionem omittere*, adeoque iuri ſuo renunciare?

Ne-

Digitized by Google

Negant hoc alii, qui hanc legem putant eſſe praeceptiuam: *defende te.* Alii, qui eam permiſſiuam volunt, adfirmant, quum quiſque iuri in ſui fauorem introducto poſſit renunciare. Alii denique diſtinguunt inter perſonas, quas viuere interſit, et quorum vita non adeo vtilis ſit rei publicae. Illas ſe defendere teneri putant, has laudabilius agere, ſi ſe non defendant, quamuis, ſi velint, id poſſint.

Nobis omnino haec lex non ſolum permiſſiua, ſed praeceptiua videtur, adeoque hic non valet regula: quiſque poteſt iuri in fauorem ſui introducto renunciare. Nam ea locum non habet, niſi in rebus noſtris. Vita non noſtra eſt, ſed Dei. Praeterea nititur obligatio defenſionis regula et lege diuina: *dilige proximum, ſicut te ipſum.* Vt ergo proximum defendere non ſola permiſſio, ſed verum praeceptum eſt: ita et ſe ipſum defendere.

§. 9.

Iam regulae huic quaeſtiones nonnullae adduntur. Et quidem 1. defenſionem violentam ceſſare in priuato contra principem ſuum, de quo late Grotius tota hac paragrapho: ſed quum iam ſuperiore libro, *cap.* 4. de re ex profeſſo actum ſit, non opus plura iam addi. *nu* 1.2.3.

§. 10.

Secunda exceptio eſt, ſi iniuria intentata ſit momenti paullo minoris. *num.* 2.
Vnde variae quaeſtiones. Nam

1. Quaeritur, *an ob intentatam alapam liceat ad defenſionem violentam prorumpere, et intentantem occidere?* Grotius diuidit inter ius ſtrictum et aequitatem euangelicam. Illo iure, ſeu expletrice iuſtitia duce, putat licere, ex ea ratione, quod dum alter me iniuria adficere parat, is mihi eo ipſo det ius in infinitum aduerſus ſe: at ex euangelica lege id minime concedi, quia Chriſtus potius vult nos iniuriam iſtam tolerare.

Sed ego nec ex lege euangelica, nec ex iure naturae ſtricto procedere arbitror defenſionem, vſque ad deſtructionem alterius.

Nam alapa conſideratur aut tamquam iniuria, aut tamquam dolorem efficiens actus: Si prius; nullum hic eſt periculum, ne per magiſtratum ſatisfactionem accipere non poſſimus: ſin poſterius, non eſt dolor iſte tam intolerabilis, vt dignus ſit, vt ad eum euitandum alterum deſtruere conemur. *num.* 2.

2. *An accepta alapa liceat alterum occidere ad recuperandum honorem, vt aiunt?*

Adfirmant id theologi, Nauarrus, Henriquez, Deſoto, aliique, ſed Grotius recte negat. Nam

a) Vera exiſtimatio eſt opinio aliorum hominum de noſtra virtute. Ea non amittitur alapa innocenter accepta, ſed vitiis, vt facinoribus aduerſus rectam rationem admiſſis.

b) In bello priuato ius defenſionis non durat diutius, quam dum praeſens eſt periculum. Eo defuncti reliqua committenda magiſtratui.

c) Si amiſſa eſſet exiſtimatio, illa non recuperaretur vindicta priuata, quae eſt actus illicitus, ſed auxilio magiſtratus, et poena ab illo inflicta.

3. *An, ſi fuga poſſim declinare periculum, nihilominus poſſim violenta alterius caede mihi ſecuritatem parare?*

Negat Grotius, ex ea ratione, quod fuga in ſe nihil ignominiae habeat, niſi forte in milite ad moriendum potius, quam fugiendum obligato. Sed diſtinguendum potius inter fugam et perfugium. Ad hoc obſtricti

Digitized by Google

ſumus, quia ſic ſecuritati noſtrae conſulitur: ad illam minime.

a) Quia fugiens tergum praebet aduerſario.

b) Quia ſi caderet, actum eſſet cum fugiente.

c) Quia ſi adgreſſor illum adſequeretur, difficile foret, ad defenſionem ſe de nouo componere.

§. 11.

Vltima ſpecies eſt, quae pro tuendis rebus noſtris ſuſcipitur. Vbi auctor diſquirit, 1. *an ea conueniat iuri naturae?* §. 11.

2. *an legibus V. T.?* §. 12.

3. *an doctrinis N. T.?* §. 13.

4. *an iuri ciuili?* §. 14.

I. Quod ad primam quaeſtionem attinet, illam adfirmat Grotius, fateturque, non aduerſari hanc defenſionem iuri naturae. Nam 1. res, bona, opes pertinent ad vitam ſuſtentandam, et ſaepe occidere videtur, qui bona et res nobis ſubtrahit. 2. Plerumque fures et raptores non tantum furandi, ſed et occidendi animo irruunt. 3. Fuga ſibi conſulunt ordinarie, et res leuiſſimo pretio diſtrahunt, adeoque vix ſpes eſt, vel perſonam adſequendi, vel res noſtras recuperandi. Quum itaque hic ceſſet magiſtratus auxilium: quaelibet honeſta ratio eſt expediendi ſalutem.

Sed tamen ex his ipſis rationibus patet, regulam hanc admittere exceptiones, nimirum

1. Si res ſit nullius momenti, quam raptor petit.

2. Si vel ſpes ſit recuperandi, e. g. ſi raptor ſit notus et locuples, vel magiſtratus aliorumue hominum auxilio periculum propulſare poſſim, v. g. ſi interdiu rapere conetur in vrbe celebri et populoſa, vbi facile ſit aduocare vicinos. Defenſio enim inter priuatos ceſſat, niſi adſit extremum periculum. (*)

§. 12.

II. Quaeritur, *quid leges V. T. ea de re ſanxerint?* Lex Moſaica di-
num. 1. ſtinguit inter furem et raptorem diurnum, et nocturnum, illum occidere vetat, hunc permittit. *Exod. XXII.* 2.

Ea lex tam aequa viſa eſt, vt apud pleraſque gentes reperias ſimilem, e. g. apud Athenienſes, vid. DEMOSTH. in *Timocr* apud Romanos, vbi in XII. tabb. cautum fuerat, vt furem nocturnum occidere liceret, non item diurnum, niſi telo ſe defendat. CIC. *orat pro domo cap.* 41.

Iam quaeritur, *quaenam ſit huius diſtinctionis ratio?* Alii rationem hanc allegant, quod noctu diſcerni non poſſit fur et ſicarius: ſicarium autem occidi poſſe nemo negat.

Alii dicunt, rationem eſſe, quod res noctu ſurreptae difficilius recuperari poſſint, quia fur ſit nobis ignotus.

num. 1 3. Sed vera ratio longe alia eſt, nempe quod demonſtrauimus, defenſionis priuatae longe aliam eſſe rationem, quam belli publici. In hoc ius mihi eſt me defendendi, ſimulac periculum iuſte metuo, et id ius durat tam-

(*) Vix id concedi poſſet, cum ea mihi eripiuntur, quae ad vitam ſuſtentandam neceſſaria ſint; tunc enim qui ea mihi aufert, vitam auferre putatur; at extra eam facti ſpeciem, iure naturae illicitum omnino eſt, res perſequi tuas furem occidendo; quae enim inter vitam hominis, et bona externa proportio? an ut quae inferioris ſunt generis mea, per diſpendium eorum quae longe ſuperioris generis ſunt aliena, retineam, permittit Natura, Ratio, Religio?

tamdiu, donec impetrauerim ſecuritatem. At defenſio priuata incipit, ſimulac periculum eſt praeſentiſſimum, nec diutius durat, quam illud periculum durat; quia alias ope magiſtratus vti poſſum. Iam in furto diurno plerumque non eſt periculum praeſentiſſimum, niſi in locis ſolitariis: in nocturno autem omnino. Ergo fures nocturnos occidere licet, diurnos non item, niſi telo ſe defendant.

Hinc non admittenda praeſumtio, quam vrget Grotius. Dicit praeſumi, furem nocturnum cum telo adſuiſſe: hinc ſi contrarium probari poſſit, ceſſare praeſumtionem. Nam id potius ad furtum diurnum pertinet. Noctu haec vix diſcerni poſſunt, quum fuerim in iuſto metu.

Illuſtrat id Grotius exemplo legis de occidendo ſtupratore. Nam Moſes id permittit in agro, non item in vrbe, vbi clamore poſſit periculum auertere. num. 6

Sed pudicitiae aliam rationem eſſe, iam ſupra oſtendimus; et haec ipſa lex eodem principio poteſt explicari, quod in vrbe populoſa periculum non ſit praeſentiſſimum, in agro aliiſque locis ſolitariis omnino praeſentiſſimum eſſe ſoleat.

§. 13.

III. Pergit Grotius ad doctrinas Noui Teſtamenti, et putat, eam defenſionem rerum ſuarum violentam non eſſe iis permiſſam, idque probat dictis Chriſti notiſſimis, *ſi quis pallium eripiat, tu ei tunicam quoque concede, Matth. V. 40.* item Paulli, qui Chriſtianis turpe putat de rebus huius mundi litigare. Quanto minus iuſtum erit occidere, ad res ſuas ſeruandas? Sed num. 1.

1. Chriſtus non eſt nouus legislator. (*)

2. Conſilia haec non obligant, niſi quibuſdam caſibus, nempe tempore perſequutionis.

3. Paullus non dixit, nefas eſſe Chriſtianis, litigare coram iudice, ſed coram iudice ethnico, vnde ſcandalum naſci poſſit. Hinc ſuadet, vt inter ſe arbitros eligant, qui iudicent inter fratrem et fratrem.

Hinc nec eſt, quod theologos reprehendat, qui id ius defendendi defendunt. In hoc vno tamen reprehenſionem merentur moraliſtae illi pontificii, Soto et Leſſius, quod et furem diurnum, et qui telo ſe non defendat, occidi poſſe exiſtimant. Id enim vel ideo abſurdum, quod regula generalis etiam in defenſione vitae obtinet, defenſionem iuſtam eſſe, non niſi eo caſu, ſi praeſentiſſimum adſit periculum. An plus liceret pro rebus tuendis, quam pro vita? num. 2.

§. 14.

IIII. Denique progreditur Auctor ad ius ciuile, et quaerit, *an illud huius modi caedem pro rerum ſuarum defenſione permittere poſſit?* Id negat

1. Quia lex non habeat ius necis in ciues, niſi ex delicto graui, quod mortem mereatur.

2. Quia probabilis ſit Scoti ſententia, neminem poſſe ad mortem damnari, niſi ob delictum, cui lex Moſaica poenam capitalem propoſuerit. Furtum autem ex lege Moſaica non puniri morte.

3. Lex

(*) Quam multa alibi de Chriſti legislatione notata ſunt? quam plura alia notari poſſent? ſed hoc labore nos leuat Auctor, qui et Legislatorem, et vindicem Chriſtum infra non male probat; vel ex eo addam, quod legem perfecerit, prouexerit, ad faſtigium perduxerit in Euangelio quod lex eſt perfectionis.

Google

3. Lex nemini irrogat poenam, niſi cauſſa cognita.
4. Lex impunitatem promittere, ius facere non poteſt.
Sed in his omnibus egregie fallitur. Nam reſpondeo

1. Ad primum: legislatorem gaudere iure vitae et necis, ſi grauiora delicta ingruant. Grauiora autem habentur, quae et frequentius perpetrantur, et ſecuritatem rei publicae turbant. Tale eſt furtum et rapina.

2. Ad ſecundum: falſum eſſe, quod ea tantum delicta capitalia ſint, quae capitalia voluerit eſſe lex Moſaica; leges enim forenſes attemperandae ſtatui rei publicae. Iam Iſraeliticae rei publicae quidem conſentaneae fuerunt leges Moſaicae: at non ideo ſtatim conueniunt noſtrae, vbi furta ſunt multo frequentiora.

3. Lex nemini irrogat poenam, niſi cauſſa cognita: ſed hic poena non eſt, ſed defenſio.

4. Lex non poteſt ius facere, ſed impunitatem dare. Reſp. concedendo, ſi lex quidquam introducit contra ius naturae. Sed defenſionem hanc licitam eſſe iure naturae, ipſe Grotius faſſus eſt §. 11.

§. 15.

Hinc quaeſtionem mouet de *duellis*, *an ea licita?* Idque negat, exceptis duobus caſibus:

1. Si inuaſor me adducat in huius modi diſcrimen.

2. Si magiſtratus duos mortem meritos committat: quod frequenter in theatris faciebant Romani. Sed quum prius non ſit duellum, ſed defenſio vel moderamen inculpatae tutelae, poſterius actio ſtolida, et crudelis; rectius dixeris, duella numquam licita.

1. Quia defenſio priuatis nulla, vbi non praeſentiſſimum periculum. Prouocatus vero poſſet implorare auxilium magiſtratus,

2. Quia hoc modo inuaditur officium magiſtratus.

3. Quia iſte modus decidendi controuerſias eſt abſurdus, quum et innocens perire, et iniſtus vincere queat.

§. 16.

Haec de bello priuato. Iam quaeritur, *an ea et ad bella publica pertineant?* Reſp. et haec ob defenſionem rei publicae iuſte geri: ſed tamen non vnum eſſe inter bella publica et priuata diſcrimen. Nam 1. priuati defenſio incipit, ſimulac periculum eſt praeſentiſſimum. Contra publicum bellum ſuſcipitur etiam ob metum periculi futuri. 2. Defenſio priuati ceſſat, ceſſante periculo: ius belli non ceſſat propulſato periculo; hoſti enim in hoſtem in infinitum omnia licent, donec mihi ſatis fecerit.

§. 17.

Quaeritur autem, *an ob ſolam vicini potentiam liceat bellum gerere?* Negat Grotius merito. Bellum enim nullum eſt ſine iniuria. At qui ſuo iure vſus ſit potentior, nemini facit iniuriam. Vnde merito haec doctrina Hobbeſii reiicienda. Sed diſtinguendum tamen inter potentiam iuſte et iniuſte adquiſitam. Priore enim caſu ceſſat cauſſa belli: poſteriore omnino licet illud gerere. Hinc quum rex Franciae Hiſpaniam nepoti ſuo multis artibus vindicaſſet, domo Auſtriaca excluſa: iuſta arma capiebant Britanni, Luſitani, Belgae, quorum intererat, potentiam Gallicanam hac acceſſione non fieri intolerabilem,

§. 18.

num. 1. 2. Denique quaeritur, *an et eorum, qui bellum promeriti ſunt, ſola defenſio ſit cauſſa belli iuſtifica?* Reſp.

Reſp. negando. Qui enim defendit, is propulſat iniuriam. Non autem patitur iniuriam, qui ipſe intulit.

Ergo qui laeſit, bello petitus iniuſte ſe defendit, quum potius teneatur ad ſatisfactionem praeſtandam.

Id tamen obſeruandum, poſſe ex bello iniuſto fieri iuſtum, ſi laedens ſe offerat ad ſatisfactionem aequam, laeſus autem illam reſpuat. Tunc bona cauſſa a laeſo tranſit ad laedentem. Exemplis id illuſtrat Grotius, quibus merito accenſeas vltimum bellum Suecicum. Sueci erant laeſi: ſed oblata a Ruſſis et Polonis ſatisfactione, eaque reiecta, iuſta cauſſa tranſibat ad laedentes.

CAPVT II.

DE HIS, QVAE HOMINIBVS COMMVNITER COMPETVNT.

§. 1.

Demonſtrauit hactenus auctor cauſſam bellorum iuſtificam eſſe *defenſionem*. Ea autem defenſio ſaepe ſuſcipitur non pro vita et membris, ſed pro rebus noſtris. Noſtrae vero res non ſunt natura, quia ſummus creator omnia initio humano generi dedit tamquam communia. Ergo quaeritur, *cur et quomodo res quaedam noſtrae dicantur?* Et hanc doctrinam prolixiſſime tractat auctor capitibus inſequentibus. Quum autem res quaedam noſtrae ſint communiter cum aliis, quaedam nobis propriae, de illis agitur capite hoc ſecundo, de his ſequentibus.

Communes res ſunt denuo duplici ſenſu, priuatiue et poſitiue. *Priuatiue*, quae in nullius dominio ſunt, ſed omnium vſui patent, vt aer, lux, aqua profluens: *poſitiue*, quae ſunt in dominio plurium. Sic e. g. oppidum Treſurtum in Germania commune eſt Moguntino, Saxoni, et Haſſo.

Et haec diuiſio paullo adcuratior eſt altera Grotiana in res communes, quae in dominio *nec ſint*, *nec eſſe poſſint*, et illas, *quae non ſint quidem, ſed queant tamen eſſe*. Nullae enim ſunt res, quae non ſaltim ex parte poſſint fieri propriae, id eſt, ita occupari ab altero, vt reliqui ab earum vſu excludantur, ceu exemplo ipſius aeris intra aedes, mariſque patet. Nihilominus hunc ordinem ſeruat auctor, vt conſideret.

1. *Res, quae propriae fieri nequeant*, §. 2. 3.

2. *Res, quae propriae fiunt per occupationem*, §. 4. *ad fin.*

§. 2.

Vt rerum prioris generis natura perſpiciatur, primo inquirit, *vnde ius proprietatis? quomodo res propriae factae ſint? et cur quaedam manſerint communes*.

I. Ius proprietatis Grotius recte deriuat a conceſſione diuina, vt homines rebus creatis ad ſuam conſeruationem uti poſſint. Nam ſi, quod mihi conceſſum eſt, occupo, procul dubio fio dominus. Conceſſiſſe autem Deum humano generi res omnes, patet *num. 1.*

b) Ex

Digitized by Google

a) Ex S. S. *Geneſ. I. 29. 30.* et *Geneſ. VIIII. 2.* vbi prior locus de conceſſione poſt creationem; poſterior de conceſſione poſt diluuium agit. Errant vero, qui putant, iſtis locis Deum hominibus conceſſiſſe dominium rerum: minime, ſed ius dominium introducendi. Res enim non conceſſit vni, ſed omnibus, non diuiſim, ſed communiter.

b) Ex recta ratione. Deus nobis dedit, vt ſimus, ergo et voluit, vt conſeruemur. Conſeruationem dum vult, vult et media eiuſdem. Media conſeruationis noſtrae ſunt res, ſine quibus ne per momentum quidem viuere poſſemus. Ergo Deus nobis conceſſit vſum rerum. Si vſum rerum dedit, conceſſit etiam ius res occupandi, et iis tamquam noſtris vtendi. Q. E. D. Hinc et gentiles, quibus SS. ignota eſt, eam veritatem agnouerunt, veluti IVSTINVS *Hiſtor. lib. XXXXIII. cap.* 1.

nu. 2. 3. 4. II. Quum autem res nobis Deus omnes conceſſerit communiter, porro quaeritur, *cur in prima illa communione homines non perſtiterint?* Grotius ea de re diſſerit prolixe, ſed ita, vt multa ex theologia ſua immiſceat. Nos iis fluctibus nos haud committemus, ſed rem ipſam proponemus.

1. Prima ratio eſt aucta hominum multitudo. Quamdiu hominum numerus intra paucos ſtetit, ſuffecere res eorum vſibus, quin omnia erant inexhauſti vſus, adeoque nullo opus erat dominio. At poſtquam ita auctum eſt genus humanum, vt omnes terras, inſulas, prouincias, quin et loca parum fertilia occuparet: non potuit non fieri, vt non ſufficerent res omnibus, nec potuiſſent ſufficere, ſi ſingulis liber earum vſus fuiſſet conceſſus. Demonſtrat id exemplum aquae in vrbibus obſeſſis: quamdiu ea ſufficit promiſcue omnibus, non eſt in dominio, ſed communis; ſimulac vero vel ob copioſum praeſidium, vel ob hoſtium cuniculos metuitur, ne deficiat, ſtatim vſus iſte promiſcuus ceſſat. Ita ſe res in aliis rebus habuit.

2. Altera cauſa fuit voluptas, quae homines impulit, vt a ſimplicitate primaeua ad lautiorem vitam deſciſcerent. Sic homines primaeui nudi incedebant, poſtea pellibus non ad ſplendorem, ſed ad expellendum frigus, velandamque nuditatem veſtiebantur, demum auro, argento, gemmis fulgere dulce putabant. Primis mortalibus antrum vel tentorium pro tecto, terra pro cubili erat: poſteri aedibus et palatiis ſplendidis habitare, et lectulis incubare malebant. Nulla olim ſupellex, poſtea ne copioſa quidem ſufficiebat, niſi et materiae pretium accederet. Primi homines cibo parabili et ſponte nato; poſteri exquiſito, et varie condito veſcebantur. Huic vitae ſane non ſufficiebant res, ſi omnium promiſcue vſibus patuiſſent. Ergo a communione primaeua videbatur diſcedendum. Acceſſit

3. Auaritia. Dum enim ſemel homines res tamquam ſuas vindicare coeperant: res accepere pretium. Ergo impotens iſta habendi cupido facile ſtimulabat homines, vt plura occuparent, quam neceſſitas exigeret. Hinc factum, vt quum ita reliquis deeſſet, vnde viuerent, omnia perquiſiuerunt, vt et ipſi aliquid haberent. Inde et ſiluae, riui, flumina occupari coeperant. Inde et in terrae viſcera penetratum, vt metalla extraherent. Denique ſequutum

4. Generoſum vitium, vti eleganter vocat Grotius, ambitio, quae concordiam, ac deinde omnem communionem rupit, maxime quum lites de limitibus, et hinc bella accederent.

Hae ſunt verae cauſſae, cur a communione primaeua diſceſſum. Omnes a Gro-

a Grotio allatae ex vitiis hominum ſunt, ex quibus ſane non potuit naſci iuſtus titulus occupantibus. At nos primam cauſſam dicimus primariam, ex qua iuſtus titulus natus eſt occupantibus. Vitia autem illa in cauſſa fuerunt, vt abuterentur homines eo iure occupandi, et res non aequaliter partirentur, ſed vnus altero plus occuparet.

III. Quaeritur, *quomodo res factae fuerint propriae?* Nempe 1. per occupationem. *Occupatio* autem eſt rei nullius adprehenſio cum animo vel conſilio eam mihi habendi. Quia enim Deus omnium vſibus conceſſerat res creatas; prono alueo inde fluebat axioma, *quae nullius ſunt, cedunt occupanti*. *num. 5.*

Ex ea autem occupationis definitione fluit, occupationem fieri non ſolum *animo*, ſed et *corporali adprehenſione*. Sine hac enim alter neſcit, rem eſſe exemtam communione, inquit Grotius. Sed ea non eſt vera ratio. Nam quid ſi alter verbis id declaret, vel aliis ſignis? E. g. ego cum Titio in littore maris ambulo. Iſte me praecedit, ego tamen prius video gemmam a mari eiectam, animus mihi eſt, eam occupandi, clamo, me illam habere velle, ſed Titius nihil verborum faciens illam ſibi adprehendit et vindicat. An ideo mea eſt, quia habui animum occupandi, et Titius iam ſciuit, me eum animum habere? Ratio itaque alia eſt, nempe quia velle occupare, non eſt occupare. Quum itaque ſola occupatio rem faciat meam: non ſane ſufficit, me animum declaraſſe, ſed opus eſt vera occupatione, id eſt adprehenſione corporali.

2. Per diuiſionem quoque res communes fiunt propriae; ceu exemplo Palaeſtinae ab Iſraelitis communiter occupatae, et poſtea inter tribus per ſortem diuiſae luculenter patet.

§. 3.

His praemiſſis auctor ad ea tranſit, quae in dominium et proprietatem hominum ire poſſe negat, eoque refert mare, aerem, et ſyrtes.

I. Prima quaeſtio, *an mare ſit in dominio?* multa ingenia eximia exercuit, veluti Grotium, cuius ſingularis ea de re tractatus poſt hunc librum reperiri ſolet, SELDENVM, cuius *Mare clauſum* exſtat, GRASWINKELIVM, ISAAC. PONTANVM, VLR. HVBERVM, et BYNKERSHOEKIVM, qui Grotii cauſſam egerunt, et IO. BAPT. BVRGVM, qui dominium maris Liguſtici defendit. Taceo, qui in tractatibus iuris publici et gentium ea de re egerunt, vt PVFENDORFFIVM, THOMASIVM, ZIEGLERVM in aureo tractatu *de iuribus maieſtatis*, et alios. *num. 1.*

Sed vti Grotius, et multi alii eam tractant quaeſtionem, eam facile adfirmabimus. Si quis enim quaerit, an mare poſſit eſſe in proprietate et dominio, id cum Grotio negamus:

1. Quia tanta eius magnitudo, vt occupari nequeat.

2. Quia ſit inexhauſti vſus, omnibuſque ſufficiat. Ex quibus fundamentis, etiam altera quaeſtio:

II. *An mare ſit in dominio?* facile deciditur. Sed quod ad mare attinet, probe tenendum, quaeſtionem 1. proprie non eſſe de dominio maris, quamuis ita loqui ſoleant ſcriptores: ſed de imperio, an non et iura quaedam maieſtatis in mari exerceri queant, v. gr. ius vectigalia petendi, ius impediendi nauigantes, qui hoſtibus res neceſſarias aduehunt, ius ſibi vindicandi obuentiones extraordinarias, v. gr. vniones, gemmas,

Digitized by Google

cet. 2. Nec proprie de oceano quaeri, cuius tanta eſt magnitudo, vt occupari nequeat, ſed de partibus maris terrae propinquis.

num. 2. 3. De ſyrtibus, an ſint in dominio, non facile naſcetur quaeſtio. Sed ſi quis quaerat, an eſſe poſſint? neſcio quia id negare velit Grotius, quum ex ipſius mente ſint res nullius, et cedere poſſint occupanti. Immo re vera occupatae ſunt inſulae deſertae et incultae, veluti inſula S. Helenae.

§. 4.

Sequitur altera pars de rebus communibus, quae non ſunt in dominio, ſed eſſe poſſunt per occupationem. Eo refert Grotius loca inculta, inſulas in mari puta incultas, piſces, feras, aues; quippe quae occupando demum tranſeunt in proprietatem. Sed quum tamen experientia doceat, haec maximam partem pro rebus communibus non haberi, nec ius ea occupandi promiſcue omnibus concedi; quaeritur, *qui factum ſit, vt hae res non pateant vſibus ſingulorum, quum ſua natura ſint communes?*

Et hic ſequitur praeſtantiſſima doctrina de modo occupandi, quam ſoli Grotio debemus.

Nimirum occupatio duplex eſt, *per univerſitatem*, et *per fundos*. Prior eſt, quando vniuerſus populus occupat terrae tractum communiter, eumque deinde inter ſe diuidit. Exemplum praebet S. S. de Iſraelitis, terram Canaan occupantibus. Poſterior eſt, quando quiſque paterfamilias ſibi rem vel locum capit, ſuiſque aſſignat vſibus. Talem occupationem videmus apud populos Nomades, e. g. Arabes, Tartaros, vbi homines cum familiis et pecoribus e loco in locum migrant, et reperto loco irriguo vel gramine, ibi ſibi conſtituunt domicilium.

Iam ſi per vniuerſitatem totus tractus occupatur, tunc valet regula: *cuius eſt totum, eius quoque ſunt omnia, quae hoc toto continentur*, vt flumina, piſces, ferae, metalla. Nihil ergo in his eſt nullius, ſed omnia ad populum occupantem pertinent.

Sin per fundos: ea quae nondum occupata ſunt, manent in communione negatiua, id eſt, ſunt nullius, hinc cuiuis cedunt occupanti.

Iam facile patet, cur in noſtris regionibus, vbi populus non per modum gentium Nomadum occupauit prouincias, ſed per vniuerſitatem, hae res non omnium vſibus pateant? Quia enim omnia ſunt populi: hinc nemo poteſt ea vindicare, niſi cui id populus conceſſit. Et quia haec commode inter ſingulos diuidi nequeunt: hinc alibi populus ea reliquit principi, tamquam domania, alibi nobilibus, vt habeant, quo virtuti bellicae per venationem praeludant, alibi priuatis, ſed non niſi dato canone annuo locatur.

§. 5.

Iam ergo facile liquet, *quid hodie liceat in feras, aues, piſces?* Reſp. etiamnum valet regula: *quae nullius ſunt, cedunt occupanti*. Sed ante omnia in ſingulis prouinciis diſpiciendum, an vere ſint res nullius. Nam, vt dixi, plerumque ſunt in proprietate vel principis, vel nobilium vel priuatorum vſu. Aliena vero occupare, eſt furtum committere.

Sed quaeritur, *an iuſte egerint populi, dum haec priuatorum vſibus exemerunt?* Et id adfirmare non dubito:

1. Quia hae res commode non admittunt diuiſionem, et hinc ſaepe ad manus res eſſet ventura, ſi plures idem adpeterent.

2. Quia non ſunt inexhauſti vſus, et hinc intereſt rei publicae, ne iis promiſcue omnes abutantur. 3. Quia

3. Quia ſic futurum eſſet, ut ciues otio et voluptatibus magis indulgerent, quam rerum ſuarum ſatagerent.

Hinc nec dubitandum, quin et exteri in prouincias noſtras venientes his legibus obſtringantur, et nec iure naturae, nec iure Romano ſe tueri poſſint. Qui enim in prouincia eſt, fit ſubditus temporarius, ſubditus autem legibus parere tenetur.

§. 6.

Sequitur momentoſa quaeſtio: *an, introducta proprietate rerum olim communium, ita ſublata ſit omnis communio, vt nec in caſu neceſſitatis ius aliquod in res alienas ſuperſit?* Et recte reſpondet Grotius, omnino duplicem admittere exceptionem, Nam I. extremam neceſſitatem eſſe excipiendam, in qua communio veluti reuiuiſcit, et II. officia innoxiae vtilitatis, de quibus infra §. 11. Rationes videbimus. num. 1. 2.

1. Id probatur ex fine primorum adquirentium, et occupationem illam permittentium. Eos ſane aut aequitatis rationem habuiſſe oportet, aut non habuiſſe. Si habuerunt, noluerunt ſane, vt ipſi omnia haberent, alii fame perirent: ſi non habuerunt, iniuſte poſſidere coeperunt, nec facti ſunt domini. Vtroque caſu iis, qui neceſſitate premuntur, ius aliquod erit in res alienas.

2. Occupatio facta eſt non auctoritate publica, ſed priuata. Iam ſi ipſae leges, quae auctoritate publica feruntur, admittunt exceptionem neceſſitatis, vti ſupra demonſtrauimus: quanto magis proprietas iſta priuatorum?

3. Omnes leges humanae admittunt exceptionem neceſſitatis. Ergo et dominium, lege, non diuina, ſed humana, introductum, ſi vel maxime dicas, occupationem factam auctoritate publica.

Ergo in caſu extremae neceſſitatis reuiuiſcit communio primaeua, idque iam exemplo illuſtrat auctor. Huc pertinet, 1. quod in naue deficientibus cibis ſinguli, quod habent, in commune referre tenentur: quod tamen ita intelligendum, modo ne domini eſurire teneantur, id eſt, ſi tanta ſit quantitas cibariorum, vt probabile ſit, ea omnibus ſuffectura, donec in portum adueniamus. num. 3.

2. Ita et vicini aedes incendii arcendi cauſſa diruere poſſum, ſi aliter arceri nequit.

3. Ita diſcindit nauta funes nauis alienae, in quos ſua nauis impulſa eſt.

Sed quamuis id et rationi, et experientiae ſit conſentaneum: non temere tamen ea omnia permittentur, niſi fiat reſtitutio damni ex neceſſitate dati. Sic cibariorum meorum cum aliis communicatorum pretium mihi ſoluendum, is, cuius aedes nondum flammis correptae dirutae ſunt, a vicinitate reſtitutionem exigit, actione vtili ex lege Rhodia de iactu, cet.

4. Ea vero grauiſſima quaeſtio eſt, *an liceat in caſu extremae neceſſitatis alii, mihi neceſſaria deneganti, aliquid ſurripere?* num. 4.

Negat id Alberti in *comp. iur. nat. orthod. conformat. part. II. cap.* 2. §.20. 24. 1. quia rem alienam auferre inuito domino ſit furari, furtum vero omne prohibitum; 2. quia ex duobus malis, quorum alterum phyſicum, vt fames, alterum morale, vt furtum, ſemper eligendum ſit minus, quale ſit phyſicum.

Sed haec nihili. Contrarium demonſtramus inde,

1. Quia iam oſtenſum in caſu neceſſitatis reuiuiſcere communionem.

2. Quia ſi in caſu neceſſitatis ipſam vitam alteri defenſionis meae cauſ-

ſa eripere poſſum, immo et conſeruationis meae cauſſa, quidni et res eius mihi vindicare?

Ad argumenta Alberti reſp. 1. negando eſſe furtum, quia furtum eſt ablatio rei alienae *fraudulofa lucri faciendi cauſſa* facta. Hic autem nec fraus vel dolus adeſt, nec lucri faciendi conſilium. 2. Si ergo non eſt furtum, nec eſt malum morale, ſed mere phyſicum; ex duobus vero phyſicis malis eligendum eſt minus. Et quis negauerit autem, minus phyſice malum eſſe, alteri perire fruſtum panis, quam mihi vitam.

§. 7.

Sed tamen et hic obſeruandum 1. extremam hic ſupponendam neceſſitatem, e. g. famem extremam, quam nemo vel fruſto panis oblato leuare velit: 2. non plus ſibi ſumat, quam opus eſt. conf. PVFENDORFF. *de iur. nat. et gent. lib. II. cap. 6.* §. 5. SELDEN. *de iur. nat. et gent. ſecund. diſciplin. Ebraeor. lib. VI. cap. 7.* & THOMAS. in *Iuris prud. diuin. lib. II. cap. 2.*

§. 8.

3. Ne ei eripiat, qui ipſe indigeat. Nam a) vti nemo tenetur alteri ſuccurrere cum detrimento ſuo, nec dilectio proximi ſuperare debet dilectionem ſui: ita nec communio reuiuiſcere poteſt, ſi ipſe indigeam; b) in dubio ſemper melior eſt conditio poſſidentis.

§. 9.

4. Vt habeat animum reſtituendi: nam ſufficit, rem eſſe alienam; ſi damnum dederis, reſtitue.

Obiici poſſet: qui iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam, ergo ceſſat obligatio reſtituendi.

Sed reſp. concedo nemini, hunc facere iniuriam. Sed iniuriae correlatum non eſt reſtitutio, verum poena. Ergo recte ſequitur, vt puniri non poſſit, tamquam fur: ſed non ſequitur, vt immunis ſit a reſtitutione damni dati.

§. 10.

Rem egregie illuſtrat Grotius exemplo loci bello occupati. E. g. bellum gerimus cum Gallis. Exercitus per Colonienſem ditionem aduenturus dicitur. Occupamus aliquot loca munita in hac ditione, ne a Gallis occupentur. Hic ſane nos iure noſtro vti nemo negabit: ſed tamen quis dicat, ideo nos haud obſtrictos eſſe ad refarciendum damnum? Elegans quoque eſt, quod ex XENOPHONTIS *Expedit. Cyri, lib. V. cap.* 1. refert exemplum, de multis mercatorum capiendis ad tranſitum.

§. 11.

Vidimus primam exceptionem proprietatis ſemel introductae, nempe caſum extremae neceſſitatis. Sequitur altera, *officium innoxiae vtilitatis*. Quid hoc eſt? Eſt officium imperfectum, ex regula honeſti natum, quo alteri teneor praeſtare vtilitatem, quam ſine detrimento praeſtare poſſum.

Notanda ergo regula: *quod tibi non nocet, et alteri prodeſt, ad id es obligatus*. E. g. erranti monſtrare viam, pati, vt vicinus lumen de lumine meo accendat.

Haec qui non praeſtat, non quidem iniuſtus eſt, ſed tamen ſumme inhumanus, quia 1. id negat, quod per virtutem debet, et ſine damno poteſt, quum et detrimentum quoddam minus negligere debeamus in vtilitatem proximi. 2. Quia reuera tunc reuiuiſcit primaeua communio, vti alteri res noſtrae prodeſſe poſſunt ſine damno noſtro.

§. 12.

§. 12.

Iam ex hoc principio varios caſus expendit auctor. Et hinc quaerit, 1. *an flumina ſint in communione?* Reſp. Flumen conſideratur aut vt totum, aut quoad ſingulas partes toto illo contentas.

Si quoad totum, flumen eſt in proprietate populi. Nam, vti ſupra demonſtrauimus, quoties per vniuerſitatem adquiritur, toties qui totum occupauit, is et ſingulas totius partes cenſetur occupaſſe. Ergo et flumina.

Sin quoad partes, tunc quaedam eius partes ſunt exhauſti vſus, vt piſces in flumine, aurum, quod flumen vehit, et ſimilia. Et haec denuo non ſunt communia, ſed populi vel principis, cui populus conceſſit. Alia ſunt inexhauſti vſus, vt aqua profluens; et haec omnino manſit communis, adeo vt is neget officium innoxiae vtilitatis, adeoque inhumaniſſimus ſit, qui aquam hauriri ex flumine non patitur. Hinc illi verſus elegantes Ovidii.

Quis vetet adpoſito lumen de lumine ſumi;
Atque cauum vaſtas in mare ſeruet aquas?

item:

Quid prohibetis aquas? vſus communis aquarum eſt.

Enimuero haec regula admittit exceptionem: *ſi nobis res ſit cum hoſtibus.* Quum enim in ſtatu naturali hoſti in hoſtem in infinitum omnia liceant, nec poteſt hoſtis ab hoſte expetere officia innoxiae vtilitatis. Hinc elegans controuerſia, cuius fundamentum refert *L.2. §. 46. D. de orig. iur.* Ligarius Caeſaris hoſtis oram Africae tenens infirmum Tuberonem adplicare non permiſerat, nec aquam haurire: quo nomine eum accuſauit Tubero, et Cicero defendit. Profecto ius belli id Ligario permiſit, hoſtem excludere littore, eique aquam prohibere.

§. 13.

Quaeritur II. *an vicinis poſſimus denegare tranſitum per noſtras terras et regiones?*

Tranſitus autem peti poteſt ex pluribus cauſſis, 1. ſi gens expulſa finibus nouas et vacuas ſedes quaerit: 2. ſi gens commercium expetit cum gente ſepoſita: 3. ſi gens cum gente bellum iuſtum gerit, nec poteſt ei nocere, niſi concedatur a nobis tranſitus.

Id quidem negari nemini poſſe ſibi perſuadet Grotius, idque late demonſtrat per omnes numeros §. 13. ſed perperam, vti paullo poſt videbimus.

I. Primum argumentum deſumit ab obligatione praeſtandi officia innoxiae vtilitatis: *quod tibi non nocet, et alteri prodeſt, ad id ſumus obligati.*
Tranſitus vicinorum nobis non nocet, illiſque prodeſt.
Ergo ad eum ſumus obligati.

Minorem inde probat, quod ſupponatur hic tranſitus innoxius, vbi copiae tranſducantur ſine damno noſtro, vbi cibaria et quaeuis alia iuſto pretio emantur, vbi nemini fiat iniuria.

II. Alterum argumentum Grotius ex hiſtoria Moſaica deſumit, Num. *cap.* 20. *et* 21. Nam quum Idumaei et Amorraei tranſitum innoxium negarent populo Iſraelitico, bello petiti ſunt ab Iſraelitis, et quidem iuſſu Dei. An autem Deus iniuſtum bellum praecipiat? *num.* 2.

III. Accedit conſenſus gentium, ex quo Grotius ius gentium deriuare ſolet. Hinc allegat reſponſum Clearchi ex Xenophonte, Ageſilai, Lyſandri, Batauorum. *num.* 3.

Vbi

Vbi quum Athenienſium refert tranſitum per fines Corinthiorum, hique illos, ſe inſciis tranſiiſſe conquererentur: quaeſtionem ea occaſione mouet Grotius: *an et inconſulto altero id liceat?* Athenienſes putabant, omnia patere debere plus valentibus. Ageſilaus iocoſe Macedonum legatis reſpondit: *conſultet, nos interea tranſibimus.* At Grotius putat, omnino prius poſtulandum eſſe tranſitum; ſed ſi negetur, vindicari poſſe.

num. 4. Hactenus Grotius ſuam ſententiam propoſuit, iam et obiectiones ſoluit. Obiicitur

1. Metui poſſe multitudinem tranſeuntium. Reſpondet a) metum alterius ius meum non tollere: b) poſſe caueri, vt diuiſis manibus tranſmittantur, vel, vt inermes tranſeant, vt dent obſides.

2. Poſſe hoſtem alio flectere iter, quam dicat. Reſp. a) nec hunc dolum interuertere obligationem tranſitum concedendi. b) Si iniuſtum bellum eum moliri videam, nos poſſe tranſitum negare.

num. 5. Denique ea, quae de tranſitu ipſorum exercituum dixit, extendit etiam ad commercia, et eorum quoque cauſſa liberum tranſitum concedendum putat, etiamſi nobis lucrum decedere videatur. Sed loco argumentorum nihil allegat, praeter loca quaedam ex Philone, Plutarcho, Libanio, Euripide, et Floro, quae illuſtrant non probant.

Hactenus Grotii doctrinam breui ἐγκλύσει et bona fide propoſuimus. Iam videbimus, quid in ea deſiderandum ſit. Ponit tres caſus, quibus tranſitum peti poſſe exiſtimat: 1. ſi gens ſedibus ſuis expulſa vacuas ſedes quaerat; 2. ſi commercia expetantur, cum gente ſepoſita, 3. ſi bellum iuſtum cum gente remotiore gerendum.

Primo caſu diſtinguendum, an pauci exſules et eiecti ad ſedes iam praeparatas tendant, an tota gens ſedes incertas adhuc quaerat. De priore caſu adſentimur Grotio, et hinc non ſine inhumanitate negatus fuiſſet tranſitus Gallis religionis cauſſa eiectis, quum terras Brandenburgicas et Haſſiacas peterent. De poſteriore id negamus, et iure putamus a Romanis profligatos Cimbros, qui nouas ſedes quaeſituri tranſitum petebant.

Alter caſus de commerciis denuo admittit diſtinctionem. Nam ſi vicinus commercia expetit, quae ego vel iam exerceam, vel eadem ſpe lucri exercere poſſim: nulla inhumanitas eſt tranſitum negare. Et puto ipſos Hollandos negaturos Oſtendenſibus tranſitum ad interiora inſulae Ceylon, vt cinamomum emere poſſint. Quiſque ſibi proximus. Si vero vicinus commercia exercere velit, quae mihi nullam adferre poſſunt vtilitatem, tunc tranſitus concedendus. Et hinc iniuria Ruſſi Holſatis negarunt tranſitum ad Perſas, quum vellent ſericum inde Holſatiam adportare, quum tamen ipſi tunc nec nollent nec poſſent inde lucrum ſperare.

Tertius caſus de tranſitu exercitus plane numquam procedere videtur, niſi nobis res ſit cum foederatis, vel vltro illum concedamus ex pacto. Id iam demonſtrabimus. Nam

1. Grotius ſupponit tranſitum eſſe innoxium, quum talis numquam ſit, non modo ob incommoda, quae ſequi ſolent, ſi vel amicus exercitus tranſit, qui omnia iuſto emit pretio, ſed praecipue NB. ob hoſtis, qui petitur, ius nos pro illa humanitate hoſti ſuo praeſtita caſtigandi. Illuſtretur res exemplo imperatoris, qui quum electori Saxoniae tranſitum in Poloniam aduerſus Suecos conceſſiſſet, poſtea a Suecis in Saxoniam irruentibus pro hoſte habitus, et ad tractatus pacis Ranſtadienſis, ſibi parum vtiles, adactus eſt.

2. Exem-

2. Exemplum Idumaeorum et Amorrhaeorum nihil ad rem facit. Erant hi Iſraelitarum conſanguinei ab Eſauo et Abraamo orti: non ignorabant, Iſraelitis has terras a Deo eſſe promiſſas, et tamen negabant tranſitum ex mera inuidia et odio erga Deum Iſraëlis: poterant ergo iuſſu Dei bello peti.

3. Reliqua exempla nihil probant, niſi quid factum ſit, non quid fieri debeat. Et ſane ex quam lubrico fundamento hoc ius deriuauerint, vel inde patet, quod Athenienſes nihil pro ſe allegare poſſint, quam quod omnia licere debeant potentioribus.

4. Denique quam nullius vſus ſint cautiones Grotii, res ipſa docet. Nam 1. in primo caſu ſupponit, ſedes quaeri vacuas: vbi autem ſunt ſedes vacuae? 2. In tertio ſupponit, per manus diuiſas tranſire hoſtem, vel inermem tranſire: quis vero bello tertium adgreſſurus id faciat? Annon priores manus et inermes hoſtis prius opprimeret, quam vel poſteriores manipuli vel arma ſequantur? Hinc magis adſentimur doctoribus nouis, qui in concedendo eo tranſitu paullo cautius procedendum exiſtimant, nec eum magis officiis innoxiae vtilitatis accenſent, quam ſeruitutes itineris, actus, viae, in fundis priuatorum.

§. 14.

Nouam iam quaeſtionem mouet auctor: *an mercibus tranſeuntibus vectigalia imponi poſſint?* *nu.* 1. 2. 3.

Recte diſtinguit Grotius inter onera perſonalia et realia. Illa ad ſuſtentandam rem publicam pertinent, haec ob ſecuritatem mercibus praeſtandam, reficiendas vias, portas, pontes cet. dantur. Illa non niſi ciuibus; haec et exteris imponuntur.

Rationes iam adduximus. Sed eae non ſunt primariae. Quas reddere oportuit Grotium, quia ipſe tranſitum mercium habuit pro officio innoxiae vtilitatis. Pro talibus officiis nemo ſane praeſtat vectigal. Ait ergo Grotius, id non praeſtari pro tranſitu, ſed in compenſationem ſecuritatis mercibus praeſtitae, refectarum viarum, pontium, cet.

Vera ratio eſt, quia qui merces inferunt et exportant, lucrum captant e re publica noſtra. Ergo nihil aequius eſt, quam vt partem lucri, tamquam ciues temporarii, concedant imperanti.

§. 15.

Rectius officiis innoxiae vtilitatis Grotius accenſet ius morandi in alieno territorio: cuius variae poſſunt eſſe cauſſae. E. g.

1. Valetudinis cauſſa: vti facultatem in ora maritima Africae commorandi petebat aegrotans Tubero. *l.* 2. §. 46. *D. de orig. iur.* *num.* 1. 2.

2. Diſtrahendarum mercium, vel

3. Reficiendarum nauium cauſſa.

Id inquit Grotius, ſine ſumma inhumanitate adeo vlli negari nequit, vt potius et tuguriolum extruere liceat. Quod enim nobis non nocet, et alteri prodeſt, cet.

Sed denuo diſtinguendum, an iuſta negandi cauſſa ſit, nec ne. Nam ſaepius morandi licentia recte negatur et aegrotis et mercatoribus,

1. Si metus et periculum ſit infectionis,

2. Si merces adducant vetitas,

3. Si vel hoſtes ipſi ſint, vel hoſtibus noſtris commeatum, aliaque neceſſaria aduehant.

§. 16.

§. 16.

Porro officium humanitatis eſt, aduenis expulſis habitationem concedere. Qui enim habitationem quaerit, is ius ambit ciuitatis, legibus et oneribus ſe ſubiicit, adeoque ſumma inhumanitas eſt, hoſpites eiicere, vel non admittere.

Sed tamen et hic caute procedendum. Nam diſtinguendum, 1. pauci, an multi expetant hoſpitium. Poſteriore caſu res aliquando non caret periculo, maxime ſi aduenarum multitudo numerum indigenarum ſuperet, vel ſi diuerſae religioni addicti, quae non facile ſit ſociabilis.

2. Sedes noſtrae pluribus ſufficiant, nec ne. Sic ſi magna multitudo hominum in Heluetia ſibi ſedes quaereret nouas: vix id concedi poſſet, quum terra montoſa vix incolis alendis ſufficiat.

3. Homines probi ſint, an factioſi, ob ſeditiones domo pulſi. Nam poſteriore caſu et ſimile periculum noſtrae rei publicae imminet, et facile inde bellum conflari poſſet cum vicino, qui hoſtes ſuos recipi conquereretur.

§. 17.

Porro humanitatis officium exiſtimatur, ſolum ſterile concedere aduenis id poſtulantibus. Recte, non quidem ex ratione Grotii, *quod nullius eſt, cedit occupanti*, ſic enim non eſſet officium innoxiae vtilitatis, ſed perfectum, nec dici poteſt ſterile ſolum nullius, ſi territorio noſtro contineatur, vt ſupra §. 4. probauimus: ſed vera ratio eſt quaerenda in axiomate: *quod tibi non nocet, alteri prodeſt, cet.*

Poteſt tamen et hic occurrere exceptio, ſi tractus terrae incultae genti pro munitione ſit, quale quid deprehendimus in hiſtoria Sinenſium, qui magnum tractum Tartariae extra murum Sinenſem ferro et flammis deuaſtarunt, ne per tantam ſolitudinem exercitus poſſit duci.

§. 18.

Vidimus hactenus, quae res ſint communes: ſequitur vt et ad actus quoſdam communes progrediamur.

Sunt vero *actus communes*, qui a nemine impediri poſſunt; eorumque fundamentum eſt conſeruatio vitae humanae. Vnde regula: *ſine quo actu vita humana conſeruari nequit, iſte impediri non poteſt ab vllo.* Ii vel ſunt *ſimpliciter tales*, vel *ex hypotheſi*, ſeu ſuppoſitione. Simpliciter, qui communes ſunt ſemper: ex hypotheſi, qui communes ſunt certis ſuppoſitis circumſtantiis. De illis agitur §. 19. 20. 21. de his §. 22. *ad fin.*

Nihil hoc principio aequius, quippe quod ex ipſa ſocietate fluit. Neque enim homo cum homine viuere poſſet in ſocietate, ſi huiusmodi actus, ſine quibus vita humana ſeruari non poteſt, per conſpirationem impedirentur. E. g. famem expellere non poſſum ſine cibariis. Iam ſi omnes incolae huius loci conſpirarent, ne quiſquam mihi panem venderet: id eſſet ſane iniuſtiſſimum.

§. 19.

Iam Grotius recenſet iſtos actus communes. Talis eſt 1. emtio. Ergo ius omnibus eſt aequo pretio ſibi emere neceſſaria, non ſolum ciuibus, ſed et exteris.

Quaeritur autem, *an ob indigentiam et famem expellere liceat exteros?* Saepe id fecere Romani, eoque pertinent leges Iunii Penni et Papia, de expellendis vrbe peregrinis apud Cic. *de offic. lib. III. cap.* 11. Ita ſuo tempore ob famem peregrinos omnes expulſos adfirmat Ambros. *de offic. lib. III. cap.* 7.

Diſtinguendum inter peregrinos ſemel admiſſos et nondum receptos. Hos arcere poſſumus: nemo enim tenetur aliis ſuppeditare cibum, vt ipſe eſuriat. At ſemel recepti iam ciues et ſubditi ſunt, et hinc ſine iniuria expelli nequeunt.

§. 20.

An autem *ad vendendum ſimiliter quis cogi poteſt?* Negat auctor, quia id ex natura dominii fluit, vt, an rem meam miſſi ſeruare, an alienare malim, poſſim ſtatuere. Contigit tamen aliquando.

1. Vt quidam prohibeantur vendere, ſi merces videantur inutiles rei publicae. Sic in vniuerſis prouinciis Pruſſiae nemo vendere poteſt ganſape, *den Catun*. Olim apud Belgas vinum vendere nemo poterat, teſte Tacito.

2. Vt quidam vendere cogantur. E. g. in fame, ſi dardanarii magnam frumenti copiam coemerint, eamque reſeruent, tantum vt pretium fiat immenſum: cogi queunt, vt vendant iuſto pretio.

§. 21.

Communis quoque actus cenſetur connubium: ne gens genti neget matrimonii ſocietatem. Id enim exigere videtur vitae humanae conſeruatio. Hinc nouimus, ſaepe bellum geſtum ob denegatas vxores: ſaepe et raptas eſſe virgines. Raptus Sabinarum notiſſimus eſt. *num. 1. 2.*

Sed tamen dubito, an haec res actibus communibus recte accenſeatur. Nam

1. Non vita humana hic periclitatur, ſed tantum ſpes poſteritatis.

2. Nulla ratio eſt, cur quis non ex ſua potius gente vxores petat, quam a vicinis extorqueat. Populus enim virorum videtur rariſſimus, et ipſa hiſtoria Romana ideo a multis vocatur in dubium.

3. Poteſt gens quaedam tam barbara, tamque ſaeuis moribus eſſe, vt moratiores gentes iuſte iis denegent vxores.

4. Poteſt et religionis accedere periculum, ſi vicinae gentes ſint gentiles, Iudaei, Mahumedani.

5. Vix poteſt pro actu communi haberi inter vicinas gentes, quod ne inter ciues quidem pro actu communi habetur. Quis vero dubitet, quin cuiuis ciui filiam eius expetenti repulſam iure dare poſſet.

§. 22. 23.

Vidimus actus ex mente Grotii ſimpliciter communes: ſequuntur qui ex hypotheſi, vel ex ſuppoſitione ſunt communes. Quod enim vni conceditur, id ſine iniuria negari alteri nequit.

Eo Grotius refert 1. iura venandi, piſcandi, ſi alicubi promiſcue conceduntur et extraneis: tunc enim ſi vel vnus prohibeatur, ei fit iniuria.

Sed 1. hic quidem caſus erit rariſſimus: nec enim ſolent hodie huiuſmodi iura concedi exteris, nedum vt promiſcue omnibus concedantur.

Deinde 2. diſtinguendum etiam erit Grotio inter perfecte permiſſa, et imperfecte.

Perfecte permittitur, quod leges concedunt, imperfecte, quod leges praetereunt, et nec praecipiunt, nec vetant. Priore caſu vera eſt ſententia Grotii. Omnino enim ſi lex exſtat, vt omnibus exteris promiſcue hic liceat venari, piſcari, vniones colligere: ſine iniuria nemo poteſt prohiberi. At ſi leges tantum rem praetereunt, et hinc hactenus quidam ea iura velnti precario exercuerunt: nihil impedit, quo minus id lege noua mutari, eaque libertas reſtringi poſſit.

Digitized by Google

§. 24.

Subiungit Grotius quaeſtionem vere Belgicam: *an populus cum populo paciſci poſſit, vt populus certi generis fructus ſibi ſoli vendat?* Notum enim eſt, tale pactum Batauis intercedere cum Iudis de cinamomo, et aliis aromatibus.

Negant nonnulli huius modi pactum iuri naturali eſſe conſentaneum, quia 1. monopolium inuehat, et 2. alios iure ſuo excludat.

Sed 1. monopolium non omni iuri naturae repugnat, ſed quod exercetur ita, vt iniuſto pretio res vendatur. Ergo ſi monopolae aequo pretio vendunt, nihil iniuſti huius modi pactum continet.

2. Falſum eſt, alios iure ſuo excludi; poteſt enim quiſque vendere, cui velit. Et ſi cui vendere nolim: is non iure ſuo excluditur, ſed ego meo vtor, adeoque nemini facio iniuriam.

CAPVT III.

DE ADQVISITIONE ORIGINARIA RERVM, VBI DE MARI ET FLVMINIBVS.

BEllum gerimus pro defenſione et recuperatione rerum noſtrarum: noſtrae ſunt res tum communes, de quibus *cap.* 8. actum, tum propriae. Quum autem res propriae fiant per adquiſitionem: de his adquirendi modis agitur *cap. 3. et ſeqq.* vſque ad *caput* 8.

§. 1.

Modi adquirendi vel ſunt *naturales*, vel *ciuiles*. Illi naturali, hi ciuili iure introducti ſunt, e. g. vſucapio.

Naturales a Grotio recte diuiduntur in *originarios* et *deriuatiuos*. Originariis aliquid adquirimus, quod non eſt in dominio, e. g. examen apum in ſylua circumuolans. Deriuatiuis adquirimus, quae iam in dominio ſunt, e. g. ſi aluearium a ruſtico emtum noſtrum fit traditione.

Originarii, vt PVFENDORFF. *de iur. nat. et gent. lib. IIII. cap.* 6. §. 1. docuit, denuo vel ſunt *ſimpliciter tales*, vel *ſecundum quid*.

Simpliciter tales, quibus ipſam rei ſubſtantiam adquiro, e. g. apes; ſecundum quid tales, quibus adquiro incrementum, quod res ſubſtantiae vel naturae beneficio, vel arte atque induſtria mea adiungitur, e. g. mel.

Originarius modus ſimpliciter talis dicitur *occupatio*: nam olim, quum omnia eſſent in communione negatiua, res nullius adquirebantur vel per *diuiſionem*, vel per *occupationem*. At hodie rebus pleriſque redactis in dominium, vnus modus ſupereſt, occupatio.

Originarius modus ſecundum quid talis, dicitur *acceſſio*: denique deriuatiuus *traditio*.

§. 2. 3.

Hi ergo ſunt modi adquirendi. Addunt aliqui plures modos, veluti 1. *conceſſionem ſeruitutis*, et 2. *ſpecificationem*. Iam notum eſt, *ſeruitutem concedi*, quoties nobis conceditur ius, aliquid faciendi vel prohibendi in praedio vicino, e. g. vt poſſim ire, agere, vehere in fundo alieno, vt poſ-

poſſim vicinum altius tollentem, lumina mea obſcurantem, cet. impedire et prohibere. *Specificatio* autem eſt, quando nouam formam induco materiae, e. g. ſi ex auro conficio annulum, ex argento poculum, ex lana veſtem. Quaeritur ergo, *an ea ſeruitus et ſpecificatio ſint modi adquirendi?*

Vtrumque recte negat Grotius, quamuis rationes eius ſint paullo obſcuriores. Nimirum

1. Seruitutis conceſſio non eſt modus adquirendi, quia loquimur de modis adquirendi dominium. Seruitus autem non eſt dominium. Ergo ſeruitus non eſt modus adquirendi. Dominium enim non eſt in re incorporali, ſed in corporali.

2. In ſpecificatione aut materiae meae induco nouam formam, aut materiae alienae, aut materiae nullius. Primo caſu nihil adquiro, quia res iam mea eſt, et nihil noui producitur, niſi forma, quae mea fit per acceſſionem. Secundo caſu eſt quidem modus adquirendi ciuilis, verum non nouus, ſed denuo acceſſio. Tertio caſu res mea fit per occupationem.

§. 4.

Iam de occupatione. *Occupatio* eſt deprehenſio corporalis, qua noſtras facimus res nullius. *Res nullius* autem ſunt duplices, vel *ſua natura*, quae numquam dominum habuerunt, e. g. lapilli et vniones, a mari eiecti, vel *facto hominum* res pro derelictis habitae, id eſt, eo abiectae animo, vt eas in rebus noſtris amplius habere nolimus.

De vtriſque valet axioma: *quae nullius ſunt, ea cedunt occupanti.*

Iam itaque quaeritur: *quaenam occupatione adquiri poſſint?* Et recte reſpondet Grotius: *dominium* et *imperium*. num. 1.

Dominium eſt ius in re corporali, quod in facultate de ea diſponendi, ea cum excluſione aliorum vtendi, eamdemque vindicandi naſcitur.

Imperium autem eſt complexio iurium omnium maieſtatis, ad defenſionem populi vel vni, vel pluribus, vel toti multitudini conceſſa. Dominium ergo eſt priuatorum in imperio. Imperium eſt ipſius rei publicae, vel qui eam repraeſentant, principis, vel optimatium. Vtrumque poſſe per occupationem adquiri, res ipſa docet. Sic dominium examinis apum adquirit ruſticus occupando: imperium in homines ſui iuris ſibi occupauit Nimrodus occupando.

Sed *quodnam eſt imperii obiectum?* Reſp. duplex, primarium et ſecundarium. *Primarium* ſunt homines vel populus, qui in vnam rem publicam coaluit; nam in hunc immediate imperium exercet ſummus imperans: *ſecundarium* territorium, in quo populus iſte conſedit. Nam in hoc imperium exercetur propter homines, qui id occuparunt. num. 2.

Poſſet aliquis exiſtimare, haec vix differre, ſaltim ſemper coniuncta eſſe, et vno plerumque actu quaeri. Sed reſp.

1. Non ſemper eſſe coniuncta, e. g. in deſerto Moſes, vel potius ipſe Deus per Moſen imperium exercebat in populum Iſraeliticum: et tamen is nullum adhuc territorium ſibi adquiſiuerat.

2. Non ſemper in eum, qui partem territorii poſſidet, competit imperium, quum tamen id competat in territorium. Sic e. g ſi ciuis Groninganus in hac prouincia habet praedium, ſed Groningae habitat: in eius perſonam ordines Friſiae nullum exercent imperium, quum tamen in praedium omne ipſis imperium competat. Sunt ergo diuerſa et ſeparata im-

petium in homines et imperium in territorium. Q. E. D.

§. 5.

Quaeritur porro, *an lege anteuerti in imperio poſſit ius occupandi res mobiles?* Senſus quaeſtionis hic eſt. Multae ſunt res mobiles ſua natura in nullius conſtitutae dominio, adeoque communes, e. g. ferae, beſtiae, aues, piſces cet. Quae ergo nullius ſunt, eas cedere oporteret occupanti, ſed tamen fere vbique leges ciuiles prohibent venationem promiſcuam: vnde quaeſtio eſt, *an lege anteuerti et prohiberi haec mobilium occupatio?*

Reſpondetur, omnino id potuiſſe iure fieri. Nam

1. In imperio per vniuerſitatem quaeſito nihil eſt nullius, ſed omnia populi. Si populi ſunt, populus potuit earum rerum occupationi et vſui leges praeſcribere.

2. Iuris quidem naturae et gentium eſt, has res eſſe communes, ſed non praeceptiui, verum permiſſiui. Ius naturae autem permiſſiuum legibus ciuilibus reſtringi poſſe iam *libro I.* demonſtrauimus. Hoc facilius intelligetur, quam quae in hac paragrapho diſſerit Grotius.

§. 6.

Sequitur de perſonis adquirentibus: quamuis ea res loco alieno tractetur. Occupatio eſt adprehenſio, ergo fit *corpore:* eadem eſt modus adquirendi dominium, ergo fit *animo* ſibi habendi; adeoque nec ſolo corpore, nec ſolo animo res adquiritur, ſed vtroque ſimul.

Inde vero ſequitur, infantes, furioſos, dementes non poſſe aliquid adquirere vel habere in dominio: quia non habeant animum ſibi adquirendi.

Sed.reſp. Grotius: ius Gentium ob vtilitatem communem introduxiſſe, vt et infantes et furioſi dominia accipere et retinere poſſent, perſonam illorum interim quaſi ſuſtinente humano genere. Sed haec philoſophia paullo dilutior. Quis enim dixerit, humanum genus ſuſtinere perſonam infantis vel furioſi?

Alia ergo ratione opus eſt. Adprehenſio fit animo et corpore. Animus eſt conſenſus, is vel verus eſt, vel praeſumtus. Verus requiritur in hominibus ſanis et adultis, praeſumtus ſufficere videtur in furioſis et infantibus. Adprehenſio corporalis fit vel per nos ipſos, vel per alios noſtro mandato. Mandatum denuo vel verum, vel praeſumtum. Si ergo tutor nomine infantis, curator nomine furioſi adprehendit, id facere intelligitur ex mandato praeſumpto infantis vel furioſi. Vnde et quaſi contractus eſſe intelligitur inter tutorem et pupillum, curatorem et furioſum.

§. 7.

Iam auctor aliquas *res ſua natura nullius* conſiderat, et quaerit, *an occupatione poſſint adquiri.* Inprimis agit *de fluminibus* §. 7. *de mari* §. 8--13. *de effectu occupati maris et fluminum* §. 14-18.

Flumina auctor concedit occupari poſſe, et recte. Nam 1. ſunt in territorio, vbi nihil diximus eſſe nullius, ſi quaeſitum ſit territorium per vniuerſitatem.

2. Non ſunt inexhauſti vſus quoad ius vectigalium, piſcandi, aurum hauriendi: quamuis inexhauſti vſus plerumque ſit aqua profluens, quae et ideo communis manere ſolet.

Hinc fruſtra obiiciunt, 1. flumen non includi territorio, ſed plerumque extra territorium porrigi, e. g. Danubius fluit per Germaniam, ſed ea non includitur, nam et per Hungariam tranſit: immo nec hac includitur,

ſed

Digitized by Google

ſed per Seruiam Bulgariamque ſe in mare exonerat. Reſp. ſufficit, quod pro parte in territorio eſt, et pro ea parte poteſt occupari. Similitudine res fiet clarior. In Auſtria eſt ſilua, quae per Carinthiam, Carniolam, Croatiam, in ipſas Turcicas prouincias porrigitur: an ideo ſilua non poteſt pro parte illa, quae in ditione Imperatoris eſt, occupari? Quis negauerit? Similis eſto de flumine deciſio.

2. Res in flumine non poſſe cuſtodiri, ergo nec occupari, e. g. piſces, qui iam in Germanica parte Danubii agitantur, cras fore in Hungaria, perendie in Turcia; Germanos eos coercere, et laqueis catenisque conſtringere non poſſe, adeoque nec dicere ſe dominos eorum eſſe. Reſp. res quamdiu in flumine ſunt, nondum ſunt occupatae; adeoque de illis non eſt quaeſtio, ſed an non ius ſit Germanis ſolis occupandi piſces in Danubio intra Germaniam? Id quis neget?

§. 8.

Pergit iam auctor ad mare. Et quum ſupra oſtenderit, per occupationem vel dominium adquiri, vel imperium: quaeſtionem mouet,

1. *An maris dominium occupari poſſit?* §. 8.-12.

2. *An eiuſdem imperium?* §. 13.

Primam quaeſtionem ita Grotius adfirmat, vt complures addat limitationes. Nam

1. Hac ipſa paragrapho exigit, vt is, qui maris dominium occupat, terras poſſideat ad latus vtrumque, aut ſupra et infra, ſi ſit fretum. Et ſic dubitari non poſſe, ait, quin mare rubrum a Turca: fretum Siculum ab Imperatore poſſit occupari.

2. Vt mare ſit tam exiguum, vt cum terris comparatum portio earum vel acceſſorium putari poſſit.

3. Vt idem liceat et duobus populis, ſi vtrinque terras poſſideant, quia ſic par ſit ius vtriuſque. Sic e. g. fretum Danicum commune eſſe deberet Danis et Suecis.

Ergo eo ipſo non contradicit Grotius libello *de mari libero*, quia ibi de mari magno; hic de paruo erat quaeſtio. Sed neſcio, an ei obiici poſſit, maius et minus non variare res? Sane cui emere fas eſt agrum vnum, ei non video cur et mille emere non liceat, ſi lex non obſtat. Et ſi exigua maris pars occupando ſit noſtra, quidni et magna? Videbimus ergo infra, quid in hac doctrina Grotii ſit deſiderandum.

§. 9.

Contra hanc doctrinam ipſe obiectionem mouet Grotius ex iure ciuili, quod in legibus in margine allegatis docet, mare eſſe iure gentium commune. *num. 1.*

Sunt equidem, qui commune hoc idem eſſe aiunt, quod publicum, adeoque ICtos exiſtimaſſe putant, mare non eſſe in communione totius generis humani, ſed in dominio populi.

Id quod declarant etiam exemplo littorum, quae itidem communia dicuntur: quum tamen diſerte dicat Celsvs in *l. 3. D. ne quid in loc. publ.* ea eſſe populi Romani. Vnde colligunt, commune ICtis idem eſſe, quod publicum. *num. 2.*

Sed reſp. Grotius 1. diſerte ICtos diſtinguere res communes et publicas, et in illis mare, in his flumina recenſere, §. 1. *Inſt. de rer. diuiſ.*

2. Theophilum in *Paraphraſi Graeca Inſtitutionum* diſerte dicere, mare eſſe

eſſe κοινὸν πάντων ἀνθρώπων, commune non ciuium Romanorum, ſed omnium hominum.

3. ICtos addere, commune eſſe mare, ſicut aerem. Hunc autem non publicum eſſe, ſed vere communem.

4. Littora a Celſo dici publica, non quidem ratione vſus nauigantium, cuius reſpectu ſint communia, ſed intuitu aedificiorum in littoribus conſtituendorum.

Adeoque firmum id ac certum manet, ICtos veteres mare habuiſſe pro re communi. Quid ergo reſpondet Grotius ad hanc obiectionem?

§. 10.

num. 1. Reſpondet 1. id ex inſtituto, non ex naturali ratione eſſe, id eſt, ex iure ciuili, non ex iure naturae. Sed haec reſponſio non ſatisfacit: vnuſquiſque enim facilius credet, communionem maris eſſe ex iure naturae, quam ex iure ciuili, quia natura omnia primum voluit eſſe communia. Ergo altera reſponſio magis quadrat.

2. Dum fatentur ICti, mare eſſe res communes nullius, id eſt, in communione negatiua conſtitutas, concedere etiam debere, id poſſe occupari. Quae enim nullius ſunt, cedunt occupanti. Id quod illuſtrat exemplo fluminis, quod quum publicum ſit, admittat tamen dominium, ſi quis in diuerticulo eius per longiſſimum tempus piſcatus ſit cum aliorum excluſione. *L. 7. D. de diuerſ. temporal. praeſcript.*

3. Paullum ipſum *l. 14. D. de iniur.* concedere, poſſe mare ad alicuius ius proprium pertinere.

num. 2. 3. Inde argumentatur: ſi ergo mare in priuati poteſt eſſe dominio: quidni et in dominio gentis, quae terras poſſidet vtrimque vel circum circa? Vnde colligit, Romanos ideo mare dixiſſe commune, quod quamuis natura et iure naturali occupatum ſit, tamen iure gentium ea occupatio non concedatur facile, adeo vt ne Romani quidem ea vſi ſint.

§. 11.

Poſtquam itaque conceſſit Grotius, mare exiguum poſſe occupari: iam aliquot limitationes addit, et monet

I. Occupationem non praeſumi, ſed docendam. Ergo non ſufficere, vt quis dicat, ſe terras vtrimque poſſidere, ſed requiri, vt occupatio vel quaſi poſſeſſio doceatur. Et recte, nam occupatio eſt facti: quae facti ſunt, probanda.

II. Si poſſeſſio deſeratur, tunc et ius ex occupatione quaeſitum ceſſare, et mare veluti ad priſtinam libertatem redire. Hinc occupatum intelligi mare, quamdiu e. g. naues bellicae ibi reperiantur, iis autem ſubtractis poſſeſſionem ceſſare. Quam doctrinam nuper ſingulari libello pereruditо demonſtrare conatus eſt vir ill. CORNELIVS van BYNKERSHOEK *de dominio maris*. Sed neſcio, an omnes hoc admiſſuri ſint. Notum etiam eſt, poſſeſſionem quidem adquiri animo et corpore ſimul, ſed retineri etiam animo ſolo. Quis dixerit, me adprehenſa poſſeſſione praedii, illam ſtatim excidere, ſi iter faciam, praediumque vacuum interea relinquam? Hinc Bynkershoekius argumenta ex hoc fundamento refellit THOMAS. in *ſcholiis ad Vlr. Huberi libellum de iure ciuitatis*.

§. 12.

III. Monet, quamuis aliquis maris dominium occuparit, tamen nemini negari poſſe tranſitum innoxium, vel nauigationem impediri.

Sed

Sed eo ipſo totam ſuam doctrinam, quod portio maris exigua in dominio eſſe poſſit, deſtruit Grotius. Quid enim eſt dominium? Eſt ius in re corporali re ſolitarie vtendi, eiuſque vſu alios excludendi, de ea diſponendi, amiſſamque vindicandi. Ex hac definitione argumentor:

Cui nec eſt ius alios rei vſu excludendi, nec diſponendi, nec vindicandi, ei non eſt dominium.

Ei, qui mare occupavit, non eſt ius alios maris vſu excludendi per §. 12: *nec diſponendi*: per eamdem §. *nec vindicandi, quia ceſſante poſſeſſione ſtatim ius amittit* per §. 11.

Ergo qui mare occupat, non eſt dominus.

Quum itaque tot contradictionibus ſe inuoluat Grotius: quid de tota re ſentiendum?

Ego quaeſtionem: *an mare ſit in dominio?* eiuſdem naturae puto, ac illam, an in dominio ſit terra? Terra aeque communis eſt natura, ac mare. Iam videamus, quatenus terra ſit in dominio. I. In terra aliqua ſunt inexhauſti vſus, e. g. gleba, tranſitus innoxius per terram, et ea manent communia omnium. Et hinc nemo temere actionem inſtituet contra eum, qui ex agro ſuo glebas ſuſtulir, vel per agrum non conſitum iuerit. Ita et mare omne commune manet, quatenus eſt vſus inexhauſti. Inexhauſti vero vſus eſt nauigatio, et aquae hauſtus. II. Quemadmodum deinde terra non tota in dominio eſt vnius, nec eſſe poteſt, niſi humanum genus ſublatum velis: ita nec mare poteſt eſſe totum in dominio vnius. Hinc ridicula eſt quaeſtio de dominio Oceani. III. Sicut terrae pars, quatenus eius vſus exhauſtus eſt, potuit per occupationem adquiri: ita et maris pars, quatenus eſt vſus exhauſti. Talis vero eſt piſcatio. Qui ergo in parte maris eam occupauit, is excludere alios poreſt, et, ſi gens integra id fecit, eius idem ius eſt: modo vere piſcatio illa exhauſti vſus ſit. IIII. Vti in terra dominium diſtinctum eſt ab imperio, adeoque vt et res nullius in terris tamen imperio ſubiaceanr, e. g. viae publicae, loca deſerta, metalla nondum quaeſita: ita et mare etiam a priuatis non occupatum, admittit imperium, quatenus eſt acceſſorium territorii. V. Vti imperium manet, etiamſi et exteris acceſſum non denegemus, denegare tamen poſſumus, ſi e rep. videatur: ita et imperans per mare nemini temere denegabit nauigationem, ſed denegabit tamen, ſi ſalus rei publicae exigat. VI. Quemadmodum exteri, qui in territorio noſtro ſunt, fiunt ſubditi temporarii: ita qui in mari noſtro nauigant. Hinc nullum eſt dubium, quin puniri a Belgis poſſit, qui in mari hoc auſtrali piraticam exercuit, vel homicidium commiſit, quamuis ſit exterus. Haec doctrina probe cohaeret, et his paucis obſeruatis theſibus tota quaeſtio recte decidetur, quum alias ſit immenſae obſcuritatis, niſi recte formetur ſtatus controuerſiae.

§. 13.

Iam ad imperium maris auctor progreditur: idque concedit adquiri potuiſſe: probatque *num. 1. 2.*

1. A natura occupationis. Vti enim imperium in terrae partem adquiſitum vel per vltroneum, vel vi extortum populi conſenſum: ita et imperium maris, vel per vltroneam ſubmiſſionem, nauigationem, dum vltro imperium agnoverunt, vel per coactionem, dum imperans nauibus armatis omnes imperium ſuum agnoſcere coegit.

2. Ex

Digitized by Google

2. Ex conſenſu gentium. Nam et Argiuos, et Spartanos, et Athenienſes, et Tyrios ſibi imperium in partem maris vindicaſſe, ex hiſtoria docet. Qua de re egregia ſunt, quae ex ſcriptoribus antiquis collegit Io. Henr. Boeclervs in *diſſ. Minos, maris dominus*. Immo, quod probe notandum, quum vulgo contendant, Romanos ita mare habuiſſe commune, vt nullum ſibi in illud imperium vindicarint, idque demonſtrare audeant ex *l. ἀξίωσις 9. D. de leg. Rhod. de iact.* ſingulari ac pererudita diſſertatione eam legem illuſtrauit Iac. Gothofredvs, et ex illa ipſa demonſtrauit contrarium, quod nulla gens ſtrictius exercuerit imperium in mare, quam Romani.

§. 14.

Vidimus, quatenus maria et flumina et in dominio imperioque eſſe poſſint: iam porro de effectibus huius dominii et imperii agit auctor, quorum praecipui ſunt,

1. *Ius imponendi vectigalia*, §. 14.
2. *Ius circa has res, earumque vſum diſponendi*. §. 15-18.

I. Primus effectus eſt *ius imponendi vectigalia*: cuius iuris aequitatem Grotius ſuo more probat 1. ex eo, quod dentur in compenſationem impenſarum in defenſionem nauigantium factarum a re publica: 2. ex moribus et conſenſu gentium. Oſtendit enim, et Romanos, et Byzantinos, et Athenienſes exegiſſe a nauigantibus vectigalia.

De vtraque ratione quid ſentiendum ſit, alibi vidimus. Trium gentium mores non faciunt ius: et, ſi omnes gentes conſenſiſſe doceo, tantum probo, quid factum ſit, non quid fieri debeat. Et ſi defenſio nauigantium fundamentum vectigalium, cur tempore belli nauigantes ſuis impenſis conducere tenentur naues praeſidiarias, (*convoyers*)? cur et tempore pacis exiguntur vectigalia? cur et iis locis exiguntur, vbi nullum eſt a piratis vel hoſtibus periculum, e. g. in fluminibus mediterraneis?

Dicimus itaque ex eadem ratione, ex qua vectigalia in terris exiguntur, exigi etiam poſſunt in mari ab eo, cui maris imperium eſt. Qui mari noſtro vtuntur ſunt ſubditi temporarii, et lucrum captant ex vſu rei noſtrae. Ergo aequiſſimum eſt, vt et partem lucri conferant ad vtilitatem rei publicae noſtrae.

§. 15.

II. Pergimus ad alterum effectum, *diſpoſitionem* puta *circa has res, et earum vſum*. Qui enim dominus eſt, quique imperans, ille re ſua vtitur liberrime, eique vſui pro arbitrio leges praeſcribit. Ergo id et fluminum mariumque domini et imperantes faciunt. Quaeritur itaque

I. *An poſſit per foedera caueri, ne quis, niſi certis locis, nec vltra certum terminum nauiget?* Talia foedera paſſim exſtant in hiſtoria Romana, et maxime memorabile eſt, quod cum Carthaginenſibus initum, apud Polybium initio hiſtoriae, quo cautum, vt neutra pars vltra promontorium pulchrum nauigaret. Simile foedus cum Antiocho factum refert Liv. *Hiſtor. lib. XXXVIII. ſub fin.*

num. 2. Videri poſſet, hoc foedus libertati naturali repugnare, quum nauigatio ſit res inexhauſti vſus, et hinc communis merito habeatur. Sed reſp. minime iuri libertatique naturali illud repugnare. Nam quiſque poteſt iuri in fauorem ſui introducto renunciare, adeoque et pactione promittere, ſe vltra certum terminum non nauigaturum.

Nos

Nos addimus, et inuitis vicinis imperantem maris poſſe leges de vſu nauigationis praeſcribere, e. g. ne naues armatas mari immittant ſine litteris (*paſſeports*), ne merces aduehant hoſtibus ſub poena confiſcationis cet. Si id inuito altero fieri poteſt, quidni et per foedera et pactiones?

§. 16.

II. Quaeritur, *quid iuris ſit, ſi flumen limitaneum alueum et curſum mutet, an et imperii terminus mutetur?* E. g. Rhenus iam in ſuperiore parte Germaniae eſt limes inter Germanos et Gallos. Iam ſi curſum mutaret, et non amplius cis Argentoratum flueret, ſed vltra: an ideo Argentoratum accederet Germaniae? num. 1. 2. 3.

Reſp. auctor, diſtinguendum eſſe inter agros *diuiſos*, *adſignatos*, et *arcifinios*. Quod diſcrimen tale explicant ſcriptores de limitibus, vt Ivl. Frontinvs, Aggenvs Vrbicvs, cet.

Diuiſi ſunt, qui habent limites manufactos, e. g. vallum, columnas, cippos, lapides ſignatos.

Aſſignati, qui ad certam menſuram dati, e. g. huic principi in feudum data ſunt decem millia iugerum. Et hi duo vocantur in iure noſtro agri *limitati*. *L. 16. D. de adquir. rer. domin.*

Arcifinii ſunt, qui nec manufactis terminis incluſi, nec ad certum numerum dati, ſed naturali termino, e. g. ſilua, flumine, finiuntur.

Duobus prioribus caſibus mutante curſum flumine, nihil domino terrae accedit vel decedit: poſtremo omnino decedit. Hinc ſi e. g. ditio Brunſuico-Luneburgenſis ad Albim eſſet limitibus arte factis incluſa, et Albis curſum mutaret et ad orientem per terras Brandenburgicas fluere inciperet, nihil accederet ducatui Luneburgenſi, quia ditiones eſſent limitatae. Aſt ſi Rhenus curſum mutaret occidentem verſus vltra Argentoratum: haec vrbs de iure reſtituenda eſſet Germanis, quia per pacem Badenſem Rhenus conſtitutus eſt limes, et ditiones factae ſunt arcifiniae.

§. 17.

III. Tertia quaeſtio eſt *de aluei mutatione plena*. E. g. ſi quum antea flumen fuerit vnius leucae, iam ſit ſex leucarum, vel, quum antea flueret ſupra ſuperficiem terrae, iam terram per aliquot leucas ſubeat, et alio loco erumpat, quale quid conſtat fieri in Hiſpania in flumine Guadiana? num. 1.

His caſibus nihil mutatur circa dominium, ſi flumius ſit limes, ſed manet medium fluminis terminus vtriuſque ditionis. Id elegante argumento demonſtrat Grotius. Ait enim, ſi flumen plane exaruiſſet: media pars aluei pertineret ad vnum, altera dimidia ad alterum. Ita et ſi flumen fiat latius, vel ſi alia mutatio contingat.

Sed quid ſi de eo quaeſtio oriatur, *an ditio ſit arcifinia, an limitata, pro qua parte eſt praeſumtio?* Reſp. pro ea, quae ditionem dicit arcifiniam. Ratio in promtu eſt. Flumen, quod duas diuidit ditiones, limitaneum eſſe, eſt res iuris. Ditionem vel terminis manu factis incluſam, vel ad certam menſuram datam eſſe, eſt quaeſtio facti. Res facti numquam praeſumuntur, ſed probantur. Ergo oſtendendi ſunt termini manufacti, demonſtrandae exhibendaeque ſunt litterae inueſtiturae, (*die Lehen-Briefe*,) vel tabulae foederum et pactionum, ex quibus conſtet, agros eſſe limitatos, non arcifinios. num. 2.

§. 18.

IIII. Quaeritur, *an ſemper flumen ex parte dimidia ad vnum, ex alte-*

ra ad alterum ditionem pertineat? Idque recte negat auctor. Saepe enim contingit, vt vnus populus ſibi ante per occupationem flumen adquiſiuerit, quam altera gens littus occuparit oppoſitum.

Eius modi exempla paſſim obuia ſunt. Sic e. g. Viſurgis quamuis ditiones Oldenburgicas et Friſicas Orientales, diuidat, tamen non eſt communis, ſed in ſolidum ad Oldenburgicam terram pertinet.

Ordinarie tamen praeſumitur flumen limitaneum commune. Elegans exemplum eſt in flumine Vidaſſo (Bidaſſon) qui Hiſpaniam a Gallia diuidit in Biſcaiae finibus. In medio illo flumine eſt inſula faſianorum, quae quum pro parte dimidia Hiſpanici, pro altera parte Gallici iuris ſit: is locus viſus eſt commodiſſimus, in quo anno 1659. pax Pyrenaea iniretur. In media inſula poſita menſa legati Gallicani in ſuo, Hiſpanici itidem in ſuo territorio adſederunt, et ſic omnis euitata eſt de iure *προεδρίας* controuerſia.

§. 19.

num. 1. Diximus ſupra, res nullius cedere occupanti, eaſque duorum generum eſſe, vel natura, vt aer, vel facto hominis per derelictionem. Quum itaque hactenus de prioribus actum, iam et de rebus pro derelictis habitis agendum eſſet: ſed auctor eum tractatum reſeruat capiti ſequenti quarto: et ſub finem capitis tantum monita quaedam ſubiungit.

Primum eſt, quod aliquando dominium plenum ſit penes ſubditos, aliquando tantum vtile, directo rei publicae, vel populo, vel principi competente. Id fieri poteſt pluribus modis. Inprimis tamen tribus:

1. Si Subditi ſua omnia poſſident ſub nexu feudali a principe vel republica accepta: tunc vaſalli ſunt domini vtiles, dominus directus princeps vel res publica.

2. Si ſubditis tantum ſuperficies data, reſeruato rei publicae ſolo, pro quo ſoluendum annuum ſolarium. Tunc ſuperficiarii ſunt domini vtiles, res publica eſt domina directa. Elegans exemplum de Carthagine eſt apud IVSTIN. *Hiſtor. lib. XVIII. cap.* 5. Vid. STRABO *Geograph. lib. XII.*

3. Si princeps totam terram adquiſiuit, eamque deinde ſubditis vel victis conceſſit iure emphyteutico pro canone annuo. Id quod Romani facere ſolebant in prouinciis. Ager enim omnis populi, iſque vel cultus erat, vel incultus. Si cultus dabatur pro annuo canone, tunc agri dicebantur vectigales: ſin inculti, emphyteutici. Eleganter id omne ex antiquitatibus Romanis illuſtrauit celeberrimus PETRVS BVRMANNVS in libello egregio *de vectigalibus populi Romani*. Eodem modo ex hiſtoria noua notum, Reges Caſtiliae occupaſſe Americam, ac deinde agros pro canone adſignaſſe colonis Hiſpanis. Hic ergo rex eſt dominus directus, coloni dominium tantum vtile habent.

num. 2. Secundum monitum eſt, quod his caſibus, deficiente domino vtili, res non fiat nullius, ſed ad dominum directum redeat. Deficere autem videtur dominus vtilis, ſi heredes non relinquat, vel maſculos, vt in feudis, vel nullos plane, vt in ſuperficie, et emphyteuſi.

Tunc dominium directum et vtile *conſolidantur*, vti loquuntur iureconſulti.

CA-

CAPVT IIII.

DE DERELICTIONE PRAESVMTA, ET EAM SEQVVTA OCCVPATIONE, ET QVID AB VSVCAPIONE ET PRAESCRIPTIONE DIFFERAT.

§. 1.

IAm ſuperiore capite monuimus, occupationi locum eſſe in rebus nullius. Res nullius eſſe vel *natura ſua*, quae antea in nullius fuere dominio, vel *ex facto hominis*, ſcilicet *ex derelictione*. Quando enim dominus rem ſuam eo animo abiicit vel deſerit, vt eam in rebus ſuis habere nolit, tunc fit res nullius, et cedit occupanti. Vnde negandum, res pro derelictis habendas, quas abiiciunt ebrii, furioſi, iocantes, naufragi, quibus non eſt animus derelinquendi.

Ea derelictio vel *vera* eſt, vbi animus iſte manifeſto declaratur, vel *praeſumta*, quae ex negligentia domini colligitur. E. g. theſaurus habetur pro re derelicta, quamuis re vera domino non fuerit conſilium illum derelinquendi, ſed ſibi ſeruandi et cuſtodiendi, quia dum iſte nec effodit theſaurum, nec eumdem heredibus vindicauit, ipſo facto eum deſeruiſſe cenſetur.

Ex hac praeſumta derelictione etiam defenditur *vſucapio*. Qui enim intra longum tempus in rem ſuam non inquiſiuit, nec eam, quum potuiſſet, vindicauit, is eam dereliquiſſe cenſetur, adeoque res cedit occupanti: et cui potius, quam bona fide, iuſto titulo, ſine interruptione poſſidenti?

Hinc ea occaſione agit Grotius de *vſucapione*, quae, vti ex iure ciuili notum, eſt adiectio dominii per continuationem poſſeſſionis temporis lege definiti, *L.* 3. *D. de vſurpat. et vſucap.* Et de ea quaeritur

1. *An locum habeat inter gentes et ſummos imperantes*. §. 1. 2.
2. *Ex quibus ſignis colligatur, rem a populo vel ſummo imperante pro derelicta habitam?* §. 3-7.
3. *Quid ad obiectiones ſit reſpondendum?* §. 8-11.
4. *An vſucapioni locus ſit inter principem et ſubditos?* §. 12-14.
5. *Quae vſucapione adquiri poſſint?* §. 15.

I. Quod ad primam quaeſtionem attinet, 1. haud pauci ſunt ſcriptores, qui vſucapionem iuri naturae plane aduerſari exiſtimant, ex ea ratione, quod, quum dominium ſit ius perpetuum, iniquum ſit id ſolo tempore alicui adimi, quum tempus, tamquam idea abſtracta et relata nihil operari poſſit. Ita ipſe CVIAC. *ad l.* 1. *D. de vſurpat. et vſucap.* Sed hoc facile refelles. Neque enim alicui eripitur dominium ob ſolum temporis lapſum, ſed ob praeſumtam derelictionem. Quid enim certius, quam eam rem habere nolle, qui intra decem annos eam non indagat?

2. Sunt, qui vſucapionem nihil iniqui habere fatentur, ſed eam tamen negant locum habere in controuerſiis gentium. Hinc

VASQVIVS *lib. II. cap.* 51. *n.* 8. negat ei locum eſſe 1. inter gentes. E. g. ius imp. in terras Venetorum non ſublatum eſt, quamuis Veneti

 illas

Digitized by Google

illas per aliquot ſaecula poſſederint. 2. Inter reges. E. g. rex Britann. adhuc titulo vtitur regis Franciae, quum per tot ſaecula domus Valeſia et Burbonica in poſſeſſione ſit. 3. Inter regem et ſubditum extraneum. E. g. ſi mercatori Gallo aliquid deberet imp. nullam praeſcriptionem locum habere. 4. Inter ſubditos diuerſorum imperantium. E. g. ſi Gallus mercator debeat mercatori Belgae. 5. Nec contra imperantem ratione ſubditorum ſuorum. E. g. ſi iuris dictionem nobilis dicat ſe praeſcriptione adquiſiuiſſe. Vnus ergo caſus remanet, ex mente Vaſquii, quod ſubditi inter ſe poſſint vſucapere. Eius ratio eſt, quod vſucapio certi temporis lapſu non intelligitur. Tempus illud definit imperans. Ergo eſt auctor vſucapionis. Ergo nec ipſe, nec exteri hac lege tenentur.

Sed contrarium defendit Grotius, et oſtendit, omnino et inter gentes huic iuri locum eſſe, idque duplici probat argumento.

Primum eſt, quia ſic controuerſiae inter gentes forent aeternae, adeoque bellorum numquam non in promtu ſit occaſio, quum tamen ſocietas humana pacem et tranquillitatem exigat.

§. 2.

Alterum argumentum ſumit a conſenſu gentium. Ad praeſcriptionem enim prouocarunt Hebraei *Iud. XI. 26.* (qui locus eſt admodum notabilis,) Lacedaemonii, Athenienſes, Macedones, Romani.

Sed facile haec controuerſia poteſt componi. Vaſquius loquitur de vſucapione iuris ciuilis: et ea inter gentes non habet locum. Quo iure enim gens genti legem praeſcriberet? Grotius de praeſcriptione iuris gentium: et haec omnino et inter gentes obtinet.

Diſcrimen in eo conſiſtit. Vſucapio iuris ciuilis requirit certum tempus, e. g. in mobilibus trium; in immobilibus inter praeſentes decem, inter abſentes viginti annorum. Hoc tempus quum lege ciuili definiatur, alios obſtringere non poteſt, niſi ſubditos. At praeſcriptio iuris gentium nihil aliud eſt, quam derelictio praeſumta rei, per longum et indefinitum tempus haud repetitae.

§. 3.

II. Iam ergo merito quaeritur, *ex quibus ſignis huius modi derelictio iudicetur?* Neque enim aliquid praeſumi poteſt, niſi ſigna adſint, vel rationes, hoc vel illud praeſumendi. Maxime hoc loco ſignis opus eſt, quia quaeritur de animo derelinquendi, qui in ſenſus non incurrit, adeoque ex ſignis vnice colligitur. Inter haec ſigna ex mente Grotii primum locum occupant I. VERBA. *At de verbis quidem*, inquit ſub finem paragraphi, *expedita res eſt*. Et id verum. Nam ſi declaret gens, ſe hanc prouinciam amiſſam, vel id ius ab altero quaſi poſſeſſum recuperare nolle, nemo dubitabit, animum derelinquendi adeſſe. Sed hoc ſignum huc non pertinet. Si quis enim verbis declarat mentem, ea derelictio non eſt praeſumta, ſed vera. Praeſumitur aliquid, quando leges aliquid colligunt vel fingunt, vel ex aequitate, vel ex aliis ſignis phyſicis vel moralibus. Si vero adſit declaratio expreſſa, nihil colligitur, nihil fingitur, ſed derelictio vera adeſt.

§. 4.

Alterum ſignum ſunt FACTA, quae et inter priuatos et inter gentes arguunt derelictionem.

num. 1. Inter priuatos huc pertinet 1. *abiectio*. Quis enim rem abiicit, quam velit

Digitized by Google

velit ſibi retinere? Sed tamen recte addit Grotius circumſtantias debere ponderari, e. g. perſonae, an infans, furioſus, ebrius abiecerit? cauſſae impulſiuae, an forte ex ebrietate vel ioco id factum? temporis, an tempore incendii, ruinae, naufragii abiecerit? Tunc enim hoc ſignum non ſufficit, 2. *Redditio chirographi*. Reſp. haec eſt remiſſio, non derelictio, et quidem tacita, non praeſumta. Rectius dixeris, debitum pro derelicto haberi, ſi creditor chirographum lacerarit, inciderit, abiecerit. 3. *Contractus de re noſtra initus*. E. g. Titius poſſidet hortum meum, ab eo illum emo. Eo ipſo videor hortum pro derelicto habuiſſe. Verum et hic adiicienda exceptio, niſi mihi res ſit cum eo, qui vi vtitur, e. g. ſi rem raptam a latrone vel pirata redimo.

Inter gentes loco ſigni eſt ſcientia et patientia. E. g. ſciunt Lacedaemonii, Athenienſes ſibi vindicare ius maris ſui, nec contradicunt: videntur ius illud dereliquiſſe. Idem obtinet inter imperantes et ſubditos. Scit imperans, Maeuium in agris ſuis ius venandi exercere. Non contradicit per diuturnum tempus: ius illud imperans videtur pro derelicto in illis agris habere. *num.* 2.

Sed hic merito notanda exceptio, niſi iuſtus ſit imperantis error. Poteſt enim ille exiſtimare, Maeuium id ius habere ex conceſſione maiorum, ex inueſtitura, titulo oneroſo. Si error pateſcet, nihil Maenio proderit ſcientia et patientia domini.

§. 5.

Tertium ſignum ſunt NON FACTA, quo praecipue referunt 1. *ſilentium*. Nam qui tacet, quum loqui poſſet et deberet, conſentire videtur. Locus inſignis *num. XXX*. 5. 12. de voto, ab eo, qui in aliena poteſtate eſt, ſuſcepto. *num.* 1. 2.

2. *Abiecta ſpes recuperandi*, e. g. ſi lupus agnum rapuit. Sed id falſum. Spes eſt amor boni futuri, quod nobis repraeſentamus tamquam facile obtinendum. Ergo ſpes abiecta eſt amor boni futuri, quod nobis repraeſentamus tamquam difficulter, vel plane nullo modo obtinendum. Ergo ſpes ſiue abiecta ſiue praeſens eſt amor. Amor vero ſemper cupit rem habere. Hinc impium eſſet agnum alienum lupo ereptum ſibi retinere, impium bona naufragorum ſibi vindicare.

Sed et, quod de ſilentio dictum, cum exceptione intelligendum. Nam praeſupponenda 1. ſcientia tacentis 2. vltroneum ſilentium. Nihil ergo operatur, quod vi et metu periculi quis tenet. E. g. Nobilis crudelis e ruſticis quaeſiuerat, an in agris ſuis aliquis ſit, qui ad alium pertineat? Ruſtici tacebant metu periculi. Repetebat quaeſtionem: tacebant denuo, ſed murmurabant. Poſtea data occaſione meliore inſtituebant actionem. Nobilis opponebat exceptionem vſucapionis. Ruſtici replicabant, ſe vſucapionem interrupiſſe murmurando. Exſtat de hoc caſu rariore elegans diſſertatio Io. Fridemanni Schneideri *de interruptione vſucapionis per murmurationem*. *num.* 3.

§. 6. 7.

Quaeritur autem, *an non et tempus quoddam certum exigatur, vt res tacite derelicta et vſucapta cenſeatur?*

Diſtinguendum inter vſucapionem inter priuatos vel iuris ciuilis, et vſucapionem iuris gentium.

Vſucapio inter priuatos tempus habet definitum lege ciuili, e. g. iure Ro-

Romano in mobilibus triennium, in immobilibus decem annos inter praeſentes, viginti inter abſentes; iure Saxonico in immobilibus 31. anni, 6. hebdomades, et 3. dies indiſtincte requiruntur.

Vſucapionis vel praeſcriptionis iuris gentium nullum certum et definitum tempus eſt, quia nulla lege illud definiri potuit ita, vt omnes ea obſtringerentur. Sufficere ergo creditur tempus immemoriale.

Sunt, qui putant, immemoriale tempus eſſe centum annorum, quia haec ſit vita hominum longiſſima. Sed ſufficit quantumcumque tempus, modo ex ſenioribus nemo meminerit, rem aliter ſe habuiſſe.

Huius immemorialis praeſcriptionis ideo magna vis eſt, quod inde magna naſcitur praeſumtio, rem pro derelicta habitam eſſe, quam nec ipſe, nec eius heredes tanto temporis ſpatio non vindicarint, quum dubitari nequeat, quin non vna vindicandi occaſio ſe interea obtulerit.

§. 8.

III. Iam obiectiones quaſdam ſoluit Grotius, quae opponi poſſe videntur huic doctrinae de vſucapione vel praeſcriptione iuris gentium, quam in praeſumta rei derelictione conſiſtere diximus. Obiiciunt

num. 1. 1. Neminem praeſumere ſuum iactare, adeoque ſigna illa maxime, quae in non facto conſiſtunt, non ſufficere ad amittendum dominium.

Reſp. Grotius, bene ſperandum eſſe de hominibus, nec putandum, eos hoc eſſe animo, vt rei caducae cauſſa hominem alterum velint in perpetuo peccato verſari: id eſt, non credendum eſſe, dominum iuris ſui tam tenacem eſſe, vt alterum per tot annos velit in peccato viuere. Sed haec, ſi quid video, nihili ſunt. Nos reſpondemus, de voluntate et conſilio hominum ex effectu iudicari. Effectus teſtatur de cauſſa. Nec aliter in moralibus interna aeſtimare poſſumus, quippe quae in ſenſus haud incurrunt. Iam argumentamur.

Qui ſuum non iactat, is illud vindicat.
Qui patitur alterum vſucapere, et tacet, is non vindicat ſuum.
Ergo qui patitur alterum vſucapere, et tacet, is ſuum iactat.

Vbi itaque ipſa adſunt rerum argumenta, quid opus praeſumtione.

num. 2. 2. Obiicitur in ſpecie, quod ad imperia attinet, ea tam eſſe pretioſa, tam hominibus cara, ut abſurdum ſit, praeſumere, quemquam illa pro derelictis habere velle.

Reſp. Grotius, 1. Ad imperii etiam magna eſſe onera, quae ſaepe ſubigere poſſunt imperantes, vt imperio, quo priuati ſint, aequo animo carere malint, quam cum periculo de eo litigare. Elegans inprimis eſt, quod de Antiocho, Syriae rege, narrat VALER. MAX. *lib. XIIII. cap.* 1. quod gratias egerit Romanis, qui ſe magna oneris parte leuarint. Nos addimus

2. Saepe pertaeſos principes imperii vltro ſe principatu abdicaſſe, vel ob vitae tranquillae ſtudium, quale celebrat BOETHIVS:

Stet, quicumque volet, potens
Aulae culmine lubrico:
Me dulcis ſaturet quies,
Obſcuro poſitus loco
Leni perfruar otio;

vel ex conſcientia infirmitatis, quae prohibet ipſos, quo minus fraena imperii tenere poſſint, vel ob ſuperſtitionem, vt cucullo monaſtico induantur,

tur, vel ob ſubditorum iniurias. Sic imperio aequo animo et vltro ſe abdicarunt Sulla, dictator perpetuus, PLVTARCH. in eius *vit. pag.* 414. Diocletianus et Maximianus Imperatores, LACTANT. *de mort. perſecut. cap.* 10. *ſeq.* Lotharius Imp. PITHOEVS in *Annal. Franc. pag.* 322. Carolus V. Imp. GODELEVAEVS *de abdicat. Caroli V.* Chriſtina regina Sueciae, Io. Caſimirus rex Poloniae, Philippus V. rex Hiſpaniae, et alii. Vid. OLEAR. *Diſſ. de principe magiſtratu ſe abdicante.* Quod ergo factum eſt toties, quidni fieri poſſet? et quum non rara ſit derelictio imperii vera, quidni et locus ſit praeſumtae? vbi tot ſigna concurrunt.

Accedit 3. quod, ſi inter priuatos ea vſucapio et derelictio praeſumitur, ne dominia rerum in incerto maneant, multo magis interſit generis humani, ne in incerto ſint imperia. Quum enim controuerſias priuatorum iudex componat, de controuerſiis de imperio non niſi ſanguine et cladibus humani generis tranſigatur? Ergo ex hypotheſi argumentamur: num. 3.

Si non iniqua vſucapio iuris ciuilis, quia intereſt ſocietatis humanae, ne dominia in incerto ſint: multo minus iniqua erit vſucapio imperiorum, quum humani generis interſit, ne imperia in incerto maneant!

4. Denique vbi duae ſunt praeſumtiones: fortior vincit infirmiorem: illa vero infirmior, quae nullo ſigno nititur, vel, vt Grotius loquitur, cuius nulla editur ſignificatio idonea. Iam hic duae adſunt praeſumptiones: altera, neminem praeſumi ſuum iactare; altera, rem, quam quis tempore immemoriali non vindicat, pro derelicta habendam. Illi praeſumptioni nullum adminiculatur ſignum. Supponimus enim, illum rem negligere, tacere, nec poſſeſſionem alterius interrumpere. Huius vero ſignum clariſſimum eſt, quod non vindicet, quod taceat. Eſt ergo haec praeſumtio fortior, adeoque vincit infirmiorem. Q. E. D. num. 4.

§. 9.

Addit et 5. quintam rationem Grotius, putatque, hanc vſucapionem non modo iuri naturae eſſe conſentaneam, ſed et videri *iuris gentium poſitiui*, vel *voluntarii*, id eſt gentes ſponte et communi conſenſu ſtatuiſſe, et legem ſibi hanc condidiſſe, vt poſſeſſio immemorialis transferat dominium.

Sed huius modi ius gentium poſitiuum vel voluntarium iam ſupra profligauimus, docuimuſque, gentes nec ſeparatim, nec coniunctim poſſe vt legiſlatores concipi: nec ex hiſtoria conſtare, vmquam ea de cauſſa in vnum conueniſſe, vt ius ſibi nouum conſtituerent. Ergo haec tranſeant.

§. 10.

Maioris momenti eſt quaeſtio, *an nondum natis ius ſuum tacite tali derelictione poſſit decedere?* E. g. imperium Conſtantinopolitanum debetur iure Palaeologis, ex qua familia hodienum aliqui ſuperſunt in Graecia. Iam fingamus, horum maiores id imperium pro derelicto habuiſſe: an idem damno erit poſteris tum nondum natis? Si negabimus, tum nullius vſus erit vſucapio vel derelictio praeſumta, qua non certa fiunt rerum dominia, ſed controuerſiae in eodem ſtatu manent. Si adfirmabimus: tunc iniquum quid adfirmabimus. Nam non valenti agere non currit praeſcriptio. num. 1.

Prolixe reſpondet Grotius, e. g. nondum natorum nullum ius fuiſſe, ergo nec quidquam iuris eos amittere: populum ius nondum natis potuiſſe de imperio ſtatuere, quod pater dereliquerat: aliud eſſe ius naturae, num. 2. 3. 4.

quod

quod dicat dominatum derelictione praeſumta expirare, aliud ius ciuile, quod horum poſtumorum rationem habeat, eoſque fingat natos, et intra iis omnia ſalua relinquat.

Haec quidem non mala, ſed minus ſufficere videntur ad ſoluendam quaeſtionem. Potius itaque reſpondendum, poſteros nullo iure gaudere, niſi quod iure hereditario a maioribus ad eos tranſmittitur. Quod itaque maiores non amplius habuerunt, id nec potuerunt tranſmittere. Atqui, quod dereliquerunt, non habuerunt amplius. Ergo quod dereliquerunt, non potuere tranſmittere. Ergo Palaeologorum nullum ius eſt.

§. 11.

Quaeritur porro, *an et populus aduerſus populum, rex aduerſus regem, immo et rex aduerſus ſubditos hoc vſucapionis praeſidio tutus ſit?* Recte id adfirmatur. Quae enim ſunt iuris gentium, ea inter gentes et earum rectores obtinent. Vſucapio, vti ſupra demonſtratum, eſt iuris gentium: debet ergo et inter gentes, earumque rectores, locum habere. Hinc e. g. praeſcriptione immunitatem a vectigalibus in freto Danico recte tuentur Bataui aduerſus Danos. Hinc rex Pruſſiae recte ſe praeſcriptione defendit aduerſus Polonos circa ius colligendi electrum. Hinc recte principes quidam Germaniae ſubditis opponunt exceptionem praeſcriptionis, ſi vrgent, comitia debere conuocari.

Obiicitur: quae ab initio ſunt irrita, et iniuſta, illa ex poſtfacto non conualeſcunt. Reſp. verum id eſſe, niſi accedat noua cauſſa. Hic vero noua cauſſa accedit, ex vna parte longi temporis poſſeſſio, ex altera patientia et ſilentium.

§. 12.

num. 1. 2. Pergimus ad partem IIII. vbi diſquirit auctor, *an leges ciuiles de vſucapione etiam principem obligent?* Veteres gloſſatores adfirmant. Grotius recte negat. Nam

1. Leges ciuiles praeſcribuntur ſubditis. Atqui imperans reſpectu ſui nec imperans, nec ſubditus eſt. Ergo ſibi nec leges praeſcribit, adeoque illae non obligant principem.

2. Si princeps ſibi leges de vſucapione tuliſſet, poſſet etiam ſibi indulgere contra legem, (quod vocant diſpenſare,) ſi diſpenſat, ceſſat obligatio.

3. Finis vſucapionis ciuilis eſt, vt dominia inter ſubditos ſint certa: princeps non eſt ſubditus, ergo et eius cauſſa non data eſt vſucapio.

Et hinc fruſtra ſunt, qui regalia, domanialia bona, cet. poſſidentes adverſus principem prouocant ad praeſcriptionem ordinariam iuris ciuilis. At audiendi ſunt, ſi immemorialem praeſcriptionem allegent, quippe quae quum ſit iuris gentium, etiam principes obligat.

§. 13.

Diximus de regalibus: *an ea vſucapione adquiri poſſunt?* Reſp. regalia accipiuntur vel *in ſenſu iuris gentium*, pro iuribus maieſtatis, vel *in ſenſu feudali* pro iuribus quibuſdam fiſcum locupletantibus, e. g. iure venandi, piſcandi, metalla fodiendi. De poſterioribus nullum eſt dubium, quin poſſint vſucapione adquiri etiam a priuatis, vti in Polonia ius ſalinas fodiendi eſt penes priuatos nobiles de Morſtein per praeſcriptionem. De prioribus porro diſtinguendum, ſintne iura maieſtatis incommunicabilia, an communicabilia? Illa ſunt, ſine quibus maieſtas conſiſtere non poteſt, e. g. ius ferendi leges: haec quae ſalua maieſtate et ab aliis exerceri poſ-

poſſunt, e. g. iuris dictio, ius munera quaedam conferendi. Illa nulla praeſcriptione adquiruntur: haec adquiri poſſunt. Quae enim poſſunt in dominio poſſidentis eſſe, ea poſſeſſione recte adquiruntur.

Addatur obſeruatio de confuſione communicationis et diuiſionis iuris maieſtatis: et negandum eſſe moneatur, quod ius de non adpellando ſubditis competere poſſit.

§. 14.

Quaeritur porro contra monarchomachos, *an praeſcribi poſſit libertati?* num. 1. 2.
E. g. Ruſſi ſe ſubiecerunt imperio monarchae ſui ſine reſtrictione. Imperantes iſti etiam ſine interruptione per aliquot ſaecula id imperium exercuerunt, et ſic ſi titulus deeſſet, etjam vſucapione tuti haberi poſſent. At monarchomachi negant praeſcribi poſſe libertati: adeoque ſemper fas eſſe putant populis excutere iugum, et ſe in priſtinam libertatem vindicare. Quaeritur itaque, *an verum id ſit?* Ita argumentantur monarchomachi:

Aut vi quaeſitum imperium, aut populi conſenſu.

Si vi, tunc vim licebit vi repellere, quandocunque fuerit occaſio.

Sin populi voluntate et conſenſu, tunc populus poterit voluntatem mutare, et abrogato imperio monarchiae libertate reſtituere.

Sed hoc dilemma falſum. *Aut vi quaeſitum imperium, aut conſenſu.* Recte. *Si vi, tunc vim licebit repellere.* Illatio haec falſiſſima. Nam et vis iuſta eſſe poteſt, cui non eſt reſiſtendum; et, ſi iniuſta fuerit ab initio, poteſt iuſtus titulus naſci ex pacto, ſiue expreſſo, ſiue tacito, ſubſequente. *Sin voluntate populi, tunc populus voluntatem poteſt mutare.* Falſiſſimum denuo. Contractus enim vel pactio hic eſt bilateralis, quae ſolui non poteſt vnius, ſed vtriuſque conſenſu. Quis diceret emtionem venditionem, quia venditoris voluntate initur, etiam ſolui, ſi venditor voluntatem mutet? Nugae.

§. 15.

V. Supereſt pars quinta capitis, vbi quaeritur, *quaenam res hoc modo per vſucapionem adquiri queant?* Reſp. omnes, quae poſſunt poſſideri. Ex poſſeſſione enim naſcitur vſucapio.

Ex quo ſequuntur duae regulae. 1. *Quae non habent quotidianum exercitium, non poſſunt praeſcriptione adquiri vel amitti.* E. g. gaudet quis iure patronatus, vel conferendi munus eccleſiaſticum: Auus eius miniſtrum eccleſiae conſtituit, qui ſexaginta annos eo functus eſt officio. Iam dum ei ſucceſſor deſignatur, quaeritur, an id ius praeſcriptione exſpirauit? Minime.

2. *Quae merae facultatis ſunt, non ſubiacent praeſcriptioni.* Res merae facultatis ſunt, quae arbitrio meo ſubſunt, e. g. emere apud hunc vel illum mercatorem, cet. An mercator, ſi per triginta annos ab eo ſolo emerim, ſibi ius me cogendi, vt porro emam, adquiſiuit praeſcriptione? Minime.

CAPVT V.

DE ADQVISITIONE ORIGINARIA IVRIS IN PERSONAS, VBI DE IVRE PARENTVM, DE MATRIMONIIS, DE COLLEGIIS, DE IVRE IN SVBDITOS, SERVOS, CET.

§. 1.

ADquiſitio originaria eſt, rerum, quae in nullius adhuc dominio fuerant. Si pro dominio ſubſtitueris poteſtatem, tum et ad perſonas adplicari poterit definitio. Nam et has noſtras eſſe dicimus ob poteſtatem aliquam, qua in illis vtimur, e. g. liberos, ſeruos, vxores, ciues. Tres autem cauſſas conſtituit Grotius, ex quibus haec adquiſitio naſcitur,

a) *generationem, qua adquirimus liberos*, §. 2-7.
b) *conſenſum, quo adquirimus coniuges*, §. 8-16.
ciues et collegas, §. 17-25.
in liberos adoptiuos, §. 26.
in ſeruos, §. 27-31.
c) *ex delicto perſonae*. §. 32.

I. GENERATIONE adquiruntur liberi a parentibus. Et quidem quum ad generationem vtique et pater et mater concurrant, vtrique etiam poteſtas in liberos eſt. At, quum tamen imperium duobus commune facile fiat mater diſcordiarum, quum vnus velit, quod alter nolit: ſequi ait Grotius, vt in dubio praeferendum ſit patris imperium ob ſexus differentiam.

Haec Grotius. Vbi tamen plura monenda. Nam 1. falſum eſt, ſolam generationem producere patriam poteſtatem. Quum enim a) parentes ſint liberi, ipſi quoque procreant liberos, et nemini obnoxios, ſibi pares, non inferiores. b) Spurii generantur a patre et matre aeque, ac legitimi, nec tamen vlla gens patri poteſtatem in ſpurium conceſſit. c) Si ſola generatio eſt cauſſa patriae poteſtatis, ſequitur, vt et ſervi poteſtatem habeant in liberos ex ſe genitos, quod abſurdum.

2. Falſum quoque eſt, ex praeſtantia ſexus deduci poſſe praerogatiuam patris. Aut enim praerogatiua illa ſita eſt in animo, aut in corpore, aut in vtroque. Non in animo, quia ſaepe Nabal ducit Abigaelem. Non in corpore, quia huius praeſtantia nihil conducit ad educationem. Nec in vtroque, quia ſaepe contingit, vt et corpore, et mente ſuperet vxor maritum.

Ergo aliud principium quaerendum eſſe, iam alii viderunt.

Hobbeſius ad occupationem inclinat. Infantes nati, inquit, ſunt nullius. Res nullius cedunt occupanti. Mater prima occupat. Ergo et praecipua eſt eius poteſtas. Infantem a ſe occupatum etiam cum patre communicat. Ergo et hic adquirit poteſtatem, ſed materna inferiorem. Sed hoc multo abſurdius. Quae nullius ſunt cedunt occupanti. Quaenam? res, non perſonae. Omnes liberi homines ſunt nullius: an ideo cuiuis occupanti cedunt? Nugae. Hinc

Digitized by Google

Hinc vera huius iuris ratio eſt EDVCATIO. Infanti opus eſt educatione, alias illi eſſet pereundum. Educationem illam natura, vel ipſe potius Deus demandauit parentibus, dum ipſis amorem erga liberos incredibilem impreſſit. Quum vero ea educatio non poſſit fieri ſine poteſtate quadam dirigendi liberorum actiones: ergo Deus, qui voluit, vt liberi a parentibus educentur, idem etiam voluit, vt parentibus eſſet poteſtas liberorum dirigendi actiones. Quae ipſa eſt patria poteſtas iuris naturalis.

§. 2.

Iam porro quaeritur, *quanta ſit parentum in liberos poteſtas*. Grotius primo tempora diſtinguit §. 2.6. deinde ſtatum naturalem et ciuilem §.7.

I. Tempora tria diſtinguenda monet cum Ariſtotele: 1. *tempus infantiae*, quum nullum adhuc eſt animi iudicium, 2. *tempus poſt infantiam*, vbi quidem ſcit filius, quid agat, ſed tamen adhuc manet pars familiae, 3. *tempus*, *quo filius ipſe familia excedit*.

Iam obſeruat Grotius, maximam eſſe parentum poteſtatem in liberos infantes, paullo minorem in adultiores, omnino minimam in eos, qui e familia exceſſerint; adeoque hoc ius creſcente liberorum aetate decreſcere et imminui. Recte omnino ita cenſet Grotius. Quis enim exiſtimet, patri fas eſſe, filium iam emancipatum et honoribus fulgentem virga caſtigare? Sed non animaduertit vir acutiſſimus, ita ſe principium ſuum deſtruere. Si enim poteſtas parentum eſt ex generatione, ſequitur, vt ea per omnem vitam ſit eadem. At poſterius eſt falſum. Ergo et prius. Ex noſtra autem hypotheſi res clara eſt. Fundamentum patriae poteſtatis eſt educatio. Ea maiore labore fit in infante, quam in adulto, ergo et poteſtas dirigendi actiones decreſcere debet procedente aetate, et demum fere expirare poſt liberorum diſceſſum ex familia.

Iam videbimus, quanta ſit poteſtas parentum ſingulis his temporibus?

1. Primo tempore obſeruat Grotius 1. omnes actiones liberorum abſolute dirigi a parentibus. Recte. Nam tunc ipſi nihil agere poſſunt.

2. Parentibus quoque competere omne ius adminiſtrandi horum liberorum bona. Ob eamdem rationem. Adminiſtrandi, inquam. Nam quod leges ciuiles ſtatuerunt, omnia liberorum bona adquiri parentibus, id ideo non eſt ex iure naturae, quia ſecundum hoc et infantes aliquid proprii poſſidere poſſunt. Facilius tamen cum iure naturae conciliari poteſt conſuetudo multis gentibus communis, quod vſus fructus bonorum aduentitiorum cedat parentibus, quum his non inuidendum videatur hoc educationis praemium. *num. 2.*

§. 3.

II. Secundo tempore parentes dirigunt actiones liberorum ad familiae ſtatum pertinentes, non reliquas, quae iam rationes ipſius filii exigunt: vel, vt magis perſpicue rem exprimamus, officia inter parentes et liberos iam incipiunt fieri reciproca. Parentibus nihil iniuriae debent inferre liberi, at nec liberis parentes. Illi nihil debent agere inuitis parentibus, ſed nec parentes cogere liberos ad quidquam, quod vel eorum naturae, vel rationi repugnat.

Inde facile deciditur quaeſtio, *an poſſint Iudaeis et haereticis liberi inuitis intercipi, vt baptizentur, et in vera religione educentur?* Reſp. minime. Nam infantium actiones omnes vi patriae poteſtatis dirigere poſſunt parentes. Ergo et religionem. Sin vero de adultis ſermo ſit, mul-

to abſurdior quaeſtio eſt, quia ad religionem cogi nemo debet. At nec parentes tunc poſſunt. Hinc ſi filius Iudaei adultus vltro, et conſcientia cogente Chriſtianam religionem amplecti velit: pater fruſtra repugnaret, quia haec actio non ad familiae ſtatum, ſed ad ipſum filii iudicium pertinet. Vid. P. Aerodii *tract. de patr. poteſt.* (*)

§. 4.

Ex eodem principio noſtro ſequitur, vt vtroque tempore parentes gaudere debeant iure coercendi, quia ſine eo educatio procedere haud poſſet. Sed tamen et hic ad aetatem reſpiciendum. Infans aliter coerceri poteſt, ac adultior. Ille et virga caſtigatur, hic minime. Ille etiam ob delicta inuoluntaria, hic ob voluntaria tantum.

§. 5.

Incidit et quaeſtio, *an parentes liberos et alienare poſſint?* Reſp. minime, quamuis Grotius id concedere videatur, ſi lex ciuilis non impediat. Nam planum eſt argumentum:

Quod quis non habet, alteri dare non poteſt.
Dominium in liberos parentes non habens.
Ergo parentes dominium in liberos aliis dare non poſſunt.

Minor clara eſt. Nam patria poteſtas conſiſtit in poteſtate dirigendi actiones liberorum, non in dominio.

Hinc videmus, cur veteres Romani huius modi ius patri conceſſerint: quia nimirum is liberos vere habebat in dominio iuris Quiritium, vti praeclare demonſtratum ab ill. Bynkershoekio in *Opuſc. de iure occidendi liberos.*

III. In tertio tempore filius eſt αὐτεξούσιος, id eſt, ſui iuris. Ceſſante enim educatione, ceſſat et ius actiones dirigendi. Ceſſante enim cauſſa ceſſat effectus.

Sed tamen remanet et hic parentum veneratio: non ob educationem adhuc durantem, ſed ob eamdem olim ſuſceptam. Gratos enim quum eſſe deceat liberos, hinc etiam ſoluta patria poteſtate iis omnem reuerentiam praeſtare, nihil ſine eorum conſilio ſuſcipere, et eos maximi ſemper facere tenentur.

§. 7.

Deinde diſtinguit auctor inter ius naturale et ciuile: Nam permulta ſuperaddiderunt leges ciuiles, quae ex iure naturae deduci nequeunt, veluti

1. Quod ea poteſtas ſit perpetua, et non niſi morte patris vel voluntaria filii emancipatione finiretur;
2. Quod eadem ſe extenderet ad nepotes, pronepoteſque ex filio:
3. Quod ſoli patri ea poteſtas competeret, non item matri;
4. Quod in iure vitae et necis, facultate ter venumdandi filios, et omnia per eos adquirendi conſiſteret.

Haec omnia enim Romanis propria fuiſſe, ipſe agnoſcit Ivstinianvs in *pr. Inſt. de patr. poteſt.* §. 8.

(*) Vera Concluſio, ſed falſa ratio: non enim parentibus jus eſt filios in falſa Religione educare, ſed jus eſt parentibus, ne filii ipſis invitis a patria poteſtate ſubtrahantur; neque id proficit veræ Religioni: quid enim? vel prorſus ſubtrahitur filius, & violatur paternum jus: vel remanet, & periculo profanationis Sacramentum exponitur; niſi tamen & filius & parens ſub domini poteſtate ſit, veluti ſervus: tunc enim nec violatur patria poteſtas, nec periculo Sacramentum exponitur, curante domino ut in vera Religione educetur vel invito parente: hæc obvia cuivis et nota.

Digitized by Google

§. 8.

II. Sequuntur perſonae, quas PER CONSENSVM adquirimus, inter quas primum locum tenent *vxores*. Vnde iam de coniugio agitur ab auctore §. 8-16. et quidem num. 1.

1. Quaeritur, *quanta ſit mariti in vxorem poteſtas?* Reſp. auctor, imperium inter coniuges non eſſe commune, ſed penes maritum, in rebus ſaltim coniugi et familiae. Iam illud imperium mariti omnes leges diuinae et humanae agnoſcunt, nec de iure naturae vllus veterum dubitauit. At de fundamento huius imperii non omnes item ſentiunt. Sunt, qui illud poſitum exiſtimant in praeſtantia ſexus maſculini. Sed ea ſaepe non tanta eſt, vt ideo imperium marito competere poſſit. Alii ex pacto. Sed ſi paciſci poſſunt coniuges, vt imperium ſit penes maritum, paciſci etiam poterunt, vt ſit penes vxorem: quod tamen negabunt multi ob *Eph. V. 23.* et ſimilia dicta. Verum itaque fundamentum vidit Grotius, nempe, quia vxor fit pars familiae mariti, non maritus pars familiae vxoris. Quando autem in familiam mariti tranſit, eo ipſo etiam marito imperium et directionem in ſe concedit, non ſecus ac is, qui ſe arrogari patitur.

2. Quaeritur, *quid ſit de natura coniugii?* Reſp. Grotius, coniugium eſſe talem habitationem maris cum femina, quae feminam conſtituat quaſi ſub oculis et cuſtodia mariti. Idque inde probat, quod talis cohabitatio etiam inter animalia quaedam bruta obſeruetur, veluti inter columbas. num. 2.

Sed neſcio, quid ſibi hic velit Grotius. Quaeſtio eſt, quid ſit de natura coniugii? Id aliter doceri nequit, quam per definitionem. Definitio autem haec coniugii admodum manca eſt. Nam ſi vir caelebs conducat ſibi ancillam, tunc cohabitat mas cum femina, tunc femina conſtituitur ſub cuſtodia et oculis maris, nec tamen inter eos coniugium eſſe, quiſquam dixerit.

Ergo rectius dicitur, eſſe coniugium viri et mulieris coniunctionem ad liberos procreandos educandoſque comparatam. Quidquid itaque ex hac definitione fluit, id eſt de natura coniugii: quod inde non fluit, ex iure poſitiuo vel ciuili eſt; qualia exempla ſunt in *n.* 1. *huius paragraphi*, e. g. quod maritus poſſit vota vxoris ſoluere, quod apud quoſdam populos maritus bona vxorum vendere poſſit, cet. Ex hoc itaque fundamento facile deciduntur reliquae quaeſtiones.

§. 9.

3. Nam quaeritur porro, *an et polygamia, et diuortium ſit contra naturam matrimonii?* num. 1.

1. De polygamia Grotius agnoſcit, illam non poſſe eſſe contra ius naturae. Recte. Nam et maris cum pluribus feminis coniunctio poteſt eſſe ad procreandam educandamque ſobolem comparata, adeoque illa nihil continet, quod ſit definitioni coniugii contrarium.

Deinde idem liquet ex eo, quod in V. T. tolerata fuit polygamia Iudaeorum. Nam et patriarchae, veluti Iacobus, Dauides, cet. plures vxores habuerunt, et ipſe Deus pro beneficio ſuo reputat, quod Dauidi plures vxores dederit, 2. *Sam. X.* 1. 8. Id vero fieri non poſſet, ſi polygamia eſſet iuri naturae contraria.

2. Idem de diuortio dicendum. Nam nec hoc repugnat iuri naturae, modo ex cauſſa iuſta fiat. Quum enim matrimonium ſit maris et feminae num. 2.

Digitized by Google

nae coniunctio, ſobolis procreandae educandaeque cauſſa inita: ſequitur, 1. vt, quemadmodum mutuo conſenſu initur, ita et mutuo diſſenſu diſſolui ſua natura poſſit, 2. vt, ſi alteruter coniugum ineptus ſit ad procreandam educandamque ſobolem, vel iis contaminatus vitiis, vt in ſocietate cum eo viui commode nequeat, diſſolui poſſit matrimonium.

Et hinc ipſa etiam lex V. T. conceſſit diuortia, ipſo fatente Chriſto *Matth. V.* 42. *XVIIII.* 9. An vero Deus aliquid praecepiſſet contra ius naturae immutabile? Minime.

Quamuis vero et polygamia et diuortium non repugnet iuri naturae, nec legi voluntariae V. T. vult tamen Grotius, Chriſti legem naturam coniugii ad perfectiorem normam redegiſſe, et non modo diuortium, ſed et polygamiam prohibuiſſe. Diuortium quidem *Matth. V.* 32. *VIIII.* 9. polygamiam autem 1. *Cor. VII.* 4. dum et uxori dat ius in corpus mariti. Ex quo ſequitur, vt quemadmodum maritus prohibere poteſt, ne vxor corpus communicet cum pluribus: ita eodem iure vti poſſit vxor ratione viri.

Accedunt et alia argumenta, veluti quod Chriſtus locis citatis prouocet ad inſtitutionem primaeuam: Deus autem iunxerat vnum marem et vnam feminam in ſocietatem indiſſolubilem. Item, quod Paulus dicit, vxorem debere habere ἴδιον ἄνδρα, virum proprium. Haec omnia itaque recte ſe habent.

Sed in eo Grotius errorem ſibi familiariſſimum immiſcet; quod Chriſtum nouam et V. T. legibus contrariam legem condidiſſe arbitratur. Nam, 1. falſiſſimum eſt, Chriſtum eſſe nouum legislatorem, quum potius ſit veteris legis interpres. Notum, quid ipſe Chriſtus de ea re dicat *Matth. V.* 17. *ſeq.* 2. Ipſe Seruator, dum prouocat ad primaeuam inſtitutionem, ſatis aperte docet, non nouam a ſe legem dari, ſed illam renouari, et a pſeudermenia phariſaeorum vindicari.

Sed quid dicemus de conceſſione diuortii et polygamiae in V. T. Reſpondet ipſe Chriſtus: *Moſes vobis haec conceſſit propter duritiem cordis veſtri*. Fuit ergo conniuentia Dei, qui multa tolerabat in populo illo duriſſimi ingenii, quae non probabat.

num. 4. Hinc facile etiam carebimus recenſu illo plurium gentium, quae et diuortii libertatem ſuis permiſere, vti Romani, vel polygamiam, vti Aegyptii, Perſae, Graeci antiquiores. Nam 1. gentium mores, vt ſaepe diximus, non faciunt ius gentium. 2. Facile his opponi poſſunt gentes moratiores, quae polygamiam improbarunt, vt Romani, Graeci recentiores, Germani. 3. Ipſae gentes ſemper laudabiliorem monogamiam exiſtimarunt, quam πολυγαμίαν, ceu ex TACITI libello *de moribus Germanorum* patet. (*)

§.10.

(*) Non officit Poligamia prolis procreationi, forte nec officit educationi; at mirum quantum officit concordiæ conjugum, paci familiæ, & tranquillitati domeſticæ: hinc eam fini primario Matrimonii non adverſari fatentur Catholici, adverſari autem ſecundario contendunt; quod ſi licuerit Hebræis in Veteri Teſtamento, inde fuit quod majori bono compenſaretur, propagatione ſcilicet & multiplicatione populi fidelis per carnalem generationem, & ſpe Meſſiæ venturi: rectius alibi Heinecius in Prælectionibus ad Puffendorfium non directe, ſed indirecte finibus Matrimonii Poligamiam repugnare docuit.

Hoc quaeritur, an juſta aliqua poſſit eſſe cauſſa ſolvendi conjugium, ſpectato jure naturæ: ſanioribus ſane Iuris naturalis Scriptoribus viſum eſt nullum jus eſ-

ſe

Digitized by Google

§. 10.

4. Tranſit Grotius ad conſenſum parentum, et quaerit, *an ſi eo ratum* num. 1.
ſit coniugium? Non iam quaeſtio eſt, an conſenſus ille merito exigatur? et an non peccent liberi contra honeſtatem, qui illum negligant? ſed quaeritur, *an ita de neceſſitate ſit, vt eo non impetrato matrimonium ſit irritum*.

Recte id negat Grotius. Nam 1. non omne, quod honeſtati repugnat, irritum eſt. E. g. parum honeſtum eſt, plus donare, quam vires patrimonii ferunt, ſed ideo haec donatio non eſt irrita: non admodum honeſtum videtur, ſenem vxorem ducere, vel ob ſolas diuitias nubere, ſed huius modi nuptiae non irritae habentur. 2. Id nec ex definitione nuptiarum, nec ex definitione patriae poteſtatis fluit. Non ex illa: nam poteſt coniunctio maris et feminae eſſe coniugium, poſſunt et liberi procreari et educari, quamuis non conſenſerint parentes. Non ex hac, quia patria poteſtas, vt paullo ante diximus, educatione ſola nititur. Liberi autem inituri nuptias in eo ſunt, vt educatione non amplius indigeant, ſed eo ipſo excedere ſolent familia paterna.

At ius Romanum nuptias irritas eſſe iubet, niſi patris conſenſus prae- num. 2. 3.
ceſſerit. *pr. Inſt. de nupt.* Sed facile reſpondetur. Hoc non ex iure naturae, ſed ex lege ciuili eſſe: idque probabitur 1. ex eo, quod patris ſolius conſenſus exigitur eo iure, non matris, quum tamen iure naturae ſit par vtriuſque parentis in liberos poteſtas. 2. Quod nec opus ſit filio emancipato patris conſenſu, quum tamen emancipatio iure naturae non tollat venerationem debitam parentibus. 3. Ipſum ius diuinum, quamuis parentum conſenſum requirat, tamen irritas non pronunciat nuptias ſine conſenſu parentum contractas. Id quod Grotius probat exemplo Eſaui, *Geneſ. XXXVI.* qui quum inuitis parentibus nuptias inauſpicatiſſimas contraxiſſet, non tamen a parentibus prohibitus eſt, vxores illas male conciliatas in matrimonio habere et retinere.

§. 11.

5. Quaeritur, *an etiam ii, qui iam in matrimonio viuunt, aliud inire poſſint?* Vbi recte Grotius diſtinguit inter ius naturae et gentium et ius diuinum poſitiuum.

Iure naturae quum licitum ſit diuortium, licebit etiam matrimonium ſoluere, et aliud inire, modo grauis aliqua et idonea cauſſa id ſuadeat.

At iure diuino poſitiuo quum per Chriſti interpretationem nefas ſit, repu-

---

ſe poſſe; contractus enim, qui nulla lege arbitraria, nullo ſtatuto voluntario initur, ſed natura ipſa dictante, ſuadente, impellente, immutabilis prorſus eſt. hinc liquet 1. mutuo conſenſu quidem conjugium contrahi, at non mutuo conſenſu diſſolvi; non enim civilis tantum, ſed & naturalis contractus eſt. 2. majus oriri damnum ex volubili contractu, quam ex firmo ac ſtabili pacto: incerta, dubia, periculi plena educatio prolis in primo, certa, fixa, ſtabilis in altero eſt. 3. ſocietatem perpetuam minus patere diſcordiis, cum ferri omnino neceſſe ſit, quod vitari nequeat, & malum patientia levius fiat, ut ait Poeta. 4. lex vetus conjugi ſolutionem non conceſſit, ſed toleravit ob duritiam cordis Iudæorum, ne in deteriora ruerent, qui ſolvendo conjugio prohiberentur.

Quod vero in Grotium obgannit Auctor, futile plane eſt: Chriſtum legiſlatorem, non interpretem tantum legis Grotius probat. 1. quod & vetera Sacramenta, ritus, cœremonias abrogarit, nova Sacramenta rituſque præſcripſerit. 2. quod & Iudicialia veteris legis amplius non vigere, vigere novæ legis edixerit, in eaque Paſtores, concilia, Hierarchiam dederit, Iudæis inuſitatum & incognitum.

Digitized by Google

repudium vxori dare, non niſi morte ſoluitur matrimonium et diuortio propter adulterium, vti vulgo ex *Matth. V.* et *XVIIII.* colligunt.

Vnde merito quaeritur, *an ex his textibus id ſequatur?* Nos negamus ob has rationes:

1. Aut ſolum adulterium ſoluit matrimonium, aut et aliae cauſſae. Si poſterius: habemus, quod volumus. Sin prius: non potuit Paullus 1. *Cor. VII.* nouam diuortii cauſſam adſignare, malitioſam deſertionem. Atqui adſignauit. Ergo non ſolum adulterium ſoluit matrimonium. Quumque expreſſe dicatur in textu *Matth. V. 32.* παρεκτὸς λόγου πορνείας, et *XVIIII. 9.* εἰ μὴ ἐπ' πορνείᾳ: conſequens eſt, vt πορνεία hic non ſignificet ſolum adulterium.

2. Quid autem ſignificet, praeclare oſtendit SELDENVS *de uxor. Hebr. lib. III. cap. 22.* idque ex ipſa connexione patet. Phariſei tentaturi Chriſtum, hanc ei quaeſtionem proponebant: *an fas eſt cuiquam repudiare uxorem ſuam κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, ob quamcumque cauſſam?*

Nimirum erat haec inter Iudaeos eius temporis maxima controuerſia. Schola Schammaitana id negabat, et diuortium non niſi ob cauſſam *turpitudinis* concedebat, vti Moſes loquitur *Deut. XXIIII. 1.* Contra Hillel, eiuſque ſchola, docebat, ob quamcumque cauſſam licitum eſſe diuortium. Prior ſententia viris probis et iuſtis placebat, id eſt, paucis: poſterior plebi, cui grata erat illa diuortiorum licentia. Quumque fama percrebuiſſet, hanc ſententiam ſcholae Hillelis voce caeleſti fuiſſe probatam, ipſum ſynedrium magnum eam publica auctoritate ratam habuit.

Dum ergo phariſaei interrogant: an fas eſt homini repudiare vxorem ob quamcumque cauſſam? perinde eſt, ac ſi dixiſſent: tunc probas ſententiam Hillelis? Si adfirmaſſet, tunc multis videri potuiſſet Seruator vir parum ſanctus et pius: ſi negaſſet, occaſio illis fuiſſet eum tamquam haereticum denunciandi ſynedrio.

Quid ergo Chriſtus? reſpondet pro Schammaitanis: *dico vobis, qui repudiat vxorem*, niſi ἐπὶ πορνείᾳ, *adulterium committit.* Ex quo ſequitur, 1. vt πορνεία hic ſit quaeuis res turpis, et fini matrimonii contraria, maxime cum 2. ea ſignificatio vocis ſit Helleniſtis frequentiſſima, et hi fere omnia delicta adpellare ſoleant πορνείαν. vti cum adparatu probauit Seldenus. Quod et 3. inde liquet, quod Paullus 1. *Cor. VII.* alteram cauſſam diuortiorum, nempe malitioſam deſertionem addidit, quod ſane non potuiſſet, ſi πορνεία ſignificaret adulterium. (*)

§. 12.

(*) Quaeſtio ſatis implexa implicatior fit aggeſtis argumentis nulla re diſtincta 1. aliud ſane divortium vinculi, aliud thori conjugalis; quod permiſſum ſit alterum ex cauſſa, non ſequitur permiſſum et primum. 2. quaeſtionem non unam, ſed bicipitem Chriſto propoſitam uno verborum tenore, nempe an divortium thori et vinculi licitum ſit. 3. Chriſtus quaeſtionem dirimit quoad divortium thori, hoc nempe non licere conjugibus niſi ob πορνείαν; his verbis: *quiſquis uxorem ſuam repudiaverit, praeter quam ob πορνείαν, eum adulterare*; quoad vero divortium vinculi, docet hoc numqam et nuſquam licere conjugibus; ablata voce πορνεία, his verbis; *qui repudiatam duxerit, itidem adulterare:* quia ſcilicet manet vinculum conjugale; *Mulier*, ait abſolute *Apoſtolus, alligata eſt legi, quanto tempore vir eius vivit, quod ſi dormierit vir eius, ſoluta eſt a lege viri.* vinculum ergo non πορνεία, ſed morte diſſolvitur.

Quaeſtiones ſubjectae facile definiuntur, diſtincta quaeſtione, ſcilicet permitti divortium quoad thorum et cohabitationem, ob inſidias vitae, ob abortum, ob morbum contagioſum, aliaque quibus alterutrius partis jura graviſſime violantur, vel impediuntur culpa alterutrius.

Ad

§. 12.

6. Iam noua et ea quidem vexatiſſima naſcitur quaeſtio *de inceſtis nuptiis* ſeu *gradibus prohibitis*. Quum fere omnes gentes honeſtiores abſtinuerint a nuptiis conſanguineorum; a) quaeritur, *an ea prohibitio ſit iuris naturae*?

Negat id Grotius *n.* 1. excepto coniugio inter parentes et liberos, de quo *n.* 2.

Negat, inquam, hanc prohibitionem eſſe iuris naturae. Nam 1. ea non fluit ex definitione connubii antea explicata. Liberi procreari et educari poſſunt etiam a parentibus conſanguineis.

2. Rationes, quas vulgo adferunt, ſunt nullius ponderis. E. g. quod PLVTARCH. *Quaeſt. Rom.* 108. et AVGVSTINVS *de ciuit. Dei*, *lib. XV. cap.* 16. exiſtimant, eas nuptias prohibitas, vt latius ſpargantur amicitiae, nec intra vnam familiam conſtarent adſinitates. Ratio enim haec magis politica eſt, quam iuris naturae.

3. Immo aliquando hae nuptiae vtiliſſimae videntur, e. g. ſi iam liberi ex priore matrimonio adſint, et nouerca ſit vxoris defunctae ſoror, ſane tolerabilior erit nouerca, quam extranea. Ita etiam ſi virgo ſit *ἐπίκληρος*, id eſt, ex aſſe heres, conſuletur familiae, ſi agnato nubat, vt patrimonium penes familiam maneat. Quod hoc caſu ipſe Deus praecepit, *Ruth. cap.* 4. nec non lex Attica apud DEMOSTH. in *orat. ad Leocharem*.

Attamen inter adſcendentes et deſcendentes matrimonia ipſo iure naturae prohibita videntur, *num.* 2.

1. Quia turbantur reſpectus, e. g. ſi filius vxorem ducat matrem, tamquam filius eam venerari debet, tamquam maritus eidem imperare. Ita et liberi inde nati erunt patris liberi, et ſimul fratres vterini, matris filii et ſimul nepotes ex filio. Quae confuſio reſpectuum rectae rationi et matrimonii naturae repugnare videtur.

2. Quia pudori naturali repugnant huius modi nuptiae. Nam quem non puderet cum matre congredi?

At poſterius argumentum non maximi momenti eſſe videtur, quamuis *num.* 3.
Grotius ad obiectiones quaſdam reſpondeat. Nam

Ad extremum addo *πορνείας*, turpitudinem, qua voce uſus eſt Moyſes Levit. cap. XVIII. pluſquam vicies, nonniſi foeditatem incontinentiae ſignificare, quae quidem inter conjuges nonniſi Adulterium eſt, inter conſanguineos et affines inceſtus cet. generalius quidem incontinentiae genus ea voce ſignificatur, quod inter conjuges ad Adulterium plane contrahitur: quae adjciuntur aliae divortii cauſſae, eo redeunt, unde diſceſſimus.

Quod addit Auctor, nimirum apud Apoſtolum ſolvi poſſe conjugium non adulterio tantum, ſed & *malitioſo* alterutrius diſceſſu, proinde ex Chriſti verbis non unicam ſolvendi conjugii cauſſam adulterium eſſe, ſed aliam, vt eſt *malitioſa deſertio*, reponimus id poni quod eſt in quæſtione: negamus enim, adulterio ſolvi vinculum conjugale, negamus & ſolvi *malitioſa deſertione*: excepto tantum, ſi infidelis a fideli diſcedat: quæ ſane exceptio favore fidei ab Apoſtolo facta eſt: non enim Conjugium illud ad Sacramenti rationem evectum eſt; quamvis hodie etiam controverſum ſit, an deſerto liceat novum inire conjugium, de quo alibi commodius differemus.

Sed jam de Poligamia, de divortio toto fere opere terque quaterque dixit Heinecius: in Prælectionibus præſertim ad Puffendorfium eadem fere recinit: faſtidium parit inanis eorundem repetitio: quæ heic repoſuimus, repoſita terque quaterque puta, ne obloqui tertio quoque verbo Heinecio ad nauſeam videamur.

Digitized by Google

1. Diogenes et Chryſippus prouocabant ad animalia quaedam ab inceſtu non abhorrentia, e. g. gallos gallinaceos.

Sed reſp. Grotius: quamuis ab his nuptiis non abhorreat natura brutorum, abhorrere tamen naturam humanam, adeoque id ſufficere ad probandum, quod repugnet iuri naturae, quod et teſtimoniis Xenophontis, Mich. Epheſii, Lucani probat.

num. 4. 2. Socrates apud Xenophontem in *Memorabilibus Socratis* exiſtimat, nihil turpe ineſſe his nuptiis, praeterquam inaequalitatem coniugum, eſſe enim eos aetate diſpares, et hinc plerumque matrimonia huius modi fore ſterilia.

Reſp. Grotius: ſic et prohibenda fuiſſe matrimonia inter ſenem et iuuenculam. Et ſane ſi pater ſit annorum 35. filia annorum 15. quis dixerit, ſperari non poſſe liberos?

num. 5. Denique vt Diogenem et Chryſippum eo fortius ſtringat, obſeruat, et beſtias quaſdam ab his commixtionibus abhorrere. Idque probat partim teſtimonio ARNOBII *lib. V. aduerſ. gent.* partim exemplo apud ARISTOT. *Hiſt. anim. lib. VIIII. cap.* 47. et OPPIAN. in Cyneg. *lib. I.* qui referunt, equum Scythicum cum matre committendum, refragatum, nec vmquam adduci eo potuiſſe, vt cum matre congrederetur, niſi equa inuoluta pannis.

Haec ſunt, quibus pudorem illum naturalem probat Grotius, quod eius argumentum tanti fecit LAMBERT. VELTHVYSEN in *Principiis iuſti et decori*, vt non ſolum graduum prohibitionem, ſed et totum ius naturae ex pudore naturali deriuandum putaret.

Sed paucis moneo: 1. pudorem eſſe adfectum indifferentem, et ſaepe pudere homines boni aeque, ac mali. E. g. bonum eſt, fateri peccata, et veniam eos rogare, quos offendiſti: ſed pudet.

2. Pudor apud omnes non eſt idem. Pro ratione enim temperamenti alium facile, alium difficulter pudor occupat. Sic Romanos pudebat matrimonii cum propinquis; Perſas non pudebat. Ergo inde nihil argnitur. (*)

3. Hiſtoria illa de equo admiſſario lepida eſt, ſed admodum dubia. Sane quod olim factum, cur non hodie fit? Non ſolent hodie equi tam religioſi et caſti eſſe.

§. 13.

num. 1. b) Hactenus de iure naturae: iam de iure poſitiuo uniuerſali. Quaeritur ergo, *an non ſaltim hoc prohibeat huius modi nuptias?*

Reſpondet Grotius, omnino prohibere, prouocans ad *Lev. XVIII.* et *XX.* Quumque nonnulli exiſtiment, has leges eſſe mere forenſes, adeoque non obſtringere Chriſtianos, contrarium triplici argumento demonſtrat,

1. Quia ſub finem iſtorum capitum dicat Moſes, et Cananaeos ob haec delicta terra expulſos. Vnde argumentatur:

Quicumque delinquunt, eos lex quaedam obligat.
Cananaei inceſtis nuptiis contractis deliquerunt.
Ergo eos obligauit lex.

2. Quia hae leges in N. T. repetuntur. Sic e. g. Paullus 1. *Cor. V.* 1. inceſtum damnat inter priuignum et nouercam, et eas nuptias ipſis gen-

(*) Pudor, de quo Grotius, non ille eſt, qui vario educationis, conſuetudinis, aetatis, affectuum genere varius eſt: ſed ille ſane, quem ſentiunt homines ubique, ſemper, omnes, cum nempe natura ipſa erubeſcunt, oculoſque ſaniorum improbantium fugiunt, vitantque.

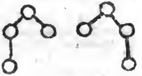
gentilibus abominabiles fatetur. Iam quum leges forenſes in Nouo Teſtamento nullius auctoritatis ſint: adparet ſane, has leges non eſſe forenſes, ſed morales.

3. Quod et Hebraei eas leges naturales eſſe exiſtiment, quia et vere- num. 3.
cundia naturalis ab his nuptiis abhorreat, et facile alias conuictus inter has perſonas quotidianus occaſionem dare poſſet ſtupris, niſi prohibitae eſſent hae nuptiae.

Sed tertium hoc argumentum admodum dilutum eſt. Nam pudorem naturalem nihil probare, iam ſupra oſtendimus. Alterum autem naturae humanae repugnat, de qua recte poeta: *Nitimur in vetitum*. An minus periculi a ſtupro erit inter perſonas coniunctas, quod prohibitio accedat?

c) Iam noua naſcitur quaeſtio, *an* Leuit. *XVIII.* et *XX. gradus pro-* num. 4.
hibeantur, an perſonae tantum? Illud plerique putant, quos et nos ſequimur: hoc e recentioribus Schilterus et alii quidam. Rationes noſtrae ſunt:

1. Quia vbi eadem ratio, ibi eadem eſt iuris diſpoſitio. At ratio ſita eſt in propinquitate carnis, quae eadem eſt in duabus perſonis eiuſdem gradus. Ergo et hic valet prohibitio, etiamſi perſona *Levit. XVIII.* non expreſſa ſit. Sic e. g. ibi *v.* 13. prohibetur matrimonium

cum matertera, non cum auunculo: et tamen, quum eiuſdem gradus ſint, quis dubitet, quin matrimonium et inter hos non ſubſiſtat?

2. Quia haec natura omnium legum eſt, vt ob rationis latitudinem late interpretandae ſint, quia non omnes caſus exprimi queunt.

3. Quia hanc interpretationem ſuadet *v. 6.* vbi occurrit regula generalis, quam poſtea exempla ſequuntur. Vbi vero regula occurrit cum exemplis, ibi liquido extenſiua interpretatio locum habet.

Redit Grotius ad Hebraeos, qui has leges *Leu. XVIII.* vniuerſales pu- num. 5.
tare *n.* 3. diximus. Iam addit Grotius, eoſdem has leges arceſſere ab ipſo Adami tempore, vt tanto facilius reddi poſſit ratio, cur omnes homines obligent. Alias enim, inquiunt, non poſſet reddi ratio, cur Deus et gentiles puniuerit ob inceſtas nuptias.

Sed haec ſola coniectura eſt Hebraeorum, nullo nixa fundamento certo et hiſtorico: vnde nec ei immorabimur.

Iam ad alias gentes, quas itidem huius modi nuptias damnaſſe obſeruat. Hinc ex Mich. Epheſio, Diod. Siculo, Platone, Dione Pruſaeenſi num. 6.
demonſtrat, communem hanc fuiſſe omnium gentium ſententiam, praeterquam Aegyptiorum, Perſarum, et aliquot Barbarorum.

Quamuis autem huiusmodi inductio, vt ſaepe monui, non probet ius gentium, nec adeo certum ſit, omnes gentes in eo conſpiraſſe, quum et de Cimone Athenienſi referat Cornelius Nepos, eum ſororem habuiſſe in matrimonio, idque licuiſſe facere legibus Athenienſium: hic tamen haec obſeruatio alicuius momenti eſt. Nam quum et Romani, et aliae gentes eoſdem fere gradus, quos *Leu. XVIII.* prohibitionis ſuggerat rationem: merito quaeras, vnde hanc notitiam ſibi adquiſiuerint gentiles? Et recte *n.* 7. reſpondet Grotius, per veterem legis diuinae famam, vel per traditionem. Gens enim res huiuſmodi a gentibus vicinis didicit. Ab Hebraeis Phoenicii, ab his Graeci, ab his Romani, et ſic porro. Exemplo eſſe poſſunt res plures, e. g. quod omnes gentes numerent per decurias, quod omnes tempora metiantur per ſeptimanas. Vid. Grot. in opuſculo

 de

de veritate relig. Chriſtianae, vbi et alia huius generis collegit.

§. 14.

d) Addit et alia monita Grotius, veluti, quod in vlterioribus gradibus aliquando perſona prohibetur, altera conceditur; quum ſint eiuſdem gradus. Sic e. g. prohibitum eſt ducere amitam. *v.* 12. At non prohibitum ducere fratris filiam. Quaeritur itaque, *quae ratio diſcriminis?*

Grotius ſequitur Ebraeos, et hanc adſignat cauſſam, quod in fratris domos minus pateat aditus, quam ad aedes auorum et auiarum: adeoque hic maius ſit ſtupri periculum quam illic. Sed haec nihili ſunt. In promtu eſt ratio ſolidior, nempe turbatio reſpectuum. Amita eſt loco matris, ergo non poteſt decore vxor eſſe eius, a quo filialem venerationem iure exigeret. At in nuptiis cum fratris filia non turbantur reſpectus, quia facilius haec marito praeſtabit obſequium, quum eum quodammodo patris loco venerari debeat.

num. 2. Altera obſeruatio eſt, leges de inceſtu inter adſcendentes et deſcendentes, nec non de matrimonio fratrum et ſororum ſemper irrita reddere huius modi matrimonia: at reliquas leges plerumque poenam tantum irrogare. Id probat ex canonibus apoſtolicis, qui tantum deponi iubent clericum, alios poenitentiae eccleſiaſticae ſubiiciunt, ſi inceſtum admiſiſſent.

Sed hoc non vbique receptum. Plerumque enim omnia matrimonia *Leuit. XVIII.* prohibita irrita ſunt. In reliquis locus eſt diſpenſationi principis.

num. 3. 4. Tertia obſeruatio eſt, quod pleraeque gentes vltra gradus *Leuit. XVIII.* prohibitos et alios quoſdam prohibuerint, tamquam ſepimentum legis, ne ob vicinitatem violarentur leges *Leu. XVIII.* Sic. e. g. inter patrueles Deus non prohibuit matrimonium, nec inter conſobrinos: quia tamen proxime hoc matrimonium accedit ad nuptias fratrum et ſororum, illud prohibitum reperimus *l.* 3. *C. Th. de inceſt. nupt.*

Sed hac ratione abuſi ſunt pontifices Romani, qui initio ad ſeptimum, deinde ad quartum gradum ſuae computationis prohibuerunt nuptias, tantum vt principes haberent obnoxios, et pro diſpenſatione extorquere poſſent pecuniam. Vid. THOMASII *not. ad Lancellot. Inſtitut. iur. canon.* tit. *de nuptiis*. (*)

§. 15.

num. 1. Hactenus de vero coniugio: iam quaedam *de concubinatu* adduntur. Hic ante omnia ſtatus controuerſiae recte formandus. Non iam loquimur de muliere, quae marito alieno ſuccumbit; haec enim non concubina eſt, ſed pellex: nec de ea, quae furtim cum caelibe rem habet: hoc enim ſcortum eſt: ſed de femina, quae ſine ſollemnitate nuptiali ſe viro iungit, ita vt inter hos ſit coniunctio perpetua ſobolis procreandae educandaeque cauſſa inita. De hac *coniunctione* quaeritur, *an iuri naturali repugnet?*

Id recte negatur. Nam 1. definitio matrimonii ſupra data etiam huic quadrat concubinatui, atque inde ſequitur, concubinatum eſſe verum matri-

(*) Quod Eccleſia quædam addiderit impedimenta Matrimonii, Principibus aliquando præeuntibus, aliquando comitantibus, certe ſuffragantibus, extra calumniam eſt; nam Matrimonium contractus eſt naturalis, civilis, religioſus: ut naturalis legibus naturæ, ut civilis legibus Principum, ut religioſus Eccleſiæ diſpoſitioni ſubeſt: porro non refragantur Eccleſia & Principatus, ſed ſuo ordine ad bonum comune ſive huius, ſive alterius vitæ conſpirant: hinc concurſu duplicis Poteſtatis pacifice huc uſque negocium hoc proceſſit.

trimonium iuris naturae, quod in nuptiis nullam ſollemnitatem exigit, quamuis non ſit ciuile, adeoque et effectibus ciuilibus deſtituatur. Hinc concubina non gaudet iure vxorum, non capit partem hereditatis, liberi ex ea procreati non ſunt in patris poteſtate ciuili, non ſunt heredes ſui, quamuis iure naturae ſint vere liberi, et hinc vocentur liberi naturales.

2. Honeſtae eſſe poſſunt huius concubinatus cauſſae, e. g. diſparitas conditionis. Sic ſaepe magni principes amant honeſtam feminam, ſed plebeiam, quumque eam uxorem habere nequeant, eam ducunt quaſi vxorem, quem concubinatum vocari nouimus matrimonium ad morganaticam. Ita enim concubina loco vxoris adſcita aliquando eſt, ne nouerca liberis induceretur. Id quod factum nouimus ab Antonino Phil. imp. vt eſt apud Ivl. Capitolin. *eius vit. cap. vlt.* *num. 2.*

§. 16.

Denuo ad quaeſtionem delabitur Grotius, *an matrimonia contra has leges inita irrita ſint ſemper?* Sed quia de hac quaeſtione ad §. 14. *n.* 2. actum eſt: iterum hic actum agere nolumus. *num. 1. 2.*

§. 17.

Egimus hactenus de perſonis, quae noſtrae fiunt per conſenſum. Conſenſus iſte duplex eſt, vt Grotius ſupra §. 8. *n.* 1. docuit, vel conſiſtit in conſociatione vel in ſubiectione. Per conſociationem fiunt nuptiae, de quibus hactenus, et *vniuerſitates*, de quibus in poſterum.

Eae iterum duplices, vel *priuatae*, vel *publicae*. *Priuatae*, quae habent pro fine vtilitatem priuatam, e. g. ſocietas mercatorum: *Publicae*, quae vtilitatem publicam. Et hae denuo vel *in populum* fiunt, vel *ex populo*. Si multi conſociantur in populum, tunc ex hac conſociatione naſcitur *res publica*: ſin multi ex populo conſociantur, inde fit *vniuerſitas, collegium, corpus*, cet.

1. Quia omnes conſociati conſtituunt vnam perſonam moralem, ea voluntatem ſuam exſerit vel per paucos, vel per plures, vel per omnes. Primum eſſet iniquum, tertium impoſſibile; ergo reliquum manet ſecundum.

2. Quia alias numquam ad liquidum peruenirentur. Nam qui in collegio ſunt, ſunt aequales. Aequalis aequali legem praeſcribere nequit. Ergo nec poterit vrgere, ſuum ſuffragium ſapientius eſſe ſuffragio alterius. Ergo nec ponderari poſſunt ſuffragia, ſed numerari, adeoque plura ſuffragia ſemper vincunt pauciora.

3. Res ipſa et experientia docet, infeliciſſimas eſſe vniuerſitates, vbi aliud obtinet. E. g. cur in Polonia nihil ad liquidum perduci poteſt? cur omnia comitia ſine fructu diffluunt? Quia ibi vnus omnium ſuffragia reſcindere poteſt.

§. 18.

Regula II. *Si par eſt ſuffragiorum numerus, nihil agitur*. Quum enim ſuffragantes ſint aequales et eiuſdem conditionis et poteſtatis in re publica, ſequitur, vt vna pars alteram cogere non poſſit, vt ſibi adſentiatur. Excipiuntur tamen caſus.

1. *Si calculus Mineruae accedat*, id eſt, ſi pares fiant condemnantium et abſoluentium ſententiae: tunc enim reus abſoluitur. Vocatur *calculus Mineruae*, ſi cui iudicum vel praeſidi facultas datur, ſuffragium ſuum addendi vel condemnantibus vel abſoluentibus. Dicitur autem calculus Mineruae, quia quum Clytemneſtra maritum Agamemnonem occidiſſet, filiu-

Digitized by Google

filiuſque utriuſque Oreſtes mortem patris ultus, matrem interemiſſet: parricidii accuſatus in areopago pluribus ſententiis iudicum condemnatus eſt, quam abſolutus. Minerua itaque calculum addidit abſoluentibus, ut ſuffragia fierent paria, quo facto abſolutus eſt. Eo calculo nihil aequius eſt. Vid. Io. Henr. Boecleri *Diſſ.* elegantiſſima *de calculo Mineruae*, quae habetur in *Diſſ. acad. tom. I. pag.* 200.

2. Si paria ſuffragia ſint, et alteruter poſſideat. Tunc enim in dubio melior eſt conditio poſſidentis, quia in eius perſona duo iura concurrunt, alterum certum poſſeſſionis, alterum dubium tituli, quum alter ſolum titulum dubium, pro ſe alleget.

§. 19.

Reg. III. *Duae ſententiae pari ſuffragiorum numero nixae, ſi ſint eiuſdem naturae, coniungendae ſunt, vt id valeat, in quod vtraque pars conſenſit.* Id euenit. 1. quoties in quantitate tantum differunt ſuffragantes, e. g. Titius ab vna parte condemnatur in decem, ab altera in 20. tunc decem ab eo exiguntur, quia in hos vtraque pars conſenſit. 2. Quoties in modo rei non conueniunt, et vterque modus coniungi poſſit. E. g. vna pars cenſet, reum eſſe priuandum officio, altera eumdem relegandum.

Vnde plane huic regulae non eſt locus, ſi ſententiae diuerſae ſint naturae. E. g. vna pars Titium condemnauit in viginti, altera relegari iuſſit. Hic iniquum eſſet coniungere ſententiam, quum altera pars in alterius ſententiam diuerſae naturae non conſenſerit.

§. 20.

Reg. IIII. *Abſentium nulla habetur ratio.* Videri hoc poſſet iniquum, quia et abſens eſt membrum collegii, adeoque et ſcripto poſſet dare ſuffragium.

Sed facilis reſponſio. Sententiae dicuntur praeuia deliberatione et conſultatione. Qui vero abeſt, is conſultationi non interfuit, nec audiuit alterius partis rationes, adeoque nec ſententiam dicere poteſt, ſine praeiudicio praecipitantiae. Saepe domi quis ita adfectus eſt animo, vt pronus ſit in ſententiam, quam facile dimitteret, ſi alterius rationes audiuiſſet. Exemplo eſſe poteſt Iulius Caeſar, qui in cauſſa Ligarii eo propoſito audiebat Ciceronem, vt hominem condemnaret: ſed audita ea oratione ita mente perturbatus, commotuſque eſt, vt abſolueret.

§. 21.

Reg. V. *Qui prior in collegio fuit, in ordine quoque prior eſt.* Sunt enim pares. Inter pares nihil poteſt praerogatiuam dare, quam aetas, vti videmus in fratribus, ſociis, collegis.

Fallit tamen ea regula, ſi in collegio ſint diuerſi ordines, nam tunc ei tantum aetatis inter ſe habent rationem, qui ſunt eiuſdem ordinis. E. g. conſilium aulicum imperatoris conſtat ex nobilibus et eruditis, nobiles numquam poſtponuntur eruditis, quum ſint aetate poſteriores, at inter nobiles ipſos aeque ac inter eruditos aetatis vel temporis habetur ratio.

§. 22.

Reg. VI. *Vbi non omnium eodem modo intereſt, ibi in ſuffragiis ſeruatur proportio non arithmetica, ſed geometrica.*

Iuſtiſſimum enim eſt, vt proportio ſeruetur inter id, quod cuiuſque intereſt, et numerum ſuffragiorum, ne ii, quorum parum intereſt, ſuffragiorum numero vincant reliquos.

Sic

Sic e. g. ſi tres ſint heredes, vnus ex ſemiſſe, reliqui ex quadrante, iniquiſſimum eſſet, ſi vnus, qui ex maxima parte heres, duorum reliquorum ſuffragiis ſtare cogeretur.

Et inde eſt, quod in re publica Belgii foederati non ſunt paria omnium prouinciarum ſuffragia, ſed vti Hollandia plus reliquis contribuit, ita plura habet ſuffragia.

Attamen id non vbique obſeruatur. Nam in Germania princeps minimus aeque virile ſuffragium habet, ac princeps potentiſſimus, idemque in Heluetia obſeruatur, vbi res publica Bernenſis, reliquis omnibus potentior, non plus pollet ſuffragio, quam reliquae.

§. 23.

Hactenus regulas de ſuffragiis dedimus. Pergit iam Grotius ad *poteſtatem ciuitatis in ſubditos, qui in ciuitate manent* §. 23. *in eos, qui ciuitate excedere volunt*, §. 24. et *in exſules*. §. 25.

De poteſtate ciuitatis in ſubditos recte docet, eam tamquam totum integrale in ſingulas partes ius maximum habere, adeoque de omnibus ciuium actionibus externis, leges condere poſſe. Recte addit, de actionibus externis. Internae enim non cadunt ſub imperium ciuile, adeoque abſurdum eſt leges praeſcribere velle intellectui, quid credere, quam religionem tenere debeat.

Poteſt equidem ciuitas religionis cuiuſdam, ſtatui ſuo incongruae, exercitium prohibere. (ſed hoc externum eſt), poteſt etiam eos, qui certam religionem profitentur, terris ſuis excludere, nec eis concedere aditum: at cogere homines, vt hoc credant, quod ipſis videtur incredibile et impium, id plus quam tyrannicum eſt. Vtrumque demonſtro. I. Omnes actiones externas ciuium ciuitati ſubiectas eſſe, ita probo:

Vbi conſenſus et conſociatio eſt in vnam voluntatem, ibi omnes actiones ciuium externae ciuitati ſubiectae ſunt.

In ciuitate eſt conſociatio omnium in vnam voluntatem.

Ergo, cet.

Minor clara eſt. Aeque abſurdum enim eſſet, in ciuitate vnumquemque agere, quod ſibi libeat, quam membrum aliquod corporis non ſubeſſe directioni mentis. Vnde et toties in libro Iud cum id repetitur, tamquam ſignum anarchiae: *eo tempore non erat rex in Iſrael, vnuſquiſque agebat, quod rectum videbatur.*

Minor patet ex ciuitatis origine et natura, de qua infra pluribus.

II. Religionem vel fidem non ſubeſſe ciuitatis imperio ita probamus:

Quidquid cogi nequit, id nec legibus ſubeſt.

Intellectus, ad quem τὸ credere pertinet, non poteſt cogi.

Ergo intellectus, ad quem cet. *legibus non ſubeſt.*

Minor clara. Intellectus eſt potentia neceſſaria; non poſſum ipſe intellectum cogere, vt credat circulum habere angulos, bis tria eſſe centum, cet.

§. 24.

Altera quaeſtio eſt, *an ciuibus de ciuitate abſcedere liceat, ſine venia?* Hic primo obſeruat, in quibuſdam ciuitatibus id non licere, veluti in Ruſſia. Immo et in Germania, et Polonia loca quaedam ſunt, vbi id non licet. Sed res facilis eſt. Diſtinguendum inter ſubditos, qui ſimul ſerui ſunt, et ſubdito liberos. Serui ſunt ſubditi 1. in imperiis deſpoticis vel herilibus, quale eſt Ruſſicum, Turcicum, Perſicum, cet. 2. in impe- *num.*

imperiis, vbi ſoli nobiles ingenui, plebeii ſeruilis conditionis, vti in Polonia, vel 3. vbi ruſtici ſaltim ſunt ſeruitutis ingo adſtricti, vt in Weſtphalia, ducatu Meklenburgico, Holſatico, in Luſatia. Hi ergo omnes, quum ſint glebae adſcripti, poſſunt cogi, vt in ciuitate maneant, et ſi fugam capeſſant, vindicari a dominis, Vid. HERTIVS in *Diſſ. de homin. propr. tom. II. Opuſc.*

num. 2. 3. Vbi autem ciues ſunt liberi, ibi alia obtinet diſtinctio. Aut enim gregatim abſcedere conantur, aut vnus vel alter. Priore caſu id poteſt impediri, poſteriore non item. I. Ratio prioris membri eſt, quia quum ſemel ciues conſenſerint in id, quod ſalus rei publicae exigat, conſenſiſſe etiam intelliguntur, ſe non diſceſſuros, vbi periclitetur ea diſceſſione res publica. Et hinc quum ex municipiis Italicis tam multi Romam migrarent, vt vrbes pene inanes relinquerentur, lege Mucia Claudia cautum eſt, vt omnes cogerentur in patriam redire. II. Ratio poſterioris membri eſt, quia ex vnius vel alterius diſceſſu nihil detrimenti capit res publica, adeoque nemo cogendus in ciuitate manere, cuius membrum eſſe nolit. Sed tamen res ipſa docet, id non licere;

1. Si quis ad hoſtes velit deficere, quia haec proditionis ſpecies.
2. Si aeris alieni vel delicti cauſſa abſcedere, quia haec fuga eſſet.
3. Si periculum eius perſonam exigat. Hinc miles in obſidione vel imminente praelio fruſtra miſſionem flagitabit.

§. 25.

Tertio quaeritur, *an et in exſules ciuitati, vnde profecti, ius ſit?* Negat Grotius. Nam exſilium eſt amiſſio ciuitatis. Si ergo ciues eſſe deſierunt, nec vlla in eos poteſtas eſt ciuitati.

Sed tamen et exſules comiter venerari patriam tenentur, nec ad hoſtes deficere. Notum eſt illaetabile et triſte fatum baronis de Patkul, crurifragio puniti a rege Sueciae Carolo XII. qui ex Liuonia exſul, ad Ruſſos et regem Poloniae ſe contulerat, et bellum fouerat aduerſus Suecos. Supplicium dirum et iuſto ſeuerius eſt: nec tamen ſine noxa fuiſſe exiſtimandus Patkul.

§. 26.

Diximus ſupra, conſenſu in poteſtatem noſtram redigi perſonas vel per conſociationem, vel per ſubiectionem. Ex conſociatione oriuntur matrimonia, vniuerſitates, ciuitates, collegia, de quibus hactenus: per ſubiectionem fiunt *liberi adoptiui*, §. 26. *ſerui*, §. 27-30. *populi deuicti.* §. 31.

Arrogationis fundamentum eſt libera ſubiectio. Homo enim ſui iuris quum ſe poſſit addicere in ſeruitutem: quidni etiam in poteſtatem patriam, multo mitiorem et vtiliorem?

Sed de adoptione paullo ſubtilior quaeſtio eſt, an pater poſſit filium ſuum alii dare in adoptionem? Videtur enim patrium ius eſſe perſonaliſſimum, quod non magis alii cedi poteſt, quam ius in vxorem. Et hinc Grotius diſerte negat, naturam hoc ſinere, et hinc tantum concedit, vt pater filium alendum det alii.

Sed reſp. patria poteſtas iuris naturalis, vt ſupra docuimus, nihil aliud eſt, quam ius dirigendi actiones liberorum ob educationem. Quum ergo alius ſaepe ipſis parentibus aptior ſit ad dirigendas filii actiones: quidni huic ius patrium cedi poſſet? Si pater per aliquot annos paedagogo ius ſuum recte cedit, quidni et alii in perpetuum, ſi id filio vtile fore intelligat?

§. 27.

Digitized by Google

§. 27.

Altera ſubiectionis ſpecies, eaque ignobiliſſima, eſt in ſeruitute. Quamuis *num.* 1.
enim Romano iure liber homo non ſit in commercio, adeoque nemo ſe poſſit in ſeruitutem mancipare: ius naturae tamen id non impedit. Cuilibet enim licet iuri in ſui fauorem introducto renunciare, adeoque et libertati.

Vnde et legem hanc Romanam apud alias gentes non valuiſſe, obſeruat ipſe Grotius.

Poſſet videri, ſeruitus iuri naturae repugnare. Sed id merito negatur. *num.* 2.
Seruitus enim 1. in ſe nihil aliud eſt, quam obligatio ad perpetuas operas. Si non iniuſtum eſt obligari ad annuas operas, quidni et ad perpetuas?

2. Ipſa quorumdam natura ad ſeruitutem aptiſſima et tota comparata eſt, ita vt nec actiones ſuas dirigere, nec victum et amictum ſibi lucrari poſſint. Vnde Ariſtoteles, quamuis parum adcurate, quoſdam natura ſeruos eſſe dixit. Hi homines ſi alieno beneficio et arbitrio viuunt, quid hoc iniqui eſt?

3. Ipſe Deus ſeruitutem probauit, tum in V. T. inter Iſraelitas, tum in N. T. per Paullum 1. *Cor. VII.* 20. 21. 22.

§. 28.

An autem *ius naturae dominis etiam ius vitae et necis in ſeruos concedit?* Negat Grotius, additque rationem, quia nemo poſſit hominem occidere, niſi capitale commiſerit.

Sed facile patet, Grotium hic mutaſſe ſtatum quaeſtionis, quem primus recte formauit THOMAS. in *Fundament. iur. nat. et gent.* Nimirum ius vitae et necis non eſt promiſcua occidendi licentia, ſed ius coercendi delinquentes etiam ſupplicio capitali. Quum enim principi competat ius vitae et necis in ſubditos: quis tamen dixerit, eum poſſe promiſcue faeuire in vitam ciuium? Eſſet haec iniuria et tyrannis, non ius vitae et necis. Si ergo delinquentes coercere non iniuſtum eſt: ergo in ſe nec iniuſtum eſt, ſi id ius conceditur dominis in ſeruos.

Sed tamen quum id non ſit iuris naturae praeceptiui, ſed permiſſiui, omnino ciuitas id ius dominis recte adimit, 1. quia facile degenerare poteſt in tyrannidem, quia 2. aliquando delicta manerent impunita, ne domini ſeruorum iacturam facerent.

§. 29.

Progreditur auctor ad nobilem quaeſtionem, *vtrum parentem ſequatur* *num.* 1.
partus ſeruilis? Legibus ciuilibus fere certum eſt, partum ſequi ventrem, adeoque ex duorum dominorum ſeruo et ancilla prognatum ad dominum ancillae pertinere. Sed iure naturae communem eſſe partum arbitratur Grotius, quia vterque parens ſit cauſſa partus.

Ego neutrius puto iure naturae eſſe, ſed liberum; nullus enim hic titulus eſt, cur dominus eum, qui liber natus eſt, ſibi vindicet: homo autem ſemper liber naſcitur:

Sed obiicit Grotius, vernam ſeruum merito fieri in compenſationem *num.* 2.
alimentorum, quae a parentibus accipere nequeat. Sed reſp. 1. ſeruum et peculium habere poſſe, vnde vernam alat; 2. alimenta puero, ſerui filio, data non eſſe tanti, vt in comparationem venire poſsint ſeruitutis perpetuae.

§. 30.

Obſeruat Grotius, eſſe quoſdam ſeruitutis gradus, quos paullo adcuratius deſcribemus. Nam

1. Eſt ſeruitus mercenaria, omnium mitiſſima, quia et mercedem accipit ſeruus, et non niſi operas conuentas debet.

2. Eſt ſtatu-libertas, ſeu libertas ſub conditione vel ex die conceſſa, quia libertatem ſperant.

3. Eſt eorum, qui ſe addicunt vltro, nam hi vendi non poſſunt iure naturae qui perſonam domini elegiſſe videntur.

4. Eſt eorum, qui venditione adquiſiti, nam hi in commercio ſunt.

5. Eſt captiuorum, nam hi ob animum hoſtilem et fugae periculum durius haberi poſſunt.

§. 31.

Tertio et victae gentes ſe ſubiiciunt per deditionem. Eſt autem *deditio* vel *perfecta*, Germanis vocata *auf Gnade und Ungnade*, quando dedititii ſibi nullas conditiones ſtipulantur, alia *imperfecta*, quae fit ſub certis conditionibus.

Priore caſu quamcumque conditionem iis imponere poteſt victor, modo non in eos ſaeuiat. Mortis enim euitandae cauſſa ſeſe dediderunt: et dum eos recipit victor, non poteſt illos occidere, quia in hanc conditionem conſenſit.

Poſteriore caſu adcurate implendae ſunt conditiones. Ex pacto enim et hoſti obligamur, quia hic non vt hoſtis, ſed vt homo conſideratur. Vnde iuri naturae et gentium aduerſantur, qui dedititios ſub conditione receptos durius habent.

§. 32.

III. Vltima cauſſa, ex qua ius in perſonam naſcitur, eſt delictum. Sed quamuis facile largiamur.

1. Ex legibus ciuilibus delicti cauſſa aliquos ſeruos fieri, vt iure Romano incenſos, feminas ſeruili amore bacchantes, libertos ingratos, qui ſe pretii participandi cauſſa venumdari paſſi, cet. nec negemus

2. leges has iuſtas eſſe poſſe, quia quum iure naturae delicta morte puniri poſſint, nihil obſtat, quo minus et ſeruitute puniantur. Tamen

3. nego iure naturae ob delictum quemquam fieri ſeruum eius, quem delicto laeſit, quia delictum vt actus tranſiens etiam poenam tranſeuntem requirit, non ſeruitutem, quae eſt conditio perpetua. Iuri naturae huiusmodi ſeruitus non repugnat, ſed tamen non eſt iuris naturae, quae ſaepe auctores confundunt.

CAPVT VI.

DE ADQVISITIONE DERIVATIVA FACTO HOMINIS. VBI DE ALIENATIONE IMPERII, ET RERVM IMPERII.

§. 1.

Supra diximus, adquiſitionem vel originariam eſſe, vel deriuatiuam. Originaria adquirimus, quae antea in nullius dominio vel poteſtate fuerunt, et quidem vel quoad rei ſubſtantiam per occupationem, vel quoad eiuſdem incrementa per acceſſionem. Deriuatiua autem adquiſitio per-

Digitized by Google

pertinet ad rem, quae iam in alterius dominio eſt, et ad nos transfertur per traditionem, alioſque modos, de quibus paullo poſt. Hactenus ergo actum de modis originariis, iam de *deriuatiuis* agendum.

Adquiſitio deriuatiua denuo duplex eſt, et vel *facto hominis* fit, vel *facto legis*. Facto hominis 1. *per traditionem*, de qua §. 1 - §. 13. 2. *per teſtamenti factionem*, de qua §. 14. De adquiſitione, quae fit facto legis, agetur capite ſequente.

Poſſe aliquem per traditionem dominium rei ſuae in alium transferre, expediti iuris eſt. Nam 1. id fluit ex definitione dominii, quae et ius de re diſponendi comprehendit. Atqui non poteſt quis dicere, ſe de re ſua libere diſponere, niſi habeat ius alienandi, dominiumque ſuum transferendi in alium.

2. Id ius etiam inde poteſt demonſtrari, quia vnicuique licet rem ſuam derelinquere. Si id poteſt ita fieri, vt res cedat cuiuis occupanti: quidni poſſem et in alterius fauorem dominio meo renunciare?

Sed tamen, vt translatio dominii ſubſiſtat, quaedam et in dante requiruntur, et in accipiente.

In dante requiritur actus externus, ex quo colligi poſſit, eum, alterum dominum eſſe velle. Cogitationis enim nulla certa notitia eſt.

Ex quo facile deciditur quaeſtio, *an traditio praeciſe requiratur?* Iure *num. 2.*
ciuili res certa eſt: neque enim poteſt hoc iure ius in re naſci ex ſolo contractu, ſed ex ſubſequente traditione. Sed de iure naturae id negandum videtur. Recte. Nam 1. quid opus eſt traditione, vbi de voluntate tradendi conſtat? ſane qui vult antecedens, vult et conſequens. 2. Quid iniquius eſt, quam me iure meo excidere ob intermiſſum actum, qui non eſt in mea poteſtate, ſed in poteſtate alterius, quocum contraxi? E. g. emi a typographo librum, ſolui pretium, ſed librum non tradidit, pollicitus ſe eum mihi cras traditurum: accepto pretio librum Maeuio vendit et tradit. Non poſſum iure ciuili vindicare librum tamquam meum, quia mihi nondum traditus eſt, quum tamen traditio non a me, ſed ab illo fieri debuerit. Sic ob intermiſſum actum, qui in poteſtate non mea, ſed alterius erat, dominio rei pecunia mea emtae priuor. Quid iure naturae iniquius?

Hinc recte dixeris, haec eſſe ex iure ciuili, quod et plura alia, e. g. iudicialem reſignationem, effeſtucationem, in Geldria receptam, ſeruileſque ritus inuexit, ne homines dicerent, ſe non animo deliberato tranſtuliſſe dominium. Haec de requiſito ex parte dantis.

§. 2.

Ex parte accipientis itidem requiritur voluntas ſigno quodam declarata, quia 1. translatio dominii eſt actus δίπλευρος vel bilateralis, 2. quia beneficium nemini obtruditur, et 3. quia incertum alias eſſet, an placeat conditio, ſub qua tradenda res, eiuſque transferendum dominium.

Acceptat autem aliquis vel *expreſſe* per declarationem ſubſequentem, e. g. dono tibi librum, ego accepto: vel *tacite*, per rogationem antecedentem, e. g. dona quaeſo mihi hunc librum: dono. Hic etſi alter non iterum acceptet, acceptaſſe tamen videtur, dum rogauit, in anteceſſum.

Sed de tacita obſeruandum, eam ſufficere, ſi idem datur, quod rogatum, non, ſi minus vel plus. E. g. vende mihi, quaeſo, hos quatuor equos: vendo tibi vnum: vel, vende mihi duos: vendo quatuor.

Digitized by Google

§. 3.

Iam haec ſuo more ad negotia publica transfert Grotius, et quaerit, *an et imperium alienari poſſit, ſiue totum*, §. 3. *ſiue per partes.* §. 4-13.

De toto regno iam ſupra *lib. I. c. 3.* §. 12. vidimus, illud vel *patrimoniale* eſſe, vel *vſu fructuarium*. Si patrimoniale eſt, eſt in dominio ſummi imperantis, adeoque ab eo poteſt alienari. Sin vſufructuarium, tunc nec poteſt a rege alienari, quia non eſt in proprietate et dominio regis; nec a populo, quia regi iam eſt ius, quod ei inuito auferri nequit,

Poteſt ergo ab vtroque ſimul, quia ſic nullius intereſt, cui ius ſit alienationem impediendi. Sed de hoc ſupra iam actum.

§. 4.

Iam de partibus ſummi imperii quaeritur, *an et illae alienari queant?* Et reſpondet Grotius, id fieri non poſſe niſi ipſa illa pars conſentiat. Ratio eſt, quia 1. qui ſe ciuitati vel regno adſociarunt, cenſentur formam rei publicae et modum imperandi elegiſſe, ergo ex pacto non poſſunt reiici, et iis aliud obtrudi imperium. 2. Poteſt et fieri deterior partis alienandae conditio, dum imperii minus potentis pars fit. Et hinc merito id illa inuita fieri non poteſt. Hinc quum rex Franciae, Ioannes, Philippo, filio iuniori, Burgundiae ducatum et comitatum daret, id non prius fieri potuit, quam conſentirent Burgundiae ordines. Conf. Serran. *Hiſt. Franc.* in *Carolo ſap.* et *Franciſco I.* Ita et notum, quum Albertus, landgrauius Thuringiae, totam prouinciam Thuringicam venderet Adolpho Naſſouio, imperatori Romano, non ſolum filios, ſed et ipſos ordines Thuringiae ſe oppoſuiſſe, et armis quoque ſe defendiſſe.

§. 5.

Quum vero officia imperantium et ſubditorum tum inuicem, tum inter ſe ſint reciproca: ſequitur, vt nec pars quaedam imperii reliqua parte inuita ſe ſeparare poſſit. Nihil aequius, quum id fluat ex ipſa regula fundamentali iuris naturae: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Quam iniquum eſſet, ſi res publica Belgica vnam ex prouinciis foederatis inuitam et innocentem foedere excluderet: tam iniquum foret, ſi vna reliquis inuitis diſcedere vellet.

Excipitur tamen et hic neceſſitas, quae non habet legem, e. g. ſi pars quaedam ciuitatis bello oppreſſa a ciuitate liberari nequeat, poteſt ſibi conſulere.

§. 6.

Hic obiectionem remouet Grotius:

> *Si neceſſitate vrgente pars poteſt ſe ſeparare a toto imperio, totum imperium autem neceſſitate quidem vrgente partem recte alienat, ſequitur, vt parti in totum plus liceat, quam toti in partem.*

At poſterius eſt abſurdum.

Ergo et prius.

Sed reſpondet Grotius admodum ſubtiliter et ſcholaſtice, 1. partem eſſe in toto imperio, tamquam in ſubiecto adaequato indiuiſibiliter, vti anima ſit in corpore, 2. partem vti iure, quod ante ſocietatem habuerit, non item corpus.

Sed haec nihili. Tu dixeris, haec fluere ex pacto: 1. Qui ſe imperio aggregant, ii ſibi ſtipulantur defenſionem a toto, non autem cuiquam permittunt facultatem ſe alienandi. Ergo totum imperium non poteſt alienare partem inuitam. 2. Imperium, quod partem recipit in communionem rei

rei publicae, promittit defenſionem, ergo ea non praeſtita, vel quando praeſtare eamdem nequit, ceſſat partis obligatio, et hinc ſibi conſulere poteſt.

§. 7.

Aliud autem eſt pars imperii, aliud locus vel regio quaedam in imperio. Pars conſtat ex regione, et hominibus illam incolentibus, et imperio ſubiectis; locus vel regio et hominibus vacare poteſt. Illam inuitam ciuitas alienare nequit, haec libere alienatur.

Ex quo colligit auctor, partem territorii deſertam a ciuitate vel populo libero recte alienari, et quidem vel a rege et populo ſimul in regnis vſufructuarii, vel a rege ſolo in patrimonialibus.

Ratio ſatis clara. Vbi nemo eſt, qui contradicere poſſit, ibi aliquid iure fit. Hic autem territorii pars vacua hominibus nec poteſt contradicere, nec conqueri, ſibi factam iniuriam, adeoque iure illud alienatur a populo.

Populo autem ius eſt contradicendi, ſi ex poſſeſſione huius modi terrae rei publicae periculum immineat. e. g. ſi montana regio vendatur, et emtor eam caſtellis et praeſidiis muniat.

§. 8.

Quum itaque partem imperii alienare nefas ſit ſine eius conſenſu: quaeritur, *annon exceptionem admittat haec regula?*

Sunt quidam ex ICtis in margine allegati, qui duplicem comminiſcuntur exceptionem, 1. vbi neceſſitas totius corporis id exigit, 2. vbi ſuadet vtilitas inſignis.

Sed recte Grotius vtramque exceptionem reiicit. Nam

1. Ob neceſſitatem ſe pars illa corpori adgregauit. Ergo abſurdum eſſet, ſi vrgente huius modi neceſſitate alienaretur, et contra naturam pacti reiicerentur a corpore.

2. Ob vtilitatem nihil contra pactum fieri a ciuitate poteſt cum detrimento tertii: ergo nec ob vtilitatem alienari poteſt pars imperii, niſi ea alienatio vtrique vtilis, et pars illa conſentiat. Abſurdum enim eſſet, vnum paciſcentem pactum violare poſſe ſub praetextu vtilitatis.

§. 9.

Quum ergo alienatio partis imperii prohibita ſit: quaeritur, *an alienatio et infeudationem ac oppignorationem comprehendat, adeoque et illae prohibitae ſint?*

Regulae de ea re paullo adcuratius formandae. Regnum vel patrimoniale eſt, vel vſufructuarium.

I. In patrimonialibus imperans, quum alienare poſſit pro lubitu, poteſt et infeudare et oppignorare, nec quiſquam id iure impedit.

II. In vſufructuariis quum omnis alienatio prohibita, prohibita etiam infeudatio et oppignoratio, niſi conſenſu populi, vel eorum, qui populum repraeſentant, ſtatuum. Sic e. g. princeps eccleſiaſticus adhibere tenetur conſenſum capituli; rex vel princeps pares curiae, vt in iure feudali vocantur.

Porro ſciendum, feuda vel de nouo conſtitui, vel antiqua renouari, vel aperta nouo vaſallo concedi. III. Primo caſu valent regulae paullo ante expoſitae. IIII. Secundo caſu non opus eſt populi conſenſu, immo iniuriam facit dominus vaſallo, ſi inueſtituram denegêt, quia ex contractu tenetur. V. Tertio caſu et vſufructuario conceditur infeudatio in rebus in-

Digitized by Google

infeudari ſolitis. 1. *Feud.* 6. II. *Feud.* 35. *fin.*

Sed quaeritur, *cur in infeudatione et oppignoratione idem iuris ſit, quod in alienatione, quum tamen in infeudatione dominium directum, in oppignoratione, plenum dominium retineatur?* Reſp. 1. quia dominium directum omni vtilitate priuat dominum. Omnes enim fructus capit vaſallus, adeoque multum vtilitatis ſubtrahitur ciuitati vel rei publicae. 2. Quia in oppignoratione non ſolum poſſeſſio naturalis amittitur, ſed et ea recuperari nequit, niſi re veluti iterum emta.

§. 10.

Vidimus hactenus, quatenus prohibita ſit alienatio partis imperii: ſuccedunt iam aliquot limitationes et ampliationes, vti a ICtis vocantur.

I. Limitanda eſt regula in caſu functionum ciuilium, quas ex mente Grotii populus in perpetuum iure hereditario concedere poteſt, non item princeps vſufructuarius, ſiue electione, ſiue lege ad ſucceſſionem vocatus, quia temporarii regni effectus non niſi temporarius eſſe poſſit.

Sed hoc falſum, et periculo non caret iſtud principium, effectum temporarii regni non poſſe eſſe perpetuum. Quid fiet ergo paci et foederi ab huius modi rege inito?

Tu dic: *omnes principes et rectores ciuitatum poſſunt officia et munera ciuitatum in perpetuum et iure hereditario concedere, ſi id mos ciuitatis ferat: non vbi contraria conſuetudo eſt.* Nam

1. Res non eſt tanti, vt ideo comitia ſtatim indicentur totius populi.

2. Quod ſemel conſuetudine inoleuit, in id populus conſenſit tacite. Quid enim intereſt, ſuffragio populus voluntatem ſuam declaret, an rebus ipſis et factis? *l.* 35. §. 1. *D. de legib.*

3. Vbi conſuetudo huius modi non obtinet, ibi princeps ſequi tenetur officiorum naturam, quae in ſe non perpetua ſunt, ſed cum perſona exſpirant.

§. 11.

II. Ampliatio pertinet ad bona principum dominialia. Princeps poſſidet bona triplicia. Alia enim pertinent ad patrimonium, (*Chatoull-Guther*) alia ad fiſcum, (*Domanien*,) alia ad aerarium.

Ad patrimonium pertinet, quidquid princeps poſſidet non tamquam princeps, ſed tamquam priuatus, e. g. quod habuit ante principatum, tamquam priuatus, quod ſua pecunia emit, tamquam priuatus. Sic e. g. principes Friſiae orientalis patrimonium habent Eſens et Grietſiel, quia id poſſederunt iure allodii, antequam ad principatum perueniſſent.

Ad fiſcum vel domanium pertinet, quidquid ad ſuſtentandam principis aulam deſtinatum, vnde etiam in epiſcopalibus vocantur *Taſel-Guther*, eoque non ſolum pertinent iura quaedam pinguiora, e. g. uenationis, metalli fodinarum, mulctandi, cet. verum etiam praefecturae quaedam et praedia, *Cammer-Guther*, *Furſtliche Ambachten*, cet.

Ad aerarium pertinent, quaecumque ſuſtendandis reipublicae oneribus inſeruiunt, vt tributa, vectigalia, cet. Quod diſcrimen et modos adquirendi egregie expoſuerunt Klockivs, Thomasivs, et Conringivs.

In patrimonio princeps eſt dominus, in fiſco vſufructuarius, in aerario nudus adminiſtrator.

An ergo haec bona alienare poteſt? Patrimonium poteſt, domanialia, et quae ad aerarium pertinent, non poteſt, quia hic nullum dominium habet, quod poſſit in alium transferre.

Immo

Immo ne populus quidem alienare poteſt domania, quia principi eſt ius in illis quaeſitum: quum tamen poſſit populus de aerario diſponere, in quo tanto plus iuris habet populus quanto minus princeps habet.

Et hinc ius illud naſcitur reuocandi domania, nulla obſtante praeſcriptione, quod ſaepe familias grauiter adfligit.

§. 12.

Monet iam Grotius, non confundenda eſſe patrimonia cum iis, quae in fructu ſint. Nam e. g. metalli fodinae ſunt in fructu, quia ſunt domanium, et hinc a principe alienari nequeunt; at pecunia, quae inde redit, eſt in dominio et patrimonio principis, et poteſt hic de ea pro lubitu diſponere. Quod exemplum clarius rem illuſtrat, quam quae adduxit Grotius.

§. 13.

Redit auctor ad oppignorationem, et quum antea docuerit, eam fieri non poſſe a principe ſine conſenſu populi: iam limitationem addit, niſi princeps plenum habeat et abſolutum imperium.

Nimirum in huius modi principatibus et regnis aliquando contingit, vt tributa ob neceſſitatem publicam non poſſint tam celeriter colligi. Hinc princeps pecuniam mutuam ſumit, et aliqua bona publica vel domanialia oppignorat: quae poſtea populus luere tenetur. *An id fieri poteſt?* Omnino. Nam proinde eſt, ſiue ſubditi tributa inferant in aerarium, ſiue iis luant bona oppignorata.

§. 14.

Reliqua eſt poſterior pars capitis de teſtamentis. Nam et hic facto hominis dominium ab vno ad alterum transfertur. Hic quaeritur, num. 1.

1. *Quid ſit teſtamentum?* Eſt alienatio rei condiſionalis et reuocabilis, retenta interim poſſeſſione et pleniſſimo fruendi iure. Ita Grotius, ſed falſo. Definitio enim meras continet contradictiones. Alienatio eſt translatio dominii. At teſtamentum non transfert dominium, quamdiu teſtator viuit. Immo ſe inuicem tollunt alienatio et reuocabilitas, alienatio et nullius iuris in heredem translatio. Falſum quoque eſt, teſtatorem ſibi retinere tantum poſſeſſionem et ius fruendi. Retinet enim ipſum dominium pleniſſimum, quia non poſſidet nomine heredis, ſed ſuo, et habet praeterea ius vindicandi rem ab vnoquoque, etiam ab ipſo herede. Quis autem dixerit, poſſeſſorem vindicare rem poſſe?

Hinc rectius dixeris, teſtamentum eſſe vltimam voluntatem de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit. Iure ciuili haec definitio non ſufficeret: ſufficit tamen, ſi abſtrahas a iure ciuili.

2. *An iuris naturae ſint teſtamenta?* adfirmat Grotius, quia licet vnicuique alienare ſub conditione, reuocabiliter. Sed hunc eius conceptum iam deſtruximus. Nam 1. teſtamentum demum valet, quum iam velle amplius nequit teſtator. Id tam inconcinnum eſt, vt voluntas noſtra incipiat, poſtquam velle deſiimus, id eſt, poſtquam non volumus. 2. Nullum poteſt reperiri fundamentum obligationis, cur mortui voluntati parere teneamur. Quod adeo verum eſt, vt LEIBNITIVS *in noua methodo iuris prudentiae* hic recurrendum putet ad immortalitatem animae; quaſi vero animae damnatae obligemur, aut quaſi beata curet, quid hic geratur. 3. Abſurdum eſt, leges de ſucceſſione ab inteſtato tolli voluntate priuati, maxime quum 4. pleraque teſtamenta ex inuidia, odio, et aliis vitiis oriantur.

Ergo

Ergo iure naturae tunc valida videntur teſtamenta, ſi quis viuus transfert dominium rerum ſuarum vel poſſeſſionem. Sed tunc teſtamentum non erit irreuocabile.

num. 2. 3. *An et exteri teſtentur?* Recte Grotius huius modi prohibitionem ex iure ciuili eſſe ait. Sed tamen non ſequitur, ſi iure ciuili exteri non poſſunt teſtari, id poſſe eos facere iure naturae, quia iam oſtendimus, non abſolute teſtamentifactionem eſſe iuris naturae.

Ergo hypothetice reſpondendum erit. Poſito enim, teſtamentifactionem eſſe iuris naturae, et quatenus eſt iuri naturae conſentanea, eatenus nulla eſt iura naturae inter ciues et peregrinos differentia, et teſtamentifactio his aeque, ac illis, concedenda.

C A P V T VII.

DE ADQVISITIONE DERIVATIVA, QVAE FIT PER LEGEM, VBI DE SVCCESSIONE AB INTESTATO.

§. 1.

Adquiritur aliquid vel facto hominis, vel facto legis. Lex vel naturae et gentium eſt, vel ciuilis.

Iam de lege ciuili non agitur, 1. quia modi fere infiniti ſunt variarum gentium legibus variis introducti; 2. quia et modi quidam adquirendi ciuiles iniuſti ſint, veluti bona naufragorum colligendi ius, quod multae gentes ſibi vindicant.

Hoc ius defenditur alioquin his argumentis:

1. Quod mare ſit ſub imperio populi, ergo et bona naufragorum tamquam acceſſorium maris facta. Reſp. eodem modo colliges: metalli fodinae ſunt principis: ergo ſi annulus incidit in hanc cauernam, ille fit principis; ſi annulus meus incidit in fontem Titii, fit Titii. Quaſi pro acceſſorio ſit habendum, quod nec natura, nec induſtria hominis rei accedit.

2. Res pro derelictis habitae ſunt nullius: cedunt ergo occupanti. Reſp. ſi nullius ſunt, quidni cedunt omnibus, ſed fiſco? Cur ipſi domino rem ſuam occupanti eripiuntur a fiſco? Et quis umquam audiuit, rem pro derelicta haberi: quam velim inter res meas habere?

3. Aequum eſt, has res pro defenſione maris cedere fiſco. Reſp. immo iniquum eſt, a miſeris exigere praemium vel mercedem, et non potius ab illis, quibus defenſio profuit.

§. 2.

num. 1. Porro lege naturali et gentium dupliciter adquirimus, vel *expletione iuris*, vel *ſucceſſione ab inteſtato*.

Expletio iuris eſt ius accipiendi et ſibi vindicandi aliquid alienum, pro eo, quod ſibi debetur. Id non vno modo fieri ſolet, veluti

1. Priuata auctoritate, a) per retentionis ius, e. g. Titius mihi debet 100. commodauit mihi libros magni pretii, ego hos libros nego me redditurum; donec ſatis fecerit. Et hoc modo defendunt exemplum Iſraelitarum, vaſa aurea et argentea Aegyptiorum pro mercede operarum debita

bita retinentium. Vide locum TERTVLL. *lib. II. aduerſ. Marcion. cap.* 10. *in nota allegatum.* b) Per pignoris capionem. Sic e. g. moribus obtinet tantum non ubique, vt ſi hominem vel quadrupedem damnum dantem in meo deprehendam, tunc pignus capere poſſim, idque iudici offerre, tamdiu retinendum, quoad mihi fuerit ſatis factum.

2. Publica auctoritate, a) per arreſtum, ſi debitoris mei res iuſſu iudicis retineantur, donec mihi fuerit ſatis factum. b) Per repreſſalias, ſi gens nobis vel noſtris ſubditis ſatis factionem denegat, et nos ſubditorum alienorum rebus et bonis tam diu manus iniicimus, donec fuerit ſatis factum.

Sed quaeritur, *an licita ſit huius modi iuris expletio?* Reſp. affirm. ſed certis caſibus.

1. Si aliter rem recuperare non facile poſſim. E. g. ſi debitor in fuga ſit, vel in prouincia remotiore habitet, quis enim tunc vitio vertat, ſi iure retentionis vel arreſti vtamur? *num.* 2.

2. Si aliàs incerta foret probatio. E. g. ſi boues agrum meum depaſcentes deprehendo, eoſque abigo, et deinde conqueror, vicini boues mihi damnum dediſſe: negabit hic, boues ſuos fuiſſe. Quis ergo vitio mihi vertet, ſi pignus ceperim?

3. Si plane a iudicibus nullum auxilium ſperandum, e. g. ſi exteri iudices nobis denegent iuſtitiam: tunc enim locum habent repreſſaliae, de quibus infra.

Ratio vna omnium horum iurium, quia quemadmodum mihi ius priuatae defenſionis reuiuiſcit, vbi iudicis non eſt copia: ita eodem modo et ius priuatae ſatis factionis, ſi a iudice nihil ſpei.

§. 3.

Alter modus adquirendi ex facto legis eſt SVCCESSIO AB INTESTATO; eaque vel *priuatorum*; §. 3-11. vel *imperantium*, §. 12. *ad fin.*

Primo quaeritur, *quodnam ſit ſucceſſionis ab inteſtato fundamentum?*

Si omnes leges ciuitatum variarum inter ſe comparamus, in ſucceſſione ab inteſtato duplicem earum finem deprehendimus. Alii enim populi ad familias, earumque conſeruationem reſpexerunt, vti veteres Romani: vnde non ſuccedebant emancipati, non cognati, ſed ſoli liberi ſui, et his deficientibus, agnati; quia ex lege Voconia ne filiae quidem et agnatae admittebantur. Ita et apud Iſraelitas filiis tota hereditas cedebat, filiabus ſola dos debebatur. Vid. BYNKERSHOEK *Obſeruat. lib. II. cap.* 1. SELDEN. *de ſucceſſ. Ebr. lib.* 1. *cap.* 1.

Alii populi ſucceſſionem ab inteſtato referebant ad voluntatem defuncti praeſumtam. Vnuſquiſque enim praeſumitur res ſuas ei relinquere velle, quem habuit cariſſimum. Aut enim res voluit nullius eſſe, aut fiſci vel aerarii, aut iis obtingere, quos duce natura maximi fecit. Atqui primum abſurdum, ſic enim cederent occupanti, adeoque nemo per vitam ſciret, annon inimico, annon ſtulto adquirat. Secundum abſurdius; ſic enim fiſcus poſtremo ſolus omnia occuparet. Ergo praeſumtio eſt, relicta illa bona voluiſſe defunctum illis, quos habuerit cariſſimos. Et hoc fundamentum videtur iuris naturalis et gentium.

Si ergo porro quaeras, *quos habere videamur cariſſimos*: experientia docet, amorem deſcendere, ſi non habeat, quo deſcendat, tunc adſcendere, ſi nec adſcendere poſſit, ad latus divergere. Ergo ſucceſſio 1. eſt *deſcendentium*, 2. his deficientibus *adſcendentium*, ac denique 3. nec his ſuperſtitibus *collateralium*.

Digitized by Google

§. 4.

num. 1. Prima ergo et praecipua eſt ſucceſſio *liberorum* vel *deſcendentium*. Huius ſucceſſionis fundamentum Grotius conſtituit in obligatione ad alendos liberos, ſed perperam. Nam colligi non poteſt: parentes liberis debent alimenta: ergo et bonorum partem debent. Ita enim ſuccederent tantum parentibus liberi infantes, impuberes, et minores, non adulti, et maiores, nec hi tantumdem ſibi capere poſſent, quam illi. Immo agnati ſic plane non ſuccederent. Accedit, quod potius in contrarium argumentari liceat, parentes iam alimentorum onere premuntur, ergo non imponendum illis nouum onus liberis relinquendi bona. Ergo potius verum fundamentum eſt, quod paragrapho antecedente expoſuimus, nempe, quod amor deſcendit. Elegans ea de re eſt locus ARISTOTEL. *Ethic. lib. VIII. cap. 12. magis adſicitur cauſſa gignens erga genitum, quam genitum erga gignentem. Nam quod ex aliquo ortum eſt, id ei quaſi proprium eſt. Poſt hos autem magnum momentum ſitum in eodem ſanguine et eadem radice.*

Sed rem tamen expendamus. Quaerit Grotius, *an parentes alimenta debeant liberis?* Negant alii, alii adfirmant. Grotius vtrosque conciliare conatur diſtinguendo inter obligationem perfectam, vel iuſtitiam expletricem, et imperfectam, ſeu attributricem. Non priore, ſed poſteriore parentes obſtringi ad alimenta praebenda putat.

Verum videtur omnino obligatio perfecta eſſe. Idque probo 1. a fine Dei, qui dum liberos imbecilles, et ſui ipſius incurioſos creauit, voluit eos ab aliis ali: dumque parentibus tam tenerum eorum amorem inſeruit, praeciſe voluit, vt a parentibus alerentur. Quod vero voluit Deus, id pro lege naturae eſt, adeoque alendi obligatio, ex lege eſt, et proinde perfecta.

2. Ex effectu. Ita enim argumentor:

Si obligatio ad alendum tantum imperfecta eſſet, nemo poſſet puniri, ſi ea infanti denegaret, eumque perire fame pateretur.

At puniri poteſt.

Eſt ergo alimentorum obligatio perfecta.

num. 2. Idem Grotius illuſtrat inſtinctu illo naturali brutorum: nullum enim eſt animal, quod pullos non alat eousque ſaltim, donec ipſi ſibi offulas quaerere poſſint. Quamuis itaque bruta id non faciant ex lege vel obligatione interna, ſed ex naturali inſtinctu: certe tamen inde licet argumentari:

Si ex hoc inſtinctu naturali patet, Deum velle, vt bruta alant pullos: multo magis ex amore hominibus inſito ſequitur, vt parentes alant liberos.

Quaerit porro: *quid de liberis ex damnato coitu natis ſentiendum? an et illi alendi?*

Alii illos vetat IVSTINIANVS *Nou. XXXXVIIII. cap. 15.* Quod abſurdum pleriſque videtur, Nam quum penes illos nulla culpa ſit, ſed penes parentes: quo iure poena illis irrogabitur, et tam dura quidem, vt fame pereant?

Sed quidquid ſit de verbis Iuſtiniani duriſſimis: ſane eius ſententia tam dura non fuit. Voluit enim, vt alimenta acciperent non ciuilia, ſecundum parentum conditionem, ſed naturalia et neceſſaria, quae ſufficiant vitae conſeruandae. Alii aliter.

Nobis ſufficit, quod ex iure naturae certiſſimum ſit, hos quoque liberos alendos. Haec enim obligatio eſt ex conditione liberorum ſibi alendis non ſufficiente. Quum ipſi ſe alere nequeant, ab aliis ſecundum intentionem Dei alendi. Sed a quo? In liberis iuſtis et legitimis hoc ipſum oſtendit inſtinctus parentum naturalis: idemque adeſt erga liberos illegitimos. Si vero in paren-

Digitized by Google

parentibus ſupprimatur, aut in odium mutetur, id inde eſt, quod parentes ex damnato huius modi coitu metuant poenam. Sufficit ergo, parentes eſſe liberorum huius modi cauſſam. Gignens vero cauſſa ſemper erga genitum adficitur, vti paullo ante ex egregio loco Ariſtotelis vidimus.

Denique et liberos vlteriorum graduum alendos, recte obſeruat Grotius. *num.* 4. Dum vero id Iuſtiniani teſtimonio probat ex *l. vlt. C. de bon. quae lib.* quippe qui hoc propter ipſam naturam fieri oportere ait, rem non ſatis demonſtrauit. Noſtrum fundamentum eſt ſolidius, Amor deſcendit, et, quo magis deſcendit, eo flagrantior eſſe ſolet: Vnde magis plerumque nepotes amant aui, quam liberos parentes. Ergo ex hoc ipſo inſtinctu naturali recte colligas, eos, ſi parentes praemortui ſint, ad alendos illos adſtrictos eſſe.

§. 5.

Iam de parentibus. De iis concedit Grotius, quod ſint alendi, ſed non *num.* 1. potat tantam eſſe obligationem, quam ſuperiorem, additque rationem, quia liberi in hoc mundi theatrum producuntes nihil ſecum adferant, parentes iam aliquid lucrari potuerint.

Nos ita dicimus. Obligationem aeque perfectam eſſe liberorum, alendi parentes, quam parentum alendi liberos. Quum enim illa ſolo inſtinctu naturali nitatur, huic accedit et alia cauſſa, nempe gratitudo; liberi enim ſimile beneficium a parentibus acceperunt. Immo ex regula iuſti concludi poteſt. Liberi inopes et rerum omnium indigi noluerunt negligi a parentibus: ergo nec hi negligendi a liberis. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

Sed in eo eſt differentia, quod quum obligatio parentum ſit ordinaria et abſoluta, quia liberi alimentis ſemper indigent, liberi obligentur extra ordinem et hypothetice, ſi ſcilicet parentes ſint inopes.

Hinc iam quaerit Grotius, *an et parentes ab inteſtato ſuccedant?* Negat *num.* 2. Grotius, et magnam dicit differentiam inter parentum liberorumque ſucceſſionem.

Hos ait ſuccedere ipſo iure naturae, adeo, vt apoſtolus ex ipſa ratione arguat: *ſi eſtis liberi, eritis etiam heredes*, et PAVLLVS in *l. 7. D. de bon. damnat.* id ex lege et ratione naturali deriuat, quod ſuccedant liberi.

Sed dupliciter hic videtur peccare Grotius, I. quod principium ſuum deſerit. Liberi ſuccedunt parentibus, quia ab his alendi. Parentes non ſuccedunt, quum tamen alendi. Ergo aut principium Grotianum falſum erit, aut concluſio, aut vtrumque.

II. Quod negat, parentes ſuccedere liberis naturali iure. Quum enim totius ſucceſſionis fundamentum, vt ſupra dictum, ſit amor praeſumtus, liberis vero non exſtantibus, neminem magis amare praeſumantur, quam parentes: hos quoque liberis deficientibus ſuccedere aequum eſt. Verba Paulli apoſtoli interpretanda de ordine naturae, ſecundum quem parentes liberis non deberent eſſe ſuperſtites.

§. 6.

Vidimus hactenus ſuccedere liberos, et, his deficientibus, parentes. Liberi ſunt vel *primi* vel *vlteriorum graduum*. Quaeritur itaque, *an et hi ſuccedunt?*

Reſp. diſtinguendum, an nepotum parentes adhuc ſuperſtites ſint, nec ne. Si ſuperſtites ſunt: ipſi nepotes per regulas rectae rationis non admittentur, quia ipſi iam per parentes heredes fiunt. Si parentes praemortui, merito admittuntur, quia tunc aeque amantur ab auis, ac ipſi liberi. Immo aui liberorum ſuorum veluti imaginem in nepotibus intuentur, et ſic eodem loco ſunt apud auos, quo parentes eorum adhuc viui fuerunt.

Digitized by Google

Ex quo ſimul recte colligas, nepotes tantumdem accipere ex hereditate auita, quantum accepturi fuiſſent parentes eorum, ſi vixiſſent. Vnde omnes leges agnoſcunt nepotes non ſuccedere in capita, ſed in ſtirpes iure repraeſentationis.

§. 7.

Sed hae regulae: ſequuntur exceptiones. Prima eſt, *ſi parentes vel abdicent, vel exheredent liberos*. *Abdicatio* erat, quando quis liberos male feriatos ex conſpectu ſuo abire, et ſuo nomine non appellari iubebat. *Exheredatio*, quando liberi quidem in poteſtate manent, ſed ſollemniter teſtamento exheredes fiunt. Illa Graecis, haec Romanis notior.

Facta hac abdicatione vel exheredatione exſpirat ius ſuccedendi. Nam ſuccedunt liberi ex praeſumta voluntate parentum, quia hi illos maxime diligere praeſumuntur. Atqui praeſumptio ſemper cedit veritati, quae tunc adeſt, ſi declarant parentes, ſe liberos nec amore, nec ſucceſſione dignos iudicare.

Ex quo tamen ſimul patet, 1. nec abdicationem, nec exheredationem valere tacitam, quia parentes iniuriarum obliuiſci potuerunt. 2. Eamdem factam eſſe debere ex iuſta cauſſa, ob ingratitudinem, quod et Iuſtinianus merito iuſſit obſeruari, quum olim liberi pro lubitu, et ſaepe ſine ratione in gratiam nouercae exheredes ſcriberentur.

§. 8.

num. 1. Altera exceptio eſt, *ſi liberi ſint incertae originis*. Nam tunc denuo ceſſat praeſumptio voluntatis parentum, quippe qui ignorantur.

Equidem de matre raro naſci poteſt dubitatio: ſed de patre tanto frequentius naſcitur. Elegans eſt locus Menandri a Grotio eam in rem adductus.

Sed quia ſaepe pater aeque neſcit, ſe parentem non eſſe, ac, ſe eſſe: immo ſaepe patres zelotypiae oeſtro perciti vxoris pudicitiam ſine ratione in dubium vocant: hinc leges ciuiles plerumque non teſtimonium patris ſequuntur, ſed praeſumtiones vrgentes. Hinc regulae: *pater eſt, quem iuſtae nuptiae demonſtrant*. Qui concubitum faſſus eſt cum muliere, is tenetur infantem alere, cet.

In *Hiſtoria ducis d'Oſſuna*, Hiſpani ingenioſi et acuti, legimus, ad eum, quum regno Neapolitano pro-rege praeeſſet, veniſſe patrem, et rogaſſe, vt ſibi liceret liberos ex vxore natos abdicare, quia dubitet, ſe patrem eſſe. Vxor pudica et honeſta vocata ad pro-regem, adſeuerabat, liberos eſſe patris, quia quotidie eodem ſecum lectulo vtatur, nec vmquam potuerit vel in ſuſpicionem ſe adducere. Pater haec omnia fatebatur, ſed negabat tamen, ſe certum eſſe, quia liberi non referant faciem ſuam, vxorem quoque eſſe formoſam, et hinc periculo inſidiarum expoſitam. Pro-rex quum videret, hominem zelotypia inſanire: quaerebat ex eo, an acquieturus ſit, ſi ei demonſtraret, quod liberi non alterius ſint, quam eius. Adfirmante hoc patre, pergebat: an tu fateris, liberos tuos eſſe vxoris? Fateor, inquit. Iam tibi vxori praecipio, vt liberos huic ſollemniter dones. Faciam, inquit haec. Ergo iam certiſſime, inquit pro-rex, tui ſunt. Lepida et iocoſa deciſio, ſed quo oſtendere voluit pro-rex, non poſſe circa hanc quaeſtionem omnia ad viuum reſecari, ſed ſtandum eſſe praeſumtionibus.

num. 2. Tertia exceptio eſt *in liberis naturalibus*, per quos non intelliguntur ſpurii, quorum parens incertus, nec ex damnato coitu nati, veluti adulterini, inceſtuoſi, ſed ex concubina editi.

Hi et ipſo iure ciuili ſuccedunt matri: patri non item, niſi ex iure nouiſſimo in-teſtante una cum matre, ſi adhuc exſtat.

Sed

Digitized by Google

Sed quum ſupra demonſtratum ſit, inter nuptias et concubinatum iure naturae nihil eſſe differentiae, facile patet, nec hanc prohibitionem ex iure naturae, ſed ex iure ciuili eſſe. Iure naturae naturales aeque ſuccedunt, ac legitimi, quia nuptiae nihil conferunt ad inſtinctum illum et amorem a natura impreſſum.

Quarta exceptio eſt *ex pacto*, ſi ineatur concubinatus vel matrimonium ad morganaticam, ea lege, *vt liberi non ſuccedant, ſed certa bonorum portione contenti ſint.* Tales coniunctiones frequentiſſimae apud Romanos, Ebraeos, Germanos, Brabantos, de quorum iure deuolutionis ſupra dictum.

Quaeritur autem, *an huius modi pacta non repugnent iuri naturae quum liberis auferant ius ſucceſſionis?* Reſp. neg. Nam fundamentum ſuccedendi non aliud eſt, quam praeſumta parentum voluntas, petita ex amore liberorum inſigni. Praeſumtio autem cedit veritati, id eſt, voluntati expreſſae, pactis declaratae. Quia tamen abuſus harum coniunctionum non leuis eſſe poteſt: hinc iure ciuili faltim priuatis pleriſque locis interdicuntur.

§. 9.

Poſt liberos et parentes, vel his potius non exſtantibus, vocantur proximi collaterales. *num. 1.*

Quum autem hi duorum generum ſint, *agnati*, a patre, et *cognati* a matre coniuncti: quaeritur, *qui praeferantur?*

Notum eſt, veteres Romanos agnatos ſolos admiſiſſe: ſero praetorem cognatos vocaſſe ex edicto, *vnde cognati*. Nouum ius inter agnatos et cognatos nihil ſtatuit diſcriminis, ſed ad ſolam proximitatem gradus reſpicit. Denique aliae gentes reſpiciunt ad originem bonorum, et in paternis praeferunt agnatos, in nouiter adquiſitis vtroſque ſimul admittunt.

Iam ſi quaeras, quodnam ius rationi, id eſt, iuri naturae quam maxime ſit conſentaneum? Grotio poſtrema ſententia placet.

Id probat, 1. ex praeſumta defuncti voluntate, qui cenſetur voluiſſe, ut bona eo redeant, vnde venerint.

2. Ex lege gratitudinis. Ea nihil aequius. Quum itaque defunctus beneficium acceperit a maioribus vel paternis, vel maternis: ſequitur, vt obligatus ſit ad gratitudinem, adeoque bona paterna illorum; materna horum poſteris relinquere teneatur. Defunctis enim gratia referri non poteſt, niſi in eorum liberis. *num. 2. 3. 4.*

Id quod porro illuſtrat Grotius exemplo iuris Romani, quod olim fratres conſanguineos in paternis, vterinos in maternis bonis praetulit, et deinde concludit, ſi non exſtent eorum poſteri, a quibus bona ad nos peruenirent, tunc proximitatem gradus ſpectandam.

Haec eſt doctrina Grotii, ſed non extra omnem dubitationis aleam poſita, et hinc nec ab omnibus admiſſa, plerique enim naturaliſſimam putant ſucceſſionem, quae ad ſolam gradus proximitatem reſpicit. Idque probant, 1. ex praeſumta voluntate defuncti, quae non alio nititur fundamento, quam proximitate gradus, quae in cognatis ac agnatis eadem eſt. 2. Quia haec diſpoſitio fere locum habeat in immobilibus; in pecunia enim, aliiſque mobilibus ſaepe admodum dubium eſt, vnde ea peruenerint, quum tamen hic de ſucceſſione omnium bonorum quaeſtio ſit.

Ad argumenta Grotii facile reſpondetur. 1. Non praeſumitur defunctus voluiſſe, vt quos aeque amet, ii inaequaliter ſuccedant. 2. Gratitudinem debemus defunctorum poſteris, ſed non praeciſe, vt ſuccedant; a genere ad ſpeciem gratitudinis non valet conſequentia. Ita vnius cuiuſque benefacto-

ris

Digitized by Google

ris liberi praetendere poſſent ſucceſſionem in bonis clientis.

§. 10.

num. 1. 2. Iam de bonis nouiter quaeſitis, quae communia agnatorum cognatorumque eſſe fatetur Grotius. Recte, nam 1. fundamentum ſucceſſionis eſt, vt bona habeat, quem defunctus habuiſſe cenſetur cariſſimum, is vero proximus eſt gradu.

2. Succeſſio veluti tacitum teſtamentum eſt. Vti enim in expreſſo teſtamento quos amamus, et maxime honoramus, ita et tacite heredes inſtituere videmur, qui nobis ſunt cariſſimi.

Poſſet obiici, ſaepe hanc praeſumptionem fallacem eſſe; nam quum fratrum quoque gratia rara ſit, multo rarior cognatorum eſſe ſolet. Sed reſp. praeſumptioni tamdiu locus eſt, donec aliud probetur. Amor eſt internus, nec poteſt, niſi ſignis externis, declarari: quod quum non fecerit defunctus, ſtandum eſt praeſumptioni.

§. 11.

num. 1. Quaerit porro auctor; *quum hic ordo ſucceſſionis ſit iuris naturae, cur tam ſaepe legibus ciuilibus mutetur?*

Reſp. quia hae leges 1. ſunt iuris naturalis permiſſiui, non praeceptiui, huius modi autem leges poſſunt attemperari ſtatui rei publicae, poſſunt mutari pactis et moribus. Hinc

1. Iure ciuili ius repraeſentationis valet in fratrum ſororumue liberis, iure Saxonico non valet.

2. Iure ciuili fratres germani praeferuntur vnilateralibus: aliis iuribus non praeferuntur.

3. Iure ciuili non diſtinguitur aetas et ſexus: aliis iuribus, veluti Hebraeo, praeferuntur primogeniti poſtgenitis, filii filiabus.

In his determinandis multa permittuntur legiſlatoribus.

num. 2. Iam vero ad alteram capitis partem progreditur Grotius: et, vti ſemper ſolet prius ius naturae proponere, idque deinde adplicare quaeſtionibus illuſtribus: ita et hic tranſit ad ius publicum vniuerſale, et quaerit, *an in ſucceſſionibus in principatus et regna ſingulare quid obtineat?*

Recte obſeruat, diſtinguendum eſſe, an ſingulares eam in rem exſtent leges fundamentales, pacta familiae, mores et conſuetudines, an nihil horum exſtet. Priore caſu valere regulam: *omnes imperantes in regno probare ſucceſſionem, quam ſubditis ipſi praeſcripſerunt.* Sed addendum erat: *quatenus naturae regni non repugnat;* nam regni naturae, vti paullo poſt videbimus, repugnat, vt diuidatur inter plures eiuſdem gradus, quum nihil impediat, quominus priuatorum hereditates diuidi poſſint. Dicendum ergo de hac ſucceſſione in regnis paullo adcuratius.

§. 12.

Regna vel *patrimonialia* ſunt, vel *vſufructuaria*. In patrimonialibus regnum veluti priuati patrimonium conſideratur, adeoque imperanti de illo licebit pro lubitu diſponere, non requiſito populi conſenſu.

Ratio ex ipſa natura dominii arceſſenda. Dominii enim ea vis eſt, vt poſſit dominus de re ſua diſponere. Hinc ſequitur,

1. Vt diuidi poſſit etiam in partes minimas. Quum reges Hiſpaniae Mauris ſenſim expulſis regnum ſibi patrimoniale conſtituiſſent, non dubitarunt illud diuidere pro lubitu. Sic ſaepe vno tempore florebant reges Portugalliae, Algarbiae, Legionis, Caſtiliae, Arragoniae, Nauarrae, et hi iterum aliquando regna diuidebant in partes minimas.

2. Vt

Digitized by Google

2. Vt feminae et excludi poſſint, et admitti ab imperante. E. g. in Ruſſia adſunt filiae principis, nulli filii. Si voluerit imperator, filiae excludentur, et admittetur nepos: ſi voluerit, etiam hic excludet filias.

3. Vt et adoptiui ſuccedant. Hinc primi Romanorum imperatores imperium armis quaeſitum conſiderabant tamquam patrimonium, et ideo etiam adoptiui vocabantur. Immo certum eſt, imperatores de nouo electos dici ſolitos Caeſares, Flauios, Antoninos, tantum vt per adoptionem tranſiſſe in has regnatrices familias viderentur.

4. Vt et nothi admittantur. Luculentum eſt exemplum Alphonſi, regis Arragoniae, qui Neapolin, tamquam regnum armis Arragonum quaeſitum Ferdinando notho conceſſit.

5. Vt et extraneus, a primo acquirente ſanguinem haud trahens, voluntate imperantis ſuccedat. E. g. in Ruſſia iam ante aliquot annos iurarunt ſubditi, ſe quemcumque imperator ſucceſſorem dicturus ſit, eum ſine contradictione recepturos.

§. 13.

Quid autem, ſi imperans de regno non diſpoſuerit? Tunc eam ſucceſſionis rationem probaſſe videtur, quam regni natura fert. Hinc

1. Regnum non diuiditur. Praeſumitur enim rex ſtatum rei publicae etiam in ſubditis probaſſe, quem probauit in ſe ipſo: maxime quum diuiſio illa et reges impotentes reddat, et ipſi regno pericoloſa videatur.

2. Maſculi excludunt feminas eiuſdem gradus, immo et propiores, ſi per legem fundamentalem feminae imperare nequeant. Quum enim ad regnandum requiratur conſtantia, et animi magnitudo, quae raro cadit in feminas: ſequitur, vt eae non admittantur, niſi in ſubſidium, et ſi leges fundamentales permittant. Hinc quamuis Ruſſia ſit regnum patrimoniale, feminae tamen non ſuccedunt, quoad maſculi adſunt: et in Turcico imperio feminae plane excluduntur, quamuis regnum prorſus ſit patrimoniale.

3. Ius primogeniturae valet. Quum enim regnum diuidi nequeat per *theſ.* 1. nec feminae admittantur, quoad maſculi adſint, per *theſ.* 2. et tamen omnes filii ſint ratione originis eiuſdem conditionis: ſequitur, vt inter eos differentiam facere debeat aetas, adeoque primogenitus maſculus reliquos excludat.

Attamen poſtgenitis adſignanda eſt pecuniae ſumma, vel praedia danda ſunt, vnde commode poſſint viuere, quemadmodum et filiabus dos debetur. Haec bona vel pars terrae ſi ita dentur, vt poſſeſſor ſimul regalia, ſed ſub principe regnante exerceat, vocatur *paragium*. Sin ex praediis tantum reditus capit, nulla autem iura maieſtatis exerceat, vocatur *appanagium*, a pane, quem inde habent. Sic duces Burgundiae olim erant in ducatu et comitatu Burgundiae *paragiati*; at fratres electoris Hannouerani ſunt *appanagiati*. Vid. Schilteri et Thomasii *Diſſertationes de differentia paragiorum et appanagiorum*.

Ex quo ſimul patet, iniuſtiſſimum eſſe Turcarum et aliarum gentium orientalium inſtitutum, dum poſt genitos vel trucidant, vel oculis priuant, vel perpetuo carceri mancipant, ne turbas dent in re publica. Neceſſitate ſe excuſant, ſed fruſtra, quum regnorum Europaeorum facies oſtendat, poſſe et ſine his artibus tyrannicis poſtgenitos in officio contineri.

§. 14.

Hactenus de regnis patrimonialibus. *Quid de vſufructuariis? an et ibi imperans poteſt de regnis diſponere?* Negatur, quia diſponit ſolus dominus, qua-

du Maine, *Comte de Thoulouſe*. At ſucceſſionis incapaces ſunt prorſus.

§. 17.

Regula IIII. *Maſculi praeferuntur feminis*. Ea regula non tantum valet in regnis, vbi feminae per leges fundamentales plane excluduntur, verum etiam vbi admittuntur. Exſtante enim maſculo eiuſdem gradus, femina non admittitur. Sic in Britannia non admittebatur Maria et Eliſabetha, filiae Henrici VIII. quamuis eſſent natu maiores, quamdiu viueret Eduardus filius, quantumuis impubes.

Ratio eſt, quia et 1. conſtantia maior eſſe ſolet in maſculis, et 2. fortitudo peritiaque gerendi belli maior, et 3. minus etiam periculum, ne per matrimonium regnum ad exteros deuoluatur.

§. 18.

Reg. V. *Natu maximus vel maxima anteferatur poſtgenitis*. Rationes ſunt, 1. quia rei publicae vtilitas exigit, ne regnum diuidatur, 2. quia inter pares nulla poteſt eſſe, niſi aetatis, praerogatiua. num. 1.

Eſt autem *ius primogeniturae triplex*, aut enim inuectum 1. lege publica, quemadmodum in Germania inter Electores ſaeculares Aurea Bulla; aut 2. ex iure naturae, ob praeſumtam populi voluntatem, vti in regnis plerisque; aut 3. pactis familiae, vti inter principes quosdam Germaniae. Et haec locum habent, ſi antea ius contrarium inualuerat. Tunc vero nihil fieri poteſt, ſine omnium, qui familiae pars ſunt, conſenſu, quia illis iam ius quaeſitum eſt.

Ceterum facile adparet, non eſſe ius primogeniturae iuris naturalis abſoluti, (nam ſic iniuſta eſſet electio et diuiſio,) ſed permiſſiui, et ſuaſorii, vt ita dicamus. Vnde nec peccauit populus Francorum, qui Ludouico Pio diuiſionem regni inter tres filios conceſſit. Conf. BVDD. *Diſſ. de ſucceſſionib. primogenitor.* in *Select. iur. nat. et gent. num. 3. pag. 149. ſqq.*

Quaeritur autem, *an et ius repraeſentationis locum habeat circa ius primogeniturae?* Saepe enim contingit, vt extincto ante patrem filio primogenito, et nepotes exſtent ex illo, et eiuſdem fratres. *Quinam praeferuntur?* Reſp. nepos primogenitus ex filio primogenito excludit filium ſecundo genitum, iure repraeſentationis. Ratio eſt, quia ius primogeniti ſemel quaeſitum, ad omnes eius poſteros tranſit iure hereditario, nec fratribus prius ius aliquod reuiuiſcit, quam exſtincta linea primogeniti. num. 2.

Idem obtinet, quamuis primogenitus iuri ſuo renunciarit. Nam poſteris hoc nihil praeiudicat: quia renunciatio haec fit in fauorem fratris, non in fauorem poſterorum eius. Friderici I. electoris Brandeburgici filius, Ioannes, ſuaſu patris renunciabat iuri ſuo, idque transferebat in fratrem. Si Ioannes reliquiſſet poſteros, nihil ipſis obſtitiſſet, quo minus ius ſuum repetere poſſent.

§. 19.

Quaerit porro auctor *an regnum ſit pars hereditatis?* Idque adfirmat, ſed addit, eſſe ſeparatum quid a reliqua hereditate, quemadmodum diſtincta in feudis ſit hereditas feudi et allodii.

Rationes etiam indicat, cur populi liberi regna voluerint eſſe hereditaria, 1. quia interfuerit imperii, vt imperantibus ex ipſo ſanguine auctoritas accederet. Facile enim contemnuntur homines, noui regno admoti, veluti Michael Wiſnowiezhi rex Poloniae. Et inde eſt, quod veteres reges originem ad deos referrent.

2. Vt eo commodior eſſet educatio. Facilius enim artes regnatrices addi-

 ſcunt

Digitized by Google

ſcunt inter ſceptra et purpuram educati, quam quia a ſtiua ad imperium trahuntur.

3. Vt regnum eo carius haberent, quod ſuum eſſe ſcirent. Non enim abs re obſeruauit BARCLAIVS in *Icone animorum*, raro reges electitios magnam curam gerere rei publicae, et opibus corradendis magis intentos eſſe ſolere, quam populi ſaluti.

Sed quamuis haec vera eſſe poſſint, (aliquando enim res aliter ſe habet, nec temere dixit Ol. Cromwellus, principum liberos neſcire imperare): falſum tamen eſt, regnum hereditarium eſſe partem hereditatis. Loquitur enim Grotius de regnis vſufructuariis. Quis autem dixerit, vſufructuarium eſſe heredem rei vſufructuariae, ſi vel maxime teſtamento cautum eſſet, vt vſusfructus ad filium tranſiret?

Quare paullo incautius Grotius confudit ius ſuccedendi in regno, et ipſum regnum. Quemadmodum ius vtendi fruendi poteſt ad heredem deuolui, ſi velit teſtator, ſed non ipſa res, ex qua vſus fructus percipitur: ita et ius ſuccedendi poteſt eſſe hereditarium, (vnde et filii primogeniti vocantur *Cron-Prinzen*, *Erb-Prinzen*, *Land-Prinzen*:) ſed non ipſum regnum vſufructuarium.

§. 20. 21.

Ponit porro Grotius caſum, *ſi diuerſa ſit ſucceſſio in feudis et allodiis, et regnum antea ſucceſſionem probarit, quae in allodiis ſeruatur, an poſtea mutetur ſucceſſio, ſi regnum fiat feudale?* Et recte reſpondet Grotius, id negandum eſſe. Regnum enim fit feudale, non ratione ſucceſſionis, ſed ratione nexus clientelaris, et ſeruitiorum quorumdam domino praeſtandorum.

Sic e. g. Neapolitanum regnum olim erat patrimoniale, et ſic omnes ſuccedere poterant, quos ſuccedere vellet rex. Poſtea papa eo rem redegit, vt feudale fieret, et reges Neapolitani ſibi fidelitatem et ſeruitia quaedam, nempe quotannis equum album cum marſupio aureis repleto, iurarent. Et tamen circa ſucceſſionem nihil mutatum. Regnum enim illud etiam ad feminas deuoluitur.

Vnde aliud obtinet circa regna, quae ſemper fuere feudalia, quale Bohemicum. Ibi enim ſucceſſio feudalis obtinet, maſculique ſoli ſuccedunt: niſi alii mores feudales in locis illis inualuerint. Quamuis enim ius feudale Langobardicum ſit commune, non valet tamen, niſi in ſubſidium, quemadmodum vt ius Romanum non valet, ſi leges prouinciales et ſtatuta aliter rem definiuerint.

§. 22.

num. 1. 2. Sequitur alia diviſio moribus recepta, quae vocatur *linealis*, eaque denuo diuiditur in *cognaticam*, ſeu Caſtilianam, *agnaticam* ſeu Francicam, et *mixtam*, ſeu Narbonenſem.

Cognatica his regulis conſtat, 1. vt primum vocentur liberi vltimi poſſeſſoris primi gradus, tam viui quam mortui, eatenus, vt ſuccedant nepotes iure repraeſentationis.

2. Vt inter plures primogenitus praeferatur poſtgenitis, maſculus feminae.

3. Vt liberis deficientibus ſuccedat proxima linea: ita tamen, vt maſculina linea femininae praeferatur.

4. Vt non e linea tranſitus fiat in aliam lineam. Exemplum dabit ſchema ſequens:

Phi-

Philippus, dux Burgund.

Carol. V. imp. et rex Hiſpan. | Mar. reg. Hung. | Ferdinandus I. imp.

Philippus II. rex Hiſpan. | Margaretha Parm. | Maximilian. II. imp. vnde omnes archiduces Auſtriae.

Philippus III. rex Hiſpan. | Catharina, duciſſa Sabaudiae, vnde omnes Sabaudiae duces. | duces Parm.

Anna Maria Mauritia, uxor Ludouici XIII. reg. Franc. | Philippus IIII. rex Hiſpan. | Maria Anna Ferd. III. imp. fil.

Leopoldus

Ludouicus XIIII. | Mar. Thereſ. uxor Ludouici XIIII. | Carol. II. rex Hiſpan. | Margareth. Thereſia, vxor Leopold. imp.

Delphinus | Ioſephus. Carolus.

Hic mortuo Philippo IIII. non poterant ſuccedere Galli, quia ſecundum regulam ſecundam maſculus praefertur feminae. Mortuo Carolo II. ſuccedere debuiſſet Delphinus Galliae, niſi mater & auiae renunciaſſent vna cum patre et auo. Ergo ſuccedere debuiſſent Leopoldi filius natu major Ioſephus, eoque renunciante, Carolus, imp. hodiernus. Ea linea exſtincta ſucceſſio debebatur Sabaudis: his exſtinctis Parmenſibus, niſi omnia turbaſſet Caroli II. teſtamentum.

§. 23.

Succeſſio linealis *agnatica*, vel Francica eſt, qua feminae omnes, ex iiſque nati in perpetuum excluduntur.

Eius ratio hæc eſt, quod alias verendum eſſet, ne per matrimonia regnum ad exteros deuolueretur, ſicuti factum in Hiſpania, Britannia, Suecia.

Hic quoque, quamdiu adſunt aliqui ex priore linea maſculi, non ſuccedent alii ex ſequente linea. Sic e. g. in Gallia quamdiu Ludouici VIIII. poſteritas adeſt, tamdiu non ſuccedere poſſunt duces Aurelianenſes. His ſuperſtitibus numquam vocabuntur Burbonii, Condaei, Conti, et ſic porro.

In his regnis principes ſanguinis regii, quibus vlla ſpes ſucceſſionis eſt, vti ſolent titulis imperantis, niſi officia perſonalia complectantur. Sic omnes principes ſanguinis regii in Gallia dicuntur *principes Franciae*, omnes principes appanagiati Auſtriaci, *archiduces Auſtriae*, et ſic porro.

Denique ſucceſſio *linealis* Narbonenſis eſt, vbi ſucceſſioni feminarum locus eſt, ſed non, niſi omnibus maſculis exſtinctis. In cognatica quidem femi-

 mi-

ciebant Galli, matrem quidem pro ſe renunciare potuiſſe, ſed non pro liberis. Recte reſpondebant Auſtriaci, verum id eſſe, ſi iam liberi extitiſſent, quibus ius quaeſitum fuerit: ſed eam vna cum rege Ludovico XIIII. iurato renunciaſſe, antequam nuptiae fierent.

§. 27.

Quaeritur III. *ſi controverſiae de ſucceſſione naſcantur, quem penes ſit deciſio?* num. 1.
Deciſio duplex eſt: aut enim datur per modum iuris dictionis, aut per modum arbitrii.

Per modum iuris dictionis nec rex, nec populus decidere poteſt has controuerſias, quia ſemper, qui ius dicit, illud dicit ſubditis, non paribus. Vnde et vetus proverbium: *de ſucceſſione regum iudicat Deus et gladius*.

Per modum tamen arbitrii omnino ea cauſſa pie permittitur vel regi, vel populo: quia nato bello euitari nequit regni et humani generis clades. Quamquam, ſi verum fateri velimus, ea opera plerumque fruſtranea fit, quum corriuales plerumque ad gladios ruant, nec vel rex, vel populus exſequutionis gaudeat iure. Exemplum eſt in Luſitanica hiſtoria. Obtruncato in Africa Sebaſtiano rege, Henricus cardinalis, ſenex regnum adminiſtrabat, qui quum praevideret, ſe mortuo, rem ad arma venturam, corriuales inuitabat, ut coram ſe iure diſceptare mallent. Litigatum diu inter Hiſpanum, Antonium Luſitanum, et Sabaudum, ſed eo euentu, vt mortuo Henrico Hiſpanus facile armis ſibi ius diceret. Reliquis non ius deerat, ſed claſſes et exercitus. num. 2.

§. 28. 29.

Quaeritur IIII. *an filius in regno natus praeferendus ſit illis, qui patre adhuc priuato ſuſcepti ſunt.* Vocatur ille Graecis *πορφυρογέννητος*, et ſaepe ea de re diſceptatum eſt in regnis fere omnibus. Exempla adduxit Grotius, in quibus memoratu digniſſimum eſt Germanicum, quia quamuis ibi nullum ius ſucceſſionis, tamen Henricus Rixoſus, Henrici Aucupis filius, praeferri volebat fratri Ottoni M. quia hic ante regnum natus ſit. Vnde bella perpetua.

Grotius recte negat *πορφυρογεννήτοις* vllum ius eſſe, quamvis eius ratio nulla ſit. Non enim ſequitur, ſuccederent liberi ante regnum geniti in regnis diuiduis: ergo et ſuccedere debent in indiuiduis. Ab vna enim ſpecie ad alteram non valet conſequentia. Vera ratio eſt praeſumpta voluntas populi, qui, dum voluit ſuccedere liberos regis primogenitos, nec diſtinxit conditionem naſcendi, procul dubio voluit, vt et ante regnum genitus ſuccederet.

Exceptiones tamen quaedam notandae 1. ſi lex fundamentalis contraria exſtet, vt Spartae, 2. ſi regnum vel feudum datum ſit regi vel principi, et naſcituris.

§. 30.

Quaeritur V. *an locus ſit iuri repraeſentationis, eatenus, vt nepos ex maiore filio praeferendus ſit filio minori?* Sed quaeſtio iam ſupra deciſa, et plane ſuperuacua eſt. Aut enim ſucceditur ſecundum ordinem ab inteſtato, tunc res dubio caret, ſiquidem ſemper in hoc obtinet ius repraeſentationis in linea deſcendente: aut obtinet ſucceſſio linealis, tunc non poteſt tranſiri e linea in lineam, adeoque frater natu minor ſuccedere nequit, niſi maioris linea extincta, adeoque et hic iuri repraeſentationis locus eſt. nu. 1. 2. 3.

Hinc

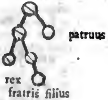
§. 31.

Hine facile reliquae quaeſtiones omnes ſoluuntur, e. g. VI. *ſi ſuperſtes ſit frater regis minor et alterius maioris fratris filius, vter praefertur?* Reſp. vtique majoris filius, qui, ſi ordine ab inteſtato ſucceditur, iure repraeſentationis ſubit locum parentis: ſin linealis eſt ſucceſſio, ad fratris minoris lineam tranſiliri nequit, quum ſuperſit linea fratris natu maioris.

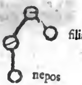
§. 32.

VII. *Rex reliquit fratris filium, et patruum: vter praefertur?* Fratris filius, ob eamdem rationem. Exceptio eſt, vbi plane non eſt locus iuri repraeſentationis, ſed gradus proximitati. Patruus enim gradu par eſt, vti ſchema docet: ergo aetatis vel ſexus habenda ratio.

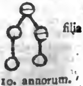
§. 33.

VIII. *An nepos praefertur filiae?* Vtique, quia ſexus femininus non niſi in ſubſidium admittitur, ſi in linea eadem nullus adſit maſculus. Exceptio eſt, vbi promiſcue femina gradu propior admittitur, quod rariſſimum.

§. 34.

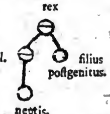
VIIII. *Rex reliquit minorem nepotem ex filio, maiorem ex filia, vter praefertur?* Reſp. in lineali minor ex filio, in hereditaria maior ex filia: ex eadem ratione.

§. 35. 36.

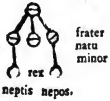
X. *Pater reliquit neptim ex filio primogenito, et filium poſtgenitum, vter ſuccedet?*

Reſp. Si linealis ſucceſſio obtinet, neptis praefertur, quia ex vna linea non fit tranſitus in alteram. Vbi iure hereditario ſucceditur, neptis eſt eiuſdem conditionis, ac filius, ob ius repraeſentationis, adeoque ob ſexus praeſtantiam ab hoc excludetur. Quod exemplo Aragonico illuſtrat Grotius.

§. 37.

XI. *Rex reliquit ex fratre maiore neptem, ex fratre natu minore nepotem, vter praefertur?* Reſp. in lineali ſucceſſio maior neptis: in hereditaria nepos, quia inter pares praefertur maſculus feminae.

CA-

C A P V T. VIII.

DE ADQVISITIONIBVS, QVAE VVLGO DICVNTVR IVRIS GENTIVM.

§. 1.

HActenus actum de adquiſitionibus iuris naturae: ſequuntur illae, quae ſunt iuris gentium, quamuis is ordo parum adcuratus ſit. Quamuis enim ius naturae et ius gentium non ſint diuerſa, et hinc ICti recte modos adquirendi diuidant in naturales et ciuiles: Grotius tamen addit tertiam ſpeciem, adquiſitiones iuris gentium, quia ipſe, ceu ſupra docuimus, ſtatuit ius gentium a iure naturae diuerſum.

Quum autem ex eius mente nulla ſit adquiſitio iuris gentium, praeter eam, quae per bellum fit, ipſe vero eam tractationem reſeruet libro tertio: facile patet, nullum adquirendi modum in hoc capite explicari, qui ex Grotii mente ſit iuris gentium. Et inde eſt, quod rubrica ſe ita habet: *de adquiſitionibus, quae vulgo dicuntur iuris gentium*. Et reuera hic agitur de adquirendi modis iuris naturae, et quidem

1. *de ſpeciebus occupationis*, §. 2-7.
2. *de ſpeciebus acceſſionis*, §. 8-24.
3. *de ſpeciebus traditionis*. §. 25.26.

§. 2.

Occupationis prima ſpecies eſt I. captura ferarum, auium, piſcium. Vbi 1. quaeritur; *an ferae ſint res nullius?*

Notum eſt, ICtos hic diſtinguere inter feras et piſces viuariis incluſos, et ſiluis vel ſtagnis circumuagantes. Illos dicunt res nullius, hos in dominio eſſe fatentur. *l. 3. § 14. D. de adquir. poſſeſſ.*

Sed dicit Grotius, hodie pleraſque gentes et feras in ſiluis vagantes, et piſces in ſtagnis et fluminibus non pro rebus nullius habere, idque ipſi iuſtiſſimam videtur habere rationem. Nam

1. Piſces in ſtagno aeque includuntur, ac in viuario, haecque non differunt tantum vt laxius et anguſtius.

2. Siluae etiam poſſunt eſſe bene circumſeptae, eoque caſu ferae non magis erunt in dominio, quam ſi domi includantur. Ita Grotius.

Sed videtur Grotius Neruam ICtum in *leg. alleg.* non ſatis intellexiſſe. Quaeſtio enim eſt, an ferae et piſces noſtrae dici poſſint? Id negant veteres, et dicunt, eſſe res nullius, adeoque cedere occupanti.

Obiici poterat, atqui haec animalia eſſe in ſiluis et ſtagnis noſtris, adeoque noſtra eſſe. Reſpondet ICtus, ſed tamen non poſſe noſtra dici, quia numquam poſſeſſionem eorum adprehenderimus, adeoque ea non occupauerimus. Id vero facile probatur. Poſſeſſio adprehenditur corpore et animo. Atqui feras in ſiluis et piſces in ſtagno corpore non occupauimus, ergo eas eoſque non poſſidemus.

Aliud dicendum de feris captis, quas domi vel in horto, vel in alio loco clauſo habemus: aliud de piſcibus in viuario. Haec enim animalia ſemel occupauimus animo habendi, ergo eorum poſſeſſio vera nobis adquiſita.

Interim verum eſt, hodie aliter philoſophari homines, et furti reos eſſe,

etiam

Digitized by Google

lo exemplo inſulae Acanthi colonis vacuae demonſtrat Grotius; quae non cedebat Andriis, qui priores ſagittam iniecerant, ſed Chalcidenſibus, qui priores intrauerant. Hiſtoria eſt apud PLVTARCH. in *Quaeſt. Graec. cap.* 29. Negat quidem hanc regulam eſſe iuris naturae. Nic. HIER. GVNDLINGIVS in *Gundlingianis*, ſed non niſi ex ea ratione, quod contra humanitatem ſit, alteri id praeripere, quod ſe occupaturum vel verbis, vel tacite declarauerat. Sed procul dubio errat. Nam 1. quod inhumanum eſt, non ſtatim iniuſtum habetur, vt pauperi non donare. 2. Ipſe agnoſcit occupationem fieri debere: ſed quis dixerit factam occupationem ab eo, qui vult occupare? Quod facere volo, nondum feci.

2. Si ſinant id leges ciuiles, quae illam naturalem permiſſiuam tollere poſſunt. Hinc abſurdum eſſet, priuatum occupare velle hereditatem ἀδέσποτον. Lex enim vult, vt non exſtante herede vllo, fiſcus ſuccedat. Simile quid animaduertimus in lapillis, electro, mari eiectis.

§. 7.

Eodem refert Grotius III. theſauros, de quibus tamen res maxime dubia, inuentori illi cedant iure occupationis; an domino fundi iure acceſſionis. Prius dicendum videtur, quia theſauri ſunt res nullius: poſterius, quia acceſſorium ſequitur ſuum principale. Vnde et vtrumque fundamentum coniunxiſſe videtur Hadrianus imp. dum ſanxit, vt theſaurus inter inuentorem et dominum fundi diuidatur. Vid. SPART. in *Hadrian.*

Si quaeras, *vtrum fundamentum ſit aequius?* Grotius praefert prius, et ſtatuit, theſaurum naturaliter eſſe inuenientis. Et ſane theſaurus eſt res derelicta, res derelictae ſunt nullius, quae nullius ſunt, cedunt occupanti. Sed ex altera parte negabatur, theſaurum eſſe nullius, qui in alieno fundo reperitur, quum acceſſiones fundi pertinere videantur ad fundi dominum. Verum facile reſp. id negandum eſſe de acceſſionibus ſubterraneis, quae tamquam res indiuiduae et communes rectius vel fiſco vindicantur, vel inuentori.

Et hinc etiam Grotius obſeruat, apud multas gentes theſauros fiſco vindicari. Dum autem addit Germanos, fallitur, deceptus loco *iuris prouincia-cialis* vel *Speculi Saxonici cap.* 35. Ibi enim non eſt quaeſtio de theſauris, ſed de metallifodinis.

§. 8.

Haec de occupatione. Sequuntur quaedam ſpecies *acceſſionis*. Per *acceſſionem* autem intelligitur incrementum, quod vel naturae beneficio, vel induſtria humana rei noſtrae adiungitur; vnde et in *naturalem induſtrialem*, atque *mixtam* diuidi ſolet. Naturalis exemplum eſt *alluuio*, *inſula*, *alueus derelictus*, de quibus §. 8-17. *foetura* §. 18. induſtrialis *ſpecificatio*, *confuſio*, *commixtio* §. 19. 20. *et adiunctio* §. 21. mixtae, *plantatio*, *inſitio*, *aedificatio*. § 22. *poſſeſſio b. f.* §. 23. 24.

1. De alluuione, inſula, alueo derelicto quid tradat ius Romanum, notum eſt. Nempe 1. alluuio cedit proximo fundo, non item ſi vi fluminis fundo aliquid adiectum, 2. Noua inſula in medio flumine nata eſt eorum, qui vtrimque praedia poſſident: ſi alterutri ripae propior, tunc eius eſt, qui ex ea parte fundum habet. 3. Alueus derelictus etiam communis eſt pro modo praediorum.

Haec quum veteres ICti omnia tribuant iuri naturae et gentium: quaeritur, *an vere ſint iuris naturae et gentium*. Idque negat Grotius, quia multas falſas hypotheſes poſuere. Nam

1. Supponunt, ripas eſſe partem fundi, et hinc incrementum latens ſeu alluuionem fundo accedere. Id vero falſum. Nam ripae ſunt publicae; ergo et alluuio publica erit. Quod et plerisque locis obſeruatur.

2. Inſulas ſupponunt natas ex terra proxima, ergo et accedere debent. Id denuo falſum. Potius incertum eſt, vnde particulae terrae ablatae ſint. Hinc ratiocinari debuiſſent ita: flumen eſt publicum, ergo et inſula in flumine nata. Id quod etiam multis locis obſeruatur.

3. Supponunt, alueum derelictum iam deſinere eſſe publicum, quia non amplius ſit flumen. Sed id aeque abſurdum, ac ſi quis exiſtimet, curia incendio deleta, aream non eſſe amplius ciuitatis, quia deſierit eſſe curia.

Ergo certiſſimum eſt, haec omnia non ex iure naturae et gentium, ſed ex iure ciuili eſſe.

§. 9.

num. 1. *Quid ergo de his rebus ſtatuendum?* Grotius recte obſeruat, 1. populum terras adquiſiuiſſe per vniuerſitatem, et ex eo demum tempore in terris illis dominia priuatorum coepiſſe. Id ſatis certum. Neque enim Nomadum more gentes Europaeae circumuagantur, et cuique faciunt poteſtatem, terram, quam velit occupandi, vti fit apud Tartaros, ſed in rebus publicis viuunt. Ergo tota terra eſt populi: partes autem ſunt in dominio priuatorum, *quatenus adquiſitae*. Quaecumque enim non adquiſita, ea manſerunt populi.

Inde ergo ſequitur, 1. alueum derelictum non eſſe priuatorum. Hi enim flumen numquam adquiſiuerunt, adeoque nec ciuitatem illam, per quam flumen ruit. Quum itaque omnia a priuatis non adquiſita ſint publica: talis etiam erit alueus derelictus.

num. 2. 2. Inde ſequitur, vt et alluuio non ſit priuatorum, ſed publica. Fundos enim adquiſiuerunt priuati vſque ad ripam, non ipſam ripam, quae fluminis pars eſt, adeoque publici iuris. Ergo talis etiam erit alluuio. Quod & praxi Hollandorum probat auctor, cui nos et Germanos addimus.

Addimus et aliam rationem. Ipſi veteres ICti agnoſcunt, alluuioni locum eſſe tantum in terris arcifiniis, non in limitatis. Atqui priuati agri nuſquam ſunt arcifinii, ſed ſemper limitati. Ergo nec in iis locum habet alluuio.

num. 3. 3. Sequitur, vt et inſulae ſint publicae. Nam et flumen, in quo naſcuntur, numquam adquiſiuerunt priuati. Si ergo verum eſt, acceſſorium ſequi ſuum principale: verum erit etiam, inſulam nouam pertinere ad populum, vel principem, cui populus conceſſit.

Obiiciunt, quae nullius ſunt, cedunt occupanti. Sed reſp. ſic falſum erit, vicinis praediis accedere inſulam: nam et tertius occupare poterit. Aut ergo nullius eſt inſula, aut eſt alicuius; ſi nullius eſt, non praeciſe vicinis cedit praediis, ſed cuilibet occupanti: ſi alicuius, id non aliter eſſe poteſt, niſi per acceſſionem. Atqui inſula eſt acceſſio non terrae proximae, ſed fluminis: ergo inſula eius eſt, cuius eſt flumen.

§. 10.

num. 1. Quaerit porro auctor de *inundatione: an ea dominium mutet?* Idque recte negat. Romani ICti, qui hic iterum praeſeferunt, ac ſi velint ius naturae et gentium inculcare, diſtinguunt inter inundationem grauiorem, quae diutiſſime durat, et momentaneam. Haec dominium non mutat, inquiunt, illa mutat, adeo, vt ne piſcari quidem liceat in fundo inundato.

Sed rectius dicitur, inundationem numquam dominium mutare. Nam 1. magnae et paruae inundationis non poſſunt eſſe diuerſi effectus morales. 2. Non poteſt mihi dominium rerum mearum auferri ſine facto meo. 3. Quam-

uis praeſcriptione alias ius meum excludatur ; id tamen locum non habet, vbi nulla mea negligentia eſt, id eſt, vbi rem meam vindicare non potui. Concedit tamen Grotius, id legibus ciuilibus mutari poſſe, et ſtatui, vt ſi intra certum tempus non exſiccetur terra, eius dominium amittatur. Nec id iniuſtum, quia plerumque exſiccatio tot requirit ſumtus, vt publica pecunia ad eam rem opus ſit. Quum ergo priuati exſiccate, nec ſumtus reſtituere nequeant, et interſit tamen rei publicae ne terra mari permittatur: omnino aequum eſt, vt terrae ab imperante exſiccatae imperanti cedant.

§. 11.

Obiectio ſequitur, quam remouet Grotius. Poſſet quis ita ratiocinari:

Si particularum per alluuionem alterius fundo adiectarum dominium amittit prior dominus, ſequitur, vt et fundi inundatione obruti dominium merito amittatur.

At prius verum eſt.

Ergo et poſterius.

Sed facilis reſponſio. Negatur conſequentia. Nam in alluuione non poſſum ſcire, cuius ex agro hae vel illae particulae abreptae ſint; hinc nec eas vindicare. At fundum meum eſſe exſiccata terra ſcire poſſum, et demonſtrare. Ex quo colligunt ipſi ICti Romani, id, quod vi fluminis ab agro meo auulſum eſt, meum manere. §. 21. *Inſt. de rer. diuiſ.*

§. 12.

Ita ſe res iure naturae habet. Sed leges ciuiles in his multa mutarunt. *num. 1.*
Nam iure Romano et quorumdam locorum ſtatutario, alluuio a fluminibus facta conceditur priuatis, dum modo eorum agri ſint arcifinii.

Id iure fieri facile probatur. Quum enim, vt ſupra oſtendimus, iure naturae et gentium alluuio ſit populi, vel imperantis, quis neget, eum huic iuri ſuo renunciare, idque in priuatos transferre poſſe. Idem poteſt princeps, ſi regnum ſit in eius patrimonio. Sin vſufructuarius ſit, recte quidem renunciat iuri ſuo, ſed non in praeiudicium populi et ſucceſſoris. Vnde ab hoc tamquam domanium ſemper poteſt reuocari.

Quum autem diſtinctio hic obſeruetur inter agros arcifinios & limitatos: quaeritur, *quales in dubio praeſumantur?* Et reſp. territoria publica in dubio ſemper praeſumuntur arcifinia, niſi contrarium probetur, idque oſtendimus ſupra. At agri priuatorum, quia menſura eorum certa et definita eſt, ſemper praeſumuntur limitati, donec contrarium probetur: idque rariſſime probari poterit, niſi agri ſint nouales.

Quomodo vero probabitur, agrum priuatum eſſe arcifinium? Reſp. 1. ex *num. 2.*
libris vetuſtis cenſualibus, ſi in illis dicantur ad flumen vſque pertingere. 2. ex litteris feudalibus, ſi in iis terra detur ſine expreſſa menſura ad flumen vſque; 3. ex poſſeſſione vel quaſi iuris alluuionis immemoriali, ſi oſtendi poſſit, ſemper poſt hominum memoriam agro huic aliquid acceſſiſſe, nec vmquam eam acceſſionem a re publica vindicatam; 4. ac denique ex ipſo loci ſitu, ſi inter flumen et agrum nec ſaepimentum, nec via intercedat, quibus ager a flumine diuellatur.

§. 13. 14.

Eodem modo ſe res habebit in nouis inſulis. Quamuis enim eas iure naturae et gentium populi eſſe docuerimus: poſſunt tamen et aliis per leges et priuilegia concedi.

1. *Per leges*, Quales ſunt Romanae, itemque Geldricae, per quas poteſt vnuſquiſque nouam inſulam occupare, ſi vehiculo inſiſtens ex ripa per flumen in inſulam contendat.

2. *Per privilegia*. Quale luculento priuilegio gaudet elector Palatinus, vt omnes nouae inſulae in Rheno, ſiue in ſuo, ſiue extra territorium natae ad fiſcum eius pertineant. Quamuis ſi tale quid contingeret extra eius territorium, dubitem, an id ei conceſſuri ſint vicini principes, quia iis ſuperioritas territorialis per *Inſtrumentum pacis Weſtphal. art.* gaudeant, conceſſum eſt indiſtincte.

§. 15.

num. 1. Pergit auctor ad vaſallos, et quaerit, *an iis quoque iura fluuialia competant?* Sed res expedita eſt. Quidam acceperunt a domino ſuperioritatem territorialem, ita, vt tantum poſſint in terris ſuis, quantum rex in toto regno. Et tales vaſalli ſunt principes imperii in Germania. Aliis feuda dantur ſine ſuperioritate territoriali, quamvis aliquibus regalibus gaudeant, e. g. iuris dictione omnimoda, quales ſunt plures comites, quorum comitatus a principibus conceduntur in feudum. Sic e. g. Comites Bentheimenſes gaudent in comitatu ſuo variis regalibus, ſed non ſuperioritate territoriali, quia ſubſunt epiſcopo Monaſterienſi.

Qui vaſalli ſunt cum ſuperioritate, eorum eſt totum territorium, ergo et flumina, adeoque et iura alluuionis, inſulas occupandi, cet. merito exercent.

Qui poſterioris generis: nihil habent, niſi quod expreſſum in litteris inueſtiturae. Ergo ſi huius modi iura exercere volunt, docere debent, ea ſibi conceſſa eſſe a domino. Hinc ſuperius dixi, in Marchia Brandeburgica nobiles inueſtiri ſolere alueo Albis, (*mit der alten Elbe.*)

Poſſunt tamen et hi reliquorum ſubditorum iure vti, ſi ius ciuile haec iura priuatis concedit, eorumque agri ſunt arcifinii, id quod iterum ex litteris inueſtiturae indicandum. Exſtat elegans tractatus Io. Oetingeri *de iure et controverſiis limitum et finium regundorum*, qui in his regionibus haud paruum praeſtare vſum poterit.

§. 16. 17.

Sequitur noua obiectio. Quum enim ſupra oſtenſum, alluuionem non eſſe priuatorum: obiiciunt ICti Romani: quem penes eſt incommodum, penes eum et commodum eſſe debet. Atqui priuati ſentiunt incommodum fluminis. Ergo et commodum. Reſp. Grotius acute. 1. Regula vera eſt, ſi commodum ex re mea naſcatur, e. g. quia ex agro tributa ſoluo, merito etiam fructus capio. At hic commodum non eſt ex agro, ſed ex re aliena, nempe flumine.

2. Si vera eſſet hoc caſu regula, deberet idem dici de agris limitatis, quos tamen ipſi veteres ICti exceperunt.

Addo: 3. ſi hic locum habet canon, locum etiam habebit in vi fluminis, quod ICti denuo negant.

§. 18.

II. Sequitur altera ſpecies acceſſionis *foetura animalium*, de qua quum ICti veteres regulam repererint, *partus ſequitur ventrem*: quaerit auctor an id iuri naturae et gentium *ſit conſentaneum?*

Negat id Grotius. Nam 1. ſi acceſſorium ſequitur principale: quis negarit, vtrumque parentem natura eſſe principale. 2. Si ad cauſſam reſpicimus, negari denuo nequit, vtrumque parentem eſſe foetus cauſſam, nec ſine vtriuſque concurſu naſci, poſſe viuum animal.

Sed fallit tamen hoc, 1. ſi pater incertus ſit. Ridiculus caſus de gallina aliena oua excludente apud Besoldvm *in Theſauro practico*. 2. Si dominus animalis maſculi mercedem pro opera ab animali ſuo praeſtita acceperit. Quod

Quod inter ruſticos obſeruatur, vbi vnus communem bouem, totius gregis maritum, alit.

§. 19.

III. Tertia ſpecies acceſſionis eſt *ſpecificatio*, per quam intelligitur actus, quo quis alienae materiae nouam formam introduxit, adeoque nouam inde ſpeciem fecit. *num. 1.*

Dici non poteſt, quantum de ea inter ſe digladiati ſint veteres, Proculiani et Sabiniani. Illi enim dicebant, formam eſſe materia nobiliorem, adeoque ſpecificantem fieri dominum. Hi materiam dicebant eſſe principale, cui forma tamquam acceſſorium adiungitur: ergo potius dominum materiae praeferebant. Denique Iuſtinianus rem ita decidit, vt ſi res ad priorem formam reduci poſſit, dominus materiae ius ſuum retineat, ſin minus, ſpecificans. Exemplo eſſe poſſunt, qui ex alieno argento poculum, et qui ex aliena lana pannum confecerit. Controuerſiam eleganter pertractauit Merill. in *comment. luculento ad L. Iuſtiniani Deciſiones*.

Quaeritur ergo 1. *quid ius naturae et gentium ea de re ſtatuat?* Reſp. Grotius, rem iure naturae merito fieri communem pro rata materiae et operae. Idque probat inde, quia et res confuſae et commixtae fiant communes. *num. 2.*

Sed 1. magna eſt differentia inter commixtionem et ſpecificationem. Ibi duae coniunguntur materiae, quarum quaeque in dominio fuit, ergo non poteſt non maſſa eſſe communis. Hic autem forma non eſt ſubſtantia, ergo nec in dominio. 2. Ita nihil reſponſum. Id enim nemo negat, materiam eſſe Titii, formam Maeuii ſpecificantis: ſed id quaeritur, cui ius ſit rem retinendi, alterique ſoluendi pretium? Id ex Grotii deciſione non fiet liquidum.

Ergo rectius oſtendit Thom. in *Diſſertatione* elegantiſſima *de pretio adfectionis in res fungibiles non cadente*, diſtinguendum eſſe, an materia ſit res obuia et fungibilis, an tam rara, vt non facile recuperari poſſit? Priore caſu ſpecificantem bona fide fieri dominum: ſi enim dominus materiae eiuſdem quantitatis et qualitatis materiam recipit, non eſt, quod conqueratur. Sin vero materia ſit rarior, e. g. electrum inſignis raritatis, tunc nihil aequius eſt, quam vt artifex domino materiae ſpeciem relinquat, pretio operae ſoluto: Res tam clara eſt, vt mireris merito, veteres de lana caprina litigare voluiſſe.

§. 20.

Quaeritur 2. *an iuris naturae ſit, vt mala fide ſpecificans ſpeciem amittat?* Id quoque Grotius non ſine ratione negat: nam ademptio illa eſt poena, poenas autem non definit ius naturae et gentium. Sic quidem iuris naturae eſt vt puniantur homicidae; ſed vtrum laqueo, an gladio, an exſilio puniendi ſint, non determinat.

Si ſuperius principium de materia, re fungibili, et in quam non cadit pretium affectionis conſideres, poena haec videtur paullo atrocior. Domino enim materiae nulla fit iniuria, ſi tantumdem eiuſdem bonitatis materiae accipit, quia in rebus fungibilibus tantumdem eſt idem.

§. 21.

Connanvs, qui luculentos *Commentarios iuris ciuilis* ſcripſit, *lib. III. cap. 6.* exiſtimat, aequitatem naturalem requirere, vt minus acceſſorium habeatur maioris, e. g. purpura veſtis, gemma annuli, et hinc et argentum auro alterius adferruminatum vel mixtum fiat domini auri. Quaeritur itaque, *an id fundamentum habeat?*

Reſp. Grotius negando. Idque probat inde, quia dominium eſt qualitas mora-

moralis, quam non mutat maius et minus. Sic e. g. qui caſam habet, non minus eius dominus eſt, quam alter palatii; et qui vigeſimam partem praedii habet, non minus dominus eſt, quam qui partes eiuſdem poſſidet nouendecim. Ergo nulla eſt ratio, cur illi magis ius ſuum auferri poſſit, quam huic.

Accedit, quod maius phyſice non ſemper eſt maius moraliter, vel contra. E. g. parua auri maſſa moraliter maior eſt, magna mole ligni, et gemma mole exigua ſaepe moraliter ſuperat magnam auri argentiue maſſam. Si ergo Connanus intelligit maius et minus phyſice: tunc iniqua erit deciſio; ſi maius moraliter, tunc falſa erunt exempla. Purpura enim ſaepe veſte pretioſior, gemma annulo pretioſior, cet.

§. 22.

IIII. Quarta acceſſionis ſpecies eſt *plantatio* et *ſatio*. Notum enim eſt, iure ciuili cautum eſſe, ſi quis alienum agrum ſuo ſemine conſeuit, aut ſuum agrum alieno ſemine, quod tunc, quod ſolo implantatum, ſolo cedat. Quaeritur *an idem conſentaneum ſit iuri naturae?*

Negat Grotius, idque ex ratione ipſa probat, qua veteres vſi ſunt. Exiſtimarunt enim, quod implantatum ſolo, id alimentum ex ſolo capere, adeoque fieri eius, cuius ſit ſolum. Vnde etiam conceſſere, vt poſſet quis plantam tollere, ſi nondum radices egerit, quia tunc nondum attraxerit alimentum. Atqui, reſpondet Grotius, alimenta non totam ſubſtantiam rei abſoluunt, ſed partes, quae creſcenti plantae vel ſemini pullulanti paullatim accedunt: ergo nec tota planta vel meſſis erit domini, adeoque planta erit communis pro rata.

Idem etiam V. de *inaedificatione* iudicat: quis enim dubitet, aliquod ius commune pro rata duos habere in aedificio, quod alter bona fide exſtruxit, quum alterius ſit fundus? Ergo conſtituetur eo ipſo ius ſuperficiei. Sed hic clarum eſt, hanc definitionem iure ciuili eſſe inuectam: nam rationem ipſi ICti reddunt, id ideo cautum, ne vrbs ruinis deformetur; quam rationem ius naturae ignorat.

§. 23. 24.

Sexta ſpecies eſt VI. *bonae fidei poſſeſſio*. Notum enim eſt, iure ciuili eum, qui bona fide rem alienam ex iuſta cauſſa adquiſiuit, quamuis dominus non ſit, tamen fructus lucrari perceptos et conſumtos, et reddere tantum exſtantes; contra malae fidei poſſeſſorem ad reſtitutionem fructuum perceptorum et percipiendorum condemnari. *An hoc iuris naturae et gentium?*

Reſp. neg. Quid enim aliud bonae fidei poſſeſſor exigere poteſt, quam vt indemnis ſeruetur? Atqui indemnis praeſtabitur, dummodo ei impenſae in culturam rei factae reſtituantur. Ergo non debet lucrum ex re aliena captare, ſiquidem ius naturae non patitur, vt quis cum alterius detrimento fiat locupletior.

Quod ad malae fidei poſſeſſorem attinet, is fructus percipiendos reſtituit in poenam. Atqui poenas non determinari a iure naturae et gentium, iam ſupra oſtendimus. Ergo haec omnia ex iure ciuili eſſe manifeſtum eſt.

§. 25. 26.

Hactenus de ſpeciebus quibuſdam occupationis et acceſſionis; reliqua eſt pars capitis vltima *de traditione*. De ea tradit ius ciuile, ex ſolo contractu non transferri dominium, vel aliud ius in re, ſed per ſubſequentem traditionem. Pauci excipiuntur caſus, veluti vltimae voluntates, hypotheca, adiudicatio ex tribus iudiciis diuiſoriis, familiae erciſcundae, communi diuidundo, et finium regundorum, vbi traditio non requiritur. *Quaeritur* itaque

que, *an ex omnia ſint iuris naturae et gentium.*

Negat et id Grotius: 1. quia voluntas vtriuſque iure naturae ad dominium transferendum ſufficit. 2. Quia ſi naturale eſſet hoc ius, nec exceptiones illae admitti poſſent. Nulla enim ratio eſt, cur magis legatum fiat noſtrum ſine traditione, quam aedes nobis venditae et nondum traditae. 3. Quia traditio haec tantum, eſt ſignum translati dominii, ideo inuentum, vt lites euitentur; Sed ea de re iam ſupra ſententiam noſtram expoſuimus *lib. II. cap. 6.* §. 1. 2.

Demum concludit auctor hoc caput, reddita ratione, cur haec tam adcurate expenderit? Videlicet, vt adpareat non omnia eſſe iuris naturae et gentium, quae talia eſſe dicunt veteres ICti. Quae obſeruatio probe tenenda. Saepe animaduerti, in diſputationibus iuridicis, hoc loco (*) editis, paſſim teſtamenta, aliaque huius generis ex iure naturae et gentium deriuari, tantum, quia id adſerunt veteres. Quis, quaeſo, ius naturae et gentium ex corpore iuris probet. Eius-modi theſes aliter probari nequeunt, quam ex ſana ratione, non ex auctoritate. Sed ita adſueſiunt iuuenes a doctoribus ſolius iuris ciuilis notitia aliqua imbutis.

(*) Franequerae vero tum adocebat diuus Heineccius.

C A P V T VIIII.

QVANDO IMPERIA VEL DOMINIA DESINANT.

§. 1.

Vidimus hactenus varios modos, quibus adquiratur vel dominium, vel imperium. Quum itaque contrariorum contraria ſit ratio: conſequens eſt, vt etiam dicendum ſit, quibus modis amittantur et dominia, et imperia; id quod ſit hoc capite. Tales modi plures ſunt. E. g. 1. *derelictio*, de qua ſupra actum; 2. *rei interitus*, 3. *perſonae interitus*.

De hoc agitur in praeſenti, et demonſtratur, extincta perſona exſpirare etiam dominium. Cauſſa in promptu eſt. Dominium eſt ius adeoque attributum perſonae: non entis enim nulla ſunt attributa. Ergo nec perſonae exſtinctae vllum eſt ius vel dominium.

Et hinc ſi quis moriatur nullo relicto herede, cui vel defunctus, vel ipſa lex hereditatem addicant, res eius fiunt nullius iure naturae, ſerui liberi fiunt, quamuis leges ciuiles fiſco addicant hereditates caducas.

§. 2.

Quod itaque de vna perſona verum, id et de tota familia. Quamdiu ex illa ſupereſt vel vna perſona, illi ius familiae ſaluum eſt, tota familia extincta illud ceſſat. E. g. notum eſt, familiam Carolingicam in Francia et Germania ſatis libere imperaſſe. Ea in Germania exſtincta nouus conſtituebatur rex Conradus I. in Gallia Hugo Capetus. An horum familiae eodem iure vtebantur, ac olim Carolingica? Galli Hugoni eamdem detulere potentiam. At Germani minime: nam horum imperium factum eſt electitium, adſtrictum, indiuiſibile, cet. An iure? Omnino, exſtincta enim familia, et iura eius exſpirant. Ita

Ita et ſi in Ruſſia regnatrix familia exſpiraret, et res ad nouam electionem rediret: non cogerentur Ruſſi nouo imperanti, eiuſque familiae, eamdem deferre potentiam, qua polluere imperantes in hunc vſque diem.

§. 3.

num. 1. Quod in familiis obtinet: idem et de populo dicendum, ſi et iſte exſpiret. Hic vero ante omnia quaeritur, *an populus interire poſſit?*

Plerumque id negatur, et tritiſſima ſunt illa: populus eſt immortalis, ciuitas non moritur.

Ratio huius doctrinae in ſe veriſſimae haec eſt, quia populus vel ciuitas eſt corpus morale, perſona moralis ex mille phyſicis compoſita. Morte autem ſoluuntur non perſonae morales, ſed phyſicae. Nam quod ad corpora moralia attinet, iis ſemper noua membra accedunt, vno mortuo, non deficit alter: et ſi deficiat per degenerationem, tamen deficientem locum alii peregrini facile occupabunt: adeoque nunquam deficiet corpus iſtud morale, quamuis nemo eorum ſuperſit, qui primi ciuitatem vel populum conſtituerunt.

Elegans, quo id illuſtrari poteſt, ſpecies eſt in *l. 76. D. de iudic.* Populus conſtituerat iudices e. g. viginti. Ex hoc collegio ſenſim quidam ſe excuſauerant, quidam obierant, ita vt demum nulla perſona ſupereſſet, quae vixiſſet eo tempore, quo vel actio inſtituebatur, vel lis conteſtabatur. Quaerebatur, an idem intelligatur iudicium? Reſponſio ALFENI VARI eſt elegantiſſima.

num. 2. Hoc et Alfenus Varus, et ipſe Grotius illuſtrant ſimilitudine ab ipſo corpore noſtro deſumta. Corpus noſtrum phyſicum conſtat ex partibus fluidis et ſolidis. Ex vtriſque per tranſpirationem quotidie aliquid decedit, in eiuſque locum aliae ſuccedunt particulae per nutritionem. Cibus enim in chylum, chylus in ſanguinem, ſanguis per varias excretiones in lympham, ſuccum neruoſum, carnem, oſſa, cet. mutatur. Vt adeo dici poſſit, vel parum vel nihil nobis iam ſupereſſe eius materiae, quam in hunc mundum ex vtero materno attulimus.

Iam dicimus: Quemadmodum nihilominus idem corpus manet, quamuis nouae ſint eius partes; eadem nauis, quamuis poſt ducentos annos ne feſtuca quidem ex prima materia ſuperſit: ita idem manet populus, quamuis nullus ex primis, qui illum conſtituerunt, hominibus ſuperſit.

num. 3. Male itaque ratiocinatur Piſo apud TACIT. *Annal. lib. II. cap. 55* Quum enim Athenienſibus Germanicus multum honoris detuliſſet, Piſo, eius inimicus, illos increpans obiicit, *quod contra decus Romani nominis non Athenienſes tot cladibus exſtinctos, ſed colluuiem illam nationum comitate nimia coluiſſet*. Abſurde, populus enim non moritur, ſed idem manet, licet alii accedat, immo licet in aliam paene naturam mutetur. Sic Franci fuere Germani origine: in Gallia, quam deuicerant, Romanis et Gallis mixti, eorum mores, naturam, et linguam adoptarunt, et ideo tamen nihilominus manent Franci.

Haec doctrina magni momenti eſt. Nam inde poſſumus rationem reddere, cur foedera cum populis inita, iura populis conceſſa ſint perpetua. Et hinc ſi vel maxime demonſtrari poteſt, ex iis, quibuſcum pax vel foedus initum, neminem viuere ſuperſtitem, foedus tamen vel pax ideo violari non poteſt.

§. 4.

Quamuis vero populum non mori hactenus demonſtratum ſit: id tamen intelligendum de eo, quod ſic ordinarie et per ſe. Nam per accidens aliquando et integri populi exſtinguuntur. Idque fit vel *exſtinctis partibus*, §. 4. vel

4. vel *ſublato toto corpore*, §. 5. vel *ſoluta forma*. §. 5.

Primo id fit exſtinctis partibus, e. g. 1. inundatione. Tale quid de magna inſula Atlantica referunt veteres, eam totam cum vniuerſo populo mari abſorptam. Si ergo Atlantici iuribus pinguiſſimis vſi eſſent, illa dudum fuiſſent exſtincta.

2. Si ciuitas chaſmate vel terrae motu hauriatur, cuius rei exempla ſunt apud Tertullianum, Senecam, et alios. Recentiſſimum eſt opulentiſſimae ciuitatis Plurs in Heluetia, quae a monte proximo obruta, omnes cives vno momento ſub ruinis aedium ſuarum ſepulti ſunt. Iam lacus eſt, vbi ciuitas fuit.

3. Si populus ſponte ſe interimat. Triſte Saguntinorum exemplum eſt apud Florum, et alios ſcriptores Romanorum. Ii enim diuturna obſidione preſſi ab Hannibale, quum nulla ſpes ſalutis ſupereſſet, vino ſe inebriarunt ex communi ciuitatis decreto, incenſiſque aedibus viui ſe omnes combuſſerunt, ita vt ne vnus quidem in hoſtium poteſtatem perueniret.

§. 5.

Idem fit ſublato corpore, non partibus corporis moralis. Nam ſi populus diffluit, ob peſtilentiam, bellum, vel aliam calamitatem publicam, populus eſſe deſinit. Sic interiit pridem populus Iſraeliticus, res publica Ebraea, regnum Iudaicum, quamuis innumeri vbique Iudaei ſuperſint.

Hoc tamen cum grano ſalis accipiendum. Nam ſi ob periculum vel calamitatem ad tempus ſiat huius modi diſceſſio, cum animo redeundi: non ideo populus exſtinguitur, ſed priſtina iura ſua retinet. Exemplo eſſe poſſunt ciuitates illae olim fortiſſimae, Spira, et Wormatia. Vtraque diriſſime combuſta a Gallis, ciues per vniuerſam. Germaniam diſpergebantur. Reddita pace, domum redierunt; vrbes illas reſtaurarunt, vt iura aliquantulum reſpirare videantur. An ideo omnia priſtina iura amiſerunt? Minime.

§. 6.

Denique et forma aliquando perit, per ſeruitutem. Nam ciuitatis forma eſt nexus inter imperantes et ſubditos. Sublato illo nexu, et populo vniuerſo in ſeruitutem redacto, populus eſſe deſinit, et fit acceſſio populi victoris.

Exemplum eſt in Iſraelitis a Nebuchadnezare Babyloniam abreptis, in Thebanis ab Alexandro ſub corona venditis, in Capua in praefecturam a Romanis redacta.

§. 7.

Quaeritur, *an idem per ſolam migrationem contingat?* Negatur. Ratio: vbi nec partes populi intereunt, nec totum corpus, nec forma, ibi nec populus interit. Atqui per migrationem, cet. *Ergo* cet.

Abſurde ergo quis dixiſſet, interiiſſe populum Francorum ideo, quod in Galliam tranſiiſſet, populum Langobardorum quod in Italiam, populos Anglo Saxonicum et Friſicum, quod in Britaniam tranſiiſſent.

§. 8.

Quaeritur porro, *an et mutata rei publicae forma deſinat aliquis populus* *num. 1.*
eſſe? Intelligimus vero hic non formam internam, quae conſiſtit in vnione voluntatum, (ea enim exſtincta omnino et populus exſtinctus videtur, vid. ſupra §. *6.*) ſed externam, quae vel in monarchia, vel in ariſtocratia, vel democratia, vel quodam earum mixtione conſiſtit. *Si ergo haec mutatur, an tunc populus idem eſſe deſinit?*

Negatur, quia tunc nec partes pereunt, nec totum corpus, nec nexus inter imperantes et ſubditos. Manet enim imperium, quamuis non ſit apud eumdem vel eoſdem. Populus conſideratur vt corpus, imperans vt caput.

Digitized by Google

Manet vero corpus, manet caput, ſiue vnus, ſiue plures imperent.

num. 3. Hinc iam variae ſoluuntur quaeſtiones. Sequitur enim inde, 1. vt ſi populus aes alienum contraxerit, mutata rei publicae forma, nihilominus illud teneatur exſoluere, quia idem manet populus. Sic e. g. Romanus populus non deſinebat creditoribus ſuis debere; eiecto Tarquinio, et conſulibus conſtitutis.

2. Vt mutata imperii forma nouus imperans eumdem locum teneat, quem tenuere ſuperiores imperantes. Hinc cum Phocenſes Philippo Macedonum regi ſummum in ciuitate ſua imperium detuliſſent, eodem loco in Amphictionum conſeſſu is ſedebat, quo olim ſederant magiſtratus Phocenſes. Sic et rex Pruſſiae tamquam dux Magdeb. princeps Halberſtad Mindenſis, Caminenſis, cet. eadem loca in comitiis occupat, quae olim occupauerat archiepiſcopus Magdeb. et epiſcopi Halberſtadienſis, Mindenſis, Caminenſis: cet. niſi quod in ſcamno ſaecularium, vt vocant, adſidet.

3. Vt foedus antea cum populo contractum, mutata rei publicae forma non tollatur. Exarſit inde bellum Latinum. Latini ſe Romanis ſubiecerant ſub Tarquinio. Eo eiecto nolebant amplius ſubeſſe Romanis, quia non cum conſulibus, ſed cum rege Tarquinio foedus iniiſſent. Quaeritur, an rationi conſentanea fuerit haec eorum ſententia? Id merito negatur, quia idem manet populus.

§. 9.

Quaeſtio noua oritur, *an populus eſſe deſinat per vnionem?* Id Grotius negat, ſed paullo diſtinctius reſpondendum.

Vnio fit tripliciter, vel 1. *per communem imperantem*, vti hodie Germania, Hungaria, Boëmia, Neapolis, Sicilia, communi imperanti ſubſunt, et tamen nullus populus alteri obnoxius eſt. 2. *Per foedus*, vt hodie vnitae ſunt ſeptem prouinciae Belgicae, 13. ciuitates Helueticae. 3. *Per ſubiectionem*, eamque vel *plenam*, ita vt ſuo imperio excidat populus ſubiectus, vti olim prouinciae Romanorum, hodie prouinciae a Gallis deuictae, vel *minus plenam*, quae ſuum ſibi imperium retinet, e. g. Pruſſia, Curlandia, quae eatenus ſe Polonis ſubmiſere, vt ſubeſſent propriis ducibus, Polonorum clientibus.

Iam facile patet, non deſinere populum per vnionem primam, nec per ſecundam, nec per quartam, quia hic manet nexus inter imperantem et ſubditos. At in caſu tertio nexus ille ceſſat, vt hinc ſit populus acceſſio dominantis rei publicae. Hinc hodie vrbes et terrae, quas res publica noſtra in Flandria et Brabantia adquiſiuit, non conſtituunt ſingulares populos, vti ſeptem prouinciae, ſed tamquam ſubditi ſunt acceſſorium populorum foederatorum.

§. 10.

Quid vero ſi diuiſio fiat? Tunc omnino populus eſſe deſinit. Fiunt enim populi duo vel plures, quorum nullus ab altero dependet. Quotcumque enim ſunt ſumma imperia, tot ſunt nexus inter imperantes et ſubditos, ergo et totidem populi. Sic e. g. olim Hiſpani non conſtituebant vnum populum, ſed tot, quot erant regna independentia. Sic quum Galli et Germani ſub Carolo M. et Ludouico Pio eſſent vnus populus, ſub nomine Francorum notus, poſt Ludouici Pii tempora diuerſi facti ſunt populi.

Excipitur tamen caſus, ſi diuiſio ita fiat, vt nihilominus vni ſuperiori nexu clientelari obſtricti maneant. E. g. Germania in multos principatus, comitatus, et res publicas diuiſa eſt: quia tamen omnes clientelari nexu ob-

obſtrictae ſunt imperatori et imperio, hinc manet vnus populus Germanicus.

§. 11.

Iam ſequitur nobilis, vt auctor ait, quaeſtio, ſed ex cuius deciſione ſatis adparet, eum in Gallia et inter pontificios ſcripſiſſe. Quaeritur, *an Romanum imperium translatum ſit ad Germanos?* Id negat auctor, et putat, populum Romanum eumdem eſſe, qui olim fuerit, ſui iuris, et nullo modo ſubiectum Germanis. Videbimus rationes.

1. Germania magna nunquam fuit ſub Romano imperio, ergo in reges Germanorum non potuit transferri imperium Romanum. Nulla conſequentia. Nam 1. Romanum imperium non ſe ſubiecit Germanis, ſed tantum ſe obſtrinxit iſte populus, ſe eumdem imperatorem habiturum, quem Germani habeant regem; idque pactum initum ſub Ottone M. 2. Saepe populus ad incitas redactus, qualis ſub Carolo M. et Ottone M. erat populus Romanus, ſe ſubiicit alii, vel ſaltim alterius populi clientelam rogat.

2. Mutatio et translatio imperii non praeſumenda, ſed probanda. Probabimus ergo. De translatione, ſub Carolo M. facta, ne ipſi quidem Galli dubitant. Vid. NATAL. ALEX. *Hiſtor. eccleſ. ſaec. VIIII.* Pactum cum Ottone M. initum integrum exſtat apud GOLDASTVM in *Conſtit. imper. tom. I. pag.* 34. et ex parte in ipſum ius Canonicum migrauit, *d. 63. c.* 23. Hinc *Auctor vitae Mathildis* coaeuus *cap.* 5. apud LEIBNITIVM *tom. I. Script. rer. Brunſuic. totus populus Romanorum ſe ſponte ſubiugauit ipſius dominatui, et ſibi ſoluebant tributa, et poſt illum ceteris ſuis poſteris.*

3. Populus Romanus olim elegit imperatores, ſiue in comitiis, ſiue per ſenatum. Id quod tale probare conatur per *n.* 2. 3. 4. Et hinc colligit, nec hodie Germanos eligere poſſe Romanorum imperatorem, ſed ipſos Romanos, et qui eos repraeſentat, pontificem. Sed haec omnia falſa. Nam 1. ex hiſtoria notiſſimum, olim imperium inter Romanos fuiſſe ſucceſſiuum, adeo, vt et adoptiui admitterentur. 2. Poſt Neronem elegiſſe legiones Iudaicas, et hinc poſtea quoque electionem plerumque per milites factam, ita tamen vt filii ſuccederent patri. 3. Translatum in orientem imperium itidem ſucceſſiuum fuiſſe, et imperatores ibi ſemper inconſulto populo Romano imperaſſe. 3. Si concedatur, populum Romanum imperatorem ſibi eligere potuiſſe: potuit ſane id etiam in reges a Germanis electos transferre, et iuri ſuo renunciare. *num.* 1.

4. Denique quum negare ſaluo pudore nequeat, in Carolum M. et Ottonem M. translatum eſſe imperium, aeque ac in eorum poſteros, addit tamen ſub finem *n.* 3. *ita tamen, vt ius ſibi aliquod retineret*, cet. Rectius ſaeculo XII. GVNTHERVS in *Ligurino lib. III.* *num.* 3.

Quemcumque ſibi Germania regem
Praeficit, hunc diues ſubmiſſo vertice Roma
Suſcipit, et verſo Tyrim regit ordine Rhenus.

5. Non potuiſſe aliquem Romanum imperatorem eſſe ſine coronatione epiſcopi Romani. Ergo electionem ab electoribus factam tantum conſtituere regem Germanorum, coronationem pontificis imperatorem. Sed ea omnia 1. rationibus politicis refragantur. Nam coronatio numquam dat ius imperandi, ſed eſt ſignum imperii iam legitime delati. Non quis coronatur, vt ſit rex, ſed quia iam eſt rex. 2. Hodie a temporibus Caroli V. coronatio Romana omittitur, et tamen reges Germanorum dicuntur ab ipſo pontifice *electi* Romanorum imperatores.

6. Epiſcopum Romanum vacante imperio inueſtituram tribuere feudorum

Digitized by Google

imperii Romani. Id falſum. De furto aliquando id auſus eſt in ducatu Hetruriae et Parmenſi, (et quid non audet pontifex ?) ſed ſemper contradixerunt imperatores, qui et vtrumque ducatum ſibi hodienum vindicant tamquam feuda imperii. Vid. GVNDLINGII *Diſſ. de iur. imperat. et imperii in ducat. Hetrur.* et BOHEMERI *Diſſ. de iure imperii in ducatum Parmenſem.*

§. 12. 13.

Diximus ſupra morte extingui dominium. Iam ſequuntur binae exceptiones:

1. Ex iure ciuili, quod dominium in herede continuetur, iſque cum defuncto pro vna perſona habeatur. Sed id, vt dixi, ex iure ciuili eſt.

2. Ex iure gentium, quod victor continuet iura victi. Sed hic diſtinguendum. Non continuat victor iura victi perſonalia. Hinc non fit vxoris victi maritus, non liberorum victi parens, cet. Continuat tamen iura victi in re, ſcilicet, quae habuit in re publica, e. g. ius venandi, piſcandi, ius ex foederibus quaeſitum. Sed de his infra *libro III.* erit agendum pluribus.

CAPVT X.

DE OBLIGATIONE, QVAE EX DOMINIO ORITVR.

§. 1.

num. 1. Diximus hactenus de dominio, quomodo et adquiratur, et deſinat, ſeu amittatur. Dominium vero quum ſit ius aliquod in re: non poteſt non certos effectus producere. Iſti effectus conſiſtunt in obligatione aliorum. Si enim dominus ſum, alii obligati ſunt, vt me non turbent, vt mihi rem meam reddant, ne ex meo lucrum captent, cet. Et de his obligationibus erga dominum agitur hoc capite, vbi

1. praemittuntur duae regulae huc pertinentes, §. 1. 2.
2. ex his regulis varii caſus et quaeſtiones ſoluuntur. §. 3. *ad fin.*

num. 2. Regula I. haec eſt: *qui rem noſtram in ſua poteſtate habet, efficere tenetur, quantum in ſe eſt, vt in noſtram poteſtatem veniat.*

Regula aequiſſima eſt, et ex pacto deriuanda. Res omnes olim erant in communione. Poſtea homines introduxere dominia. Id fieri aliter non potuit, quam per pactum, quo alter alteri promiſit, ſiue expreſſe, ſiue tacite, quod quiſque occupaſſet, id eius futurum. Atqui eius non eſſet, ſi vnicuique liceret rem alienam ſibi retinere: ergo tenetur, qui habet, reddere, vel operam dare, vt ad priorem dominum perueniat. Ex quo patet, hanc obligationem perfectam eſſe, et ex ipſa regula aeternae veritatis fluere, *pacta ſunt ſeruanda.*

Additur tamen, *quantum in ſe eſt*, quia (1. nemo tenetur ad impoſſibile. Hinc ſi verus rei dominus inueſtigari nequit, in dubio omnino eſt melior conditio poſſidentis. 2. Quia nemo tenetur id ſuis impenſis facere. Nam vti ego non poſſum ſalua iuſtitia cum alterius damno locupletari, ita nec alter debet cum meo. Ergo ſi intelligam, dominum rei, quae apud me eſt, Romae viuere, is debet ſuo ſumtu rem recuperare.

num. 3. Quaeritur autem, *an circa regulam diſcrimen ſit inter bonae et malae fidei poſſeſſorem?* Ratio dubitandi eſt, quod, qui rem alienam bona fide et iuſto titulo adquiſiuit, non peccauit, adeoque et iactura rei ſuae puniri nequeat

queat. Reſp. non hanc obligationem ex delicto eſſe, ſed ex re ipſa, et hinc nihil intereſſe, ſiue quis bona, ſine mala fide poſſideat. Rem meam repeto, non quia alter iniuſte eam adquiſiuit, ſed quia mea eſt. Repeto non ex delicto, ſed ex pacto illo primaeuo inter homines, de quo n. 2. diximus.

Ex eo ſequitur, vt omnes contractus poſteriores huic obligationi cedant, e. g. depoſitum, commodatum eſt reddendum. Et tamen ſi quis rem alienam apud me depoſuerit, vel mihi commodarit, eam reddere non teneor deponenti, vel commodanti, ſed vero domino ſuperuenienti, et rem ſuam vindicanti. num. 4.

Rationem huius iuris hanc reddit Grotius, quod haec obligatio ſit ex contractu illo primaeuo et antiquiſſimo, de quo n. 2. vnde ei cedere debeant contractus recentiores et poſteriores. Sed commodior et propior dari poteſt ratio. Nam contractus non valent, vbi contrahens iure contrahendi deſtituitur. Atqui de rebus alienis contrahens iure omni deſtituitur contrahendi. Ergo eius contractus non valent, adeoque dominus praefertur merito deponenti vel commodanti, qui nullum ius rem alienam deponendi commodandiue habuerunt.

Sed obiici poſſet, 1. dominium non eſſe ex iure naturae, ſed ex inſtituto hominum, contra ex iure naturae eſſe regulam, quod pacta ſint ſeruanda. num. 5. Reſp. negando antecedens, et diſtinguendo. Non eſt dominium ex iure naturae abſoluto, Deus enim omnia creauit in communione primaeua: eſt tamen ex iure naturae hypothetico. Poſito enim, homines dominium introduxiſſe, ſequitur etiam, vt dominus in rei ſuae poſſeſſione non ſit turbandus. Contra ius naturae numquam dicit, contractus eſſe ſeruandos, vbi perſona nullum contrahendi ius habet.

2. Neminem debere locupletiorem fieri cum alterius damno, at locupletiorem fieri dominum, ſi ego eius rem titulo oneroſo adquiſitam gratis reddere tenear. Reſp. negamus dominum fieri locupletiorem, nam rem ſuam recipit. Nec alter gratis id facit: pretium enim repetit ab auctore ſuo. Sed forte is non adeſt, vel non ſoluendo eſt. Reſp. tunc id infortunium ferre non poteſt dominus, ſed imputare ſibi debet is, qui cum ignoto contraxit.

Recte ergo tradunt ICti, poſſeſſorem rem alienam reſtituentem ne εὕρετρον quidem exigere poſſe, id eſt, ne honorarium quidem, (*einen Recompens.*) quia dominus rem ſuam non tenetur bis emere. Aliud ſi εὕρετρον promiſſum: tunc enim inuentor illud ex pacto exigit.

§. 2.

Sequitur regula altera: *qui rem alienam bona fide poſſidet, in tantum tenetur ad reſtitutionem fructuum, in quantum iis factus eſt locupletior.* num. 1.

Ratio eſt, quia cuius res eſt principalis, eius quoque ſunt acceſſiones, id eſt, fructus. Ergo ſi hos retineret poſſeſſor, fieret cum alterius damno locupletior. Iam quum hoc iniquum ſit, ſequitur ſane, vt tantum reſtituere teneatur, in quantum factus eſt locupletior.

Hinc varias concluſiones elicit auctor, e. g. ſequitur inde

1. Vt ex actu ſerui inſtitoris teneatur dominus, non ſolum ex iuſſu et mandato, ſed etiam ſi ſe ignaro contraxit, modo in rem ſuam verſum ſit. Cur? nemo debet cum alterius damno fieri locupletior. num. 2. 3.

2. Vt qui pro altero fideiuſſit et ſoluit, licet pro ignorante, poſſit actione negotiorum geſtorum vtili indemnitatem petere. Cur? ex eadem ratione.

3. Vt qui pecuniam mihi ſurreptam a ſeruo, tamquam rem peculiarem conſumſit, mihi teneatur ad reſtituendum, ex eadem ratione.

4. Vt

Digitized by Google

4. Vt ſi cum pupillo contraxerim, agere aduerſus illum poſſim, ſi ſit locupletior factus, quum alias contractus huius modi ex parte pupilli nullam producat obligationem.

5. Vt ſi a creditore pignus alienum fuerit venditum, in tantum teneatur domino, in quantum factus eſt locupletior. Et quae ſunt alia huius generis exempla. Innumera enim in iure vniuerſo, maxime in materia de quaſi contractibus, paſſim occurrunt.

§. 3.

Haec prior pars capitis. Sequitur iam altera, in qua varias quaeſtiones ex his principiis ſoluit auctor. Nam

1. Quaeritur, *an bonae fidei poſſeſſor rei alienae teneatur ad reſtitutionem, ſi ea perierit?* Reſp. minime, Nam 1. res perit ſuo domino, 2. bonae fidei poſſeſſor, vt ſupra §. 2. diximus, tenetur tantum, quatenus factus eſt locupletior. Atqui dum nec rem habet, nec pretium, non eſt factus locupletior, ſed pauperior, ergo nihil reſtituit.

§. 4.

Qu. 2. *an bonae fidei poſſeſſor reſtituat fructus exſtantes?* Reſp. omnino, 1. quia acceſſorium ſequitur ſuum principale, 2. quia alias cum alterius damno fieret locupletior.

Sed diſtinguendum tamen monet auctor inter fructus rei, et fructus induſtriae, quia hi, inquit, non rem, ſed induſtriam ſequuntur. Sed id recte intelligendum. Qui e. g. agrum meum habet, et eum colit, et conſeuit, procul dubio mihi debet meſſem, ſed induſtriales fructus ſibi capit, id eſt, non accipio meſſem, niſi ſoluerim impenſas in culturam et ſemen factas; Alias enim dominus cum bonae fidei poſſeſſoris damno locupletaretur.

§. 5.

Qu. 3. *an bonae fidei poſſeſſor teneatur ad reſtituendos fructus conſumtos?* Reſp. quatenus factus eſt locupletior. Tunc autem cenſetur factus locupletior, ſi iis ad neceſſitatem, non voluptatis cauſſa, e. g. piris, pomis, leporibus, cancris, cet. vſus eſt, quia in promtu fuerunt, non factus eſt locupletior, quia iis facile caruiſſet, niſi fuiſſent in promtu.

§. 6.

Qu 4. *an teneatur bonae fidei poſſeſſor ad reſtituendos fructus percipiendos?* Negatur, 1. quia nec rem habet, nec pretium. 2. quia non factus eſt locupletior.

Obiici poſſet, male eum egiſſe, quod hos fructus neglexerit. Reſp. bonae fidei poſſeſſor ſe putat eſſe dominum, et hinc quoque in ſuo arbitrio poſitum credit, velitne fructus percipere, nec ne. Aliud ergo in malae fidei poſſeſſore, qui cum ſciat rem eſſe alienam, merito et percipiendos fructus reſtituit.

§. 7.

Qu. 5. *an ſi quis rem alienam ſibi donatam alii iterum donarit, verus dominus ab hoc pretium repoſcere poſſit?* Neg. quia 1. rem reſtituere non poteſt, quam non habet, nec 2. pretium, quia donando non factus eſt locupletior, ſecundum §. 2.

Excipitur tamen donatio remuneratoria, vel neceſſaria. Nimirum donationem diuidimus in ſimplicem, quae fit ex mera et ſola liberalitate, et remuneratoriam ac neceſſariam, quae ſalua exiſtimatione omitti nequit, e. g. quam ſponſus facit ſponſae. Poſteriore caſu, ſi quis rem alienam donat, omni-

Digitized by Google

omnino ſit locupletior, dum ſuae rei parcit, adeoque tenetur ad reſtituendum, per *reg.* 2. §. 2.

§. 8.

Qu. 6. *Si quis rem alienam emtam iterum vendiderit, an reſtituere debeat vero domino pretium?*

Reſp. aut eodem pretio rem vendidit, quo emit, tunc nihil reſtituit, quia nec rem habet ſecundum *reg.* 1. §. 1. nec locupletior factus. *reg.* 2. §. 2. aut maiore pretio vendidit, quam emit, tunc lucrum debet reſtituere, quia in tantum factus eſt locupletior, *reg.* 2. §. 2: E. g. emit quis annulum viginti florenis, eum iterum vendidit 30. florenis: tunc quia 10. florenis factus eſt locupletior, tantumdem etiam reſtituit.

Sed hoc ſi non doloſe alienauerit. Nam ſi quis bona fide rem alienam emit, et, poſteaquam intelligit, verum dominum vindicaturum, eamdem doloſe vendit, licet eodem pretio, quo emit, tunc totum pretium reſtituit, quia dolo ius naturae non adſiſtit. Et hinc eſt, quod iure ciuili is, qui dolo poſſidere deſiit, pro poſſeſſore habetur.

§. 9.

Qu. 7. *an, qui rem vero domino reſtituit, pretium eius, quod ipſe expendit, repoſcere poſſit?* num. 1.

Reſp. minime, 1. quia ne *σωστρα* quidem exigere poteſt, §. 1. *n.* 5. ergo multo minus pretium, 2. quia dominus non eſſet dominus, ſi rem ſuam de nouo emere, et pecunia ſua dominium eius recuperare deberet; 3. quia emtor rei alienae, ſi in bona fide ſit, poteſt ab auctore vel venditore ſuo pretium repetere, quippe qui ei ad euictionem tenetur.

Excipit tamen auctor caſum, ſi ne dominus quidem rem ſuam recuperatus fuiſſet ſine pretio quodam oblato, tunc illud bonae fidei emtori ſolui aequiſſimum eſſe. E. g. adferri aliquis iuſſit merces ex India: piratae nauem intercipiunt, et merces vendunt. Maeuius bona fide aliquas res emit, verus dominus eas vindicat. Tunc aequitas ſuadere videtur, vt partem pretii reſtituat emtori, quia ſine λύτρων vel pretio res ſuas ne a piratis quidem recepiſſet.

Ita Grotius. Sed ego diſtinguere mallem inter regulas iuſti et honeſti. Ex regula honeſti res certa eſt, non autem ex regula iuſti, quae dominum non iubet res ſuas bis emere. Hinc laudabitur eius virtus, qui partem pretii reſtituet, ſed non dicetur iniuſtus, qui non reſtituet. Qui enim iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam.

Hinc conſectaria quaedam eruit auctor, veluti 1. quod qui impenſas alieni funeris fecit, eas iure ab heredibus repetat, quia hi facti locupletiores; 2. quod negotiorum geſtor lucri cauſſa aliena negotia adminiſtrans tamen iure repetat tantum, in quantum abſens factus locupletior, 3. quod ei, cuius res nauis leuandae cauſſa iactae ſunt, reliqui, quorum res ſeruatae, merito teneantur ad contributionem ſecundum legem Rhodiam de iactu. Dum enim alterius detrimento res ſuas ſeruarunt, facti ſunt locupletiores. Sed haec facilia, et ex ipſo iure ciuili nota. *num.* 2.

§. 10.

Qu. 8. *Si rem alienam emerim bona fide, et poſtea, vbi intellexi, dominum eam vindicaturum, eam reſtituerim venditori, vt mihi pretium redderet: an ita liberor?*

Neg. 1. quia dolo poſſidere deſii, doloque ius naturae non adſiſtit, 2. quia obligatio reſtituendi adeſt, ſimulac comperi, rem eſſe alienam. *Reg.* §. 1.

Digitized by Google

1. §. 1. Dum ergo rem non domino reſtitui, furtum commiſi.

§. 11.

Qu. 9. *an, qui rem alienam, cuius dominus ignoratur, poſſidet, eam teneatur pauperibus dare?* Ita vulgo docent caſuiſtae, Caietanus, Soto, et alii. Satis callide. Nam, quinam illis ſunt pauperes? Clerici et monachi, quia votum paupertatis conceperunt, inprimis Franciſcani vel fratres minimi, qui ideo id nomen adſumſere, vt in eos quadrare videretur dictum Seruatoris: *quidquid feceritis vni ex minimis fratrum meorum, id mihi feciſtis.* (*)

Sed ius naturae id non docet, 1. quia in re aliena nulli ius eſt, praeter dominum. 2. quia vbi dominus ignoratur, ibi nullus adeſſe videtur dominus: non eſſe enim, et non apparere, in iure pari paſſu ambulant; 3. quia in dubio melior conditio eſt poſſidentis.

Interim vti ſemper pium eſt, benefacere pauperibus; ita et res inuentas illis concedere pium eſt, modo ne quis exiſtimet, pauperibus ius aliquod eſſe, illas ſibi vindicandi.

§. 12.

Qu. 10. *an, quod ob turpem cauſſam datum, reſtituendum ſit cauſſa non ſequuta?*

Neg. 1. quia res non eſt aliena, quippe cuius dominium ipſe verus dominus in accipientem tranſtulit. 2. quia, licet conditionaliter data ſit, ſi quid turpe fiat: tamen implementum hujus conditionis exigere non poteſt dominus, quum ſit contra leges, adeoque moraliter impoſſibilis.

Quia tamen iure conditio impoſſibilis contractui vel pacto adiecta, contractum reddit nullum: hinc nec accipiens rem ob turpem cauſſam acceptam retinere poteſt. Et hinc plerumque illa a magiſtratu vel fiſco in poenam eripitur. (*)

§. 13.

Qu. 11. *an res alienas pretio oblato retinere inuito domino poſſimus?*

Medina *de reſtitutione*, *qu.* 10. id affirmat, ſi res ſit fungibilis. Grotius autem refellere conatur Medinam, et dicit, in rebus fungibilibus tantumdem eſſe idem, ſi conſenſus domini accedat, e. g. in mutuo, non autem inuito domino.

Sed Medinae deciſione nihil acquiris eſt. Nam certiſſimum eſt, res fungibiles non admittere pretium adfectionis. Demonſtrauit id Thomasius in *Diſſ. de pretio affectionis in res fungibiles non cadente*. Iam vbi nullum eſt pretium affectionis, ibi tantumdem eſt idem.

Quam ridiculus eſſet, qui mihi indignaretur, quod ei ejuſdem bonitatis, quantitatis, et fabricae chartas reſtituam, non autem eam ipſam, quam a tertio bona fide emerim? Hinc hodie omnes auctores adſentiuntur Medinae contra Grotium, cujus deciſio tunc demum iuſtam habet rationem, ſi vel vlla in rem cadere poteſt affectio.

CA-

(*) Non quidem ratione domini, non ratione aliqua juris quæſiti, ſed ex præſumta voluntate hominis, qui rem amiſſam pauperibus ſui loco dari velle præſumitur, Caſuiſtæ illi, quos dura fronte contemnit Auctor, docuere: nihil illi de Franciſcanis, de Minimis cogitarunt, ſed interpretes voluntatis humanae, ex iis quæ ut plurimum accidunt, id ſatis prudentes conjecere; qui vere Soto illudit, videat ne ludibrium vel Soto debeat.

(*) Quam male extremis prima cohærent: *Dominus in accipientem tranſtulit*: ergo retinere accipiens poteſt: hæc prima: *accipiens rem ob turpem cauſſam acceptam retinere poteſt.* poteſt & non poteſt. ſatius dimiſſis primis, poſteriora retinuiſſet Auctor ſolida illa quam adducit argumentatione.

CAPUT XI.

DE PROMISSIS.

§. 1.

SVpra diximus, alium eſſe modum adquirendi, alium titulum. Modus adquirendi eſt cauſſa dominii proxima: titulus eſt cauſſa ejuſdem remota. Ille iure ciuili tribuit jus in re; hic ius ad rem: ille producit actionem realem; hic perſonalem, e. g. ſi prædium emtum mihi traditum eſt: traditio eſt modus adquirendi, titulus emtio.

Quum itaque ſupra actum de modis adquirendi: ſequuntur iam varii tituli. Inter quos primus eſt *pactum* vel *promiſſio*. Agit auctor

1. *de modis promittendi*. §. 1-4.
2. *de perſonis promittentibus*, §. 5-7.
3. *de rebus, quæ promittuntur*, §. 8. 9.
4. *de promiſſionibus per alios factis*, §. 10-13.
5. *de acceptatione* §. 14. 15. ac denique,
6. *de effectu promiſſionum*. §. 16. *fin.*

I. De *modis promittendi* notum eſt, promitti aliquid poſſe vel per modum pacti nudi, vel per modum contractus. Per modum pacti, ſi res futura promittitur; per modum contractus, ſi praeſens adeſt obligandi cauſſa, quam veteres vocant *συνάλλαγμα*. Iam itaque *num. 1.*

1. Quaeritur, *an et nuda pacta ſine cauſſa praeſenti, ubi nullum eſt συνάλλαγμα, obligent?*

Si de iure ciuili Romano quaeſtio eſſet, facile reſponderetur, pacta nuda nec obligationem, nec actionem producere, ſed exceptionem tantum ex edicto prætoris. At hic non quaeritur de iure civili, ſed naturali. Omnes agnoſcunt, iure naturae inter pacta et contractus quoad effectus nullam eſſe differentiam. Solus FRANC. CONNANVS, qui *Commentarios iuris ciuilis* ſatis doctos ſcripſit, *lib. I. cap. 6*, et *lib. V. cap. 1.* in alia omnia it, ſtatuitque, nec iure naturae pactum vel promiſſionem nudam producere obligationem.

Ejus argumenta hæc ſunt: 1. quia hic in pari culpa verſentur promittens, et is, cui promittitur: ille, quia ſine iuſta cauſſa praeſente promittit, hic quia temere promittenti credit. *num. 2.*

2. Quia ita periculum immineat omnium, fortunis, et ſaepius homines ex temeritate et oſtentatione, quam animo deliberato promittant.

3. Quod alias nullum eſſet diſcrimen inter honeſtum et juſtum. Honeſtum eſſe, hujus modi promiſſa ſervare, ſed non iniuſtum, ſi non ſerventur. Videri haec ſingulorum virtuti et pudori relicta.

4. Quod ſaepe promiſſa ipſi ſtipulanti ſint inutilia, et hinc et ob eam cauſſam ceſſet obligatio.

Ergo, inde concludit Connanus, iure naturae nullam promiſſionem obligare, ſed tantum ex legibus ciuilibus. Has autem non pactis nudis adſiſtere, ſed contractibus tantum.

Ceterum id falſum eſſe, multis argumentis demonſtrari poſſet. Grotius ytitur.

Digitized by Google

1. Argumento ab abſurdo, et ita ratiocinatur: *ſi verum eſt, pacta nuda iure naturae non valere, tunc ſequitur, vt nec foedera inter gentes vllius momenti ſint: nam ea plerumque in ſola futuri promiſſione conſiſtunt. At poſterius eſt abſurdum. Ergo et prius.*

2. Simile abſurdum inde deducit, dum ita argumentatur: *ſi pacta iure naturae non valent, tunc obligationem ſuam nanciſcuntur ex lege. Atqui lex ipſa in ciuitatibus democraticis eſt pactum. l. 2. D. de legib. Pactum ex mente Connani eſt inualidum. Ergo pacta quaedam valent, ob pacta, quae non valent.* Quid abſurdius excogitari poſſet?

3. Supra demonſtrauimus, ipſum dominium in alium transferri ſola voluntate noſtra. Quidni et obligatio perſonalis?

num. 4. 4. Idem Grotius demonſtrat ex conſenſu ſapientum, eamque in rem laudat teſtimonia ICtorum *l. 1. D. de pact. l. 1. D. de pecun. conſtit.* cet. Ciceronis, Horatii, Platonicorum. Sed hic quidem conſenſus ſapientum tantum abeſt, vt ius faciat, vt ne gentium quidem conſenſus, vti ſaepe diximus, pro iure ſit.

Potius itaque videbimus, quid ad Connani argumenta reſpondendum ſit. Ea hoc ordine refellit Grotius, vt 1. praemittat tres gradus promiſſionum, quos vulgo confundunt, *n.* 5. deinde vero 2. ſingula argumenta expendat *n.* 4.

I. Primos gradus eſt *aſſertio*, explicans de futuro animum, qui nunc eſt. Et hic eſt actus μονόπλευρος, vnilateralis, ex quo nemini ius naſcitur. E. g. ſi inter ſermones familiares dixerim, Titium aliquando heredem inſtituam. Hic tantum explicaui animum meum, quid futurum me ſtatuerim, ſed nihil promitto.

Et de hoc primo gradu obſeruandum, *voluntatem hominis ambulatoriam eſſe vſque ad mortem*, nec vlli fieri iniuriam, ſi Titium heredem non ſcribam. Ratio duplex eſt, 1. quia ex actu μονοπλεύρῳ nemini ius quaeſitum eſt, vt poſſit mutationem hanc impedire; 2. quia nemo ſibi ipſe legem dicere non poteſt, a qua recedere non liceat. Legem enim ferre eſt ſuperiorum, legi parere inferiorum. Nemo autem ratione ſui ipſius vel ſuperior eſt, vel inferior; ergo nemo ſibi ipſi legem dicit, adeoque ſemper quis voluntatem ſuam mutare poteſt.

II. Secundus gradus eſt, quando voluntas non ſolum explicatur, ſed et determinatur, et ea determinatio certo et perſpicuo ſigno explicatur. Hic quoque eſt actus μονόπλευρος, et iure naturae nos obligat, ſed alteri ius nullum eſt rem a nobis exigendi. Dicitur alias *pollicitatio*. E. g. vocato notario cum teſtibus declaro, me Titio aedes donatas velle. Titius non adeſt, nec acceptat. Vnde non pactum eſt, ſed pollicitatio. Quaeritur, *an obligatus ſim?* Sine dubio, turpe enim eſt promiſſa non ſeruare. *An autem alter habet actionem ad aedes a me exigendas?* Minime, quia eſt actus μονόπλευρος, ex quo nullum alteri ius quaeritur.

Si obiicias, abſonum videri, me obligari, alteri vero non eſſe ius exigendi: facilis eſt reſponſio, omnia officia imperfecta obligationem producere, ſed non dare ius exigendi. E. g. obligatus ſum ad eleemoſynas dandas, ſed non ideo pauper eas a me iure exigit.

§. 4.

num. 1. Tertius gradus eſt, vbi voluntas de futuro non ſolum determinata eſt, et luculento ſigno explicatur, verum etiam ab altero acceptatur.

Hic autem actus δίπλευρος vel bilateralis eſt, et inde alteri ius naſcitur, et plena ex parte noſtra obligatio.

Ratio

Ratio eſt, quia tum hoc modo paciſcimur, aut dominio noſtro nos abdicamus, quod fit promiſſione de dando aliquo, vel libertatis noſtrae parti renunciamus, quod fit promiſſione de faciendo. Atqui quilibet poteſt iuri in ſui fauorem introducto renunciare, et ad renunciata tunc non datur regreſſus.

Id illuſtrat Grotius ex ipſa Scriptura ſacra vbi 1. dicitur, ipſum Deum promiſſa violare non poſſe; quanto magis homines, qui legibus ſubſunt. 2. Salomon dicit, promittentes illaqueari verbis oris ſui. *Prouerb. V.* 1. 2. Promiſſum Ebraice dicitur אסרה *Oſereth*, *vinculum*.

Iam itaque ad Connani argumenta. Primum eſt, in pari culpa verſari promittentem et eum, cui promittitur. Reſp. verum id eſſe, ſi non deliberato animo, non ſerio, ſed per ſermones et iocum fiat promiſſio. Et hinc leges Romanae ſtipulationem, tanquam certum ſignum promiſſionis ſeriae conſtituiſſe. Enimuero inde non ſequitur, vt ſine ſtipulatione promiſſio non poſſit eſſe ſeria et ex deliberato animo certoque conſilio profecta. Iam itaque reſpondemus: ſi paciſcentes in pari culpa ſunt, et alter temere et non ſerio promittit, alter temere promittenti credit, tunc concedimus nullam eſſe obligationem. At quis dixerit, pactum nudum eſſe promiſſionem temerariam et minus ſeriam? num. 2. 3.

Alterum argumentum nullius momenti eſt. Dicit, inde magnum fortunis noſtris imminere periculum, quia prompti ſint homines ad promittendum. Reſp. prompti ſunt homines ad promiſſiones et ſecundi generis, ſed inde nullum imminet fortunis periculum. Primi enim generis promiſſio poteſt reuocari, alterius generis nullum tribuit ius exigendi. Ad tertii generis promiſſa non magis prompti erunt homines, quam ad contrahendum, ſi nouerint, obligationem inde naſci.

Tertium ergo plane nihili eſt. Sic futurum putat Connanus, vt nihil diſcriminis ſuperſit inter iuſtum et honeſtum. Sed quidni? An non multa alia ſunt officia miſericordiae, liberalitatis, gratitudinis, quae ex ſolis honeſtatis regulis fluunt?

Denique quartum argumentum fere ridiculum eſt. Poſſunt pacta nonnumquam vtrique inutilia eſſe: Ergo non producunt obligationem. Nam 1. idem dici poteſt de contractibus: quis enim neget e. g. contractum emtionis venditionis vtrique aliquando inutilem eſſe? et tamen ea ex mente ipſius Connani obligationem producit. 2. Si vtrique inutile erit pactum, tunc illud poſſunt mutuo diſſenſu tollere.

Maneat ergo certum fixumque, nullum eſſe iure naturae inter pacta et contractus diſcrimen, ſed illa aeque, ac hos, obligare, modo ſint ſeria, et animo deliberato profecta.

§. 5.

II. Pergimus ad alteram partem huius capitis *de perſonis promittentibus*, vbi regula generalis: *in promittente requiritur rationis vſus*. Qui enim promittit, debet animum habere vel dominio, vel libertati ſuae naturali renunciandi. Illum animum habere nequit, qui rationis vſu deſtituitur. Ergo hic paciſci et promittere non poteſt. Ex quo ſequitur, num. 1.

1. Vt amentis, furioſi, infantis promiſſio nulla ſit. Circa furioſum tamen obſeruanda exceptio. Nam ſaepe ſunt dilucida furoris interualla. Quum ergo iis durantibus furor ceſſet: quaeri poteſt, *an tunc promittere poſſit furioſus?* Plerumque id indiſtincte adfirmatur. Sed rectius diſtinguitur inter actum *tranſeuntem*, et qui explicari ſtatim poteſt, e. g. donatio, emtio, venditio, et *permanentem*, vbi actio explenda per diſtinctas praeſtationes,

Digitized by Google

e. g. promiſſio matrimonii, patrocinii forenſis, cet. Ille a furioſo expediri poteſt, durante dilucido interuallo, hic non poteſt. Vid. PVFFENDORFF. *de iure naturae et gent. lib. III. cap. 6. §. 3.*

2. Vt minoris promiſſio valida ſit. Quamuis enim ius ciuile minorenni concedere ſoleat reſtitutionem in integrum: id beneficium tamen ignorat ius naturae. Minor enim non deſtituitur ratione, ſcit, quid agat. Ergo ſaltim naturaliter obligatur.

num. 2. 3. Sed quaeri ſolet, *quando puer ratione uti incipiat?* Reſp. id non iure naturae, ſed iure ciuili eſſe definiendum. Ratio eſt, quia ius naturae non niſi regulas vniuerſales ſuppeditat. De hac re autem nihil vniuerſaliter ſtatui poteſt. Nam pro diuerſitate ingenii, temperamenti, patriae, vel climatis, alii citius adoleſcunt et ſapere incipiunt, alii tardius. Ius ciuile ergo hic ſequitur id, quod in ſingulis locis vt plurimum fit.

An, cum ius ciuile circa eam rem non ſit vbique idem, quid obtineat, ſi diuerſarum rerum publicarum ciues contrahant? Et reſp. ſequendum eſſe ius loci, vbi contrahitur. Ergo ſi in mari, vel in inſula contrahatur, vbi nulli coloni reperiuntur, tunc res redit ad ſimplicitatem iuris naturalis, adeoque non ad aetatem contrahentium reſpicitur, ſed diſquiritur, an contrahentes vſum rationis habuerint, cuiuſcumque aetatis ſint.

§. 6.

num. 1. Secundo in promittente requiritur, vt velit promittere. Voluntati vero obſtant error et metus, hinc de illo §. 6. de hoc §. 7. agitur.

Notum eſt, quam multa ICti praecipiant de errore circa ſubſtantiam et accidentia contractus, de dolo dante cauſſam contractui et incidente, de contractibus bonae fidei et ſtricti iuris.

Sed haec omnia cum ſint iuris mere ciuilis: merito quaeritur, *quid hic ſtatuat ius naturae?*

Grotius exiſtimat, omnem errorem, ſine culpa noſtra admiſſum, promiſſum vitiare. Idque probat

num. 2. 1. a ſimili. Si lex fundatur in praeſumtione facti, quod factum reuera ſe ita non habet, ibi lex non obligat. E. g. in l. 5. *C. de ſeru. fugit.* dicitur, ſi mancipium rei publicae ſollicitatum aufugerit, tunc ſollicitatorem non modo daturum pretium, ſed et defenſorem ciuitatis adactum iri ad mancipia reſtituenda. Cur? Fundatur ea lex in praeſumtione, quod defenſor ciuitatis negligens fuerit in perſequendo mancipio. Si iam ergo demonſtrari poteſt contrarium legis, nulla erit obligatio. Quum itaque hoc circa legem obtineat: idem etiam obtinebit circa legem, pacta, et promiſſa, vt ſi fundata ſint in praeſumtione certae qualitatis, ſi ea non adſit, obligatio quoque ceſſet. E. g. promitto centum pro poculis argenteis, fundo hic promiſſionem in eo, quod pocula ſint argentea. Si ergo aenea ſint, merito ceſſabit obligatio.

2. Idem probat inde, quia omnis promiſſio certa ratione conditionalis eſt. Promittimus enim ſub conditione, ſi haec rei qualitas adſit. Iam conditionale promiſſum non exſiſtente conditione non obligat, ergo nec promiſſum ab errante factum.

num. 2. At hanc regulam fere deſtruunt exceptiones. Nam 1. promiſſum errantis obligat, ſi ipſe ſua culpa errarit, rem non recte conſiderando. E. g. vendebat aliquis aedes: emtor omnes eius partes viderat, et placuerant. Poſtea erraſſe ſe dicebat circa materiam, putaſſe ſe totas aedes eſſe lapideas, quum partes ſuperiores ſint ligneae. Errauerat hic ſua culpa.

2. Si

Digitized by Google

2. Si erratum in re, in qua promiſſum non fundatur. E. gr. Emit aliquis equum, putauit eum eſſe Holſaticum, iam Friſius adparet. Si cetera recte ſe habeant, fruſtra ad hunc errorem prouocatur.

Ergo rectius dicitur, *in dubio ſemper error nocet erranti*, niſi 1. ſit error inuincibilis, 2. alterius dolo excitatus.

§. 7.

Iam de *metu* quaeritur, *an* is *pactum vel promiſſum vitiet*? Veteres ICti *num.1.2.*
exiſtimabant, promittentem ex metu obligari: poſtea praetor dabat reſtitutionem in integrum vel actionem quod metus cauſſa. Ergo iure ciuili ſtricto metus actum non vitiat, ſed iure praetorio reſcinditur.

Ratio repetenda ex philoſophia Stoica, cui dediti erant ICti. Nam Stoici ſtatuebant, ſapientem affectibus carere omnibus, eum nec metuere, nec ſperare, nec gaudere, nec laetari: ſi in Phalaridis tauro ſit, tamen dicturum, eia quam ſuaue eſt, quam nihil curo. Hinc colligebant, eum, qui metuit, non eſſe ſapientem, ſed ſtolidum, ſtolidum autem non debere fructum capere ſtultitiae ſuae.

Iam omnes exiſtimant, haec ratione carere, idque luculenter demonſtrauit GVNDLINGIVS in *Diſſ. de efficientia metus iniuſti in ſtatu naturali et ciuili*. Et tamen Grotius defendit ſententiam Stoicorum et ICtorum, putatque, ex metu initum pactum omnino obligare. Rationes has habet, 1. quia hic re vera ſit conſenſus. Coacta voluntas etiam eſt voluntas, immo quam maxime voluntas; 2. quia hic non eſt conſenſus conditionatus, ſed purus. Vult enim ſe a periculo liberare.

Poſſet obiici, dari tamen reſtitutionem in integrum. Reſp. Grotius, id *num. 3.*
eſſe ex iure ciuili. Hoc ſaepe actus iuſtos reſcindere ob rei publicae vtilitatem, e. g. contractus minorennium, cet.

Sed haec doctrina non eſt publici ſaporis. Metus eſt affectus, qui non in ſtultos ſolum cadit, ſed in ſapientiſſimos quoque. Repraeſentato enim malo futuro, et difficulter declinando, neceſſario metus oritur. Iam ergo non quaeritur, an ego conſenſerim, ſed an alteri ius fuerit metum incutiendi, eoque modo conſenſum eliciendi. Si illi ius eſt, tunc et promiſſum metu extortum valet, e. g. ſi debitor moroſus metu carceris promittat, ſe intra octiduum ſoluturum. Sin alteri nullum ius eſt, promiſſum quoque nullum eſt. Hinc alio tempore allegaui elegans epigramma MARTIALIS *lib.II.ep.59.*

Quid ſi me tonſor, dum ſtricta nouacula ſupra eſt?
Tum libertatem diuitiaſque roget,
Promittam, nec enim rogat illo tempore tonſor,
Latro rogat, res eſt imperioſa timor.
Sed fuerit curua cum tuta nouacula theca,
Frangam tonſori crura manuſque ſimul.

Hanc doctrinam ipſe auctor agnoſcere tenetur in verbis §. 2. *ſed illud ſimul veriſſimum cenſeo*. cet.

§. 8.

Sequitur pars III. capitis *de materia vel re, quae promittitur*. De ea *num. 1.*
primo notanda regula: *res promiſſae debent eſſe in poteſtate promittentis*. Si enim non ſint in poteſtate illius, ſunt impoſſibiles. Impoſſibilium autem nulla eſt obligatio. Hinc ſequitur,

1. Rerum illicitarum promiſſionem eſſe nullius effectus. Vnde enim naſcitur obligatio promittentis? Ex iure naturae, quod dicit pacta ſunt ſeruanda. At idem ius prohibet res illicitas. Ergo fieri nequit, vt idem ius ſimul

Digitized by Google

ſimul prohibeat homicidium, et tamen promittentem homicidium, adigat, vt promiſſum praeſtet.

num. 2. 2. Inde ſequitur, vt valeat promiſſio rei futurae, et nondum exſiſtentis. Quamuis enim iam non ſit in poteſtate promittentis, ſufficit tamen, quod in poſterum eſſe poſſit.

3. Vt ſi promiſerit quis factum alienum, non teneatur, niſi vt omnem diligentiam adhibeat. Impoſſibile eſt enim alienam operam praeſtare. E. g. promitto hanc virginem tibi nupturam.

num. 3. Vt non valeat promiſſio matrimonii a coniuge facta. Auctor quidem contrarium ſentit, et exiſtimat, ius ciuile ſolum reſcindere hanc promiſſionem, quum tamen exitum habere poſſit: ſed probe tenendum, hanc promiſſionem iuri naturae repugnare, quia promittitur res illicita, matrimonium nimirum ab eo, qui id iure non poteſt. Si dicas, promittitur res futura, in eum euentum, ſi caſus exſtiterit. Reſpondeo, et hanc promiſſionem turpem eſſe, quia ita ſperat et optat coniugis mortem, cui per omnem vitam ſe praeſtiturum promiſit.

Accedit et alia ratio politica. Nihil enim periculoſius eſt huius modi promiſſo. Non enim moriente coniuge; promittens facile eo adduci ſe patitur, vt manum illi inferat, et manu enecuet thalamum.

§. 9.

Quaeritur porro, *an valeat promiſſum rei natura vitioſae?* Id recte negatur, quia, vti iam dixi, non poteſt ius naturae adſiſtere promiſſo facti, quod ipſum ius naturae prohibet.

Ex quo ſequitur, vt huius modi ex promiſſo nulla naſcatur obligatio. Hinc nec qui aſſaſſinium promiſit, tenetur ad ſoluendum. Pactum enim nullum eſt: rei nullius autem nulli ſunt effectus.

At et hic diſſentit auctor, et putat, id quidem verum eſſe de pacto non impleto: ſin iam alter pacto ſatis fecerit, ei omnino pretium deberi, idque probat exemplo Iudae, qui Thamari, quam meretricem putabat, conuentam mercedem ſoluit. *Geneſ.* 35. 11.

Sed exempla non probant ius. Sufficit, quod huius modi pactum nullum ſit. Si nullum eſt, nullam poteſt producere obligationem. Perſoluit ergo Iudas mercedem ſcortationis promiſſam, ſed non perſoluere debuiſſet, ſi noluiſſet. Vterque paciſcens autem obligatur ad poenam.

§. 10.

Quaeritur, *quid ſentiendum de promiſſione rei iam tum debitae?* E. g. debitor debet iam antea 100. et iam creditori ſolutionem promittit.

Reſp. tanto magis debet, quia ad vetus debitum accedit noua obligatio ex promiſſo. Si promiſſio per ſtipulationem fit, tunc ius ciuile fieri dicit nouationem, quia quum antea deberetur ex contractu mutui, iam deberi incipit ex ſtipulatione. Sed hoc ius naturae ignorat, quia omnes contractus ſunt eiuſdem generis. Idem ius ciuile ſi pactum nudum repetatur, id vocat pecuniam conſtitutam. Sed et id ius naturae ignorat, quia, vt ſupra demonſtrauimus, non differunt pactum et contractus.

Sed quaeritur, *ſi vi creditor debitori ſuo extorqueat promiſſum, an tunc obligatio naſcatur?* Reſp. minime, quia haec eſt vis iniuſta. *Sed an ideo a ſolutione liberatur debitor?* Non, quia iam ante promiſſum debuit. Puniendus tamen, qui vim adhibuit, pro modo circumſtantiarum.

§. 11.

Iam ſequitur quarta pars capitis *de promiſſione per ſe, vel alium facta.* Po-

Poteſt quis promittere vel per ſe, vel per alium.

Si per ſe, tunc requiritur certum ſignum, vel actus externus, ex quo voluntas promittendi colligatur, id eſt, verba, litterae, cet.

Addunt nonnumquam iura ſollemnitatem, e. g. apud Romanos reſponſionem congruam ad quaeſtionem, id eſt, ſtipulationem, apud veteres Germanos manus oblationem. Sed haec ſigna non ſunt iuris naturae, quia ſunt arbitraria, et apud diuerſas gentes diuerſa. Sufficit iure naturae, ſi mens et conſilium adſit promittendi, idque conſilium eluceat ex ſignis externis quibuſcumque.

§. 11.

An vero et per alium quis recte promittit? Reſp. omnino, quia quod quiſque per alium facit, illud ipſe feciſſe videtur, modo voluerit, alium pro ſe promittere, quae voluntas ex *mandato* colligitur.

Id *mandatum* vel *generale* eſt, vel *ſpeciale*. *Generale*, ſi quis alterum ei negotio praepoſuit, in quo opus ſit contractibus et promiſſis. Vnde ſcimus, inſtitore contrahente ius ciuile dare actionem inſtitoriam, magiſtro nauis contrahente, exercitoriam. *Speciale*, ſi quis alterum mandato inſtruit, ad hoc pactum vel promiſſum ſuo nomine faciendum.

Ratione effectus ea differentia eſt, quod in generali ratum debeat habere, quidquid agit mandatarius, modo res ad negotium, cui praepoſitus eſt, pertineat. At ſpeciale mandatum non vltra obligat dominum, quam mandauit: non ergo ſi mandatum exceſſit. Ratio eſt, quia illo caſu alter, qui cum mandatario noſtro contraxit, neſcinit, quam illi poteſtatem fecerimus: at hoc caſu id ſatis ſcit ex procuratorio vel mandato.

Rem duplici exemplo illuſtrat Grotius. Quod ſpeciale mandatum non obſtringat dominum, ſi mandatarius limites mandati transſcenderit, patet exemplo legatorum. Legatus duplici munitus mandato agit, 1. litteris ad principem vel rempublicam directis, quae vocantur *das Creditiv*. In illis rogatur princeps, vt huic miniſtro noſtro fidem habeat, tamquam ipſi mandanti. 2. Litteris ad ipſum legatum directis, (*die Inſtruction*,) vbi praeſcribitur legato, quantum promittere debeat, vel concedere alteri parti. *Quid ſi fines huius inſtructionis transſcenderit?* Tunc non eſt pactum, ſed ſponſio, et tunc vel legatus dixit, ſe non eſſe inſtructum, ſed promittere ſub ſpe rati: tunc nulla ei, cui promiſſum, debetur ſatisfactio: aut ſimulault, ſibi inſtructionem eſſe, et promiſit: tunc debetur ſatisfactio. Apud Romanos illa in eo conſiſtebat, quod legatus nudus, reuinctis in tergum manibus traderetur alteri parti. Exemplum eſt in ſponſione Numantina et Candina apud Livium, de quibus alio loco.

§. 13.

Alterum exemplum, quod docet, generale mandatum mandantem obligare ad omnia rata habenda, eſt actio exercitoria et inſtitoria. Inſtitor enim et magiſter nauis ſunt mercatoris mandatarii generales certis negotiis praepoſiti. Inde ſequitur, vt quod ratione iſtius negotii cum illis agitur, id ipſe dominus egiſſe videatur.

An ergo actiones exercitoria et inſtitoria, ſunt iuris naturae? Reſp. omnino, ſed qualitas tamen quaedam his actionibus acceſſit ex iure ciuili, nempe quod ſinguli praeponentes teneantur in ſolidum. Et hinc apud Hollandos id non receptum eſſe monet, ne homines negotiatione maritima abſterreantur.

§. 14.

Quinta capitis pars agit *de acceptatione*. Hac opus eſſe, facile probatur.

Digitized by Google

Pactum eſt negotium bilaterale. Ergo non ſufficit vnius conſenſus. Si ergo vtrumque conſentire decet: alterius ſane eſt promittere, alterius promiſſum acceptare.

Ea vel *expreſſa* eſt, quae verbis poſt promiſſionem declaratur, vel *tacita*, quae ex antecedente rogatione colligitur. Nam ſi ego rogo centum, alter eos promittit, in anteceſſum videor acceptaſſe: modo tantumdem promittatur, quantum rogatum. Nam ſi rogatus centum, promittam viginti, acceptatione ſpeciali opus eſt.

Obiiciunt: atqui pollicitationem rei publicae factam ſine acceptatione obligare. Vid. *tit. D. de pollicitat.* Reſp. auctor, id iuris ciuilis eſſe. Poſſet addi, re vera hic loco rei publicae ipſam legem promiſſum acceptare, quemadmodum et acceptat pro pupillis et amentibus.

§. 15.

Quaeri etiam ſolet, *ſufficiatne acceptionem factam eſſe, an praeterea requiratur, vt innoteſcat illa promittenti?* Subtiliter auctor reſp. videndum eſſe, quid actum ſit, nam poſſe vtraque ſub conditione conueniri, ſi alter acceptet; et ſi innotuerit, illum acceptaſſe. Deinde videndum ait, an promiſſio ſit mutua, an vnilateralis. Ibi neceſſarium eſſe, vt mihi innoteſcat acceptatio, hic praeſumi, illum acceptaſſe.

Sed non opus eſt his ambagibus. Semper requiritur, vt acceptatio mihi innoteſcat. Non eſſe et non apparere in iure pari paſſu ambulant. Sed innoteſcit mihi vel per ſigna alterius expreſſa, e. g. verba, litteras, cet. vel per praeſumtionem, ſi alter tam ſit indigus, vt non poſſit adſpernari promiſſum.

§. 16.

Agi iam incipit de reuocatione promiſſi. Ea vero fieri poteſt 1. nondum ſequuta acceptatione: Ea enim nondum facta, nondum eſt pactum, ſed actus vnilateralis, in quo voluntas ambulatoria eſt víque ad mortem, vti nuper demonſtratum.

2. Mortuo eo, cui promiſſum, ante acceptationem. Quamuis enim obligatio ex promiſſo etiam ad heredes tranſeat: non tamen tranſit obligatio a defuncto nondum adquiſita. Aliud, ſi modo ſpes adſit, e. g. ſi ſub conditione promiſſum, et defunctus acceptauit promiſſum.

§. 17.

num. 1. 2. 3. Mortuo mandatario ante negotium explicatum. Mandatario, inquam, non internuncio vel tabellario: quia in mandatario induſtria perſonae eligitur.

Prolixus hic eſt auctor in ratione huius iuris inueſtiganda, eamque in eo quaerit, quod illius verbis poſita fuerit obligatio. Hinc *n. 2.* addit auctor, ſi praeſumtio ſit, mandantem voluiſſe mandatum valere, etiamſi moriatur mandatarius. Qualem praeſumtionem adeſſe exiſtimat in legatis et promiſſis ad pias cauſſas.

Sed haec nihili. Non valet promiſſum nec factum, nec acceptatum. Mandatario promittentis mortuo, nec factum eſt promiſſum, nec acceptatum: ergo non valet, niſi id per alium fieri iubeat mandans. Praeſumtio hic nihil operatur, quum mandans, dum non per alium promittit, ſatis declarat, ſe iam nolle promittere. Et doctrina de cauſſis piis maxima ex parte pontificiis principiis ſuperſtructa eſt.

§. 18.

num. 1. 2. *An et acceptatio fieri poteſt per alium?* Hic non quaeritur de alio, cui mandani, id enim extra dubium eſt, ſed de eo, qui pro me ſine mandato acceptat. Di-

Diſtinguit Grotius, mihine promiſſum ſit, an alteri. Si mihi, tunc ſoluendum eſſe, quod alterius bono acceptaui: ſin alteri, tunc denuo diſtinguendum putat, an mandato acceptandi inſtructus ſim, nec ne. Poſteriori obligatum eſſe promittentem, ſed alteri ius non naſci, niſi ratam habuerit acceptationem.

Iam videbimus exempla. Dixit aliquis: promitto tibi, me fratri tuo filiam vxorem daturum. Ego accepto. An recte? Omnino, quia non fratri, ſed mihi promiſit. Contra dixit aliquis: promitto fratri tuo, me ei filiam vxorem daturum; hic fratri promittitur: ſi ego mandato inſtructus accepto, valet promiſſum. Sin ſine mandato: promittens obligatur, ſed fratri tum demum ius naſcitur, ſi ratam habuerit acceptationem meam. Et id quidem rectiſſime. Non prius enim fit pactum, quam acceſſerit vtriuſque in idem placitum conſenſus.

§. 19.

Qu. *an liceat et onus adiicere promiſſioni in meum vel tertii commodum?* Facilis reſponſio. Si id fiat ante acceptationem, licet. Nam alteri ius nondum quaeſitum eſt. Si poſt acceptationem: id fruſtra fit, quia alteri ius per acceptationem quaeſitum auferri nequit.

Immo quum alias rogatio antecedens pro acceptatione ſit, hic tamen res ſecus ſe habet. E. g. rogo, vt mihi filiam deſpondeas. Deſpondeo, ſi ſoror tua nupſerit fratri meo. Hic non prius obligatur promittens, quam alter hoc onus acceptarit.

§. 20.

Qu. *an promiſſum, cui error, metus, cet. cauſſam dedit, poſſit conualeſcere?* In iure ciuili in multis valet regula: *quae ab initio nulla ſunt, ea ex poſtfacto non conualeſcunt.* At promiſſa conualeſcunt.

1. Si cauſſa ceſſet. E. g. Titius promiſit Maeuiae matrimonium, quia putauit, eam poſſidere viginti millia: poſtea adparet, eam ne mille quidem poſſidere. Interim ea ab agnato heres inſtituitur, et accipit 20000. Fingamus nulla fuiſſe ſponſalia ob errorem, non amplius tamen nulla erunt, ceſſante erroris cauſſa.

2. Si noua accedat paciſcendi voluntas. E. g. Titius ambiens munus publicum, a patrono cogitur promittere matrimonium Titiae. Poſtea opponit exceptionem, quod metus cauſſa. Interea perſonae in gratiam redeunt, et Titius Titiam amare incipit. Videtur iam de nouo rata habuiſſe ſponſalia.

Sed unum moneo, hac quaeſtione, quod ad errorem attinet, raro opus eſſe, quia ſupra contra Grotium demonſtrauimus, promiſſum huius modi non eſſe ipſo iure nullum, ſed in dubio errorem nocere debere erranti. Quid enim imputari poteſt Titiae, ſi numquam gloriata de diuitiis, diues tamen ipſa eſt ſponſo?

§. 21.

Qu. *an cauſſa expreſſa opus ſit ad validitatem promiſſorum?* Notum eſt, iure ciuili ſi alicui dederim chirographum, faſſus ſim, me ei debere centum, tamen non poſſe actionem ex hoc chirographo inſtitui, niſi cauſſa debendi, e. g. mutuum, emtio venditio cet. expreſſa ſit. *An itaque idem ius naturae exigit?*

Reſp. neg. quia iure naturae mihi licet, dominium rerum mearum et ſine cauſſa ex mera liberalitate in alium transferre, e. g. donare. Iura ciuilia id inuenerunt, quia ſaepe poteſt latitare cauſſa falſa, et vitioſa, e. g. debeo tibi centum, nimirum ex alea. Ius naturae hanc ſubtilitatem plane ignorat.

Digitized by Google

§. 22.

Vltima quaeſtio iam occupata eſt. Quaeritur nimirum, *an factum alienum promittens, eo non ſequuto, teneatur ad id, quod intereſt?*

Neg. quia factum alienum promittens non vltra ſe obſtrinxit, quam quatenus ſibi futurum ſit poſſibile. Impoſſibilium enim nulla promiſſio eſt. Iam nihil amplius ei poſſibile eſt, quam vt omnem operam navet. Ergo ea nanata liberatur.

Exceptio tamen eſt, 1. ſi dixit perſonam alterius in ſua poteſtate eſſe, 2. ſi in dolo ſit, 3. ſi promiſerit indemnitatem.

CAPVT XII.

DE CONTRACTIBVS.

§. 1.

HActenus de pactis: iam de contractibus. Quum vero iam ſupra demonſtratum ſit, pacta a contractibus ratione effectus non differre: exiſtimari poſſet, fruſtra auctorem diſtincte de vtriſque egiſſe. Sed quamuis non differant pacta et contractus iure naturae, ratione formae, qua vtrobique mutuus conſenſus requiritur, nec ratione effectus quia vtrobique naſcitur obligatio: differunt tamen ratione obiecti. Paciſcimur enim de rebus omnibus, contrahimus tantum de rebus, quae ſunt in commercio. Hinc e. g. nuptiae pactum ſunt, non contractus. Emtio venditio contractus et pactum iure naturae dici poteſt.

Caput noſtrum conſtat tribus partibus. Nam explicatur

1. *quotuplices ſint actus humani ad aliorum vtilitatem tendentes, e. g. contractus?* §. 1-6.
2. *quid contractus?* §. 7.
3. *quid iuſtum circa contractus?* §. 8 26.

I. *Actus humani* ſunt vel *ſimplices*, vel *compoſiti*, quos et §. 5. mixtos vocat. *Simplices* ſunt, vbi vnus contractus eſt, e. g. emtio venditio.

Compoſiti, vbi negotium ex pluribus contractibus compoſitum et conflatum eſt, e. g. loco alicui praedium ruſticum, et pro penſione mihi ſtipulor dimidiam partem fructuum. Tunc negotium conflatum eſt ex locatione conductione et ſocietate. Vnde huius modi conductor dicitur colonus partiarius. *l.* 25. §. 6. *D. loc. cond.*

§. 2.

Simplices denuo ſunt vel *benefici*, vel *permutatorii*, ſeu *oneroſi*.

Benefici, quando ex vna tantum parte onus, ex altera commodum eſt, e. g. commodatum.

Oneroſi vel *permutatorii*, vbi par vtrimque commodum et onus, e. g. in emtione venditione.

Benefici vel *meri* ſunt, vel *mutuam habent obligationem. Meri*, vbi nulla eſt alterius obligatio, e. g. mutuum, quo ſolus debitor obligatur, creditor nullo modo. *Mutuam habentes obligationem*, vbi vterque obligatur, vnus abſolute et ſimpliciter, alter ex accidente, e. g. in commodato, depoſito.

Benefici meri aut *in praeſens abſoluuntur*, ſi ſtatim accedit traditio, e. g. ſi dono, et ſtatim trado, vel in futurum prominent, ſi promitto, ſed differo traditionem.

Digitized by Google

Beneficì, qui *cum obligatione mutua ſunt*, aut de re ſine alienatione diſponunt, vti commodatum, depoſitum, vel de facto, e. g. mandatum.

§. 3.

Hactenus de actibus beneficis: ſequuntur oneroſi, in quibus par vtriuſque commodum et incommodum. Hi vel *dirimunt partes*, vel *communionem ind uunt*. num. 1.

Diremtorii ſunt tres illi, quos innominatos vocant ICti, *do vt des*, *facio vt des*, *facio vt facias*.

De communicatoriis videbimus §. 4.

Nam antequam ad hos progrediatur auctor, quaeſtionem mouet, *an inter contractus nominatos et innominatos ſit iure naturae differentia?* num. 2.

Iure ciuili multum differunt. Nam 1. contractus nominati ſinguli ſuam producebant actionem: innominati omnes vnam communem actionem habent praeſcriptis verbis. 2. In contractibus nominatis locus non eſt poenitentiae, in innominatis locus eſt, cet.

Sed recte negat auctor, iure naturae aliquid intereſſe. Nam 1. quid aliud eſt emtio venditio, quam contractus do vt des? quid aliud locatio operarum, quam contractus do vt facias? 2. Vtrique contractus aeque antiqui et naturales ſunt, immo permutatio omnium antiquiſſima. 3. Perinde eſt, ſiue mihi pro re et facto meo pecunia numerata detur, ſiue alia res, dummodo mihi ſatis fiat. num. 3.

Iam ergo ſingulorum contractuum diremtoriorum ſpecies recenſet auctor. Nam in contractu *do vt des* aut num. 4.

1. Res datur pro re, et tunc dicitur *permutatio*.
2. Pecunia pro pecunia, et tunc dicitur *cambium*, *collybus*.
3. Res pro pecunia, tunc dicitur *emtio venditio*.
4. Vſus rei pro re, ut in *pacto antichretico*.
5. Vſus rei pro pecunia, vt in *locatione conductione*.
6. Vſus rei pro re in eodem genere reſtituenda, *mutuum*.
7. Vſus rei pro re in eadem ſpecie reſtituenda, *commodatum*.

Contractus *facio, vt facias*, innumeras habere poteſt ſpecies, nec hae ſingulare nomen admittunt, quia facta ſunt innumera. num. 5.

In contractu *facio vt des*, aut datur pro facto

1. Pecunia, vt in *locatione operarum*.
2. Aut pro indemnitate praeſtanda pecunia, vt in contractu *adſecurationis*.
3. Aut pro facto alia res, tunc retinet nomen *facio vt des*, e. g. in advocato alienam cauſſam agente.

§. 4.

Verſamur adhuc in diuiſione contractuum, quorum alii benefici ſunt, alii oneroſi. Hos iterum in diremtorios et communicatorios diuiſimus. De diremtoriis hactenus. Communicatorios quod attinet; ii vel res communicant, vel facta, vel vtraque. Et tunc inde naſcitur contractus, *ſocietas*. Ea, prout varii ſunt fines, varia adquirit nomina. Sic ſi plures coeunt vitae communis et deuotionis cauſſa, vocatur *coenobium*, ſi mercaturae cauſſa *eine compagnie*, ſi nauigationis cauſſa, *eine admiralitaet*.

§. 5.

Hi ſunt contractus ſimplices: ſequuntur compoſiti vel mixti, 1. quando negotium non ad vnum contractum referri poteſt, ſed ex pluribus veluti conflatum eſt. E. g. vendo Maeuio aedes, ſed ipſi remitto dimidiam pretii partem. Hic mixtura venditionis et donationis. Fabro promitto mercedem, vt mihi ex ſuo ligno domum conſtruat, habemus negotium mixtum ex locatione et emtione. Sic et cambium ex variis contractibus conflatum.

Digitized by Google

Inter remittentem et traſſantem eſt contractus do vt des, inter traſſantem et praeſentantem pactum ceſſionis, inter praeſentantem et acceptantem conſtitutum, inter traſſantem et acceptantem mandatum.

§. 6.

2. Sunt etiam mixti contractus, quando duo vel plures contractus coniunguntur, quorum vnus principalis, alter eſt acceſſorius. E. g. mutuo accedere poſſunt contractus pignoris, fideiuſſionis, chirographarius.

Mixta eſſe huius modi negotia facile adparet: nam inter debitorem et creditorem intercedit contractus mutui, inter debitorem et fideiuſſorem ſtipulatio.

§. 7.

Iam II. quaeritur, *quid ſit contractus?* Paucis re defungitur Grotius, dum dicit, omnes actus aliis vtiles, praeter beneficos, contractus eſſe.

Sed ea nec iuſta definitio, nec deſcriptio eſt.

Rectius dixeris, *contractus* eſt conuentio ſuper re, quae in commercio eſt, inita.

Dico *conuentio*, nam id eſt genus, cui ſubſunt ſpecies binae, pactum et contractus.

Addo *ſuper re, quae eſt in commercio*. Ita enim contractus differt a pacto, vti ſupra diximus.

§. 8.

Iam ſequitur III. pars, de eo, quod iuſtum eſt circa contractus. Hic praemittitur regula generalis: *in contractibus debet eſſe aequalitas.*

Id facile demonſtratur. In contractu alter alteri quid praeſtat, quod ex legibus humanitatis non debet. Quicumque huius modi quid praeſtat, is iure ſuo exigit ſatis factionem. Satis factio eſt, vbi par pari refertur. Vbi id fit, ibi eſt aequalitas. Ergo in contractibus requiritur aequalitas.

Ea vero ſe exſerit partim in actu contrahendi, partim in re, de qua contrahitur. Actus vel contractum praecedit, vel ipſum contractum ingreditur. Iam de ſingulis.

§. 9.

num. 1. Actus praecedens contractum, 1. vt alter alteri rei vitia candide aperiat. Id fieri oportere demonſtro. Oſtendimus §. 8. in contractibus requiri aequalitatem. Ergo contra iuſtitiam agit, qui maius pretium ſumit, quam res exigit. At maius pretium ſumit, qui vitiis diſſimulatis pretium ſibi ſolui patitur rei haud vitioſae. Ergo tenetur alteri alter vitia indicare.

Hinc recte Graeci vtebantur prouerbio: *contractus lumen decet.*

Obiici poſſet: neminem teneri ad veritatem dicendam cum ſuo detrimento coniunctam. Reſp. id verum eſſe, ſi alteri neque perfectum, neque imperfectum ius ſit, veritatem a me exigendi. Hic autem contrahens a contrahente hoc iure exigit.

num. 2. Sed loquimur de rei vitiis, non de circumſtantiis, quae rem ipſam non attingunt. Eas enim ſi diſſimulat contrahens, non quidem ſatis humanus eſt, ſed tamen nec iniuſtus. Elegans exemplum apud CICERONEM eſt *de offic. lib. III. cap.* 12. Vir bonus Alexandria magnum frumenti numerum aduehit Rhodum, in ſumma annonae difficultate. Si idem ſciat, complures mercatores Alexandria ſoluiſſe, naueſque in curſu frumento onuſtas petentes Rhodum viderit, dicturuſne id ſit Rhodiis, an ſilentio ſuum quam plurimo vendituruṡ? Antipater putabat, eum id dicere debere, negabat Diogenes Babylonius.

Reſp.

Reſp. inhoneſtum eſſe id celare, ſed non iniuſtum, quia haec res non pertinet ad rei vitium vel interiorem naturam quam ſolam debet indicare contrahens.

Deinde excipienda vitia, quae vel in oculos incurrunt; vel aliunde nota ſunt. Tale quid videmus; *num.* 3.

1. Si vitia ſint externa, e. g. aedes venduntur rumoſae.

2. Si ipſe emptor rem paullo ante poſſedit. Quo pertinet exemplum ex eodem CICERONE *de offic. lib. II. cap.* 16.

3. Si qualitas ſit rebus omnibus communis, e. g. quod aedes ſunt tributariae.

§. 10.

Deinde II. et id contractum debet praecedere, vt ſponte vterque decreuerit contrahere. Si enim alter ſponte, alter coactus contraheret, nulla inter contrahentes eſſet aequalitas. Hinc iam ſupra monuimus, contractum vi et metu extortum ipſo iure nullum eſſe, ſi metus iniuſte excutiatur.

Perinde vero eſt, ſiue vis ſit explicita et craſſa, ſiue implicita et ſubtilis, veluti ſi ſeruus roget libertatem, dum nouacula ſupra eſt, ſi medicus, dum coeci oculos vngit, contractum celebrare ſuadet. *l.* 3. *D. de extraord. cognit.*

§. 11.

Haec ergo praecedere debent contractum. Actus, qui ipſum contractum ingreditur, ita deſcribitur a Grotio: *nemo contrahens plus exigito, quam par eſt.* *num.* 1.

Nihil hac regula iuſtius. Contrahens contrahenti debet ſatis factionem. §. 8. Qui minus dat, quam par eſt, is non ſatis facit, et qui minus accipit, quam par eſt, ei non ſatis fit: ergo tantum dandum, quantum par eſt.

Sed 1. id locum tantum habet in contractibus onerosis, vel permutatoriis. In beneficis enim alter in ſe ſolum onus ſponte ſuſcipit, adeoque hic nulla requiritur aequalitas pretii, quia pretium plane non intercedit.

2. In oneroſis quoque ceſſat haec aequalitas, ſi alter ſponte quid de iure ſuo remittit. Sic e. g. Plinius ſponte Corelliae agrum minori pretio vendidit. PLIN. *lib. VII. ep.* 11. quo caſu ne ius quidem ciuile reſcindit contractum ob enormem laeſionem, *l.* 11. *C. de reſcind. vendit.* quia laeſus non dicor, ſi ſponte aliquid remitto.

3. Etiam benefici contractus admittunt pretium. Non enim iniuſtum eſt, commodantem, depoſitarium mandatarium mercedem ſibi ſtipulari: ſed tantum contractus tunc in aliam ſpeciem degenerat.

Ceterum eleganter ex Chryſoſtomo obſeruat Grotius, eum, qui contra hanc regulam peccat, furtum admittere. Quid enim aliud eſt acceptatio iniqui pretii, quam ablatio fraudulosa rei alienae inuito domino, lucri faciendi cauſſa facta? *num.* 2.

Quod autem de Hermia narrat, eam, vbi res vendita minoris iudicata videretur, pretio aliquid adieciſſe: id quidem laudandum, tamquam honeſtum, ſed non iniuſte agit, qui tantum offert, quanti res iudicatur, quia volenti non fit iniuria: modo iudicans pretium vſu rationis polleat, iuſtaeque aetatis ſit. Quid enim ſi plane donaret?

§. 12.

Diximus ſupra, aequalitatem ſe exſerere, vel circa actum contrahendi, vel circa rem, de qua contrahitur, (§. 8.) De actu contrahendi tum praecedente, tum ingrediente contractum hactenus diximus: proximum eſt, vt rem ipſam, de qua contrahitur, conſideremus. *num.* 1.

Si res ſine culpa contrahentium vitioſa adpareat, id damnum contrahentes ſibi inuicem reſarcire debent. Ratio ex eodem fundamento fluit. Nam

1. quum

Digitized by Google

1. quum in contractu requiratur aequalitas (§.8.): non ſufficit pretium eſſe aequale rei, ſed rem quoque oportet eſſe aequalem pretio. Non autem aequalis eſt, ſi vitioſa. 2. Regula iuſti eſt: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Iam venditor non vult defraudari iuſto pretio; ergo nec emtor debet circumueniri re vitioſa.

num. 2. Obiicitur: ius tamen Romanum non ob quodcumque rei vitium, vel quamcumque pretii inaequalitatem contractum reſcindere, ſed tantum ob laeſionem enormem. *l. 2. C. de reſcind. vendit.* Reſp. 1. leges ciuiles non omnia ad viuum reſecare poſſunt. Sufficit, modo illa vitia inhibeantur, per quae detrimentum capere poſſet res publica. 2. Intereſt rei publicae, ne litibus innumeris fatigentur iudices. Ergo nec expedit ei, vt ob quamcumque laeſionem minimam actiones dentur.

Sed inde non ſequitur, eum non iniuſte agere, qui vel in re minima alterum ſecum contrahentem laeſit.

§. 13.

num. 1. 2. Supra diximus, regulam hanc de aequalitate proprie locum habere in contractibus onerosis: quaeritur ergo, *an in beneficis plane exſulet aequalitas?*

Reſp. non omnino. Nimirum diſtinguimus inter id, quod ex ipſo contractu per ſe fluit, et quod ex poſt facto vel per accidens. Mandans e. g. non obligatur ex ipſa natura contractus, quia eſt gratuitus et beneficus: ſed obligatur tamen per accidens et ex poſtfacto, ſi mandatarius impenſas fecit, tunc enim mandans ei debet indemnitatem.

Sed quaeritur, *ſi res commodata apud commodatarium perierit, an tunc teneatur ad reſarciendum?* Id adfirmat Grotius, modo res non fuiſſet apud ipſum dominum peritura: idque inde probat, quia commodans non ſolum rem alienam habeat, ſed et vtilitatem et commodum inde capiat. Verum perſpicue falſum. Nam 1. caſum nemo praeſtat, ergo nec commodatarius. 2. Vtilitatem capit ex re aliena, ſed volente domino gratis. 3. Si teneretur ad reſarciendam rem, quae periit, nihil intereſſet inter emtorem, qui pretium nondum ſoluit, et inter commodatariuum, quod abſurdum.

Ergo in contractibus beneficis nihil praeſtandum, praeter culpam, eamque vel maiorem, vel minorem, prout vel maius, vel minus commodum ex huius modi contractu quis capit.

num. 2. Hinc non ſatis adcurate auctor dicit, haec omnia quidem legibus Romanis congruere: ſed ex aequitate naturali proficiſci. Nam commodatarium caſum praeſtare, nec aequitati naturali congruit, nec legibus Romanis *l. 18. 19. 20. D. commod.*

§. 14.

Sed quaeritur porro, *quomodo iuſtum rei pretium definiendum ſit?*

Grotius eius fundamentum facit indigentiam. Sed hoc fundamentum admodum vacillat: nec enim ea, quibus maxime indigemus, pretioſiora ſunt. Quantum margaritis pretium fecit luxuria? quantum vnionibus?

Nos itaque rem paullo adcuratius expendemus. Pretium ſupponit 1. rem alicuius vſus eſſe, ſiue ad vitam commode exigendam, ſiue ad luxuriam, voluptatem, cet. Nam ſi nullius vſus ſit, nullius quoque pretii eſſe cenſetur.

2. Supponitur, rem non eſſe inexhauſti vſus. Si enim in tanta adſit copia, vt omnibus ſufficiat, tunc, licet vtiliſſima nullum admittit pretium. Haec vero rei tantum pretium aliquod conciliant. Quod autem pretium intenditur vel remittitur, id eſt

3. ex raritate. Quo enim rarior res, eo carior. Rarior autem dicitur, a) quod

quod non, niſi rarius, reperitur, vt ambra, adamantes maiores; b) quod copioſus quidem reperiatur, ſed non niſi in regionibus diſſitis; vt piper, cinnamomum; c) quod maximo cum periculo aduehatur, e. g. per mare; d) quod cum ſummo labore et periculo reperiatur, vti Mercurius, vel argentum viuum; e) quod res qualitatem quamdam vel a natura, vel ab arte humana accepit, quam nuſquam vel raro alibi reperias.

Recte enim obſeruat auctor n. 2. habendam eſſe rationem laborum et expenſarum, quos fecerint mercatores.

Hinc facile redditur ratio, 1. cur res ad luxuriam pertinentes maioris vendantur, quam frumentum, aliaeque res vtiliſſimae. Quia nimirum illae prouida Dei cura ſunt rariores.

2. Cur res vilius vendatur, ſi ſit magna venditorum copia, magna ementium inopia? Quia tum non eſt rarior.

3. Cur libri fiſco addicti, haereticorum, atheorum ſint cariores? quia rariores.

4. Cur antiqua monimenta, nummi, marmora, ſtatuae, codices manuſcipti tanto pretio vendantur? Quia rariores. Ea in re tam ſtulta nonnumquam eſt hominis affectio, vt res nihili aeſtimet, tantum quod antiquae, et rariores ſint. Exſtat eam in rem elegans LVCIANI *dialogus* ſub titulo: *in indoctum et multos libros ementem*.

§. 15.

Iam de quibuſdam contractibus ſpeciatim agit auctor, et quidem de emtione, §. 15. 16. 17. *de locatione*, §. 18. 19. *de mutuo*, §. 20. 22. *de adſecuratione*, §. 23. *de ſocietate* §. 24. *ad fin.* *num.* 1.

De emtione tria obſeruat auctor I. quod per illam dominium iure naturae ſiue traditione transferatur. Iure enim ciuili aliud obtinere nouimus, ſecundum quod non prius tranſit dominium, quam re tradita.

Prior ſententia facile probatur ex fine contrahentium. Qui vendunt, id agunt, vt transferant dominium, et qui emunt, vt idem naciſcantur. Quum ergo vterque in dominium transferendum conſentiat, quid opus eſt noua conſenſus declaratione per traditionem?

Ergo ſtatim omnino iure naturae transfertur dominium, niſi aliter pacti ſint contrahentes, quod fieri poſſe, nemo negauerit. Ex quo ſequitur,

1. Vt facta emtione, ſolutoque pretio, iure naturae res emta ſtatim mea ſit, ut a venditore alii vendi tradiue nequeat.

2. Vt periculum ſtatim ad emtorem pertineat, quia res perit ſuo domino. Haec recte cohaerent, quum contra ius ciuile neget, emtorem ante traditionem fieri dominum, et tamen concedat, periculum et commodum rei venditae tranſire ad emtorem, quae ſane vix conciliaueris.

3. Vt male ſtatuat Grotius, re bis vendita, ex duabus venditionibus eam valituram, quae in ſe continuit praeſentem dominii tranſlationem. *num.* 2.

Quum enim ipſe ſaſſus ſit, iure naturae traditionem non requiri, ſed ſine ea quoque transferri dominium: ſequitur, vt prior venditio iure naturae ſemper praeferenda, altera vero indiſtincte nulla ſit, ſiue traditio acceſſerit, ſiue non acceſſerit. Si enim poſterior venditio nulla eſt, ſane non iuuabit emtorem, quod rem accepit traditam. Venditori enim poſt priorem contractum nec vendendi, nec tradendi poteſtas fuit.

Miſcet ergo, hic Grotius ius naturae et ciuile quod ad tansferendum dominium requirit traditionem.

§. 16.

Alterum, quod de emtione venditione tractat Grotius, eſt quaeſtio II. An

An et monopolia concedi poſſint ſaluo iure naturae?

Monopolium eſt priuilegium, quod vni conceditur, vt ſoli, excluſis aliis, ius ſit certas res in re publica vendendi.

Per ſe ergo et ſua natura nihil habet iniqui. Si enim licet principi concedere priuilegia, licebit etiam indulgere monopolium. Nec iniquius eſt, vnum vendere, quam multos, dummodo iuſta rerum copia pro iuſto pretio venum proſtet.

Ergo in ſe nihil vitii habent monopolia, aeque ac luſus, vinum. Vti vero luſus et vinum, vtut in ſe bona, per accidens mala fieri poſſunt, ſi quis iis male vtatur: ita idem contingit in monopoliis. Ea mala fiunt ob has cauſſas.

1. Quia ſic non ſemper iuſta proſtat rerum abundantia.

2. Quia pretium a monopola plerumque ſtatuitur enorme, idque pro lubitu intenditur.

3. Quia hic multis praeripitur occaſio, lucrandi victum, ſi omnibus interdicitur negotiatio, praeter vnum.

Hiſce obſeruatis facile reſpondebitur ad propoſitam quaeſtionem. Monopolia iure naturae permiſſa ſunt, modo haec tria vitia euitentur. Nimirum 1. ſi non omnium rerum, ſed earum, quibus non quotidie opus eſt, monopolium concedatur, e. g. gemmarum, vnionum, aromatum, cet. 2. ſi iuſtum monopolae praeſcribatur pretium, quod ei excedere non liceat. 3. ſi ceterarum rerum, quibus quotidie opus eſt, vt frumenti, pannorum, lini, cet. negotiatio et commercium promiſcue omnibus concedatur.

Ceterum quod auctor prouocat ad Ioſephi monopolium circa frumentum, id huc non ſpectat. Nam id non conceſſum vni fuerat per priuilegium, ſed erat monopolium neceſſariarum. Quum enim nuſquam eſſet frumentum, neceſſario ſolus Pharao vendebat. Talis caſus etiamnum contingere poteſt tempore peſtis, obſeſſionis vrbium, cet. vt vnus tantum rerum neceſſariarum copiam habeat. Tunc tantum abeſt, vt illi privilegio monopolias opus ſit, ad res ſuas vendendas, vt potius a magiſtratu ad vendendum cogi poſſit.

§. 17.

Poſtremum, quod auctor obſeruat, eſt III. quod pecunia, in emptione venditione non functionem recipiat in materia ſola, nec in ſpeciali appellatione aut forma, ſed in genere magis communi: id eſt, ſi rarior eſt pecunia, tunc eius pretium intenditur; ſin copioſior, tunc remittitur. Hinc facile patet:

1. Cur olim tam paruo pretio vendita ſint bona, nunc cariſſima? E. g. Thuringia ſaeculo XIII. vendita eſt 20000. florenis, quae hodie pro 100. millionibus non venderetur. Ratio eſt, quia Indiis nondum repertis aurum argentumque erat rarius.

2. Cur tempore belli pecuniae pretium intendatur. E. g. in Germania, durante bello tricennali, vnius thaleri tantum erat pretium, quantum hodie quatuor.

3. Cur in ditibus emporiis minores uſurae dentur, quam in aliis locis. Sic e. g. in Hollandia maximae vſurae habentur 3. vel 4. pro 100. in Germania 6. pro 100. ſunt vſurae ordinariae.

§. 18.

Iam de locatione conductione, de qua obſeruat Grotius r. quod, vti in emtione periculum ſtatim tranſit ad emtorem, ita et in conductione ad conductorem

Digitized by Google

ductorem. Sed haec non ita liquida, adeoque paullo adcuratius expendenda ſunt. Periculum eſt vel *in re* vel *in fructibus*. De re certum eſt, eius dominium non tranſire ad conductorem, adeoque eum nec caſum praeſtare, ſed ſolam culpam, e. g. ſi aedes conductae incendio deletae ſint.

At fructuum dominium tranſit ad conductorem. Iis ergo pereuntibus, damnum eſt penes conductorem. Haec facile intelliguntur. Sed iam porro obſeruandum, locationem conductionem eſſe contractum, quo merces datur pro vſu rei. Ergo ſi re vti potui, debeo mercedem, ſi vti non potui, et merces ceſſat. *Vti re*, ſignificat, et fructus e re percipere. Ergo diſtinguo, an fructus perceperim, an ſine culpa mea percipere non potuerim. Si percepi, fructus mihi pereunt, e. g. ſi collecta meſſe horreum incendio fatali conſumitur. Si caſu quodam, e. g. ſterilitate, tempeſtate, locuſtarum multitudine agros depaſcente nihil percepi, tunc nihil debeo mercedis. Ratio plana eſt. Quo iure enim locator hic penſionem pro fructibus exiget, quos ne ipſe quidem, ſi non locaſſet, percipere potuiſſet.

Hinc recte ius ciuile concedit conductori remiſſionem penſionis ob damnum fatale, *l. 15. §. 1. ſeq. l. 25. l. 33. D. loc. cond.* Conductio enim ſua natura in ſe continet tacitam conditionem, ſi fructus percipiam, ſi re vti potero, niſi quis caſus fortuitos in ſe vltro ſuſceperit.

§. 19.

Obſeruat 2. quod locatio conductio quoque admittat mercedem maiorem vel minorem, prout res vel opera magis vel minus obuia eſt. Sic e. g. ſi profeſſori iuris in Germania demandatur lis forenſis, is triplo plus ſportulatum accipit, quam aduocatus, quia operas ſuas locare alias non ſolet, niſi amicitiae cauſſa. Sic ſi medicus operam addicit, ad ſectionem periculoſam calculi, vel herniae, mercedem plerumque ſatis grandis eſt, quia non vbique obuii ſunt, qui huius modi operationes dextre exſequantur.

At ſi res ordinariae et vbiuis obuiae, vel operae illiberales locantur: tunc aequalitas et proportio inter rem et mercedem obſervanda. Alias laeſio iuxta ſuperiores regulas de aequalitate ſeruanda erit reſarcienda. Vnde et locationem conductionem ius ciuile reſcindit ob laeſionem vltra dimidium, *l. 2. C. de reſc. vendit.*

§. 20.

Pergit auctor ad mutuum, et quaeſtionem circa mutuum mouet famoſiſſimam, *an vſurae iure naturae permiſſae ſint?* *num. 1.*

Plerique ſcholaſtici id negant, ſolo diſſentiente Abulenſi, quocum et Grotius facit.

Scholaſticorum argumenta haec ſunt.

1. Mutuum eſt contractus gratuitus. Ergo non poſſunt vſurae peti. Reſp. eſt gratuitus contractus, et, ſi merces, vel vſura accedit, tunc res degenerat in alium contractum, ſed non ideo vſurae ſunt iniuſtae. Sic et commodatum eſt contractus gratuitus. Si quis mercedem a commodatario exigit, ex commodato fit locatio conductio. An ergo ideo iniuſtum eſt, mercedem a commodatario ſtipulari? Eadem eſt mutui ratio.

2. Pecunia eſt res ſterilis. Et ex ea non poſſunt vſurae peti. Reſp. eſt res ſterilis phyſice, quia nummus non parit nummum: ſed non eſt ſterilis ciuiliter, quia in commerciis et negotiationibus pecuniam lucrantur pecuniae.

3. Res in mutuo datur pro re. Res reſtituitur in eodem genere. Quo iure plus exiget creditor. Reſp. ſi centum dantur mutuo, et centum redduntur, tunc res pro re redditur. Sed vſurae dantur pro vſu illorum centum. *num. 2.*

Digitized by Google

Manifeſto eſt iuris naturalis, neminem debere cum alterius damno locupletiorem fieri. Atqui qui pecunia mea negotiatur et lucrum facit, iſte locupletior fit cum meo damno, quia interim re mea carere debeo. Ergo aequiſſimum eſt, vt mihi aequiorem vſuram praeſtet.

Lvd. Septalivs in libro elegantiſſimo *de Ratione ſtatus* ita probat, genus humanum carere contractibus vſurariis non poſſe, quia tunc fere ceſſaturum eſſet mutuum. Quis enim cum ſuo periculo alteri crederet pecuniam, ſi ſpes vſurarum ceſſaret? Nonne vnuſquiſque potius pecuniam ſuam arca reconditam teneret?

num. 3. At iam alia quaeſtio eſt, *an iure diuino poſitiuo conceſſa ſit vſura?* Idque negat Grotius. Nam ſaepiſſime reperitur praeceptum diuinum in lege Moſaica: *ne foenus accipe a fratre tuo:* Exod. 22. 25. *Leu.* 25. 35. 19. 14. Id quod tam late acceperunt Ebraei, vt et eum, qui vel leuiſſimam mercedem accepiſſet, item ſcribam, qui chirographum vſurarium confeciſſet, excommunicatione dignum iudicarent. Selden. *de iur. nat. et gent. ſecund. diſciplin. Ebraeor. lib. VI. cap. 9.*

Si opponas, eſſe hanc legem Iudaicam, reſpondet Grotius, eſſe tamen honeſtam moraliter, et hinc *Pſ. XV.* laudari eos, tamquam beatos, qui ſine vſura credant. Immo quum Chriſtianos deceat ſanctius viuere Iudaeis, abſurdiſſimum eſſe, ſi putemus Iudaeos nos ſuperare poſſe veritate et ſanctimonia.

Sed 1. omnino haec lex mere Iudaica et forenſis eſt; idque clare patet ex *Deut.* 23. 19. 20. ubi dicitur: *ne foenus exerce aduerſus fratrem tuum; aduerſus alienigenam poteris exercere.* An vero ius naturae diuinum vniuerſale diſtinguit inter fidei eiusdem homines et alienigenas? Obſeruauit haec recte Salmasivs *de vſur. cap.* 20. 21. *pag.* 618. *et de foenore trapezitico, pag.* 203. 210.

2. Honeſtum moraliter eſt non ſumere vſuras, ſed ideo ſumere non eſt iniuſtum. Sic et debita remittere eſt honeſtiſſimum, ſed non ideo iniuſtus eſt, qui iure ſuo vſus dicit: ſolue, quod debes.

§. 21.

Monet porro Grotius, non confundendum eſſe contractum vſurarium cum aliis contractibus adfinibus. Sic e. g.

1. Pactum de indemnitate non eſt vſurarium. Differunt fine. Qui pactum de indemnitate init, is agit de damno vitando: qui vſuras ſibi ſtipulatur, de lucro captando.

2. Pactum de opera remuneranda. Si e. g. mercator mihi pecuniam conquirit, et non ſine magno labore reperit, qui mihi credant; tunc ſi mercatori aliquid ſoluam, id non eſt vſura, ſed merces laboris.

3. Pactum de periculo minuendo. Si e. g. alicui credo pecuniam, et mihi non ſatis cautum eſt, et inde mihi ſtipulor certam pecuniam, ne, ſi ſors pereat, damnum ſit nimium, ea non vſura eſt.

Sed quamuis huius modi pacta non ſint proprie vſuraria, tamen a moraliſtis pontificiis inuenta ſunt ad vſuram palliandam. His vero palliis nobis non opus eſt, perſuaſis quippe, pacta vſuraria nec iuri naturae, nec diuino repugnare (*).

§. 22.

(*) Terque quaterque in hoc opere ingeminantur Vſuræ, earumque patrocinium egregie ſumitur; ſed quæ dicta ſunt alibi, quæque heic repetuntur, refutata jam ſuis in locis, iterum brevi oratione refellimus. Id fundamenti loco ſtatuimus, prius quam quæ-

Digitized by Google

§. 22.

Denique ipſe Grotius concedit, legibus ciuilibus permitti poſſe vſuras, ſaluo iure naturae et diuino, modo non mordaces, ſed modicae.

Exempli loco adſert exemplum Hollandorum, vbi ciuibus generatim octo pro centum; mercatoribus 12. pro 100. concedantur. Et in nota infra addit, *idem in imperio conſtitutum*.

Sed hic moneo, 1. id falſum eſſe de imperio, vbi non niſi 5. pro 100. legibus permiſſa ſunt.

2. Falſum quoque eſſe, quod ſub finem ſubiungit Grotius, ſi hic modus excedatur, tunc leges quidem impunitatem dare, ius dare non poſſe. Nam id verum eſſet, ſi vel iure naturae, vel iure diuino hic modus conſtitutus eſſet. Iam quum numerus definitus non ſit, imperantis erit, pro modo circumſtantiarum et pecuniae in re publica copia vel inopia determinare legitimam vſurae quantitatem.

§. 23.

Pergit auctor ad contractum *adſecurationis*, qui eſt contractus, quo vnus vel plures pro certo praemio, quod ſibi ſolui curant, periculum nauis vel mercium naui impoſitarum in ſe ſuſcipiunt.

Hic vnam regulam inculcat ius naturae, vt pro magnitudine periculi, vel longitudine nauigationis praemium vel intendi, vel remitti debeat.

§. 24.

De ſocietate notum eſt ex iure ciuili quid ſit: hic monendum I. quod lucri et damni partes aequaliter diuidendae ſint inter ſocios. num. 1. 2.

Cc 2 Quum

quæſtio dirimatur, ſtatum quæſtionis aperiendum; nec enim unum Vſuræ genus eſt, ſed plura: aliæ proinde permiſſæ licitæque, aliæ jure naturæ vetitæ ac nefaſtæ 1. quis improbet Vſuras compenſativas, eas nimirum quibus aut damnum emergens, aut lucrum ceſſans, aut periculum ſortis proximum, & extrinſecum contractur redimitur: 2. quis eas quoque rejciat, quæ veluti pœnæ moroſo debitori ultra tempora conventa, abjecta quavis prava ſubdolaque intentione, contractui adjciuntur, cum mora culpabilis, cum pœna moderata, cum tempus ſatis longum in eo ſtipuletur? In hiſce nec pecunia ſterilis eſt, quæ negotiationi expoſita, periculoque fructifero ſubjecta pecuniam civiliter parit; nec contractus gratuitus eſt, cum pecuniam præſtans ab accipiente de damno, de lucro, de periculo, de mora ſibi caveat.

At in eo contractu, in quo ceſſat titulus omnis ſive damni, ſive lucri, ſive periculi, ſive moræ, in quo ſcilicet ratio vel humanitatis, vel amicitiæ, vel neceſſariæ charitatis apparet, quid niſi gratuitum quæritur? quid niſi ſterile datur?

Et in eo quoque contractu, in quo pauperi pecuniam ad ſui ſuſtentationem quærenti ſuccurritur, quid fructiferum præſtatur? quid lucroſum imponi poteſt? nonne extorquetur quidquid a paupere exigitur, ac veluti ſanguis emungitur?

Ceterum & in eo contractu, in quo pecunia negotiationi exponitur, non ab eo qui dat, ſed ab eo qui accipit, non illius, ſed huius voluntate ſubjcitur; profecto induſtria, periculum, proinde fructus accipientis eſt, non dantis. quid ergo dans ab accipiente præſtandum ultra ſortem exquiret? ex aliena voluntate, ex aliena induſtria, ex alieno periculo lucrum decerpat? fructum ex alieno fundo colligat? quod ſi negotiationi ſubjcitur in ea regione, in qua parata cuicumque negotiatio, paratæ emtiones fructiferæ, aliaque commercia, ſane abdicanti hæc commoda ob alienam utilitatem, alio ſane contractu quam mutuo, non unus ſed multiplex titulus, non una ſed multiplex ratio ſuppetet augmentum moderatum ſortis exigendi.

Ceterum Vſuram non compenſativam, ſed mere lucrativam, ſine ratione, ſine titulo ullo quæſitam, & Jus naturale & Jus divinum æque prohibuit: hæc enim proprie Vſura eſt: hanc Pſaltes abſolute improbat, cum ait de iuſto: *qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*: & Propheta abſolute damnat, cum pecuniam dantem & plus accipientem arcet a Templo; & Deut. 23. cum iis tantum uſuram agere, interprete Ambroſio, licuit, in quos bellum gerere indictum eſt: *in eos jus uſuræ, in quos jus belli eſt*.

Digitized by Google

Quum vero *aequalitas* duplex ſit, *arithmetica* et *geometrica*, id eſt, vt vel idem ſit vtrobique numerus, vel eadem vtrobique proportio: hinc quaeritur, *quaenam hic obſeruanda aequalitas*. Et recte Grotius reſp. geometricam, id eſt, omnes ſocii aequaliter participant non ratione numeri, ſed pro proportione ſummae collatae. Inde ſequitur,

1. Vt ſi omnes aequalem pecuniam contulerint, partes quoque damni et lucri aequales ſint.

2. Vt ſi vnus altero plus contulerit, cuiuis attribuenda ſit pars pro rata ſummae collatae. E. g. ſi Titius contulit 10000, Maeuius 20000, Sempronius 5000. et lucrum commune eſt 7000. tunc Titius accipit 2000. Maeuius 4000. Sempronius 1000.

3. Vt ſi quis non pecuniam, ſed operam conferat, is partem lucri et damni capiat, prout pacti ſunt ſocii, modo operam vt ſocius, non vt miniſter vel inſtitor conferat.

num. 3. II. Admitti etiam inaequalitatem, ſi partes conſentiant, modo non fiat ſocietas Leonina.

III. Societatem vniuerſorum bonorum nullam reſpicere aequalitatem. Hinc ſi e. g. ego cum Maeuio inierim ſocietatem vniuerſalem omnium bonorum, et in commune ego contulerim hereditatem 100000. floren. Maeuius autem non niſi 12000. contulerit, tamen huic in maſſa communi non minus erit iuris, quam mihi.

IIII. In ſocietate nauali ſpectari vel communem defenſionem, e. g. ſi fiat *eine Admiralitaet*, vel communem praedam, e. g. ſi plures nautae tempore belli (*Commiſſ. Fahrers.*) inter ſe ſocietatem ineant, ad intercipiendas naues hoſtiles, et praedam diuidendam.

Hic ius naturae nihil ſancit, niſi vt ſeruetur aequalitas geometrica in diuiſione lucri et damni: ſed leges ciuiles ea omnia ſpecialius definiunt, e. g. quantum ex praeda praecipuum habeat fiſcus, quantum attribuatur collegio iudicum rei nauticae, (*dem Admiralitaets-Collegio*), quantum magiſtro nauis, quantum ſingulis nautis.

§. 26.

num. 1. Denique quaerit auctor, *an iure naturae inaequalitas, in quam conſenſum eſt, attendatur, quoad actus exteriores?* E. g. dicit Pomponius in lege in margine allegata, in pretio emtionis et venditionis licere ſe naturaliter circumuenire. Id ius non intelligit de actu interno mentis, quaſi dolum adprobet, quia ſemper deteſtandus, ſed de actu externo, an ille in foro mereatur animaduerſionem. Idque negabant veteres. Primus Diocletianus condidit *l. 2. C. de reſc. vendit.* et reſciſſionem conceſſit ob laeſionem enormem: quaeritur, *an id verum ſit, quod naturaliter hoc liceat, id eſt, iure naturae?*

num. 2. Reſp. Grotius, 1. naturale ſaepe dici de eo, quod paſſim recepti moris eſt, idque probat ex 1. *Cor.* 11. 14. vbi de coma eſt ſermo, qui tamen locus eſt difficillimus.

num. 3. 2. Vtilem quidem hanc eſſe iuris ciuilis diſpoſitionem, quia alias infinitis litibus daretur occaſio, ob incerta rerum pretia, ſed ideo non ſtatim eam permitti iure naturae in foro conſcientiae. Paucis verbis, ſed emphaticis rem eloquitur ſcriptor vitae Iſidori, dum ait: *iniuſtitiam hanc eſſe a legibus quidem permiſſam, ſed quae re ipſa iuſtum peruertat.*

CAPUT

Digitized by Google

C A P V T XIII.

DE IVREIVRANDO.

§. 1.

EGimus hactenus de promiſſis et contractibus, ad quorum confirmationem quum ſaepe accedere ſoleat iusiurandum: de eo quoque agitur hoc capite. num. 1.

Praemittit autem auctor obſeruationem: apud ipſos quoque gentiles magnam fuiſſe iurisiurandi auctoritatem. Animaduertebant enim illi, ſi illud contemnatur, tunc ceſſaturam omnem religionem, firmiſſimum rei publicae vinculum, ceſſaturum nexum inter imperantes et ſubditos, qui plerumque iureiurando conſtringitur, ceſſaturam denique omnem fidem humanam. Hinc miro conſenſu docent, 1. iusiurandum eſſe vinculum fidei humanae arctiſſimum, quod Ciceronis teſtimonio probat Grotius.

2. Deum eſſe periurii vindicem. Hinc eos diris omnibus ſubiacere adſeuerabant, qui fidem iuratam fallerent. Sane apud HERODOT. *lib. VI. cap.* 86. refertur, Glaucum tantum conſilium cepiſſe de interuertendo depoſito, quod ſe iurauerat redditurum: idque propoſitum, et ſine effectu punitum eſſe ita, vt cum domo vniuerſa et prole extingueretur. Refert HEROD. *l. c.* et IVVEN. *Sat. XIII. v.* 199. *ſeqq.* quod quum rogaret Apollinem, an ſibi ſuaderet id facinus, reſponderit Apollo: num. 2.

At iuramento quaedam eſt ſine nomine proles, cet.

Ita Graecos verſus vertit Grotius. Sed recte obſeruauit Gronouius, male verſos eſſe. In Graeco eſt ὅρκος, quod et iusiurandum ſignificat, et Deum periurii vindicem. De hoc loquitur Apollo, non de iureiurando, cui abſurde tribuitur proles.

3. Nihil ad maiorem indignationem prouocare Deum, quam periurium. Eſt enim affirmatio religioſa. Quid vero veneratione illa, quam Deo debemus indignius, quam eum inuocare teſtem mendacii? num. 3.

Equidem CIC. *de offic. lib. III, cap.* 39. dicit: *iam enim non ad iram deorum, quae nulla eſt, ſed ad iuſtitiam et ad fidem pertinet.* Negare ergo videtur, deos iraſci periuris, ſed poenae tamen ſatis eos ſubire, quod fidem, quia nihil ſanctius, violarint.

Verum Cicero ibi diſputat ex mente Stoicorum. Stoici autem quum affectus pro malis et vitioſis reputarent, non poterant Deo huius modi imperfectionem tribuere. Sed nos edocti ſumus cum a ratione, tum a S. S. in Deo eſſe voluntatem puniendi malos, eamque ab omni imperfectione eſſe remotiſſimum. Id iam ſufficit, et Scriptura ἀνθρωποπαθῶς loquens eam voluntatem plectendi malos vocat iram Dei. Singularem ea de re librum ſcripſit LACTANTIVS *de ira Dei*, vbi Stoicos refellit, ſed verbis magis comtis et terſis, quam argumentis ſolidis.

Iam ergo poſt hanc praefationem Grotius rem ipſam adgreditur, et hoc capite agit

1. *de iurisiurandi requiſitis*, §. 2-12.
2. *de eiuſdem effectu vel obligatione*, §. 13. *fin.*

§. 2

Digitized by Google

§. 2.

Primo itaque in iurante requiritur animus intelligens et deliberatus. Eſt enim iusiurandum non actus naturalis, qui ſine intellectus et voluntatis concurſu peragitur, vti circulatio ſanguinis, concoctio ſtomachi, cet. Sed actus humanus, qui ſemper ſupponit intellectum et voluntatem. Exinde ſequitur

1. Vt qui verba profert ſine conſilio iurandi, non obligetur. Narrat Ouidius, Acontium, quum Cydippen in ſui amorem pellicere non poſſet, pomo in eius ſinum proiecto inſcripſiſſe verba: *iuro me nupturam Acontio*. Ea quum legiſſet Cydippe, ferebat, illam periurii ream eſſe, niſi ſibi nuberet. Sed abſurdum. Legere enim verba ſine conſilio et deliberato animo iurandi, non eſt iurare. *Iurata lingua eſt*, inquit Euripides, *mente iuraui nihil*.

Hinc etiam ſecretarius iudicii praeiens verba iurantibus, non obligatur, quantumuis eadem verba proferat, quae alter reddit.

2. Vt, qui animo iurandi profert, obligetur, etiamſi obligari nolit. Sufficit enim, intellectum et voluntatem iurandi adfuiſſe. Et hinc abſurdum, quod Mediolanenſes periurii rei excuſandi cauſſa proferebant coram Friderico imp. *iurauimus tibi, ſed obligari tibi iuramento numquam voluimus*. Rem refert RADEVICVS in *Vit. et reb. geſt. Frider. I.*

Obſeruandum hoc contra reſeruationes mentales Ieſuitarum, de quibus alio loco dictum. Hi enim docent ſaepe, iurantem non obligari, ſi inter iurandum ad aliud, quam de quo iurat, cogitationibus ſuis reſpiciat. Quo nihil ſane abſurdius.

§. 3.

Quid vero ſi quis animum iurandi non habeat, et tamen deliberato animo
num. 1. *verba iuramenti protulerit?* Caſus exſiſtit, ſi quis praeter neceſſitatem temere iurat. Hoc ex conſuetudine facit, non ex animo deliberato. Quum tamen ſciat ſe iurare, re vera iurat, quamuis id faciat temere. *Quaeritur ergo, an nihilominus obligetur?*

Reſp. Grotius affirmando, rationemque addit, quia ſciens iurarit. Sed ſi recte ponas calculum, ea in re pontificiorum hypotheſin perperam ſequitur. Iusiurandum iure naturae non producit obligationem nouam, ſed obligationem quamcumque confirmat, quia eſt obligationis acceſſorium, id ſtatim demonſtrabimus. Iurauit aliquis, ſe numquam pauperi vlli daturum eleemoſynam: ſane ſi per ſe iusiurandum producit obligationem, etiam hic debet illud ſeruare, et tamen, ſi ſeruat, perpetuo peccat. Quum ergo iusiurandum non producat nouam obligationem: conſequens eſt, vt ſi quis temere iurat, is quidem peccet, ſed tamen non magis teneatur, quam ſi temere, per iocum, et non liberato animo iuraſſet. (*)

Addit auctor exceptionem, ſi alio ſenſu acceperit iusiurandum is, cui detulit, quam qui praeſtitit. E. g. Titius petit vxorem filiam Sempronii; hic exiſtimans natu maiorem peti, iurat, ſe illam daturum: ſed poſtea adparet, deferentem ſenſiſſe de natu minore. Quaeritur, *an nihilominus hanc teneatur dare?*

Reſp.

(*) *Pontificiorum hypotheſin* prorſus ignorat Auctor: Catholici namque facile concedunt, nullam obligationem parere iusiurandum de re illicita, ut eſt nulli pauperum dare eleemoſinam, quam dandam & charitas & cognatio quæ lumi naturalis non monet ſolum, ſed jubet: at obligationem parere, ubi de re juſta juratur, quis neget? id enim quod vinculo naturalis juſtitiæ illigatur, illigari & fortius poteſt adjecto vinculo Religionis; adeo ut ſi juramento deſit quis, & contra juſtitiam & contra Religionem peccet, utraque violata obligatione, quæ ex juſtitia, & quæ ex Religione conſurgit.

Digitized by Google

Reſp. minime, quia haec generalis regula eſt, verba iurisiurandi interpretanda non eſſe ſecundum ſenſum iurantis, ſed deferentis. Quum ergo hic Titius Sempronio non detulerit iusiurandum ſuper filia maiore nata, ſed minore: iusiurandum etiam de maiore nata praeſtitum temerarium quidem eſt, quia prius interrogare debuiſſet, quam filiam peteret; ſed tamen non obligat.

Quaeritur porro, *an in iureiurando admittatur tacita conditio?* Hanc quaeſtionem ſubtiliter magis quam ſolide ſoluit Grotius. Videbimus ergo primum, quid quaeratur? nu. 3 4. 5.

Certum eſt, omnem promiſſionem complecti conditionem ſaltim tacitam. E. g. Deus promittit, ſe praemia piis elargiturum, ſed ſub conditione tacita, niſi reſipiſcant impii. Quaeritur ergo, *an et iuramenta huius modi tacitam conditionem admittant?*

Id negat Gropius, idque probat loco *Hebr. 6, 17.* vbi Deus dicitur iuraſſe, adeoque impoſſibile eſſe, vt fallere poſſit. Vnde ſubtiliter iam philoſophatur de quaeſtione, *an Deus poſſit mutare decreta ſua?* quam quaeſtionem noſtram non facimus, ſed rem ipſam expendimus, et contrariam Grotio ſententiam hic merito amplectimur.

1. Quia ex hoc loco *Hebr. 6. 17.* nihil ſequitur. Nulla eſt conſequentia. Deus fallere non poteſt, ergo eius iusiurandum non poteſt continere tacitam conditionem. Nam et de promiſſis diuinis idem dicitur, quod iis fallere Deus nequeat, et tamen Grotius concedit in iis eſſe tacitam conditionem.

2. Quia, vt diximus, iusiurandum non producit nouam obligationem, ſed eam, quae adeſt, confirmat. Ergo ſi promiſſum cum tacita conditione intelligendum, cui accedit iuſiurandum, hoc quoque non aliter intelligi poterit.

3. Quia tacitae conditiones vel phyſice vel moraliter ſunt neceſſariae: ergo iureiurando non magis tolli poſſunt, quam promiſſo. E. g. *ducam te vxorem*, hoc promiſſum continet tacitam conditionem, ſi vixero. Haec phyſice eſt neceſſaria. An ergo et mortuus tenebitur ducere, ſi iurauerit, ſe ducturum?

Rem luculento exemplo illuſtrabimus. Iurauerat Herodes filiae Herodiadis, quidquid rogaret, ſe illi daturum. Rogabat illa caput Ioannis baptiſtae. Ex mente noſtra peccauit Herodes, dum iusiurandum ſeruauit, quia hoc iuſiurandum continere dicimus tacitam conditionem, ſi rogauerit aliquid aequum, et a legibus permiſſum. At ex Grotii ſententia non potuit non iuſiurandum ſeruare, quia illud non continet tacitam conditionem: immo debuiſſet Herodes caput ſuum carnifici offerre, ſi id rogaſſet Herodias. Quo neſcio an quidquam fingi poſſit abſurdius.

§. 4.

Pergit auctor ad iuramenta extorta dolo, eaque omnino non obligare fatetur, partim, quia ius naturae dolo numquam adſiſtit, partim, quia hic iurans nec ſciens nec volens, iurauit, quippe de alia re ſentiens, quam alter, qui eum decepit. *num.* 1.

Excipit tamen Grotius caſum, ſi incertum ſit, annon quis iuraturus fuiſſet, etſi haud deceptus eſſet; eoque refert exemplum Ioſuae, qui cum Gibeonitis ſimulantibus, ſe e longinquo fama rerum geſtarum excitos adueniſſe, foedus percuſſerat, idque iureiurando firmauerat. Hoc iusiurandum tametſi dolo extortum religioſe tamen ſeruabat Ioſua. *Ioſ. cap. 9.* Cur? quia incertum, inquit Grotius, annon Ioſua iis iuraturus fuiſſet, etiamſi ab hoc dolo abſtinuiſſent. *num.* 2. 3.

Sed iam hanc rationem Grotii refellit PVFENDORFF. *lib. IIII. cap.* 2. §. 7. Nam

Digitized by Google

7. Nam 1. quis iudicabit, an errore remoto nihilominus quis fuiſſet iuraturus? 2. Non quaeritur, an alter obligatus eſſet, ſi ſine dolo iuraſſet, ſed an iam obligetur, vbi dolus iurandi cauſſam dedit.

Rectius itaque dicitur, iuſiurandum dolo extortum valere, modo alteri iuſta cauſſa fuerit, aſtu vtendi. Et talis erat Gibeonitis. Ioſua gentes Palaeſtinae radicitus exſtirpabat. Gibeonitis iuſtus metus ſuboriebatur, ne et ſibi idem fatum immineret. Id per foedus auertere conabantur. Veriti autem, ne Ioſua foedus adſpernaretur, fingebant, ſe non Palaeſtinos eſſe, ſed longe diſſitos. Nihil ergo hic illiciti occurrit, maxime quum Deus internecionem harum gentium non abſolute mandaſſet, ſed ſub conditione, niſi ſe ſubiicerent vltro, ceu ipſe Grotius *n.* 3. demonſtrat. Conf. et SELDEN. *de iur. nat. et gent. ſecund. diſcipilin. Ebraeor. lib. IV. cap.* 16.

§. 5.

Iam de iuramentorum interpretatione, vbi recte monet Grotius, eorum verba vltra receptum morem non eſſe extendenda, modo addas limitationem, ſi ſcilicet latior iuramenti interpretatio durum quid vel inhumanum contineret: nam ſi talis caſus non adſit, interpretatio ſtricta potius cauillationem ſapiet, quam veram interpretationem.

Rem illuſtrabimus exemplis. Iurauerant Iſraelitae, ſe Beniaminitis vxores non daturos. Perierat illa tribus bello praeter pauculos mares. His niſi vxores datae fuiſſent, aut exſtincta fuiſſet tribus vniuerſa, aut Beniaminitae coacti fuiſſent vxores ducere paganas. Vtrumque durum et inhumanum. Ergo ſtricte interpretandum videbatur iuſiurandum. Non dabant filias vxores, ſed patiebantur illas a Beniaminitis rapi. *Iud. cap.* 21.

Alexander Lampſacum obſidebat. Quum Anaximenes peteret colloquium, iurabat ille, nihil ſe eorum facturum, quae hic peteret. Hic petebat, vt vrbs dirueretur. Sic ſeruata eſt. PAVSAN. *lib. VI.*

Antigonus filio Demetrio dixerat, ſe interfecturum Mithridatem innocentem, tantum quod ſomnium ſibi de eo obtigiſſet, quod portendere eius potentiam videbatur. Iureiurando obſtrinxerat filium, vt taceret, nec ſemel eloqueretur. Hic de ſalute amici innocentis anxius haſta, inſpiciente illo, arenae inſcripſit: *fuge Mithridates.* PLVTARCH. *in Demetrio.*

At intolerabilis eſt interpretatio Hattonis, archiepiſcopi Magdeburg. Quum enim Ludouicus III. imp. obſideret Bambergam, vbi Adelbertus, comes, rebellis deliteſcebat, Hatto petiit cum comite colloquium. Hic illum in arcem recepit. Suaſit comiti, vt imperatori ſe dederet: et iuratus promiſit, ſe comitem, ſi imperatori ſupplex fieret, ſaluum reducturum in arcem. Credit comes iuranti epiſcopo, et cum illo caſtris adequitat. Quum haud procul ab arce abeſſent, dolere ſe ait Hatto, quod ieiunus profectus ſit. Comes rogat, vt ſecum in arcem redeat, eique dat ientaculum. Hinc denuo ad caſtra pergunt. Comes capite plectitur, dicente epiſcopo, ſe iuriiurando ſatis feciſſe, comitemque ſaluum reduxiſſe in arcem. OTTO *Friſ. Chron. l.* 1.

§. 6.

Alterum iuriſiurandi requiſitum eſt, vt iuretur de re moraliter licita. Iuſiurandum enim 1. ideo obligat, quia Deus id acceptat. At non poteſt ſalua iuſtitia acceptare iuſiurandum, quo aliquid illicitum promittitur. 2. Si huius modi iuſiurandum obligaret, plus poſſet iuſiurandum quam ipſe Deus, cui iuratur. Bene AESCHYLVS *in Diris*,

Neque enim fides iurata plus pollet Ioue.

Peccat itaque iurans, quod iurauit, non autem, quod ius iurandum huius modi violauit.

Huc

Digitized by Google

Huc pertinent exempla Dauidis, Naballi iurantis exitium, 1. *Sam.* 25. nec non eius, qui latronibus ſilentium iurauit. Si enim iſtud ſilentium cum aliorum periculo coniunctum ſit, non obſtante iureiurando veritas proferenda. C. 18. *X. de teſt.* et *c. vlt. X. de teſt. cog.* Exemplum eſt apud GAIL. *Obſ. I.* 100. *n.* 4.

§. 7.

Idem dicendum, ſi res iureiurando promiſſa, non quidem illicita ſit, ſed tamen maius bonum impediat, et quidem moraliter bonum. Ratio eſt, quia aeque peccat, qui, quod praeceptum eſt, non facit, quam qui, quod vetitum, facit. Praecepta enim et prohibitiones ab eodem Deo ſunt. Hinc ſi quis iurauerit, ſe parentibus non beneſacturum, ſed id potius, quod his dari decebat, in aerarium templi illaturum, iuſiurandum impium eſſet, ipſo docente Chriſto *Math.* 15. 5. de quo iureiurando Iudaeis frequentiſſimo, quod *Corban* vocabant, late Grotius *h. l.* et SELDENVS *de iur. nat. et gent. ſec. diſcipl. Ebr. lib. VII. cap.* 2.

Sic et impia ſunt iuramenta, quibus quis prohiberi ſe dicit, quo minus vtile humano generi medicamentum poſſit reuelare. Vid. LVCIANVS in elegantiſſimo *dialogo*, *Tragopodagia*.

§. 8.

Tertium requiſitum eſt, ne res, de qua iuratur, ſit impoſſibilis. Quum enim iuſiurandum, vti ſupra demonſtraui, ſit acceſſorium obligationis, at obligatio ad impoſſibilia nulla ſit: ſequitur ſane, vt et iuſiurandum circa impoſſibilia praeſtitum non obliget.

Nec tamen negandum, 1. eum peccare et periurii reum eſſe, qui ſciens aliquid impoſſibile promiſit, maxime ſi res non ſit abſolute impoſſibilis, ſed reſpectiue, e. g. ſi quis iuratus promiſerit, ſe plumbum conuerſurum in aurum, ſe perpetuum mobile facturum, quum ſciret, ſe nec alchymiſtam eſſe, nec mechanicum.

§. 9.

2. Eum quoque obligari, qui aliquid promiſit iureiurando, quod pro tempore eſt impoſſibile, eatenus, vt in pendente ſit obligatio, et ſeſe exſerat, ſi impedimentum ceſſet. E. g. iurauit aliquis, ſe aggeres exſtructurum. Ob perpetuas tempeſtates et inundationes id impoſſibile eſt per totum hunc annum. Tenebitur ergo ſequente, ſi ceſſet impedimentum. Hoc facile.

§. 10.

Quartum iuriſiurandi requiſitum eſt forma verborum, vt recte concipiatur iuſiurandum. Nam ſi iurem per blithri vel per calacut, quis dicat me iuraſſe, quum verba haec nihil ſignificent?

Vt autem appareat, quomodo concipiendum ſit iuſiurandum: ſciendum eſt, id fluere ex definitione: *Iuſiurandum* eſt religioſa adſertio, qua quis Deum vindicem inuocat, ſi peierauerit.

Ex ea ergo definitione fluit, 1. eſſentiale id eſſe iuriiurando, vt Deus omniſcius inuocetur, vt ſi ſciens fallat iurans, is poenam ab eo repetat. Tales ſunt formulae veteres: *ſi ſciens fallo, tum Iupiter me eiiciat, vt ego hunc lapidem! Deus mihi faciat quaeuis mala, niſi hoc faciam!* vt et hodierna: *ita me Deus adiuuet!* Num ſatis poenarum dat, qui auxilio diuino deſtituitur.

§. 11.

2. Inde ſequitur, vt iuramenta per creaturas ſint abſurda. Sic ſaepe veteres iurabant per parentes, caelum, terram. Socrates iurare ſolebat per an- *num.* 1.

Digitized by Google

ſerem, anatem, columbam. Alii per caput, per oculos, per animam, per barbam, qui mos etiamnum apud Turcas obtinet. Qualia iuramenta dicuntur Socratica, Quaeritur ergo, *an talia iuramenta nomen iuramenti mereantur?*

Id credit Grotius, quia Chriſtus *Matth.* 23. 21. non expreſſe prohibeat huius modi iuramenta, ſed tantum abuſum; immo addat, qui per templum iurat, eum per Deum iurare.

num. 2. Immo *n.* 2. interpretatur ſententiam Hebraeorum, quod huius modi iuramenta non putarint obligare, niſi adiecta poena. Hanc ergo opinionem ait a Criſto refutari, oſtendique, iuſiurandum perinde obligare, ſiue per templum, ſiue per Deum iuretur.

Haec Grotius. Sed probe obſeruandum, hic non eſſe quaeſtionem, annon homo ita iurans obligetur? ſufficit enim illum iurandi animum habuiſſe, immo obligaretur, ſi plane ſine iuramento aliquod promiſiſſet: ſed quaeſtio eſt, *an non haec iuramenta ſint abſurda, Chriſtianis indigna, idololatrica?* Et hoc facile probatur:

1. Quia hic nulla eſt religioſa adſertio. Qua enim religione perſequimur terram, caput, barbam?

2. Quia iſtae creaturae nec teſtes, nec vindices eſſe poſſunt.

3. Quia Chriſtus huius modi iuramenta expreſſe prohibuit. *Matth.* 23. 21.

4. Quia omnes horum iuramentorum interpretationes ſunt abſurdae. Apvleivs *de Deo Socrat.* ea ita interpretatur: iuro per caput, barbam, anſerem, id eſt, Deum capitis, barbae, anſeris creatorem. Ergo creatura nobis creatorem denotabit? Alii dicunt, ſenſum huius modi iurisiurandi eſſe, quod ſi fallamus, Deus vindictam a nobis ſumeret in oculis, in capite, cet. Sed et id abſurdum. Nam 1. ſic poena nonnumquam erit ſatis lenis, e. g. ſi barba pereat, vel anſer, vel anas. 2. Sic etiam poena feriet innocentes, e. g. ſi quis iuret per ſalutem principis. 3. Abſurdum eſt, Deo iudici ab ipſo delinquente praeſcribi poenam (*).

§. 12.

3. Inde ſequitur, vt iusiurandum concipiendum ſit ad vniuſcuiuſque religionem. E. g. Iudaeus non cogendus iurare per Chriſtum, ſed per Deum, nec prohibendi gentiles iurare per deos fictitios, Mahomedani per Mahomedem. Sufficit enim, eos iurare per id, quod religioſe venerantur. Vid. *Geneſ.* 31. 53.

Sed *an periurium committit Gentilis vel Mahomedanus ita iurans?* Videri poſſet, non committere eum periurium, qui ita non peierarit per verum Deum.

Sed reſp. omnino eum peierare, quia credit, hunc eſſe verum Deum. In delictis potiſſimum ad effectum reſpicitur. Quemadmodum Mucius Scaevola, quum per errorem miniſtrum Porſennae pro Porſenna interimeret, non magis regicida erat, ac ſi regem occidiſſet: ita qui per deos falſos, quos veros putat, iurat, aeque periurus eſt, ac Chriſtianus, qui per Deum verum peieravit.

§. 13.

Sequitur pars capitis poſterior de *effectu* iurisiurandi, qui eſt praecipue finis

(*) Plura heic confundit Auctor: per caput, per barbam, per anſerem jurare quis non rideat? at per Creaturas excellentiores, in quibus Dei majeſtas reſplendeat, vel quae ad Deum per ſe referantur, ut Templum, jurare, quis non intelligit perinde eſſe ac per Deum ipſum, qui in creaturis hiſce refulget, jurare?

nis controuerſiae. Vnde et Paullus apoſtolus dicit: *iusiurandum eſt finis omnis litis*.

Ratio eſt, quia qui defert et praeſtat iusiurandum, illi inter ſe veluti *num. 1.* paciſcuntur, quod, ſi alter iuret, res deciſa eſſe debeat. Pactum vero huius modi obligare, nemo dubitat.

Ex quo ſequitur, vt in omni iureiurando duo requirantur, 1. τὸ ἀληθορκεῖν *num. 2.*, vt verba congruant animo, ſeu, quod perinde eſt, vt quis iuret ex animi ſententia, et τὸ εὐορκεῖν, vt factum congruat verbis, id eſt, ne iurans falſa vera, vera falſa eſſe peieret.

Ratio facilis. Nam quum, vt diximus, inter iurantem et deferentem intercedat pactum, pactum autem ex deliberato animo proficiſci, et nihil falſum continere debeat; conſequens eſt, vt nec in iureiurando id ferendum ſit. Haec facilia.

§. 14.

Alter effectus iurisjurandi eſt, vt obliget. Obligatio vero aut Deo et homini ſimul, aut Deo tantum, ſed non homini, naſci dicitur. Quam ſcholaſticorum doctrinam ſequitur Grotius. Eam conſiderabimus.

Nimirum Scholaſtici et Grotius diſtinguunt, vtrum deferenti ius ſit, me obligandi, nec ne. Si ius eſt, tunc et homini et Deo, ex iureiurando meo naſcitur obligatio. Sin alter ſine iure me obſtringit iureiurando, tunc quidem obligatio naſcitur Deo, cui iuratum, ſed non homini, qui iusiurandum a me exegit. En exemplum. Latro me iurare cogit, me daturum mille. Hic, inquiunt, ius nullum eſt latroni, ad mille exigendos, ſed ex iureiurando tamen meo ius natum eſt Deo, vt me tamquam periurum punire poſſit, niſi ſolvam. At contra ſi debitor iuratus creditori promiſit debitum, et Deo et homini, ſcilicet creditori, obligatus eſt.

Sed haec nihili. Supra enim 1. oſtendimus, iuramenta non producere nouam obligationem, ſed veterem confirmare. 2. Sic alicui ſoluere cogor, cui non debeo, id eſt, obligor latroni et non obligor, id quod abſurdum. 3. Supra iam diximus, Deum iusiurandum iniuſtum non acceptare, adeoque nec obligationem inde naſci poſſe (*).

Obiicit Grotius, Deum puniuiſſe reges Iſrael, qui Babyloniis fidem iuratam non ſeruaſſent, *Ezech.* 17. 12. *ſqq.* Sed reſp. hoc iusiurandum non fuiſſe iniuſtum. Reges enim Iſraelis metu Aegyptiorum et ex conſcientia impotentiae ſuae vltro ſe Babyloniis ſubiecerant.

§. 15.

Nihilominus tamen Grotius refutare iam eos conatur, qui ſtatuunt no- *nu. 1. 2. 3.* biſcum, qui latroni vel piratae iurauit, eum non teneri iureiurando. Argumenta Grotii ſunt:

1. Fidem iuratam et hoſti ſeruandam. Tunc enim nos non iuramus hoſti, tamquam hoſti, ſed tamquam paciſcenti, ab hoſte autem piratam non differre. Reſp. omnino differre. Hoſtis enim nobiſcum poteſt iuſtum bellum gerere; adeoque et ius ipſi eſt, armis nos cogendi ad iurandum. Latroni et piratae huius modi ius numquam eſt.

(*) Recantat Auctor quæ ſupra cecinit: nemo dixerit me jure debere latroni, quod metu pollicitus ſum; ſed num quod jure non debeo, Religione tenear, hoc quæritur: nullum fuerit juſtitiæ vinculum, quo tenear in latronem; at num vinculum religionis adſit, quo tenear in Deum; hoc diſpicitur: Canonum interpretes, etiam natura rerum expenſa, id probant me latroni nihil debere juſtitiæ vinculo, at reverentia juramenti, Religione teneri ad id quod alias jure non debeo.

2. Et ſi perſonae ius deficiat, tamen cum Deo nobis negotium eſſe. Sed reſp. iam oſtendimus Deum iniuſta iuramenta non acceptare, non magis, quam vota iniuſta.

3. Depoſitum latroni reddendum eſſe, ergo et iusiurandum ſeruandum. Reſp. miram hanc eſſe concluſionem. Latro deponens nihil iniuſte agit, hinc eum iniuſte agere oportet, qui depoſitum negat. At iniuſtus eſt latro vel pirata, dum me cogit iurare. Ergo ego iniuſtus non ſum, dum non praeſto, quod iuratus promiſi.

§. 16.

num. 1. Quaerit porro Grotius, *an et perfido ſit ſeruanda fides iurata?* Recte diſtinguit, an iusiurandum ſe primario fundet in promiſſione reciproca, an non. Priore caſu iusiurandum me non obligare, niſi et alter praeſtet, quod promiſit: poſteriore abſolute me obligari. E. g. iurauit Titius, ſe heredem inſtituturum Maeuium, ſi hic eum a capitis periculo liberaſſet. Hunc ſi non liberauit Maeuius, non tenetur Titius. At ſi abſolute iurauit, quamuis id eo intuitu fecerit, vt Maeuium moueret, vt ſibi adſiſteret, nihilominus obligabitur, etiamſi Maeuius nihil in eius commodum fecerit.

num. 2. Obiici poſſet: iura tamen reſcindere pacta, ſi inaequalitas praeſtationum ſit nimia. Reſp. id verum eſſe, 1. ſi contractus ſint oneroſi. Iurata autem promiſſio poteſt nonnumquam merum beneficium continere. 2. Reſcindi contractus et pacta, vbi alter inſcius laeſus eſt. Qui autem iurat abſolute, ſe aliquid praeſtiturum, nec ab altero ſibi mutuam praeſtationem ſtipulatur, is vltro et ſciens iuri ſuo renunciat.

§. 17.

Nouam concluſionem ex doctrina ſua §. 14. *et ſeq.* propoſita elicit Grotius. Quia enim ex eius mente, qui iniuſte coactus iurauit, Deo quidem, ſed non homini obligatur: quaerit, *an et heres iurantis tunc teneatur ſoluere mille, quos latroni vi coactus iurato promiſerat defunctus?*

Et reſpondet, non teneri heredem, quia hic nec Deo, nec homini obligetur ad ſoluendos mille. Non homini, cui ne defunctus quidem obligabatur, (§. 14.) nec Deo, cui heres numquam iurauit.

Sed quamuis res vera ſit, tamen ea limitatione non opus eſt, ſi ſtatuimus cum recentioribus omnibus, iusiurandum vi et metu extortum iniuſte, nullum eſſe, et non magis producere obligationem, quam pactum vi huius modi extortum.

§. 18.

Quaeritur porro, *an non caſibus quibuſdam ſine periurio poſſim alteri negare, quod promiſi*. Reſp. omnino

1. Ex mente noſtra, quoties iusiurandum iniuſte extortum, adeoque nullum eſt.

2. Si cui iuraui, is ipſe natum ex iureiurando ius remittat. E. g. Titius Maeuiae promiſit iurato matrimonium, haec ſuo iuri renunciat.

3. Si quis iurauit intuitu certae qualitatis perſonalis. Tunc enim, ceſſante ea qualitate, ceſſat obligatio. E. g. iurauit aliquis tamquam miles, ſe vitam et ſanguinem ponere pro domino velle: non ſane tenetur, ſi miles eſſe deſiit.

4. Si occaſio deſit. Sic in eodem exemplo miles periurium non committit, ſi dominus bellum non gerat.

§. 19.

Noua oritur quaeſtio, *an id, quod contra iusiurandum factum illicitum tantum ſit*, (vt, qui fecit, peccet, *an et irritum?* vt factum pro infecto habeatur?)

Digitized by Google

Subtiliter diſtinguit auctor, quod aut ius ad rem iureiurando confirmetur, id eſt, obligatio, aut ius in re, e. g. translatio dominii, datio pignoris, conſtitutio ſeruitutis. Priore caſu actus contra iusiurandum ſuſceptus tantum illicitus eſt, ſed non reſcinditur: poſteriore irritus eſt.

E. g. ſi quis promiſit, iurato ſe non acturum, et egit, illicite agit, ſed ideo actio non eſt nulla. At ſi quis alteri conſtituit ſeruitutem iurato, et poſtea impedit, actus eius nullus eſt.

Ita Grotius: ſed vereor, vt recte. Nam et iusiurandum, vt ſaepe monui, eſt acceſſorium obligationis. Quemadmodum ergo quod etiam contra pactum iuratum fit, irritum eſt, ita procul dubio etiam iuratum.

§. 20.

Grauior eſt quaeſtio, *an actus principum contra iusiurandum ſubditorum, vel iusiurandum ſubditis praeſtitum valeant?* num. 1.

Reſp Grotius, ſuperiorem efficere non poſſe, vt iusiurandum non obliget, ſed tamen quia actus non omnes ſunt in poteſtate ſubditorum: hinc ſuperioribus duplex circa illos competit poteſtas, 1. circa perſonam iurantis, 2. circa perſonam, cui iuratur.

Circa perſonam iurantis ea pollet poteſtate, vt poſſit num. 2.

1. Irritum reddere iusiurandum, quod principis vel ſummi imperantis iuribus aduerſetur.

2. Vt poſſit adimpletionem eiuſdem impedire et prohibere. Sic e. g. ſi ſubditi homagium iuraſſent extraneo principi, imperans poteſt illos iureiurando ſoluere, quia in eius praeiudicium ſubditi ſe obligare non potuerunt.

Ratio in promtu eſt. Nam inter perſonas diuerſas obligatio prior poſteriorem reddit irritam, quia perſona iam vni obligata, alteri ſe obligare non poteſt. E. g. ſi quaedam Titio deſponſa eſt, non poteſt iam Maeuio deſpondere. Ergo nec principi ſuo obligati ſemel iam et aliis contrario iureiurando ſe poſſunt obſtringere, adeoque obligatio prior poſteriorem tollit.

Eleganter id ex ipſa lege diuina, quae parentibus et maritis permittit, liberorum et vxorum vota et iuramenta ſoluendi. *num.* 30. Si pater et maritus id poteſt: multo magis princeps.

Sed quid ſi princeps aliquem ſoluit iureiurando, quod principis vtilitatibus non aduerſatur? E. g. Tiberius iurisiurandi gratiam faciebat equiti, qui iurauerat, vxorem ſe numquam repudiaturum, quum haec deprehenſa eſſet in adulterio.

Zachar. Hvbervs *in Diſſertationibus*, quas coniunctim edidit, etiam vnam habet *de gratia iurisiurandi facta*, et exiſtimat, principis ſolutionem iurisiurandi nihil eſſe aliud, quam conceſſionem impunitatis in foro externo. Nam obligationem neminem tollere poſſe, praeter Deum, cui iuratum. Sed ego arbitror, nihil aliud eſſe, quam interpretationem iurisiurandi. Princeps non tollit obligationem, ſed declarat, in caſu praeſente non adeſſe obligationem. Conf. Pvfendorff. *de iur. nat. et gent. lib. II. cap.* 2. §. *vlt.*

Sic et in perſonam, cui iuratum eſt, hanc poteſtatem habet princeps, vt ei ius ex iureiurando adquiſitum auferat, et impediat eam, ne ius exercere poſſit, ſi id reipublicae videatur intereſſe. Sic e. g. princeps quidam Germaniae nobilem carcere, minis, et vi adegerat ad transactionem iniquiſſimam, et talem quidem, qua omnia bona ſua concedere tenebatur principi. Ea transactio iureiurando firmata fuerat. Poſtea nobilis liberatus actionem in iudicio aulico imp. inſtituit. Princeps opponebat exceptionem transactionis iuratae: imperator autem irritum faciebat iusiurandum vi extortum, i. e. de- num. 3. 4.

cla-

Digitized by Google

clarabat, principi nullum ius eſſe ex illo iureiurando.

§. 21.

num. 1. Tranſit iam Grotius ad quaeſtionem, *an iurare Chriſtiano liceat?* Nam quum *Matth* 5. 23. dicat Chriſtus: *omnino non iurabitis*; idemque repetat Iacobus in *Epiſtola*: poſſet exiſtimari, iurare plane nefas eſſe, quod et Anabaptiſtis, Memnonitis, et Socinianis videtur.

Sed Grotius oſtendit, Chriſtum non prohibere iuramenta omnia, quae faciunt ad veritatem detegendam, ſed promiſſoria tantum de rebus futuris, quia facile contingere poteſt, vt ne poſſimus quidem promiſſa adimplere, adeoque periuri reperiamur. Id probat Grotius

1. Ex oppoſito: *audiſtis dictum eſſe veteribus: non peierabis, ſed reddes domino iusiurandum*. Reddere iusiurandum tantum dici poteſt de promiſſoriis: ergo et haec Chriſtus intelligit, dum addidit: *Ego autem dico vobis: ne iuratè omnino*.

2. Ex ratione, qua Iacobus apoſtolus vtitur: *ne fallaces reperiamini*. Id enim itidem ad promiſſoria ſolum pertinet.

num. 2. 3. 3. Ex verbis ſequentibus: *eſto ſermo veſter ita ita, non non*. Vbi ex indole ſermonis Hebraei oſtendit, ita et non prius pertinere ad promiſſionem, alterum ad implementum. Solebant enim Hebraei et Orientales promittere verbis: *ita, non*; vel Hebraice: *amen* et *ain*. Si iam adimpleſſet quis promiſſa, dicebatur: *Amen* et *ſic*. Si fefelliſſet, dicebatur: *Sic* et *non*. Patet id ex 2. *Cor. I.* 18. 20.

num. 4. 4. Ex interpretatione ipſorum Hebraeorum e. g. Philonis et Eſſenorum. Hi omnes enim dicebant, viri boni eſſe promiſſa non iuramentis firmare, ſed iniurata adimplere. Dicta eorum ipſe Grotius attulit. Ergo inde colligas, Hebraeis hanc doctrinam fuiſſe communem, et hinc eam Chriſtum quoque propoſuiſſe.

num. 5. 6. 5. A conſenſu gentilium, qui eamdem regulam inculcabant, e. g. Pythagorae, Scytharum, Ciceronis, Solonis, Alexidis comici, Hieroclis, Libani, Euſtathii, verba repetere, vel alia teſtimonia accumulare nihil opus eſt. Sufficit, ex his omnibus apparere, Chriſtum et Iacobum non omnia promiſcue iuramenta prohibuiſſe. (*)

§. 22.

Inde conſectarium hoc elicit Grotius, quod in promiſſis quodvis ſymbolum vel ſignum, receptum publice, eiuſdem efficaciae eſſe debeat, ac ipſum iusiurandum.

Talia

(*) Sui non meminit Auctor: præmiſerat enim licitum vel Chriſtianis eſſe iusiurandum in *iuſtitia*, *in veritate*, *in iudicio*; at quod iuſtum præſtare quis obligetur, futurum eſt, & ad promiſſorium juramentum pertinet. id primum: adjicimus alterum, prohibet Chriſtus, prohibet Jacobus non jurare, ſed eo continert *eſt eſt*, *non non*: rationem ſubjcit: *quod enim amplius eſt*, *a malo eſt*: non, inquiunt, malum eſt, ſed a malo eſt: quod malum? infirmitas deferentis, dubia fides præſtantis juramentum; eo ſcilicet & fides iſtius conſtabilitur, & infirmitas illius adjuvatur. quis vero neget & malum eſſe infirmum animum. & malum eſſe dubiam fidem? at ex hac neceſſitate, quam infirmitas & non tuta fides imponit, iuramentum exigitur: iuramentum a malo eſt, ex infirmitate & non tuta fide; at malum non eſt, imo bonum, quod & infirmitatem adjuvat, & fidem ſolidat. ubi ergo utrumque concurrit; licitum juramentum eſt (ut in Contractibus maxime & in Judiciis), ſed manca eſt cauſſa ſcilicet infirmitas unius, & dubia fides alterius: utraque remota non iurare jubet. Chriſtus & docet Jacobus: ſed una Chriſtianorum vox ſit, *eſt*, *eſt*, *non*, *non*, ſimplex nimirum Veritas.

Talia ſymbola varia erant, et ſunt etiamnum e. g. apud Romanos ſtipulatio, ſeu ſollemnis interrogatio et reſponſio, apud eosdem et omnes fere gentes oblatio dextrae, apud Ruſſos oſculum cruci oblatum:

Et ſane vir bonus non iureiurando obligatur, ſed conſcientia. Non fidem ſeruat, quia iurauit, ſed iurauit, quia fidem ſeruare iam vltro decreuerat. Vnde et viri boni iniurati promiſſis plus fidei habendum, quam ſcelerati religioſiſſimo iuriiurando.

CAPVT XIIII.

DE EORVM, QVI SVMMVM IMPERIVM HABENT, PROMISSIS, CONTRACTIBVS, ET IVRAMENTIS.

§. 1.

Solet Grotius primum materias ſingulas generaliter tractare, ac deinde eas adplicare ad quaeſtiones et controuerſias illuſtres, vel iuris publici. Poſtquam enim generatim, quid iuſtum ſit circa pacta, contractus, et iuramenta plenius docuit: iam ſpeciatim diſquirit, quidnam circa pacta, contractus, et iuramenta imperantium ſit iuſtum. Et quidem quaeritur, num. 1.

1. *quid imperantibus liceat circa pacta, contractus, et iuramenta propria?* §. 1-5.

2. *Quid circa actus ſubditorum?* §. 6. 9.

3. *Quid circa ſucceſſores? et an ii quoque pactis, contractibus, et iuramentis imperantium obligentur?* §. 10-14.

1. Quaeritur, *quid imperantibus liceat circa pacta, contractus, et iuramenta propria?* Occaſionem huic quaeſtioni dedit Ioannes Bodinvs, ſcriptor vere impius, vt ex eius *colloquio heptaplomere*, quod MSC. in bibliothecis illuſtribus occurrit, adparet: is *lib. I. de republ. cap. 7.* docet, principem non obligari pactis, promiſſis, et iuramentis ſuis, niſi quatenus ipſi haec ſint vtilia. Eius argumenta ſunt:

1. Quia ſubditos poſſit princeps aduerſus pacta promiſſa, iuramenta in integrum reſtituere: inde enim ſequi, vt et ſeipſum reſtituere poſſit.

2. Neminem teneri pactis, conuentionibus, iuramentis iniuſtis. Atqui iniuſtum eſſe, quidquid ſaluti rei publicae et imperantium aduerſetur. Ergo principem iis non teneri.

Sed recte ſcribit Gvndlingivs in *Via ad veritatem part. III. cap. de pactis*, numquam tam omnem pudorem ponere ipſos principes, quam quidam eruditos. Argumenta enim haec tam ſunt ſubtilia, ut nihil ſupra. Nam num. 2.

1. Princeps reſtituit in integrum ſubditos, ſed non pro arbitrio, quia pacta ipſi non placent, ſed quia ea ſunt contra leges, e. g. dolo, vi et metu extorta, cum minoribus inita, cet.

2. Falſum eſt, omnia eſſe iniuſta, quae ſaluti rei publicae vel priuatae principis repugnant. Saepe enim res publica et princeps iuſto bello in eam conditionem rediguntur, vt non poſſint ſeruari, niſi pactionibus, quantumuis parum vtilibus. Sic e. g. pax vltima, quam Suecí inierant, parum et rei publicae et regi profuit: ſed ideo non iniuſta.

Attamen et Grotius in eo peccare videtur in defectu, quod principes et pactis vi et metu iniuſto extortis, item pactis in minoreannitate initis teneri dicit.

Digitized by Google

dicit. Prius enim inde eſt, quod cum Stoicis exiſtimat, pacta vi extorta iure naturae valida eſſe, quod ſupra deſtruximus. Poſterius ſupponit, principem nihil agere ſine conſiliariis. Sed quid ſi princeps minorennis captus, et ad pacta iniqua adactus ſit?

§. 2.

num. 1. Si ergo quaeſtio eſt, *an reges obligentur pactis et iuramentis ſuis?* obſeruandae quaedam diſtinctiones, quarum vna a Grotio omiſſa, reliquae ab eo hac paragrapho expoſitae ſunt.

1. Diſtinguendum inter pacta iuſta vel iniuſta. Iniuſta autem non ſunt v. bellica extorta, quia ipſum bellum poteſt iuſtum eſſe, ſed e. g. a latronibus et rebellibus extorta, a captiuo principe maiorenne ſine conſenſu rei publicae inita, dolo alterius inita. Haec quum ne priuatum quidem obligent, multo minus principem: illa omnino obligant.

2. Diſtinguendum inter principem, cuius limitatum imperium eſt, & qui pleno iure imperat. Ille nihil poteſt, quod ad rem publicam, ſine ſtatuum vel ordinum conſenſu: hic omnia agit ſuo arbitrio. Si ergo prioris generis princeps aliquid promiſit vel inuenit contra ſalutem rei publicae, id non ratum eſt, niſi ordines conſentiant. Aliud, ſi princeps libere imperans.

num. 2. 3. Diſtinguendum inter actus regis, quos tamquam priuatus, et eos, quos tamquam rex edit. Illi promiſcue obligant, niſi et priuatis conceditur remedium. Hi non, niſi iuſti ſint, et ab imperante initi, cui plenum eſt agendi arbitrium.

Iam aliquot exempla allegabimus. In Flandria receptum, vt ſi moriatur obaeratus, vidua et liberi, ſi velint venditionem bonorum impedire, marſupium cum clauibus imponant feretro. Quo facto plerumque creditores tranſigunt, et minorem ſummam accipiunt. Eſt ergo hoc remedium ciuile, aere alieno preſſis priuatis in Flandria conceſſum. Sed refert PONT. HEVTERVS in *Hiſtor. Burgund.* mortuo Philippo audace, duce Burgundiae et comite Flandriae, eius viduam impoſuiſſe feretro marſupium et claues. *Idne poterat?* Reſp. ſi aes alienum tamquam priuatus, non tamquam princeps contraxerat: potuit vidua vti beneficio priuatorum.

Franciſcus I. rex Franciae a Carolo V. captus taedio carceris iniquiſſima pacta inierat, quibus in ducatum Mediolanenſem, Burgundiam, Flandriam iuri omni renunciarat, magnam pecuniae ſummam promiſerat, cet. Vid. P. DANIEL *dans l'hiſtoire de France, tom. III.* Sub finem vitae Franciſci I. quaerebatur, an Franciſcus I. teneatur? Franciſcus I. conquerebatur, 1. pacta vi et metu extorta eſſe. Sed hoc nihili. Erat enim iuſto bello in captiuitatem redactus, et Carolus V. ei nullam praeterea vim intulerat. 2. Se paciſci non potuiſſe ſine conſenſu ordinum. Id omnino momentoſum. Quantumuis enim libere imperent reges Franciae, tamen eo tempore alienare nihil poterant ſine ordinum vel parliamenti conſenſu. 3. Se praeſtiturum, quod tamquam priuatus promiſerit, regem enim captiuum non eſſe regem. Iam promiſerat pecuniam, nuptias filii, cet. Et id omnino iuſte petebat. Quamuis enim captiuus maneat rex ratione iuris, tamen rex non eſt ratione exercitii. Conf. L. B. *de* DANKELMANN. in *Diſſ.* erudit. *de pactis principis captiui.*

§. 3.

Quaeritur 2. *quando rex iuſiurandum ſuum in ſpecie poſſit irritum reddere?* Et hic Grotius ait, poſſe eum id antecedenter, non conſequenter. Quid hoc ſibi vult? Reſp. ſenſus eſt, poſſe principem, antequam iurarit, ita

ita paciſci cum ſubditis, et legem fundamentalem condere, eamque iureiurando confirmare, quod in certo caſu iusiurandum principis valere non debeat. Si ergo nihilominus princeps in poſterum iurèt: eum priore iureiurando et lege fundamentali impediri, quo minus poſterius iusiurandum ſeruare poſſit, quamuis ex Grotii ſententia Deo obligatus maneat.

At ſi, poſtquam princeps iurauit, is tunc demum huius modi legem fundamentalem condere velit, id fieret in fraudem iurisiurandi prioris, et ei, cui iuratum, ius quaeſitum iniuſte auferretur, quod abſurdum.

Quaeſtio inſignem vtilitatem habet in Germania et Polonia. Notum eſt, ſummos imperantes ibi obſtringi lege fundamentali, quae in Germania *Capitulatio*, in Polonia *Pacta conuenta* appellatur. Vtraque pacta imperantes tenentur iureiurando confirmare. In Capitulatione inter alia cauetur, ne quem nobilem, baronem, comitem, aliis principibus ſubiectum, in horum praeiudicium in principum ordinem adſumat. Fingamus ergo imperatorem alicui iureiurando promiſiſſe, ſe eum principem facturum: id non potuerit, quia antea iurauit, ſe id non facturum. Peccauit ergo dum iurauit; ſed peccaret magis iusiurandum illud poſterius praeſtando.

§. 4.

Quaeritur 3. *an et reges ex promiſſis ſuis obligentur ſine cauſſa debendi?* Sed haec quaeſtio facillima. Nam 1. iam ſupra demonſtrauimus, hoc requiſitum, nempe cauſſam debendi, manifeſto eſſe ex iure ciuili, adeoque ad principes pertinere nequit. 2. Ratio etiam huius iuris in principe ceſſat. Nam aut cum alio principe vel re publica ipſi res eſt, aut cum priuatis. Adverſus alios principes vel res publicas non ſolent eſſe liberales, adeo nec quidquam ſine cauſſa promittere. Subditis autem benefacere officium eſt principis: nec metus eſt, ne ideo ad paupertatem redigantur.

§. 5.

Denique 4. quaeritur, *an et iuribus ciuilibus in pactis et contractibus ſummorum imperantium locus ſit?* Id negat Vaſquius, et cum eo Grotius, et recte, modo diſtinguas inter ea, quae ius ciuile ex iure naturae et gentium deſumſit, et ea, quae ſunt propria iuris ciuilis. Illa ſtringunt principem, non quatenus ſunt iuris ciuilis, ſed quatenus ſunt ex iure naturae et gentium. Haec non ſtringunt, quia ius ciuile dependet a principe. Princeps autem non ſibi, ſed ſubditis leges praeſcribit.

Exemplis res fiet clarior. Nuptiae fiunt conſenſu. Id iuris ciuilis quidem eſt, ſed ex iure naturae et gentium proficiſcitur. At quod fieri debeant nuptiae coram facie eccleſiae, et per benedictionem miniſtrorum eccleſiae, id iuris mere ciuilis eſt. Valebunt ergo principis nuptiae etiam ſine ſacerdotali benedictione, ſed non valebunt ſine conſenſu.

Obſeruandum tamen, recte facere bonos principes, ſi ſe huius modi legibus ſponte ſubmittant, ne ſcandalum praebeant ſubditis.

Hinc facile etiam deciditur quaeſtio, quam ridicule mouit Vasqvivs *Controu. illuſtr. lib. II. cap. 51. n. 34. an princeps poſſit emere ſine certo pretio? conducere ſine certa mercede?* Conſenſus enim in idem pretium vel eamdem mercedem requiritur a iure ciuili, ſed ex principiis iuris naturae et gentium.

§. 6.

Sequitur pars II. huius capitis, vbi quaeritur, *quid principi liceat circa actus ſubditorum?* Et primo quidem, quia ſaepe cum ipſis ſubditis paciſcitur princeps, quaeritur, *vtrum princeps his pactis vere obligetur*, *an* num. 1.

Digitized by Google

ſubditis ius quaeſitum auferre queat, et ab obligatione reſilire?

Baldus, quem et alii ICti fere ſequuntur, dicunt, principem obligari quidem naturaliter, ſed non ciuiliter. Sed quum haec diſtinctio obſcura ſit, videbimus, quid in receſſu habeat.

1. Naturalis obligatio aliquando dicitur, quae ex honeſti regula; ciuilis, quae ex regula iuſti fluit, e. g. naturaliter obligamur ad dandam eleemoſynam, non ciuiliter. Si eo ſenſu accipiantur Baldi verba, abſurda ſunt. Sic enim ſemper imperfecta erit principis obligatio, nec cuiquam faciet iniuriam, ſi ab illa reſilit.

num. 2. 2. Naturalis obligatio dicitur ea, quae iure naturae quidem firma eſt, ſed ita, vt ius ciuile ei non adſiſtat: ciuilis, quae ciuili iure rata eſt, quamuis ius naturae eam non agnoſcat. E. g. pacta ſeruari iubet ius naturae, ſed ius ciuile ex pactis nudis non dabat obligationem. Eſt ergo obligatio naturalis tantum. Contra pactum vi et metu extortum iure naturae irritum eſt, at iure ſtricto ciuili ſeruandum. Eſt haec obligatio mere ciuilis. Si hoc ſenſu accipias verba Baldi, illa denuo abſurda ſunt. Senſus enim erit, obligari quidem principem ex pacto ſuo, ſed non, niſi in conſcientia, non autem cogi poſſe. Ergo ſi imperator violat capitulationem, ordines imperii non niſi ingemiſcere poterunt, non autem eum cogere, vt pactis ſtet.

Quid ergo? Dicimus, obligationem ex principum promiſſis naſci plenam et perfectam, ſiue cum ſubditis agant, ſiue cum aequalibus. Rationes ſunt, 1. quia ius naturae ſine diſtinctione perſonarum dicit: pacta ſunt ſeruanda. 2. Quia princeps dum paciſcitur, non conſideratur vt princeps, ſed tamquam priuatus, et aequalis.

Obiicitur, me agere tamen non poſſe. Reſp. nec eo ſenſu verum eſt, principes non obligari civiliter. Nam ab actione ad obligationem non valet conſequentia. Agere non poſſum contra fugitiuum, ſed tamen is mihi ciuiliter obligatur. Pupillus quoque ipſe agere non poteſt, et tamen ei obligatur, qui cum eo contraxit. Accedit quod in pleriſque rebus publicis boni principes ſe vltro iudiciis ſupremis ſubmittunt. Sic rex Galliae conueniri poteſt coram parliamento, elector Saxoniae coram iudicio aulico Lipſienſi.

§. 7.

Quaeritur porro, *an princeps alicui ius quaeſitum ex pacto vel iureiurando auferre poſſit?* Id ordinarie rogatur. Nam ideo principi ſubiicimur, vt ſit, qui iura noſtra conſeruet et defendat, non vt nobis ipſe iura auferat. Sed addit auctor duplicem exceptionem. Nam aliquando princeps id licite facit,

1. Vel poenae cauſſa, veluti quum laeſae maieſtatis reo bona omnia, ſimulque et iura auferuntur, et in fiſcum transferuntur: quamquam quum effectus huius poenae per indirectum etiam in liberos innocentes tranſeat, principes parciores eſſe decet in publicandis bonis.

2. Vi ſuperеminentis dominii. Sed niſi id ius recte circumſcribatur, facile degeneraret in tyrannidem. Eſt ergo ius ſimile illi, quo vtuntur medici ad vrendum ſecandumque, ſi remedia ordinaria non ſufficiant. Hinc diſtinguendum inter ſtatum rei publicae ordinarium et extraordinarium. In ſtatu ordinario eſt res publica; ſi pax eſt, ſique omnia ſe recte habent. At extraordinarius ſtatus rei publicae eſt ſtatus morbidus, corruptus, ſi vel ſeditiones, vel bella gliſcunt. In hoc aliquid licet principi ob neceſſitatem, ſi reſarciatur damnum, ſed non in illo ſtatu ordinario. Hinc poteſt princeps agrum, quo ad munitionem opus eſt, ſibi ſumere, poteſt nautas cogere ad

Digitized by Google

tranſmittendos milites, quamuis aliis promiſſis vel iureiurando obſtricti ſint. Sed non poteſt agrum eripere ſolius vtilitatis cauſſa. Vnde iam aliis obſervatum eſt, Grotium, eiuſque ſectatores, quia ſolius vtilitatis rationem habent, non ſatis conſuluiſſe ſubditis contra imperantes, immo ex his principiis facile defendi poſſe factum Achabi, Nabothis vineam appetentis.

§. 8.

Fuerunt, qui diſtinguerent, inter ea, quae iure naturae, et quae iure ciuili alicui competant, exiſtimantque priora iura principem ob cauſſas hactenus enumeratas auferre non poſſe, reliqua vel poſteriora poſſe.

Enimuero recte hanc ſententiam refellit Grotius. Ius enim hoc ſubditorum effectus eſt dominii. Dominium autem naſcitur, ſiue modus adquirendi naturalis ſit, e. g. dum adquiſitio fit per occupationem, ſiue iuris ciuilis, veluti dum adquiſitur per ſucceſſionem ex teſtamento. Sufficit enim, me factum eſſe dominum.

Exiſtimat Grotius, principem et exteris ius quaeſitum auferre poſſe in poenam, e. g. ſi vectigal defraudando retinuerint, non autem ex vi eminentis dominii, quia in res exterorum nullum ſit dominium eminens. Enimuero ipſe tamen infra fatetur, tempore belli non iniuſtum eſſe exterorum naues ad tranſmittendos milites inuitis dominis adhiberi, modo illis ſoluatur merces. Hinc recte dixeris, hoc ius in omnes ſe extendere ciues etiam temporarios, quales ſunt exteri in re publica noſtra commorantes: ſed eo diſcrimine, vt illis res et iura auferri poſſint in perpetuum, quia ſunt ciues perpetui, his ad tempus, quia temporarii.

§. 9.

Inſpergit Grotius quaeſtionem, *an verum ſit*, quod nonnullis viſum, *contractus principum leges eſſe?*

Negat id Grotius, et quidem rectiſſime. Nam 1. leges feruntur et inuitis, contractus fiunt conſentiente vtraque parte. 2. Leges non obligant principem, ſed ſubditos: contractus vtroſque. 3. Leges tolluntur a legiſlatore inuitis ſubditis; contractus non item. 4. Immo nullus contractus principis cum principe ratus eſſet, ſi contractus eſſent leges, quia princeps principi legem ferre nequit.

Poſſunt tamen per accidens fieri leges non ratione contrahentium, ſed ratione aliorum ciuium, quibus lege publica iniungitur, vt ne quid contra contractum agant. E. g. pax Weſtphalica, contractus locationis conductionis cum publicanis initus.

§. 10.

Hactenus de effectu iuriſiurandi vel promiſſi principis intuitu ipſius principis, et ſubditorum. Sequitur pars III. *quid iuris illi ſit in obligandis ſucceſſoribus?*

Aut ſucceditur vero iure vniuerſali per modum hereditatis, ſiue patrimoniale ſit imperium ſiue vſufructuarium: aut titulo ſingulari, e. g. per electionem.

Priore caſu recte adſeritur, ſucceſſorem obligari promiſſis et iuramentis anteceſſoris, quia heres tranſit in omnia iura defuncti, adeoque et facta eius praeſtare debet. Et de eo nemo dubitat. Hinc nihil notius, quam ſucceſſorem heredem conueniri ex contractibus et promiſſis defuncti.

§. 11.

At de ſucceſſoribus ſingularibus diſtinguendum, quod aut defuncti contraxerunt tamquam priuati: et tunc non tenentur; aut tamquam principes intuitu rei publicae, et tunc tenentur. num. 1. 2.

Digitized by Google

Hinc recte Grotius dicit, eos non obligari *ἀυτοῦς*, immediate, ſed *ἐμμέσως*, mediate, mediante ſcilicet re publica.

Ratio eſt, quia imperantibus res publica conceſſit facultatem contrahendi pro re publica. Et inde eſt, quod princeps nouus electus ex foedere anteceſſoris obligetur, non autem ad aes alienum eius ſoluendum, niſi in rem ciuitatis verſum ſit.

§. 12.

num. 1. Attamen et hic notanda exceptio. Nam quamuis facultatem pro re publica contrahendi principi conceſſerit populus: ea tamen facultas non eſt illimitata et infinita. Id 1. in genere probatur, 2. in ſpecie oſtenditur, quouſque ſe ea facultas porrigat.

1. Quod reſtricta ſit haec facultas, generatim probatur 1. ex fine ciuitatis. Is non eſt, vt princeps pro lubitu agat, ſed vt id agat, quod ſalus et ſecuritas publica exigit. Sic e. g. Roma Neroni dederat facultatem imperandi, non occidendi promiſcue, non vrbem incendendi. 2. Quia omnia pacta habent tacitam conditionem, vt recta ratio ſeruetur. Rectae autem rationi repugnaret paciſci cum principe, vt ei liceat in nos impune graſſari. 3. A ſimili. Princeps veluti tutor eſt rei publicae. Tutori autem licet adminiſtrare, non ſpoliare.

num. 2. 2. Sed *quouſque ſe ea facultas extendit?* Reſp. vt princeps ſe et rem publicam obliget ob iuſtam rationem. Non ergo hic quaeritur:

1. An pactum a principe initum vtile rei publicae fuerit? Nam ſaepe et optima conſilia male cedunt, et caſum nemo praeſtat.

2. Nec an eo pacto res publica laeſa ſit? Inter principes enim non ſemper locum habet aequalitas, ob inaequalitatem virium. Sic ſaepe potentior foederato impotentiori promittit auxilium 20000. hominum: quum impotentior reciproce promittat 3000.

3. Sed an pactum probabilem habeat rationem; idque in dubio merito praeſumitur, donec contrarium probetur.

num. 3. Addit auctor nonnullas obſeruationes huc pertinentes, veluti, 1. veteres et eos laudare, qui anteceſſorum promiſſa praeſtiterant, vt Titum et Traianum, et eos vituperaſſe, qui promiſcue praeſtiterunt, vt Vitellium. De Tito vid. SVETON. *in eius Vit. cap.* 8. de Traiano PLIN. *lib. X. epiſt. 66.* de Vitellio TACIT. *Hiſtor. lib. III. cap.* 55. Sed diſtinguendum omnino, an ſalua re publica praeſtare poſſint, nec ne. Accedit, quod Titus et Traianus titulo vniuerſali; Vitellius titulo ſingulari electionis ſucceſſerunt.

num. 4. 2. Et rem publicam aliquando non teneri praeſtare promiſſum principis ſui, ſi iam pateat, illud manifeſto vergere in perniciem rei publicae, e. g. ſi princeps vicino obſequium ſine ratione promiſerit, eo mortuo res publica non tenebitur praeſtare, quod promiſſum, niſi expreſſe conſenſerit, vel principem promitti iuſſerit.

Obiici poſſet, dixiſſe nos §. 11. *n.* 2. rem publicam teneri, et per rem publicam etiam ſucceſſorem ſingularem: quomodo ergo dici poſſe, huius modi promiſſum reuocari? Recte reſp. Grotius, hic promiſſum non reuocatur, ſed ab initio nullum fuit, quia principi facultas huiuſmodi quid promittendi conceſſa a populo non fuit.

num. 5. 6. 3. Quae de contractibus dicta, eadem intelligenda eſſe de alienationibus. Si enim res domaniales ſine ratione alienauerit princeps, populum vel ſucceſſorem eas iure reuocare, iam ſupra demonſtrauimus.

Enimuero ea obſeruatio ſupernacua eſt, quum alienatio a principe ſemper

fere

Digitized by Google

ſere per contractus, raro per vltimas voluntates fiat. Contractus autem iniri non poſſunt de rebus alienis. Manifeſto autem res alienae ſunt domaniales, quippe quae ad rem publicam pertinent, vſufructu dumtaxat principi competente.

§. 13.

Sequitur quaeſtio, *an ſucceſſor tollere poſſit vel reuocare beneficium ab anteceſſore datum?* Sunt, qui id promiſcue fieri poſſe exiſtimant: quod abſurdum, quum ſic principi non liceat eſſe benefico, quod tamen priuato cuivis licet.

Rectius ergo cum Grotio diſtinguimus, de ſuo, an de rebus ad ciuitatem pertinentibus liberalis ſit princeps. Si de ſuo: id, quod ſemel datum, reuocare non poteſt, niſi in poenam vel ex dominio eminente. E. g. ſi donauit ex patrimonialibus, ſi vtenſilibus auro, argento cet. aliquem locupletarit. Sic enim donauit non tamquam princeps, ſed tamquam priuatus, adeoque eodem iure tenetur. At princeps beneficus de rebus ciuitatis de alieno liberalis eſt. Quum itaque huius modi donatio in ſe nulla ſit, ſequitur, vt et ipſi, et ſucceſſores, et res publica eam reuocare pro lubitu poſſint.

§. 14.

Bella eſt quaeſtio vltima, *an contractibus eorum, qui iniuſte inuaſerunt, teneantur ſucceſſores iuſti*. Habemus exemplum in Anglia, poſtquam Oliuerio Cromwello Carolus II. rex legitimus ſucceſſerat. Cromwellus multa foedera, multa pacta, etiam Angliae vtiliſſima inierat cum vicinis gentibus. An iis obſtringebantur etiam legitimi reges?

Negat id Grotius, quia princeps legitimus plane non eſt ſucceſſor eius modi inuaſoris, neque vniuerſalis, inquam, ſucceſſor, nec ſingularis. Ergo plane non tenetur illius factum praeſtare.

Addit tamen auctor exceptionem, ſi in rem verſum, id eſt, ſi in vtilitatem rei publicae vergit pactum ab inuaſore initum. Tunc enim quaſi negotia rei publicae vel principis vtiliter geſſit, adeoque hic obligatur ex axiomate illo notiſſimo: neminem debere cum damno alterius locupletiorem fieri.

C A P V T XV.

DE FOEDERIBVS ET SPONSIONIBVS.

§. 1.

HActenus de pactis et conuentionibus principum in genere. Quemadmodum ergo ſupra pacta priuatorum a contractibus diſtinximus: ita Grotius et pacta principum diſtinguit a foederibus et ſponſionibus, de quibus hoc capite 15. ita agit, vt

1. *oſtendat diuiſionem huius modi conuentionum publicarum*, §. 1-7.
2. *doceat, quid iuſtum ſit circa foedera?* §. 8-15.
3. *Quid iuſtum circa ſponſiones?* §. 16. 17.

Conuentiones ſunt vel *publicae*, vel *priuatae*. *Publicae*, quae niſi iure imperii fieri nequeunt, e. g. foedera, pax, pacta cum hoſtibus inita, induciae. cet. *Priuatae*, quae et a quouis priuato iure ineuntur, e. g. emtio, permutatio, donatio, cet.

§. 2.

Digitized by Google

§. 2.

Publicae denuo diuiduntur in *foedera*, *ſponſiones*, et *pactiones*. *Foedera* ſunt pacta inter gentes inita: *ſponſiones* pacta a legatis vel priuatis ſine iuſſu imperantium inita: omnes reliquae conuentiones vel cum hoſtibus, vel cum priuatis initae a re publica generale nomen retinent *pactionum*.

§. 3.

num. 1. Inde facile patet, quodnam ſit diſcrimen foederum et ſponſionum. *Foedus* initur iuſſu ſummae poteſtatis, adeoque aeque obligat principem et rem publicam, ac contractus a priuato per mandatarium initus.

At *ſponſio* eſt, quando ii, qui mandatum non habent a ſummo imperante aliquid promittunt nomine principis vel rei publicae. Quod fieri poteſt non vno modo, e. g.

1. Si legatus fines mandati exceſſerit, et plus promiſerit, quam princeps iuſſit.

2. Si dux bellicus ad inclias redactus turpi pacto vel foedere periculum auertere conetur iniuſſu rei publicae. Tale exemplum eſt in ſponſione Caudina apud Livium, *Hiſtor. lib. VIIII. cap.* 8.

num. 2. 3. Si minor pars populi paciſcatur ignorante vel repugnante parte maiore, quale eſt elegans exemplum in hiſtoria belli Gallico-Romani. Galli Senones Romam occupauerant et incenderant, populus maximam partem Veios in caſtra, pauciores in arcem Capitolinam cum Manlio ſeceſſerant. Hi arcem defendebant diutiſſime: extrema paſsi pactum inibant de vita illis pro pecuniae certo pondere concedenda. Dum iam pecuniam adpendebant, Furius Camillus cum exercitu ſuperueniens, rem omnem turbanit, negauitque, populi partem paciſci potuiſſe inuita parte maiore de re, quae ad vniuerſam ſpectet rem publicam.

Equidem ſi de ſe tantum pacti fuiſſent, pactum fuiſſet ratum, vti quotidie tempore belli videmus validas haberi pactiones deditionis cauſſa initas a duce praefecto praeſidio, quamuis a ſuperiore non confirmatas. At de ſumma rei paciſci nemo poteſt, niſi iuſſu rei publicae ſummi imperantis, alias eſt ſponſio tantum.

num. 3. Sed quaeritur, *quae ex ſponſione ſpondenti imponatur obligatio?* Poſſet videri, non alia naſci, quam quae ex promiſsione facti alieni. Ex ea enim tantum teneor ad operam quamcumque nauandam. Sed reſpondetur, id falſum eſſe. Hic enim non promitto factum alienum, ſed promitto pro alio, acſi ille mandaſſet, quum tamen non mandauerit.

Ergo diſtinguendum, praedixeritue ſpondens, ſe nullo mandato inſtructum haec promittere, ſub ſpe rati; tunc non tenetur: an diſſimularit, et prae ſe tulerit, ſe mandatum habere; et tunc tenetur ad ſatisfactionem. Ea ſatisfactio vel ad id, quod intereſt, pertingit, vel, ſi dolus concurrat, ad poenam. Apud Romanos mos erat tradendi ſpondentes nudos, reuinctis in tergum manibus.

§. 4.

Quum Menippus, regis Antiochi legatus, apud Liuium tria conſtituat foederum genera: quaerit Grotius, *an ea diuiſio admittenda ſit?*

Nimirum ex Menippi ſententia ſunt, 1. foedera, quibus bello victis leges dicantur, in quibus victoris ſit arbitrium, quid relinquere velit victis.

2. Foedera, quibus gentes bello implicitae pacem faciunt, tum plerumque res vero domino reddi, aut lites de iure et poſſeſſione rerum conventione finiri.

3. Foedera, quae fiunt inter eos, qui hoſtes numquam fuerunt, qualia ſunt foedera de commerciis, mutua defenſione. Sed

Digitized by Google

Sed haec diuiſio eo vitio laborat, quod primum genus foederum id nomen haud meretur, quippe quum foedus ſit conuentio inter ſocietates liberas. Gens autem deuicta et perdomita, cui leges praeſcribit victor, non amplius eſt libera. Deinde foedus eſt conuentio. Leges autem praeſcribere ſubiectis non eſt conuentionem vel pactionem inire, quum ſit actus vnilateralis.

§. 5.

Meliorem itaque daturus diuiſionem Grotius foedera diſtinguit in ea, quae nihil adiiciunt iuri naturae, et ea, quae aliquid adiiciunt. Prioris generis foedera generalia; poſterioris ſpecialia dici poſſunt.

1. *Generalia* ſunt, quibus aliquid nobis ſtipulamur, quod iam tum iure naturae debetur, e. g. ne alter nos laedat, vt amicitiam et vicinitatem nobis commodam percolat, cet. Vocantur haec foedera etiam amicitiae.

2. *Specialia* ſunt, quibus aliquid ſtipulamur, quod non debetur iure naturae, e. g. mutuam defenſionem.

Sed quaeri poſſet, *an non foedera generalia ſint ſuperuacua, et minus neceſſaria, quum certum ſit, iam iure naturae deberi, quod promittitur?* Verum reſpondet Grotius, ideo veteribus fuiſſe neceſſaria, quia poſt diluuium praeceptum iuris naturae, quod hominem homini inſidiari nefas ſit, obliteratum fuerit improbitate hominum.

Hinc eleganter et erudite obſeruat, pleraſque gentes olim ita a priſtina virtute deſciuiſſe, vt latrocinari iis non viſum ſit turpe, modo latrocinia exercerentur aduerſus exteros, non aduerſus ciues. Hinc Scythae, Germani, Parthi, latrocinia ſibi laudi ducebant. Hinc apud HOMERVM *Odyſſ. γ. quaeſtio: eſtisne praedones?* vbi ſcholiaſtes: *latrocinari apud antiquos non tantum infamia carebat, ſed inſuper glorioſum ducebatur.* Immo apud PLAVTVM in *Milite glorioſo* non ſemel milites vocantur latrones ex veteri more, quo latrocinari non turpe erat. num. 2.

Quamuis vero haec recte ſe habeant: non tamen vera haec eſt ratio, cur opus fuerit foederibus generalibus, quae potius a natura officiorum imperfectorum et ciuitatum eſt repetenda. Nam

1. Inter vicinas gentes aut ciuitates vel bellum, vel praeparatio belli, vel infida pax eſt. Semel autem exſtincta amicitia non facile reuiuiſcit, niſi huius modi foederibus.

2. Non laedere eſt officium perfectum: amicitiam et humanitatem praeſtare alteri, officium imperfectum. De hoc autem certus alter eſſe nequit, niſi foedere vel pacto illam ſibi ſtipuletur.

Hinc etiam facile patet, *an inter pacta haec generalia referenda ſint foedera de iure hoſpitii, itemque de libertate commerciorum?* Gens genti hoſpitia et commercia iure perfecto non debet, quia non tenetur alterius commoda cum ſuo detrimento promouere: num. 3.

Si ergo iure perfecto non debentur: opus eſt, vt pactis et foederibus ſibi hanc libertatem ſtipulentur gentes et ciuitates. Et ſane hoc reſpectu magis ſpecialia ſunt haec pacta, quam generalia. Quis enim dixerit, eum principem contra ius naturae peccare, qui commercia cum exteris prohibet, quod ipſe Deus fecit in re publica Iſraelitica?

§. 6.

Iam ſpecialia foedera porro ſubdiuiduntur in *aequalia* et *inaequalia*.

Aequalia, vbi vtriuſque paciſcentis par eſt conditio, e. g. ſi gentes ſibi inuicem promittunt mutua auxilia eiuſdem quantitatis. num. 1.

Inaequalia contra, vbi impar eſt paciſcentium conditio, quale eſt foedus inter Francos et Heluetios. Vtra-

Digitized by Google

num. 2. 3. Vtraque tum aequalia, tum inaequalia fiunt vel *pacis*, vel *ſocietatis* cauſſa.
Pacis cauſſa, quo pertinent foedera de pace conſtituenda, de reddendis captiuis, (quae vocantur *Cartels*,) de induciis, de munimentis quibuſdam a tertii milite cuſtodiendis (*Barriere-Tractaten*.)
Societatis vel ad commercia pertinent (*commercien-tractats*,) vel ad bellicam ſocietatem (*off und defenſiv-Allianzen*.)
* Omnia enim haec foedera vel aequalia, vel inaequalia eſſe poſſe, nemo non videt, e. g. in pace modo vtrique reſtituitur, quod bello extortum, modo alterutri. In foederibus commerciorum cauſſa initis modo vtrique, modo alterutri promittitur a vectigalibus libertas. In bellica ſocietate modo par vtrique imperatur militum nauiumque numerus, modo impar.

§. 7.

num. 1. Inaequalia foedera denuo diuiduntur. Nam aut inaequalia ſunt ratione praeſtationum, aut ratione modi praeſtandi.
1. *Ratione praeſtationum*, vbi inaequalis eſt praeſtationum mutuarum quantitas. E. g. rex rei publicae promittit 30000. res publica regi 10000. milites.
2. *Ratione modi praeſtandi*, in foedere vni praeminentia quaedam conceditur, e. g. Bauarus foedus cum Gallo inierat, ſed hic ſibi ſtipulabatur, vt Dux Gallicanus Bauaricas copias ſimul duceret in Germania. Sic Carthaginenſes quoque foedus poſt bellum Punicum I. et II. inibant, ſed ita, vt tributum annuum Carthaginenſes deberent Romanis, nec ſine eorum conſenſu bellum gerere poſſent.
num. 2. Haec inaequalia ratione praeſtationum vel ſunt coniuncta cum imminutione imperii, vel ſine imminutione huius modi ineuntur. *Cum imminutione coniuncta*, vbi alter foederatus alterius imperium ſemper manifeſto agnoſcit, vti huius modi foedera erant inter Romanos et Carthaginenſes, inter Auguſtum et Herodem, hodie inter Batauos et reges Ceyloniae.
num. 3. Quae *ſine imminutione imperii* ſunt, vel imponunt onus perpetuum, vel temporarium: E. g. foedus Heluetieum Heluetiis hoc perpetuum onus iniungit, vt pati teneantur milites a Gallis in ſuo territorio conſcribi: nec tamen eo ipſo ſummum Heluetiorum imperium minuitur. At et Bauaro imponebatur onus, vt pati teneatur milites ſuos a Gallicano imperatore duci: verum hoc onus erat tranſiens.
Poſſet aliquis exiſtimare, foedera huius modi eſſe iniqua, quia ius naturae in conuentionibus exigat aequalitatem.
Sed reſp. opus eſt ea aequalitate, vbi res certam admittit aeſtimationem, vt in contractibus priuatorum. At conſeruatio imperii eſt res inaeſtimabilis. Hinc quia impar eſt rerum publicarum potentia, hinc impotentior ſaepe promittit minus, potentior maius, ſi huius intereſt, minorem rem publicam a tertio non opprimi. Sed et impotentior ciuitas ſaepe vltro ſubit maius onus, ſi videat, aliter ſe ſaluam eſſe non poſſe, nec aliter adduci ſe paſſurum potentiorem, vt ei auxilio ſit.

§. 8.

Haec prima pars: ſequitur altera, vbi quaeritur, *quid iuſtum ſit circa foedera*? Prima et difficillima quaeſtio eſt, *an cum infidelibus liceat foedera inire?* Notum enim eſt, quam dicam olim Hiſpani ſcripſerint Franciſco I. regi Franciae, foedus ineunti cum Turcis aduerſus Carolum V. imperatorem.
Diſtincte ergo eam quaeſtionem ad ius naturae et ius diuinum poſitiuum exigit Grotius.
Quod ad ius naturae recte negat, haec foedera repugnare huic iuri ſemper-

piterno. Nam ius naturae eſt commune omnium hominum ius. Si eſt commune omnium hominum, ſane non diſtinguit illud inter infideles et fideles. Potius quemadmodum aeque iniuſtum eſt ethnicum occidere ac Chriſtianum, ita aeque iuſtum, cum ethnico paciſci quam cum Chriſtiano.

§. 9.

Quid vero *de iure diuino?* Hic haud pauca ſunt S. S. loca, ex quibus ſequi videtur, foedera cum infidelibus Deum auerſari et prohibita velle. Sed Grotius tamen docet, ea nec *V. T.* nec *N.* repugnare principiis. *num. 1.*

Nam 1. non improbantur foedera amicitiae cum infidelibus inita, quale eſt illud Iacobi cum Labano, *Gen.* 31. 44. *ſeqq.* Deinde cum Edomitis et Aegyptiis foedera Iſraëlitarum non improbat Deus, quia generatim voluit, ne Iſraelitae Edomitas et Aegyptios auerſarentur. *Deuter.* 33. 7.

Obiici poſſet, foedera tamen cum populis Palaeſtinae prohiberi expreſſe *Deut.* 7. 2. Sed reſp. Deum Iſraelitis exſequutionem demandaſſe. Praeuaricatio autem fuiſſet, foedus inire exſequutores cum condemnatis. Ita Grotius. Sed ego exiſtimo, Deum Iſraelitis non ſolum moraliter mala prohibuiſſe, verum etiam mala politice talia, quia Deus erat ſummus imperans Iſraelitarum, eorumque reſp. vere Θεοκρατία dici poterat. Vid. Herm. Conringii *Diſſ. de theocratia Hebr. re publica ſine exemplo*. Atqui omnino politice malum erat, Hebreos ad idololatriam natura procliues cum idololatris in ſua terra obuiis foedus inire. Magis conſultum erat, omnes has gentes funditus exſtirpari, ne corrumperent Iſraelitas. Ratio ergo huius prohibitionis non moralis fuit, ſed politica.

2. Nec Deus prohibuit foedera commerciorum cauſſa cum infidelibus inita: idque probatur exemplo Salomonis, huius modi foedus ineuntis cum Hieramo, Tyriorum rege. 1. *Reg.* 5. 12. Iſque actus Salomonis expreſſe ibi tribuitur diuinae, quae in Salomone reluxerit, ſapientiae. Immo non ſolum cum Hieramo huius rei cauſſa foedus initum oportuit, ſed et cum gentibus Ophiriticis, ad quas nauigabant tunc homines Salomonis. *num. 2.*

Obiici poſſet: Deum expreſſe dixiſſe: *amabis proximum*, quod ipſi doctores Ebraei interpretati ſunt: *odio habebis inimicum*. Immo id tam late interpretabantur Iudaei tempore Chriſti, vt gentilibus ne quidem officia innoxiae vtilitatis praeſtarent, nedum vt cum iis inirent foedera. Vid. querelas gentium de ea Iudaeorum μισανθρωπίᾳ ab ipſo auctore hoc *n.* 3. collectas. *nu. 3. 4.*

Sed recte hic reſpondet Grotius, fuiſſe hanc doctorum interpretationem falſiſſimam, et hinc a Chriſto efficaciſſime refutatam, non ſolum verbis *Matth.* 5. 43. *ſequ.* verum etiam ipſis factis. Chriſtus enim cum Samaritide loquutus eſt humaniſſime, cum ea bibit, apud eam diuertit, vt re ipſa doceret, non eſſe ſenſum legis diuinae verum, quem illi adfingebant Iudaei, quod abhorrendum plane ſit a gentibus exteris. Addit Grotius, etiam veteres fideles ita legem Dei interpretatos, nempe Dauidem, qui a Saule paſſus perſequutionem ad Philiſtaeos confugit, et Salomonem, qui in precibus, quibus templum dedicabat, etiam gentilibus conceſſum dicit, vt in atrio extremo templi orent. 2. *Reg.* 8. 41.

Soli denuo ob rationes politicas excipiebantur gentes Palaeſtinae, et inter Iſraelitas viuentes, ne familiarior iuſto conſuetudo cum his infidelibus Iſraelitas ad idololatriam pelliceret. Vid. quae diximus ad §. 9. *n.* 1. *num. 5.*

Hinc tantum abeſt, vt cum iis commercia habere potuerint Iſraelitae, vt ne licuerit quidem iis officia humanitatis praeſtare. Diſerte enim Moſes

Digitized by Google

Deut. 23. 6. *non quaeres proſperitatem eorum, nec bonum eorum, vllis diebus tuis vmquam.*

num. 6. 3. Nec foedera mutuae defenſionis cum gentilibus illicita fuerunt. Sic Abrahamus armis iuuit Sodomaeos, *Geneſ.* 14 14. *ſequ.* Ita et Haſſamonaei foedus huius modi inierunt cum Romanis et Spartanis. Vid. 1. *Maccab.* 14. et 15. Quamuis enim hi libri non ſint canonici: habent tamen auctoritatem hiſtoricam, docentque, Haſſamonaeos, tamquam legis peritos, huius modi foedera in ſe non putaſſe illicita.

Obiiciunt loca 2. *Paral.* 19. 2. 25. 7. vbi increpatur Ioſaphatus, rex pius, quod foedus inierit cum rege Iſraelitarum, contra Syres. Item 2. *Paral.* 20. 37. vbi itidem increpatur Ioſaphatus, quod foedus commerciorum cauſſa fecerit cum Achozo, rege Iſraelitarum idololatra. Videtur ergo Deus plane haec foedera improbare.

Sed reſp. 1. non increpatur ipſum foedus, ſed Ioſaphati leuitas et pertinacia. Deus enim per Micham praedixerat bellum illud male ceſſurum, et tamen Ioſaphat in foedere perſiſtebat.

num. 8. 2. Iſraelitarum idololatrarum eadem erat ratio, ac gentium Palaeſtinarum inter Iſraelitas viuentium. Familiaris enim cum illis conſuetudo facile pellicere potuiſſet fideles ad ſimilem impietatem. Vbi ergo eadem eſt ratio, ibi eadem legis diſpoſitio.

num. 9. 3. Saepe non tam foedera a Deo reprehenduntur, quam animi conſilium, quo haec foedera inita ſunt. Saepe enim ea inibant Iſraelitae ex diffidentia erga Deum, eoque pertinet exemplum Aſae regis. 1. *Paral.* 16. 12.

Quis autem ignorat, ob hujuſmodi prauam intentionem actus in ſe licitos vitiari? Exempla habemus 2. *Sam.* 24. de Dauide cenſum agente, et 2. *Reg.* 20. 13. de fiducia in Aegyptum poſita.

num. 10. 4. Denique Iſraelitis non opus fuit foederibus, ſi eſſent probi, ob promiſſiones ſpeciales victoriae. *Deut.* 18. 7. Ergo plerumque aut inibantur ab Iſraelitis pravis et idololatria pollutis, tunc foedera hujus modi Deo placere non poterant, quia nihil, quod ſit ab impiis, Deo placet: aut inibantur a probis quidem, ſed Deo diffidentibus, nec ſic Deo placebant.

Vt paucis dicamus: foedera cum infidelibus non in ſe erant illicita, ſed facile mala fiebant, et Deo diſplicebant pro ratione circumſtantiarum.

§. 10.

num. 1. 2. Pergimus ad ſcripturam N. T. et quaerimus, *an ei adverſentur foedera cum infidelibus?* Id merito negat Grotius.

1. Quia Euangelium etiam hoſtium caritatem per modum praecepti inculcat. *Matth.* 5. 43. *ſequ.*

Quamuis enim ſalua manere debeat graduum differentia, adeoque aequiſſimum ſit, vt plus amoris preaeſtemus fratribus, quam aliis: omnibus tamen Chriſtianus debet amorem. Quod eleganter ita eloquitur Paullus apoſtolus: *benefacite unicuicumque, maxime tamen inquilinis fidei.*

num. 3. 2. Nec Chriſtus inhibuit conuictum et conuerſationem cum infidelibus. Potius et ipſe, et apoſtoli, frequentiſſime inter gentiles et Iudeos verſati, cum illis ederunt, biberunt, cet.

Obiici poſſent loca 2. *Theſſal.* 1. 15. 2. *Cor.* 6. 14. vbi omne commercium cum haereticis et religionis deſertoribus videtur prohiberi.

Sed haec prohibent 1. converſationem totalem, qua corrumpi poſſent fideles, et ad eoſdem errores abripi; 2. prohibent conuerſationem haereticorum ob

ob ſcandalum, quod inde capere poſſent fideles. Multa autem in ſe licita mala fiunt, ſi ſcandalum metuitur fratrum.

Obiici etiam porro poſſet, non probari in S. S. imperia infidelium ſponte inita, nec connubia cum infidelibus inita. Sed reſp. 1. improbari illa non tamquam illicita, (alias enim nec retinere Chriſtianus poſſet coniugem infidelem, nec parere ſalva conſcientia poſſet regi infideli, quod abſurdum,) ſed tamquam minus bona. Si enim electio nobis eſt libera, qualis in coniugio, quis non male verterit homini fideli, coniugem infidelem tot fidelibus ſine ratione praeferenti. 2. Improbatur eadem ob euentum, qui ſequi poteſt, triſtiſſimum. Facile enim femina blanditiis muliebribus maritum ad errores ſuos pelliciet, vti contingit Salomoni: facile maritus infidelis vxorem natura ſimpliciorem imperio maritali vel auctoritate territam ad ſuas partes protrahet. *num. 4.*

§. 11.

Satis ergo demonſtratum a Grotio, foedera huius modi in ſe haud eſſe illicita. Poſſe tamen fieri mala pro circumſtantiarum qualitate, idem demonſtrat. Nam *num. 1.*

1. Poſſunt mala fieri, ſi nimia commixtio contagium infirmis adferat. Hinc diximus, Deum omnem familiaritatem cum Palaeſtinae gentibus prohibuiſſe.

2. Poſſunt mala fieri, ſi foederibus huius modi potentia infidelium maximum capiat incrementum, vt deinde communem cauſſam eo facilius opprimant. Sic enim occaſionem ſuppeditamus ruinae religionis. Obiter tamen moneo, peruerſam hic eſſe explicationem dicti *Matth. 6. 33.* quod non de externa propagatione euangelii, ſed de interna cura ſalutis agit. *num. 2.*

Et inde concludit Grotius, optandum eſſe, ne foedera cum infidelibus contra Chriſtianos inita nimis frequentia ſint. Nos huic voto ſubſcribimus, obſeruato diſcrimine inter foedera belli et commerciorum cauſſa inita. Haec enim non tam periculoſa ſunt fidei, ac illa. *num. 3.*

§. 12.

Illud vix ferendum, quod Grotius paragrapho inſequente pontificiorum dogmati ſubſcribit, omnes Chriſtianos coniungere debere arma aduerſus infideles, et peccare principes in conſcientia, qui id praetermittant. Hoc enim ipſum principium eſt, quo a ſaeculo XI. pontifices homines ad ſuſcipiendas expeditiones Hieroſolymitanas excitabant. Grotii argumenta ſunt,

1. Quia omnes Chriſtiani ſunt membra vnius corporis, et hinc etiam reliquorum membrorum dolores et mala perſentiſcere debeant. 1. *Cor.* 12. 18. 26. Sed reſp. Chriſtiani, qua Chriſtiani, non pugnant armis carnalibus. Qua imperantes pugnant; ſed tunc id non iuſte fit, niſi permittat ius naturae. Ius naturae autem non permittit bellum ob ſolam aduerſae partis infidelitatem.

2. Eſſe hanc cauſſam communem. Reſp. aut infideles bellum excitant eo conſilio, vt Chriſtianos eradicent, tunc cauſſa eſt communis: aut ex politicis rationibus bellum ſuſceptum, tunc non dici poteſt cauſſa communis, niſi per accidens.

3. Addunt pontificii, vniuerſa imperia Chriſtiana conſtituere vnam rem publicam maximam. Reſp. id ipſum eſt principium peſſimum, et ideo inuentum, vt papa ſe poſſit caput huius magnae rei publicae conſtituere. Chriſtianiſmus non mutat ſtatum rerum publicarum. Eccleſia non eſt res publica, ſed in re publica.

Hinc diſtinguendum inter bella defenſiua et offenſiua. Offenſiua iniuſta ſunt, 1. ſi ſuſcipiantur ſine cauſſa contra infideles, tantum quia infideles

 ſunt.

ſunt. Hinc pleraeque expeditiones cruciatae, quas vocant, fuere iniuſtiſſimae, nec iuſtius eſt bellum Hiſpanorum contra Americanos. 2. Si ſuſcipiantur contra praeuia pacta et foedera. Triſte exemplum vidit Hungaria in Ludouico, vltimo rege Hungariae.

Si defenſiuum bellum gerendum, tunc iuſtam cauſſam habent, qui oppreſſis Chriſtianis adſiſtunt, eoſque in ordinem cogunt, et huius modi foedus laudabile eſt: ſed non ſunt iniuſti, qui id non faciunt, quum et in foederibus pangendis populi et reipublicae ſalus ſit lex ſuprema. Legi meretur BVDDEI *Exercitatio* eruditiſſima *de expeditionibus ſacris*. (*)

§. 13.

num. 1. Sequitur noua quaeſtio, *ſi plures nobis ſint foederati, iique inter ſe bellum gerant, vtri opem ferre teneamur?*

Hic tenendum, non foedus nos obligare ad ferendam opem, ſed cauſſae iuſtitiam. Semper enim foedera intelligenda ſunt cum tacita conditione: feremus opem, ſi iniuſte quis te adgredietur, vel ſi iuſte alium adgrederis. Vbi ergo vnus ex foederatis noſtris bellum iuſtum gerit, ibi ei opem ferre teneamur, cuius cauſſa eſt iuſtiſſima.

Excipitur tamen caſus, ſi alteri promiſſum, ne alteri mittantur auxilia, tunc neutri poteſt opem ferre, id quod hodie vocant neutralitatem. Sic Venetiae et dux Lotharingiae ſuperiore bello nec Gallorum nec Imperatoris partibus accedebant, quia vtriſque foedere obſtricti promiſerant, ſe non miſſuros auxilia.

num. 2. 2. Si vtriuſque partis cauſſa iniuſta vel certe dubia ſit, neutri opem ferre teneamur, ſed tunc nos offerre poſſumus tamquam mediatores et ſponſores pacis, id eſt, poſſumus modo huius, modo illius ruinam euitare, vt pax, neutro ad incitas redacto, eo facilius coaleſcat.

Laudanda ea in re res publica noſtra, quae ſuperiore ſaeculo inter Suecos et Danos ita ſe geſſit mediam, vt modo Danis contra Suecos adeſſet, modo Suecis contra Danos, prout huic vel illi parti interitus imminebat. Non enim

(*) Intermiſcet Auctor falſa veris: ut Canonicum non habet librum Macchabæorum, quem ut Canonicum habuit vetus Eccleſia, Africana per Synodum Carthagin. VI. poſt Cyprianum, Tertullianum, Auguſtinum, Romana per Clementem in ep. I. per Innocentium I. ad Exuperium, per Gelaſium in Synodo LXX. Epiſcoporum, alioſque Pontifices, univerſa demum Eccleſia per os Patrum, qui eum librum ut divinum laudarunt. 2. diſplicet illud generatim dictum, *quod fit ab impiis, Deo placere non poſſe*: ſane quod agunt impii ex impietate, Deo plurimum diſplicet: at non diſplicet quod aliquando ex recta ratione, ſpectato officio & fine proximo agunt. 3. ea loca N. T. quibus omnis ſermo prohibetur cum hæreticis, non periculo tantum pollutionis, ſed & præcepto propter excommunicationem plane nituntur: *& hos devita: nec ave ei dixeritis: ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus.* 4. Conjugia fidelium cum infidelibus tolerata, ceſſante periculo perverſionis initio Eccleſiæ, poſt vetita, ac demum irrita impedimento, quod dicitur *cultus diſparitas*, norunt omnes. 5. expeditiones in Terram Sanctam ea ætate nemo improbarit, cum ſcilicet Turca Imperj Chriſtiani hoſtis perpetuus bello ſane iniuſto occuparet Orientem vniverſum, partemque Europæ, imo & Italiæ ipſi minitaretur: tunc ſibi non Italia ſolum, ſed & Germania cavit, utinam felicius quam accidit. Quis vero Pontifices excitantes ad bellum ſacrum Chriſtianos omnes, maxime Principes, contra communem perpetuumque hoſtem jure contemneret? ea in cauſa ad Chriſtianorum corpus integrum pertinet, membra ad ſui defenſionem & inimici deſtructionem conjungere: intereſt corporis integri, collatis viribus, ſtudiis, armis in hoſtem ferri, non pure quia infidelis, ſed præſertim quia infidelis odio percitus contra fideles, ſuique deque vertit regiones fidelium, ac direptioni, prædæ, incendiis tradit omnia; quodque deterius, in ſervitutem redigit, ad abnegandam fidem cogit, ad Alcoranum amplectendum vel invitos trahit, ut Conſtantinopoli contigit, & Hydruntinis noſtris.

Digitized by Google

aderat tamquam res publica foedarata, ſed tanquam ſponſor pacis, eo conſilio, vt vtramque partem ad pacem redderet procliuiorem.

3. Si vterque foederatus bellum cum tertio gerit, tunc vtrique auxilia ferri poſſunt, ſiue militibus ſubmiſſis, ſiue pecunia. Sic Britanni et Bataui et Caeſari et Regi Luſitaniae copias ſubmittebant. *num. 3.*

4. Rarior eſt caſus, quem tangit Grotius, quod foedaratus vtrique foederato praeſentiam ſuam promiſit. Quum enim praeſentia ſit indiuidua, nec pluribus ſimul commodari poſſit: quaeri tunc poſſet, *vtri foederatorum ipſe praeſens adeſſe teneatur?*

Et reſpondet Grotius, tunc potiorem eſſe cauſſam foederati antiquioris. Priori enim foederato iam ius quaeſitum erat, quum nouum foedus iniretur.

Addenda tamen exceptio, niſi poſterius foedus ſimul ſit coniunctum cum translatione dominii. Nam tunc poſterius ſolet priori pacto anteferri, quia priori ſatis fieri poteſt praeſtito id quod intereſt. Et hinc ratio videtur 1. cur venditio poſterior, ſequuta traditione, priori praeferatur, 2. cur venditio tollat priorem locationem ſecundum vulgare: *Kauf bricht Miethe.*

Sed ſi vera fateri velimus, haec ex iure ciuili ſunt. Ipſe enim Grotius ſupra adcurate docuit, dominium etiam ſine traditione nuda contrahentium voluntate transferri. Id ſi verum, poſterioris contrahentis non melior cauſſa eſt, quam prioris.

§. 14.

Quaeritur porro, *an foedus in tempus initum tacite cenſeatur renouatum?*

Reſp. minime. 1. quia natura omnium pactorum in diem initorum haec eſt, vt lapſu diei exſpirent; 2. quia circumſtantiae interea ita mutari potuerunt, vt foederati noſtri interſit potius foedus finiri, quam continuari. Exemplum iam videmus in Heluetiis, vbi finito Gallorum foedere cum Euangelicis ciuitatibus, nihil praeſtant Galli, niſi foedus renouetur.

§. 15.

Finitur etiam foedus alterius perfidia. Nam ea foederis natura eſt, quae pacti. Vtrumque tacitam habet conditionem: praeſtabo, ſi tu praeſtiteris.

Sed notandum, 1. locum eſſe huic iuri, ſi alteri prius aliquid praeſtandum ſit. Hinc facta pace Badenſi, quum et rex reſtitutionem Briſaci et Friburgi, et imperator electori Bauariae reſtitutionem promiſiſſet: hic dicebat, ſe reſtiturum, ſi prius reſtituiſſet Gallus: hic idem repetebat. Neuter erat perfidus, quia neutri pax priori reſtitutionem iniungebat.

2. Perfidiam liberare partem innocentem, non perfidum: nam ita fructum caperet malitiae ſuae. Id et in pactis obtinet. E. g. ſi diuortium ſit ob adulterium, ſolet parti innocenti permitti nouum connubium, non autem adultero, quia hunc perfidia ſua a nexu non liberauit.

§. 16.

Sequitur tertia pars capitis *de ſponſionibus*. Quid ſit ſponſio, iam in prima parte diximus. Hic tantum binae expediendae erunt quaeſtiones: *num. 1.*

1. *Si ſponſio reprobatur a re publica, in quid teneantur ſponſores?* an ad id quod intereſt, an ad reſtitutionem cauſſae in ſtatum priorem, an ad dedendum corpus?

Prima ſententia videtur ex iure ciuili defendi poſſe. Nam mandatarius, qui fines mandati tranſiit, tenetur ad id, quod intereſt.

Altera aequiſſima videtur. Qui enim cum ſponſoribus pactus eſt, non aliud damnum incurrit, quam quod iam res non amplius ſit in priore ſtatu. Si ergo in eum ſtatum reducatur, ipſi ſatis factum videtur.

Ter-

Digitized by Google

Tertia ſententia ex iure faeciali Romanorum eſt, et 2. exemplis illuſtribus firmata, ſponſione nempe Caudina et Numantina, de quibus ſupra.

Grotius diſtincte hanc quaeſtionem ſoluit, et hinc 1. probat, ſummum imperantem huius modi ſponſione non teneri. Id manifeſtum, quia nemo obligatur facto alterius, niſi vel mandatum adſit, vel vtiliter geſtum ſit negotium. Hic vtrumque obligationis fundamentum abeſt.

Inde colligit, 2. populum nec ad id, quod intereſt, nec ad reſtitutionem rei in priſtinum ſtatum teneri. Non ad prius, quia non laeſit alios, quibuſcum numquam pactus eſt populus. Nec ad poſterius, quia ſibi imputare debent, qui occaſionem rei bene gerendae ex manibus dimiſerunt.

num. 3. 4. 3. Nec exercitum teneri ex hac ſponſione, 1. quia nec ipſe contraxit, nec mandatum contrahendi dedit. Si enim id factum eſſet, omnino tenerentur. 2. Quia ſibi debent imputare, qui ſponſorum tantum fidem ſequuti ſunt.

Reliquum eſt, 4. vt corpora et bona debeantur ſponſorum, et corpora quidem, 1. ſi prae ſe tulerunt, quod publico nomine promittant, tunc enim manifeſtus eſt dolus, 2. ſi bona non ſufficiant reſarciendo damno.

Vnde quum Romani hoc modo et ſponſores et bona dederent, recte monet Grotius, aequius eſſe, vt primum bona dedantur, hiſque non ſufficientibus corpus.

§. 17.

num. 1. Quaeſtio II. *an obliget ſponſio ſummum imperantem ex notitia et ſilentio?* Alias enim vulgaris regula eſt, eum, qui tacet, conſentire videri.

Reſp. diſtinguendum eſſe, an pure facta ſit ſponſio, an ſub conditione, ſi rata haberetur a ſumma poteſtate.

Poſteriore caſu nullam obligationem ex ſponſione naſci, palam eſt. Suſpenſus enim eſt pacti effectus a ratihabitione imperantis: eam vel expreſſe fieri oportet verbis, vel tacite factis: adeoque nudum ſilentium non ſufficit.

num. 2. 3. Si pure factum, tunc denuo diſtinguendum, vtrum ſolum ſilentium tenuerit imperans, an factum acceſſerit, ex quo ratihabitio colligi poſſit. E. g. ſi ſponſio facta ſit, vt naues tradantur, et imperans ante ratihabitionem expreſſam naues quaſdam acceperit.

Fundamentum eſt, quia qui vna in re pactum probat, id totum videtur probare.

Ad factum autem hic referri nequit non factum. Eoque pertinet elegans exemplum ex Polybio et Liuio adductum. Aſdrubal promiſerat, Carthaginenſes Iberum non tranſituros. Carthaginenſes poſtea negabant, eam ſponſionem ſuo iniuſſu initam ratam eſſe. Obiiciebant Romani, eos tacite ratum habuiſſe, quia Iberum non tranſierint. Carthaginenſes reſpondebant, nullam fuiſſe occaſionem. Et id recte. Ex non facto nulla inferri poteſt ratihabitio, quia nihil poſitiui hic adeſt, ex quo voluntas ratihabendi poſſet colligi.

num. 4. Poſſet et quaeſtio ſubiungi, *an duces et milites iniuſſu ſummi imperantis poſſint pactionem cum hoſte inire expediendae ſalutis ſuae cauſſa, vti ſaepe fit in obſeſſionibus vrbium?* Sed quia haec quaeſtio ad ea, quae in bello licita ſint, pertinet, hinc de ea acturi ſumus libro vltimo.

CA-

Digitized by Google

CAPVT XVI.

DE INTERPRETATIONE.

§. 1.

DOctrina de interpretatione veluti vaga ac incertae ſedis eſt. Theologi num. 1. 2.
eam ſibi vindicant ſub titulo *theologiae exegeticae*. Clericus eam refert ad criticam. Grotius primus ad ius naturae retulit, eumque poſtea ſequuti ſunt Puſendorffius, Thomaſius, et alii. Propria tamen huius doctrinae ſedes eſt in logica.

Quaeritur itaque, *cur Grotius hanc doctrinam ad ius naturae referat?* et *cur hoc potiſſimum loco eam pertractet?* Ratio eſt, quia hactenus actum de promiſſis. Iam de illis ſaepe naſcuntur dubia, quomodo intelligenda ſint. Non enim ad verba ſolum, ſed praecipue ad ſenſum promittentis reſpiciendum eſt. Quis vero fuerit ſenſus, id ex regulis interpretationis eſt iudicandum. Dici non poteſt, quanta ſit huius doctrinae vtilitas in publicis negotiis. E. g. Ferdinandus Catholicus foedus inierat cum rege Galliae de diuidendo regno Neapolitano. Quum Gallis adſignaretur Campania, aliaeque prouinciae, ſtatim hic oriebatur quaeſtio, antiqua ne Campaniae ſignificatio locum habere debeat, an noua? Opus ergo erat interpretatione.

Recte autem notat Grotius ſub finem *n.* 2. interpretationem niti ſignis, num. 2.
ſigna autem eſſe duorum generum, verba et coniecturas. E. g. ſi dubium oritur, quid ſignificent verba Caroli V. *idem, quod optat rex Franciae, et ego volo*; id ex coniecturis repetendum. Sin quaeratur, quid ſignificent verba: *ſaluo capite abito*; id ex verbis iudicandum.

Verba iterum vel *ſimplicia* ſunt, vel *complexa* ſiue *coniuncta*. Vel enim in vocibus ſimplicibus latet obſcuritas, e. g. Titio lego penum: vel in integris phraſibus et propoſitionibus, e. g. quod optat rex Franciae, et ego volo.

Conſtat ergo caput duabus partibus. Nam 1. agitur *de verbis* tam *ſimplicibus* §. 2. 3. quam *coniunctis*, §. 4-16. 2. *de coniecturis* §. 20. *ad fin.*

§. 2.

Fundamentum omnis verborum interpretationis eſt proprietas ſignificationis. Qui enim nobiſcum loquitur, vult, vt verba eam in nobis excitent ideam, quam ipſe habet. Ergo rem debet eloqui vocabulis propriis, adeoque valet regula: *verba tam diu accipienda ſunt in ſenſu proprio et natiuo, donec abſurdum inde non ſequitur*. E. g. ſi quis dixerit, regem hunc eſſe tyrannum et barbarum, vel ſi virgo promiſerit iuueni per litteras, ſe eum conſtanti amore amplexuram: nemo temere per tyrannum intelliget regem, per barbarum eum, qui Graecus non ſit, per amorem caritatem Chriſtianam. Nam verba accipienda ſunt in ſenſu proprio, quamdiu non ſequitur abſurdum.

At id notandum, ſi de proprietate vocis quaeritur, non eſſe reſpiciendum 1. ad etymologiam, quia illa ſaepiſſime fallit, e. g. ſchola ab otio dicta; nec 2. ad analogiam, quia et haec fallit, e. g. perire ſignificat interire, ergo deperire, valde interire; nec 3. ad vſum veterem, quia ſignificatio vocum mutari poteſt, vt docent vocabula, tyrannus, fur, ſophiſta, ſed ad ſolum vſum, quem penes et arbitrium eſt, et vis, et norma loquendi. Hinc facile euaneſcunt cauillationes. E. g. rex Turcarum promittebat praeſidio Ne-

Digitized by Google

Negropontano, ſe milites ſaluis capitibus abire paſſurum, ſed illos medios diſſecari iuſſit. Attila promittebat, ſe ſanguinem in vrbe non fuſurum, ciueſque eius partim cremabat, partim diffodiebat. Carolus V. promittebat Philippo, Haſſiae landgrauio, ſe illum dimiſſurum ſine perpetuo carcere, (ita enim Granuellanus callide in ſaluo conductu ſcripſerat, *ohne ewige Gefængniſs*, pro, *ohne einige Gefængniſs*,) et poſtea multorum annorum carcere illum macerabat.

§. 3.

In ſpecie quoque de artium vocabulis notanda regula: *artium vocabula intelligenda ſunt ex ſenſu eius artis peritorum.*

Hinc inter Ferdinandum Catholicum et regem Galliae, quae Campania ſit, optime decidere potuiſſent geographi: quid claſſis ſit, optime docebunt nauarchae: quid exercitus, ex duce bellico diſcemus. Horum ex vſu interpretanda ſunt vocabula.

Addenda tamen exceptio, modo qui loquitur praeſumatur artis terminos habuiſſe perſpectos. Sic alio tempore dixi, Iacobum Bohemium, quem alii pro haeretico, alii pro philoſopho Teutonico venditant, ſaepe vti vocabulis Latinis, vt eſſentia, qualitas, ſcientia, ſed cum ſutor eſſet, iis adiungebat ſenſum pro lubitu. Ita memini, ruſtico nobilem extorſiſſe transactionem, cuius inſtrumento aduocatus Latinam ſubiecerat clauſulam: renuncio omnibus exceptionibus laeſionis enormis et enormiſſimae, quod metus cauſſa, doli mali, cet. Ruſticus reſcindi transactionem petebat. Nobilis negabat id fieri poſſe, quia omnibus exceptionibus renunciauerit; verba clara eſſe, et ſe merito prouocare ad ICtorum vſum. Sed reſpondebat ruſticus, ſe Latina non intelligere, adeoque nec ſcire, quid verba illa velint. Et vicit ruſticus.

§. 4.

num. 1 Aliquando etiam coniecturis opus eſt in ipſis verbis, 1. ſi ſint ambigua; ſiue ambiguitas ſit in vno vocabulo, quod dialectici homonymiam vocant, ſiue in integra phraſi, quod amphiboliam adpellant. E. g. ſeruum legauit, poteſt intelligi ſeruum miſit, et ſeruum teſtamento reliquit, homonymia latet in voce *legauit*. At ſi dicitur: quod optat rex Galliae, et ego volo, tunc amphibolia latet in tota phraſeologia.

2. Si verba in ſpeciem ſibi repugnent, e. g. ſi quis in teſtamento ſcripſerit: Titio et Sempronio aedes meas lego. Quam partem Titius habebit, eam Sempronio, et quae huic obtinget, eam Titio do, lego. Fundamentum, cur coniecturis tunc locus ſit, eſt praeſumtio pro homine ſanae mentis, quod non videatur ſibi contradicere. Hinc ceſſat haec praeſumtio.

1. Si pacta, teſtamenta, ſcripta, quae ſibi contradicere videntur, ſint diuerſorum temporum. Poſſent enim homines et principia et voluntatem ſuam mutare.

2. Si ſcriptores meditationi non ſint adſueti. Hos enim ſibi non poſſe non aliquando contradicere, palam eſt. Sic multae ſunt contradictiones in Talmude, in ſcriptis fanaticorum, cet.

3. Si ſcriptum ex variis libris diuerſorum auctorum ſit compilatum, e. g. Corpus iuris. Inde ergo decidenda quaeſtio: an iure noſtro ſint antinomiae? Wiſſenbachius eas vbique ſectatur. Strauchius quidquid potius concedendum putat, quam quod dentur antinomiae. Neuter recte. Non praeſumendae vbique antinomiae, quia Tribonianus et collegae nec emotae mentis, nec ſtupidi fuerunt: at nec nullas dari ſuſpicandum, quum Corpus iuris ex libris diuerſorum auctorum, diuerſis temporibus florentium, diuerſis ſectis addictorum, a diuerſis perſonis compilatum. Ad-

Digitized by Google

Addit auctor obſeruationem, quod nonnumquam coniecturae ſe ſponte ingerant, et tam ſint veroſimiles, vt pro veris haberi poſſint. Eae vocantur *ex ſcripto et ſententia*. Sic e. g. ſi Titio legaui 1000. et 100. ſint in orbe Titii, mihi ignoti, vnus autem frater vel familiaris eiuſdem nominis, facile ſe ſuggerit coniectura, quod de hoc ſenſerim. *num.* 1.

Aliae coniecturae ſe non ſponte inſinuant, atque hinc certis locis vel fontibus opus eſt, quarum tres ſunt, *materia*, §. 5. *effectus*, §. 6. et *coniuncta* §. 7. 8.

§. 5.

Materia eſt obiectum, de quo verba loquuntur. Ei enim conſentanea eſſe debent, quaecumque de illo dicuntur. Vnde logicis eſt regula: *talia ſunt ſubiecta, qualia permittuntur eſſe a ſuis praedicatis, et contra.* Iam videbimus exempla.

1. Grotius quam plurima adfert, nos primum explicabimus, eique adiiciemus aliud. Pacti ſunt hoſtes inducias per 30. dies. Alter interdiu abſtinet ob omni caede: ſed noctu hoſtes incautos opprimit, caſtella intercipit, pagos exſpoliat et incendit. Quaeritur, naturales dies intelligendi ſunt, an ciuiles 24. horarum? Reſp. quia agitur de induciis, induciae autem nullae eſſent, ſi non liceret ab armis quieſcere, res ipſa ſuadet, intelligendas eſſe dies ciuiles.

2. Addo exemplum Philippi Haſſi, quod ſupra memoraui. Diſputabatur inter Landgrauium et Granuellanum, vtrum in ſaluo conductu, quem vocant, legendum ſit, *ſine vlla captiuitate*, (*ohne einige Gefängniß*;), an, *ſine aeterna captiuitate*, (*ohne ewige Gefängniß?*) Ex materia ſubſtrata palam eſt, priorem interpretationem ſolam genuinam eſſe. Quis enim ſaluum conductum petit, ne perpetuo carcere maceretur, ac non potius, vt plane non captiuus ſit?

§. 6.

Effectus eſt, qui ex verbis ſequitur. Quum ergo nemo cenſeatur velle, vt, quod loquitur vel ſcribit, nullum ſortiatur effectum: recte interpretes regulam tenent: *verba ita interpretanda ſunt, vt effectum ſortiantur.*

Elegans eſt exemplum Bruſidae, quod ex Thucydide refert Grotius, qui inſidens agro Thebano cum exercitu, accepta pecunia promittebat, ſe agro Boeotiorum exceſſurum, ac deinde negabat, agrum, quem exercitu ſuo occuparit, Thebanorum eſſe. Quis, quaeſo, pecuniam dat hoſti, vt prouinciam retineat?

Sic et abſurdum, ſi verba teſtamenti: quam partem Titius habebit, Sempronio lego, et quam hic capiet, Titio, ita interpretari quis vellet, quod neuter rem habere debeat, quis enim ideo condit teſtamentum, vt nullum effectum habeat?

§. 7.

Tertius locus coniecturarum eſt coniunctorum. Haec vel ſunt coniuncta *origine*, vel *loco*. *Coniuncta origine* ſunt, quae ex eadem origine, eademque voluntate ſunt, et alias quoque vocantur *loco parallela*. Vnde regula: *verba vnius loci obſcuriora interpretanda ſunt ex loco altero clariore*; Sic e. g. quando in S. S. vno loco dicitur: *baptizabit vos Chriſtus igne*, id facile explicabitur ex altero parallelo: *baptizabit vos ſpiritu ſancto*.

Sic ſaepe, quod in teſtamento obſcurum eſt, explanari poteſt ex codicillis, et contra. Saepe lex Codicis lucem infert legi Pandectarum, cet.

§. 8.

Coniuncta loco ſunt duo, 1. ratio verborum, et 2. antecedentia et conſe-

Digitized by Google

quentia. De poſterioribus notanda regula: *verba non interpretanda ſunt extra contextum, ſed conſideratis antecedentibus et conſequentibus*. De priore: *lex ita interpretanda, prout eius rationi conſentaneum eſt*, vel: *ubi eadem ratio, ibi eadem iuris diſpoſitio*.

Sic e. g. quum in *art. 4. pac. Ryſwic.* verba obſcura ſint, quod religio in prouinciis reſtitutis relinqui debeat in ſtatu priſtino: abſurde pontificii id pro ſe interpretantur, quum antecedentia doceant, pro fundamento poſitam fuiſſe pacem Weſtphalicam.

Sic ſi lex: nemo frumentum exportato, interpretanda, ex ratione legis palam eſt, prohiberi etiam exportationem farinae.

Recte tamen Grotius monet, diſtinguendam mentem a ratione, vel, quod perinde eſt, praetextum a vera cauſſa, quae legiſlatorem mouit. E. g. ſcio principem lege prohibuiſſe calceos ligneos, ſub praetextu, quod pedibus inimici ſint: ſed vera ratio erat, quia ruſtici ita non ſoluebant vectigal, quod ſoluitur ob calceos coriaceos.

§. 9.

Sequuntur quaedam obſeruationes de verborum ſignificatione, et quidem 1. voces modo laxius, modo ſtrictius accipi, quas ſignificationes probe obſeruare debeat interpres. Sic e. g. heres in iure ciuili accipitur laxius, eoque vocabulo et maſculi et feminae, deſcendentes, adſcendentes, et collaterales denotantur. Sed in iure feudali ſtrictior obtinet ſignificatio. Non enim feminae ſunt heredes feudales, nec ex maſculis agnatis omnes, ſed qui a primo adquirente deſcendunt.

§. 10.

2. Altera obſeruatio pertinet ad odioſa et fauorabilia, de quibus vulgo ſuggerunt regulam: *fauorabilia late, odioſa ſtricte ſunt interpretanda*. Grotius praeterea tertium genus addit mediorum et mixtorum, et de illis habet regulam: *mixta pro magnitudine boni aut mutationis modo late modo ſtricte interpretanda*. E. g. ſi aliquis condemnatur ad crurifragium, indubio id intelligitur de mitiore genere ſupplicii, quo ceruix primum rota contunditur, non de atrociore, quo tibiae primum franguntur, deinde brachia, cet. Eſt enim crurifragium res odioſa.

Si princeps conceſſit priuilegium ob bene merita, id interpretandum laxius, eſt enim fauorabile.

Denique ſi princeps pacis cauſſa pactum vel tranſactionem cum rebellibus iniit, ea modo laxius, modo ſtrictius explicanda, prout vel maius vel minus bonum eſt, quod inde naſcitur, maior vel minor mutatio, quae hoc pacto facta eſt.

Ita quidem veteres omnes, et poſt Grotium etiam Pufendorffius. Sed Thomaſius primus has regulas deſtruxit ſingulari diſſertatione, contra Vincentium Placcium ſcripta, quam et *iuris prudentiae diuinae* inſeruit. Nimirum obſeruauerat vir acutiſſimus, neminem adhuc definitionem adcuratam dediſſe odioſorum et fauorabilium. Ipſe Grotius in hac paragrapho deſcriptiones dat ſatis ineptas, e. g. *fauorabilia ſunt, quae aequalitatem in ſe habent*, et tamen eo referunt beneficia principis, *et quae communem ſpectant vtilitatem*; et tamen poenae etiam ſunt res odioſae. Sic etiam *odioſa* Grotio ſunt, *quae partem alteram tantum aut plus altera grauant*, (ergo beneficia principum erunt onerosa), *quae poenam in ſe continent*, (ergo poena non ſpectat communem vtilitatem, *quae actus faciunt irritos*, *et quae de prioribus aliquid immutant*, (ergo teſtamentum poſterius erit odioſum.)

Im-

Immo ne poſſunt quidem definitiones adcuratiores dici. Nam fauorabile et odioſum ſunt ideae relatae. Hinc diuerſo reſpectu modo fauorabilis eſt res, modo odioſa, e. g. dos eſt fauorabilis reſpectu generi, odioſa ratione ſoceri; poena odioſa eſt ratione rei damnati, fauorabilis ratione rei publicae. Quum ergo ceſſent fauorabilia et odioſa, ceſſant etiam mixta.

Ergo regulae ſunt nullius momenti. Sed verum tamen eſt, inquis, poenales leges et ſententias eſſe ſtrictae interpretationis. Reſp. 1. id non ſemper fit. Nam ſi poenam lex irrogat exportantibus frumentum, eamdem etiam irrogare cenſetur exportantibus farinam. 2. Si vel maxime id concedimus, quod aliquando leges poenales ſint ſtrictae interpretationis: id tamen ex alia fit ratione, quia ſcilicet humanitas iubet in poenis ſemper inclinare in mitiorem partem, non quod poenae ſint odioſae, ſed quod, quantum fieri poteſt, iudicem deceat abeſſe a crudelitate et truculentia.

§. 11.

Ita 3. apud Rom. magna erat differentia inter actus bonae fidei et ſtricti iuris. Illos latius, hoc ſtrictius interpretabantur, e. g. ex contractibus bonae fidei etiam vſurae adiudicabantur, licet non promiſſae. Quaeritur itaque, *an id ex iure naturae et gentium ſit?*

Negat Grotius, et recte. Nam totum hoc diſcrimen non ex natura horum contractuum fluit, ſed ex ſubtilitate formulariae iuris prudentiae Romanae.

Sed putat rem vſum habere, ſi hodienum actibus quibuſdam certa forma praeſcripta ſit legibus ciuilibus, e. g. vt traditio fiat effeſtucatione, vt in Geldria. Tunc enim in dubio eam ſemper requiri, et actui ineſſe cenſeri. Sin actus per ſe ſit indefinitus, veluti donatio, tunc benignior procedendum, et ſimpliciter promiſſorum fidem exigendam. Vera haec quidem: ſed nec iſta ex iure naturae, verum ex iure ciuili ſunt.

§. 12.

His praemiſſis iam facile patet, quid ſentiendum ſit de regulis a Grotio hac paragrapho ſuppeditatis. Prima eſt:

I. *In non odioſis verba ſumenda ſunt ſecundum totam proprietatem vſus vulgaris.* Exempli loco eſſe poſſunt, quae ipſe Grotius adfert, vt maſculinum genus commune notet, e. g. *mei heredes* in dubio notant vtrumque ſexum. Ita in oratione *pro Caecina* eleganter interpretatur verba edicti: *unde tu deiectus es.* Reus enim non deiecerat Caecinam, ſed illum prohibuerat ſuum adire. Sed vtrumque exemplum et fauorabile eſt et odioſum. *Mei heredes habento*, eſt fauorabile, *mei heredes ſoluunto*, eſt odioſum: et tamen vtroque caſu ſexus vterque intelligitur. Cauſſa Caecinae fauorabilis erat ratione deiicientis. Et tamen vtriuſque interitu eadem locum habet edicti interpretatio.

II. *In fauorabilibus, ſi is, qui loquitur, ius intelligat, aut peritorum iuris conſilio vtatur, verba laxius ſumenda, vt etiam includant ſignificationem artis.* Sed ſic re vera res fauorabilis fit odioſa ratione eius, qui ius nouit, et is poenam fert ſcientiae ſuae. E. g. donat aliquis, in aliam prouinciam migraturus alii penum, et pro populari vſu intelligit, quae ſibi ſuperſint in cella penuaria, vt carnes, pernas, poma, et ſimilia; alter autem dicit, tu iuris peritus es, hinc mihi etiam debes ligna, carbones. Quid ſtolidius? Et hinc ipſe Grotius addit limitationem, quae totam fere regulam deſtruit ſub finem paragraphi. num. 2.

III. *In odioſis etiam ſermo figuratus aliquando admittitur, quo onus vitetur.* Exemplum Grotii eſt: foederatus promiſit auxilia, non debet ea mitte-

re, niſi alterius impendiis. Sed 1. quid hic figurati ſermonis? 2. deciſio ne quidem vera eſt. Nam ex circumſtantiis iudicandum erit, quis impendia ferre debeat, e. g. ſi potens impotenti, Gallus Heluetiis promittat 30000. milites impendiis Heluetiorum, onus id erit magis impotentiori rei publicae, quam auxilium.

§. 13.

num. 1. Sequitur quaeſtio illuſtris, *an in foederibus ſociorum nomine veniant ii tantum, qui tunc ſunt, an qui et in poſterum in ſocietatem noſtram admittuntur?* Occaſionem huic quaeſtioni dedit foedus inter Romanos et Carthaginenſes. Finito enim bello Punico pax et hac conditione inibatur: *vtriuſque populi ſocii ab vtroque populo tuti ſunto:* Hannibal poſtea Saguntinos vexabat, et demum vrbem funditus delebat. Quaerebatur, *an foedus a Carthaginenſibus fuerit violatum?* Carthaginenſes negabant, quia Saguntini eo tempore non fuerint ſocii populi Romani. Romani contendebant, intelligi etiam ſocios futuros.

Quid Grotius? negat Saguntinos foedere comprehendi, ex ea ratione 1. quia hic agatur de abrumpendo foedere, quae res ſit odioſa, 2. quia ſic Carthaginenſibus adimatur libertas hoſtes armis perſequendi, id quod denuo odioſum.

Sed haec deciſio nihil eſt. Nam 1. et odioſa et fauorabilis res eſt, de qua agitur, odioſa Carthaginenſibus, fauorabilis Saguntinis et ſociis Romanorum. 2. Qui ſociis ſuis proſpectum cupit, procul dubio foederatos intelligebant paciſcentes. 3. Non eſt odioſum, Carthaginenſibus armis perſequendi Saguntinos libertatem adimi: habent enim ius conquerendi iniurias apud Romanos, et ſi hi iuſtitiam negaſſent, tunc poſſet iure ſuo vti?

num. 2. 3. Quum vero ſemel Grotius vulgarem amplexus ſit regulam, quaerit: *an non nefas fuerit Romanis, ſocios Saguntinos defendere?*

§. 14.

Noua quaeſtione regulas ſuas de fauorabili et odioſo illuſtrat Grotius. Quaerit, *ſi foedere inaequali conuenerit, vt foederatus altero inconſulto bellum gerere nequeat, an id late de omni bello, an ſtricte de offenſivo, quod vocant, intelligendum ſit?*

Reſp. de offenſiuo tantum. Foedus enim, inquit, hoc odioſum eſt, quia id inaequalitatem continet, et libertatem alterius partis nimium coarctat: odioſa vero ſtricte interpretanda.

Ipſa deciſio vera, ſed ratio decidendi, vt iam ſaepe monuimus, inepta eſt. Vera ratio eſt, quia ex ipſis verbis patet; bellum defenſiuum intelligi non poſſe, quia alias abſurdum inde ſequeretur, vt voluerint Romani foederatos cogere, vt a quouis impune poſſint extirpari. Verba autem ita intelligenda, ne abſurdum inde ſequatur.

§. 15.

Sequitur nouum exemplum. Finitis bellis Punicis, primo et ſecundo, foedera admodum inaequalia inire tenebantur Carthaginenſes: ſed tantum illis expreſſe ſeruabatur libertas, id eſt, vt hodie loquimur, *la Souveraineté*: non erant ſubditi Romanorum, ſed foederati inaequales. At quum Cato in ſenatu Romanis, nulla iniuria prouocatis, ſuaſiſſet, vt Carthaginem funditus exſcinderent: mittebantur legati, qui Carthaginenſibus hanc conditionem ferrent, vt in alium locum mediterraneum migrarent, ibique nouam vrbem conderent. Hi pacem ſe adcurate ſeruaſſe clamabant, Romanos autem ſibi iniuriam facere, qui tale quid iubeant eos, quibus libertatem diſerte confirmaſſent. Reſpondebant Romani, ſe libertatem ciuibus, non moenibus et domibus promiſiſſe. APPIAN. in *Punicis*. Quaeritur itaque, *an foedus ita recte interpretati ſint Romani?*

Negant

Digitized by Google

Negant omnes, et recte: non quod pactum hoc tamquam odioſum ſtrictae fuerit interpretationis, ſed quod hoc fluat ex ipſa natura libertatis et *αὐτονομίας*. Verum eſt, eam competere ciuibus, non domibus et moenibus: ſed ciues tamen dici non poſſunt liberi et *αὐτόνομοι*, qui ab alio cogi poſſunt ad migrandum loco, et ſedes alio transferendas. Aeque abſurda ergo erat haec interpretatio, acſi quis promitteret vitam, et dicat deinde, vitam animae, non corpori competere, adeoque fas eſſe corpus deſtruere.

§. 16.

Pergit Grotius ad famoſam quaeſtionem de pactis realibus et perſonalibus. *num.* 1.
Ita non dicuntur pacta ratione originis, quaſi ex iure in re ſint, nam ita omnia pacta et contractus ſunt perſonalia, ſed ratione effectus. Ex quibuſdam pactis heredes etiam obligantur, et heredes etiam ius nanciſcuntur; aliorum effectus ad heredes non tranſit. Illa dicuntur realia, e. g. emtio venditio, haec perſonalia, e. g. pactum ſponſalitium. Quum ergo ſaepe naſci ſoleat controuerſia, reale, an perſonale ſit pactum: certae in promtu eſſent regulae, vnde id diiudicandum.

Reg. I. *Pacta cum populis liberis inita ſunt realia*. Ratio, quia ipſum ſubiectum eſt immortale et perpetuum. Manet idem corpus, etiamſi magiſtratus, immo et forma mutetur ſubinde. Hinc etſi ex libera res publica fiat monarchia: ſaluum tamen eſt foedus, quia idem corpus manet. Quemadmodum enim ideo foedus non exſpirat, quia hoc triennio alii ſunt ordinum delegati, quam ſuperiore, et quia ex ordinibus illuſtribus, qui ante 100. annos rem publicam repraeſentabant, hodie nullus ſupereſt; ita nec exſpiraret, ſi loco ordinum princeps praeficeretur.

Exceptio tamen eſt, ſi foedus expreſſe eum in finem initum, vt rei publicae libertas contra monarchiam defendatur. Hinc exſpiraret foedus, ſi ciuitas Heluetica vellet principem creare.

Reg. II. *Pacta cum monarchis inita ſunt realia, ſi vel in perpetuum, vel ita inita, vt expreſſe heredum fiat mentio, vel heres ita ſucceſſit, vt teneatur praeſtare factum defuncti.* Abſurde ergo Perſeus negabat foedus cum Philippo initum ad ſe pertinere, quum et in perpetuum initum eſſet, et Perſeus eſſet Philippi filius et heres.

Immo temporarium foedus eſt reale, ſi tempore nondum elapſo moriatur paciſcens. Ita enim expreſſa eſt paciſcentis voluntas, vt eo ſucceſſor obligetur, quoad tempus elapſum ſit. Hinc quum Leopoldus imp. cum Turcis iniiſſet inducias 20. annorum: peccaſſet Joſephus, ſi tempore illo nondum elapſo bellum mouiſſet.

Reg. III. Grotii haec eſt: *in dubio foedera fauorabilia perpetua et realia; odioſa perſonalia intelliguntur.* *num.* 3.

Sed quaenam ſunt foedera fauorabilia et odioſa? Fauorabilia, inquit, ſunt foedera pacis, commerciorum, vel defenſionis mutuae cauſſa inita: non autem offenſiva, quae vocant, ea odioſa habentur.

Sed reſp. aeque fauorabile eſt vindicare iniurias rei publicae illatas, quam ſe defendere, et pax ex altera parte aliquando aeque odioſa eſt, ac bellum offenſiuum.

Dicendum ergo, in dubio foedera omnia praeſumi realia, niſi vel perſonae induſtria electa ſit, vel cauſſa, ob quam foedus initum, ceſſarit. E. g. ſi foederati reliqui vni imperium militare ob inſignem belli peritiam detulerint, vel ſi mortuo foederato res publica laedens laeſae ſatis faciat ex aſſe.

Sed obiicitur, ſocietatis morte finiri, adeo, vt ſi ſocii ſe obligarint pro *num.* 4.
here-

heredibus, hi tamen non teneantur inuiti in ſocietate manere. Cur ergo cogantur res publicae?

Reſp. 1. regula illa de ſocietate eſt ex iure mere ciuili. 2. Ratio eius, quod ſocius ſocii induſtriam elegerit, non quadrat rebus publicis, quae foederati potentiam elegiſſe cenſentur.

Obiicit Bodinus, *de re publ. lib. V. cap. vlt.* foedera iureiurando firmantur. Iuſiurandum perſonam non egreditur. Ergo nec foedus.

Reſp. nulla conſequentia. Iuſiurandum obligationem non producit, (nam et iniurati foederati obligantur ex nudo promiſſo,) ſed firmiorem reddit. Hinc recte Grotius: poteſt iuramenti obligatio perſonam tantum obſtringere, et ipſa promiſſio obligare heredem.

§. 17.

Reg. IIII. *rex ex foedere tenetur, et ius retinet, etiam regno expulſus.* Ratio eſt, quia rex non ſolum eſt vocabulum facti, ſed et iuris. Rex erat Ludouicus Pius etiam regno iniuſte priuatus. Ergo et omnia, quae tamquam Rex egit, rata manent.

Hinc e. g. Carolus II. rex Britanniae, regno eiectus non poterat bellum mouere iis, quibuſcum pater foedus inierat. Et contra, qui patri defenſionem promiſerant, iam et pro filio bellum ſuſcipere tenebantur. Sed haec quidem in ſcholis vera ſunt. Mundus aliter ſentit. Principibus regno priuatis idem accidit, quod plebeis:

Donec eris felix multos numerabis amicos;
Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.

§. 18.

Reg. V. *foedus cum anteceſſore initum non tranſit ad ſucceſſorem iniuſtum.* Sic Cromwello nullum ius erat ex foederibus cum Carolo I. eiuſque anteceſſoribus initis. Rationes ſunt duae, 1. quia foedus initum cum principibus. Tales non ſunt invaſores, ſed tyranni: poſſeſſionem habent, non ius.

2. Quia nemo poteſt duobus hoſtibus ſimul vno eodemque foedere obſtringi. Atqui foedus cum iuſtis anteceſſoribus initum etiam ad ſucceſſores iniuſte regno eiectos tranſire §. 17. demonſtratum eſt. Ergo non poteſt tranſire ad ſucceſſores iniuſtos. Abſurdum e. g. fuiſſet, ſi Belgae ex foedere cum Eliſabetha et Iacobo I. inito obſtricti fuiſſent et Carolo II. et Cromwello.

§. 19.

Subiungit Grotius quaeſtionem Chryſippi notiſſimam: *ſi quis ei, qui prior ad metam peruenerit, praemium promiſerit, et vterque eodem momento eo perueniant, vtrum praemium nulli, an alterutri, an vtrique debeatur?*

Neutrum accipere iniuſtum eſt, nam ſic fruſtra laborem, ad quem ſine praemio non obſtricti erant, ſuſcepiſſent. Alterutri illud dari, aeque iniuſtum, quum ſint in pari cauſſa. Vtrique dari non poteſt, quia non duo, ſed vnum praemium promiſſum. Nemo autem tenetur plus praeſtare, quam promiſit.

Sed reſp. ſupereſt quartum, vt vterque accipiat, ſed vnum illum praemium, quod promiſſum. Id eſt, inter ſe illud diuidunt aequa lance, non quia fauorabilia ſunt virtutum praemia, quam rationem allegat Grotius, ſed quia ſupra diximus, ita interpretanda eſſe verba, vt effectum habeant.

§. 20.

num. 1. Hactenus ergo ſatis deſtruximus regulam de fauorabilibus et odioſis, oſtendimuſque, poſſe pleraſque deciſiones, quas ex hoc fundamento petiit Grotius, ex aliis regulis hermeneuticis deſumi. Iam pergimus ad partem capi-

tis

Digitized by Google

tis poſteriorem, et quia hactenus oſtenſum, quomodo ex ipſis verbis petenda ſit interpretatio: iam videbimus, quando ex ſola coniectura deſumenda ſit, quamuis ex verbis immediate hic ſenſus non fluat.

Secundum has coniecturas interpretatio diuiditur in *extendentem*, et *coarctantem*, vel, vt alii loquuntur, in *extenſiuam* et *reſtrictiuam*. *Extenſiua* eſt, quando lex vel pactum profertur ad caſum, qui verbis ipſis non continetur. E. g. ſeptimum praeceptum eſt: *ne adulterium committito*; an ideo licet ſtuprum comittere? octauum: *ne furtum comittito*; licetne ergo defraudare alterum? *Reſtrictiua*, quando caſus eximitur a lege vel pacto, quem verba videntur comprehendere. E. g. qui ſanguinem hominis fudit, eius ſanguis fundetur; an et chirurgi venam ſecantis?

An ergo id licet pro lubitu? an in cuiuſque arbitrio poſitum, vtrum extenſiua, an reſtrictiua interpretatione vti malit? Minime, ſed certo opus eſt fundamento, quod non aliud eſt, quam ratio legis vel pacti.

Naſcitur inde regula: *quoties ratio legis vel pacti vnica latius patet, quam verba, toties locus eſt interpretationi extenſiuae*. Ratio enim eſt finis, quem legislator vel paciſcens intendit. Ei media debent eſſe proportionata. Ergo ita interpretanda, vt finem hunc adſequatur. E. g. nemo ſine laterna noctu prodeat in publicum. Prodeunt laterna inſtructi, ſed Vulcanum in cornu non gerunt, an incidunt in legem? Nemo frumentum exportato ad hoſtes. Ciuis exportat farinam, an impune id faciet? num. 2.

Sed ipſe auctor iam illuſtria quaedam exempla adfert. Lacedaemonii, ceu ex *Nepotis Themiſtocle* patet, Athenienſes prohibebant muris cingere vrbem: procul dubio ex pacto, ſiquidem alias ius nullum impediendi habuiſſent. Quid ſi Themiſtocles nouum muniendi modum per aggeres perſpectum habuiſſet, an eo ſaluo pacto potuiſſet vti? Minime. num. 3.

Condidit aliquis teſtamentum, et Maeuium ſubſtituit poſtumo ſi moriatur. Poſtea ne naſcitur quidem: an Maeuius heres erit? Omnino, quia ratio diſponendi fuit, quod Maeuium vellet heredem eſſe, ſi ſuus non exſtaret.

Supra iam habuimus caſum, quod Caecina adprehenſurus poſſeſſionem prohibebatur praedia adire, et quod, quum interdicto *vnde vi* vteretur, diſputatum fuerit: an ei locus ſit, quum verba interdicti haec ſint: *vnde tu deiectus es*? Caecina autem non fuerat deiectus, ſed non admiſſus. num. 4.

Reſp. omnino locum eſſe interdicto, quia praetoris ratio et finis fuit prohibere omnem vim, quo quis ſuo iniuſte priuatur.

Athenis lex erat, patrem teſtari non poſſe inuitis liberis. Pyrrhus, filia inuita, non teſtamentum condiderat, ſed adoptauerat; quaeſtio erat; an in legem inciderit? idque recte adfirmat Iſaeus, quia legislatoris ratio fuit prohibere, ne liberi iniuſte exheredes eſſent.

§. 21.

Eodem pertinet quaeſtio Gellii *Noct. Attic. lib. I. cap.* 13. *An mandatarius mandatum poſſit adimplere per aequipollens?* E. g. iuſſit aliquis, vt pro ſe fideiubeam, ego mandaui creditori, vt crederet. Mandauit quis, vt actionem inſtituam ſuo nomine ad rem conſequendam, ego ſine actione rem redigo, vt res tradatur, an ratum habere debet dominus?

Reſp. reſpiciendum eſſe ad rationem mandati, ſi mandans finem ſuum conſequitur etiam per aequipollens, rem ratam habere tenetur: ſin aliud probabiliter intendit, locum non habet interpretatio extenſiua. In exemplis allatis finis mandantis prioris fuit, mutuum accipere, hunc finem adſequitur, ſiue fideiubeam, ſiue mandem: poſterioris finis erat, rem conſequi, eam

con-

conſequitur, ſiue actione vtar, ſiue vltro poſſeſſor reddat. At ſi finis et ratio ſit diuerſa: tunc aliud ſtatuendum. E. g. mandaui, vt mihi quis emat Puffendorffium, mandatarius Grotium emit.

§. 22.

Iam ad interpretationem reſtrictiuam. Ei locus eſt vel ob defectum voluntatis, §. 22. 25 vel ob repugnantiam caſus cum voluntate. §. 26. *ſequ.*

De priore regula I. eſt: *ſi ex interpretatione litterali ſequeretur abſurdum, tunc vtendum interpretatione reſtrictiua.* Nemo enim legem ferens vel paciſcens praeſumitur abſurda velle, alias enim non eſſet ſanae mentis, adeoque nec legiſlator eſſe, nec paciſci poſſet, cet. Qui feram in ſilua principis occiderit, per triennium ad operas publicas condemnatur. Haec lex ſi porrigeretur ad eum, qui lupum vel aprum ſe adgredientem occidit, eſſet abſurda. Ergo opus interpretatione reſtrictiua.

§. 23.

Regula II. *quoties verba latius patent, quam ratio diſerte expreſſa, toties reſtrictiua opus eſt interpretatione.* Quia hactenus ſaepe turbae factae, nemo poſt XI. horam aedibus ſuis egreditor, qui egreditur, mulctabitur 100. florenis. Egreſſus aliquis eſt, vt medicum vocaret ad aegrotum, non mulctabitur, quia verba laxiora ſunt ratione adiecta.

§. 24.

Reg. III. *quoties aliunde conſtat de ratione legiſlatoris vel paciſcentis, toties ſecundum illam lex interpretanda reſtrictive.* E. g. rex Pruſſiae inhibuit edicto peregrinationes Gallicanas. Finis regis fuit impedire, quo minus pecunia ex Germania in Galliam fruſtra et ſine fructu inferretur. Quis Pruſſicus a principe extero mittitur in Galliam ſumtibus principis: an in legem incidit?

§. 25.

num. 1. **Reg. IIII.** *vbi non actus, ſed potentia prohibita, ibi locum non habet reſtrictio.* E. g. pactum Romani inierant cum Carthagienſibus, ne hi vltra certum promontorium claſſem ducere poſſent. Finis procul dubio fuit, ne bellum maritimum Romanis imparatis naſceretur. Iam fingamus, Carthagienſes non nocendi animo, ſed exercendae turbae nauticae cauſſa claſſem eduxiſſe, an contra pactum egiſſe cenſendi erunt? Omnino: ipſa enim potentia illis adempta, non ſolus actus, vel, quod magis perſpicuum, voluerant Romani paciſcentes non ſolum bellum maritimum, ſed et eius periculum et ſuſpicionem hoc pacto excludere.

num. 2. Quaerit Grotius, *an promiſſa habeant in ſe tacitam conditionem, ſi res maneant, quo ſunt loco?* ICti pragmatici id vocant conditionem tacitam, vel clauſulam rebus ſic ſtantibus, de qua elegans et erudita exſtat diſſertatio ICti eximii Henr. *de* Cocceii.

Negat id Grotius, niſi apertiſſime pateat, ſtatum illum vnicam fuiſſe cauſſam promittendi. Recte. Ergo diſtinguendum erit, an mutatio ſtatus rerum pertineat ad eſſentiam rei, de qua pactum initum, an non. Priore caſu promiſſum ob illam eſt irritum, poſteriore minime. E. g. virgo, cui iuuenis matrimonium promiſerat, morbo reddita eſt tam deformis, vt iam ab ea plane abhorreat, pactum ſponſalitium ergo nullum. Contra ſi puella iſta incendio facta fuerit pauperior, ſalua erunt ſponſalia.

§. 26.

num. 1. Alterum interpretationis reſtrictiuae fundamentum eſt repugnantia caſus emergentis cum voluntate. Voluntas vero colligitur aut ex naturali ratione, §. 26. 27.

Digitized by Google

26. 27. aut ex aliis ſignis §. 28. ſequ. Naturalis ratio dicitur *aequitas*, quae eſt correctio eius, in quo lex deficit ob vniuerſalitatem. Sic lex mori iubebat filium Manlii coſ. abſente patre caſtris egreſſum, verba enim legis vniuerſalia erant: ſed aequitas id debuiſſet corrigere ob circumſtantias.

Ergo aequitas maxime differt a diſpenſatione vel indulgentia. 1. Illa et iudici obſeruanda, haec a ſolo imperante conceditur; 2. illa nititur iure, haec gratia; 3. illa legem interpretatur, haec eius effectum ſuſpendit.

Quia autem datur etiam aequitas cerebrina, notandae ſunt regulae certae, *num.* 2. ex certis deſumtae indiciis.

Reg. I. *quoties ſi verbis inhaerendum eſſet, aliquid fieret contra naturalia et diuina praecepta, toties aequitas iubet adhiberi interpretationem reſtrictiuam.* Lex iubet depoſitum reddere: ſi furioſo gladium redderem, vt alteri mortem intentet, fieret aliquid contra legem diuinam. Ergo non reddendus.

§. 27.

Reg. II. *ſi ex litterali interpretatione non quidem illiciti quid, ſed tamen* *num.* 1. *aliquid graue atque intolerabile ſequitur, aequitas iubet adhiberi interpretationem reſtrictiuam.*

Ratio eſt, quia, quum natura humana a rebus huius modi grauibus et intolerabilibus abhorreat, non praeſumitur aliquis ſe obligaſſe ad grauia et intolerabilia a ſe non praeuiſa. E. g. conductor in ſe recepit caſus fortuitos. Aedes terrae motu corruunt, fruges a locuſtis depaſcuntur, non cenſetur de his inſolitis cogitaſſe.

Inde hoc conſectarium elicit Grotius, non quoque veram eſſe doctrinam *num.* 2. Ciceronis, quod non ſint ſeruanda promiſſa iis, quibus promiſeris inutilia. Aequitas enim locum habet, ſi caſus cum voluntate repugnat. Volui autem ego promittere, voluit alter promiſſum acceptare; adeoque nihil eſt, quod paciſcentium voluntati repugnet. Obiicitur, at promiſſum inutile alteri eſſe. Reſp. 1. id diiudicare non debet promittens, ſed alter, cui promiſſum eſt. Deinde 2. ſi vel maxime inutile ſit, non ſtatim eſt damnoſum, vti ſuperiore caſu, quo gladius depoſitus furioſo erat reddendus.

Et ita facile intelligitur locus Senecae *de benef. lib. IIII. cap.* 35. ab *num.* 3. auctore allatus. Nam pleraque exempla a Seneca allata pertinent ad regulam 1. vel 2.

§. 28.

Diximus §. 26. *n.* 1. voluntatem colligi vel ex naturali ratione, quae dicitur aequitas, vel ex aliis ſignis. De priore dictum, iam de his quoque agendum.

Horum ſignorum certiſſimum eſt colliſio verborum, qualis hic non intelligitur contradictoria per ſe, qualis eſt in antinomiis, in pactis contrariis, ſed per accidens, et ex circumſtantiis, ſi caſus incidat, vt duae leges vel duo pacta in ſe non pugnantia ſimul ſeruari non poſſint. E. g. dicit lex, *ſabbathum eſſe ſanctificandum*, dicit, *defenſionem non omittendam.* Haec non ſunt contradictoria. Sed caſus incidere poteſt, vbi alterutra lex violanda, e. g. quum Pompeius Hieroſolyma obſideret.

Quaeritur itaque, *quae* tunc *lex*, *quod pactum alteri ſit praeferendum?* Grotius itaque certas regulas et hic commendat.

§. 29.

Reg. I. *lex permiſſiua cedit praeceptiuae.* Ratio clara. Praeceptiua liber- *num.* 1. tatem reſtringit; permiſſiua libertatem indulget. Ex praeceptiua ius naſcitur legiſlatori, ex permiſſiua ius naſcitur mihi. Ergo circa hanc poſſum iu-

ri meo renunciare, circa illam non poſſum ius legiſlatoris violare.

Reg. II. *lex, quae certum tempus praeſcribit, praefertur ei, quae generatim aliquid praecipit*. E. g. dies ſabbathi celebrandus, laborandum. Ratio eſt, quia ſic vtrumque fieri poteſt.

Exceptus tamen eſt caſus, ſi obſeruata priore lege occaſio alteram ſeruandi elaberetur. E. g. Chriſtus ipſe permittit, vt ſabbatho aſinus e fouea extrahatur, vt aegroti curentur, cet.

Reg. III. *lex vel pactio vetans vincit iubentem*. Leges enim negatiuae obligant ſemper, leges adfirmatiuae tantum occaſione. Lex eſt, *ne furtum committe*: lex quoque, *da eleemoſynas*. An poteſt quis furari, vt eleemoſynas dare poſſit? Minime.

Reg. IIII. *ſpecialis lex vel pactio generali praefertur*. E. g. Honora parentes, lex eſt ſpecialis. Aliorum commoda promoue, generalis. Quis dubitet, quin parentum maior habenda ſit ratio, quam aliorum?

Reg. V. *lex poenalis vincit imperfectam* (dicitur autem *lex imperfecta*, quae poenam adiunctam non habet, vid. VLP. *Fragm. tit.* 1. item, *lex, quae maiorem poenam irrogat, vincit eam, quae minorem minatur*. Poena enim eſt malum phyſicum, quia eſt paſſio. Ex duobus malis phyſicis eſt minus eligendum. Exemplum habemus in *Nou. CXV.* ſi quis parentem detulerit vel accuſarit, poteſt exheredari: ſed non poteſt, ſi detulerit filius patrem ob crimen perduellionis, quia in hoc delicto et ſilentium ſupremo ſupplicio punitur.

Reg. VI. *lex vel pactio poſterior vincit priorem*. Lex enim et pactio poſterior priorem tollit.

num. 2. Addit auctor reg. VII. *pactum iuratum praeferendum iniurato*. Sed id perſpicue falſum. Iusiurandum enim nouam obligationem non producit. Immo eſſet hoc medium omnia pacta eludendi, ſi iuratum iniurato promiſcue praeferendum eſſet. E. g. Titius promiſit primum matrimonium Maeuiae ſine iureiurando, poſtea Semproniae iurato. An poſteriora ſponſalia praeferenda? Sic ſemper licebit priora eludere, cet.

Dicendum ergo, in dubio poſterius pactum tollere prius, ſi inter eoſdem initum ſit: prius vincere poſterius, ſi inter perſonas diuerſas, ſiue iurata, ſiue iniurata ſint. Ratio eſt, quia ex priore pacto alteri ius quaeſitum eſt, quod ipſi auferri poſteriore pacto cum alio inito nequit.

§. 30.

Subiungit auctor aliquot quaeſtiones leuiores, velut 1. *an in dubio contractus perfectus ſit, antequam ſcriptura fuerit confecta?*

Reſp. auctor, contractum ſubſiſtere ſine ſcriptura, adeoque hanc ad eius eſſentiam non pertinere. Et id verum.

Sed addenda limitatio, modo conſuetudo non inoleuerit plane contraria. Sic. e. g. in Germania nulla fit emtio venditio rerum immobilium ſine inſtrumento iudiciali; inter res publicas et principes nullum foedus initur ſine inſtrumento. Hoc ſemel recepto, omnino praeſumitur pactum nondum perfectum, antequam ſcriptura confecta et tradita ſit, quod inter principes vocatur *permutatio inſtrumentorum*.

§. 31.

2. *An contractus gentium, quantum licet, interpretandi ſint ex iure Romano?* id recte negatur. Non viuimus tempore Bartoli et Baldi, qui ex iure Romano probare conabantur, imperatorem eſſe dominum mundi. Ius Romanum obligat priuatos, quatenus receptum, non principes. Obligat

eos,

eos, qui viuunt in eadem re publica, non qui in ſtatu naturali.

§. 32.

3. *An accipientis verba potius attendenda ſint, an offerentis?* Reſp. aut alter abſolute acceptat, quod promiſſum, aut cum reſtrictione. Si prius, quaeſtioni non eſt locus, quia conſentiunt paciſcentes in vnum placitum. Poſteriore caſu non poteſt reſpici ad verba acceptantis, niſi offerens conſenſerit. E. g. offero tibi 100. tu acceptas. Offero centum, alter dicit, ſe mille deſiderare. Hic ex oblatione mea nec centum, nec mille debeo, niſi in poſterius conſentiam. Non centum debeo, quia alter non acceptauit, nec mille, quia non promiſi. Ergo nihil debeo.

CAPVT XVII.

DE DAMNO PER INIVRIAM DATO, ET OBLIGATIONE, QVAE INDE ORITVR.

§. 1.

EGimus hactenus de obligationibus. Obligationes naſcuntur aut ex pactione, aut ex delicto, aut immediate ex lege, e. g. quod promiſi, id debeo ex pacto; ſi damnum dedi, id reſarcire teneor ex delicto; denique, quod pater liberis debet alimenta, id nec ex pacto, nec ex delicto, ſed immediate ex lege eſt. Hucuſque de pactionibus actum, iam de delictis.

Delictum vel maleficium Grotius definit culpam omnem, ſiue in faciendo, ſiue in non faciendo pugnantem cum eo, quod aut homines communiter, aut pro ratione certae qualitatis facere debent. Sed magis perſpicue definiri poteſt, quod ſit factum illicitum aduerſus legem dolo vel culpa admiſſum. Dicimus *factum*, quod vocabulum et non factum comprehendit. Dicimus *illicitum aduerſus legem admiſſum:* dantur enim etiam illicita aduerſus honeſtatem vel decorum admiſſa, e. g. immodeſtia, auaritia, ſuperbia, ſed ea non ſunt delicta, quamuis vitia ſint. Addimus, *dolo vel culpa:* ſi doloſe aduerſus legem agitur, eſt delictum verum: ſin culpa, quaſi delictum. Tale delictum etiam eſt *damnum iniuria datum*, de quo hoc capite dicimus, 1. *quid ſit?* §. 2--5. *qui illud dent?* §. 6.-11. *quomodo reſarciendum?* §. 12.-*fin.*

§. 2.

Primo quaeritur, *quid ſit damnum*? Recte obſeruat Grotius, id a *demendo* dictum eſſe. Quoties ergo demitur aliquid de eo, quod noſtrum eſt, toties infertur damnum. *num.* 1.

Noſtrum aliquid dicitur vel *natura*, e. g. vita, ſanitas, membra, pudicitia, fama; vel *facto* et inſtituto humano, e, g. bona, iura. Qui alterutrum ex his ſurripit, demit, corrumpit, is damnum nobis facit.

Quum autem et iura referantur ad ea, quae noſtra ſunt: aliqua autem iura nobis naſcantur ex iuſto, quae ſupra Grotius *lib. I. cap.* 1. vocauit *facultatem*, alia ex honeſto tantum et decoro, quae Grotio dicuntur *aptitudo:* quaeritur, *quaenam hic intelligantur, dum et imminutionem iurium damnum eſſe dicimus?* Et recte reſpondet Grotius, ſola iura ex regula iuſti profecta. Hinc qui furatur, qui vulnerat, qui vim infert, is dat damnum, non ve- *num.* 2.

ro damnum fert qui ſtipem petens nihil impetrat, nec qui ignem petens repulſam patitur.

Ratio eſt, quia iura imperfecta re vera noſtra non ſunt aliter, niſi quatenus alter velit: dependet eorum praeſtatio ab alieno arbitrio. E. g. debitum exigere poſſum, nec in debitoris arbitrio eſt, an id praeſtare velit: ergo hoc ius reuera meum eſt. Contra pauper ſtipem petit, ſed non, niſi ea conditione, ſi alter dare velit. Quod vero ab alterius arbitrio pendet, re vera non noſtrum eſt. Ergo nec damnum datur, ſi huius modi imperfecta iura nobis denegantur.

§. 3.

Obſeruat tamen Grotius, aliquando concurrere aptitudinem et facultatem, ſeu, quod perinde eſt, ius imperfectum et perfectum: id eſt, quod ex altera parte eſt ius imperfectum, id ex altera parte et alterius perſona perfectum eſt. Id toties fit, quoties lex praeceptiua poenalis acceſſerit: lex enim ſaepe ex officiis imperfectis facit perfecta. E. g. ius imperfectum eſt, petere honores. Hinc ſi repulſam feram, damnum id vocare nequeo, quamuis ad hoc officium aptiſſimus videar. Ergo ex mea perſona hoc ius eſt imperfectum. Contra magiſtratus, qui eligunt, lege praeceptiua tenentur. Ergo ex eorum perſona eſt obligatio perfecta.

Saepe etiam fit, vt accipere ſit iuris imperfecti, petere iuris perfecti, adeoque non is damnum det, qui rem petitam denegat, ſed qui petere prohibet. E. g. Romae plures ſaepe Candidati petebant honores. Qui repulſam tulerant, conqueri de damno ſibi dato non poterant. At ſi quis ciuem honeſtum prohibuiſſet honores petere, is omnino damnum dediſſet iniuria.

§. 4.

Quum autem noſtra ſit primo res principalis, deinde eiuſdem acceſſoria, nempe *fructus*: quaeritur, *an et ad illos damnum ſe porrigat?* Idque recte adfirmat Grotius. Fructus enim rei noſtrae aeque iure perfecto noſtri ſunt, ac ipſa res principalis. Ergo qui eos nobis intercipit, aeque id, quod noſtrum eſt, deminuit, ac qui rem principalem corrumpit, e. g. qui agrum ſibi retinet, fructus, quos ex eo agro percipere dominus potuiſſet, intercipit, adeoque dedit damnum.

Quia tamen nec nos fructus rei noſtrae percepiſſemus ſine impenſis quibuſdam, nos autem non lucrum captare, ſed damnum vitare debeamus: hinc ſequitur, vt fructuum reſtitutionem petere non aliter poſſimus, ac deductis expenſis.

§. 5.

Quaeritur, *an et ſpes hic in cenſum veniat?* Reſp. non omne, quod ſperamus, noſtrum eſt, et recte Iuſtinianus noſter: *ſaepe de facultatibus ſuis amplius, quam in iis eſt, ſperant homines*. Ergo diſtinguendum erit inter *ſpem effectus ordinarii* et *extraordinarii*. Illius omnino habetur ratio in aeſtimando damno: huius non habetur. Deinde et ſpes effectus ordinarii vel *proxima* eſt, vel *remotior*. Illa magis in cenſum venit, quam haec. E. g. qui ſementem fecit, ſperat meſſem, haec ſpes eſt effectus ordinarii. Ergo qui fruges immaturos corrupit, tenetur damnum reſarcire. At omnes, qui nauigant in Indiam, lucrum ſperant et diuitias. Hic extraordinarius nauigationis effectus eſt. Fingamus porro, nauem in Indiam profectam non procul a portu a pirata interceptam, mercatorem autem petere lucrum immenſum, quod ex hac nauigatione ſperauit: vix eius ratio habebitur, quia ſpes haec admodum remota erat. Fingamus contra, nauem ex India reuerſam im-

Digitized by Google

immenſas diuitias attuliſſe, et non procul a portu interceptam: hic erat ſpes lucro potiundi proxima. Ergo eius ratio omnino habebitur a iudice.

§. 6.

Secunda pars capitis inquirit, *quinam damnum dediſſe, et ex eo ad reſtitutionem obligari dicantur? Cauſſae*, ceu ex philoſophia notum, ſunt vel *phyſicae*, vel *morales*. *Phyſicae* ſunt, quae ad effectum concurrunt motu phyſico, e, g. membra ſua adplicando ad furtum aliquod producendum, e. g. fur, qui ipſe rem alienam ſubtraxit. Cauſſae *morales* dicuntur, quae mente tantum, non motu phyſico ad effectum concurrunt, e. g. ii, quorum ope et conſilio furtum factum. Priores obligari, nemo dubitat: iam de poſterioribus quaeritur.

Hi concurrunt aut faciendo, aut non faciendo, e. g. furibus opem tulerunt, faciendo concurrunt; qui ſciuerunt, alterum furtum facturum, idque non impediuerunt, quum poſſent ac deberent, non faciendo concurrunt.

Faciendo alii *primario*, alii *ſecundario* obligantur ad reſarciendum damnum. De illis regula eſt*: qui iubet, vel conſenſum requiſitum adhibet, vel adiuuat, vel receptum dat, vel qui alio modo de crimine participat, ex damno dato primario tenetur*. E. g. aſſaſſinator, qui ſicarios conducit, pater, qui iubet filium furari, occidere, latronum et furum ſocii, cet.

§. 7.

De his regula II. eſt: *qui conſilium dat vel laudat, et oſtentatur, ſecundario tenetur*. Conſilium enim non eſt obligatorium.

Sed de hac regula notandum, 1. eam pertinere non ad conſilium generale, ſed ſpeciale, quod ſimul circumſtantias praemonſtrat. Qui generale ſuggerit, poena quidem dignus eſt, ſed ad reſarciendum damnum non tenetur. E. g. qui alii ſuaſit, vt furetur, non praemonſtrato loco, vbi furtum commode committi poſſit.

2. Laudem praecedere debere nouum factum, non ſequi. Ita enim ad factum non concurrit. Inde ergo adparet, quid ſentiendum de Aeſopi facto, qui lapide a puero percuſſus, puerum laudauit et aſſem dedit, ſpondens alium plus daturum.

§. 8.

Non faciendo iterum aut primario quis concurrit, aut ſecundario. De illis obſeruanda regula III. *qui prohibere iure perfecto debet et poteſt, idque non facit, merito ad reſarciendum damnum tenetur*. E. g. pater, paedagogus, cet.

Vnde id non pertinet ad eum, qui iure perfecto non tenetur, e. g. vicinus videt fures ingredi in vicini aedes, nec clamat. Inhumanus eſt, ſed damnum non reſarcit.

§. 9.

De his tenenda regula IIII. *qui non diſſuadet, aut reticet, is ſecundario tenetur*.

Sed hic denuo reſpicitur ab obligationem perfectam. Nam e. g. concionator aulicus, conſiliarii, miniſtri primario iure perfecto obligantur diſſuadere principi facta illicita, at non pediſſequi, ſubditi, cet.

Ita et iure perfecto non teneor alterum delinquentem deferre vel accuſare: at in crimine maieſtatis vnuſquiſque tenetur, vbi et ſilentium punitur.

§. 10.

Quamuis itaque certum ſit, etiam cauſſam moralem teneri ad reſtitutionem damni: regulae tamen hactenus allatae admittunt limitationem, modo cauſſa moralis vere momentum attulerit ad effectum hunc producendum. Hinc non tenetur,

1.Qui

Digitized by Google

1. Qui tantum occaſionem dederunt inſcii, niſi magna concurrat negligentia. E. g. pater iter inſtituit, filia interea ſtuprum patitur, patre inſcio et nolente. Si tamen ſine cuſtode reliquerit filiam iuuenculam et laſciuam, excuſari nequit. Elegans exemplum eſt in lege Moſaica, quod qui planum tectum fecerint in aedibus ſuis, idque non cinxerint clathris, et aliqnis inde cadat, reus eſſe debeat.

2. Qui calcar addidere currentibus, id eſt, non obſcure probarunt facinus, quod committere alter certo decreuerit. E. g. Titius audit, Maeuium vulnerare decreuiſſe Sempronium, id factum probat. Hic ſane poena dignus: ſed non tenetur ad reſtitutionem, quia feciſſet Maeuius, etiamſi conſenſus Titii non acceſſiſſet.

§. 11.

Quamuis etiam cauſſa moralis aeque obligata ſit, ac phyſica: non tamen illa eodem modo tenetur ſemper, ſed inter reos ratione reſtitutionis certus ordo obſeruatur. Nam

1. Si reus in alterius poteſtate ſit, is, cuius imperio facinus admiſſum eſt, tenetur, e. g. pater, dominus, cet.

2. Deinde cauſſa phyſica ita, ut ſi non habet in aere, luat in corpore. Hinc

3. Reliqui, qui conſilium dederunt, laudarunt, non prohibuerunt, cet. Singuli tenentur in ſolidum, inquit auctor, et vno ſoluente reliqui liberantur, (quod in poena ſecus ſe habet,). Sed id tantum verum eſt de actibus indiuiduis, vbi non conſtat, quantum quiſque ad effectum contulerit: ſi autem diuiduum eſt factum, quiſque tenetur pro rata. E. g. tres Titium adgreſſi, vnus vulnus inflixit in capite, alter in brachio, tertius tantum percuſſit baculo. Si de ſoſtro quaeſtio eſt, ſinguli pro rata tenentur.

§. 12.

Sequitur tertia pars de modo reſarciendi damnum. Vbi 1. quaeritur, *vtrum quis tantum de effectu delicti proximo, an etiam de remotiore teneatur?* Reſp. de vtroque. Nam qui deliquit, vtriuſque effectus cauſſa eſt. Philoſophi quidam vocant cauſſam ſine qua non. Exempla bina attulit Grotius, priuatum alterum, alterum publicum. Quidam vicini platanum incenderat, ex ea domus arſerat. Etiam hoc damnum tenebatur reſarcire. Ita et Ariarathes exitum Melani, amni obſtruxerat, vt regionem faceret inſulam: ſed inundatione magna Galatiae et Phrygiae pars periit. Tenebatur Galatis et Phrygibus ad reſtitutionem.

Exceptionem tamen patitur regula, ſi actus in ſe non illicitus eſt, ſed permiſſus. Tunc enim qui iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam. E. g. qui fontem in ſuo fodit, non tenetur vicino, licet venam aquae vicini inciderit.

§. 13.

Exemplo porro homicidii id declarat auctor. Homicida occiſo vitam reddere nequit, nec ea recipit aeſtimationem. Sed tamen tenetur ad reſarcienda damna, quae inde ad defuncti familiam redundarunt. Hinc ſoluit impenſas in curationem factas, ſoluit alimenta familiae, impenſas funeris.

Sed alimentorum hodie raro habetur ratio. In Saxonia ſoluitur pro illis agnatis defuncti pecunia, quae vocatur wergeldum, eſtque 40. florenorum.

§. 14.

Ad quid tenetur, qui non occidit, ſed mutilauit, vel vulnerauit? Reſp. ex eodem fundamento §. 12. explicato, teneri eum ad omne damnum, cui occaſionem dedit. Hinc et ipſe ſoluit impenſas curationis, reſtituit id, quod lucrari potuiſſet, niſi ex vulnere decubuiſſet.

Qui

Quin et, ſi in poſterum ob mutilationem alimentis carere debet vulneratus, horum quoque habetur ratio.

§. 15.

Ad quid tenetur adulter? Reſp. auctor eum 1. indemnem praeſtare maritum ab alenda prole. 2. eumdem liberis reliquis teneri ad reſarciendum damnum, quod patiantur ob concurſum prolis adulterinae ad hereditatem.

Sed Grotius hic non ſatis adcurate ſequutus eſt Lessivm, Ieſuitam. Deciſio enim haec abſona eſt. Aut conſtat, prolem eſſe adulterinam, e. g. ſi maritus per aliquot annos abſens fuerit, aut dubium eſt, vtrum ex patre, an ex adultero ſuſcepta ſit. Priore caſu maritus alienae proli nec alimenta debet, nec hereditatem: poſteriore caſu non tenetur adulter prolem alere, pro qua militat praeſumtio, non eſſe legitimam.

Certius eſt, ſtupratorem aut dotare debere mulierem, aut ducere, quin et ad praeſtanda alimenta obſtrictum eſſe, quia hac in re damnum intulit ſtupratae.

§. 16.

Quid fur praeſtat? Rem cum acceſſione, reſtituit damnum, et praeſtat lucrum ceſſans.

Neſcio autem, cur Grotius cum Leſſio exiſtimet, furem, ſi res perierit, debere aeſtimationem non infimam, nec ſummam, ſed mediam. Id enim locum habet in contractibus, ſi res apud alterum perierit ſola culpa. At hic de delicto quaeritur, quod fauorem non meretur, adeoque iuſtiſſimum eſt, vt ex fundamento §. 12. omne damnum, adeoque et ſummam eſtimationem praeſtet.

§. 17. 18.

Pergit auctor ad dolum et vim. *Quid praeſtat, qui dolo aut vi promiſſioni dedit cauſſam?* Reſp. aut iam praeſtitum eſt, quod hoc modo promiſſum, aut nondum praeſtitum. Priore caſu reddi oportet cum fructibus: poſteriore promittens reſtituendus in integrum, et ab obligatione abſoluendus. Plus enim damni non datum eſt.

Exceptio tamen eſt, ſi quis ipſe cauſſam dedit, cur vim pateretur. Tunc enim vis non eſt iniuſta, e. g. ſi debitor moroſus cauſſam dedit magiſtratui illum cogendi.

§. 19.

2. Quum et bellum iure gentium pro vi iniuſta habeatur: quaeritur, *an et hic alter alteri teneatur ad reſarcienda damna, ſi appareat, eum bellum iniuſtum geſſiſſe?*

Reſp. *iuſtitia belli* vel *interna* eſt, quae ex cauſſa iudicatur: iuſta enim belli cauſſa facit iuſtum bellum, vel *externa*, quae ex perſonis et modo iudicatur. Tunc principes et res publicae gerunt bellum iuſtum, priuati, ſubditi, latrones, iniuſtum. Iuſtitia interna occultior eſt: externa in oculos incurrit.

Quia ergo de occultis difficulter iudicatur, et neutra pars fateri ſolet, ſe bellum iniuſtum geſſiſſe: hinc reſpicitur tantum ad iuſtitiam externam, adeoque regula eſt: *qui bellum iuſtum gerit* (in ſenſu poſteriore), *is alteri non tenetur ad damna reſarcienda: qui iniuſtum, tenetur*, vt rebelles, piratae, cet.

§. 20.

3. Qu. *an et imperantes teneantur ex damno per ſubditos dato?* E. g. ſi principis cuiuſdam ſubditi latrocinia egerint. *num. 1. 2.*

Reſp. diſtinguendum, an imperantes et magiſtratus ea media adhibeant, quibus vti ſolemus ad haec impedienda. Tunc non tenentur. Secus ſi latronibus et piratis parcant, eoſque non diligenter perſequantur.

4. *An*

Digitized by Google

4. *An tunc imperantes teneantur, ſi tempore belli codicillos dederunt priuatis, vt hoſtium naues intercipiant, hi vero amicorum vel ſociorum naues adgreſſi ſint?*

Reſp. tenentur ad puniendos noxios, ad aliud non tenentur. Sin aufugerint bona eorum noxae dantur. Sufficit enim, quod mandatum plane contrarium dederint.

Id quod Grotius illuſtrat exemplo militiae terreſtris, quae ſi iniuſſu ducum damnum dedit, non obligat duces.

Obiicitur, at vſos eſſe rectores opera malorum hominum, et ex ea cauſſa patremfamilias ex facto ſeruorum et ancillarum teneri. Reſp. in familia facilius fieri poſſe ſelectum hominum, quam in exercitu vel nautico vel terreſtri, vbi infignis multitudo requiritur.

§. 21.

Quaeritur, *an ex iure naturae ſit noxae datio ſerui vel pecudis?* Puſendorfſius affirmat: Grotius rectius negat, eamque ex iure ciuili oriri obſeruat. Dominus enim qui in culpa non eſt, natura ad nihil tenetur, pecus quoque quum delinquere nequeat, ad reſtitutionem adigi non poteſt. Sed legiſlatores eam actionem dederunt, ne plane indemnes eſſent laeſi.

§. 22.

5. Vltima quaeſtio eſt, *quomodo reſarcienda damna honori vel aeſtimationi illata?* Sane exiſtimatio et fama ſunt res inaeſtimabiles, et hinc ſufficere videtur, vt alter puniatur. Sed recte reſpondet Grotius, in omni delicto concurrere vitioſitatem actus, et damnum datum: illam poena, hoc reſtitutione expiari. Ergo non ſufficit puniri, qui iniuriam intulit, ſed et reſtitutionem debet. Ea conſiſtit,

In culpae confeſſione, et declaratione honoris, vel teſtimonio innocentiae.

2. In aeſtimatione pecuniaria, ſi eam inſtituere velit actor. Quamuis enim exiſtimatio non ſit in commercio: ſufficit tamen, quod alter adſeueret, ſe malle carere tanta pecuniae ſumma, quam hanc ignominiam pati.

3. Immo ſi iniuria damnum illi aliud intulerit, id quoque reſarciendum. E. g. ſi in Germania opifici iniuriam paſſo a collegis exercitium interdicatur opificii.

CAPVT XVIII.

DE LEGATIONVM IVRE.

§. 1.

SAepe monuimus, auctorem noſtrum magnam differentiam ſtatuere inter ius naturae et ius gentium, quorum illud ex ratione, hoc poſitiuum eſſe ſtatuit. Ad ius gentium etiam refert ius legationum et ius ſepulturae, de quibus agitur duobus capitibus ſequentibus. Quia enim hactenus oſtendit, quid iure naturae nobis debeatur: docere etiam voluit, quid debeatur ex iure gentium. Iam ſaepe monuimus, non dari ius gentium a iure naturali diuerſum, et hinc etiam haec ratio ordinis et connexionis ceſſat: tamen ſequendus eſt auctor, dicendumque hoc capite de iure legationum.

Quaeritur autem primo, *an ius legationum ex iure gentium ſit?* Affirmat au-

auctor, et prouocat ſuo more ad veterum quorumdam teſtimonia, qui legatorum ſanctimoniam ad ius gentium referunt. Sed facile demonſtratur, legatorum iura ex ipſo iure naturae eſſe.

Iuris naturae eſt, vnumquemque poſſe negotium per alium explicare: ergo et idem ius competit rei publicae, et eius rectoribus.

Iuris naturalis eſt, belligerantes pacem facere, idque quum fieri non poſſit ſine internunciis, internuncii autem futuri non ſint ſine inuiolabilitate Ergo ius naturae iubet legatos eſſe inuiolabiles.

Nihil ergo hic poſitiuum eſt, praeter ritus quoſdam et priuilegia, in legatis recipiendis, dimittendiſque obſeruari ſolita. Sed ritus non pertinent ad ius, ſed ad decorum, vnde et mutari poſſunt pro gentium arbitrio.

Videbimus 1. *ius mittendi recipiendique legatos*, §. 2. 3. 2. *inuiolabilitatem eorum*. §. 4. *fin.*

§. 2.

Quaeritur itaque, quod ad priorem partem attinet, *quis habeat ius legatos mittendi?* Reſp. is, qui capax eſt ſummi imperii. *num.* 1.

Fluit id enim ex ipſa definitione. Legatus eſt perſona miſſa ad rem publicam vel principem exterum, vt negotia principis vel rei publicae ſuae expediat. Haec vero definitio non quadrat aliis, niſi vel a principe vel a re publica miſſis ad alium principem vel rem publicam.

Solent quidem et alias publico nomine quidam mitti, vel a principe ſeu re publica ad ſubditos, vel a ſubditis ad ſummos imperantes ſeu rem publicam: ſed 1. hi nomine ab illis differunt, nam priores dicuntur *commiſſarii*, poſteriores *delegati* vel *deputati*. 2. Differunt et re ipſa. Nam illis ex iure naturae debetur inuiolabilitas: his non ſemper debetur. 3. Illorum controverſiae deciduntur ex iure naturae, horum ex iure ciuili, nempe ex *tit. Digeſtorum de legationibus*.

Pro capacibus ſummi imperii habentur etiam foederati inaequales. Foederati enim, licet praerogatiuam agnoſcant alterius rei publicae, tamen ſunt liberae ſocietates, quamdiu non ſunt ſubditi. Hinc e. g. Valeſii et Griſones recte mittunt legatos, quamuis ſint foederati Heluetiorum inaequales. Et Carthaginienſes olim iure legationum gaudebant, quamuis iniquiſſimum foedus illis Romani extorſiſſent. Idem hodie dicendum de Algirienſibus, Tunetanis, Tripolitanis. *num.* 2.

Aliud dicendum de regibus victis et exutis regno. Hi enim ad victores legatos non mittunt, niſi data fide publica. Exemplum Perſei ipſe Grotius adducit.

Idem obtinet in bello ciuili. Tunc enim neutra pars bellum gerens eſt ſocietas libera, adeoque nec ius legationum habet, ſiue ciues inter ſe bellum gerant, ſiue cum principe. *num.* 3.

Attamen id exceptionem patitur 1. ratione tertii, ſi cauſſa ſit dubia. Sic e. g. quum Belgae foederati ab Hiſpanis defeciſſent, ordines legatos mittebant ad Henricum IIII. regem Franciae, qui paullo ante pacem cum Hiſpanis inierat. Legatus Hiſpanicus caelum et terram mouebat Pariſiis, ne rebellium, vt vocabat, internuncii iure legationis vterentur. Sed Henricus IIII. recte reſpondebat, ratione Gallorum Belgas eſſe ſocietatem liberam, nec Hiſpanum ſibi leges praeſcribere poſſe, quorum legatos admittere debeat.

2. Ex neceſſitate. Bellum enim ciuile debet pace demum finiri. Ea coaleſcere nequit, niſi ope legatorum. Ergo admittendi et eorum internuncii, qui bellum ciuile gerunt, data fide publica, et ſaluo vtriuſque iure. Sic Caeſar Hungarorum ſub Ragotzio rebellantium legatos, ſaluo iure ſuo, et data fide publica, admiſit.

Digitized by Google

§. 3.

num. 1. Quaeſtio altera eſt de admittendis legatis, *an omnes teneamur legatos extraneorum principum vel rerum publicarum admittere?* Sunt, qui generatim dicunt, admittendos eſſe legatos promiſcue. Alii cum Grotio rectius diſtinguunt.

Promiſcue omnes non admittendos eſſe, vel inde patet, quia ex decoro tantum fluit haec obligatio. Nam e. g. decorum requirit, vt amicum me ſalutaturum admittam: ſed ſi tamen vel nolim, vel non poſſim eumdem admittere, non ideo iniuſtus ſum. Ita et de legatis ex decoro fluit regula: *legati admittendi, nec temere reiiciendi ſunt.*

Sed ſi ob iuſtam cauſſam nolim, vel non poſſim admittere, eo ipſo peccaſſe non dicor contra iuſtitiam. Sunt autem iuſtae cauſſae reiiciendi legatos vel ob perſonas mittentes, vel ob perſonas miſſas, vel ob cauſſam, propter quam mittuntur.

num. 2. 1. Ob perſonas mittentes ceſſat hoc officium, ſi princeps vel res publica mittens legatos hoſtili in nos animo ſit. Hoſti enim nihil debemus officii, qua hoſti. Hinc ſi hoſtis pacis cauſſa mittit legatos, hi non gaudent inuiolabilitate, niſi data fuerit fides publica. Et, ſi nolimus eos amplius nobiſcum manere, ſtatim poſſumus remittere. Exemplum luculentum eſt in hiſtoria Belgica. Albertus Auſtriacus rogabat ordines, vt legati ſui reciperentur, conditiones pacis oblaturi. Ordines diu negabant: denique data fide publica, Hagam proficiſcebatur Spinola, et alii. Quum adpareret, legatos non pacem velle, ſed corrumpere conari rei publicae miniſtros, iuſſerunt eos intra breue tempus domum redire.

2. Ob perſonas miſſas. De pace tractabatur Coloniae. Imperator promiſerat, ſe Galli legatos ſuſcepturum. Mittebat rex Galliae Furſtenbergium, principem rebellem et transfugam. Imperator illum captum Viennam abduci iubebat. Et ſane non teneor quemcumque admittere, ſed eum, qui mihi non ſuſpectus ſit.

3. Ob cauſſam, propter quam mittuntur. E. g. ſi adpareat, legatos vel ſpeculandi cauſſa adeſſe, vel turbas concitare velle in re publica, vel aliquid ambire, quod praeſtari nequeat. Hinc a Proteſtantibus non admittuntur Nuncii Pontificis.

§. 3.

num. 1. Sequitur iam altera pars de legatorum inuiolabilitate. Ea inuiolabilitas partim ad perſonas legatorum, partim ad eorum bona pertinet et comites.

1. Quod ad perſonas attinet, de iis maxime diſſentiunt doctores, quia id ius ex iure gentium explicare conantur, id eſt, ex iure a iure naturae diuerſo, cuius tamen nulla fundamenta certa ſunt.

Videbimus ergo 1. ipſum diſſenſum doctorum, 2. quomodo Grotius illud componat, 3. quid ex veris ac genuinis iuris naturae principiis de hac quaeſtione ſentiendum ſit?

Doctores quidam 1. inuiolabilitatem legatorum reſtringunt ad vim iniuſtam, e. g. vt ſpoliari, vel iniuriis adfici nequeant. Et ſic nihil praecipuum habent legati prae aliis hominibus in re publica noſtra viuentibus.

2. Alii vim etiam iuſtam negant inferri poſſe legatis, niſi vbi ius gentium violent, e. g. coniurationes et rebellionem in re publica fouendo.

3. Alii generatim contra omnem vim muniunt legatorum perſonas.

num. 2. 2. Quid ergo Grotius? Dicit, quaeſtionem difficilem eſſe, quae in partem vtramque diſputari poſſit. Pro prima et ſecunda ſententia pugnare, quod delicta non debeant manere impunita. Pro tertia, quod legationum vtilitas hunc

Digitized by Google

hunc fauorem mereatur, vt perſonae legatorum ſint inuiolabiles. Ergo nihil ſupereſſe ait, quam, vt videamus, in quam inuiolabilitatem legatorum gentes conſenſerint, idque non ex exemplis, ſed tum ex ſapientum iudiciis, tum per coniecturas eſſe iudicandum.

Enimuero 1. ſi tam incertum hoc ius eſt, et de eo in vtramque partem poteſt diſputari: ius gentium dici poteſt obſcuriſſimum, quum tamen et barbaris gentibus liquido conſtare debeat, ad quid obligentur.

2. Vt exempla non probant ius gentium, ita nec ſapientum iudicia. Per ſapientes enim Grotius intelligit eruditos. Atqui eruditos ipſos diſſentire, iam *n. 1. huius paragraphi* vidimus.

3. Per coniecturas probare ius, perinde eſt, ac dicere, ius eſſe incertum. Ergo nemo punietur, qui legatos violauit.

Videbimus tamen ſapientum iudicia, quibus vtitur.

Alterum eſt Livii *Hiſtor. lib. II. cap. 4.* vbi Tarquinii legatis, coniurationem in vrbe fouentibus, pepercisse dicuntur Romani, adeoque plus valuiſſe ius gentium, quam legatorum improbitas. *num. 3.*

2. Sallustius *de bello Iugurth. cap. 39.* refert, Bomilcarem, qui Iugurthae legatos comitatus erat, reum factum, magis ex aequo bonoque, (id eſt, magis bono et vtili exemplo), quam iure gentium.

Exinde ſequitur, vt ſapientes exiſtimarint, legatos non violandos, etiamſi peccaſſe cenſeantur. Sed reſpondebunt alii, 1. ſapientum iudicia non facere ius, 2. a Livii et Salluſtii auctoritate ad conſenſum omnium ſapientum non valere argumentum.

Iam ad coniecturas: 1. Inuiolabilitas legatorum, inquit Grotius, eſt priuilegium: Priuilegium aliquid tribuere debet praeter ius commune. At nihil tribueret, ſi vis tantum iniuſta abeſſe a legatis iuberetur, (ea enim abeſſe debet ab omnibus hominibus. Ergo et vis iuſta ab iis abeſſe debet. *num. 4.*

2. Vbi duo mala ſunt rei publicae, ibi eligendum eſt minus. Iam malum quidem eſt, delictum impune committi, ſed multo peius violare legatorum perſonas, quarum cauſſa bellum excitari faciliime poſſet. Ergo minus malum eligendum.

3. Si concederetur vis iuſta contra legatos, nunquam defuturus eſſet praetextus legatos violandi, quum plerumque conſilia rei publicae noſtrae adverſa ex officio agitent.

4. Legatus repraeſentat perſonam imperantis et rei publicae, a quibus mittitur. Ergo non eſſe in re publica noſtra fingitur, quamuis in ea ſit. Ergo nec ob delicta puniendus. *num. 5.*

Ergo inde colligit Grotius, 1. vim iuſtam abeſſe debere a legatis, aeque ac iniuſtam, 2. delicta eorum leuia diſſimulanda eſſe, 3. ob grauiora finibus exeſſe iuberi legatos, 4. ob atrociſſima ad eum, qui miſit, mittendos eſſe.

Obſeruat porro Grotius, hanc quoque legem admittere exceptionem 1. neceſſitatis, quae plane non habet legem. Id eſt, ſi coniuratio gliſcat, et extremum inde periculum immineat rei publicae, non quidem violari poſſunt legati, ſed tamen cuſtodiri, interrogari, immo et litterae eorum intercipi. Exemplum legatorum Tarquinii adduxit Grotius. Addi poſſunt alia. Sic Cicero legatos Allobrogum in via publica intercipi, et Romam reduci iuſſit, quia litteras Catilinae ad Allobroges ferebant, ex quibus tota coniuratio pateſcere poſſit. Recentiſſimum exemplum eſt Goerzii in Belgio, et legati Suecici in Britannia cuſtoditorum. *num. 6.*

2. Grotius recte addit, admittendam quoque eſſe 2. exceptionem hoſtilita- *num. 7.*

 tis.

Digitized by Google

tis. Contra hoſtem enim omnia licita ſunt. Hinc ſi hoſtilia moliatur legatus, e. g. vrbem vel portum noſtrum intercipere audeat, tunc et occidi poterit, non tamquam legatus, ſed tamquam hoſtis.

Ita ergo Grotius theſin ſuam probat per coniecturas. Sed clarius probari poteſt ex ipſis principiis iuris naturae. Nam 1. ſocialitas requirit, vt inter gentes pax vel reſtituatur, vel conſeruetur. Id fieri non poteſt ſine internunciis. Hi munere ſuo fungi non poſſent, niſi eſſent inuiolabiles. Ergo ſunt inuiolabiles. 2. Qui legatum recipit, is recipit perſonam, quae repraeſentat principem, vel rem publicam exteram. Atqui principem exterum in re publica noſtra peccantem non puniremus, niſi hoſtilia moliatur. Ergo nec legatum. 3. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Legatis noſtris nihil mali intendi volumus. Ergo nec id aliorum legatis debemus intendere. Ita ſane res clara, et nec iudiciis ſapientum, nec coniecturis opus eſt.

§. 5.

num. 1. Sed iam porro quaeritur, *quem legatorum inuiolabilitas obliget?* Recte reſp. Grotius, eum, ad quem legati mittuntur. Hi enim, dum legatos recipiunt, tacite iis promiſiſſe cenſentur inuiolabilitatem.

Inde ergo conſequitur, vt ratione tertii non ſint inuiolabiles. Hinc ſi e. g. legatus Gallicanus per rem publicam noſtram iter faciens in Britanniam, delictum committeret, procul dubio poſſet puniri, quia ratione rei publicae noſtrae non eſt legatus, nec eum tamquam legatum vmquam recepimus.

num. 2. Aliud, ſi non deliqueriat. Tunc vt alii viatores libero per territorium noſtrum tranſitu merito fruuntur. Inde ergo illuſtris controuerſia inter Carolum V. et Franciſcum I. regem Franciae decidi poteſt. Franciſcus I. mittebat legatos ad Turcas, qui foedus contra Carolum V. cum iis inirent. Hi legati per ducatum Mediolanenſem tendentes Venetias, iuſſu Caroli V. intercipiebantur. Franciſcus I. ius gentium violatum querebatur. Minime vero. Nam ratione Caroli V. ad quem legati miſſi non fuerant, ne erant quidem legati. Carolus nec fidem dederat legatis hoſtis per fines ſuos tranſeuntibus. Non poterat ipſi vitio verti, quod legatos pro hoſtibus tractaret, qui foedus aduerſus ſe cum Turcis inire moliebantur.

§. 6.

Quaeritur porro, *an et hoſtis legatos ad ſe miſſos praeſtare debeat inuiolabiles*. Reſp diſtinguendum eſſe inter legatos ſollemnes et caduceatores. Legationem hoſtium ſollemnem admittere non tenemur. Semel tamen admiſſa inuiolabilis eſt, ob ea, quae §. 5. diximus.

Caduceatores vtrimque inuiolabiles ſunt ex regula iuris naturae, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Sunt autem caduceatores internuncii nullo charactere inſtructi, quos dux ad ducem mittit, induciarum, vel redimendorum captiuorum cauſſa. Cui muneri moribus gentium Europaearum plerumque adhibentur buccinatores et tympanotribae, quibus aeque religioſe praeſtatur inuiolabilitas, ac legatis ſollemnibus.

§. 7.

Quaeſtio noua eſt, *an legatus occidi vel male tractari poſſit iure talionis*: Id merito negatur. Pacta ſunt ſeruanda. Hoſtis noſter legatum violauit, cui fidem dederat. Turpiter egit et contra ius gentium. Nos iam fidem damus hoſtis legato ad nos miſſo. Aeque turpiter et contra ius gentium facimus, ſi violamus. Huic enim legato fidem dedimus, nec ab ea obligatione nos liberat res cum alio acta.

Aliud dicendum, ſi violatione legati hoſtilis noſtrum liberare poſſemus. E. g.

Digitized by Google

E. g. legatus noſter mancipatus eſt carceri. Nos hoſtilem legatum itidem mancipamus carceri, donec noſter vinculis ſoluatur.

§. 8.

Pergit auctor II. ad legatorum comites et res, et quaerit, *an et haec fruantur priuilegio?* Id recte adfirmatur. Nam 1. acceſſorium ſequitur ſuum principale. 2. Aeque violatur legatus; ſi perſonae eius, ac ſi familae et rebus eiuſdem vis infertur. 3. Dum legatus repraeſentat principem ſuum: iuris dictio quoque illi relinquenda in familiam et res ſuas. *num.* 1.

Sed quouſque ſe ea iuris dictio legati extendat, id ex moribus iudicandum. Hinc nata controuerſia inter regem Galliae et papam, qui ius aſyli (*die Quartier-Freyheit*) Romae tollere cupiebat. Et ſane iniuriam ſibi fruſtra querebatur legatus Gallicanus. Nam inuiolabilitas legatorum conſiſtere poteſt, etiamſi ius aſyli non concedatur facinoroſis in aedibus legatorum. *num.* 2.

Ita et indecorum hodie pleriſque habetur gentibus, legatis concedere iuris dictionem criminalem in familiam, et memini rem fuiſſe grauiter tractatam, quum legatus Ruſſus Hafniae in Dania pediſſequum ſecuri caedi in atrio aedium ſuarum iuſſiſſet.

§. 9.

Quaeſtio illuſtris eſt, *an bona legatorum arreſto, quod vocant, conſtringi poſſint ob aes alienum?* Tale quid legato Ruſſico in Britannia, Suecico Berolini contigiſſe meminimus.

Id rectius negatur, quia inuiolabilitatem ſe etiam ad res legatorum porrigere diximus, §. 8. immo et ad vim iuſtam. §. 4.

Obiicitur, ita occaſionem datum iri legatis contrahendi aes alienum, et defraudandi ciues noſtros. Sed reſp. 1. ciues noſtri cauti eſſe debent, ne aliter, quam Graeca fide, et praeſente pecunia legatis vendant, vt priuatos exigant fideiuſſores, priuata pignora, cet. 2. Si aes alienum contractum, initio interpellandi legati, deinde eorum principes, ſi ne ſic quidem ſatis fiat, tunc repreſſaliis locus eſt.

§. 10.

Obiiciunt, ita neminem fore, qui cum legatis contrahere velit? Reſp. 1. id non verendum eſſe, quia et regibus ipſis non deſint creditores. 2. Nec intereſſe noſtra, ſi enim fidem non reperit legatus, emet pecunia parata. 3. Gentes quaſdam iis ius non dixiſſe, qui fidem alterius ſequuti ſint. Quod eleganti digreſſione Grotius probat *n.* 2. *huius paragraphi* quae tota perlegi meretur. *num.* 1. 2.

§. 11.

Poſtremo quaeritur, *quam ſatis factionem debeant, qui legatos violant?* Reſp. quam exigere res publica a re publica ſolet, id eſt, iuſta haec eſt belli cauſſa, quod alter ius gentium violauit. Huius rei multa exempla ſunt. Praegnantiſſimum exſtat 2. *Sam.* 10. vbi Dauid bello internecino exſtinxiſſe dicitur Ammonitas, qui legatos ſuos violarant, quum alioquin Deus prohibuerit Ammonitis fieri iniuriam.

CA-

Digitized by Google

CAPVT XVIIII.

DE IVRE SEPVLTVRAE.

§. 1.

PRaeter ius legationum ex iure gentium etiam ius ſepulturae deriuat Grotius, de quo videbimus.
1. *an ſit iuris gentium?* §. 1.
2. *cur ſepeliendi ritus inuentus?* §. 2.
3. *quibus ſepultura debeatur?* §. 3. *ad fin.*

num. 1. Primum quaeritur, *an ſit iuris gentium ſepultura?* Adfirmat Grotius, idque primum probat

I. Teſtimoniis Dionis, Chryſoſtomi, Senecae, Hebraeorum, Iſidori Peluſiotae, Aeliani, & aliorum, quae non ſine adparatu adcumulauit Grotius.

Sed 1. teſtimonia et iudicia ſapientum non faciunt ius, et 2. ne conſentiunt quidem. Hebraei enim, Iſidorus, Aelianus, Euripides, non iuri gentium, ſed iuri naturae tribuunt morem ſepeliendi mortuos.

num. 2. II. Ex iis veterum locis, in quibus hoc ius diis adſcribitur, tamquam inuentoribus. Quo praecipue pertinet locus Sophoclis elegantiſſimus. Iam diis adſcribere ſolent poetae, quae ex iure gentium ſunt, e. g. ius legationum. Ergo et ius ſepulturae eſt iuris gentium.

Mirum argumentum. Gentiles omnium fere rerum origines ad deos referebant. Agriculturam inuenit Ceres, oleam Apollo, vinum Bacchus, an et haec dicemus iuris gentium?

num. 3. III. Argumentum ex fabula ducit Grotius, quam prolixe recenſet verbis Iſocratis. Adraſtus, quum antea non ſepeliiſſet mortuos, cum Thebanis committens praelium ad internecionem caeſus eſt, viditque interemtos ordines hoſtium ducere. Hinc ius ſepulturae ſuis petens, non obtinuit, donec Theſeo demonſtrauit, id iuris gentium et diuini eſſe. Ex quo patet, Theſea et Iſocratem etiam hoc ius pro iure gentium habuiſſe.

Reſp. 1. Fabula haec, ipſo fatente Iſocrate, a poetis eſt.

Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit aequa poteſtas.

2. Non ſtatim eſt iuris gentium, quod tale videtur Iſocrati et aliis, qui ſaepe ignorarunt, quid ſit ius gentium. 3. Et quomodo aliquid ſimul eſt iuris gentium et diuini?

num. 4. IIII. Denique inde patet, quod veteres huic officio nomen virtutum tribuunt. E. g. Cicero vocat humanitatem et manſuetudinem, Val. Max. miſericordiam et religionem, Quinctilianus miſericordiam et humanitatem, cet.

Reſp. 1. eſt humanitas mortuos ſepelire, ne viuis ſint abominationi et taedio. 2. Iudicia haec gentilium ſingularem habent rationem. Nam exiſtimabant, non poſſe quieſcere manes, ſed triſtes oberrare, niſi corpus ſepeliatur. Qua de re multa notauit IAC. GVTHERIVS in libro *de iure manium*. Ergo inde non ſequitur, morem ſepeliendi eſſe iuris gentium.

Quid ergo dicendum? Reſp. quaeſtio duplex eſt: 1. *an e medio hominum viuentium remouendi mortui?* Idque vnuſquiſque adfirmabit ob periculum ſocietati humanae imminens ex mortuorum foetore, putredine, et inde ſequu-

quutura infectione aëris. Et hactenus id officium eſt iuris naturae, vnde omnia deriuanda, quae ſocietati humanae conducunt. 2. Altera quaeſtio eſt, *an praeciſe ſepelienda ſint cadauera?* Et hic reſpondemus: nihil hac de re nec ius naturae, nec ius gentium ſtatuere. Hinc et olim pleraeque gentes etiam humaniſſimae, cremare malebant cadauera, quam ſepelire. Apud Chriſtianos tamen id receptum, vt ſepeliantur, non ex iure naturae et gentium, ſed partim imitatione Ebraeorum, quibus hic mos placebat, partim quia ipſe Deus probaſſe videtur ſepeliendi ritum verbis notiſſimis: *terra es, et in terram reuerteris*, contra improbauit ritum cremandi mortuos in regibus Iſraëlis ad gentiliſmum prolapſis.

§. 2.

Altera iam ſequitur quaeſtio, *cur eum ritum adinuenerint veteres?* Rationes variae recenſentur a Grotio. *num.* 1.

1. Moſchion vetus poeta, hanc reddit rationem, quod cyclopes vel gigantes olim ſoliti ſint cadauera mortua deuorare. Quorum feritati hunc bolum ſubtraxerint, dum ea ſepelierint.

Sed haec ratio non admodum probabilis, 1. de gigantibus enim plura mentiuntur veteres, quam comperta tradunt; 2. Gigantes, ſi tanto adpetitu in haec fercula ferebantur, facile ea potuiſſent terra eruere, et deuorare. Rectius itaque homines conſuluiſſent cadaueribus, ſi ea cremaſſent.

Si quaeras, *vnde hanc originem hominum ſciuerint gentiles?* Reſpondeo, per traditionem, cuius luculenta exſtant veſtigia apud EVSEBIVM in *Praeparatione euangelica*, in quo libro ex inſtituto huius modi ſententias et traditiones gentilium collegit Euſebius, quae conſentanea ſunt religioni Chriſtianae.

3. Chriſtiani tertiam reddunt rationem: ſpem reſurrectionis. Quum enim eam ſperent credantque Chriſtiani, non in cineres redigunt ſuorum corpora, ſed ea tamquam pretioſum theſaurum recondunt et deponunt, vt ſpem ſuam declarent reſurrectionis. Notetur locus elegantiſſimus Prudentii. *num.* 3.

4. Accedunt et aliae rationes. Inprimis huc pertinere Grotio videtur praeſtantia et dignitas hominis prae reliquis animalibus. Ea enim facile mouere potuit veteres, vt nollent cadauera mortuorum obiicere feris, volucribus, beſtiis aliis, ſed ſepelire. Saue hanc rationem reddunt QVINCTILIANVS *Declamat. VI.* et VIRGILIVS *Aeneid. X. v.* 557. *ſeqq.* Quibus Grotius addit, quod Deus *Ierem.* 22. tamquam poenam impiis minetur, quod ſepulturam non ſint habituri, ſed eſca futuri ſuium. *num.* 4. 5.

Sed et haec ratio non magni momenti eſt. Nam 1. non deterius eſt comedi a volucribus et feris, quam a vermibus. 2. Vtrumque facilius prohiberi poſſet per combuſtionem cadauerum. 3. Comminatio prophetica non tam ob conſequens eſt terribilis, quam ob antecedens. Nam defectus ſepulturae et cadauer obiectum feris beſtiis et volucribus eſt indicium mortis cruentae et violentae.

Inde ergo concludit Grotius, adeo eſſe officium boni viri, ſepelire mortuos, vt veteres 1. id non hominibus, ſed humanitati tribuant. 2. Vt nec inimicis deneganda ſit ſepultura. Prius non magni ponderis eſt. Quod enim humanitati tribuitur, id et hominibus tribuitur. Alterum verum eſt, ſed ex alia ratione, quia cadauera mortuorum non amplius ſunt obiectum irae et vltionis. Quis non rideret hominem ligneam ſtatuam verberantem? Et quid ſtultius eſt, quam iraſci mortuis? Notum eſt dicterium regis, cui ſuperbum hoſtis mauſoleum oſtendebatur, quique ſuadentibus amicis, vt illud deiiceret, reſpondit: vtinam vero omnes hoſtes mei ſub huius modi mauſoleis quieſcerent! *num.* 6.

§. 3.

Digitized by Google

§. 3.

num. 1. Hinc facile deciditur quaeſtio, *an et hoſtibus publicis debeatur ſepultura?* Id adfirmat Grotius, idque ſuo more et teſtimoniis et exemplis probat. Sic *n. 1.* adcumulat teſtimonia Appiani, Taciti, Dionis, Chryſoſtomi, et aliorum: Sed ratio paullo ante allegata ſufficit. Eſſet enim haec ira ſtolida et inuidia plus quam canina, mortuis hoſtibus iraſci, iiſque inuidere ſepulturam, qua nihil minus et minore ſumtu praeſtari poteſt.

Tamen et hic obſeruandum, quod paullo ante diximus, pleraque haec gentilium teſtimonia fluxiſſe ex falſa et erronea eorum opinione, quod inſepultorum manes quieſcere non poſſint.

num. 2. 3. Idem Grotius illuſtrat exemplis Herculis, Alexandri, Hannibalis, Pompeii, et aliorum, qui hoſtibus etiam bello occiſis hoc officium praeſtiterunt.

Et ne ſola exempla ex gentiliſmo proferre videatur, addit, apud Hebraeos etiam pontificem maximum, qui tamen nullum funus alias curare, nec mortuum tangere poterat, *Leu.* 21. 1. ſepelire debuiſſe cadauer, quod inſepultum reperiſſet. Immo Chriſtiani vel vaſa eccleſiae vendi permittebantur, vt alerentur pauperes et ſepelirentur mortui. AMBROS. *de offic. lib. II. cap.* 38.

num. 4. Sed vt vera fateamur, 1. haec exempla ad rem non pertinent. Quaeſtio enim non eſt de officio ſepeliendi mortuos, ſed de ſepeliendis hoſtibus publicis. 2. Exemplis facile alia exempla opponuntur. Vnde omnis argumentatio a ſimili et exemplo anceps eſt et periculoſa. Refert AENEAS SYLVIVS de Barbara, vxore libidinoſiſſima Sigiſmundi imperatoris, quod mortuo marito miniſtri ipſi ſuaſerint viduitatem perpetuam, addiderintque, ſic eam imitaturam columbellam, quae viduae mori ſoleant, illa autem reſponderit, et quidni potius imitarer paſſerculos? Sic ſimilia et exempla nihil probant, quia ſemper opponi poſſunt contraria.

Obſeruat hoc ipſe Grotius. Fatetur, exſtare exempla in contrarium, ſed addit, ea communi hominum iudicio damnari. Id facile concedo, modo etiam concedatur, exemplis ius non probari.

§. 4.

num. 1. Hactenus de hoſtibus: iam *de facinoroſis* quaeritur, *an et his ſepultura debeatur?*

Haud obſcure adfirmat Grotius, idque probat ex lege diuina, *Num.* 25. 4. *Deut.* 21. 23. 2. *Sam:* 21. 26. qua Deus iuſſerit et ligno ſuſpenſos ſub veſperam ſepeliri. Id quod tam religioſe obſeruatum nouimus a Iudaeis, vt nec Seruatori noſtro, quem ſummo odio perſequebantur, ſepulturam inuiderint.

Idem probat ex legibus ciuilibus *l.* 1. *C. de cadauer. punit. l.* 3. *C eod. l.* 2. *C. de religioſ.*

num. 2. 3. Obiici poſſet praxis. Nam nemo ignorat, cadauera ſaepe et olim, et nunc in furca exponi, vel in rota et patibulo in publico conſpectu relinqui ſolita. Sed diſputari poſſe, an id laudabile ſit. Contra laudatos fuiſſe ait, qui corpora punitorum ſepeliuerint. Obiici porro poſſet, Dauidem tamen non dubitaſſe caput Goliathi circumferre et oſtentui ſeruare. Sed reſpondet, id factum fuiſſe alienigenae, gentili, Dei contemtori et inimico.

Haec Grotius. Quid vero de tota controuerſia ſentiendum? Omnino exiſtimandum, non abſurdum eſſe, cadauera punitorum oſtentui exponere. Nam 1. cadaueri mortuo non fit hoc ipſo iniuria, quia mortuum eſt. 2. Nec hoc fit in poenam, quia mortuus nihil patitur, quum tamen poena debeat eſſe malum paſſionis. 3. Sed hoc exigit finis poenarum et ſalus rei publicae.

Nam

Digitized by Google

Nam ſupplicia ſumuntur a facinoroſis, vt alii deterreantur, ne ſimile quid committant. Quum vero pauciſſimi homines ſupplicium ſumi videant, nec quotidie ſumantur; quid abſurdum, ſi cadauera publice expoſita admonere iubeantur praetereuntes, in re publica non impunita manere ſcelera?

Ad argumenta Grotii facile reſpondetur. 1. Lex diuina ſingularem habet rationem, ne polluatur terra. Illa autem quae de pollutionibus hominum et terrae dicuntur in lege Moſaica, caerimonialia ſunt, adeoque nos non magis obligant, quam quae de animalibus puris et impuris dicuntur.

2. Ex legibus ciuilibus nec ius naturae non gentium probatur.

3. Exemplum Dauidis omnino repugnat doctrinae Grotii. Nam, ſi verum eſt, facinoroſos eſſe ſepeliendos, ſecundum ius gentium veriſſimum quoque erit, ſepeliri debuiſſe caput Goliathi. Ius gentium enim et naturae inter fideles et alienigenas non diſtinguit.

Rectiſſime ergo dixeris humanius quidem eſſe, et clementius, cadauera facinoroſorum ſepeliri, nec tamen peccare legislatores, qui ea publice in furca, rota, patibulo exponi iubent, ſi id ad deterrendos alios a ſimili facinore vtile videatur.

§. 5.

Regulae hic de ſepeliendis mortuis iam Grotius addit exceptionem, quaeritque, *an et iis, qui ſibi ipſis manus intulere, ſepultura debeatur?* num. 1.

Obſeruat hic Grotius, 1. ipſos Hebraeos his ſepulturam negaſſe, idque probat ex IOSEPHO *de bello Iud. lib. II. cap.* 25.

2. Hanc poenam eſſe rationi conſentaneam, quia alias irrogari non poſſit iis, qui mortem pro ſupplicio non habuerint.

3. Similia inſtituta aliarum gentium exſtare, quae eos, qui ſe occiderint, ſepeliri noluerint.

Sed et hic aberrare videtur Grotius, dum haec inſtituta ad poenam refert. An puniri poſſunt mortui, qui nihil ſentiunt, nihil patiuntur? An non ſatis grauem poenam ſubierunt, qui ſe ipſos occiderunt, et praeterea aeterni ſupplicii periculum adierunt? Ergo potius dicendum, poſſe ſalua iuſtitia horum cadauera inſepulta relinqui, vt aliis terrori ſint, ne ſimili modo in propria viſcera faeuiant.

Ea occaſione diſputat Grotius, *an iure naturae liceat, ſe ipſum occidere?* num. 2.
Id merito negatur, quamuis id auctor non indoctus ſingulari libro, quem *βιοθάνατον* inſcripſit, probare voluerit, et in ſe ipſo paullo poſt triſte experimentum coeperit. Nam

1. Vitam non a nobis habemus, ſed a Deo. Ergo non noſtra eſt, adeoque nec poteſtati noſtrae ſubiecta.

2. Recta ratio nobis inculcat conſeruationem noſtri. Ergo prohibet deſtructionem.

3. Lex diuina naturalis aeque, ac poſitiua, iubet nos amare proximum, tamquam nos ipſos. Ergo et nos amare debemus tamquam proximum. Atqui proximum occidere nefas eſt. Ergo et nos ipſos.

4. Mors voluntaria ſemper proficiſcitur ex impatientia, deſperatione, incredulitate, adeoque effectus horum vitiorum non melior eſſe poteſt, quam cauſſa.

5. Denique ea ſtultitia nulla eſt maior. Quaenam enim ſtultitia eſt, ne moriare mori? inquit eleganter Martialis.

Illuſtrat hoc Grotius eleganti obſervatione. Quod Hebraei mortem vocarint *ἀπόλυσιν*, dimiſſionem. Vti et Simeon *Luc.* 2. 29. dicit: *nunc dimittis ſeruum tuum in pace*. Cur ita locuti ſunt Hebraei? Vt oſtenderent, num. 3.

Digitized by Google

mortem a Deo exſpectandam, nec ex ſtatione diſcedendum prius, quam a ſummo imperatore, Deo, auocemur et dimittamur.

num. 4. Sed Hebraei tamen vnum caſum excipiunt, quo defendi poſſe exiſtimant αὐτοχειρίαν, ſi videat homo, vitam ſuam dedecori fore Deo. Hoc colore enim defendunt mortem voluntariam Simſonis et Saulis. Addit Grotius exemplum Kazis 2. *Maccab.* 19. 37. et Chriſtianorum quorumdam, quorum meminit Auguſtinus, manus ſibi inferentium, ne tormentis adacti Chriſtum abnegarent.

Sed neſcio, an haec exceptio facile defendi poſſit. 1. Simſonis exemplum eſt typicum. Ita rem diſpoſuit prouidentia diuina, vt Simſon morte ſua mortem Chriſti adumbraret. Ex typicis vero regulae morales deſumi non poſſunt. An quis regulam moralem petat ex fratre Iacobi fratris benedictionem doloſe intercipiente?

2. Saulis et Chriſtianorum illorum exempla admodum ambigua ſunt, nec certum an laudanda. Id vero certum, hos quoque, qui manus ſibi conſciſcunt, quia vitam ſuam dedecori fore exiſtimant Deo, incredulos et deſperabundos eſſe, nec fiduciam in Deo collocare, qui facile etiam ex ignominia noſtra gloriam ſuam amplificare poteſt.

num. 5. Hactenus de propricidis, quibus ſepultura ex inſtitutis multarum gentium negatur. Eiuſdem generis exceptio eſt altera. Nam nec ſacrilegos ſepeliri patiebantur Graeci, ceu ex Diodor. Sic. *lib. XVI.* probat Grotius. Id quod ipſe Grotius non improbat.

Inde vero contra ipſum Grotium argumentamur quod ſi iniuſtum non eſt inſepultos relinqui propricidas et ſacrilegos, nec iniuſtum ſit, inſepultos exponi facinoroſos alios.

§. *6.*

Vidimus itaque, quae obligationes ex Grotii ſententia e iure gentium deſcendant, nempe iura legationum et ſepulturae. Hujus generis et alia quaedam eſſe ait, veluti vſucapionem, ſucceſſiones ab inteſtato, contractus. Sed rectius dixiſſet, pleraque haec ex iure naturae eſſe. Iuris naturalis ſunt contractus et ſucceſſiones ab inteſtato. Iuris quoque naturalis eſt, vt qui longo tempore rem ſuam neglexit, et pro derelicta habuit, domino ſuo excidat.

Obiicit Grotius, tametſi haec iuris naturae ſint, tamen accipere firmitatem ex lege humana.

Sed reſp. id verum eſſe, ſed non de iure gentium, verum de legibus ciuilibus, quae in vſucapione tempus legitimum, in contractibus formam et modum contrahendi, in ſucceſſione ab inteſtato gradus definire ſolent. Vnde et haec omnia admodum varia eſſe ſolent apud gentes diuerſas.

CAPVT XX.

DE POENIS.

§. 1.

num. 1. SAepius monuimus *lib. II.* hujus operis agi de cauſſis belli iuſtificis, quarum tres ſtatuit Grotius, 1. defenſionem, 2. exactionem eius, quod nobis debetur, et 3. poenam. Vid. *lib. II. cap.* 1. §. 2. Quum ergo prolixe

ſixe hactenus egerimus de defenſione, nec non de eo, quod noſtrum eſt, vel nobis debetur, eaque occaſione de variis adquirendi modis, variiſque titulis diſſeruerimus: proximum eſt, vt iam tertiam quoque belli cauſſam expendamus, quam praeter Grotium, vix quiſquam doctorum iuris naturae admittit. Nobis iam agendum

1 *de natura poenarum*, §. 1-17.

2. *an omnes actiones vitioſae puniendae*, §. 18-27.

3. *quomodo poenae aeſtimandae*, §. 28-37.

4. *de bello in poenam indicto*. §. 38. *ad fin.*

I. Naturam poenarum primo ſiſtit definitio, ex qua deinde variae quaeſtiones ſoluentur. Grotio *poena eſt malum paſſionis, quod infligitur ob malum actionis*. Sed ſi haec definitio admittatur, nihil diſcriminis erit inter poenam et vindictam priuatam. Sane et haec eſt malum paſſionis, quod infligitur ob malum actionis. Et tamen inter hanc et illam multum intereſt. Nam poena eſt licita, vindicta priuata prohibita: qui illam non infligit, iniuſtus aliquando eſt, qui hanc repetit, ſemper iniuſtus, et poena dignus eſt.

Quare ſi definitioni Grotii addideris verba, *a ſuperiore*, tunc illa recte ſe habebit omnino. Dicimus eſſe.

1. *malum paſſionis*. Atqui aliquando poenae loco iniungitur actio, e. g. operae publicae, onus remos ducendi. Reſp. tunc eae actiones non ſunt poena, ſed paſſio illa vel moleſtia, quam inde reus ſentit.

2. *Malum, quod infligitur ob malum actionis*. Ergo vbi quis malum ſentit ſine praeuio reatu: id poenae nomen haud meretur. Huc pertinent, qui ob mutilationem a ſacerdotio arcebantur.

3. *Malum infligendum a ſuperiore*. Alias enim, vt diximus, eſſet vindicta priuata. Poſſet obiici, Deum tamen vnicuique Iudaeo permiſiſſe, vt ſupplicium ſumere poſſet ab idololatra: et hodie priuatis licere occidere fures nocturnos, adgreſſores, latrones, cet. Sed reſp. 1. ius puniendi ſuperior demandare poteſt priuato, e. g. apud nos carnifici: potuit ergo Deus etiam priuatis mandare exequutionem poenae idololatris irrogatae: inde vero non ſequitur, vt par in parem habeat ius puniendi, etiam ſine ſpeciali hac ſuperioris permiſſione. 2. Caedes furis, adgreſſoris, latronis proprie non eſt poena, (nam ea licita eſt, etiamſi e. g. adgreſſor furioſus ſit, vel in perſona erret,) ſed defenſio.

Ex hac ergo definitione fluit, poenam iure optimo infligi. Nam 1. malum paſſionis pro malo actionis inflictum nihil aliud eſt, quam ius talionis. Quid iuſtius eſt, vt qui malum fecit, malum ferat. *num. 2.*

2. infligitur a ſuperiore, cuius eſt omnem iniuriam cohibere a ſubditis. Id fieri ſine poena non poſſet. Si ergo iuſtum eſt, magiſtratus iniuriae arcendae cauſſa inſtitui: iuſtiſſimum quoque omnino erit, eos punire noxios. Si enim finis iuſtus eſt, iuſta quoque erunt media, ſine quibus finis obtineri nequit.

Obiici porro definitioni poſſet, Deum tamen aliquando punire ſine praeuia culpa. Caſtigat etiam pios, immo hos ſaepe magis vexat poena, quam impios. Ergo aut iniuſte tunc Deus agit, aut falſum eſt, poenam eſſe malum paſſionis, cet. Sed reſp. 1. falſum eſſe, quod vmquam Deus puniat ſine culpa. Quis enim tam pius eſt, vt ſine peccato ſit? 2. culpam aliquando latere, ſed eam non minus poena dignam, ac manifeſtam. 3. Differre caſtigationem et poenam. Nam illa et innocentibus irrogatur, vt cautius *num. 3.*

 mer-

mercari diſcant: haec non niſi noxiis. E. g. furioſus, qui damnum dedit, reuera non peccauit. Et tamen caſtigari poteſt, ne in poſterum ſimile damnum det, at puniri nequit. Ita et Deus pios caſtigat, vt emendet, non punit, vt perdat.

§. 2.

num. 1. Quaeritur primo, *vtrum ad iuſtitiam expletricem, an ad attributricem pertineat poena? Iuſtitia expletrix* tribuit, quod iure perfecto debetur: *attributrix*, quod imperfecto, ex regulis honeſti et decori. Vnde ergo poena naſcitur?

Plerique eam referunt ad iuſtitiam attributricem ex duplici ratione, 1. quia in poenis obſeruetur proportio geometrica, id eſt, qui vnum delictum commiſerunt, non eadem omnes poena adficientur, ſed maiore alii, alii minore, pro ratione meriti. Iam vero Ariſtoteles iuſtitiam diſtributiuam vel attributricem vocat, vbi obſeruatur proportio geometrica. 2. Quod poena a toto parti detur. Id recte intelligendum. Thomas de Aquino et alii Ariſtotelici dicunt, inter iuſtitiam attributricem et expletricem hanc eſſe differentiam, quod in expletrice priuatus agat cum priuato: in attributrice res publica cum priuato. Ergo poenas pertinere putant ad attributricem: contractus ad expletricem.

Sed reſp. Grotius 1. falſum eſſe, proportionem hanc eſſe geometricam, 2. falſum, eam in ſola locum habere iuſtitia attributrice. Quotieſcumque enim ad rem, non ad perſonam reſpicitur, toties haec proportio eſt arithmetica. Sic e. g. minus ſoluo mercatori pro panno viliore, plus pro ſubtiliore: quis dixerit, hanc eſſe proportionem geometricam, quum non ad perſonam mercatoris, ſed ad rem vel mercem reſpiciam? Huius modi proportio etiam a iuſtitia expletrice obſeruatur.

num. 2. Ad 2. falſum eſſe, quod iuſtitia attributrix detur a toto parti, in eaque rei publicae res ſit cum priuato. Idem enim etiam in expletrice contingere poteſt. E. g. res publica poteſt cum priuatis, publicanis contrahere. Hic res eſt toti cum parte, et tamen contractus pertinent ad iuſtitiam expletricem. Praeterea falſum quoque eſt, in poenis ſemper rem eſſe toti cum parte, rei publicae cum priuatis. Nam et priuatus a priuato iure poenam repetit, modo ſit ſuperior. Sic e. g. pater punit filium, paedagogus diſcipulum, dominus ſeruum.

num. 3. 4. Quid ergo ad quaeſtionem ipſam reſpondendum? Diſtinguendum eſſe inter punientem, et eum, qui poenam ſuſtinet. Quod ad poſteriorem attinet, ille obligatus eſt ad poenam iure perfecto, adeoque ex iuſtitia expletrice, 1. quia iam ſuperiore paragrapho diximus, iuſtiſſimam eſſe talionem, vt malum ſentiat, qui malum fecit; 2. quia ipſe reus peccando in poenam tacite conſenſit. Scit enim reus legem actum prohibere, ſcit eamdem hoc vel illud ſupplicium minari. Dum ergo nihilominus peccat, tacite conſenſit in hanc poenam, adeoque iuſtiſſime et iure perfecto ex conſenſu ſuo tenetur.

At puniens ad infligendam poenam obſtrictus eſt ex iuſtitia attributrice. Ergo non iniuſtus eſt, ſi poenam remittit, ſed mitior aequo. Immo poſſunt eſſe iuſtiſſimae cauſſae poenam vel remittendi, vel minuendi, vel intendendi prout perſonae vel aliae circumſtantiae id exigunt. Haec niſi adcurate obſeruentur, facile in varios errores quis incidere poſſet.

§. 3.

num. 1. Iam quaeritur ſecundo, *quis habeat ius puniendi?* Reſp. auctor, hoc ſubiectum puniens a iure naturae non determinari. Naturae quidem conuenientiſſimum eſſe, vt fiat a ſuperiore, ſed tamen id non eſſe abſolute neceſſarium.

Sed

Sed hic maxime errat Grotius. Nam 1. ſi naturae conueniens eſt, ſuperiorem ſumere ſupplicium, qui fieri poteſt, vt ius naturae non determinet, cuinam ius puniendi ſit? Ius naturae ſane inculcat id, quod naturae eſt conueniens. 2. Certiſſimum eſt, neminem punire niſi ſuperiorem. Nam qui poenas reſtituere et ſancire poteſt, ei et ius eſt illas infligendi. Atqui prius poteſt ſolus ſuperior. Ergo et poſterius.

Vnde facile patet, quid ſentiendum de obſeruatione Grotii, quod nocens *num.* 2.
non poſſit punire nocentem. Haec doctrina plane nullius momenti eſt. Fingamus rem publicam, cuius rector omnibus vitiis coopertus et contaminatus eſt: in ea ſane re publica tunc nullum vitium, nullum delictum poterit puniri.

Ergo diſtinguendum inter iuſtum et honeſtum. Ex regula iuſti ius puniendi habet ſuperior, ſiue virtute, ſiue vitiis ſit conſpicuus. Et hinc adulter conqueri non poteſt de facta ſibi per poenam iniuria, ſi vel maxime princeps vel iudex eiuſdem delicti ſuſpectus ſit.

Si autem quaeritur, an honeſtum ſit, eum, qui punit, propria culpa redargui: omnino id adfirmandum. Non ergo peccat vitioſus magiſtratus, quod punit, ſed peccat, dum ipſe ſimilia committit. Et ita intelligenda verba Servatoris et Paulli apoſtoli a Grotio allegata.

§. 4.

Tertia quaeſtio eſt, *quis ſit finis poenarum?* Haec doctrina ideo neceſſaria eſt, quia ex fine deinde fluunt officia circa poenas obſeruanda. Hic primum ſpurii fines remouendi. Poenae ergo finis non eſt

I. Satisfactio iuſtitiae diuinae debita. Quod facile poteſt demonſtrari. Nam 1. iuſtitia Dei eſt infinita, adeoque per poenam finitam illi ſatis fieri nequit.

2. Si hic eſſet poenarum finis, iniuſtum eſſet, vllam poenam remittere. Atqui omnes fatentur, aliquando clementiae laudem mereri, qui poenas remittunt. Immo aliquando peccarent imperantes, ſi mala quaedam poenis perſequerentur, e. g. haereſin, vitia interna, ambitionem, auaritiam, cet. (*)

Obiici poſſet, at Deum tamen poenas infligere, vt ſatis faciat iuſtitiae *num.* 2.
ſuae. Reſp. diſtinguendum inter poenas temporales et aeternas. Temporales Deus non eo fine infligit improbis, vt ſatis faciat iuſtitiae ſuae, (ſic enim poenae non poſſent eſſe temporales, ſed potius aeternae eſſe deberent et infinitae,) ſed vt emendet homines. At aeternarum poenarum omnino is finis eſt, vt ſatis fiat iuſtitiae ſuae, quod prolixe probat Grotius.

At inde non ſequitur, vt idem finis ſit poenarum humanarum. Potius argumentamur:

Solae poenae aeternae infinitae ſatis faciunt iuſtitiae diuinae.
Homines non infligunt poenas aeternas.
Ergo nec poenae humanae ſatis faciunt iuſtitiae diuinae, adeoque nec is finis eſſe poteſt poenarum humanarum.

Spurius quoque finis eſt II. ſola vltio. Nam 1. omnia officia ſummi im- *num.* 3.
perantis debent reſpicere ſalutem rei publicae, ad quam vero nihil facit vltio. 2. Inhumanum eſt, ſolo delinquentis dolore paſcere velle animum.

Et hinc eleganter SENECA, *lib. I. de ira. cap. 12. exſequar, quia oportet, non quia dolet*, et *lib. II. cap. 32. ad vindictam veniendum, non quaſi dulce ſit vindicare, ſed quaſi vtile*, § 5.

(*) Nimis abſolute dictum illud eſt, *hæreſin non ſubiici pœnis Principum*; quaſi aut poſſint aut debeant Principes in Regno tolerare perduelles, qui novis opinionibus publicam fidem ac Religionem perturbare audent, & Societatem factionibus religioſis commovere, & cives erroribus, quos *non audiverunt Patres eorum*, impune imbuere contra jus publicæ tranquillitatis & pacis; præter alia quae alibi a nobis adnotata ſunt.

Digitized by Google

§. 5.

num. 1. In hac paragrapho vlterius illuſtrat Grotius, et inprimis obiectionem remouet. Nimirum veteres philoſophi fere conſentiunt, 1. nihil eſſe vindicta ſuauius, 2. eam voluptatem oriri ex principio homini cum beſtiis communi, adeoque non malam vel iniuſtam eſſe poſſe. Varia veterum loca eo pertinentia colligit Grotius, tum hoc *n.* 1. tum in notis.

Sed facile reſp. 1. non omne, quod homini ſuaue et iucundum eſt, ideo quoque bonum eſt et iuſtum. 2. Nec quod ex principio homini cum beſtiis communi naſcitur, laudandum. Nam ſic et ſcortatio, adulterium, aliaque huius generis delicta carnis poſſent excuſari. 3. Potius recta ratio docet, mentem debere adfectibus dominari, inhumanumque eſſe, indulgere vindictae. 4. Hanc voluptatem rationi etiam ideo aduerſari, quia ſaepe fertur in res inanimatas, beſtias, homines innocentes.

num. 2. Addit Grotius 5. hanc vindictae cupiditatem non modo Chriſtianos, ſed et paganos doctores paullo cordatiores improbare. PAVLLVS: *ne vlciſcimini vos ipſi, cariſſimi, ſed locum date irae Dei.* CHRISTVS: *diligite inimicos veſtros, benedicite maledicentibus vobis, benefacite odio proſequentibus vos, precamini pro vos laedentibus.* Similia ex Seneca, Maximo Tyrio, Plutarcho colligit Grotius. Ergo ſi quidam philoſophi ſuauitatem vindictae laudarunt, iis facile opponi poſſunt contraria meliorum ſuffragia.

num. 3. 6. Cupiditas vindictae eſt iudicium animi exigui, et a ratione parum inſtructi. Nam a) eius modi homo adhuc adfectibus ſuis indulget b), maxime in eo praedominatur temperamentum melancholico-ſanguineum, quae mixtura plerumque ſtultos facit homines.

Hinc videmus, plebem vindictae cupidiorem eſſe, quam viros politicos, immo et principes bene inſtructos, quorum plerumque ſymbolum eſt: *qui neſcit diſſimulare, neſcit imperare.* Conſideretur locus elegantiſſimus Iuuenalis.

Quis vero dixerit, ex voluptate non prudentiſſimorum hominum, ſed ſtultorum iudicandum eſſe, quid naturam humanam deceat?

num. 4. Vnde ex his rationibus recte colligit Grotius, finem ſpurium poenarum eſſe vltionem.

§. 6.

num. 1. Videbimus iam de fine genuino poenarum. Obſeruat Grotius', Platonem in *Gorgia* et Taurum philoſophum duas ſtatuiſſe poenarum ſpecies, alias enim infligi videri *emendationis cauſſa*, vt ſi furtum primum ictu fuſtium vindicatur; hac enim caſtigatione fur non perimitur, ſed admonetur, vt in poſterum cautius mercari diſcat, vnde et haec poena eleganter in *l.* 7. *D. de poen.* vocatur *fuſtium admonitio:* alias *exempli cauſſa*, e. g. ſi fur laqueo ſuffocatur, tunc enim fur non emendatur, ſed perimitur; aliis tamen exemplo eſt, ne ſimile delictum admittant.

Addit Taurus tertiam ſpeciem, nempe poenam, quae *τιμωρίας* vel *ſatisfactionis cauſſa* infligitur, e. g. ſi is, qui alteri iniuriam verbalem intulit, damnatur ad palinodiam, vt omnem iniuriam recantet, et ſe mentitum eſſe publice fateatur.

num. 2. Vnde colligit Grotius triplicem eſſe poenarum finem: *νουθεσίαν* vel *emendationem*, *τιμωρίαν* vel *ſatisfactionem*, et *κόλασιν*, ſeu *exemplum*, vel, quod perinde eſt, in poenis reſpici vel ad vtilitatem peccantis, aut ad vtilitatem laeſi, aut ad vtilitatem ipſius rei publicae.

§. 7.

num. 1. Primus ergo et praecipuus poenarum finis eſt *emendatio*. Nullum eſt enim me-

medium emendandi homines improbos certius et efficacius, quam poena. Id eleganter probat Grotius.

Omnis peccandi conſuetudo frequentibus actibus peccandi contrahitur: frequentia iſta actuum id operatur, vt peccatum dominetur voluntati, et mens ex peccato voluptatem percipiat. Ea voluptas vero non poteſt in mente exſtingui, niſi contrario dolore, cuius memoria ita adficiat animum, vt quis malit voluptate carere quam denuo iſtum dolorem ſubire. Dolor iſte infligitur per poenam. Ergo poena eſt medium emendandi.

Sed diſtinguendum tamen inter emendationem moralem et ciuilem. Illa ipſam mentem ſanat, haec tantum actus prauos externos impedit. Illa ex poenis non ſperanda, haec exſpectanda omnino.

Quum ergo hic finis tam bonus et praeclarus ſit, quaeritur, *quis huius modi poenas poſſit irrogare?* Et reſpondet, vnumquemque id poſſe, modo paribus vitiis non teneatur. Sed id falſum eſſe, ipſe paullo poſt agnoſcit. Addit enim, caſtigationem quidem verbalem ab vnoquoque fieri poſſe, non autem verbera vel alia remedia corporis adflictiua infligi, niſi ab iis, quibus leges concedunt hanc facultatem caſtigandi. *num. 2.*

Enimuero ita denuo prodit errorem Grotius, quod puniendi ius vnicuique concedit. 1. Si id verum eſſet, liceret etiam vnicuique peccantem verberibus, aliiſque modis coercere. 2. Si hoc iis conceditur tantum, quibus leges id ius tribuunt, ius puniendi competit ſuperioribus dumtaxat, vt parentibus, praeceptoribus, magiſtratibus. Accedit 3. quod verbalis caſtigatio proprie non eſt poena, quia non eſt malum paſſionis cum dolore conjunctum, ſed dehortatio amica cum multa beneuolentiae teſtificatione coniuncta.

Quaerit autem Grotius, *an poena νουθετικὴ ad emendationem comparata etiam ad mortem porrigi poſſit?* Id recte negat. Nam qui deſtruitur, et perimitur, is non emendatur; quia mortuo nulla eſt occaſio malefacta virtutibus emendandi. *num. 3.*

Eatenus tamen poteſt dici emendari damnatus ad mortem, qui ſatius habetur hominem inemendabilem non viuere, quam viuum nouis quotidie ſceleribus ſe polluere. Sic Chriſtus ipſe dixit, melius quibuſdam eſſe, ſi numquam fuiſſent nati. *Marc.* 14. 21.

Quamuis vero haec recte ſe habeant: id tamen intelligendum tantum eſt de hominibus inemendabilibus, de quibus IOANNES 1. *Epiſt.* 5. 16 dicit, *eos ad mortem peccare, et ne orandum quidem pro iis eſſe*. Quum vero caritas Chriſtiana vix patiatur de cuiuſquam hominis emendatione deſperare: hinc omnino rariſſime hanc obſeruationem locum habere ipſe Grotius agnoſcit. *num. 4.*

§. 8.

Alter finis poenarum eſt *ſatisfactio*, vel vtilitas eius, qui laeſus eſt a peccante. Sed id recte intelligendum. Non enim ea ſatisfactio conſiſtere debet in voluptate, ex peccantis dolore percepta, (hanc enim voluptatem inhumanam eſſe, iam ſupra demonſtrauimus): ſed in ſecuritate, vt inde certus eſſe poſſit laeſus, ſibi non eadem in poſterum imminere. Id fit tripliciter. *num. 5.*

1. Si tollatur, qui deliquit, vel ſupplicio extremo, vel damnatus ad vincula perpetua, vel in exſilium eiectus.

2. Si vires nocendi ei auferantur. E. g. ſi quis diuitiis fretus, alios iniuriis laceſſivit, et a magiſtratu mulcta grauiore ad egeſtatem redigitur. Pertinet huc exemplum Lutatii Veratii apud GELL. *Noct. Attic. lib. XX. cap.* 1.

3. Si malo ſuo dedoceatur delinquere. E. g. miniſter eccleſiae crebris obiurgationibus debacchabatur in magiſtratum. Admonitus reſpondebat, id ſui offi-

officii eſſe, nec vllo periculo ſe deterreri ab illo exſequendo. Magiſtratus ipſi tranſmiſit reſcriptum, ſi in poſterum vel mentionem faceret magiſtratus obiurgandi cauſſa, ſe ei centum florenos de ſalario detracturum. Id quum ſemel et iterum fieret, ſtatim coepit cautius mercari. Malo enim ſuo dedocebatur delinquere.

num. 2. Iſte poenarum finis itidem Grotio tam bonus videtur, vt ab vnoquoque priuato huius modi poena infligi poſſit. Vnde probat.

1. *Id in ſtatu naturali rectae rationi haud repugnare. n. 2. 3.*
2. *Idem in ſtatu ciuili eſſe abrogatum. n. 4.*
3. *Veſtigia tamen quaedam iuris antiqui etiamnum ſupereſſe. n. 5. 6.*

I. Primam theſin Grotius demonſtrat 1. hoc argumento, quod vnicuique liceat iure naturae omnem vim et iniuriam a ſe propulſare, adeoque et vindictam vel vltionem eo nomine ſumere ab aduerſario. Id quod teſtimoniis Ciceronis et Mithridatis apud Iuſtinum illuſtratur. Deinde idem probat ſuo more,

num. 3. 2. Ex conſenſu gentium. Apud Ebraeos Simſon vltionem ſpirabat adverſus Philiſtaeos, quia ſibi fecerant iniuriam. Apud Graecos Plataeenſes et Demoſthenes profitentur, ius hoc eſſe commune, vt liceat vlciſci hoſtilia parentem. Ita et Carthaginenſes, ita et Germani veteres ratiocinati ſunt. Adeoque non dubitandum, quin vltio vel poena ſatis factionis cauſſa inflicta ſit iuris gentium.

Sed multa hic animaduerſionem merentur. Nam 1. vltio non eſt poena, ſed medium vel cogendi alterum ad pacem, vel illum viribus exuendi, ne nobis nocere poſſit. Hinc facile fatemur, in ſtatu naturali ob quamcumque laeſionem bellum ſuſcipi poſſe, idque tamdiu continuari poſſe, donec alter vel damnum reſarciuerit, vel ad incitas redactus ſit: verum quis dixerit, gentem tunc a gente puniri, niſi improprie loqui velimus? 2. Exemplum Simſonis nihil ad rem facit. Hic enim non viuebat in ſtatu naturali, ſed in ſtatu ciuili, eiuſque bella aduerſus Philiſtaeos defendi non poſſent, niſi ſpeciali Dei iuſſu et ductu Spiritus S. illa ſuſcepiſſet. Ergo fatemur quidem in ſtatu naturali vnumquemque alterum hoſtilia parantem vlciſci poſſe, ſed negamus hanc eſſe poenam, quae ſemper conceptum ſuperioritatis inuoluit.

num 4. II. Illud vero rectius obſeruat Grotius, ius hoc vlciſcendi priuatis in ſtatu ciuili fuiſſe ademtum. Nam 1. in ſtatu naturali ideo vltio conceditur, quia deſunt iudices, quorum auxilio homines vtantur. Atqui hi non deſunt in ſtatu ciuili. 2. Quia ſic numquam tranquilla futura eſſet res publica, ſed vere bellum omnium in omnes naſceretur, ſi manu rem gerere poſſint priuati. Et hinc videmus vltionem priuatam omnem prohiberi, adeoque multo minus parem a pari poenis adfici poſſe in ſtatu ciuili. Ergo et hic ſemper poena infligenda a ſuperiore.

num. 5. III. Oſtendit Grotius, quaſdam eſſe exceptiones, id eſt, caſibus nonnullis et priuatos vltionem & poenam ſumere poſſe.

1. In locis, vbi iudicia ſunt nulla, vt in mari. Hic vnuſquiſque poteſt aduerſus piratas non modo ſe defendere, ſed etiam iniurias vlciſci, eos vita et rebus ſpoliare. Sic Iulius Caeſar adhuc priuatus piratas cruci ſuffixit.

2. In extremo periculo, e. g. ſi me hoſtis in via publica gladio adgrediatur, meque in extremo periculo videam conſtitutum.

num. 6. 3. Quaedam leges adhuc plus indulgent. Sic apud Moſchos vnuſquiſque vltor ſibi eſt, modo prius iudicem adierit. Apud Germanicae originis gentes plerumque controuerſiae ſingulari certamine finiebantur. Veteres Hebraei per-

permittebant proximo occiſi agnato, vt poſſet occidere homicidam vbicumque repertum, modo ne in aſylo quodam habitaret. Simile quid apud veteres Graecos fuiſſe receptum, et Grotius hic probat, et multo prolixius Feithius in *Antiquitatibus Homericis*.

Sed quamuis haec omnia vera ſint, tamen 1. et ſic proprie non poena infligitur, ſed vindicta ſumitur, quas differre iam antea demonſtrauimus, 2. Haec omnia fiunt per modum belli, non per modum iudicii, quo poenae infligi ſolent. Hinc quamuis priuato nautae liceat piratas vlciſci, neſcio tamen, an poenam effugeret, ſi captos latrones vellet ad mortem condemnare, et ſupplicio priuatim adficere, niſi id ſummi imperantes expreſſe permittant. Vnde Caeſaris factum non ab omnibus probatur. Debuiſſet enim captos offerre magiſtratui.

§. 9. 12.

Tertius finis eſt *vtilitas communis rei publicae, vel exemplum*. Ideo enim ſaepe infliguntur ſuprema ſupplicia, 1. vt reliqui ſubditi aeque, ac peregrini, videant, non impune in re publica noſtra delinqui, 2. vt alii diro iſto poenarum genere deterriti, ſibi a ſimili infortunio caueant. Semper enim plebs magis ſenſu quam rationibus flectitur, et magis attendit huius modi tragoediis admonita, quam ſi mille leges ferrentur. Et hinc facile redditur ratio, 1. cur non intra carceres, ſed publice in omnium conſpectu ſupplicium ſumatur, 2. cur corpora damnatorum in patibulis, rotis, et furcis publico conſpectui exponantur, quod ſupra probare non videbatur Grotius. num. 1.

Has quoque poenas infligendi ius omnibus commune eſſe, adfirmare non dubitat auctor in ſtatu naturali, idque probat variis argumentis, 1. quia ex ſententia Tullii, Horatii, et Euripidis ſapiens nemo priuatus ſit, ſed ſemper magiſtratum veluti gerat, 2. quia iure naturae fas ſit, id quod noxium eſt, tollere. Sic licet occidere ſerpentes, leones, aliaſque feras, quidni etiam homines improbos, a quibus nemo ſecurior eſt, quam a ſerpentibus et leonibus. num. 2. 3.

Sed fatemur quidem poſſe in ſtatu naturali homines noxios de medio tolli per modum belli ſiue offenſiui, ſiue defenſiui, non autem per modum poenae, quia in ſtatu naturali nulla eſt ſuperioritas. Rationes Grotii parum ad rem faciunt. Nam 1. ſententia Ciceronis, Horatii, Euripidis, Stoica eſt. Hi dicere ſolebant, ſolum ſapientem eſſe regem, principem, magiſtratum, dominum, ſubditum, ſeruum et omnia, non actu ſcilicet, ſed potentia, quia in his omnibus ſapienter perſonam ſuam repraeſentet. 2. Iure naturae fas eſt occidere noxia tamquam hoſtes, non tamquam peccantes, qui ſoli poenam merentur. Sic ſerpentes, ferae beſtiae, furioſi non peccant, et tamen eos, ſi aliter periculum euadere non licet, recte occidimus etiamnum.

Concedit tamen et hic auctor hoc ius hodie priuatis in ſtatu ciuili fuiſſe ademtum, 1. quia poena inquiſitionem requirat, ad quam non omnes vel prudentia vel aequitate ſufficiente inſtructi ſunt, 2. quia aeſtimatio poenae magnam prudentiam et aequitatem requirat, quam non vnuſquiſque praeſtabit. Addo 3. quia nulla eſt poena ſine lege, nulla lex ſine legislatore, nullus legislator, niſi qui ſuperior, ergo et poena non poteſt exempli cauſſa, niſi a ſuperiore infligi. num. 4.

Denique veſtigia quaedam huius iuris etiamnum ſupereſſe docet. A. 1. in locis vbi iudicum auxilium non eſt ſperandum. De quo caſu iam ſupra dictum. 2. In quibuſdam in delicto deprehenſis, e. g. iure Hebraeo licebat priuato occidere idololatram Iudaeum: iure Romano maritus recte occidebat adulterum domi ſuae in delicto deprehenſum. Reſp. haec vltio permittitur a num. 5. 6.

Digitized by Google

lege, adeoque genere a ſuperiore per priuatas perſonas infligitur. 3. In caſtigatione domeſtica liberorum et ſeruorum, quae ſaepe vſque ad necem apud quaſdam gentes pertingebat. Reſp. Ergo tunc poenae infliguntur a ſuperioribus, et permiſſu ſuperiorum. Vnde et parentibus dominiſque non fit iniuria, ſi eorum ius reſtringatur ad modicam coercitionem, ceu hodie vbique gentium fieri animaduertimus.

§. 10.

num. 1. Perſuaſit ſibi hactenus Grotius, poenas poſſe ab vnoquoque infligi iure naturae etiam a priuato. Quam parum id probarit, ad ſingula eius argumenta vidimus: iam vero porro quaerit: an lex euangelica priuatis et paribus indulgeat ius puniendi?

Et primo quidem recte adfirmat, poenas a parentibus dominiſque inflictas, modo intra aequitatem ſubſiſtant non repugnare euangelio. Sed huius rei ratio facile ex ipſa definitione noſtra petitur. Parentes enim et domini ratione liberorum et ſeruorum ſunt ſuperiores, et tales quidem, quibus directio familiae legibus permittitur. Ergo euangelium iis ius puniendi non magis adimere potuit quam magiſtratibus.

nu. 2. 3. 4. At vltionem inter pares Euangelio prohiberi, ipſe concedit Grotius. Idque demonſtrat 1. a minore ad maius argumentando, quia ne quidem Lex Moſaica vltionem probet *Leuit.* 19. 17. *Exod.* 23. 4. 5. 2. dictis Chriſti, *Matth.* 5. 44. *ſequ.* vbi tamen fallitur Grotius, quod ex praecepto Chriſti, ne iudicem quidem ſalua conſcientia adiri poſſe exiſtimat, quamuis eamdem ſententiam foueat TERTVLLIANVS *lib. IIII. adu. Marcionem*, cuius verba prolixe recenſentur. Nam 1. Chriſtus non tollit politiam, 2. ita conſiſtere non poſſet res publica, ſi impune improbi poſſent probos vexare, Vexarent autem impune, ſi his non liceret adire iudicem, 3. Ipſum euangelium iudicum officium probat. *vid. Rom.* 13. At id fruſtraneum eſſet, ſi haud liceret iis auxilium implorare.

num. 5. Ceterum ex hoc teſtimonio Tertulliani colligit Grotius 1. Chriſtianis vltionem non fuiſſe permiſſam, 2. ne Hebraeis quidem ſemper fuiſſe permiſſam. Nam vltionem putat eſſe duplicem, aliam ſumi ex odio erga peccantem, aliam tantum in futurum cauere.

Priorem Hebraeis fuiſſe prohibitam probat 1. ex *Leuit.* 19. 17. *Non adſeruabis odium aduerſus proximum.* 2. Ex teſtimonio Philonis, qui in legatione ad Caium, quum Iudaei ab Alexandrinis grauiſſimis eſſent vexati perſequutionibus imperatorem ita adloquebatur: Non delectamur, o Domine, vltione de inimico, nam ex ſacris legibus didicimus hominum miſereri. 3. A minore ad maius, quia ipſi gentiles huius vindictae inhumanitatem agnoſcebant. Elegans locus Claudiani huc pertinens extat apud Claudianum.

nu. 6. 7. Immo et vltio, quae in futurum cauet, Chriſtianis fuit prohibita, Hebraeis autem, vt ſupra diximus, permiſſa. De Chriſtianis res clara eſt ex *Luc.* 17. 3. vbi iubemur aduerſariis remittere delicta.

De Hebraeis contra aliud patet 1. ex lege talionis, oculus pro oculo cet. quam tamen Grotius in vſu fuiſſe dubitat. 2. Ex mulcta priuato laeſo adplicanda, quae aeque apud Ebraeos ac alias gentes erat recepta. 3. Ex diuortio permiſſo, ob quodcumque fere delictum ſaltim grauius.

num. 8. At quamuis vltionem omnem tam ſeuere inhibuerit euangelium: aliud tamen de poenis demum concedit Grotius, has enim, prout a magiſtratu infliguntur, ne Chriſtum quidem ſuſtuliſſe fatetur. Nam 1. quid clarius eſt verbis Apoſtoli: *Magiſtratus gladium non fruſtra gerit. Eſt enim Dei miniſter,*

ſter, vindex ad puniendum maleficos. 2. Chriſtus nuſquam tollit leges politicas. Sed quum haec veriſſima ſint, recte inde colligas, magnum eſſe diſcrimen inter poenam et vltionem, quas Grotius ſemper confudit. Illam enim Chriſtus conceſſit, hanc prohibuit, illa nihil inhumani continet, haec inhumana et crudelis eſt, cet.

§. 11.

Iam obiectiones remouet Grotius. Sunt enim qui ne poenas quidem permitti in Euangelio exiſtimant, idque inde probant. *num.* 1.

1. Quia Dei exemplum ſequendum ſit etiam magiſtratibus. Atqui Deus multis ignoſcit peccantibus. Solem ſuum oriri patitur ſuper iuſtis et iniuſtis, pluit ſuper pios et impios. *Matth.* 5.

Reſpondet Grotius, miſericordiam Dei tantum ſpectare ad peccata contra primaeuam legem aut contra legem Moſis admiſſa ante notitiam Euangelii, non ad ea quae poſtea committuntur. Quae ſane doctrina plane ſinguiaris eſt.

Nos potius ita reſpondemus 1. Deum tamen non ſemper ignoſcere, E. et magiſtratum non ſemper ignoſcere debere, 2. Deum ignoſcere illis, quos praeuidet ad frugem redituros, id vero tam facile diſcernere nequeunt magiſtratus et iudices, quippe non omniſcii (*).

Obiiciunt 3. Deum veniam indulgere poenitentibus. Ergo et magiſtratus eſſe id facere. Reſp. 1. Deus ſcit, qui veram agant poenitentiam: id ignorant homines. 2. Deus quidem poenitentibus certo remittit poenam ſempiternam, ſed non ſemper temporalem, vti exemplo Dauidis patet. Ergo et magiſtratus poteſt poenitentes punire. *num.* 1.

§. 12.

Obiiciunt 3. ſaltim ſupplicia capitalia ita excuſari non poſſe, quia ſpatium poenitentiae praeciditur. Sed reſp. id non praecidi a piis magiſtratibus, 1. quia non feſtinant ſupplicium irrogando, ſed ſpatium indulgent, miniſtros eccleſiae ad reum mittunt, cet. 2. quia ſaepe magis ſerio agunt poenitentiam, qui iam mortem ſibi imminere vident, quam quibus ſpes eſt vitae longioris, 3. quia ſi perſeuerat in contumacia reus, id ſibi imputare debet, nec magis eius rei culpa poteſt tribui magiſtratui, quam Deo, quum ne Dei quidem verbum omnes conuertat. *num.* 1.

Obiici 4. poſſet, poenis et ſuppliciis opus fuiſſe inter gentiles, non inter Chriſtianos, quos magis pios eſſe deceat. Sed reſp. Decet quidem Chriſtianos pietas, ſed inde non ſequitur, vt omnes ſint pii. Contrarium docet experientia. Ergo aeque opus eſt poenis, vt tranquilla ſit res publica. *num.* 2.

Poſtremo tamen Grotius commendat magiſtratibus Chriſtianis exemplum Sabaconis, regis Aegyptiorum, qui ſupplicia capitalia in operas publicas mutauerit. *num.* 3.

Et omnino quidem laudabilis eſt clementia: ſed non numquam clementia fit crudelitas, ſi ita parcit gladio imperans, vt inde occaſionem arripiant homines delinquendi. Sane ſi fures ſciant, imperantem non laqueo punire, ſed ad operas publicas condemnare fures, actum erit de eius ſubditis. Fures enim

 omnes

(*) Levibus difficultatibus levia ſubdit reſponſa Grotius, leviora Heinecius. Falſum primo eſt, Magiſtratus qui ad normam publicarum legum judicia ferre debet, pacto ſocietatis & Dei auctoritate, miſericordiæ divinæ ſpecimen eſſe oportere: ſi quid lenius laxandum e lege, pro re nata, ad Principem, qui Dei imago eſt, non ad Magiſtratus pertineret. falſum 2. eſt miſericordiæ Dei ſubiici peccata, ante, non poſt notitiam Evangelj admiſſa: quaſi mitior fuerit lex vetus, quam nova. falſum denique eſt, Deum ignoſcere iis quos prævidet ad frugem redituros, non aliis relapſuris: ſapit id dogma Proteſtantibus familiare *Juſtitiæ inamiſſibilis*.

omnes ſpe vitae ſaltim ſeruandae in eius prouincia quaeſtum facient. Exemplum vidimus in Germania in Epiſcopo Wirzburgenſi, qui religionis cauſſa omnes fures fuſtigatione tantum et operis publicis plectebat.

§. 13.

nr. 1. 2. Quaeſtio quae iam ſequitur facilis eſt: *An ceſſante vno ex finibus paullo ante explicatis, ipſa poena ceſſet?*

Adfirmat TAVRVS philoſophus apud Gellium: ſed rectius negat Grotius. Requiritur enim, vt omnes fines ceſſent. Ergo ſi vel maxime per poenam non emendetur reus, ſi exemplum in eo ſtatui nequeat, quod aliis admonitionis loco ſit: ſufficit tamen, ſi tertius finis ſuperſit, nempe ſatisfactio, id eſt, ne ſimile quid in poſterum poſſit committere.

In vita Friderici Wilhelmi Electoris apud Puſendorffium legimus equitem quendam Pruſſum electori infenſum ad Polonos ſe contuliſſe, et tot calumnias inter Polonos de electore tunc adhuc Polonorum vaſallo ſparſiſſe, vt et bellum conflari inde facile potuiſſet. Elector dabat negotium legato ſuo Warſouiae viuenti, vt hominem clam interceptum Regiomontum mitteret. Is illum domum ſub ſpe reconciliationis pellexit, et plauſtro tecto impoſitum noctu abduci iuſſit. Homo poſtea latuit, exiſtimaruntque plures eum gladio clam percuſſum. Fingamus id factum. Hic nec emendationis cauſſa ſumtum ſupplicium, nec exempli cauſſa, (quia nemo vidit) an ideo iniuſte ſumtum eſt? Neg. Reliquus enim erat tertius finis, nempe ſatisfactio, vel cautio, ne inpoſterum ſimile quid committeret.

§. 14.

Iam ſequuntur aliquot conſilia conſcientiae ſuppeditata a Grotio.

Primum, *non tutum eſſe homini Chriſtiano priuato poenam de improbo ſumere, ſiue ſuae ſiue publicae vtilitatis cauſſa.* Rationem ſupra dedit, quia omnis vltio prohibita a Chriſto in Euangelio.

Ex quo porro colligit, laudandos eſſe populos, qui nauigantes mandato inſtruant perſequendi piratas, ſic enim fieri, vt eos non publice ſed priuatim perſequantur.

Nos autem iam demonſtrauimus, non ſolum minus tutum, ſed et plane illicitum, et iuri naturae contrarium eſſe, priuatim punire quemquam, niſi quis ſit ſuperior: non enim hanc eſſe poenam, ſed vltionem.

§. 15.

Secundum, *non tutum eſſe homini Chriſtiano accuſare quemquam capitis, vt hinc laudandos populos, qui accuſatorem publicum,* id eſt, *procuratorem generalem conſtituebant.* Ratio Grotii eſt, 1. ne quis aliquid faciat ad alienum ſanguinem fundendum, niſi publico nomine. 2. Quia concilium Eliberinum accuſationes et delationes prohibuit.

Sed in eo minus religioſus videtur Grotius. Nam 1. ſanguinem humanum fundere in ſe non iniuſtum eſt, ſed ſanguinem humanum fundere iniuſte. Alias nec Procurator generalis ſalua conſcientia poſſet quidquam facere ad ſanguinem fundendum. 2. Non ſequitur, quia poenam priuatus infligere non poteſt, E. nec accuſare poteſt. Poena enim requirit cauſſae cognitionem, quae non eſt priuati partis, ſed ſuperioris. Accuſatio autem integram cauſſae cognitionem relinquit iudici, nec cuiquam nocet, niſi crimen verum eſſe probetur. 3. Aut ergo accuſare in ſe malum et iniuſtum eſt, aut non eſt. Si prius, nec procurator accuſare poterit. Sin poſterius, et priuatus ſalua conſcientia accuſabit. Hinc 4. nec in Hebraeorum re publica diuini-

uinitus inſtituta accuſationes priuatae exſulabant, ceu iam ab aliis oſtenſum eſt. 5. Concilia non ſunt norma fidei et morum, et multa continent, a ſanae rationis principiis aliena. Qua de re diximus ad Prooem. §. 51. (*)

§. 16.

Non tutum eſſe, ambire munera publica, quae ad ſanguinem fundendum comparata ſunt. Nimirum 1. quia Grotius exiſtimat, ſanguinem humanum fundere periculoſum eſſe, 2. quia Chriſtus *Matth.* 7. 1. minatur eodem modo Deum iudicaturum de nobis, quo nos iudicemus de aliis.

Sed, 1. ſi periculoſum eſt, ſanguinem humanum fundere, non ſequitur, vt nemo huius modi munus ambire debeat, ſed vt cauti eſſe debeant iudices de cauſſa cognoſcenda. 2. Sic et comminatio Chriſti nobis debet incitamento eſſe, ne iniuſte dicemus, non autem vt abhorreamus a munere iudicis. 3. Aut in ſe malum eſt, de capite iudicare aut non eſt. Si prius, nec iuſſu rei publicae quis de capite iudicare poterit: ſin poſterius, etiam ambire quis poterit munus huius modi, ſi ſe illi videat idoneum.

§. 17.

Quaerit demum Grotius: *vtrum leges, quae priuatis faciunt facultatem interficiendi, vere interficientem excuſent, an tantum tribuant impunitatem in foro humano?* Exempla varia ſunt, e. g. occidere licet furem nocturnum, marito adulterum domi ſuae deprehenſum, patri adulterum cum filia vel in generi vel in ſuis aedibus deprehenſum. *num. 1.*

Diſtinguit Grotius, vtrum lex huius modi quid indulgeat ob ſolum dolorem, vel vltionis cauſſa, an ob periculum imminens. Si prius: tunc poſſe omnino dici impunitatem tantum dare legem, non autem ideo excuſabilem eſſe hominem in foro conſcientiae.

Sin autem ob periculum imminens id fiat, omnino et in diuino et in humano foro eſſe excuſabilem, qui iure ſibi conceſſo vſus ſit. Id quod etiam de bannitis dicendum. E. g. In Germania imperator ſtatus immorigeros declarat in bannum imperii, (*in die Acht ende Oper-Acht.*) eius formula eſt: *vita, corpus et fortuna eius vnicuique pateant.* Hic ſi quis bannitum occiderit, omnino et in foro conſcientiae et inter homines excuſatus eſt. *nu. 1. 2. 3.*

Et ita recte ſentit Grotius: Nam 1. iam ſupra diximus euangelium non probare vltionem. Hinc quamuis illa indulgeat lex, non plus tamen poteſt illa promittere, quam impunitatem.

2. Et ius naturae et euangelium concedit, vt aduerſus hoſtes et pericula nos defendamus, quia vtrumque iubet vt nos amemus aeque ac proximum. Ergo omnino excuſatur, qui furem, aggreſſorem, hoſtem, malit occidere, quam ab eo occidi.

3. Banniti ſunt condemnati cauſſa cognita. Eos ſalua conſcientia occideret carnifex iuſſu imperantis, E. et idem imperans ciuibus promiſcue indulgere poteſt ius occidendi bannitos.

§ 18.

(*) Concilia cum accuſationes Chriſtianis vetuerunt ea potiſſimum cauſſa, quod ulciſcendi, nocendi, par referendi libidine accuſatores ducerentur, id prohibuerunt ne ſub zelo juſtitiæ cupiditatem malam occulerent, & ſub velamine publicæ vindictæ privatum odium cooperirent: quam multa enim vetita ſunt, non quia mala per ſe, ſed quia mali periculo proximo copulantur. Juſti & injuſti confinia ſatis Concilia definiunt, non tantum objecto, ſed & ſpectato quandoque agendi principio: ceterum unde morum regulæ petendæ a Grotione, a Puffendorfio, an ab Heinecio, qui inter ſe digladiantur, an potius a Conciliis, in quibus Judices a Deo dati conſident, videant qui ſalutis ſuæ ſecuritati conſulere ſatagunt.

§. 18.

Hactenus prima pars capitis, *de poenarum natura*. Iam ſequitur altera: *an omnes et quinam actus vitioſi puniendi ſint in re publica?*

Hic recte negat Grotius, omnia delicta in ſtatu ciuili eſſe poenae obnoxia. Poena enim non infligitur, vt ſatisfiat iuſtitiae diuinae. Nam ipſe ſatiſfactionem exiget Deus futuro die iudicii, ſed emendationis, ſatisfactionis priuatae et exempli cauſſa. At non omnes actus vitioſi turbant rem publicam vel ſaluti publicae repugnant. Ergo nec omnes puniendi.

Inde ergo ſequitur, vt poena exempti ſint I. actus mere interni, ſi in externos non erumpant, e. g. ambitio, odium, ira, inuidia. Nam 1. interna ſoli Deo cognita, 2. ea nihil pertinent ad rem publicam quae ſalua eſt, modo improbitas non in actum erumpat.

Notanda tamen limitatio, quod ſi ſemel internum vitium in actum externum erupit, tunc et motus vel actus internus in aeſtimationem veniat, e. g. ſi quis occidit dolo, magis punitur, quam ſi homicidium ſit culpoſum.

§. 19.

num. 1. II. Poena eximuntur actus ineuitabiles naturae humanae, quo pertinent vitia ex temperamento hominis reſultantia, e. g. voluptas, ambitio, auaritia. 1. Quamuis enim haec vitia eſſe nemo neget, ſunt tamen vitia, quibus ita patet natura humana, vt is humanum genus e medio tollere debeat, qui vellet omnino haec vitia tollere. 2. Haec vitia in ſe non turbant rem publicam. Simulac vero turbant, omnino poſſunt puniri.

num. 2. Quod autem Grotius dubitat, *an huiuſmodi vitia naturae humanae tam propria poſſint peccata dici*: Id omnes merito mirantur. Dicit quidem, peccatum eſſe, quod libera et ſpontanea voluntate committitur: huius modi autem vitia non eſſe ſpontanea, nec ex libera voluntate proficiſci. Sed reſp. negari definitionem. Peccatum, definiente Apoſtolo, eſt ἀνομία, aberratio a lege. Quis vero negauerit, haec vitia a lege aberrare? 2. libertas voluntatis eatenus ſalua eſt, quod poſſent homines haec vitia deponere et emendari, modo oblatis gratiae mediis vti vellent. Id dum non faciunt libere et ſponte, in vitiis perſeuerant.

§. 20.

num. 1. III. Poena exemta ſunt peccata, quae non nocent ſocietati humanae vel rei publicae. Sic e. g. graue vitium eſt inuidia: quia tamen inuidus plus ſibi quam ſocietati humanae detrimenti infert, hinc omnino non punitur inter homines.

Ratio eſt 1. quia hic finis poenarum ceſſaret, 2. quia Deus et ſapientiſſimus, et iuſtiſſimus et potentiſſimus eſt, ad haec vitia punienda.

IIII. Etiam actus imperfectae obligationis non poenam admittunt. e. g. miſericordia erga pauperes. Nam 1. haec obligatio non producit actionem in foro, ut ſaepe diximus, ergo nec poenam admittit. 2. Hi actus proficiſcuntur ex honeſto et decoro, id eſt, ex virtute. Ad virtutem autem cogi nemo poteſt.

num. 2. Vnde facile deciditur quaeſtio: *an detur actio ingrati?* Diſputat de ea *ſingulari Diſſertatione* Boeclerus, et ex veteribus Seneca, *lib. III. de benef. cap. 7.* Sed gratitudo manifeſto eſt officium imperfectum, quod ex honeſtate, non ex iuſto naſcitur. Ergo inde nec poena datur nec actio, per *n. 1.* huius §.

Diuidi tamen poteſt in ſimplicem et praegnantem. Simplex eſt, quando benefactori quis non benefacit: praegnans quando eidem aegre facit. Prior non producit poenam: poſterior omnino poenam non quidem producit, ſed auget,

auget, quia quum nemini inferenda ſit iniuria multo grauiorem poenam meretur, qui iniuriam facit benefactori ſuo, et beneficia maleficiis remunerat.

§. 21.

Quum ergo non omnia delicta poenam mereri hactenus demonſtratum ſit: quaeritur porro, an et in iis delictis, quibus poena conſtituta, veniae locus ſit, eamque aliquando indulgere poſſit ſummus imperans?

Negant Stoici, quorum paradoxum eſt, ſapientem nemini ignoſcere, nemini dare veniam, de quo prolixe LIPSIVS in *Philoſ. Stoica.* Nimirum ita ratiocinantur. Venia eſt debitae poenae remiſſio, ſapiens, quod debet, non remittit. Sed recte obſeruat Grotius poenam debere non principem, ſed delinquentem: ſi vero debitori remittitur, quod debet, nulla ipſi fit iniuria.

Poſſet quis vrgere, at et ſapientem principem poenam debere infligere, adeoque et ex eius parte adeſſe obligationem, a qua recedere non poſſit. Reſp. non obligari principem niſi ex lege poenali: legem poenalem a principe dependere certum eſt. E. et eamdem tollere, multoque magis contra illam aliquando veniam dare poteſt.

§. 22.

Id iam porro probat Grotius, et quidem *licere principi veniam dare tam ante legem poenalem lata, quam poſt illam.* num. 1.

I. Ante legem quidem certum eſt delinquentem puniri poſſe, ſi delictum nouum aduerſus rem publicam admittat, quia 1. ſic locus eſt finibus poenarum, nempe ſatisfactioni et exemplo. 2. quia naturaliter, qui deliquit (contra rem publicam) in eo ſtatu eſt, vt puniri poſſit. Vnde et Romani, cum Malleus Glaucia primum admiſiſſet parricidium, nec vlla adhuc lex poenalis de parricidio exſtaret, eum poena acerbiore adfecerunt.

Sed quemadmodum ante legem poenalem delictum puniri poteſt, ita et certis concurrentibus circumſtantiis poena poteſt remitti. e. g. 1. ſi delictum ſit pauciſſimis cognitum, nec interſit rei publicae illud palam fieri. 2. ſi plura exſtent delinquentis merita, quam vt leue delictum ei fraudi eſſe debeat; 3. ſi iam ſequuta ſit ſatisfactio, 4. ſi magnum immineat ſocietati periculum ex poena. Sic Deus ipſi Caino pepercit, quum nondum lata eſſet lex de occidendo homicida, tantum ne Habele et Caino exſtinctis amplificatio humani generis impediretur.

Accedit quod clementia non minus laude digna quam iuſtitia. Clementia num. 2. enim ex caritate emendat, quod ex iure ſtricto ſtatutum eſt aduerſus improbos. Quod ergo in contractibus, teſtamentis cet. eſt aequitas, id in poenis eſt clementia. Vtraque reſpicit ad circumſtantias, iiſque aliquando permouetur, vt ignoſcat.

§. 23.

Id quum ne Stoici quidem negare queant: tamen concedere non audent, ſapientem ignoſcere, ſed eum tantum parcere dicunt. Sed quid, quaeſo eſt parcere delinquenti, quam ignoſcere? Habemus itaque hic exemplum, quo probatur, quod iam dudum Stoicis vitio verterunt veteres, nempe eorum controuerſias magis in vocabulis haerere, quam in rebus ipſis, adeoque non niſi λογομαχίας eſſe.

§. 24.

Sed quid lata iam lege poenali? an et tunc veniae locus eſt? Reſp. omnino, et quidem 1. ex illo principio: Nemo ſibi ipſi poteſt legem dicere, quia nemo eſt ſui ipſius ſuperior. Ergo et princeps ſubditis quidem leges fert, non num. 1.

au-

Digitized by Google

autem ſibi, adeoque et a lege ſua impune et licite recedit.

Rem paullulum mitigat Grotius. Nam dicit, principem conſiderari poſſe, vel vt partem ciuitatis, vel vt repraeſentantem totum ciuitatis corpus. Priore ſenſu illum legibus obligari, poſteriori minime. Sed non opus eſt ea diſtinctione. Princeps qua pars ciuitatis non legibus obligatur: (ciues enim ei leges praeſcribere nequeunt) ſed pactis. Vnde tenetur quidem legibus fundamentalibus, ſed ea nihil aliud ſunt, quam pacta. Qua ciuitatem repraeſentans eſt auctor legis. Lex vero non auctori praeſcribitur, ſed ſubditis. Ergo et hos ſolos obligat.

num. 2. 3. 2. Idem inde probatur, quod legislator totam legem tollere poteſt. Iam ſi totam legis obligationem tollere poteſt, poteſt et eam pro parte tollere, id eſt aduerſus legem ignoſcere. Hinc plane politice AVGVSTINVS: *imperatori licet reuocare ſententiam, et reum mortis abſoluere, et ipſi ignoſcere, quia non eſt ſubiectus legibus, quia habet in poteſtate leges ferre.*

Sed tamen, facile largimur Grotio, id non temere, nec ſine iuſta ratione fieri debere. Ratio eſt, 1. quia, vti legem ſine iuſta et idonea ratione non fert legislator, ita nec ab eadem ſine iuſta et idonea ratione diſcedere poteſt. 2. Quia ſic vileſceret lex, et 3. multi alii ſpe impunitatis peccarent.

§. 25.

Sed *quaenam ſunt iuſtae cauſſae ignoſcendi?* Grotius eas diuidit in *intrinſecas* et *extrinſecas*.

Intrinſecae dicuntur, quae ex ipſo delicto reſultant: *extrinſecae*, quae ex aliis circumſtantiis extra hoc factum emergunt.

Intrinſeca cauſſa eſt, cum ſi non iniuſta, tamen dura eſt poena ad factum comparata, adeoque haec cauſſa non differt ab aequitate, e. g. ſi Manlius filium ſupplicio capitali adficit, quod caſtris iniuſſu patris egreſſus eſſet.

§. 26.

Extrinſecae cauſſae plures ſunt, 1. *merita delinquentis*, et 2. *ſpes futurorum meritorum*. Sic Dauides veniam conceſſit Ioabo, homicidae, quia vnus ſaepe eius rem reſtituerat, et ſpes in eo maxima erat, tamquam in viro fortiſſimo et belli perito. Addit Grotius 3. ignorantiam, ſed ea potius cauſſa intrinſeca eſt. Hinc facilius ignoſcit princeps adoleſcenti, quam ſeni. Meliore iure addimus 4. multitudinem peccantium, et periculum inde ad rem publicam redundaturum. Sic ignotum in Germanico bello ruſticis pleriſque, qui arma aduerſus principes corripuerant: quis enim agros coluiſſet? Sic Ageſilaus ignouit parti exercitus ad hoſtes deficere volenti: 5. Si delictum quidem in ſe ſit deteſtabile, ſed cauſſa tamen delinquendi ſaltim probabilis. Ita ruſticis illis rebellibus et id vtilitati fuit, quod a nobilibus et clericis fuiſſent immani tyrannide oppreſſi, et ad deſperationem adacti.

§. 27.

Ferd. VASQVIVS, ICtus doctiſſimus ſtatuit, *eam cauſſam ſufficere ad indulgendam veniam, de qua legislator conſultus dicat, ſibi eum caſum in mente non fuiſſe, quum legem ferret*. Quaeritur itaque, an recte ita ſentiat?

Negat Grotius, et quidem recte. Nam Vaſquius manifeſto confundit ius diſpenſandi et aequitatem, inter quae maxima eſt differentia. Nam 1. ius diſpenſandi pertinet ad legis applicationem, aequitas ad eiuſdem interpretationem. 2. Diſpenſatio eſt voluntaria; eſt enim in arbitrio legislatoris, an diſpenſare velit nec ne. Aequitas eſt neceſſaria, et hinc illa denegari nemini poteſt. 3. Diſpenſare eſt principis vel legislatoris ſolius: Aequitatem et iudex obſeruare tenetur. 4. Illa non trahitur ad omnes ſimiles caſus: haec ad omnes omnino pertinet.

§. 28.

Digitized by Google

§. 28.

Sequitur iam III. pars capitis, quae diſquirit *de aeſtimatione poenarum*. Ea autem duplici nititur fundamento, 1. *merito, ob quod poena infligitur*. Nam prout illud maius minuſue eſt, eatenus et poena intenditur, vel remittitur, e. g. parricida plus poenae ſubit, quam homicida. Homicida acrius punitur, quam qui aliam iniuriam realem intulit. Hic maior poena dignus, quam qui verbalem iniuriam intulit, cet.

Ex quo ſequitur axioma: Neminem vltra meritum plectendum, adeoque omnino peccaret imperans, qui ſimplici homicidae infligeret poenam parricidii, vulneranti poenam homicidii, conuicianti poenam vulnerantis.

Alterum fundamentum eſt 2. *vtilitas, cuius cauſſa poena infligitur*, prout illa maior minorue eſt, eatenus et poenae acriores eſſe ſolent, quamuis in ſe delictum non ſit horrendum. e. g. Deſertor laqueo punitur, quum deſertio non ſit tantum delictum, ac furtum, homicidium, ſed quia tamen eſt frequentius inter milites, et rei publicae inde maximum immineret periculum, ſi impune poſſent milites a ſignis diffugere: hinc omnino vtilitas rei publicae poſtulat, vt maiore ſupplicio adficiantur deſertores. Iam de *merito* agemus.

§. 29.

Meritum eſt quantitas moralis facti, cui poena propoſita eſt. Iam factum non eſt ſubſtantia phyſica, quae proprie admittit quantitatem: ſed tamen quum factum non poſſit concipi ſine circumſtantiis, eae efficiunt, vt illud modo magis, modo minus vitioſum videatur. Inprimis autem ad tres reſpici ſolet circumſtantias: *num.* 1.

1. *ad cauſſas, quae impulerant delinquentem*. §. 29.
2. *ad cauſſas, quae eumdem retrahere debuiſſent*. §. 30.
3. *ad perſonam ipſam, quae deliquit*. §. 31.

Inter *cauſſas impellentes* maxime deteſtanda eſt 1. *dolus*, ſiue proaereſis, malitia maxima. Vnde et hic ſemper poenam auget aut minuit, prout ipſe maior aut minor eſt. Hinc proxima cauſſa ſunt *affectus*, qui aliquando parum a dolo differunt et hinc poenam augent, aliquando excuſant, vel ſaltim poenam minuunt. Vnde diſtincte procedendum.

Nimirum *affectus* ſunt vel *laeti* vel *triſtes*. Illi oriuntur ex repraeſentatione boni, et conſiſtunt in appetitu, vt *laetitia*, *ſpes*: hi ex repraeſentatione mali, et conſiſtunt in auerſatione, vt *ira*, *metus*, *triſtitia*.

Triſtes affectus plerumque poenam minuunt, modo iuſta cauſſa fuerit hunc affectum concipiendi. Sic ſi quis mortis, carceris, doloris vitandi cauſſa iniuſte quid fecerit, procul dubio excuſabilior erit, quam is, qui ex proaereſi, nulla vrgente cauſſa peccauit.

Illuſtrat id quibuſdam locis Demoſthenis, Polybii, Ariſtotelis et Porphyrii. Nobis autem ſufficiet Ariſtoteles, quia ſimul traditionem huius iuris tradit. Nimirum quo magis actio eſt voluntaria, eo magis imputatur. Aſt magis voluntaria eſt actio, quae nulla vrgente cauſſa ſuſcipitur, quam quae vrgente ira, metu, dolore admittitur, quia hoc caſu homo ſui minus compos eſt, quam priore. Ergo omnino etiam prior magis imputatur, quam poſterior. *num.* 2.

Haec de *affectibus triſtibus*. Iam ſequuntur *laeti*, qui poenam ſemper augent, quia huius modi actio ſemper eſt voluntaria, immo eo magis voluntaria, quo maiorem voluptatem mens ex hac actione percipit. *num.* 3.

Diximus autem *affectus laetos* oriri ex repraeſentatione boni, non veri

Digitized by Google

quidem, ſed adparentis. Iam vero bona adparentia nobis blandiuntur vel ſub ſpecie *honeſti*, vel ſub ſpecie *vtilis*, vel ſub ſpecie *iucundi*. Si ſub ſpecie *honeſti*, tunc naſcitur ambitio; ſi ſub ſpecie *vtilis*, auaritia; ſi ſub ſpecie *iucundi*, voluptas; quos tres appetitus primarios coniungi videmus 1. *Io.* 2. 16. Hinc ſi quis e. g. ex mera voluptate et laſciuia alteri fecerit iniuriam, vel ex ambitione et lucri cupiditate, omnino poena eo maiore dignus eſt, quo facilius laetis his affectibus reſiſtere potuiſſet.

§. 30.

num. 1. Deinde II. reſpiciendum ad *cauſſas*, *quae retrahere debuiſſent*; tales ſunt,

I. *Iniuſtitia*, cuius tanta eſt turpitudo, et tam abhorrens a ſocietate humana natura, vt omnino vel ipſum nomen vnumquemque a delictis abſterrere deberet. Vnde axioma: *Quo maior eſt iniuſtitia, eo maiorem meretur poenam*.

Maior autem *iniuſtitia* aeſtimatur 1. ex damno inde emergente, an rei publicae vniuerſae, an pluribus, an paucis, vel vni, an magis minuſue nocitum? 2. Ex perfectione delicti, an conſummatum fuerit nec ne? 3. Ex obiecto, in quo damnum datum, veluti an vitae, an familiae, an rebus noſtris nocitum.

num. 2. Id quod illuſtrat Grotius doctrina decalogi, vbi putat, gradatim a vitiis grauioribus deſcendi ad leuiora. Sic incipit Deus a delictis aduerſus ſe commiſſis, praeceptis quatuor primis; deinde in quinto praecepto pergit ad ſuperiores, parentes, magiſtratus; in ſexto, ad vitam hominis; in ſeptimo, ad familiam, id eſt, matrimonium; in octauo et nono, ad res hominis: poſtremo praecepto ſequuntur delicta inconſummata, concupiſcentia.

num. 3. II. Cauſſa retrahens eſſe deberet *pietas*, qua hic intelligimus naturalem obligationem iis debitam, a quibus dependemus, vel qui a nobis dependent, e. g. officia erga parentes, liberos, coniugum inter ſe. Quo maior ergo eſt impietas delinquentis, eo grauiorem poenam meretur. Sic omnino grauius punitur, qui patrem, matrem, filium, quam qui alium hominem occidit.

III. Accedit tertia *cauſſa*, *diuturna indulgentia*. Ea deberet delinquentibus incitamento eſſe ad poenitentiam. Vnde ipſe Deus tam diu conniuet, vt homines ad reſipiſcentiam impellat. Quod ſi ergo homines id nolint, ſed contumaciter delinquendo pergant, tunc poenam duplo maiorem merentur, partim ob noua, partim ob ſuperiora delicta. Sic e. g. veteranus latro grauius plectitur, quam qui ſemel latrocinando infeliciter artem fecit.

num. 4. Quaeri hic ſolet, *an et vita anterior emendata ad poenam imminuendam faciat?* Recte Grotius monet diſtinguendum, 1: *an totum vitae genus immutatum ſit, et homo non gradu, ſed praecipiti curſu a virtute deſciuerit, et ad vitia tranſcurrerit*. Tunc nihil ipſi prodeſſe poteſt vita anteacta: immo tanto inexcuſabilior eſt, vt ipſe Deus inculcat *Ezech.* 18. 24. *an* 2. *a virtute non deſciuerit, ſed tamen ex infirmitate et conſternatione animi deliquerit?* Tunc omnino ad poenam mitigandam haec circumſtantia prodeſt.

§. 31.

num. 1. Poſtremo III. reſpiciendum *ad perſonam peccantem*: quae eo magis vel minus punienda, quo magis minuſue apta fuit ad cauſſas auertentes conſiderandas. Hinc Grotius reſpiciendum eſſe monet

1. Ad *temperamentum corporis*. Sic e. g. melancholicus facilius euitabit adulteria quam ſanguineus. Sed ad hoc vix reſpicitur in praxi, quia 1. raro iudices id accurate diſcernere poſſunt, et 2. nullum temperamentum eſt tam prauum, quin virtute ſuperari emendarique poſſit.

2. Ad

Digitized by Google

2. Ad *aetatem*: hinc adoleſcentes excuſabiliores ſunt, quam ſenes, quia hi facilius conſiderant rem, quam adoleſcens aeſtu iuuenili abreptus.

3. Ad *ſexum*, quia femina minus cenſetur prudens ac maſculus.

4. Ad *educationem*: nam ea neglecta homines facile obbruteſcunt. Sed et in his omnibus parum momenti eſt, ſi malitia aetatem ſuppleat, ſi femina vltra ſexum ſapiat, ſi delictum ita ſit comparatum, vt et male educatus, modo homo ſit, ſatis ſcire poſſit, id eſſe prohibitum.

Et hic 5. ad *affectus triſtes* eiuſque cauſſas reſpiciendum. Nam 1. *affectus* ſunt admodum naturales, 2. ii cooriuntur ex repraeſentatione maxima repentina mali, adeoque prius homo accenditur, quam accendi ſe animaduertat. 3. Semel inflammatus neſcit fere quid agat, et 4. raro tunc rationis tantum ſupereſt, vt imperare *affectui* poſſit. Hinc e. g. ſi iuuenis alioquin probus voluptate exceſſerit, facile poena minuetur. num. 2.

Ceſſat tamen haec cauſſa, ſi aetas affectus ſuppreſſiſſe debebat. Hinc ridiculi ſunt ſenum amores, et hinc eo magis puniendi, ridicula eſt iuuenum auaritia, quam facile vincere poſſent.

§. 32.

Quaeſtio iam porro oritur, *an poena ſemper debeat delicto eſſe proportionata?* Id eſt, an plus puniri poſſit, quam damnum dedit peccans? e. g. fur ſimplum abſtulit, iure Romano in duplum vel quadruplum condemnatur, apud nos rem aufert, et ideo amittit rem, famam, immo et vitam: an hoc iniquum? Id recte negat Grotius. Nam num. 1.

1. Ipſe Deus, legiſlator perfectiſſimus, furtum quadruplo et quintuplo punit in lege Moſaica.

2. Non punitur tantum damnum datum, ſed et reatus, id eſt, animus et conſilium peccandi.

3. Omnes gentes huius modi poenas probarunt, adeoque ex hypotheſi Grotii inde colligi poteſt, eſſe iuris gentium. De Romanis et Hebraeis iam vidimus. Apud Graecos lege Attica fur vltra dupli condemnationem etiam per dies aliquot vinctus habebatur.

Sic et Indi vltra talionem vulnerantem vel mutilantem manu truncabant. Alia exempla paſſim proſtant. Nos iam obſeruamus num. 2.

1. Huic iuri etiam locum eſſe in delictis conſummatis, ſi magnus ſit dolus. Exempla *ſunt Deut.* 19, 19. 22, 19. *Exod.* 22. 9.

2. Ceſſare hanc obſeruationem, ſi ſupplicium ſit capitale. Nam vltra mortem plus poenae exigi nequit. Hinc homicidae qui vitam eripuit, vita eripitur, nihilque poenae vltra irrogatur.

3. Poſſe tamen et hic locum habere augmentum ſupplicii ratione qualitatis, ſi inſignis dolus acceſſerit, vel crudelitas et malitia horrenda. Hinc inuenta ſupplicia diriſſima, diſſectio in 4. partes, vſtulatio candentibus forcipibus facta, contuſio, vel crurifragium, cet.

§. 33.

Sed iam contrariam ſententiam refellit Auctor, qua ſtatuunt, ſemper proportionem accurate ſeruandam inter delictum et poenam, et quidem harmonicam, vti vocat Io. Bodinvs *de rep. lib. VI. cap. vlt.* Idque probant inde, 1. quia mulcta non eadem irrogatur diuiti et pauperi, 2. quia vbi ignominia adficitur vir honoratus, ſaepe in vili perſona ad poenam corporis adflictiuam peruenitur.

Sed reſp. hic non reſpicitur ad proportionem inter delictum et poenam, ſed ad proportionem inter poenam et vires perſonae puniendae. Nam poena

 debet

Digitized by Google

debet eſſe malum paſſionis. Paſſio non omnium eadem ex eadem re. Ergo facile quidem concedimus Bodino, obſeruandam eſſe proportionem inter poenam et perſonam puniendam, ſed nos hic loquimur de proportione inter poenam et delictum.

§. 34.

Quaeritur etiam, *an non caritas ſuadeat, poenam remittere delinquenti?* Sed id merito negatur. Nam 1. caritas ſine iuſtitia iniuſta eſt, 2. caritas maior vincere debet minorem. Atqui rei publicae et humano generi hanc caritatem debemus, vt curae nobis ſit eius ſecuritas, quae ſine poenis nulla foret. 3. Saepe caritas delinquenti hoc modo exhibita ipſi potius damno quam vtilitati foret. Eo pertinet hiſtoria Franciſci I. regis Galliae, qui quum comiti bis poenam homicidii remiſiſſet, et iam tertium in idem delictum prolapſum capitis damnaſſet, reus dicebat, ſe ſupplicium tantum ſubire ob primum homicidium, ob duo reliqua ſupplicium iure ferre regem, qui ſi primum ſe capitis damnaſſet, reliqua illa delicta committi non potuiſſe.

§. 35.

Quaeritur porro, *an ob facilitatem peccandi poena poſſit augeri?* Reſp. omnino. 1. Finis enim poenarum eſt non modo emendatio et ſatisfactio, ſed et exemplum, vt alii deterreantur a delicto. Atqui eo magis deterrendi ſunt homines, quo facilius poſſent delictum committere. 2. Ipſe Deus hoc obſeruauit in lege Ebraea. *Exod.* 22. 1. 9. Hinc grauiſſime punitur furtum equorum, armentorum, aratri, cet.

§. 36.

num. 1. 2. Proxima quaeſtio eſt, *an ex clementia poenae poſſit imminui?* Et id nemo negauerit. Quum enim ex clementia poenae plane tolli queant, vt ſupra demonſtratum, quidni et imminui?

Immo hoc facilius licet, quum prius non niſi ob cauſſas vrgentiſſimas fieri poſſe dixerimus. Nam intereſt rei publicae vt delicta puniantur, et hinc non ſine modo facilis eſſe poteſt princeps ad poenas plane remittendas. Sed non intereſt rei publicae vt poenae cum maximo dolore delinquentium coniunctae ſint. Quid enim vtilitatis inde perueniet ad rem publicam, ſi capitis damnatus non niſi tarde et inter mille cruciatus moriatur?

Hinc omnes laudant hanc clementiam, quae in poenarum mitigatione conſiſtit. Meditatur magnus Germaniae ICtus, Io. PETRVS a LVDEWIG, conſiliarius Regis intimus et cancellarius academ. Hallenſ. tractatum *de truculentia iuris prudentiae criminalis*: Vbi oſtendit, magis iudices pleroſque exceſſu, quam defectu peccare.

§. 37.

Obſignat hanc tertiam partem Grotius variis obſeruationibus, quas Hebraei et Romani inculcant: Sed addit, omnes has obſeruationes ſe iam ad loca ſua retuliſſe. Adeoque non opus eſt, vt his diutius immoremur.

§. 38.

Progredimur potius ad partem IIII. et vltimam, vbi agitur *de bello poenae cauſſa ſuſcepto*. Exiſtimat enim Grotius, gentem aduerſus gentem poſſe bellum ſuſcipere, poenae cauſſa, ſi quod delictum paullo grauius admiſiſſet. Sic e. g. notum eſt, Gallos proteſtantes crudeliter vexaſſe, et expuliſſe patria. Si quaeſtio oboriretur, an ideo reliqui proteſtantes potuerint ſaluo iure bellum indicere Gallis, Grotius ex principiis ſuis reſpondiſſet, poſſe. Videbimus ergo rationes.

1. Quia hiſtoriae paſſim doceant, bella poenae cauſſa ſuſcepta. Sed reſp. hiſto-

Digitized by Google

hiſtoriae docent, quod factum ſit, non quod fieri debuerit.

2. Quia delicta gentium plerumque cum damno coniuncta ſint vicinorum. Reſp. tunc poteſt bellum geri ad damnum reparandum, non in poenam. Ergo tunc eſt fallacia non cauſſae vt cauſſae.

Addit tamen Grotius cautionem, *non eſſe bellum gerendum ob quaelibet etiam minima delicta, ſed ob grauiſſima tantum.*

Nos autem exiſtimamus cum recentioribus omnibus, bella plane ſuſcipi non poſſe poenae cauſſa. Nam 1. vt ſupra demonſtrauimus, poena ſemper infligitur a ſuperiore, gens autem ratione gentis non eſt ſuperior. 2. Pugnat hoc principium Grotii cum ſaniore politica. Omnis res publica eſt independens, (*ſouveraine*) ergo eſt ἀνυπεύθυνος, id eſt, nemini tenetur factorum ſuorum rationes reddere, niſi quatenus alterius interſit. Atqui ſi poſſent externae res publicae poenam repetere ob quodcumque grauius delictum, tunc non eſſet res publica ἀνυπεύθυνος, adeoque nec independens, id quod abſurdum. Praeclare haec argumenta expoſuit et firmauit clar. BVDDAEVS *in Analectis iur. nat. et gent.* Diſſertatione *de expeditionibus cruciatis*, quae hic omnino conferenda.

Hinc facile patet, quid de quaeſtionibus reliquis omnibus ſentiendum ſit, quas Grotius mouet? Omnes ſunt fruſtraneae. Eas tamen paucis expendemus.

§. 39.

Quaerit I. *An et ob delictum inchoatum, nec adhuc conſummatum poſſit bellum ſuſcipi.* Nos ſine ambagibus reſpondemus, non poſſe, quum ne quidem ob conſummatum delictum licitum ſit bellum. num. 1.

At Grotius hoc aliquando concedit 1. quod voluntas modo ad externos actus proceſſerit, poſſit puniri, e. g. ſi homicidium quis decreuit, et ſclopetum exploſit, nec tamen effectus ſequutus eſt; 2. quia leges et conſilia peccandi vindicent; 3. quia Romani Perſeo bellum inferre decreuerint; quia bellum pararet aduerſus Romanos.

Sed haec nihili ſunt. Nam 1. voluntas, ſi ad actus externos proceſſerit, punitur, ſed a ſuperiore, non ab aequali, 2. leges conſilia vindicant, ſcilicet ciuiles, quae gentes non obligant. 3. Romani bellum inferebant Perſeo, non in poenam, ſed defenſionis cauſſa. Quis enim primum exſpectaret ictum, ſi videat, alterum in eo eſſe, vt nobis iſtum infligat?

Concedit tamen Grotius non niſi grauiora delicta inchoata locum poenae facere, 1. quia in re publica ne omnia quidem conſummata delicta puniantur, 2. quia lex Hebraea non niſi grauiora delicta conſummata puniat. Vnde *n.* 4. concludit, non punienda eſſe delicta inchoata, niſi ſint grauiora, et iam ea proceſſum, vt malum proxime immineat. nn.2.3.4.

Sed quid opus erit cautione hac, vbi nondum demonſtratum eſt, bellum poenae cauſſa poſſe ſuſcipi?

§. 40.

Quaerit II. *an bellum geri tantum poſſit ob delicta aduerſus rem publicam vel ſubditos noſtros commiſſa, an ob alia quaecumque crimina?* e. g. ſubditos proprios iniuſte ob religionem perſequendo, quod fecit Ludouicus XIIII. rex Galliae.

Grotius vtrumque concedit, et quidem ob has rationes plane futiles, 1. quod imperantibus ius puniendi datum ſit, non qua imperant, ſed qua nemini parent. 2. Quod honeſtius ſit aliorum, quam ſuas vindicare iniurias.

Sed reſp. 1. arg. falſum eſſe. A nemine enim imperantibus data eſt facultas puniendi, quam a re publica cui praeſunt, et quae voluntatem ſuam

Digitized by Google

in omnibus ſubmiſit imperanti. Ergo puniunt, quatenus imperant, nec aliis poenam infligere poſſunt, quam qui ſuam voluntatem voluntati eorum ſubmiſerunt.

2. Honeſtius eſt aliorum, quam ſuas vindicare iniurias modo legitimo. Bellum autem poenae cauſſa ſuſceptum modum legitimum eſſe, nondum demonſtratum.

Ergo fatemur ob delicta aduerſus rem publicam vel ſubditos noſtros admiſſa bella geri poſſe: Sed tunc non geruntur poenae, verum potius luendi iuris noſtri cauſſa. Negamus autem ſuſcipi poſſe bellum ob alia delicta quaecumque.

num. 2. Nec maioris momenti eſt arg. 3. quod ab omnibus vetuſtis ſcriptoribus laudetur Hercules, qui orbem armis victricibus peragrarit, vt eum a tyrannis liberaret, Antaeo, Baſilide, Diomede et ſimilibus.

Reſp. 1. factum ipſum eſt fabula. 2. Si verum illud ponamus, multa laudant veteres, quae laudem non merentur. Quis veterum non laudauit factum Vlyſſis Troiam contra fidem datam equo ligneo occupantis? Et tamen haec inexcuſabilis eſt perfidia. 3. Hercules non fuit rex, non imperans, ſed priuatus, adeoque ne bellandi quidem ius habuit. Ergo eius bella non magis laudanda, quam latronum, etſi per accidens etiam tyrannos aliquot oppreſſerit.

num. 3. 4. Per ſpecies quaſdam theſin ſuam illuſtrat Grotius, et oſtendit *recte bellum ſuſcipi aduerſus eos, qui in parentes iniuſti ſunt, in anthropophagos, in piratas, etiamſi nos non oppugnent: hos enim eſſe belluis ſimiles*, idque illuſtrat teſtimoniis Ariſtotelis et Iſocratis.

Sed reſp. 1. Impietas in parentes delictum eſt, ſed quod exteram rem publicam non magis tangit, quam adulteria aliaque delicta in aliena re publica admiſſa. Non poſſumt nobis huiuſmodi homines vitio vertere, ſi ab eorum communione et ſocietate abhorreamus: Sed ideo non poſſumus nobis ius puniendi ſumere in aliena re publica: 2. anthropophagia eſt inhumanum quid, ſed recte diſtinguit Puſendorffius num cadauera deuorent, an hoſpites ad ſe aduentantes. Si prius, noſtra res publica inde non magis laeditur, quam ſi deuorent ſerpentes. De geſtibus non eſt diſputandum. Sin hoſpites ad ſe profectos deuorant, tunc bello illos perſequimur ob laeſionem, dum violarunt ſecuritatem publicam. 3. Piratae non ſunt ſocietates liberae, adeoque nec aduerſus illos proprie bellum geritur, ſed quaeruntur ad ſupplicium, tamquam delinquentes priuati, et quidem tales, qui vagi et fugitiui ſunt; adeoque ab vnaquaque re publica rapi poſſunt ad ſupplicium.

num. 4. Denique 5. et doctrinam Innocentii P. P. probat, qui putat bello in poenam peti poſſe, qui in naturam delinquunt. *c. quod ſuper his X. de vot.*

Sed 1. ipſi canoniſtae et pontificii ſcriptores, vt Victoria, Vaſquius, Azorius, Molina huius dogmatis pontificii falſitatem agnoſcunt; 2. Inde ſequitur id abſurdum, vt ob omnia delicta decalogo vetita poſſit bellum ſuſcipi, quia omnia illa contra naturam ſunt. Sic e. g. ſemper contra Hiſpanos licebit bellum gerere, quia in eo regno libidines nefandae admodum ſunt frequentes, ſemper iuſtum erit bellum contra Polonos et Ruſſos, quia in priori regno homicidia, in poſteriore, furta ſunt frequentiſſima, et fere impune committuntur. (*)

§. 41.

(*) Ignotus prorſus Heineccio textus Innocentii eſt, nec expenſus, neque lectus: Victoria, Vaſquius, Azorius, Molina, & ſi qui ſunt alii Canonum periti, locum Inno-

Digitized by Google

§. 41.

Iam cautiones quaſdam ſubnectit Grotius circa huiuſmodi bella obſeruandas. I. *ne mores ſumantur pro iure naturae, adeoque non ſtatim pro delictis contra naturam admiſſis accipiantur, quae tantum moribus plurimarum gentium repugnant*. Hinc abſurdum eſſet, bellum indici Tartaris, quod carne cruda veſcantur, Indis, quod comburant cadauera, cet. Cautio vera eſt, ſed fruſtranea, quia ne ob vera quidem delicta licitum eſſe bellum agnoſcimus, niſi nos iſtis delictis ſimus laeſi.

§. 42.

II. *Ne pro delictis habeamus, quae magis ſunt contra ius poſitiuum diuinum, quam contra naturale. Immo nec ea, de quibus adhuc lis eſt, an ſint iuri naturae contraria*. Hinc abſurdum eſſe fatetur, ſi quis Ianuenſibus bellum inferat ob foenebre malum, quod in ea re publica graſſatur, Turcis ob polygamiam, cet. Sed haec quoque cautela fruſtranea, quia nec iuſtum eſſet bellum, ſi delicta haec iuri naturae contraria eſſe concederentur.

§. 43.

III. *In ipſo iure nat. diſcernenda eſſe manifeſta a non manifeſtis*. Nam num. 1.

1. Aliqua ipſa ſua natura ſunt difficilioris indaginis, e. g. 1. quae ex honeſto fluunt et decoro, quia ſupponenda hic principia phyſica et moralia, 2. quae ad officia hypothetica pertinent, quia hic ſupponenda principia politica de natura dominii, pretii, rei publicae.

2. Alia iuris naturae officia difficilia ſunt certis perſonis ob ruditatem, edu- nn. 2. 3.
cationis defectus, e. g barbaris.

Cum his mitius agendum putat Grotius, ita vt non ſtatim ob neglecta officia iuris naturae minus manifeſta homines rudes et barbari bello opprimi poſſint. Sed denuo cautela ſuperflua, quia Grotius non probauit, vel ob maniſeſtiſſima delicta bellum iure ſuſcipi poſſe.

§. 44.

Redit ad quaeſtiones, quarum 3. eſt, *an et ob delicta aduerſus Deum ad-* num. 1.
miſſa, bello locus ſit? Hic Couarruuias licet pontificius, negatiuam recte defendit. Et Grotius contra ipſis pontificiis hac in re durior eſt. Nam primo refutare conatur Couarruuiae argumenta. Deinde et ſuam ſententiam proponere nititur.

1. Couarruuias dixerat, *punitiuam poteſtatem non eſſe ſine iuriſdictione*. Sed reſp. Grotius, hanc ſe ſententiam iam antea reieciſſe. Nos replicamus, reieciſſe Grotium hanc ſententiam, ſed iniuria, vti per totum caput demonſtrauimus.

2. Dixerat Couarruuias *principem tantum ἐπισκοπὴν accepiſſe in ſubditorum* num. 2.
actiones, non in extraneorum. Reſp. Grotius, id falſum eſſe. Quemadmodum enim epiſcopi omnes vniuerſalis eccleſiae curam ſuſceperint, ita et principibus ſingulis generalem pro humana ſocietate curam incumbere. Nos replicamus. Aut concedit ergo Grotius, ſingulos epiſcopos in vniuerſalem eccleſiam habere poteſtatem directiuam et punitivam, tunc habebimus plus, quam papatum: aut dicet epiſcopis tantum ius curandi eccleſiae vniuerſalis ſalutem non

---

nocentii non falſi poſtulant, ſed explicant, & quidem non ultra proprietatem verborum: quanquam ſi verum amamus, Innocentius de voventibus iter ad Terram ſanctam quæſtionem agitat, ac dirimit, compellendos quidem qui poſſint *&* *ire* *&* *pugnare*, non eos qui vel propter infirmitatem, vel ob paupertatem, vel ob alia impedimenta ire nequeunt vel pugnare: ſatis fuerit, ſi valuerint redimere vel compenſare quod voverint; at iter ad Terram Sanctam non ad bellum pœnæ cauſſa, ſed ad bellum cauſſa recuperandi quod vi Chriſtianis ereptum eſt, jure ſuſcipitur.

non directiuam et punitiuam poteſtatem competere. Et tunc ſimile quid etiam concedere debebit de principibus, quod cura ipſis incumbat pro ſocietate humana, ſed non tamen ideo polleant poteſtate punitiua extra rem publicam ſuam.

num. 3. 3. Dixerat Couarruuias, *Deum ſufficere vindicandis, quae aduerſus ſe commiſſa ſint*. Reſp. Grotius. *Sufficere Deum etiam vindicandis iniuriis aduerſus homines commiſſis*. Et tamen neminem negare, has iniurias eſſe puniendas. Nos replicamus. Diſtinguendos eſſe hos caſus. Iniuria hominibus illata non ſoli vindictae diuinae relinqui poteſt, quia turbat ſocietatem humanam. Aſt delicta aduerſus Deum commiſſa, non ſemper turbant ſocietatem humanam, hinc non punienda ab hominibus.

Obiicit Grotius, *religionem non ſolum conſiderari poſſe vt medium conciliandi ſibi diuinam gratiam, verum etiam, tamquam vinculum rei publicae. Ergo delicta aduerſus Deum commiſſa ſaepe turbare rem publicam*. Reſp. Tunc aut turbant rem publicam exteram, et ſic noſtra non intereſt, niſi foedere illi rei publicae obſtricti ſimus. Aut turbatur res publica noſtra, tunc poenae locus eſt, non quia delictum aduerſus Deum, ſed quia aduerſus rem publicam noſtram admiſſum eſt. Sic e. g. abuſus nominis diuini eſt graue delictum in Deum, ſed ideo nemo punitur. Si quis autem abutatur nomine diuino ad concitandas ſeditiones et turbandam rem publicam, tunc punitur, non tamquam iniurius in Deum, (quamuis hoc poenam exaſperare poſſit,) ſed tamquam turbator rei publicae.

n. 4. 5 6. Obiicit porro *religionem non ſolum eſſe vinculum rei publicae, ſed et totius ſocietatis humanae, adeoque et ob delicta aduerſus Deum commiſſa poſſe bellum geri aduerſus extraneos*. Sed 1. religio eſt ſententia in intellectu conſiſtens. Intellectus non peccat, ſed errat. Error non poenam, ſed commiſerationem meretur, non gladio, ſed argumentis expugnatur.

2. Religio eſt vinculum ſocietatis humanae, verum non noſtra, ſed generatim religio. Itaque non poteſt Chriſtianus ſalua conſcientia religionis ſolius cauſſa adgredi Turcas, paganos, quia hi licet non noſtram, religionem tamen habent. Immo quamuis Sinenſes ex ſententia omnium vere ſint Spinoziſtae et Athaei; tamen numquam iuſtum dicerem bellum iis ob atheiſmum illatum, quum alias ſint moribus probis praediti, et datae fidei tenaces.

3. Homines non ſemper viuunt ſecundum principia intellectus, ſed ſecundum propenſiones voluntatis. Hinc multi Chriſtiani peſſimis, multi athei honeſtis moribus praediti ſunt. In re publica autem et ſocietate humana ſufficit, ſi externa adhuc honeſtas et iuſtitia adſit. Ergo bellum ob errores et delicta contra religionem geri nequit. (*)

§. 45.

Iam ergo hac occaſione de *religione* generatim agit Grotius, et quidem de *naturali et omnibus hominibus communi*, quam quatuor veluti articulis theoreticis conſtare cenſet: I. *Eſ-*

(*) Nimium ſuo indulget ingenio Auctor: non ad veritatis normam ſcriptum eſt: *intellectus non peccat, ſed errat:* an non intellectus perſæpe a voluntate ducitur, opinio ab effectu pendet, judicium oritur a cupiditate? an non & mens φιλαυτια duce aut avertitur a veritate, aut in errorem inducitur? an non & error ipſe vincibilis humano ſtudio, humana diligentia frequenter eſt? ergo & peccat qui errat, & error voluntarius in ſua cauſſa, culpabilis in ſua origine eſt.

Nec ad normam veritatis exactum eſt illud: *Atheos honeſtis ac probis moribus præditos, datæ fidei tenaces*: quod vinculum datæ fidei ſtringit Atheos? non lex quæ Legislatorem præfert, non Deus vindex malæ fidei, non obligatio, quæ ex Deo & lege naſcitur: quam honeſtatem agnoſcas in iis, quos nulla lex, nullum Numen, obligatio nulla ligare queat? ſed ſublato timore, pudore, ſpe omni, effuſa in omnia libido eſt.

I. *Eſſe Deum, et quidem vnum.*

II. *Deum non eſſe rem quamdam ſimilem creaturis, ſed ens aliquod ſublimius*, id eſt, ens infinitum et perfectiſſimum.

III. *A Deo curari res humanas.* Nam alias perinde eſt, ſiue quis Deum neget, ſiue eumdem otioſum eſſe fingat. Vnde et Epicurus pleriſque viſus eſt Atheus, quia Deum ſibi otioſum imaginatus eſt.

IIII. *Eumdem Deum eſſe opificem huius vniuerſi.* Nam alias nullum eſſet principium dependentiae, ex quo ad cultum et obſequium Deo praeſtandum obligaremur,

Eleganter obſeruat Grotius, quatuor iſta religionis naturalis capita totidem decalogi praeceptis inculcari. *num. 2.*

1. Vnitas Dei praecepto primo: *Non habebis Deos alienos praeter me.*

2. Eius natura inconſpicua praecepto 2. *Ne facias tibi imaginem*, cet.

3. Eius prouidentia praecepto 3. *Ne ſumas nomen Dei in vanum.* Id fruſtra eſſet, niſi Deus curaret humana.

4. Creatio denique fundamentum eſt inſtitutionis ſabbathi.

Hi ſunt articuli religionis naturalis theoretici. Practici ſunt, qui ex ſuperioribus fluunt. *num. 3.*

1. *Si Deus eſt vnus, ſane ille honorandus eſt.* Honorare enim eſt obiecto tribuere praerogatiuam. Summam autem praerogatiuam meretur quod vnum eſt, et ſibi par nihil habet.

2. *Si Deus eſt ens perfectiſſimum, erit ſane amandus*, Amor enim eſt appetitus, qui fertur in bonum. In quem ergo magis feratur, quam in bonum ſummum et perfectiſſimum.

3. *Si curat res humanas, et timendus, et in eo collocanda fiducia.* Nam tunc et ſcit actiones noſtras, ergo et non parcet peccatis. Scit calamitates piorum, ergo et preces eorumdem audiet. Prius timorem, poſterius fiduciam excitabit.

4. *Si Deus condidit vniuerſa, ab ipſo dependemus.* Ergo eſt ſuperior noſter, ergo iure nobis praeſcribit leges, adeoque et eidem merito obtemperamus.

Haec omnia ipſa recta ratio cognoſcit, 1. inde, quia omnia in mundo ſunt contingentia, nihil neceſſarium. Quod eſt contingens, non neceſſarium, illud extra ſe habet cauſſam cur ſit: Ergo extra mundum debet eſſe cauſſa, cur ſit. Illa cauſſa, quum nulla re determinetur, non poteſt non eſſe infinita, quumque omnia ad certum finem fecerit, intelligens, adeoque perfectiſſima. Ens infinitum, perfectiſſimum, intelligens eſt Deus. Ergo Deus eſt. *num. 4.*

2. Addit Grotius argumentum a προλήψει ſeu communi omnium gentium perſuaſione deſumtum: *quia nulla ſit gens tam barbara, quae non Deum eſſe fateatur.* Sed hoc argumentum non adeo firmum eſt. Nam et nulla fere gens olim fuit; quin crediderit plures Deos, et tamen is error fuit. Ergo hoc argumentum tantum adminiculans eſt. (*)

(*) Argumentum a communi gentium perſuaſione deſumtum ſane firmiſſimum, obiecta Gentium Idololatria, euerti non poteſt: nam 1. Gentes non eoſdem deos, non eodem cultu, non ad eundem finem coluere; non ergo fuit error in idem communis; & in hoc convenere gentes, vt Divinitas agnoſceretur, coleretur, rogaretur; argumentum deſumitur non ex eo quod proprium cuique genti, ſed ex eo quod commune gentibus univerſis fuit. 2. & in gentibus inter minores deos Deus omnibus ſuperior, Deus Optimus Maximus, unus agnitus fuit: fuerit error addidiſſe comites, filios, ſubditos deos, at primæva veritas ſummum, ſupremum, unicum Deum eſſe dictat.

§. 46.

nu. 1.2. Iam his praemiſſis quaerit, *an propter religionem hanc violatam poena poſſit irrogari?* Diſtinguit Grotius inter *notiones* ipſas de Deo, et *modum* ab iis *diſcedendi*.

1. *Notiones* ipſae vel *clariores* ſunt vel *euidentes*, vel *paullo obſcuriores*. *Clariores* ſunt illae de Dei exſiſtentia et prouidentia. Nam 1. has omnes etiam hebetiores agnoſcunt, modo cogitare velint, quod exiſtant, et cur exiſtant? 2. quia ſunt principium omnis religionis; adeo vt ſine his ne concipi quidem religio poſſit. 3. quia conſentiunt philoſophi, has notiones non poſſe a religione ſecludi.

num. 3. 4. Quia omnes gentes has veritates agnouerunt. Et hinc plura loca colligit veterum, qui has veritates et inde fluentem cultum diuinum ad ius gentium retulerunt. vid. *L.* 2. *D. de iuſt. et iur.*

num. 4. II. *Modus diſcedendi* ita differt, vt alii primi has notiones deferant, et huiuſmodi doctrinas tollant, alii eo errore abrepti poſtea in atheiſmo perſeuerent. Quia ergo primi has rationes clariſſimas tollunt: illos puniri poſſe exiſtimat.

1. Quia in culpa ſint, dum ad veritatem euidentiſſimam coecutiant,

2. Quia ſocietatem humanam violent, dum eius vinculum tollant.

Sed in eo manifeſto errat Grotius. Omnis poena ponit delictum, omne delictum in voluntate, non in intellectu quaerendum. Atheiſmus non niſi error intellectus eſt, ergo in ſe poenam non meretur. Quare ſi quis coecus non videt, non punitur. Qui puniri poſſit homo tam mente occoecatus, vt Deum non videat? (*)

Quare potius diſtinguendum an iſte atheus eum errorem ſibi foueat, an turbet rempublicam. Priore caſu commiſeratione dignus et rectius informandus, poſteriore caſu puniendus eſt, non ob atheiſmum, ſed ob turbationem rei publicae.

§. 47.

num. 1. Quod ad reliquas *notiones de religione* attinet: Illae non aeque clarae ſunt ac iſtae duae. *Quod inde videmus* 1. *quod plures populi qui Deum exſiſtere crediderunt, tamen plures Deos ſtatuerunt*. 2. *Quod et ſapientiſſimi philoſophi pagani mundum ſibi finxerint aeternum*, 3. *quod Epicurus et alii prouidentiam negarint*.

num. 2. Hos ergo errores non ſtatim poenam mereri inde probat, 1. quod et ſine illis quodammodo conſiſtere poſſit religio. 2. Quia lex diuina non omnes gentiles et idololatras puniri iuſſerit, ſed tantum ſeductores, *Deut.* 13. 16. Apoſtatas, *Deut.* 12. 23. 3. anthropothytas, id eſt, qui ſacrificia humana offerebant. *Leu.* 20. 2.

num. 3. Obiici poſſent Cananaei populi, quos ob idololatriam Deus funditus exſtirpari iuſſerit. Sed reſpondet Grotius. 1. id factum eſſe ob immenſa ſcelera, quibus idololatriam cumularint. 2. non niſi poſt ſpatium poenitentiae longiſſimum conceſſum. Ego reſpondere malim, a facultate puniendi Deo competen-

(*) Nec illud Philoſophicum eſt (ne dicam morale); *Atheiſmum non niſi errorem intellectus eſſe; ergo in ſe poenam non mereri*. En quo deveniunt recentiores iſti Iuris naturalis Scrutatores, ut innocens Atheiſmus & apud ipſos ſit: *dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus: corrupti ſunt. & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis*: poſtremus nequitiæ gradus Atheiſmus eſt, ad quem nemo pervenit, niſi inferiores omnes nequitiæ gradus pervadat, conſcientiæ ſtimulos excutiat, pudoris, timoris, ſpei alterius vitae incitamenta abjeiat, obcalleſcat in delictis, obſurdeſcat monitis, ſeque & Naturæ & Rationi & Deo ipſi ſuperiorem effingat.

petente non procedere argumentum ad ius puniendi hominibus competens, de quo hic agitur. Deus omniſcius eſt, et mentes hominum perſpicit. Tale quid non ſibi arrogabunt homines.

Deinde vt exiſtimabat Grotius puniri poſſe, qui primi religionis fundamenta tollunt: ita contra negat puniendos, qui ex ignorantia maiores ſequantur. Quod facile concedimus. Exceptionem tamen duplicem addit, dignos poena eſſe

1. qui diabolos et vitia adorant,

2. qui ſacrificiis humanis vtuntur.

Et id concedo, niſi quod quoad cultum cacodaemonum vix credibile eſt vllum mortalem fore tam ſtupidum, vt eos adoret, ſi ſciat eſſe cacodaemones. Vnde plerumque gentiles eos potius pro Diis bonis habuerunt.

Hactenus ergo cum Grotio facimus. Hi puniri poſſunt, ſed a quo? a magiſtratu. Si quis vero ideo bellum indicere vellet genti, vix eſſet excuſandus. Potius conuertendi erunt. Nec laudandus Carolus M. qui Saxonibus religionis tantum cauſſa bellum intulit.

§. 48.

Et hoc ipſe Grotius recte agnoſcit hac §. vbi quaerit, *an bellum inferre fas ſit iis populis, qui nolint ſuſcipere religionem Chriſtianam?* Negat. *num. 1.*

1. quia religio perſuaderi non poteſt naturalibus argumentis. Poſſum quidem perſuadere ethnico, Deum exſiſtere, Deum vnum eſſe, et alia huius generis capita religionis naturalis: ſed Chriſtum eſſe filium Dei, eum mortuum pro peccatis hominum, reſurrexiſſe, adſcendiſſe in coelos, non eſt obiectum demonſtrationis, verum fidei. Fides vero eſt opus Dei. Ergo nemini iraſcendum, qui exſors eſt diuini illius doni. (*)

2. Quia naturae doctrinae Chriſtianae repugnat coactio: Neminem Chriſtus voluit vi et poenis ad credendum adigi. *Rom.* 8. 15. vbi exigit filialem, non ſeruilem ſpiritum. *Ioh.* 6. 6. vbi Chriſtus quaerit: *an et vos vultis a me deficere. Luc.* 9. 54. vbi increpat diſcipulos ignem coelo deuocaturos. *num. 2.*

3. Quia hoc et patres agnouerint, Tertullianus, Athanaſius, Chryſoſtomus: immo et Concilium Toletanum, cuius canon n. 1. huius §. adducitur. Vbi tamen notanda Auguſtini fluctuatio, qui quum et ipſe antea ſanam doctrinam de non perſequendis haereticis et infidelibus defenderet: poſtea, quum Donatiſtas hoſtes habere coepiſſet, in contraria cucurrit.

Obiici ſolet a Pontificiis locus *Luc.* 14. 29. *cogite intrare*. Sed 1. vox haec in Euangelio ſaepe notat inſtantiam rogantis, non coactionem violentam. 2. Ex contextu adparet, hanc ſolam ſignificationem locum habere. Nam ſermo eſt de conuiuio nuptiali, quis ad illum cogitur vi? *num. 3.*

(*) Nihil implicatius hac oratione Heinecij eſt: *Fides eſt opus Dei; ergo nemini iraſcendum, qui exſors eſt Divini iſtius doni: Religio non poteſt naturalibus argumentis perſuaderi:* ergo immunis a culpa, immunis a pœna ille cui non perſuadetur: at pervulgatum eſt illud Religionem vel a limine ſalutanti, veram Religionem iis fulgere notis & characteribus, ut cuivis attendenti conſpicua ſit. Deus enim qui Fidei veritates revelavit, ac Religionem ad ſalutem omnium inſtituit, eam voluit omnibus perviam, conſpicuam, & ad inveniendum facilem; at non eſſet inventu facilis, niſi eſſet demonſtrabilis per ſigna credibilitatis: fides quidem de Miſteriis eſt, at ſcientia de Revelatione: Revelata ſunt objecta fidei, Revelatio eſt objectum demonſtrationis & ſcientiæ; Gratia vero non deeſt iis, qui ſatis attendunt ad ſigna credibilitatis, & in recto corde quærunt ſalutem: deeſt vero iis, qui mentem a veritate avertunt, cupiditatibus, quas Religio refrænat, indulgentes, & culpa tenentur & pœna qui oculos luci claudunt.

Digitized by Google

§. 49.

num.1.2. Alia eſt quaeſtio, *an bellum inferri poſſit gentibus Chriſtianam religionem iniuſte perſequentibus?* Id adfirmat,

Quia in Chriſtiana religione nihil eſt, quod repugnet ſtatui ſociali et ciuili, immo haec doctrina et ſancta eſt, et in moralibus rationi conuenientior, quam omnes reliquae religiones. Perſequi veritatem delictum eſt. Ergo in poenam poteſt bello vindicari.

Sed rem concedo. Rationem Grotii reiicio. Tunc enim cauſſa belli huius modi non eſt delictum, ſed defenſio.

§. 50.

num. 1. Multo minus ergo adfirmanda quaeſtio: *an haeretici* i. e. Chriſtiani erroribus quibuſdam dediti *perſequendi ſint?* Grotius illud conuellit,

1. Exemplo Iudaeorum, qui diuerſas ſectas ferebant, vti Phariſeos, Saducaeos, Eſſenos, quum principia eorum eſſent diuerſiſſima.

num. 2. 2. Quia magna eſt intellectus imbecillitas, magna vis inolitae ſemel opinionis. Hinc nec obiici poteſt, errores nonnumquam eſſe manifeſtos et intolerabiles. Nam quod mihi clarum et manifeſtum videtur, id non ſtatim tale eſt aliis.

3. Modus illuminationis non eſt idem. Forte ego veritatem agnoſco gratia diuina, ſed non hunc modum gratiae accepit alter, cui ideo iraſci eſſet iniquiſſimum.

nu.3.4.5. 4. Haereſis non eſt crimen. Edidit Dn. THOMASIVS diſſertationem: *an haereſis ſit crimen?* et id initio non ſine ſtupore acceptum. Et res tamen clariſſima. An delicta ſunt in intellectu? Hinc et Auguſtinus illum tantum dicit hereticum, qui temporalis tantum commodi et gloriae principatuſque gratia nouas opiniones excogitat. Quis vero haec interna cordis diiudicet? Plerique bona fide errant. (*)

5. Omnes veteres orthodoxique Patres hanc haereticorum lanienam damnarunt. Loca Athanaſii, Hilarii, immo et Synodorum varia *n.* 5. huius §. adduxit auctor.

§. 51.

num,1.2. Denique quaeritur, *an poenam mereantur, qui in Deos ſuos licet falſos, ſunt irreuerentes?*

Adfirmat Grotius, quia quantum in ipſis eſt, verum Deum offendunt, qualem eſſe putant Deos falſos ſuos. Vnde aeque poena dignus, qui per falſos, quam, qui per verum Deum peieravit, quemadmodum aeque regicida eſt, qui pro rege, quem occidere voluit, ſummum eius miniſtrum trucidauit, adeoque in perſona errauit. Rem iam ſupra explicauimus, vbi de iureiurando et periuriis actum.

CA-

(*) Non ſine ſtupore acceptum eſt illud, *hæreſim crimen non eſſe*; & Heineccius clarum docet quod non obſcurum modo, ſed falſum eſt: *Delicta non ſunt in intellectu*. quidni? 1. non de ſuggeſtione, ſed de conſenſu in hæreſim quæſtio eſt; at conſenſum voluntarium eſſe quis neget? 2. quiſque iudicat prout eſt affectus, vel male vel bene; quod ergo iudicium malo affectu ducitur, malum eſt. 3. qui ſuum iudicio totius Eccleſiæ anteponit, privatum publico, proprium communi, ſingulare Univerſali præfert: ſummæ proinde arrogantiæ, ac *ſtultiſſimæ ſuperbiæ reus*, ut verbis utar Auguſtini, efficitur.

C A P V T XXI.

DE COMMVNICATIONE POENARVM.

§. 1.

Hic primo omnium quaeritur, *quid ſit poenae communicatio?* Eſt actus num. 1.
iuſtitiae, quo poena non ſolum delinquentes principales, ſed et alios ſequitur. Et hi iterum duorum generum ſunt. *Vel* enim *puniuntur qui delicti ſunt participes*, de quibus §. 18. *vel qui extra reatum ſunt*, §. 9. *ad fin.* Sed quum poena ſit malum paſſionis ob malum actionis inflictum a ſuperiore: conſequens ſane eſt, vt poena non poſſit infligi niſi iis, qui delicti ſunt participes. Quare rectius dixeris: In communicatione poenarum vel ipſam poenam communicari, ſi plures ſint delicti participes, vel tantum damnum ex iſta poena reſultans. e. g. Si quis percuſſorem aere conduxit, vterque reus eſt, et hinc proprie punitur, ſi vero vtrique ſunt vxores et liberi, hi ſimul damnum ex iſto maritorum et parentum ſupplicio ſentiunt, ſed proprie non puniuntur, tamquam innocentes.

I. Iam quod ad priorem partem attinet, auctor praemittit regulam: *Poe-* num. 2.
nas dat non ſolum cauſſa delicti phyſica, e. g. percuſſor, *ſed et cauſſa moralis*, e. g. qui eum aere conduxit.

Cauſſa phyſica eſt, quae actu phyſico et corporali delictum perpetrauit.

Cauſſa moralis, quae animo vel conſenſu concurrit, e. g. iuſſu, conſenſum requiſitum adhibendo, adiuuando, receptum dando cet. aeque poenam ideo meretur, quia in imputatione facti tantum diſpicitur, an quis ſit actionis auctor. Auctor aliquis eſt non modo corpore ſed et animo, quia quod quiſque per alium fecit, illud ipſe feciſſe videtur.

Attamen hic probe diſpiciendum, 1. an vere ſine eius concurſu actio non foret ſuſcepta. Hinc non ſtatim, qui laudauit, puniendus eſt.

2. An nudum et generale conſilium datum, an iuſſus vel conſilium ſpeciale acceſſerit. Prius enim conſilium non eſt obligatorium.

3. An ſi quis ob delictum non prohibitum punitur, perfecta adfuerit prohibendi vel impediendi obligatio. Hinc poena furti particeps non eſt, qui in vicinia furtum fieri vidit, nec prohibuit, quamuis eius modi vicinus ſit inhumanus.

§. 2.

Haec iam Grotius adplicat ad quaeſtionem nobiliſſimam, *an ob delictum* num. 1.
priuatorum communitas tota, vel eiuſdem rectores teneantur?

Id negatur in theſi, 1. quia poena tenet ſuos auctores, non innocentes. 2. Quia vnus vel alter ciuis non eſt tota ciuitas. 3. Quia nulla eſt ciuitas vel res publica, quae ex meris probis et virtute ornatis ciuibus conſtet, adeoque rectores ciuitatum tantam probitatem ſuorum ciuium praeſtare nequeunt.

Quare potius diſtinguendum, *ciuitaſne deliquerit, an ciues?* Priore tantum caſu poena adficitur ciuitas eiuſque rector, non poſteriore. Quaeritur autem, *quando ciuitas deliquiſſe dicenda ſit?*

Reſp. id fieri *patientia* et *receptu*. Hinc 1. requiritur patientia. Ea autem num. 2. 3.
intelligi non poteſt.

1. Sine ſcientia. Ergo prima regula eſt, qui magiſtratus ſcit, ciues delictum

ctum meditari, idque non prohibet, iſte ipſe delinquit, adeoque et poenam meretur. Hinc Cicero Piſonem ſeditionis arguit, quod quum conſul eſſet, ſciret tribunos plebis turbas dare, uſque non reſiſteret.

Id non modo variis veterum teſtimoniis probat Grotius, ſed et a pari, quia et iure priuato pater ex delicto filii, dominus e delicto ſerui tenetur, ſi vterque ſciuerit, hos delinquere, nec prohibuerit. Quanto magis tenebuntur rectores ciuitatis, quibus plus auctoritatis eſt et potentiae ad delicta ciuium coercenda?

num. 4. 2. Requiritur in rectoribus facultas prohibendi. Hinc non ſemper rectoribus ciuitatum delicta ciuium poſſunt imputari, ſi ipſis defuerit impediendi facultas. Nam alioquin nulla culpa eſſet in rectoribus, adeoque nec poena in eos caderet. Deſtitui autem hos ſaepe facultate prohibendi certiſſimum eſt. Caſus ſunt varii.

1. *Si*, vt Tacitus ait, *delicto impar ſit res publica*. Sic e. g. Ruſſiae imperator quamuis ſeuerus, quamuis potentiſſimus, non tamen potuit per regnum ſuum tollere latrocinia. Iniuriam itaque ei feciſſent exteri, ſi ob homines ſuos in viis ſpoliatos bellum ipſi intuliſſent.

2. *Si res per tumultum repentinum acta*. Tunc plebs ſemel in furorem acta, nec rectorum ciuitatis, nec aliorum ſana monita admittit, adeoque et poena non habet locum.

num. 5. Hinc facile patet, quomodo intelligenda ſint illa: *Saepe luit populus poenas vnius iniqui*. Nempe 1. ſi vnus aliquid egit conſilio publico; 2. ſi reliqui ſciuerunt, et, cum poſſent, non prohibuerunt; 3. ſi re peracta non puniunt.

num. 6. Hinc etiam liquet, *an praeſumatur ſcientia et puniendi facultas?* Id ex circumſtantiis iudicandum. Scilicet conſiderandum, 1. an delictum fuerit diuturnum, an momentaneum; 2. vtrum per tumultum repentinum, an a paucis ſuſceptum; 3. vtrum milites aliaque inſtrumenta reſiſtendi in promtu fuerint nec ne; 4. an rectores ciuitatis indignationem ſuam prodiderint reſiſtendo, dehortando, minando, puniendo, nec ne.

§. 3.

num. 1. Deinde II. et *receptu dato ciuitatum rectores delicti fiunt participes*. Hinc ſi illi piratis in portubus ſuis receptum dant, nec eos puniunt, perinde eſt, ac ſi piraticam agerent: quia ſic fiunt cauſſa delicti moralis.

Obiici poſſet, 1. vnumquemque ciuitatis rectorem poſſe veniam delinquentibus dare, poenamque remittere. Hinc qui iure ſuo vtitur, nemini facere iniuriam. Ergo nec magiſtratui quidquam poſſe imputari, qui piratis receptum dederit, dummodo non iuſſerit delictum fieri.

num. 2. Sed reſp. diſtinguendum eſſe inter delicta in re publica; et aduerſus extraneam rem publicam, vel aduerſus ſuperiorem admiſſa. Priore caſu ſi rectores ciuitatis ius aggratiandi exercent, iure ſuo vtuntur, adeoque et nemini faciunt iniuriam.

At poſteriore caſu extraneae rei publicae vel ſuperiori ius quaeſitum eſt, ius nimirum ſatisfactionem pro damno dato, delictoue perpetrato exigendi. Id vero ipſis inuitis auferri nequit. Et hinc ſi auferunt, omnino delicti admiſſi ipſi fiunt participes.

§. 4.

num. 1. Hinc porro facile deciditur quaeſtio, *ad quid rei publicae extraneae obligentur rectores ciuitatis, ſi ciues eorum aduerſus exteros deliquerint?*

Reſp. Exteri, qui damnum patiuntur, ipſi poſſunt punire ciues noſtros in ſuo

ſuo territorio peccantes, ſi ibi deprehenduntur, quia delinquendo fiunt ciues temporarii.

Si in rem publicam noſtram ſe contulerunt; tunc non poſſint actum iuriſdictionis exercere exteri in territorio noſtro; nec id ſine confuſione ſumma fieri poſſet. Hinc ergo ſequitur, vt aut ipſi debeamus ſupplicium ſumere, aut reos dedere exteris.

Deditionem hanc eſſe iuris gentium, variis exemplis demonſtrat Grotius, velut Iſraelitarum *Iud.* 20. Philiſtaeorum, *Iud.* 15. Lacedaemoniorum, Romanorum cet. Sed nihil opus eſt iſta inductione. Nam poteſt ex ipſis principiis iuris naturae demonſtrari. Exterae rei publicae, in qua delictum *eſt* commiſſum, debemus ſatisfactionem, vel poenam ab his hominibus repetendam, qui deliquerunt. Poena illis infligitur vel per nos, vel per ipſos, qui laeſi ſunt. Si per nos, debemus punire: ſi per laeſos, debemus dedere. num. 2.

Quaeritur autem, *quem penes ſit optio?* Et recte reſpondet Grotius, penes rectores vel ſuperiores delinquentium, qui ſi ipſi poena iuſta adficiunt delinquentes, nihil vltra exigere poſſunt exteri. Accedit et alia ratio, quia periculum eſt, ne exteri irae et vindictae in ſontes plus iuſto indulgeant, et hinc nimis crudeliter conſulant in eos. nu. 3. 4. 5.

Nonnumquam tamen vltro res publica extera ciuitati optionem concedit, vt eo cumulatius ſatis fiat. Id enim fieri poſſe nemo dubitat, quia ex ipſis rectae rationis principiis quiſque poteſt iuri in fauorem ſui introducto libere renunciare. Exemplum Caeritum eſt apud Liv. *lib.* 7.

Quaeritur porro, *an obſtricti ſimus ad dedendos etiam exteros, qui ad nos confugerunt?* Quaeſtio haec ſaepe orta, veluti quum ex Anglia quidam regis hoſtes ad Gallos et Hiſpanos confugerent, item quum ex adminiſtratoribus pecuniae publicae, peculatus rei in Belgium Auſtriacum diſceſſiſſent. nu. 6. 7. 8.

Sed reſponſio facilis. Diſtinguendum an apud nos hoſtilia meditentur aduerſus patriam: et tunc aut dedendi, aut ipſi itidem pro hoſtibus iure habentur: an quiete viuant: tunc non dedendi quidem ſunt, quia ſe ſemel ſidei noſtrae commiſerunt, ſed tamen patriae eorum adminiſtranda iuſtitia, ſi hos homines accuſare coram foro noſtro velint.

Ratio diuerſitatis eſt: quia iſti fugitiui, dum in rem publicam noſtram ſe contulerunt, ſtatim fiunt ciues noſtri. Ergo aut ante iſtam fugam peccarunt, aut dum apud nos latitant. Si antea, tunc tamquam ciues noſtri puniendi; ſin poſtea apud nos hoſtilia moliantur, tradendi, per ea, quae ad *n.* 2. huius §. monuimus.

Denique quaeritur, *an a ſua ciuitate dediti et non recepti ciues maneant?* Quaeſtio haec mota, quum Mancius Numantinis deditus et non receptus poſtea in ſenatum veniret, et dicturus eſſet ſententiam. Hinc nata controuerſia inter ICtos, de qua *L. vlt. ff. de legation.* P. Mucius Scaeuola eum ciuem negabat. Brutus & Cicero contrariam defendunt ſententiam. Ille vtebatur argumento, quod ſemel expulſus e ciuitate non magis ciuis ſit quam exul: hi contra, quod deditio ſine acceptione nulla ſit.

Grotius noſter cum Cicerone et Bruto facit, ſed eius tamen rationem reiicit, quia deditio non aeque ac donatio ſit actus bilateralis. Hinc hoc argumento mauult vti. *Qui dedit populo alteri, poteſtatem concedit puniendi*. Si populus ea poteſtare non vtitur, tunc ipſe populus dedens arbitrium habet puniendi aut non puniendi. Atqui non puniuit, ſi nullum ea de re exſtitit decretum vel ſententia condemnatoria. Ergo non ciuitatem amiſit Mancinus, quia ciuitas non ipſo iure ſed per decretum populi amittitur.

Nos

Digitized by Google

Nos putamus et Grotii et Ciceronis rationes ſatis firmas eſſe et ſolidas. Nam quod ad huius argumentum attinet, certiſſimum eſt deditionem aeque actum bilateralem eſſe, ac donationem, adeoque nec ipſum ſine acceptatione intelligi.

§. 5.

num. 1. Noua iam quaeſtio naſcitur: *an non reos defendat ius aſyli et refugii?* Talia ſane aſyla hodienum ſunt apud Pontificios, eccleſia et monaſteria: Apud Hebraeos certae vrbes. Romae quoque Romulus ius aſili conſtituerat ad ciuibus locupletandam rem publicam.

Recte reſp. Grotius *haec aſyla iniuſtiſſima eſſe, niſi certis circumſcribantur limitibus*. Primaria ergo regula eſt: *Aſyla non conſtituuntur pro ſontibus, ſed pro infortunatis*. Id tale probat Grotius 1. teſtimoniis veterum Graecorum, qui hunc finem eleganter expreſſerunt: Vbi praecipue legi merentur verba Gylippi apud DIODOR. Sic. *lib. XIII.*

num. 2. Exemplo Athenienſium, qui quidem aſylum conſtituerant aram miſericordiae, ſed non niſi miſeris, victis bello, exſulibus, perſequutionem et iniuriam paſſis, quibus ipſa humanitas iubet auxilium ferri.

num. 3. 3. Praxi gentium veterum, qui maleficos ab ipſis aris abſtractos punire non dubitabant. Non pauca eam in rem exempla cumulat Grotius ex auctoribus Graecis: quibus addi poſſunt illa ſacra. Salomon Adoniam et Ioabum aram amplectentes occidit. Aſyla quidem quaedam conſtituerat Deus in gente Iſraelitica, ſed non niſi iis, qui plane innocentes erant, et homicidium e. g. caſuale commiſerant, vt tuti eſſent a vindice ſanguinis, id eſt a proximo agnato, cui ius erat vindicandi caedem agnati ſui.

num. 4. 5. Iam facile patet, quid factu opus ſit, ſi delicti veri reus ad aſyla noſtra ſe receperit. Dicit Grotius, aut puniendi, aut dedendi, aut amouendi, id eſt, illis iniungendum eſt, vt quantocyus terra noſtra egrediantur.

Poſſunt ergo puniri, quia ius aſyli non ſontibus, ſed innocentibus prodeſſe debet: poſſunt dedi, quia haec optio ſemper competit populo, ad quem confugerunt delinquentes: poſſunt denique amoveri, quia cogere nos non poteſt exterus vt eum tradamus, qui quamdiu apud nos fuit, et ad fidem noſtram confugit, nihil deliquit. Et eo poſtremo temperamento plerumque vtuntur hodie gentes. Sic Galli non dediderunt equidem S. Georgii, ducem Ormondiae, comitem Bullingbrockiae, ſed tantum expulerunt.

Sed et hic 1. ſuperior valet diſtinctio, hoſtiline aduerſus nos animo ſint, qui ad exteros transfugiunt, an alius delicti in priuatum admiſſum rei. Haec enim debita plerumque diſſimulant generoſi principes. Ibi vero vel poenam vrgeant, vel deditionem, vel expulſionem.

2. Ceſſare obligationem, ſi malum ita inualuit, vt non niſi propoſita impunitate coerceri poſſit. Tunc enim data ſemel impunitate, nec deditio, nec poena iure flagitatur, immo nec expulſio. E. g. ſi piratae promiſſa impunitate ad nos confugerint, et piraticam deſeruerint. (*) §. 6.

(*) Aſyli jus adeo noſtris hodie Scriptoribus pertractatum eſt, ut ad amovendam invidiam, quam contra Pontificios, vt loqui amat, concitare conatur Heinecius, actum agere non ſit opus. 1. Aſylum non ad fovendam facinoroſorum hominum petulantiam, non ad tuendum ſcelus, non ad augendam peccandi licentiam inſtitutum fatentur omnes. 2. at apertum *ad infortunatos, & caſualis homicidj reos* nemo negat 3. an etiam delicti poenitentibus, an etiam ad poenitentiam referatum ob reverentiam loci Deo ſacri ſit, affirmant plerique. 4. tunc non impunitatem, ſed ſpatium poenitentiæ Aſylo datum ab Eccleſia contendimus. 5. Inter varias rerum περιστάσεις dari locum *Concordatis*, quo cautum ſit ne Aſylo abutantur rei: uſque diſtingui delicta, perſonas, loca, quo tota Aſyli œconomia regatur, pervulgatum eſt. Ceterum apud omnes Gentes, Templa immunia vi omni, ob reverentiam Divinitatis, fuiſſe jam, omnis teſtatur hiſtoria.

Digitized by Google

§. 6.

Porro quæritur, *an plane nihil auxilii ſit reis ad nos confugientibus in deſenſione noſtra?* Diximus enim ſaepe et hos vel puniendos, vel dedendos, vel amouendos. Ergo non melior eorum erit conditio, ac ſi domi ſe paſſi eſſent in vincula coniici. Reſp. omnino. Nam num. 1.

1. Aequiorem ſperare potuerunt iudicem principem exterum, quam iudices domeſticos, qui plerumque vel priuato odio in reum, vel adulatione aduerſus principem ad perdendum miſerum ſtimulantur.

2. Defenduntur interea, dum cauſſa cognoſcitur. Nam quum nemo indicta cauſſa ſit puniendus, tradendusve alterius libidini, merito prius cauſſa cognoſci debet, ne deterioris ſit conditionis ſupplex, quam quicumque alius ex ciuibus noſtris.

Sed ea occaſione noua naſcitur quæſtio, *ex quo iure ſit iudicandus ſupplex num ex iure iſtius ciuitatis, in qua peccauit, an ex iure noſtrae ciuitatis, ad quam confugit?* num. 2.

Reſp. Grotius, aut delictum quod admiſit eſt contra ius naturae et gentium: tunc hoc ſequendum eſt. Aut delictum eſt mere ciuilibus legibus prohibitum, tunc illud iudicandum ex iure ciuitatis eius, in qua peccauit.

Sed iam ab aliis recte obſeruatum, ius naturae et gentium hic numquam habere locum.

Nam 1. hic quaeſtio eſt de infligenda poena. Poenas autem plane nullas definit jus naturae. 2. Ius naturae et gentium norma eſt in ſtatu naturali. Qui autem ad nos confugiunt, non ſunt in ſtatu naturali, ſed ſtatim fiunt ciues noſtri. Ergo iudicandi ex iure ciuili. Sed ex quo? *ex eo*, inquit Grotius, *contra quod peccarunt*. Sed id falſum. Ciuis enim noſter factus. Ergo ſecundum eas leges iudicandus erit, quae alios ciues obſtringunt.

§. 7.

His praemiſſis ad quaeſtionem primariam redit Grotius, quaeritque; *quomodo delicti rectorum participes fiant ſubditi?* Hactenus enim vidimus, quomodo delicti alieni participes fiant rectores ciuitatis: deinde quomodo delictum paucorum tranſeat ad totam communitatem? num. 1.

Recte reſp. Grotius *conſenſu*. Sed hic grauis moueri poſſet controverſia, an non ſemper conſentire teneantur ſubditi in facta et conſilia rectorum, quum ſemel voluntates ſuas voluntati imperantis ſubmiſerint? Reſpondendum, facta principis aut ex iure principatus naſci, aut ex tyrannide. Si prius, ſubditi indiſtincte probare et praeſtare debent facta principis. Et tunc veriſſimum eſt illud:

Quidquid delirant reges, plectuntur Achiui.

Sin autem actum tyrannicum exercuit imperans, tunc non conſentire tenentur ſubditi, e. g. ſi princeps regis exteri uxorem rapuerit, ſi legatos violarit. Ergo tunc videndum an conſentiant, eum iuuando, milites et pecuniam ſuppeditando cet. an improbent factum, eique ſubſidia negent: priore caſu itidem *quidquid delirant reges plectuntur Achiui*. Poſteriore caſu minime.

Quid ſi pauci e ciuitate peccarunt, an delictum ad ciuitatem pertinet? num. 2. Reſp. ſimilis eſt deciſio. Aut reliqui conſentiunt, et factum probant, aut non. Si prius, ſimul plectuntur. Sin poſterius, debent delinquentes punire aut dedere. Id ni faciunt, poena itidem digni ſunt.

Obiici poſſet 1. plurima ſuffragia vincere pauciora. Reſp. in iis, quae ad rem publicam pertinent, non in delictis.

2. Poena adfici non poſſe totas vniuerſitates. Reſp. Experientia contrarium num. 3.

 do-

docet. Poſſunt enim libertatibus, bonis, iuribus ſpoliari, poſſunt ciues maxime delicti auctores occidi. Vnde et mori et capite deminui dicitur ciuitas iure Romano, ſi aratrum inducatur. Quamuis iniuſtiſſimum omnino ſit, parcere innocenti plebi, ſexui ſequiori, infantibus.

§. 8.

num. 1. Nobiliſſima porro quaeſtio eſt, *an poena ob delictum ab vniuerſitate ſemper exigi poſſit?* id eſt, licet vel maxime praeſumptio ſit, eos, qui deliquerunt, ciues iam pridem obiiſſe.

Vtrinque difficultas haud parua emergit. Nam pro affirmatiua militat, quod vniuerſitas, vt ſupra demonſtrauimus, non moriatur. Pro negatiua, quod innocentes poena adfici nequeant, et verum tamen eſt, per 100. e. g. annos ex ciuibus, qui peccarunt, vix quemquam ſupereſſe poſſe. Accedit, quod ipſe Deus vetat plecti liberos ob delicta parentum, parentes ob delicta liberorum.

Sed recte reſp. Grotius, de vniuerſitate quaedam dici ſolere, tamquam de vniuerſitate, quaedam ob ſingulos ciues, quibus vniuerſitas conſtat. Sic e. g. quando dicimus vniuerſitatem habere leges, aerarium eſſe pauperem, diuitem, totam tunc vniuerſitatem intelligimus. Quando autem dicimus, vniuerſitatem eſſe fortem, virtute praeditam, prudentem, tunc intelligimus ciues, ex quibus componitur vniuerſitas. Hinc vniuerſitas quidem non extinguitur, et hinc e. g. aerarii debitum non exſpirat. At poteſt ciuitas eſſe deſinere docta, fortis, virtute praedita.

Iam nemo negat, delicta quoque ad poſteriorem claſſem pertinere, adeoque mortuis ciuibus, poenam qui meruerunt, poenam etiam extingui.

num. 2. 3. Hinc facile patet, quo iure olim Alexander Perſas bello adgreſſus ſit, ex ea cauſſa, quod maiores eorum Graeciae vaſtitatem intulerint. Eorum enim nemo tempore Alexandri ſuperat, qui cum Graecis bellum geſſerant. Vnde Arrianus hunc obtentum grauiter exagitat.

Deinde hinc facile deciditur quaeſtio, *quid de reliquis huius generis bellis vindictae cauſſa ſuſceptis ſentiendum ſit?* omnia enim iniuſta ſunt niſi duobus caſibus: 1. ſi poſteri eumdem hoſtilem animum continuant, quod Alexandrum quodammodo defendit. 2. ſi lis de ſatisfactione adhuc durat, eumque praefracte negant poſteri. Tunc enim et facti maiorum participes fiunt.

§. 9.

Pergimus ad poſteriorem capitis partem, vbi agitur *de poena et cum innocentibus communicata*. Sed iam ſupra diximus, *proprie poenam numquam ſequi alios, quam auctores delicti*: Delictum enim et poena, malum paſſionis et malum actionis ſunt correlata, quae ſe mutuo ponunt et tollunt. Ergo videndum, quo ſenſu dicatur *poena* et cum innocentibus communicari?

§. 10.

Omnis *poena* eſt malum paſſionis. Hoc in dolore vel damno conſiſtit. Dolor vel damnum aliquando directe infliguntur, quando alicui ius proprium, vel quod ex officio perfecto ipſi debebatur, aufertur, e. g. vita, opes, fama: vel indirecte, ſeu per conſequentiam, quando aliquis amittit, quod iure improprio ſeu ex officio imperfecto debebatur, vel quando aliquis iam non habet, quod habiturus fuiſſet, ſi hoc vel illud non obſtaret.

Circa prius notatur regula. *Damnum omne, quod praeter meritum datur, iniuria datur*, e. g. ſi rector ciuitatis famam, vitam, bona aufert, ad quae illis conſeruanda iure perfecto tenebatur.

De poſteriore caſu notanda regula; *Qui iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam*,

iuriam,

iuriam, quamuis alter ideo damnum per indirectum ſentiat. Elegans exemplum eſt in puteo, quem in meo fodio; hic nullam alteri facio iniuriam, quamuis venae alterius putei incidantur.

Hinc facile deciditur quaeſtio, *an excuſari poſſit, poenam et cum liberis, poſteris per indirectum communicari?* e. g. bonis patris confiſcatis. Reſp. 1. Liberi quamdiu bona ipſi nondum poſſident, habent tantum ius imperfectum. 2. Damnum in his datum non directe, ſed indirecte datur, per §. 10. n. 1. 3. Atqui circa haec damna valet regula: *qui iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam*. Ergo et magiſtratus nemini facit iniuriam, puniens delinquentem, quamuis effectus poenae et ad innocentes perueniat. num. 2.

Interim humanius omnino eſt, poſteritati delinquentium parcere, et ei ſaltim tantum relinquere, ne ad mendicitatem ſine merito adigantur. Verum quod humanius eſt, id non ſtatim, ſi omittatur, pro iniuſto habendum.

§. 11.

Deinde et altera diſtinctio aeque vtilis eſt. *Aliud patitur homo ex cauſſa peccati, aliud occaſione eiuſdem*. Simile quid in contractibus animaduertimus. Alius ſoluit ex cauſſa contractus, quia debet, vti debitor, emtor, conductor; alius occaſione eiuſdem, veluti fideiuſſor, qui tamen nihil accepit, ex quo oriatur obligatio. Sed ſufficit, eum pro alio promiſiſſe. num. 1.

Eodem modo ſe res habet in delicto. Alius ex cauſſa delicti tenetur ad malum paſſionis ferendum, veluti delinquens. Alius occaſione delicti, ob ſponſionem pro delinquente, ſi quis e. g. pro delinquente de iudicio ſiſti vel iudicatum ſolui ſatis dedit. Sufficit enim, eum ſatiſdediſſe.

Alia quaeſtio eſt, *an haec obligatio ad mortem vſque extendi poſſit?* Veteres hic admiſere vades; et notum eſt exemplum Damonis et Phidiae, quorum alter pro altero ſupplicium capitale ſubire et volebat, et cogebatur, niſi alter rediiſſet in tempore. num. 2. 3.

Eodem pertinet ius obſidum, de quo ſingularis exſtat SCHILTERI *Diſſertatio*. Nam ſaepe promiſſa denegante principali obſides licet innocentes ad ſupplicium raptos nouimus. Exempla habet ipſe GROTIVS *lib. III. cap* 4. §. 14.

Id ergo iure fieri recte negat Grotius. Alia enim ſunt, in quae homines poteſtatem habent, vti commoratio in patria, fortunae, cet. in alia Deus iis nullam dedit facultatem, nullum arbitrium, vt in vitam, membra.

Ergo obligare ſe quidem poteſt homo ad ſoluendam mulctam, ſubeundum exſilium, ad carcerem ferendum pro alio. Quamuis enim nihil deliquerit, ſufficit tamen, eum promiſiſſe.

At non poteſt ſe obligare ad ſupplicium capitale, ad mutilationem membrorum, cet. Quum ergo alteri in inſontem ius nullum ſit, niſi ex promiſſione vel ſponſione eius, ſequitur, vt et illi nullum ius ſit ſupplicium huius modi infligendi.

§. 12.

Ergo veriſſimum manet axioma, *neminem innocentem ob delicta aliorum puniri poſſe, ne parentes quidem ob delicta liberorum, vel liberos ob delicta parentum*.

Nam 1. *delictum* et *poena*, vt dixi, ſunt correlata, adeoque ſe mutuo ponunt et tollunt. 2. *Poenae* infliguntur ob *meritum*. *Meritum* eſt perſonale, et hinc perſonam non egreditur. 3. Sic nec finis poenarum obtineri poſſet. Quod enim exemplum eſſet, plecti innocentem. Sic ſane non emendantur homines, ſed potius eo adducuntur, vt credant, perinde eſſe, nocens aliquis ſit, an innocens.

Digitized by Google

§. 13.

Id pluribus veterum teſtimoniis confirmat Grotius, veluti Hieronymi, Auguſtini, Dionis, Chryſoſtomi, Philonis, Senecae. Sed quid opus teſtimoniis vbi rationes ſufficiunt, paullo ante a nobis ſuppeditatae. Quare potius ad dubia quaedam tollenda progredimur.

§. 14.

num. 1. Sed opponunt alii huic doctrinae de non plectendis liberis delinquentium exemplum ipſius Dei, poenam non ſolum prauis, ſed et eorum poſteris in tertiam quartamque vſque generationem comminantis. *Ex.* 20. quin et poenam hanc reuera infligentis poſteris Saulis, Ieroboami, Achaſi. 2. *Sam.* 21. 1. *Reg.* 14. 2. *Reg.* 8. 9.

Sed reſp. 1. Falſum eſt Deum punire poſteros innocentes. Nec enim iuſtitia patitur, malum paſſionis, ſine malo actionis vlli mortalium inferre.

2. Si verum eſſet, Deum punire liberos ob delicta parentum, deberet eos damnare, quae propria poena peccati eſt ſecundum infinitam Dei iuſtitiam. Id vero ſe facturum numquam minatus eſt.

num. 2. 3. Dicit ergo Deus, ſe viſitaturum peccata parentum in liberis, id eſt, ſe liberis calamitates temporales immiſſurum. Id vero poteſt Deus etiam piis, innocentibus; filiis ſuis, ſalua iuſtitia, vi iſtius dominii eminentiſſimi, quo poteſt pro lubitu bona et mala temporalia inter homines diſpenſare.

4. Addit Grotius, quod exempla doceant, Deum hoc iure tantum vti in delictis grauiſſimis, e. g. idololatria, ſacrilegiis, periurio, quae in ipſius Dei contumeliam vergunt.

Sed hoc argumentum parum ad rem facit. Poena enim proprie ſic dicta nec ob grauiora nec ob leuiora delicta in vllum innocentem cadit.

num. 3. 5. Paullo maioris momenti eſt obſeruatio ſequens, quod in nouo teſtamento nulla huius generis comminatio de poena poſterorum exſtet. Iam notum eſt, V. T. potiſſimum vigere promiſſiones felicitatis temporalis in terra Canaan perfruendae: nouum autem teſtamentum primario tendere ad promiſſiones ſpirituales vitae aeternae.

Inde ergo ſequitur comminationem hanc legalem tantum pertinuiſſe ad felicitatem illam in Cananitica terra perfruendam. In hac vero poterat Deus ſalua iuſtitia, tamquam ſupremus Rex et Dominus liberis ob pietatem parentum pinguiorem, ob ſcelera minorem portionem adſignare. Nec tamen dixeris, hanc proprie eſſe poenam, quamuis vulgus forte ita loquatur.

num. 4. 6. Sed praecipuum argumentum eſt in dictis illis Ezechielis, vbi negat Deus, liberos ferre debere delicta parentum, vel parentes liberorum, ſed vnumquemque ob proprium peccatum moriturum eſſe denunciat. Inde ſane luculenter patet, Deum proprie non punire innocentes poſteros, niſi 1. vel continuent delicta paterna et auita, vti plerumque fit, vel 2. niſi poenam vocare velis caſtigationem, quae non ob malum praeteritum, ſed ob bonum futurum, nempe emendationis cauſſa infligitur.

§. 15.

Inde ergo colligit Grotius rectiſſime, *diriſſimas eſſe leges humanas, quae liberos rebellium ſupplicio extremo addicunt*, vti exemplum habemus apud Perſas *Dan.* 7. 22. qui et ipſos cognatos, et vniuerſam familiam deuocabant, vt eo triſtiores perirent rebelles. Quis enim iuſtum eſſe dicat ſupplicium innocentum?

§. 16.

Sed poſſet quis obiicere: ergo etiam iniuſtam eſſe legem illam diriſſimam *ſi vn-*

Digitized by Google

ſi vmquam C. ad L. Iul. Maieſt. quia liberos perduellium hereditatibus et honoribus excludit.

Reſp. negari non poſſe, legem ſatis ſeueram eſſe: ſed ideo dici non poteſt iniuſta. Nam iam ſupra diſtinximus inter damnum directe et indirecte datum. Illud vocauimus, quod aufert id, quod iure perfecto competit: hoc quod aufert ius iure imperfecto competens, qualia iura procul dubio ſunt hereditates et honores. Ergo ſi illis liberi perduellium excluduntur, non poena ipſis infligitur, ſed damnum indirecte patiuntur, adeoque valet regula: Qui iure ſuo vtitur, is nemini facit iniuriam.

§. 17.

Idem ergo de *ſubditis* dicendum, ſi *delirantibus regibus plectuntur Achiui*. Poenam directe non patiuntur. Nam 1. poena inter gentes aequales non habet locum. 2. nullum hic eſt malum actionis, cuius correlatum poena eſſe poſſit, niſi, vt ſupra diximus, conſenſus ſubditorum in actus rectorum tyrannicos acceſſerit. Sed damnum ferunt indirecte. Ergo dum iure ſuo vtitur princeps bellum gerendo, nemini facit iniuriam. num. 1.

Obiici poſſet exemplum diuinum. Deus enim, ceu notum, ob delictum Dauidis triduanam peſtem immiſit ſubditis, quos ipſe Dauid innocentes fatetur, dum dicit: *Ego peccaui, quid iſtae oues fecere?* num. 2.

Sed reſp. non hic puniuntur ſubditi, ſed Dauides. Nam ſubditi moriuntur, et quidem iuſſu Dei, quem penes vitae necisque arbitrium eſt. Quemadmodum ergo non dicimus proprie: Deum puniuiſſe infantem, qui mortuus ex vtero materno prodit, niſi quatenus generatim mors eſt peccati ſtipendium, ita nec ſubditi Dauidis dici poſſunt poena adfecti, quia mortui, ſiquidem et piis et infantibus moriendum. At punitus eſt Dauid, dum ſubditis priuatus eſt.

§. 18.

Idem dicendum Grotius monet de ciuibus et ſubditis, qui in delictum vniuerſitatis non conſenſerunt. Sed quum de his iam ſupra actum ſit, nihil eſt, quod hic addamus.

§. 19.

Id vero quaeri meretur, *cur heres, qui ob debita anteceſſoris tenetur, non item teneatur ob delicta eiuſdem?*

Sane vtraque eſt obligatio, illa ex facto licito, id eſt, ex conuentione, haec ex illicito, id eſt, ex delicto. Ergo videtur vtriuſque par ratio eſſe.

Sed reſpondetur magnam ſubeſſe differentiam. Contrahimus de rebus in patrimonio exſiſtentibus. Ergo obligatio ex contractu aeque ab herede ac ipſo contrahente poteſt adimpleri, ex bonis nimirum contrahentis, quae ad ipſum peruenerunt. Obligatio autem ex delicto non afficit bona, ſed perſonam delinquentem. Quae vero mere ſunt perſonalia, ea cum perſona exſpirant. Quod adeo verum eſt, vt nec conuentiones, quae circa perſonam ineuntur, ad poſteros tranſeant, e. g. ſponſalia, ſocietas, mandatum, cet.

§. 20.

Sed obiici poſſet, *nonnumquam tamen et heredes ad poenam teneri*, e. g. ſi defunctus in mulctam iam condemnatus moritur, tunc enim mulctam illam et heres tenetur exſoluere.

Sed reſpondetur. Heres non tenetur, niſi poena mutata ſit in aliam obligationem. Sane defunctus tenebatur ad poenam pecuniariam. Eius reſpectu illa mulcta vera poena fuiſſet. Quum vero illam non ſoluerit, illa mulcta tranſiit in aliud genus obligationis, nempe in aes alienum. Illud vero et heres exſoluere tenetur. Soluit ergo hanc pecuniam heres, in quam defunctus

etus condemnatus fuerat, non tamen ſoluit tamquam poenam, quia ipſe nihil deliquit, ſed tamquam aes alienum.

CAPVT XXII

DE CAVSSIS INIVSTIS.

§. 1.

num. 1. *Cauſſae belli* vel *iuſtae ſunt*, vel *iniuſtae*, vel *dubiae*. *Iuſtae* ſunt vel *iuſtificae*, ob quas bellum iuſtum geritur, quales ex mente Grotii ſunt tres, defenſio, exactio eius, quod nobis iure noſtro debetur, et poena, quamuis tertiam cum recentioribus merito reiciamus; vel *ſuaſoriae*, quae in animo latent bellum gerentis, quamuis alia cauſſa iuſtifica proferatur. Vnde et praetextus vocari ſolent, quia cauſſae iniuſtae plerumque iuſta cauſſa praetexitur, et obtenditur, ne in oculos incurrat.

Rem exemplis illuſtrat Grotius, Alexander bellum gerebat cum Perſis,
num. 2. nulla hic ex 3. cauſſis a Grotio proditis habebat locum. Nec enim Darius Graecos vexabat, vt defenſione opus eſſet, nec Graecis quidquam debebat, quod bello repetendum eſſet, nec delictum admiſerat, quod armis videretur vindicandum. Ergo omnes veteres conſentiunt, veram belli cauſſam ex parte Alexandri fuiſſe cupiditatem gloriae imperii, diuitiarum; Perſicae militiae ſtatum miſerrimum. Quia tamen hae cauſſae aperte iniuſtae erant hinc praetexebat aliam in ſpeciem iuſtiorem, nempe vltionem iniuriarum a Xerxe Graecis illatarum.

Sic Caeſari bellum ciuile inchoanti, vere finem fuiſſe propoſitum, vt opprimeret libertatem patriae, euentus docuit. Sed ne haec cauſſa iniuſtiſſima innoteſceret, praetexebat defenſionem contra Pompeii potentiam.

Omnes ergo huius modi cauſſae, quae huiuſmodi praetextu velantur, vere iniuſtae ſunt. Et de his agitur *cap* 22 quemadmodum de dubiis *cap.* 23.

§. 2.

Eae *cauſſae iniuſtae* iterum duorum generum ſunt. Aut enim bellum geritur ex nulla cauſſa, aut ex cauſſis minus ſufficientibus.

Ex nulla plane cauſſa geri ſolet bellum ab illis, qui periculorum ob ipſa pericula auidi ſunt. Quemadmodum Tacitus de veteribus Germanis refert, eos fere perpetua inter ſe bella geſſiſſe, nec tamen ea re opes vel imperii latitudinem quaeſiuiſſe: ſed tantum quia periculis delectarentur. Tale quid et de Alanis narrat Ammianus.

Huiuſmodi ſane bella recte *ferina* vocat Grotius. Nam 1. quid crudelius, quam in crudelitate voluptatem quaerere? 2. Huiuſmodi homines ipſis latronibus ſunt deteriores, quia ne hi quidem occidunt, niſi ſaltim ſpes praedae affulgeat. 3. Bellum eſt contentio vel concertatio ſocietatum liberarum. Contendere autem et concertare, quum nulla ſit controuerſia, abſonum et ſanae rationi aduerſum eſt.

§. 3.

num. 1. Alii *cauſſas* quidem belli habent, ſed *inſufficientes*, *ſuaſorias* tantum, non *iuſtificas*, quamuis aliquando et has prae ſe ferant. Idem hic contin-

Digitized by Google

git, quod in hereditatibus priuatorum. Si alius quam verus heres poſſidet hereditatem, tunc ille qui poſſidet, aut pro herede poſſidet, id eſt, dicit ſe heredem eſſe, aut pro poſſeſſore, id eſt, quaeſitus, cur poſſideat, nihil aliud reſpondere poteſt, quam *poſſideo, quia poſſideo*. Iſte quaſi cauſſam poſſeſſionis iuſtificam allegat, hic illam non curat. Eodem modo bellum gerentes modo dicunt, ſe id defenſionis ſuae cauſſa gerere, vel iuris ſui repetendi: modo ſolo praetextu contenti cauſſam iuſtificam non curant.

Huiuſmodi exempla complura exſtant. Inprimis ita bella ſua defendunt barbari. Sic Brennus expeditione e Gallia in Graeciam & Aſiam ipſam ſuſcepta, cauſſam quaeſitus, cur aliena inuaderet, reſpondit omnia eſſe validorum. Ita et Hannibal increpatus, quod contra foedus iniuſtum bellum gerat, reſpondit: pro foedere proque iuſtitia eſt enſis. num. 2.

§. 4.

Iam ergo expediendae ſunt inſufficientes illae bellorum cauſſae. Vbi primo generatim obſeruat Grotius 1. *ſummos imperantes plerumque duobus nominibus pacis et belli tamquam nummis uti, non ad id, quod iuſtum eſt, ſed ad id, quod expedit*. Ex quo conſequitur, vt non ſufficiat audire praetextum belli, ſed genuina cauſſa expendenda ſit. 2. Obſeruat Grotius, *bellorum cauſſas iniuſtas facile intelligi, quum de cauſſis iuſtis conſtet*. Quemadmodum enim data linea recta, omnes, quae quocumque modo ab illa directione diſcedunt, curuae eſſe intelliguntur: ita, vbi ſcimus, quae cauſſae iuſtificae bellorum ſint, nempe defenſio et repetitio iuris ſui, per ſe conſequitur, vt omnes reliquae, quae proferuntur bellorum *cauſſae*, *iniuſtae* habeantur. Eas iam videbimus.

§. 5.

Talis *iniuſta cauſſa* eſt ex vicini potentia. Nam 1. ita nullum eſt ius controuerſum, ob quod bellum geratur: et aeque abſurdum eſt bello petere potentem, quia potens eſt, quam litibus in re publica vexare vicinum, quia me ditior eſt 2. Potentia ſola mihi non periculoſa eſt, niſi de animo laedendi conſtet. Sic Heluetii habent potentiſſimos vicinos, imperatorem et regem Galliae: ſed quum certiſſimi eſſe poſſint, neutrum de opprimenda Heluetia inire conſilia, omnino non eſſent excuſandi, ſi ideo bellum alterutri intentarent. 3. Si potentior eſt vicinus, mihi ius eſt, mihi praeſidia circumponere, vrbes munire, militem alere, foedera cum aliis potentibus pangere, ſed ideo non ſequitur, vt ſtatim mihi liceat ad bellum ruere. num. 1.

Ex quo conſequitur, vt ob munitionem nouam exſtruendam, alter alteri bellum non inferat. Qui enim iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam. Exceptio tamen eſt, 1. ſi ex huiuſmodi caſtellis nobis immineat periculum, vel maximum incommodum. Sic ſemper Baſileenſes conqueruntur de munimento Hunningenſi, Baſileae tam propinquo, vt inde tormentis peti poſſint. 2. Si foedus obſtet vel pactum. Ita aliquoties cum duce Lotharingiae pactus eſt rex Galliae, ne nouum exſtrueret munimentum. Hinc non tam indignabatur imperator, quod poſtremus dux Mantuae vrbem ſuam nouis operibus muniret, quam quod iſtum propugnaculum daret Gallis cuſtodiendum. Vnde et in electorem Coloniae indignatio Caeſaris exarſit, quum Bonnae praeſidium Gallicanum induceret. num. 2.

§. 6.

Iniuſta quoque *et inſufficiens belli cauſſa eſt* II. *ſola vtilitas*. Quum Ruſſi bellum inferrent Suecis, inter alios praetextus et his erat, quod opus

Ruſ-

Ruſſis ſit portu, quem nec precibus nec pretio impetrare potuerint a Suecis. Haec ſane vix excuſanda. Nam 1. ſic ad ſententiam Epicuri delabimur, cui ſola vtilitas iuſti prope mater et aequi videbatur, quam peſtilentiſſimam doctrinam in prooemio profligauimus. 2. Quod mihi prodeſt, et alteri non nocet, ad id obligatus eſt vnuſquiſque, id eſt, ad officia innoxiae vtilitatis, e. g. vt patiar lumen de lumine meo accendi cet. non autem ad id, quod ſibi vel alteri nocet, et mihi prodeſt. 3. Eodem modo et furta, rapinae, latrocinia poterunt defendi, quae omnino proſunt furibus, raptoribus, latronibus.

§. 7.

Tertia *cauſſa iniuſta* eſt III. *denegatio matrimoniorum, ſi alioquin eſt uxorum copia*. Nam 1. nuptiae fiunt conſenſu. Conſenſus autem debet eſſe vltroneus, non coactus. 2. Multae poſſunt eſſe iuſtiſſimae cauſſae denegandi alteri filiam, veluti religionis et morum diuerſitas, lites de futura hereditate cet. Si iuſtae ſunt hae cauſſae, ſane qui iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam.

§. 8.

Eiuſdem porro commatis eſt IIII. *amor mutandae ſedis*. Sic Cimbri ideo bellum inferebant Romanis, quod hi illis nouas ſedes in aliqua Romani imperii prouincia negabant. Quin pleraque bella inter Romanos et Germanos ex hac ipſa cauſſa nata ſunt. Haec quoque cauſſa iniuſtiſſima. Nam 1. quae nulla ſunt, cedunt occupanti, non quae iam ab aliis occupata. 2. Officium perfectiſſimum ex dominio reſultans eſt, vt teneamur alterum in dominio ſuo defendere, eumque in poſſeſſione rerum ſuarum non turbare. 3. Generaliſſimo iuris naturalis principio id quam maxime repugnat, quod dicit: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*.

§. 9.

Nec magis defendi poteſt bellum V. *inuentionis* titulo ſuſceptum, quem titulum inprimis vrgebant Hiſpani, occupantes Americam. 1. Inuentionis enim iure acquirimus res vel nullius, vel pro derelictis habitas: non quae iam dominum habent. 2. Eodem modo Americani inuenire potuiſſent Europam. Si illam occupaſſent, de illata nobis iniuria merito eſſemus conqueſti. Iam quae tibi non vis fieri, alteri ne feceris. (*)

§. 10.

num. 1. Iniuſtiſſima quoque eſt belli *cauſſa* VI. *diuerſitas religionis, & morum*, e. g. quod gens quaedam idololatriae dedita, quod in ea ſint anthropophagi, polygami. Quam cauſſam iidem Hiſpani vrgebant.

Nam 1. vt recte obſeruat Grotius, *ad dominium non requiritur virtus moralis aut religio, ſed ſufficit aliquem eſſe hominem*. Hinc impio res ſuas non magis furto ſurripere poſſum, quam pio. 2. Dominium in res creatas Deus dedit hominibus, non Chriſtianis in ſpecie, non piis. Hinc Grotius addit obſeruationem, ſi daretur populus plane amens et ratione deſtitutus, ei omnia, praeter alimenta poſſe auferri. Sed haec obſeruatio partim abſona eſt, quia populus ratione deſtitutus, tamquam contradictio in adiecto ne concipi quidem poteſt, partim falſa: nam et furioſum manere rerum ſuarum dominum, ipſe ſupra Grotius faſſus eſt, quidni etiam populus amens?

num. 2. Hinc iniuſtae fuere irae Graecorum in barbaros, quos tamquam naturaliter ſibi hoſtes auerſabantur. Nam 1. id ſomnium nitebatur praeiudicio, quod praeter Graecos nulli mortales intellectu humano inſtructi ſint, 2. hoſtis

(*) Vide quae inferius dicentur in adnotatione ad §. 14.

ſtis ſine hoſtili animo concipi non poteſt. 3. Saepe quo minor eſt intellectus cultura, eo maior probitas. Scythae ſane ſanctitate morum Graecos virtute longe ſuperabant.

§. 11.

Iniuſta porro *cauſſa* eſt VII. *Libertatis deſiderium*. Nam 1. libertas quidem eſt res inaeſtimabilis, ſed non naturae humanae neceſſaria. 2. Libertas naturaliter omnibus data eſt, ſed ei renunciari poteſt ab vnoquoque. Id ſi factum, non datur regreſſus ad libertatem naturalem. 3. Nemini ius quaeſitum auferendum, ergo nec principi ius in ſubditos iuſte quaeſitum. 4. Ipſe Apoſtolus intempeſtiuum hoc libertatis deſiderium improbat in ſeruitute priuata. 1: Cor. 7. 21. quanto magis in ciuili, quae illa multo eſt tolerabilior.

§. 12.

Iniuſta cauſſa VIII. eſt *voluntas regendi alios tamquam natura ſeruos*. Ariſtoteles primus exiſtimauit dari *ſeruos natura*. Omnes enim, qui ſe ipſos regere nequeunt, ob inſignem ſtupiditatem, a natura ad ſeruitutem deſtinatos aiebat. Hoc ſcitum placet et principibus quibuſdam, qui ſaepe ſatis iuſtam bellandi cauſſam ſibi eſſe putant, ſi gens, cui arma minantur, ſint natura ſtupidi et ſe ipſos regere neſciant. Sed 1. falſum eſt illud Ariſtotelis principium. Quamdiu enim quis ratione vtitur, ſe ipſum regere poſſe praeſumitur, nec ſi furioſus ſit, ideo ſeruus ſit, quamuis ab alio regatur. 2. Beneficium nemini obtruditur. 3. Nec nobis vlla obligatio incumbit regendi ſtultos, qui regi nolunt.

§. 13.

Sunt ex gloſſatoribus veteribus quidam, vti Bartolus, qui imp. Romano- *num.* 1.
rum ius tribuunt in vniuerſum mundum, quia 1. in legibus vocetur mundi dominus, *L. ἀξίωσις D. ad L. Rhod. de iact.* 2. quia in ſacra ſcriptura Romanum imp. vocetur orbis vniuerſus, (ἡ οἰκουμένη,). *Luc.* 2. 1. 3. quia ita loquantur auctores claſſici, vti PETRONIVS: *orbem iam totum victor Romanus habebat.*

Quaerit itaque Grotius, *ſi imp. hodiernus ex eo principio velit gentibus aliis bellum indicere, an non et haec VIIII. iniuſta belli cauſſa eſſet?*

Equidem fruſtra mouetur haec quaeſtio, quum imperator non ſit tam ſimplex, ac olim Bartolus. Sed ſi tamen forte imperatorum quiſquam ita ratiocinaretur, omnino iniuſtiſſimus eſſet. Nam 1. ex titulo ad rem nulla conſequentia. 2. Romani dum ſe mundi vel orbis dominos appellarunt, intellexere orbem Romanum, i. e. prouincias Rom. imperii. 3. imperatori non plus in alienas prouincias licet, quam aliis regibus et imperatoribus.

Dantes Aligerius, Italus Gibellinus, Bartoli ſententiam ſtabilire conatur *num.* 2.
eo argumento, quod id expediat humano generi, ſi orbis vniuerſus vni ſubeſſet, tunc enim ceſſare oportere bella inter principes.

Sed reſp. 1. tunc bella geſturi eſſent ſubditi, quia vnus non ſufficeret orbi vniuerſo regendo, ob hominum numerum et locorum diſtantiam, 2. Si vel maxime vtile eſſet huiuſmodi imperium, tamen non eſſet vlli inuito obtrudendum. 3. Nec ſequeretur, vt praeciſe imp. Romano, ac non alii competeret.

Si quis dicat, huic pinguius ius vel ideo eſſe, quod anteceſſores eius magnam partem terrae tenuerint: reſp. illas partes dudum amiſſas eſſe et ab aliis iuſto titulo poſſideri. Fuimus Troes, fuit Ilium et ingens gloria Teucrorum.

§. 14.

Pontificii ius in vniuerſum orbem non quidem imp. ſed eccleſiae Roma- *num.* 1.
nae tribuunt. Et hic Hiſpani prae ſe tulerunt, omnibus aliis titulis deficientibus

tibus ſibi ſufficere donationem Americae a pontifice Rom. factam, quia eccleſiae competat imperium in vniuerſum orbem.

Specioſa eam in rem adferunt argumenta, veluti, quod eccleſia ex intentione Chriſti ſit catholica, et ſic diffuſa per vniuerſum orbem, quod omnes pater filio gentes donauerit, quod Chriſti imperium extendi debeat a mari ad mare.

Sed id imperium plane fictitium. Nam 1. ad eccleſiam non pertinent gentes infideles, ſed Chriſtiani. *Quid ad nos illi, qui extra ſunt.* 1. *Cor.* 5. 12. 2. Alia eſt eccleſia, aliud imperium: illa eſt in imperio, ſed non imperium.
num. 2. 3. Chriſtus negauit regnum ſuum eſſe de hoc mundo. Io. 18. 36. Ergo nec imperium ſaeculare in gentes ſibi arrogauit, nec id dedit Apoſtolis et eccleſiae. 4. Idem nec media illa propagandi eccleſiam commendauit, quibus vti ſolent homines ad propaganda imperia, vt bellum, arma, foedera, ſed preces, praedicationem verbi, cet. 5. Eccleſia non deſtruit politias. Vide elegantem Auguſtini locum.
nu. 3. 4. 6. Epiſcopus non ſit percuſſor. 1. *Tim.* 3. 2. *Potentes imperant, vos autem non ſic.* Ergo ſane epiſc. Rom. non poteſt vel bellum gerere, vel reges ad bellum concitare, ad propagandam eccleſiam. Quod enim quis per alium facit, id ipſe feciſſe videtur.

Vt paucis dicamus, res tam ridicula eſt, vt Americanus quidam rex, quamuis non adeo ſagax, dixerit, tamen ſtolidum eſſe oportere pontificem, qui regna donet, quae non ſua ſint. (*)

§. 15.

Iniuſta belli cauſſa eſt X. *ſpes implendi vaticinium diuinum*, quod hic vel ille pro ſenſu ſuo fanatico explicat. Sic ante centum et quod excurrit annos, Poniatouius, Drabitius et Kotterus varias ſpargebant viſiones et prophetias, quibus praedicebant, domui Auſtriacae imminere exitium, eccleſiam per orbem propagandam, Antichriſtum Rom. deſtruendum, quae vaticinia tunc coniunctim edebat Theologus reformatus magni nominis, AMOS COMENIUS, ſub titulo: *Lux in tenebris*.

Sane ſi quis tunc his deliriis induci ſe paſſus eſſet ad arma corripienda, procul dubio bellum geſſiſſet iniuſtiſſimum.

Nam 1. difficile eſt diſcernere prophetas et pſeudoprophetas. 2. Difficilius, ſine ſpiritu prophetico vaticinia interpretari, 3. praedictio, ſine mandato non poteſt tranquillam reddere conſcientiam. Sic Iudaeis praedicta erat certa liberatio ex Aegyptiaca ſeruitute, et ex captiuitate Babylonica, nec prius tamen libertatem adfectare iure poterant, quam Deus iuberet.

§. 16.

Iniuſta belli cauſſa eſt XI. *exactio officiorum iure imperfecto, ex ſola virtute, honeſtate, decoro debitorum.* Quemadmodum enim haec officia in foro actio-

(*) Quam multa congerit Auctor, atque in Eccleſiam ingerit, quae illa ne ſomniavit quidem; non titulum Inveptionis, non diverſitatem Religionis & morum, non imperium in omnes gentes quoad temporalia probavit umquam Eccleſia, neque his de cauſſis aut bellum geſſit, aut ad bellum concitavit: quod bellum Americanos inter, et Hiſpanos exarſit, non inter Eccleſiam et Gentes, ſed inter gentem & gentem geſtum eſt: objectum Americanis eſt, hoſpites injuriis, contumeliis, direptionibus afflixiſſe, imo etiam benemerentes ac beneficos longe expuliſſe, prohibuiſſe portu, acceſſu, arena: *hoſpitio prohibemur arenae*; quod ad bellum ſatis eſſe docuit Grotius in *de Jure belli & pacis*: querelae ſunt gentem inter & gentem; juſtaene an iniuſtae ſint, non Eccleſia judicat, ſed Deus; ſi confinia ſignata ſunt Hiſpanis & Portugalliae, poſita querelarum juſtitia contra Americanos, hypothetice definita ſunt: cetera omittimus, falſa veris permixta.

actione, ita in ſtatu naturali bello extorqueri non poſſunt. Hinc non erat iuſtum bellum Rom. in regem Cypri, tamquam ingratum. Gratitudo enim eſt officium imperfectum, niſi ſit praegnans, cum iniuria aduerſus benefactorem coniuncta.

§. 17.

Denique claudit hoc caput Grotius addita obſeruatione, *cauſſam belli aliquando eſſe iuſtam, et tamen ipſum bellum iniuſtum*. Nam virtus non ſolum in actione externa conſiſtit, ſed in animo. Vnde bellum iniuſtum geritur num. 1. 2.

1. Si in animo imperantis latet cauſſa arcana, quae ipſum magis mouet, quam iuſta cauſſa, e. g. ambitio, ſtudium propagandi imperium.

2. Si bellum non geritur iuſto modo, e. g. violando pacta cum hoſte inita, inuadendo ſimul ſocios, crudelitati militum indulgendo.

Sed ſub finem recte obſeruat Grotius, diſtinguendum inter iuſtitiam internam et externam. Iuſtitia interna reſpicit ad forum conſcientiae, externa ad homines. Ergo coram hominibus iuſtum eſt bellum, modo iuſta cauſſa adſit: coram Deo autem haec non ſufficit, niſi et animus ab omni prauo affectu purgatus ſit, et bellum ipſum iuſte et ſecundum rationem geratur, quia actiones vere bonae non materialiter tantum, ſed et formaliter debent conuenire cum lege diuina. num. 3.

CAPVT XXIII.

DE CAVSSIS DVBIIS.

§. 1.

Caput hoc conſtat duabus partibus. Priore agitur *de dubitatione generatim, et quid in dubio agendum ſit*. §. 1-5. Poſteriore *de cauſſis belli dubiis, an eae ad bellum gerendum ſufficiant*. §. 6 - fin.

I. *De dubitatione* 1. generatim obſeruat Grotius, eam *in rebus moralibus frequentiſſimam eſſe*: Quod verum eſt. Sed ratio, qua vtitur, non eſt maximi momenti. Nam dicit hanc dubitationem inde eſſe: quod moralia non aeque certa ſint, nec tam ſub demonſtrationem cadant, quam phyſica et mathematica. Sed hoc artis principium dudum exploſere H. Conringius et Puſendorffius. Vbi enim ſunt certa principia, ibidem ſunt certae et demonſtratiuae concluſiones. In moralibus ſunt certa principia. Ergo ſic aeque certum eſt, neminem laedendum eſſe, ac bis duo eſſe quatuor.

Sed vera ratio eſt adplicationis practicae difficultas. Actiones enim hominum tam variis coloribus dilutae ſunt, vt non ſtatim pateat, quodnam morale principium hic ſit applicandum. E. g. contra legem diuinam nihil eſſe agendum, certiſſimum eſt, ſed an e. g. ſaltare contra legem diuinam ſit, poteſt dubitari, quia ſaltatio eſt actio, quae alii indifferens, apud alium cum multis voluptatibus coniuncta eſſe poteſt.

§. 2.

2. Iam porro quaeritur, *quid in huius modi dubio faciendum*. Recte Grotius defendit regulam: *Contra conſcientiam dubiam nihil eſt agendum*. Ergo ſuſpendenda tamdiu actio, licet forte in ſe bona et iuſta, donec dubium num. 1.

 iſtud-

iſtud animo euulſum ſit. Alias qui agit peccat, licet forte actio in ſe plane bona vel ſaltim indifferens ſit.

Falſo autem hanc regulam probat ex *Rom.* 14. 23. Quum ibi per fidem non intelligatur certum animi iudicium, ſed fides ſaluifica. Ex ea quidquid non fit, coram Deo peccatum eſt. (*)

num. 2. Vera ergo ratio eſt, quia contra conſcientiam dubiam agere idem eſt, ac Deum ipſum contemnere et ludibrio habere. Id enim agit, qui ita ratiocinatur: Neſcio, an Deus velit, an nolit hoc fieri; tamen ſiue velit, ſiue nolit, faciam.

Addit ſub finem Grotius exceptionem. *Si ſcilicet res alterutra neceſſario agenda ſit, et vtraque tamen iniqua videatur.* Tunc enim ex 2. malis putat eligendum minus, ex 2. iniquis minus iniquum.

Id vero perſpicue falſum. Nam 1. ſi vera eſt neceſſitas, id quod ex neceſſitate fit, non eſt minus iniquum, ſed aequum, e. g. ſi quis moderamine inculpatae tutelae vtitur. 2. Regula illa, ex duobus malis eligendum eſt minus: non pertinet ad mala moralia, ſed ad phyſica.

§. 3.

Iam ſi contra conſcientiam dubiam nihil agendum, exiſtimare quis poſſet, ita fore, vt nulla actio tunc explicetur. Sed id recte negat Grotius, quia dubium plerumque poſt tempus aliquod diſſipari ſoleat, et mens in alterutram partem eſſe procliuior, et quidem

1. vel argumentorum pondere, quod antea non ſtatim intellexerat tantum eſſe, vel

2. auctoritate. Si enim huius vel illius viri ſapientis, in quo magnam collocamus fiduciam, auctoritas accedat, facile euellitur dubitatio, quae antea animum in diuerſa trahebat.

§. 4.

Sed quaeritur, *an auctoritas illa tranquillam reddat conſcientiam?* Ieſuitae id affirmant: et inde eorum probabiliſmus, de quo alio loco egimus. Putant enim ſi quis quid agat, in ſe iniuſtum et malum, eum tamen in conſcientia excuſari, modo aliquot doctorum ſuffragia pro ſe militare videat.

Grotius noſter paullo cautior eſt, ſed tamen exiſtimat, *ſimpliciores audire debere ſapientum conſilia*. Si id verum, ſane non peccant, ſi ſecundum illa conſilia agant. Et inde ſequitur, vt excuſandi ſint, licet male agant.

Sed reſpondemus 1. falſum eſſe, quod dicunt Arles, Ieſuitae et Grotius, *probabile eſſe quod tale videtur omnibus, vel pluribus vel ſapientioribus.* Id enim in rebus facti poteſt eſſe verum, at in doctrinis probabilitas non naſcitur ex auctoritate, ſed ex rerum attributis et effectibus, vti recte docuit in Logica ſua Clericus. Nemo rationes in conſcientia reddit ex aliorum iudicio, ſed ex ſuo, adeoque illud non excuſabit. 3. Tenemur quidem aliorum ſapientiorum conſilia audire, ſed non ſtatim ſequi; adeoque excuſatur quidem qui audit, ſed non ſemper qui ſequitur.

§. 5.

(*) Et hoc æque falſum; neque enim de fide illa ſalvifica, quam prædicant Proteſtantes, loquitur Apoſtolus, *ex qua quidquid non fit, coram Deo peccatum eſt.* Fidei nomine aptiſſime perſuaſionem animi, iudicium mentis ultimum, ſive conſcientiam interpretatur D. Thomas, ex qua quidquid non fit, a proxima agendi Regula deficit; vel fidem quidem etiam inchoatam, quæ dirigit intentionem agentis, ex qua quidquid non fit, hoc ipſo deficit a regula prima agendi, qua omnia in Deum referenda ſunt: peccatum eſt non in eo quod agitur, ſed in eo quod omittitur; omittitur autem relatio in Deum ex fide ſaltem inchoata per inchoatam dilectionem operante.

§. 5.

Quid vero ſi occurrant dubia, quae vtrinque ſunt eodem argumentorum pondere inſtructa? Tunc diſtinguit Grotius inter *res minores* et *maioris momenti*. *In illis eligi poſſe* putat *ſine vitio, quidquid libeat: in his eligendum ait, quod tutius*.

Sic e. g. ſi reus homicidii pro ſe habeat duos teſtes, qui dicant non illum, ſed Maeuium occidiſſe: duo autem teſtes aeque idonei affirmant illum omnino occidiſſe, neque vllo alio modo res ad liquidum perduci poſſit, (e. g. quia tortura in aliqua re publica non conceditur;) tunc eligendum eſt tutius, id eſt, reus potius abſoluendus quam ſupplicio afficiendus, quia vita humana eſt res maximi momenti.

Sed fingamus pauperem cum diuite litigare de centum florenis, res eſt minoris momenti: ſed tamen non ideo iudici perinde eſſe debet, condemnetne an abſoluat.

Adeoque vera potius regula: *In dubio ſemper proniores eſſe debemus ad abſoluendum, quam ad condemnandum, ſiue res ſit minoris ſiue maioris momenti, quia tutius eſt abſoluere debentem vel nocentem, quam non debentem et innocentem condemnare.*

§. 6.

II. Sequitur pars capitis altera *de belli cauſſis dubiis*. Vbi 1. ſtatim ex iis, quae antea diximus, ſequitur axioma: *Quamdiu cauſſa belli eſt dubia, tamdiu illud non eſt ſuſcipiendum*.

Hoc fluit 1. ex regula generali §. 2. *Contra conſcientiam dubiam nihil eſt agendum*. 2. ex ipſa natura belli, quod eſt contentio de iure controuerſo, et vel defenſionis vel iuris noſtri vindicandi cauſſa geritur, vt ſupra dictum. Atqui quamdiu an alter nobis iniuriam faciat, dubium eſt, defenſioni; quamdiu incertum, an nobis hoc vel illud debeatur, vindicationi locus non eſt. Ergo nec bello locus eſt. 3. Accedit, quod bellum ſit medium iure ſuo potiundi admodum periculoſum, anceps, et cum mille rerum publicarum et hominum cladibus coniunctum. Rem tam difficilem ſine cauſſa liquida ſuſcipere plus quam ferinum eſt.

§. 7.

2. Quaeritur, *quibus* vero *modis cauſſae gentium dubiae ad liquidum perducantur, quum nullum habeant communem iudicem, ſicuti priuati?* Reſp. Grotius, id fieri poſſe.

1. *Colloquiis*. §. 7.
2. *Arbitrio*. § 8.
3. *Sorte*. §. 9.
4. *An et bello repraeſentatiuo?* §. 10.
5. Regulis quibuſdam. §. 11. 12.

I. Medium eſt *colloquium* inter gentium legatos, imperatores, immo ipſos reges. Ita enim 1. ſaepe fit, vt facile lites terminentur. Non enim hic affectus dominantur, ſed periculum imminens aequiora ſuadet. Vnde et ratio reddi poteſt, cur de maximis rei publicae negotiis facilius tranſigant rectores ciuitatum, quam theologi de controuerſiis circa religionem etiam leviſſimis? *num. 1.*

2. Medium hoc etiam eſt rationi maxime conſentaneum: quia non poſſum de iure meo certo ſtatuere, niſi et alteram partem audierim.

Accedit 3. ratio, quod ſi aequa per colloquium obtulimus, eaque altera pars non admiſit, bellum inſequens tanto iuſtius ſit. Tentanda enim remedia mitiora, quibus non ſufficientibus tunc ad grauiora deueniendum. *num. 2.*

§. 8.

Digitized by Google

§. 8.

num. 1. 2. II. Medium eſt *compromiſſum* vel *arbitrium*. Nam quamuis gentes et ſummi imperantes nulli iudici ſubſint, poteſt tamen vnuſquiſque ſuo iuri renunciare, adeoque ſe ſubiicere aliorum arbitrio. Variis exemplis per numerum vtrumque demonſtrat Grotius, et vſos eſſe veteres hoc medio, et cum fructu vſos eſſe.

Sed quamuis id verum ſit, non tamen hoc medium difficultate caret. Nam 1. non facile reperitur inter gentes arbiter, qui vtrique parti placeat, et a quo metuendum non ſit, ne alterutri plus iuſto faueat. 2. Si arbiter decidit cauſſam, nulla in promtu eſt exſequutio, ſi alter parere nolit. Et ſic nihilominus res ad bellum deuenit. 3. Plerumque huiuſmodi arbitria tantum inſeruiunt alteri parti, cuius intereſt, tempus trahi, vt eo commodius poſſit ſe bello imminenti praeparare.

num. 3. Quod vero Grotius exiſtimat, hoc officium tanto magis incumbere Chriſtianis ciuitatum rectoribus, id omnino verum eſt, non quidem ob rationem quam ex loco Paulli ducit Grotius, qui huc plane non facit, ſed quia religio ſuadere debet principibus Chriſtianis, vt a bello, quantum pote, abhorreant, nec niſi mitioribus tentatis mediis ad illa ruant.

num. 4. Conſilium porro ſuppeditat Grotius, vt conuentus quidam ſint Chriſtianorum principum et poteſtatum, in quibus gentium controuerſiae decidantur, ne ſtatim ad bellum ruerent.

Sed hoc conſilium 1. ad ius gentium non pertinet, quia non quid vtile, ſed quid iuſtum ſit, conſiderat. 2. Nec magnae vtilitatis futurus hic conuentus; quia non gauderet iure ſuperioritatis, adeoque nec facultate exſequendi. 3. Nec fieri poſſet, quin hic ipſe conuentus multas bello occaſiones daturus eſſet. Plura ſuffragia vincere nequeunt, quia ſic potentiores res publicas ſemper ſuperarent impotentiores. Ergo maxima lis oritura eſſet de modo ſuffragandi, de iure dirigendi, de ordine inter delegatos ſeruando. Accedit 4. quod ob diuerſitatem religionis ſemper in hoc ipſo conuentu futurae eſſent factiones. Ergo certum omnino eſt, huiuſmodi conuentum nec inſtitui poſſe, nec admodum vtilem fore.

§. 9.

Tertius modus vel III medium eſt *ſors*. In dubio enim 1. res optime Deo committitur. In ejus vero manu eſt *ſors*, et cadit illa, prout Deo viſum. *Prou.* 18. 18. 2. Ita difficultates illae euitantur, quas §. ſuperiore in arbitrio deprehendimus. Sors enim affectibus in tranſuerſum non rapitur, non magis fauet parti alterutri.

Si quis dicat, ſortis euentum dubium eſſe, adeoque aeque eum qui iniuſtam cauſſam habet vincere poſſe, ac qui iuſtam. Reſp. aeque incertum eſſe belli euentum, nec ſemper iuſtos ſequi victoriam. Quemadmodum ergo hoc caſu in prouidentia diuina acquieſcendum; ita etiam, ſi ſors nobis non faueat. Sufficit cauſſam noſtram eſſe dubiam et illiquidam.

§. 10.

num. 1. Commendant aliqui IIII. medium, nempe *bellum repraeſentatiuum* Vnde ante omnia videndum, quid ſit huius modi bellum. Iuſtum bellum eſt, ſi gentium exercitus concurrunt, et contendunt inter ſe. Ergo bellum repraeſentatiuum eſt, ſi aliquot homines vtrinque committuntur, qui exercitum vtrumque repraeſentent, et inter ſe certamen ſingulare committant, addita conditione vtra pars victoriam reportatura ſit, vt ea pro domino alterius habeatur. Exemplum reperimus apud Liv. *lib.* I. vbi Romani et Albani exercitus iam in procinctu ſtantes tres vtrinque fratres tergeminos, illi Horatios, hi Curatios hoc modo commiſerunt. Eam

Digitized by Google

Eam antiquam fuiſſe Graecorum conſuetudinem, variis exemplis docet Grotius. Qualia ſunt etiam illa, vbi ipſi belli duces hoc modo congreſſi ſunt, vt apud VIRGIL. *Aeneid. Lib. XI.* Aeneas et Turnus.

Simile quid apud veteres Germanos, inprimis apud Francos obtinuiſſe monuimus, et ex loco Agathiae praeclare docet Grotius numero hoc 2.

Et inde etiam noua exempla haud pauca exſtant, quod ſummi imperantes ſe prouocarunt ad duellum. Inprimis nota exempla Caroli V. a Franciſco I. rege Galliae et Caroli Guſtaui regis Succiae a Chriſtiano Daniae rege prouocati.

Quaeritur itaque, *an huiuſmodi bellum repraeſentatiuum licitum ſit?* Nemo negabit. Nam 1. ſi iuſtos et numeroſos exercitus committere poſſunt imperantes, quidni et paucos homines? 2. Ita pauca clade res tranſigitur, et ita multum ſanguinis humani lucrificatur.

Sed alia quaeſtio eſt, *an vtile et ſuadendum ſit* huiuſmodi *bellum?* Id nemo dixerit, 1. quia in iuſto bello ſemel victus, foederibus vel noua felicitate rem ſuam poteſt reſtituere. Hic nulla ſpes melioris conditionis ſupereſt. 2. Quia ſi vel maxime quis victor exſiſtat, tamen certus eſſe non poteſt, an victus viribus adhuc integris compromiſſum ſit impleturus. Adeoque hoc caſu repraeſentatiuo verum bellum naſcetur.

§. 11.

Quinta ratio conſiſtit in regulis quibuſdam, quarum veritatem gentes omnes agnoſcunt. Earum 1. eſt: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis.* Pro poſſeſſore enim militat praeſumtio, modo conſtet illam non violentam eſſe.

Ex quo ſequitur 1. vt, qui petit, magis teneatur bellum euitare, et mitiora remedia tentare, quam, qui poſſidet. 2. Vt nemo poſſit alterum de poſſeſſione eiicere, vel bellum ei inferre, niſi ius ſuum ſit liquidum.

§. 12.

2. *In dubio is cenſetur in mala cauſſa eſſe, qui in rei a neutro poſſeſſae diuiſionem non conſentit.* Si alteruter poſſideret, in dubio melior eſſet poſſidentis conditio, et ſic ad diuiſionem perueniri non poſſet. Si cauſſa eſſet liquida, alterutri res tota deberetur, adeoque nec ſic locus eſſet diuiſioni. At vbi neuter poſſidet, vbi ius vtriuſque dubium eſt, ibi aut forte res dirimenda, aut diuiſione. Illa vtrinque relecta, hanc qui adſpernatur pro iniquo habendus erit.

§. 13.

Finem huic capiti Grotius imponit elegantem tractans quaeſtionem: *an fieri poſſit, vt vtraque pars belligerans ex iuſta cauſſa bellum gerat?* *num.* 1.

Grotius vocabulum *iuſtum* varie ſumi docet. Modo iuſtum quid dicitur *ex cauſſa*, ſi cauſſa iuſta ſit, e. g. ſi bellum quis gerit ob defenſionem aduerſus adgreſſorem iniquum. Modo *ex effectu*, ſi effectus ſit iuſtus et legibus conformis, e. g. ſi quis in bello ſeruat pacta, inducias, ſi non ſaeuit in captiuos, innocentes, cet.

Ratione cauſſae iterum aut *ſpecialiter* iuſtum accipitur, aut *generaliter*. Generaliter iuſtum eſt, quidquid rectum, e. g. occupare bello vrbes, occidere homines. Specialiter, quod ex omni parte rectum, et quidem tum ratione *operis*, vt actio in ſe legibus conformis ſit; tum ratione *operantis*, vt is et eo animo agat, quo lex rem vult agi. Sic eleemoſynas dare, iuſtum eſt ratione operis; at ſi quis eleemoſynas dat ambitionis cauſſa, iniuſte agitur ratione operantis.

Iam facile rem explicabimus. In ſpeciali acceptione ratione operis dici ne- *num.* 2.

Digitized by Google

CAPVT XXV.

DE CAVSSIS BELLI PRO ALIIS SVSCIPIENDI.

§. 1.

Vidimus hactenus, quando vnuſquiſque populus pro ſe bellum in ſtatu naturali ſuſcipere poſſit, quaeque cauſſae ad id ſuſcipiendum ſufficiant. num. 1.
Atqui notum eſt, ſaepe imperantes bella gerere non tam pro ſe, quam pro aliis, et quidem vel α) pro ſubditis §. 1--3. vel β) pro foederatis §. 4. vel γ) pro amicis §. 5. vel δ) hominibus quibuſuis §. 6--*fin.* De his ergo bellis pro aliis ſuſceptis iam agitur, et primo omnium quaeritur, *quo iure bellum pro aliis geri poſſit?* Grotius hoc fundamentum ponit, *quod vnuſquiſque et alieni iuris exſecutor ſit*. Id vero falſiſſimum eſſe, vnuſquiſque videt. Nititur enim falſo iſto principio, *quod in ſtatu naturali par parem peccantem poenis coercere poſſit*. Quod ſupra cap. 20. ſatis prolixe deſtruximus.

Ergo verum fundamentum indagare facile poſſumus, modo reſpiciamus ad ſtatum ciuilem. In ſtatu ciuili abſurdum iudicatur, alienas cauſſas ſine mandato in iudicio agere. Semper enim his auctoribus obſtat exceptio: tua non intereſt. Ita et in ſtatu naturali abſurdum eſſet, ſi quis e. g. Hiſpanis ob iniurias Americanis illatas bellum inferret. Quemadmodum vero in ſtatu ciuili conceditur et tertio interueniendi ius, ſi poteſt demonſtrare, ſua intereſſe. Ita et in ſtatu naturali nulli genti denegari poteſt ius contra alterum bello interueniendi, modo liquidum ſit, eius intereſſe.

Intereſt autem vel ratione ſubiectionis, vel confoederationis, vel amicitiae, vel communis vinculi humanae naturae.

I. Noſtra intereſſe poteſt ob ſubiectionem: adeoque iuſte bellum ſuſcipitur pro ſubditis, ſi illi a gente extera iniuſte tractentur. Quum enim imperantes ſubditis debeant defenſionem non modo aduerſus vim internam conciuium, ſed et externam aliarum gentium: non poteſt ſane principi vel reipublicae vitio verti, ſi ad vindicandas ſubditorum iniurias arma corripiat. num. 2.

Exemplum hiſtoria Rom. ſuppeditat in bello Mithridatico. Mithridates, rex Ponti, edictum propoſuerat, vt omnes Romani per Aſiam negotiantes vna nocte interimantur. Eo facto Romani illi bellum internecinum intulerunt. Vid. Cic. *Orat. pro lege Manilia*.

§. 2.

Quamuis vero bellum huiuſmodi iuſtiſſimum ſit: prudentia tamen ſuadet, ne ob quaſuis leuiſſimas iniurias ſuſcipiatur, e. g. ſi duo gentis noſtrae mercatores ab extero rege rebus ſuis ſpoliati ſint. Nam

1. Illud dum paucorum damnum vindicatur, id fit cum damno reliquorum ciuium multo maiore.

2. Toto ſuperiore capite Grotius demonſtrauit, non ſuſcipiendum eſſe bellum etiam ob cauſſas iuſtas et liquidas, niſi eaedem ſint maximi momenti.

3. Quamdiu aliud ſupereſt remedium, non ad hoc violentum deueniri poteſt. Atqui hoc caſu aliud ſupereſt remedium, nempe vt decernantur repreſſaliae, de quibus infra.

§. 3.

Quaeſtionem hic mouent doctores, *an ciuis innocens dedi poſſit, ſi res ali-* num. 1.

ter componi non poſſit, vel bellum immineat, cui non ſimus partes? E. g. Simſonem petebant Philiſtaei ab Iſraelitis, quum plane eſſet innocens. Quaeritur an ſaluo iure dedi potuerit?

Qui hanc quaeſtionem tractant, plerumque confundunt res maxime diuerſas. Alia enim quaeſtio eſt, *an ciuis huius modi deſeri poſſit*, alia *an dedi in hoſtium poteſtatem*.

Deſeri poſſe, recte contra Vaſquium defendunt Soto et Grotius. Nam 1. ita ipſius ſecuritati proſpicitur. Quum enim hoſti dedendus non ſit, nos autem illi praeſidio eſſe non poſſimus: quid ipſi ſuaderi poteſt ſalubrius, quam vt re publica noſtra excedat, et alio loco tutiore deliteſcat. 2. Ciuis ſalutem ciuitatis ſuae anteponere tenetur, quia bonum communionis ſemper praeferendum bono indiuiduali. Ergo nec poteſt vitio vertere rei publicae, propter eius perſonam periclitanti, ſi haec eum excedere ciuitate iubeat, ne bello impleetur.

num. 2. Grauior autem quaeſtio eſt, *an tradi poſſit?* Hic diuerſae ſunt admodum ſententiae. Soto quidem id negat, ſed putat tamen ciuem ipſum obligatum eſſe, vt malit ſe hoſti tradere, quam patriam propter ſe periclitari. Vaſquius et id negat, adeoque nec ciuem ad ſpontaneam deditionem obligatum, nec inuitum ab imperantibus dedi poſſe, contendit. Grotius ciuem non abſolute teneri putat, vt ſponte ſe dedat: ſed inuitum tamen aliquando dedi poſſe exiſtimat. Has ſententias expendemus.

num. 3. Soto dum putat ciuem obſtrictum eſſe ad deditionem ſpontaneam, manifeſto confundit obligationem perfectam, quae ex regula iuſti, et imperfectam, quae ex honeſto, vel decoro, vel vt paucis dicamus, ex caritate et virtute oritur.

Iure perfecto nemo innocens tenetur ſe poenis vel earum periculis offerre, quum potius regula iuſti vetat, quemquam innocentem puniri.

At laudanda nonnumquam hominis virtus et caritas erga patriam, qui ſe ipſum periculo exponere mauult, quam rem publicam. Interim iniuſtus non eſt, ſi id facere nolit. E. g. Laudatur Codrus, qui pro re publica occidi ſe paſſus eſt. Sed tamen ni voluiſſet, non fuiſſet iniuſtus. Eſt enim ea natura omnium officiorum imperfectorum, vt coactionem reſpuant.

num. 4. Vaſquium autem Grotius refutat, et putat non quidem teneri ciuem innocentem ſe ſponte tradere, ſed tradi tamen poſſe inuitum, ſi imminens periculum euitari aliter nequeat. Quae ſane contradictionem ſapiunt. Quae enim non teneor facere, quomodo poſſum ad id cogi? Videbimus ergo rationem Grotii. Dicit, 1. officia quidem imperfecta non admitti coactionem, ſed exceptionem eſſe in neceſſitate, e. g. ſi aqua deſit omnibus, vnus, cui ſupereſt, poteſt cogi ad illam cum reliquis communicandam. Sed reſp. Id verum eſſe, ſi fiat ſine alterius incommodo. Hinc ſi domino abriperetur aqua, vt aliis vſui ſit, id eſſet iniuſtiſſimum. Ita iniuſtum quoque tradere ciuem innocentem, vt reliqui ſeruentur.

2. Imperantem in extrema belli neceſſitate ciues poſſe hoſti opponere, et iubere vt moriantur potius, quam ſtationem deſerant. Quidni igitur et innocentem tradere poſſit, licet ipſi exitium immineat? Reſp. priore caſu ciuis exponitur periculo, ſed hoc poſteriore exitio. Illo caſu ſe defendere poteſt, hoc ipſi ius defendendi intercipitur. Illic ciues bello cadunt; hic in pace proditur a patria innocens.

Ergo tutiſſimum eſt, Vaſquii ſententiam ſequi.

§. 4.

Digitized by Google

§. 4.

II. *Bellum iure geritur pro foederatis*. 1. Foedus enim eſt pactum liberarum ſocietatum. Ex pacto naſcitur obligatio. Qui vero agit, ad quod obligatus eſt, nemini facit iniuriam, Ergo nec qui foederato fert opem promiſſam in foedere. 2. Foedera fiunt, vt impotentiores pares ſint potentioribus. Atqui noſtra maxime intereſt, ne foederatus noſter impotentior opprimatur. Ergo et licite pro eo bellum gerimus.

Ceſſat tamen haec obligatio, 1. ſi foederati bellum ſit iniuſtum. Ad id enim gerendum obligaſſe nos haud videmur. 2. Si certo immineat exitus infelix. Quiſque enim ſibi proximus. 3. Si alter, quocum foederatus noſter bellum gerit, nobis antiquiore foedere iunctus ſit, Tunc enim pactum prius tollit poſterius, quia inter diuerſos initum.

§. 5.

III. *Bellum geri poteſt pro amicis, ſiue amicitia ex cognatione, ſiue ex affinitate, ſiue ex alia iuſta et honeſta cauſſa naſcatur*. Amicorum enim eſt idem velle ac idem nolle. Inter eos veluti tacitum foedus eſt, adeoque pro illis idem licet, quod pro foederatis. Exempla plura ſunt in promtu. Sic Abrahamus pro Lotho arma ſumſit, Carthaginenſes pro Tyriis cognatis.

§. 6.

IIII. Cauſſa, ob quam bellum pro aliis ſuſcipi poteſt, eſt *commune vinculum humanae naturae*. Sed quamuis homo ad opem homini ferendam obſtrictus ſit: in vita tamen ciuili ea naturalis cognatio non ſuffi it, quia alias ſemper bellum pro aliis iuſte geritur. Ergo praeterea requiritur 1. vinculum aliquod commune ſpecialius, e. g. religio, commercia et ius hoſpitii cum ea gente, 2. vt noſtra quoquo modo interſit, 3. vt tam iuſta ſit oppreſſi cauſſa, vt omnium prouocare miſericordiam merito debeat.

§. 7.

Sequuntur aliquot quaeſtiones, quas Grotius ſub finem capitis expendit. *nu.* 1, 2.
1. *An haec obligatio, quae ex communi vinculo humanitatis naſcitur, ſit abſoluta et perfecta?*

Id merito negatur. Nam ſaepe id ne quidem fieri poteſt. Ad impoſſibilia nemo obligatur. 2. Hoc officium eſt ex honeſti regula. Virtutis eſt, non iuſtitiae, alios defendere. Ergo reſpuit coactionem. 3. Eſt officium erga proximum. Ergo ſemper poſtponitur officiis erga ſe ipſum. Quare ſi ſine incommodo et periculo noſtro aliis opem ferre non poſſimus, ſatis excuſati ſumus.

§. 8.

2. Quaeritur, *an bellum recte geratur pro ſubditis alienis, ſi ſcilicet ab imperante ſuo opprimantur et iniuſte vexentur*. *nu.* 1. 2.

Grotius recte diſtinguit, an princeps tantum duriorem agat principem: an vere tyrannum. Priore caſu ne ſubditis quidem licet arma corripere, qui ſemel ſe eius voluntati ſubmiſerunt, nedum aliis quorum non intereſt. Poſteriore caſu, ſi hoſtilem nimirum animum gerit aduerſus rem publicam, non eſt imperans, ſed hoſtis, in quem ſubditis omnia licent. Ergo nec aliis vitio verti poteſt, ſi auxilium ferant.

Sunt, qui ne aduerſus tyrannum quidem bellum a ſubditis geri poſſe putant. Sed Grotius contra hos eleganter diſputat ex hypotheſi. Etſi enim concederemus id verum eſſe, tamen id impedimentum tantum eſſet perſonale: id eſt, cauſſa belli non iniuſta eſſet, ſed tantum perſonae belli incapaces. Iam vbi impedimentum perſonale tantum eſt, ibi pro perſona alii gerere poſſunt. e. g. Pupillus ipſe agere contra tutorem ſuſpectum nequit, *nu.* 3. 4.

 ſed

ſed alii iure agunt. Ergo quamuis et ipſi ſubditi bellum gerere cum principe ſuo non poſſent, poſſent tamen alii, qui non ſunt ſubditi, bellum pro iis ſuſcipere. Ergo haec quaeſtio procul dubio adfirmanda.

§. 9.

num. 1. 3. *An militiam mercenariam ſequi ſine diſcrimine liceat?* Olim gentes fere omnes vtebantur militia ſelecta, non mercenaria. Iam autem monarchico aeque ac ariſtocratico ſtatui conuenientior cenſetur militia mercenaria quam ſelecta. Et ſane parum intereſt, ſiue quis mercede conductus, ſiue gratis militet pro patria. At iam quaeſtio eſt, *an ſine cauſſae diſcrimine, promiſcue omnibus hanc operam praeſtare liceat?* e. g. hoſtibus, rebellibus, bellum iniuſtum gerentibus, cet. Idque negat Grotius.

1. Quia in ſe indecorum eſt, pro ſola mercede vendere vitam, niſi nos iuſtitia cauſſae impellat. Turpes olim habiti gladiatores, qui leui auctoramento, puta pecunia, ſanguinem vendebant. Quid vero intereſt inter huiuſmodi gladiatorem et militem mercenarium?

num. 2. 3. 2. Quia hi ipſis carnificibus ſunt deteriores. Hi enim iuſta ſententia damnatos occidunt mercede conducti: illi innocentes.

3. Non poteſt bellum geri niſi neceſſitas vrgeat, adeoque eſt medium extraordinarium. Hi autem mercenarii ordinarium inde viuendi medium ſibi fingunt.

§. 10.

4. Quia quamuis ſtipendium in ſe licitum ſit, non tamen is debet eſſe finis et ſola cauſſa impulſiua. Sic e. g. nec iniuſtum eſt miniſtro eccleſiae, ſtipendium capere. Si tamen is ſolus illi et vnicus finis propoſitus ſit, non excuſandus eſt. Eodem modo ſeſe res habet in milite. Hunc praecipue iuſtitia cauſſae impellere debet; ſtipendium tantum acceſſorium habetur. Moralia ex fine aeſtimantur eatenus, vt quidem res in ſe mala, propter finem bonum bona non fiat: bona autem in ſe propter malum finem fiat mala.

CAPVT XXVI.

DE CAVSSIS IVSTIS, VT BELLVM GERATVR AB HIS QVI SVB ALIENO IMPERIO SVNT.

§. 1.

Homines ſunt vel ſui iuris, vel alieno iuri ſubiecti: eaque ſubiectio vel ex iure gentium eſt, veluti ſeruorum et filiorumfam. vel ex inſtituto hominum, qualis eſt ſocietas ciuilis, vbi imperantes et ſubditi. De his iam agitur, et quaeritur, *an ſubditi iuſſu ſummi imperantis poſſint ſalua conſcientia bellum gerere, maxime ſi putent, cauſſam belli eſſe iniuſtam?* Grotius hic duos caſus diſtinguit. Nam aut ſubditis libera datur optio militandi vel quieſcendi, de quo caſu §. 2. vel neceſſitas ipſis imponitur militandi à ſummo imperante. §. 3. *fin.*

§. 2.

Si optio datur, veluti ſi ſtatus eſt democraticus, et ſinguli ciues ad deliberationem adhibentur, tunc eaſdem regulas adhibere debeat, quas adhibent, qui ſui iuris ſunt, id eſt imperantes.

Ita Grotius. Sed quaenam illae regulae? Vt videant 1. an cauſſa belli ſit

ſit iuſta et liquida, 2. an magni momenti. 3. An is rei publicae ſtatus, vt euentus felix ſperari queat. Haec enim in deliberationibus praecipue debent attendi.

§. 3.

Sed quid ſi neceſſitas militandi imponatur? tunc aut ita dubitant, vt in *num.* 1. 2.
partem negatiuam ſint procliuiores: aut ita vt plane fluctuent.

Si prius: tunc non poſſunt ſalua conſcientia militare. 1. Quia contra conſcientiam dubiam nihil agendum. 2. Quia magis obediendum Deo, quam hominibus, adeoque horum imperium ſemper intelligendum cum exceptione legis diuinae. Si enim plures ſunt ſuperiores, ſupremi voluntas vincit voluntatem inferioris. Sic e. g. pater nihil imperare poteſt contra leges ciuiles, lex ciuilis nihil contra diuinam. Non ergo imperans poteſt dicere: milita, ſi Deus id prohibeat.

3. Quia neceſſitas quidem excuſat, ſed non in iis, quae lex prohibet, et *num.* 3.
quae iniunguntur nobis ab hominibus, eo fine, vt ad peccandum inducamur. E. g. poſſum quidem neceſſitate excuſari, ſi fugiens iniuſtum aggreſſorem hominem obuium proſternam, quia hic malum phyſicum imminet a malitia hominis, et impedimentum a Dei prouidentia eſt: ſed ſi me tyrannus occidere vellet, niſi ſatisfacerem, vel niſi homicidium committerem, id ſalua conſcientia fieri nequit, quia hic tyrannus intendit, me pellicere ad peccandum.

Id variis exemplis illuſtrat Grotius, veluti militum Iudaeorum Alexan- *nu.* 4. 5.
dro militantium, legionis Thebaeae, militum Iuliani, immo et ſpiculatorum, qui mori maluerunt, quam Chriſtianos occidere. Rem ipſe textus ſatis exponit.

§. 4.

Quid vero ſi fluctuet animus, nec adeo liquidum ſit, iuſtum an iniuſtum *num.* 1.
ſit bellum? Tunc diuerſae ſunt ſententiae.

I. Plurimi enim cenſent hic parendum eſſe ſubdito. Nam 1. aliud eſſe iudicium contemplatiuum, aliud actiuum. An bellum hoc ſit iuſtum, hoc iudicium poteſt eſſe dubium, ſed an imperanti parendum ſit, de eo dubitari nequit.

2. Quia et ipſa iura ciuilia concedunt impunitatem iis, quibus obſequii gloria relicta fuerat

3. Aliud eſſe iniuſtum agere, aliud iniuſte. Iniuſtum agit, qui contra *num.* 2.
leges agit, iniuſte qui ſcienter et voluntarie leges transgreditur. Iam qui imperio alterius, cui ſubiectus eſt, agit, poteſt quidem iniuſtum et contra leges agere, ſed non iniuſte, niſi id faciat ſcienter et voluntarie.

4. Quia leges non reddunt rationem, ergo nec imperantes. Et hinc elegans illud Philonis:

Serui tua eſt fortuna, ratio ad te nihil. *num.* 3.

5. Accedit teſtimonium AVGVSTINI *lib. I. de ciuit. Dei cap.* 24. cuius ipſa verba habentur in textu.

II. Nihilominus tamen ADRIANVS papa *in quaeſtionibus quodlibeticis*, et *num.* 4.
Grotius, putant, *hic ſubditum ſalua conſcientia parere non poſſe*.

Nam et hic ſufficit, militare iuſſum dubitare. In dubio autem ſemper eligendum, quod tutius. Tutius autem eſt abſtinere militia, quam repugnante conſcientia militare.

Laudantur ideo a Grotio Eſſeni et Pythagoraei; quorum hi bellum omnino reiecerint, illi iurarint, ſe ne iuſſos quidem militaturos. Sed neſcio, an ma-

Digitized by Google

magis laudandi ſint Pythagoraei, quam Anabaptiſtae, idem olim ſentientes. Et quam abſurdum eſt eiurare militiam omnem etiam iuſſu ſuperiorum ſuſcipiendam, quum iuſiurandum contra leges non valeat? *L. 5. C. de legibus.*

num. 5. Obiiciunt, qui aliud ſentiunt: 1. *ita periculum eſſe inobedientiae erga imperantes.* Reſp. Grotius, at maius euitari periculum homicidii committendi. Ex duobus malis eligendum eſſe minus. Enimuero id nihili eſt. Ex duobus malis phyſicis eligendum eſt minus, non ex moralibus. Ergo potius reſpondendum, non eſſe hanc inobedientiam, ſi quis neget imperanti, quod putat a Deo prohibitum. Qui Deo magis obſequitur, quam hominibus, ei nulla imputari poteſt inobedientia.

2. *Ita rem publicam in extremum adduci poſſe periculum;* ſed reſp. Ergo imperantem exponere ſubditis debere cauſſas belli iuſtificas, quae ſi iuſtae ſint, facile bonis ciuibus perſuadebunt, vt imperanti pareant.

num. 7. 3. *Imperantem non teneri legum ſuarum rationes reddere.* Reſp. Grotius (α) id verum eſſe de legibus vere et proprie dictis, et ideo refellit Tertullianum, qui ne leges quidem ſine ratione valere exiſtimat, non de actibus ſpecialibus, qui pertinent ad conſcientiam. Actus enim, de quibus leges ciuiles ſcribuntur, ſunt indifferentes: at bellum non eſt indifferens, ſed vel iuſtum, vel iniuſtum.

num. 8. β) Quamuis imperans rationes reddere non teneatur legum ſuarum: tamen ſaepe id agit, ſi bonus ſit, vt ſubditi ei pareant libentius. Sic e. g. ipſe Deus potuiſſet *Exod.* 20. in eo adquieſcere: *Non habebis Deos alienos coram me*, ſed addit rationem: *Ego ſum Iehoua, Deus tuus, qui te ex Aegypto eduxi.* γ) Et eo etiam comparatae ſunt clarigationes et manifeſta, quibus belli denunciationes fieri ſolent publice, vt ſubditi omnes ſtatim videant, bellum eſſe iuſtum, quin vt et exteri et vniuerſus orbis videat, nos bellum ex iuſtiſſima cauſſa ſuſcepiſſe.

Vidimus hactenus vtramque ſententiam, vidimus quae pro vtraque militant, rationes. Quae ergo praeferenda? Nos omnino arbitramur, temperandam eſſe poſteriorem ſententiam, nec tam crude admittendam. Nam 1. ſubditi ſaepe rem non ita intelligunt, vt poſſint de iuſtitia belli rite iudicare. 2. Pro imperantibus in dubio militare debet praeſumtio, quod non ſine iuſta et vrgente cauſſa velint bellum gerere. 3 Omnino ſummum periculum rei publicae immineret, ſi imperans ſingulis rationes reddere teneretur, maxime quum rationes non ſemper vincant homines pertinaces. Ergo diſtinguimus, an iniuſtitia belli admodum probabilis ſit, e. g. ſi ſolius religionis odio moueatur, an tantum dubia. Priore caſu nihil agendum contra conſcientiam, poſteriore parendum magiſtratui, quia de re, quae vltra captum eſt, nec dubitare nec decidere poſſum.

num. 9. Et ita etiam facile deciditur quaeſtio de carnifice, an poſſit ſalua conſcientia hominem ſupplicio adficere, ſi dubitet? Nos enim eodem modo diſtinguimus, vtrum ſatis probabile ſit, hominem iniuſte damnatum, e. g. ſi quis religionis cauſſa occidendus ſit, tunc id ſalua conſcientia non poteſt fieri a carnifice, an talis probabilitas non obſtet, tunc enim praeſumere debet, iudicem nihil iniuſte decreuiſſe. Iura enim carnifices intelligere non ſolent.

§. 5.

num. 1. Interim facile largimur Grotio, bonum et pium principem non facile coactorum ſubditos militare, ſi cauſſa iis ſit dubia. 1. Quia illis tributa poſſunt imponi, quibus facile conduci poſſunt milites, qui non dubitant. 2. Quia et politice periculoſum eſſet inuitos milites aduerſus hoſtem educere.

3. Quia

3. Quia durum ſit, Chriſtianos ad militiam adigere, quum maioris ſanctitatis ſit, non militare. *num. 2.*

Sed poſtrema ratio, quamuis teſtimonio Origenis confirmetur, non caret errore. In ſe enim nullus ſtatus altero ſanctior eſt, adeoque nec militum ſtatus Deo ingratior quam paganorum, modo quis in ſtatu illo leges diuinas obſeruet. Et aeque ſanctus fuit Ioſua, bella Domini gerens, quam ſacerdos ſacrificans. Socinianiſmum et monachiſmum ſapit haec Grotii opinio. (*)

§. 6.

Poſtremo quaerit Grotius, *an arma ſubditorum, etiam in bello iniuſto, iuſta eſſe poſſint?* Adfirmat Grotius, ſi vitam et bona defendant, quae ſibi eripi vt patiantur, iure perfecto obſtricti non ſunt ſubditi. Hinc fingamus imperantem noſtrum bellum iniuſtum, etiam nobis inuitis, ſuſcepiſſe. Fingamus exercitum noſtrum caeſum, et hoſtem iam impreſſionem facere in terras noſtras, an ideo tenebimur iugulum illi praebere, et nos ipſi exhibere mactandos? Minime. Adgreditur nos tamquam hoſtis, et victoria abuſus caedem nobis intentat, quum ſcopo potiri poſſet etiam ſine caede. Ergo nobis licet defenſione iuſta illam crudelitatem hoſtilem a nobis amoliri. Et de ea quidem re nemo dubitat, ipſaque praxis hanc ſententiam ſatis confirmat. *nu. 1. 2.*

(*) Nimis indulget præjudiciis Auctor ſuis, cum docet nullum eſſe ſtatum altero ſanctiorem, ſtatum militis & Sacerdotis, ſtatum laici & Clerici, ſtatum cælibis & ejus qui uxorem habet: hæc indicaſſe ſufficiat; ſunt enim cuivis obvia, quæ toties repoſuere Catholici.

L I B. III.

C A P V T I.

QVANTVM IN BELLO LICEAT, REGVLAE EX IVRE NATVRAE GENERALES, VBI ET DE DOLIS ET MENDACIO.

§. 1.

Monuimus ſub initium Libri I. tres eſſe huius operis partes, quas complexi ſumus hoc verſiculo:

Quid bellum, belli cauſſae, quae iuraque belli.

Quae iura belli ſint, Grotius ait definiri poſſe aut nude, ſine praeuio pacto, et tunc id definitur

Vel ex iure naturae *cap.* 1.

Vel ex iure gentium *cap.* 2-18.

Aut ex promiſſo antecedente *cap.* 19. *ad fin.* Saepe enim diximus aut agi cum hoſte tamquam cum hoſte, aut tamquam cum paciſcente. Priore caſu hoſti in hoſtem omnia licent, at poſteriore non item, ſed pacta ſunt ſeruanda.

§. 2.

Dum ergo primum quaeritur hoc capite, *quid iure naturae liceat in bello?* *num. 1.*
Gro-

Digitized by Google

Grotius primum regulas quaſdam praemittit, §. 2-4. ac deinde ex iis varias definit quaeſtiones, §. 5. *ad fin.*

Reg. I. *Omnia licent in bello, quae ad finem conſequendum ſunt neceſſaria.* Quae regula inde probatur 1. quia officia moralia ſemper ex fine aeſtimantur. Dum enim Deus vult finem, procul dubio etiam media probat, ſine quibus finis obtineri nequit. 2. quia et in ſtatu ciuili media etiam violenta permiſſa diximus, ſi aliter defendere nos non poſſimus. Quanto magis ergo in ſtatu naturali tantum licebit, quantum defenſio et finis noſter, ob quem bella gerimus, exigit.

num. 2. Illuſtrat id exemplis quibuſdam Grotius. Nemini poſſum in ſtatu ciuili aeque ac naturali ſuum detinere. Et tamen ſi mihi alter debet aliquid, et periculum imminet, vt ſoluendo ſit, tunc gaudeo iure retentionis. Cur? quia finis hoc caſu id exigit, qui eſt, vt meum conſequar.

Sic et rem meam nemini eripere poſſum vi, ſed auxilium iudicis teneor implorare. Et tamen ſi fur mihi aliquid ſubtraxit, vel is, qui rem meam bona fide poſſidet, ſugam minatur, nemo dubitat, quin ei eripere poſſim, quod meum eſt, quia finis id exigit, qui eſt, vt rem meam conſequar.

num. 3. Ita et quia iuſtum eſt, delinquentes puniri, iuſtum quoque erit omne, quod ad hunc finem conſequendum neceſſarium eſt. Hinc ſi fingamus rebellem ciuem ſe arci incluſiſſe, et militari vi ſe tueri: nemo dubitabit, licere arcem oppugnare, milites occidere, in quibus reus habitat, quia finis id exigit.

Ergo ſequitur, vt liceat etiam in bello homines occidere, incendiis arces delere, res hoſtiles perdere, ſi id exigit finis noſter, qui eſt vel defenſio, vel iuris noſtri repetitio.

§. 3.

Reg. II. *Ius noſtrum non ex belli principio, ſed ex belli cauſſa ſpectandum et metiendum* eſt. Hinc ſequitur,

1. Vt non defenſio ſit iiſdem circumſcripta limitibus, quibus laeſio alterius. E. g. ſi hoſtis nobis intercepit vrbem vnam, nihil impedit, quo minus ipſi totam prouinciam eripere poſſimus. Sufficit enim hoſtilem aduerſus nos animum ſouere alterum.

2. Vt qui ſocii accedunt hoſtibus noſtris, pari paſſu ambulent cum ipſis hoſtibus, adeoque et eodem modo tractari poſſint, quamuis antea nos haud laeſerint. Nec intereſt, bellum ex parte hoſtis noſtri aperte iniuſtum ſit, an probabiliter tantum.

§. 4.

num. 1. 2. Regula III. eſt: *quaedam in bello ex conſequente iuſta ſunt, quae ſi ex propoſito fierent, iniuſta haberentur.* Nam in his quae per conſequens alteri damnum dant, valet regula: *Qui iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam.*

Huius regulae inſignis vſus eſt in ſtatu ciuili ac naturali. Nam inde ſequitur, 1. vt ſi me aduerſus latrones defenſurus ſocium innocentem occidam, id culpa vacet. 2. Vt ſi repreſſaliis vtamur, plus ſumere poſſimus, quam debetur, modo ſuperfluum reſtituere parati ſimus. 3. Vt nauem piraticam poſſimus tormentis petere, incendere, mergere, quamuis probabiliter et innocentes in naue ſint.

Attamen temperamentum hic recte ſuadet adhibendum Grotius, ne ſcilicet iure illo ſtricto vtamur, ſi caritas aliud iubeat. Iubet autem caritas aliud, 1. ſi iſte actus minus ſit neceſſarius, e. g. ſi nauem piraticam integram capere poſſimus. 2. Si ex actu maius malum quam bonum exſpectandum.

dum, e. g. ſi mille homines propter vnum perdamus. 3. Si manifeſto videamus nos non hoſtibus, ſed nobis ipſis damnum inferre: e. g. Hannibal per viam anguſtam iter facturus, vbi vtrinque Romani montes obſederant, ab vtroque latere Romanos captiuos proficiſci iuſſit. Maluerunt Romani viam dare Hannibali, quam ſuos perdere.

Obiici poſſet, Deum nonnumquam punire integras gentes, quum non ſit num. 3.
probabile, in tota gente nullum eſſe innocentem. Sed reſp. 1. Deum tunc innocentes non punire, ſed caſtigare tamquam pios. 2. Eum ſi innocentes mori iubeat, iure ſuo ſupremo vti, quali non gaudent homines. 3. Immo ne ſolere quidem Deum, qua eſt clementia, ad excidium gentium feſtinare, ſi vel pauci vere innocentes ſint. Legi eam in rem meretur colloquium Dei cum Abrahamo de Sodomis exſcindendis.

§. 5.

Iam ſequuntur quaeſtiones, quarum 1. eſt, *quid liceat aduerſus eos, qui* num. 1. 2.
hoſtes non ſunt, hoſtibus tamen per indirectum opem ferunt, commeatum, arma et ſimilia ſubminiſtrando.

Hic eleganter Grotius diſtinguit, 1. inter res ipſas, an ſint ad belli vſum comparatae, e. g. arma, puluis pyrius; 2. an ad voluptatem tantum, vt vinum, chartae luſoriae, cet. 3. an et in, an extra bellum vſum habeant, iiſque commode carere nequeamus, e. g. frumentum, pecunia, naues.

De primi generis rebus notanda regula: *Qui hoſtibus arma et res bello neceſſarias ſubminiſtrat, hoſtis eſt.* Et hinc ſolent haec intercipi ſub nomine *contrebande*. Quo de iure ſingularis exſtat *Diſſertatio noſtra de nauibus ob merces illicitas commiſſis.*

2. De ſecundi generis rebus: *Fruſtra prohibentur, quae hoſtes non fortiores reddunt, ſed molliores, quales ſunt res omnes ad voluptatem pertinentes.*

Exceptio tamen addenda, quod prohiberi poſſunt res, quae ad neceſſariam militum voluptatem pertinent, ſine quibus illi commodo viuere nequeunt ſub aere frigido et humido, e. g. vinum aduſtum, herba Nicotiana, cet.

3. Circa tertium genus Grotius diſtinguit belli ſtatum. Nam regulas for- num. 3.
mat ſequentes:

1. *Si tueri me aliter non poſſum, niſi vt ſubmiſſa intercipiam, neceſſitas ius dabit, ſed cum onere reſtituendi.*

2. *Si iuris executionem huius modi ſubiectio impedit, ſubmittens tenebitur de damno dato.*

3. *Si ſubuehens hoc caſu damnum nondum dedit, ſed dare voluit, ius erit rerum retentione eum cogere, vt ſatisdet de futuro.*

4. *Si quis hoſtibus iniuſtiſſimis, e. g.* rebellibus, *ſubuehat commeatum, criminaliter tenetur.*

Sed hae regulae fere fundamento deſtituuntur, nec in praxi ſeruantur. Nam

1. Negari nequit, hoſtem his rebus ſubmiſſis fieri fortiorem.

2. Quum in hoſtem hoſti omnia liceant, licebit etiam intercipere, quae ipſi a tertio ſubmittuntur, ſine diſcrimine, an neceſſitas id exigat, nec ne.

Obiici poſſet, tertium tamen iure ſuo, id eſt libertate commerciorum vti, adeoque nemini facere iniuriam. Sed reſponderi poteſt ex argumentis ipſius n. 4.

Nimirum ſolent tempore belli publicare edicta (*placas*) quibus denun- num. 4.
ciatur, bellum nobis eſſe cum hac vel illa gente, adeoque nos decreuiſſe, merces illicitas (*contrebande*) quae ipſis a quocumque ſubmittantur intercipere et confiſcare. Vnde additur admonitio, 1. vt nautae non niſi idoneis in-

inſtructi teſtimoniis (*paſſeports*, *connoiſſemens*, cet.) nauigent, 2. vt merces certas, quae recenſeri ſolent, hoſti non aduehant, 3. vt damnum ſibi imminens vitent.

Qui itaque contra hanc admonitionem faciunt, non vtuntur iure ſuo. Poſſunt enim commercia cum hoſtibus exercere, qui neutrarum partium ſunt, ſed non eum inſtruere rebus ad bellum neceſſariis. Nam hoc ſi faciunt, hoſtes noſtri fiunt.

Ex quo patet, hanc prohibitionem vltra ea, quae in bello vſum habent extendi non poſſe, adeoque iniuriam factam Belgis a Suecis, qui naues quaſcumque cum Danis et Ruſſis negotiantes, intercipiebant, immo et in portus ab hoſtibus occupatos, e. g. Rigam, Stetinum, Wiſmariam deſtinatas, quamuis non aduehérent merces illicitas.

num. 5. Sub finem huius §. rationem reddit Grotius, cur hanc quaeſtionem ad ius naturae referat. Nimirum, quia in hiſtoria nihil extet, ex quo adpareat, quid gentes ea de re ſanxerint. Sed 1. non opus eſt hac ratione. Quae enim ex ipſa recta ratione decidi poſſunt, ad ius naturae pertinent. 2. Ea ratio etiam non ſatis liquida eſt. Nam omnino iam ab octingentis et pluribus annis iſte mos inter gentes viguit, vt res hoſtibus aduehendas interciperent. Extat perrarus, ſed magni momenti liber *Conſulatus maris* italice ſcriptus, in quo imperatorum Conſtantinopolitanorum, Hiſpanorum. Gallorum, et reliquarum gentium edicta huc pertinentia collecta ſunt. Vnde hic liber illis, qui in collegiis archithalaſſicis (*Admiralitaeten*) aſſident, in magno pretio eſſe ſolet.

§. 6.

num. 1. Quaeſtio 2. eſt de *dolo: an eo uti in bello, et hoſti damnum inferre liceat?* Vbi 1. auctor diuerſas ſententias recenſet §. 6. 2. Eam diſtinctionibus ſoluere conatur §. 7. 8-20.

Quod ad prius attinet; omnino fuere 1. qui huiuſmodi dolum non improbarunt. Idque Grotius probat α) teſtimoniis Homeri, Virgilii, Solonis, Fabii maximi, qui omnes concedunt, dolum contra hoſtes adhibitum potius laudandum, quam reprehendendum eſſe. Hinc toti libri extant de ſtratagematibus, vt Polynaei, Frontini, cet.

num. 2. β) Idem probat exemplis maximorum imperatorum et belli ducum, quorum ideo ſapientia conſentiente omnium ſuffragio laudatur, quod hoſtem deceperint, e. g. Vlyſſis, Xenophontis, Braſidae, Ageſilai, cet. Immo ipſi Lacedaemonii, quibus nulla gens bella ſanctius gerebat, haec furta belli, vti vocantur, vel ſtratagemata probabant.

num. 3. γ) Ex principiis ICtorum. ICti ceu notum ſemper dolo addunt epitheton, *dolus malus*, quia norunt dari etiam dolum bonum. Si quaeras, quis ſit dolus bonus? reſpondent, 1. quo alterius non damnum ſed vtilitas promouetur, 2. quo contra hoſtes vtimur. *L.* 1. §. 3. *D. de dolo*.

δ) Ex teſtimoniis ipſorum Theologorum, nempe AVGVSTINI *Quaeſt.* 10. *Super Ioh.* et CHRYSOST. *lib. I. de ſacerdot.* Potuiſſet Grotius

ε) Aliud multo firmius argumentum addere, [agmen] nempe quod ipſe Deus ſtrategematibus vti iuſſerit Ioſuam, in expugnanda vrbe Ai. *Ioh.* 7. 2. Quod autem Deus non modo probat, ſed iubet, id illicitum eſſe nequit.

num. 4. 2. Sunt tamen etiam, qui negant huiuſmodi dolos excuſandos eſſe, quorum generale hoc argumentum eſt, quod non ſit faciendum malum, vt eueniat bonum. Nam 1. ita etiam probari poſſet, in bello non licitam eſſe hoſtium caedem, 2. eſt haec petitio principii. Nam id ipſum quaeritur, an

omnis

omnis dolus, et hic, quo aduerſus hoſtes vtimur, in ſe malus ſit?

§. 7.

Quare Grotius diſtincte procedit, quia *dolus* non eſt vnius generis. Alius 1. eſt *negatiuus*, alius *poſitiuus*. *Dolus negatiuus* conſiſtit in diſſimulatione, vbi ſupprimo quod verum eſt, e. g. ſi exercitus ſine tympanorum ſtrepitu, nocte intempeſta, inſcio hoſte iter facit.

Dolus poſitiuus eſt actus, vel ſermo, quo alterum circumuenimus, adeoque non in nuda diſſimulatione, ſed in ſimulatione conſiſtit, e. g. ſi exercitus fugit, vt hoſtes in inſidias pelliciat.

Dolum negatiuum, i. e. diſſimulationem, non ſemper malum eſſe facile probatur:

1. Quia non ſemper teneor illi veritatem dicere, qui illam nec perfecto, nec imperfecto iure a me exigere poteſt. Si non teneor veritatem dicere, dum diſſimulo, iure meo vtor. Dum iure meo vtor, nemini facio iniuriam.

2. Saepe diſſimulatio eſt neceſſaria et ineuitabilis, quia aliter me defendere non poſſum. Qui neſcit diſſimulare, neſcit imperare. Et ſane bellum qui gerunt, plus quam ſtolidi eſſent, ſi hoſti ſemper denunciarent, quid acturi ſint.

§. 8.

Dolus poſitiuus vel in factis conſiſtit, vel in verbis. Vnde ſupra illum definiuimus, quod ſit actus vel ſermo. *num.* 1.

Si in factis conſiſtit, *ſimulatio* dicitur: ſi in verbis: *mendacium*.

Quod ad mendacium, illud probe diſtinguendum a falſiloquio. Recte enim Grotius negat, omnem ſimulationem in verbis deprehenſam eſſe mendacium. Verba enim ſunt ſigna idearum. Quemadmodum ergo non ſemper ideas meas cum aliis communicare teneor, ita nec mentior ſemper, ſi aliud dico quam ſentio; e. g. ſi me latro roget, an res pretioſas mecum feram? ſi infans interroget medicum, an potiuncula ſit amara? Ergo 1. mendacium eſt, vbi falſum dico, quum alter iure a me exigere veritatem poſſet: falſiloquium, vbi alteri nullum huiuſmodi ius eſt. 2. Mendacium eſt, ſi falſum dicendo alteri damnum iniuria infero: falſiloquium, quoties tantum meam vtilitatem promoueo, vel ipſius, cui falſum quid perſuadere conor.

Ergo porro diſtinguendum, an facta et verba libere ſignificent, an ex conuentione, e. g. quid *ius mundi* ſignificet, nondum eſt communi conſenſu expeditum: HENR. BODINVS *in Diſſertatione ſingulari de iure mundi* ita vocauit ius naturae. *num.* 2.

Contra alia verba iam valent ex conſenſu tacito, ex vſu, qui veluti iis definitionem impoſuit, e. g. ius naturae, et hinc abſurde quis diceret, ſe per ius naturae intelligere ius ciuile et canonicum.

De prioribus duplicem regulam ſuppeditat Grotius. I. *Vbi nullum inde ſequitur nocumentum, ibi verbis huiuſmodi vel factis vti poſſum, quamuis alter inde aliam ideam concipiat.*

II. *Vbi ipſum nocumentum iuſtum eſt, ibi itidem huiuſmodi verbis vel factis iure vtor.*

Vtramque regulam exemplis illuſtrat Grotius: Et priorem quidem exemplis Chriſti, *Luc.* 24. 28. *Marc.* 6. 48. *Paulli Act.* 16. 3. Poſteriorem exemplo ex *Ioh.* 8. 2. *nu.*3.4.5.

§. 9.

Iam quaeritur *de verbis, quae non libere ſignificant, ſed ex conuentione hominum tacita*. Nam qui his abutitur ad alterum circumueniendum, is proprie mentiri dicitur. His aduerſus hoſtem quoque vti non licere multi exiſtimant, ob varia argumenta,

 1. Ob

1. Ob dicta S. S. quae omne mendacium damnant, *Prou.* 13. 5. *Prou.* 30. 8. *Pſ.* 5. 7. *Col.* 3. 9.

2. Ob teſtimonia ipſorum poetarum, qui tamen alioquin moralem philoſophiam non adeo rigidam ſectantur.

3. Quia quod per ſe turpe et vituperabile eſt, eo ne aduerſus hoſtes quidem vti licet. Ergo non magis licita eſſe mendacia, quam adulteria, ſtupra, quibus in hoſtes graſſantur.

num. 2. Sunt tamen, qui aliud ſentiunt, qui nec ipſi ſuis rationibus deſtituuntur. Nam

1. Prouocant ad exempla in ſacris, vbi et emendatiſſimi homines ſine reprehenſionis nota hoſtes circumuenerunt. 2. *Reg.* 16. 29.

2. Ad veterum Chriſtianorum conſenſum. Exempla quaedam iam vidimus ſupra §. *6. n.* 3.

nu. 3. 4. 3. Ad conſenſum philoſophorum, Socratis, Platonis, Xenophontis, Ciceronis, Stoicorum, qui 1. et ſapientem mentiri fatentur, e. g. ſi vtilitatem alterius promouere poſſit, vt medicum decipientem aegrotum.

2. Non facta turpia dicunt, ſed cauſſam adeoque nec mentiri vel falſa loqui, ſed ad decipiendum alterum vel illudendum mentiri. Contra vitio carere exiſtimant mendacium vel propriae ſalutis vel alienae vtilitatis cauſſa dictum.

§. 10.

num. 1. Rem expediturus Grotius diſtinguit 1. inter *mendacium, quod imprudenti excidit*, et *quod ſciens profert*.

Prius eſt, ſi quis falſum profert, quod verum putabat, e. g. Si dicat quis Maeuium diuitem eſſe, quem omnes pro tali habent.

Poſterius, ſi tamquam verum profert, quod falſum ſeit eſſe, e. g. ſi quis dicat, Maeuium mortuum, quem viuere ſciat.

Prius vitio caret, niſi culpa nimiae credulitatis accedat. Nam ſic nullus accedit dolus, nulla proaereſis, immo nec culpa. At non vacat culpa, qui omnem famam ſine auctore ſparſam ſtatim ad alios propagat, tamquam veritatem indubiam.

num. 2. Ex quo conſequitur, vt nec ambiguae locutionis vſus ſemper pro mendacio habendus ſit;

1. Si ille non cum propoſito decipiendi ſit coniunctus.

2. Si quis ſaluti ſuae in iuſta cauſſa conſulat, veluti Athanaſius in veſte nautica fugiens, a perſequentibus interrogantibus, an noſſet Athanaſium? Tam, inquit, noui, quam me ipſum. Quaeſitus porro an procul abſit, non inquit, procul, facile eum aſſequeremini, ſi feſtinaretis.

Si ambiguitas illa ſimul improborum euitet quaeſtiones, et probis ad inſtructionem faciat. Sic ſaepe loquutus Chriſtus, e. g. *Lazarus amicus noſter dormit. Diruite templum, & intra triduum reſtaurabo.*

Vnde etiam ratio redditur, cur tot parabolis vſus ſit Chriſtus, cur fabulis vſi ſapientes. Bene PHAEDRVS:

Seruitus obnoxia,
Quum, quae volebat, non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas transtulit,
Calumniamque fictis eluſit iocis.

Contra ex iiſdem principiis patet, contingere poſſe, vt huiuſmodi loquendi genus improbum habeatur:

num. 3. 1. Si Dei honos violetur, e. g. ſi quis Chriſtianus ſe dicat Mahumedanum vel paganum;

2. Si amor proximi laedatur, e. g. ſi in contractibus mercator mercem

ex-

Digitized by Google

corruptam et prauam laudat tamquam optimam.

3. Si reverentia ſuperioribus debita ſuſque deque habeatur, e. g. ſi teſtis coram magiſtratu vel falſa dicat, vel ambigue ad quaeſtiones reſpondeat.

§. 11.

His ergo praemiſſis, iam porro quaerit Grotius, *in quo forma conſiſtat mendacii, quum ſaepe falſiloquium vitio carere dixerimus?* num. 1.

Reſpondet Grotius, in repugnantia cum iure exſiſtente aut manente eius ad quem ſermo dirigitur. Omne enim delictum requirit ſubiectum delinquens, & ſubiectum, adverſus quod delinquitur. Illud delinqnit, quia ius alteri debitum vel violat vel intercipit, aduerſus hoc delinquitur, quia ius eius intercipitur, et violatur. E. g. Fur violat alterius ius, nempe dominium. Contra ſi latroni ſpolia eripiuntur, is conqueri nequit, aduerſus ſe commiſſum eſſe delictum, quia nullum ius in ſpoliis iſtis habuit, quod potuerit violari.

Iam applicabimus ad mendacium. Mendax delinquit, dum alteri falſa perſuadet, quum obſtrictus ei ſit ad veritatem aperiendam. Et alteri per mendacium fit iniuria, quia ius eius exigendi veritatem violatur. Vnde fluit regula:

Vbicumque alteri nec perfectum nec imperfectum ius eſt, veritatem exigendi, ibi falſiloquium non eſt mendacium, adeoque nec delictum.

Regulam hanc ita porro explicat Grotius, quod non ſufficiat, alteri ius fuiſſe aliquando veritatem exigendi, ſed requiratur, vt ius hoc maneat et ſaluum ſit. Nam ius ſublatum non eſt ius. Quemadmodum enim cui ius debitum exigendi adfuiſſe poteſt, ſed illud poſtea ſublatum pacto de non petendo, acceptilatione, cet. ita et ius exigendi veritatem ſublatum eſſe poteſt, quo facto et mendacium non admittitur. num. 2.

Sed quando et quomodo illud ius tollitur? 1. Conſenſu alterius, vel expreſſo, ſi id permittit, vt falſum dicatur, qui caſus forte rariſſimus, niſi quis ab altero petat, vt ſibi fabulam referat. 2. Vel tacito ſeu potius praeſumto, ſi praevideamus alterum id falſiloquium non aegre laturum, quo vtilitas eius promouetur, e. g. ſi medicus infanti perſuadeat potionem eſſe dulcem. num. 3.

§. 12.

Ex his principiis iam varias concluſiones elicit Grotius, quarum prima eſt, *quod liceat falſiloquio vti aduerſus infantes, amentes.* Rationem iam diximus, quod eorum promoueatur vtilitas.

Vnde ſequitur, vt ſolius illuſionis cauſſa falſa proferre non liceat, adeoque vere peccant, qui infantibus falſa narrant de angelis, de ſpectris, de religione.

§. 13.

Secunda concluſio eſt, *quod ſi ſermo ad eum dirigitur, qui non decipitur, tertius autem inde falſam hauriat perſuaſionem, id non ſit mendacium.* Interrogans enim ius habet a me veritatem exigendi, non tertius, qui non interrogat, e. g. ſi viator Harlingam tendens quaerat, quae recta via ſit, et ego reſpondeam, eundum eſſe occidentem verſus; tertius autem Leouardiam tendens id audiar, et occidentem verſus ambulet, fruſtra ſane hic conqueretur, ſe a me deceptum, quum me numquam interrogaverit. num. 1. 2.

Sic Flaccus narrabat ſuis, hoſtium vrbem expugnatam, quia ſciebat, exploratores adeſſe. Hi in caſtra reverſi id narrabant. Hoſtes perterriti hoc nuncio fugam capeſſebant. Hic nihil ſane eſt, quod de Flacco potuerunt conqueri hoſtes, partim quod ad eos ſermonem non direxerat, partim quod veritatem hoſtis ab hoſte exigere non poteſt, niſi pactum anteceſſerit.

§. 14.

Digitized by Google

§. 14.

num. 1. 2. Tertia concluſio eſt, *quoties praeſumptio eſt, alterum falſiloquium noſtrum grato animo acceptum, toties illud non eſt mendacium. Praeſumtio* enim haec ſaepe tam firma eſt, vt pro demonſtratione ſit. Quemadmodum ergo furtum non committit, qui contractat rem amici, quem commodaturum certo praeſumit, ita nec mendacium eſt, ſi falſa proferam, ſi praeſumtio certa ſit, amicum mihi gratiam habiturum: E. g. apud Plin. *lib. III. ep. 16.* Arria marito Paeto aegrotanti perſuadet filium conualuiſſe, quum eſſet mortuus. Duces bellici ſaepe promittunt auxilium, quum nullum ſperetur, tantum vt animum addant.

§. 15.

num. 1. Quarta concluſio eſt, *quod imperantes ſaepe falſiloquiis non iniuſte vtantur*. Sed ratio Grotii non placet. Nam et hoc ius arceſſit a dominio eminente, quaſi dominium eminens et ad facultatem metiendi porrigendum ſit. Potius vera ratio denuo eſt praeſumtio, quod ſubditi id grato animo accepturi ſint, eo quod hoc modo vtilitati rei publicae conſulatur. Eodem ergo ſe modo res habet, ac in falſiloquio vtente aduerſus aegrotum.

Quod autem iſtud ius imperantium non ſit ex dominio eminente, vel inde clariſſime patet, quod Deo non conueniat falſiloquium, quamuis eminentiſſimum ſit eius in res creatas dominium. Vtilitatem autem noſtram Deus et ſine falſiloquio promouere poteſt, quum ſit ſapientiſſimus, et mille media ipſi nota ſint, quae homines ignorant.

num. 2. Illuſtrat hoc exemplis. Ioſephus tamquam prorex Aegypti ſimulauit, ſe fratres pro exploratoribus et filiabus habere, vt eo modo veritatem eliceret, vt Beniaminum fratrem, quin totam Iacobi familiam in Aegyptum pelliceret.

Sic Salomon ſimulauit, ſe viuum infantem, de quo binae meretrices litigabant, gladio diuiſurum, vt veritatem eliceret, utra mater ſit.

Saepe etiam imperantes legibus ſuis in ſe ſalubribus rei publicae, ſed ciuitati parum gratis falſam rationem praetexunt, vt eo facilius reperiant obſequium.

§. 16.

Quinta concluſio eſt, *quod quoties vita innocentis aut par aliquid aliter ſeruari non poteſt, licitum ſit vti falſiloquio.* Hic enim improbus iſte, qui innocentiae ſtruit inſidias, nec perfecto nec imperfecto iure veritatem exigere poteſt. Sic recte Michol filia Saulis celauit et occultauit Dauidem maritum, nec ideo rea fuit mendacii. (*)

§. 14.

(*) Coctam recoctamque crambem iterum ſumere cogimur, quum heic Auctor tam multa contexat de Falſiloquio, alibi tam ſæpe repetita, & ad nauſeam uſque regeſta 1. Jus univerſale Humano Generi ineſt, ſingulisque hominibus inditum veluti naturæ votum, nolle decipi ſive joco, ſive officio, ſive cauſſa quacunque prætexta: primum enim hominis bonum Veritas, ad quam factus comparatuſque eſt: ergo jus ſingulis ineſt, ſive perfectum ſive imperfectum, ne quid eis falſum ingeratur. 2. ſuprema officiorum humanorum Regula Deus eſt, ſumma Veritas; atqui Deus, ut fatetur Auctor, quacunque de cauſſa falſum ſuggerere haud potis eſt; ergo nec homo homini falſum perſuadere 3. ſi liceat falſum loqui vel propria vel aliena utilitate, quidni liceat & hoc falſum jurare? nam ſi turpe non eſt falſiloquium homini utile, ac propemodum aliquando neceſſarium, opus in genere morum rectum, Deoque gratum ſit oportet; at quod rectum, bonum, Deoque gratum eſt, jurare laudabile eſt. hæret aqua Auctori, qui facile rejicit juramentum a falſiloquio.

Quiſquiliæ ſunt quæ congerit Auctor ut Falſiloquium vindicet; nam 1. parabolæ, fabulæ, proverbia procul a falſiloquio ſunt: non enim quid verba ſignificent, ſed quo res verbis veſtita tendat, uſu communi inſpicitur, nec in his niſi volens quis fallitur.

§. 17.

Iam ad *hoſtes* redit auctor, quum nunc facile decidi poſſit tota quaeſtio, *an hoſtes dolis et mendaciis circumueniri poſſint?* adfirmare id multos iam repetit Grotius, nempe Platonem, Xenophontem, Philonem, Chryſoſtomum, et inprimis Euſtrathium Metropolitam, cuius luculentiſſima exſtant ſcholia in Homerum. Locus a Grotio exſcriptus meretur legi. num. 1. 2.

At ſcholaſtici, et hodie ex Ieſuitis quidam hoc negant, mendacio locum eſſe aduerſus hoſtem, contra concedunt, vti nos poſſe ſermone ambiguo, et reſeruationibus mentalibus. Religioſi ſcilicet homines, qui hereticis negant ſeruandam eſſe fidem, et tamen nefas putant decipere hoſtes: qui falſiloquia reiiciunt, et probant ambiguitates et reſeruationes mentales, id eſt mendacia, qui hoſtibus denique parcunt, et inter ciues ipſos omnem bonam fidem tollunt, et veluti in exſilium eiiciunt. num. 4.

Vere enim reſeruationibus iſtis mentalibus omnem fidem eiici in exſilium inde patet:

1. Quia omnes voces admittunt duplicem ſignificationem formalem, et materialem, e. g. *ire*, *currere*, *volare*, *equitare*: vocabula haec omnia vnam habent notionem formalem, (nam ſignificant motum ad locum.) Sed ſingula habent ſignificationem ſuam ſpecialem et materialem. *Ire* ſignificat motum num. 4.

tur. 2. *ſtratagemmata* & artes, quæ aliud fronte oſtendunt, ad aliud intus conſpirant, falſiloquia nec dici poſſunt, cum & verum utrumque ſit & quod exterius oſtendunt, & quod interius occulunt: error voluntarius eorum eſt, qui ſpecie decipiuntur. 3. voces ambiguæ niſi circumſtantiis; etſi non attentis ab audiente; condeterminantur ad unum, falſiloquia ſane ſint; at ea Chriſto, Apoſtolis, Sanctis viris tribuere nimis impium eſt: cum *rerum* quæ verba ipſa comitarentur, verba ipſa ad veritatem omnino exegiſſent. 4. facta quæ videbantur aliud innuere, nec falſiloquia dici poſſunt, ſi ipſo rerum tenore ad veritatem dirigantur; ejuſmodi ſunt quæ ſubdit Auctor ex veteri & novo fœdere. 5. *reſervationes*, *reſtrictiones*, *ſignificationes materiales & formales*, vel inter falſiloquia, imo & mendacia libenter permittimus recenſeri; niſi quidquid deeſt in verbis, ſuppleant circumſtantiæ, ipſeque rerum tenor; nam & circumſtantiæ cum verbis ipſis colloquuntur; tunc vero error eorum eſt, qui circumſtantias incaute non attendunt. 6. verba quæ aliis dubiæ eſſent ſignificationis, ſi uſu loquentis ſatis aperto ad unum idque verum inflectantur, nec falſa, nec mendacia ſunt: ita dormitio pro brevi mortis ſpatio in ſacris litteris tam ſæpe uſurpatur, ut cæcutiat qui id non intelligit, neceſſe ſit: ad has regulas exigendum quod heic, quod alibi, quod ſæpe de falſiloquio recinit Auctor.

Hic opportune vocari Grotius, Puffendorfius, Heinecius poſſunt, ut cum ea Chriſti ac Jacobi doctrina componant quam de falſiloquio adſtruunt opinionem: ſcilicet 1. Chriſto jubente & Jacobo docente, Chriſtianorum ea indoles, ea comparatio animi, ea mutua fides eſt, ut loco juramenti ſit nuda veritatis affirmatio; at ſi falſum loqui liceat, evaneſcit candor iſte Chriſtianorum, corruit mutua fides, non amplius ſervatur ſermo *το eſt*, *eſt*, *& non*, *non*; ſed involvitur, diſtrahitur, invertitur in *το eſt* ſimul & *non* 2. Archetypum mentium creatarum Increata Mens eſt; at ea negare ſeipſam non poteſt; ergo nec illa: negaret autem ſi quod loquitur, ſibi cogitanti plane adverſetur 3. non utilitas ſola juſti mater & æqui eſt, ſed veritas maxime. ergo quod alteri vel ſibi proſit falſum, non inde licitum ſit 4. non icirco abſtinere a falſo tenemur, quia jus alteri veritatem ſciendi debit: ſed quia ad veritatem natura comparati ſumus, ad quam non alieno, ſed proprio jure quiſque tenetur; quod ergo inter mendacium & falſiloquium ponitur diſcrimen, nullum eſt: ſolum id evincit, deterius eſſe mendacium falſiloquio, quod illud noceat, hoc non noceat; ſed malum & hoc & illud, quod utrunque decipiat: jus quidem ſingulis non eſt, ut verum omne ſciant, ſed jus eſt ſingulis, ne decipiantur in aliquo: *etiam qui decipit, decipi non vult*, ait Auguſtinus naturæ interpres.

Hæc ſubdidiſſe operæ pretium fuerit eo prælectionum loco, quo Puffendorfium Heinecius commentatur: id enim plane moleſtum, ad ſingula eorum verba veritatem ſubiicere, cum tam ſæpe fallaces opiniones quaſdam ſibi familiares obtrudunt, quas refellere ſine nauſea ſemel ſatus ſit.

Digitized by Google

tum ordinarium, qui fit pedibus; *currere* motum extraordinarium et feſtinatum, itidem pedibus factum; *volare*, motum, qui fit alis; *equitare*, motum, qui fit equo. Si ergo omnia vocabula habent ſignificationem duplicem, omnia etiam admittunt ambiguitatem.

2. Quia ita nec promiſſis, nec pactis, nec iuriiurando alterius fidem habere poſſum, quum ſemper ſit periculum, ne mihi reſeruationibus ſuis mentalibus illudat.

3. Quia ſic abſurdum hoc inde defenditur, quod, quo quis eſt ingenioſior, eo facilius poſſit eſſe improbus.

§. 18.

Quid ergo in tanta ſententiarum diuerſitate ſentiendum? Reſp. nec verum eſt, omnia falſiloquia aduerſus hoſtem illicita eſſe, nec concedendum, omnia eſſe licita. Nimirum diſtinguendum, an nobis res ſit cum hoſte tamquam cum hoſte, et tunc illum iure decipimus, quia hoſtis in ſtatu naturali nec iure perfecto nec imperfecto a me quidquam iuris exigere poteſt. Si illum occidere, rebuſque ſpoliare poſſum, quidni et dolis circumuenire.

An vero agamus cum hoſte tamquam cum paciſcente, tunc omnino fidem ipſi debemus ſeruare, quia eo ipſo, dum cum illo pacti ſumus, ei ius perfectum dedimus, veritatem a nobis exigendi. Vnde recte colligit Grotius, nec in promiſſis, nec in induciis, nec in colloquiis decipiendum hoſtem, quia ipſi ius nouum dedimus.

§. 19.

Ex quo conſequitur, vt et *hoſti iusiurandum ſeruandum ſit*, e. g. ſi captiuus iurarit, ſe aduerſus hoſtes per certum tempus non arma geſturum. Nam

1. Iusiurandum hoc praeſtitit ex pacto. Pacta et hoſtibus ſunt ſeruanda.

2. Iusiurandum praeſtatur Deo, iniuſtum autem Deum inuocari teſtem ab iis, qui iurant, vt fallant.

3. Si obiiciatur iusiurandum huiuſmodi eſſe vi extortum, reſpondetur, id negandum. Nam non omnis vis irritum reddit iusiurandum, ſed vis iniuſta. Sic e. g. non ideo falſa proferre poteſt teſtis, quia iudex eum inuitum cogit ad teſtimonium perhibendum. Quis autem dixerit, iniuſtam eſſe vim, qua hoſtis aduerſus hoſtem vtitur?

§. 20.

num. 1. Quamuis vero hactenus Grotius probarit, *in ſe iniuſtum non eſſe, decipere hoſtem*; tamen exiſtimat, *tutius et Chriſtianae ſimplicitati magis conſentaneum eſſe, ab huiuſmodi fraudibus et falſiloquiis abſtinere*.

1. Quia ipſi gentiles hoc agnoverint. Ii enim ſtatuerant viro bono conuenire veritatem, maxime regibus et rerum publicarum rectoribus.

num. 2. 2. Quia Chriſtianis inprimis a Chriſto commendata eſt ſimplicitas columbina. *Matth* 10 16. et omnis vanitas interdicta. *Matth.* 12. 36. Quia imitari debent Chriſtum, cuius in ore non eſt inuentus dolus.

num. 3. 4. Quia laudati veteribus reges et principes, fraudes huiuſmodi adſpernati, et virtute non furtis extorquentes victoriam. Tale quid de Alexandro, et inprimis de Romanis praedicatur, de quibus AELIANVS: *Romanis propriam eſſe virtutem non per aſtus et dolos, quaeſitam victoriam*.

§. 21.

Tertia quaeſtio eſt, *an liceat hoſti, hoſtem adigere ad aliquid faciendum, quod ipſi non licitum eſt?* e. g. captiuo iniungere, vt regem ſuum occidat, vt patriam prodat. Negat Grotius. Nam

1. Hoſti in hoſtem omnia licent, id eſt in eius corpus et bona, non in ani-

animum et conſcientiam, vt illi imperari poſſint ſcelera.

2. Qui cauſſam alteri dat peccandi, is et ipſe peccat.

3. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Iam nemo dixerit hoſtem velle, vt ab hoſte ſicarii aduerſus ſe emantur ex ipſis ſubditis. Ergo nec id faciendum aliis.

§. 22.

Sed *quid ſi alter ſponte ſe offerat ad huiusmodi operam nobis praeſtandam*, e. g. ad tradendam vrbem, occidendum regem, cet. Tunc Grotius dicit, vti nos poſſe ea occaſione. Sed quamuis facile concedamus, id licere iure naturae, de quo hic quaeritur; aliud tamen obtinet moribus gentium humaniorum, quae regum etiam hoſtium perſonas ſacro ſanctas habent, nec eos putant per ſicarios occidendos. Laudem meretur Fabricius, qui medicum Pyrrhi ſibi offerentem, quod veneno tollere velit regem, ad dominum tranſmiſit, rogauitque, vt ſibi de veneno caueret. Multa iure ſtricto licita ſunt, quae non probat mos gentium humaniorum, (*la raiſon de guerre*) de quo agitur iam capitibus ſequentibus.

C A P V T II.

QVOMODO IVRE GENTIVM BONA SVBDITORVM PRO DEBITO IMPERANTIVM OBLIGENTVR, VBI DE REPRESSALIIS.

§. 1.

HActenus quid ex iure naturae in bello liceat: iam *de iure gentium*. num. 1.
Iam ſaepe monuimus, ius gentium a iure naturae diuerſum haud dari, ſed eſſe ipſum ius naturae negotiis gentium adplicatum. Sed ſi per ius gentium intelligas mores a variis gentibus humanioribus introductos: tunc haec capita, quae ſequuntur, vſum habent.

Et hoc quidem capite acturus Grotius de *repreſſaliis*, primo quaerit, *an ex facto alieno quis poſſit obligari?* Per *repreſſalias* enim ob debita imperantium res ſubditorum intercipiuntur.

Recte reſp. iure naturae ex facto alieno neminem teneri. Siue enim obligatio proficiſcatur ex contractu, ſiue ex delicto, vtrobique fundamentum obligationis eſt factum, i. e. promiſſum vel maleficium. Tertius autem non promiſit nec deliquit. Ergo nec obligatur.

Nec aliter res ſe habet in vniuerſitatibus. Ea conſtat ex ſingulis, collectiue ſumtis, ſed non ſinguli conſtituunt vniuerſalitatem ſeparatim. Ergo, num. 2.
quod vniuerſitas debet, non poteſt iure naturae a ſingulis ciuibus exigi in ſolidum: ſed id primo ſoluendum ex bonis vniuerſitatis: ſi haec non ſufficiant, ſinguli tantum pro rata tenentur, quia pars ſunt vniuerſitatis.

Haec omnia ex ipſo iure ciuili illuſtrat Grotius, veluti *ex L. vn. C. vt nullus ex vicar.* ex titulis, *ne filius pro patre*, *pater pro filio*, *ne maritus pro uxore*, cet. Colligit etiam eas leges, ex quibus adparet, ſingulos ex debito vniuerſitatis conueniri non poſſe. Quae quidem recte ſe habent, ſi inde colligas ius ciuile ea in re ſeruare principia iuris naturae. Alioquin ex iure ciuili ius naturae probari nequit.

Digitized by Google

§. 2.

num. 1. Quum ergo ius naturae neminem pro alio obliget: quaeritur 2. *an non ius gentium huius modi obligationem introduxerit?* Affirmat. Nam experientia docet, ſolere ob debita vel imperantium vel rei publicae bona priuatorum arreſto obſtringi, et tamdiu detineri, donec ſatis factum fuerit. Id quum ex iure naturae non eſſe demonſtratum ſit §. 1. ex iure gentium voluntario eſſe putat Grotius, quod vſu exigente et humanis neceſſitatibus introductum eſt.

num. 2. Sed ſi recte ponas calculum, falſum eſt, hoc ex iure naturae non poſſe defendi. Ipſe enim Grotius *n.* 2. fatetur, hoc naturae non repugnare. Id paullo adcuratius probabimus. Nam 1. certum eſt, rem publicam conſiderari tamquam vnam perſonam moralem. Ergo quod imperans debet, omnes, id eſt, tota natio, quae in rem publicam coaluit, debere cenſentur. 2. Ergo ſi imperans ſoluere vel non vult, vel non poteſt, nihil ſupereſt, quam vt natio creditrix ipſa ſibi ius dicat, et res alterius nationis intercipiat. 3. Subditis tunc non fit iniuria, quia dum voluntates ſuas voluntati imperantium ſubmiſerunt, etiam quaſi fideiuſſerunt pro factis ſummi imperantis. 4. A
num. 3. maiore ad minus argumentari poſſumus, ſi licet in bello propter facta imperantis vita et bonis ſpoliare ſubditos, quidni bonis ob imperantis debita? Accedit 5. quod is cuius bona intercepta ſunt, regreſſum habet aduerſus imperantem vel conciues, vt indemnis praeſtetur. Denique 6. proprie ciuibus bona non intercipiuntur, ſed pignoris inſtar capiuntur, detinenturque tam diu, donec ſatisfactum ſit. Si ergo imperans vel res publica ciues non vult rebus ſpoliari, ſoluat quod debet.

Quae quum ita ſint, nihil cauſſae eſt, quare hoc ius ex iure quodam gentium a iure naturali diuerſo repetamus.

§. 3.

n. 1. 2. 3. 4. Ceterum iam rem exemplis illuſtrat Grotius, docetque, *ex moribus gentium aliquando homines, aliquando res fuiſſe adprehenſas ob debitum imperantium.*

Homines aliquando fuiſſe interceptos demonſtratur 1. ex lege Attica, quae ſi caedes a gente vicina facta, nec vindicata eſſet, propinquis conceſſit tres homines comprehendere ex ea natione, donec ſupplicium ab homicida fuerit ſumtum. Hi ergo homines adprehenſi non erant ſerui, ſed obſides, quibus imminebat triſte ſeruitutis fatum, niſi ciuitas ſupplicium ſumeret.

An hoc iniuſtum? Minime, vt enim iuſto bello capimus priuatos ob facta ſummorum imperantium, vt eos ad pacem cogamus: ita licebit et capere homines, non vt ab iis ſupplicium ſumamus, ſed vt hoc modo cogantur imperantes, ſupplicium a ſontibus ſumere.

Specialem legem Ariſtocratis hic adfert Grotius, et an iuſte reprehenſa ſit a Demoſthene quaerit. Ariſtocrates legem rogauerat, vt ſi quis exterus Charidemum occidiſſet, is vndique abripi poſſet; ſi quis ei obſiſteret, is hoſtis loco eſſet.

Reprehendit id Demoſthenes 1. quod non diſtinxerit, an iure an iniuria caeſus ſit Charidemus; 2. quod non exegerit, vt prius poſtuletur iudicium; 3. quod non eos apud quos facta ſit caedes, ſed a quibus receptus ſit homicida teneri voluerit; 4. quod inde bellum naſcatur.

Sed reſpondet Grotius recte, Demoſthenem non vbique rem acu attigiſſe. Verum eſt, 1. diſtinguendam fuiſſe cauſſam caedis iuſtam et iniuſtam. Quid enim ſi quis Charidemum ex moderamine inculpatae tutelae vel in adulterio deprehenſum occidiſſet? Iuſta quoque eſt criminatio, 2. Nam non prius nobis

Digitized by Google

bis tempore pacis ius eſt repreſſaliis vel aliis violentis remediis vti, quam altera res publica a nobis requiſita ius vel ſatis factionem denegauerit. At tertia et quarta cauſſa nihili ſunt. Nam qui receptum dat aeque particeps ſit delicti, ac ipſe delinquens. Nec ſtatim res publica, quae homines illos detinet, dici poteſt bellum mouere, quum parata ſit eos reddere, ſimul ac ſatisfactum ſit.

Demonſtrat Grotius eamdem theſin duobus iis exemplis, vbi homines eorum capti, qui noſtros homines iniuria captos detinent. Sic e. g. quum Carthaginenſes capere vellent Ariſtonem Tyrium, obſtitere ciues, cauſſati, ſibi tunc idem fatum imminere in variis emporiis. Sciuerunt ergo, morem iam iis temporibus viguiſſe, vt pro captiuo alii caperentur. *num.* 5.

§. 4.

Sed frequentius manus iniiciuntur *rebus*, et id ius vocatur proprie *repreſſaliae*. Graecis ἐνεχυρασμὸς, Saxonibus et Anglis *Withernamium*, a Germanico *Widerneemen*, recipere, Gallis *litteras marcae*, a Celtico *mark*, quod ſignificat limitem, vnde *Markgraf*, comes limitaneus, quia in finibus imperii cuſtodes conſtituuntur, qui res exterorum intercipiant.

Et hoc ius locum habet ſemper, etiam in pace, modo nobis noſtriſue ius denegetur.

§. 5.

Sed quaeritur 3. *quando ius denegari dicatur?* reſp. 1. ſi in ſontes ius plane obtineri nequeat; 2. ſi in re minime dubia contra ius aperte iudicetur; 3. ſi exſequutio denegetur. *num.* 1.

Poſſet obiici, rem iudicatam pro veritate haberi, adeoque ſententiam iniuſtam dici non poſſe, ſi vires rei iudicatae acceperit. Sed reſp. Grotius, id quidem inter ciues locum habere, quibus aut appellandum, aut ſententiae parendum, non inter diuerſas gentes.

Ratio differentiae eſt, quia totum ius de effectu rei iudicatae eſt ex iure ciuili, non ex iure naturae. Iam ius ciuile ciues quidem eiuſdem rei publicae non diuerſarum rerum publicarum ſubditos tenet.

Hoc ius antiquiſſimum eſſe pluribus exemplis poteſt demonſtrari. Elegans eſt exemplum Neſtoris apud Homerum. Antiquum etiam exemplum Ariſtodemi apud Liv. *lib. II. et* Dionys. Halic. *lib. VII.* *num.* 2.

Quamuis vero exempla non faciant ius: vel inde tamen patet, mature admodum gentes id pro remedio iuſto et aequo habuiſſe.

§. 6.

Quaeritur 4. *an et in vitam ſubditorum ex his cauſſis aliquid liceat?* Id negat auctor, et recte quidem. Nam

1. Ex debitis ciuilibus vita non obligatur, ſed bona.

2. Si crimen admiſſum, ſiue a ſingulis, ſiue ab vniuerſitate non alius pro alio, nec vnus pro tota re publica tenetur, ſed delicta tenent ſuos auctores, niſi id per conſpirationem omnium factum, tunc in ſingulos poena cadit.

3. Si obiiciatur, atqui voluntates ciuium ſubiici voluntati ſummi imperantis: reſp. at ciues non gaudere facultate illa naturali in vitam ſuam, vt eam obligare poſſint pro aliis.

Aliud itaque dicendum, ſi caedes ciuis innocentis fiat per accidens, e. g. ſi imperans iuſſit nauem exteram intercipi, et nautica turba id vi impedire conata eſt.

§. 7.

Sub finem moneo, non confundenda in hac materia eſſe, quae ſunt iuris *num.* 6.

Digitized by Google

ciuilis, et quae proprie iuris gentium. Aliqui enim ſuperaddere ſolent leges ciuiles vnius vel alterius gentis, quae non apud omnes gentes receptae ſunt.

Immo et pactis inter gentes initis quaedam introducuntur, quae non vbique obtinent.

num. 2. Id iam exemplis declarat auctor. Nam

1. Ex iure gentium non tenentur his oppignorationibus, niſi bona ciuium et ſubditorum, ſiue indigenae, ſiue aduenae ſint, modo ſint ſubditi permanentes. Nam ciues temporarii, vel tranſeuntes pignorationibus premi abſurdum eſſet, e. g. ſi Anglicanus mercator ex Gallia veniens ob debitum Gallicanum arreſto conſtringeretur.

2. Nec eo iure tenentur legati, quorum res aeque ac perſonae ab omni vi immunes eſſe debent.

Ex aliis perſonis nemo excipitur.

num. 3. At ius ciuile priuilegiis munit et alias perſonas, e. g. mulieres, infantes, ſtudioſos, de quibus imprimis conſulenda famoſa illa *auth. habita C. ne fil. pro patr.* mercatores, qui ad mercatus publicos veniunt.

Ita et ius gentium certum modum procedendi non praeſcribit. Ius ciuile praeſcribit, nempe, vt captis rebus citentur ii, quorum intereſt, iiſque ex rebus diuenditis tantum addicitur, quantum ſibi deberi probauerint.

num. 4. Ceterum vtroque iure naturali et ciuili, expeditum eſt, eum qui occaſionem de repreſſaliis dedit denegata ſolutione, alteri, qui damnum paſſus, teneri ad indemnitatem. Fundamentum enim generale huc quadrat: *Nemo debet cum alterius damno locupletior fieri.* Sed ſaepe hic accidit, vt damnum paſſo non ius deſit, ſed exſequutio, ſi cum imperante vel re publica illi res ſit.

CAPVT III.

DE BELLO IVSTO, SIVE SOLLEMNI, IVRE GENTIVM, VBI DE INDICTIONE.

§. 1.

num. 1. BEllum dicitur *iuſtum* trifariam: vel *ratione cauſſae*, quia ob iuſtam cauſſam indicitur; vel *ratione effectus*, quia pie et ſecundum iuſtitiae regulas geritur; vel *ratione formae*, quia ab iis geritur, qui gerere poſſunt, et ſollemni ritu indicitur. De prima ſignificatione actum *Lib. II.* De ſecunda videbimus *cap. 4. ſequ.* Hic de tertia agitur.

Quid ergo hic *bellum iuſtum?* Eſt bellum a rebus publicis vel earum imperantibus decretum. Priuati enim quum non gaudeant iure bella gerendi in ſtatu ciuili, ſed bellum ſit concertatio ſocietatum liberarum: conſequens eſt, vt ſi priuati bellum gerant, id non ſit bellum, ſed latrocinium, eoque pertinent *L. 118. D. de V. S. et L. 24. D. de capt. et poſtl.* Ex eodem ſequitur, vt bella ciuilia inter membra eiuſdem rei publicae geſta non ſint bella iuſta. Vnde et Romani negabant, captiuos in bello ciuili fieri ſeruos. *L. 21. §. 1. D. de capt. et poſtl.*

Secundo additur ſollemniter indictum. Et hoc non tam ex iure naturae quam ex moribus gentium eſt. Gens enim gentem ea in re imitata eſt, ita tamen vt ritus indicendi bellum ſint diuerſiſſimi, vti infra videbimus §. 5. ſq.

§. 2.

§. 2.

Quum ergo dixerimus *bellum iuſtum* dici, quod a rebus publicis decretum eſt: quaeritur, *an ſi res publica bellum ob cauſſas iniuſtas ſuſcipit, nihilominus ea iuſtum bellum gerere videatur? an non potius ſic ciuitas degeneret in coetum latronum?* num. 1. 2.

Reſp. ratione primae acceptionis vocis *iuſtum bellum*, huiuſmodi ciuitas a latronum coetu non differt: et eatenus, recte Scythae Alexandrum M. vocarunt latronem gentium. Vtrinque enim vis ſine iuſta cauſſa infertur.

At ratione tertiae ſignificationis, de qua agimus, magna eſt inter huiuſmodi rem publicam, quae bellum ſine iuſta cauſſa gerit, et inter coetum latronum differentia. Nam

1. Maxime differunt fine. Ciuitas conſociatur iuris fruendi vel ſecuritatis ſuae cauſſa: latrones ſociantur criminis patrandi cauſſa.

2. Ciuitas ius exteris adminiſtrat: latrones communes omnium hoſtes ſe profitentur.

3. A latronibus capti non fiunt capientium, quia iuſtus titulus manifeſto deeſt: capti a gentibus, licet iniuſtum bellum gerentibus: tamen in dominium capientium rediguntur. num. 3.

4. De latronibus non triumphabant Romani: de gentibus iniuſta bella gerentibus triumphabant. Quamuis hoc ad ius Rom. publicum pertineat, quum aliae gentes triumphum non admiſerint.

Ratio diſcriminis eſt, quia latrones ſunt plane perſonae inhabiles ad bellum gerendum: gentes autem in ſe ſunt habiles, quamuis aliquando in explicatione iuris ſui, et in ponderanda cauſſa belli fallantur.

§. 3.

Quemadmodum vere recte dixerit Grotius, *ſocietatem latronum eſſe iniuſtam et illegitimam*: poteſt tamen fieri, vt legitimus fiat exercitus, vel plane legitima ciuitas.

1. Si rei publicae operas addicant, vt Iephta. Elegans exemplum eſt apud Ditmarvm *in Hiſt. Lib. VII.* de Henrico aucupe Germanorum rege. Quum ex vna parte Hungari, ex altera Sclaui et Venedi Germaniam deuaſtarent: veniam publice promulgari iuſſit omnibus furibus et latronibus, ſi aduerſus Venedos praedatum exire, et a ciuium rebus abſtinere vellent. Statim aliquot millia horum hominum ſe obtulerunt, qui in ſuburbiis ciuitatum collocati inſigni clade affecerunt Germaniae hoſtes.

2. Si in ciuitatem coaleſcant. Exemplo Romulus eiuſque coetus.

§. 4.

Quum autem ſocietas libera vel res publica tantum bellum iuſtum gerat: quaeritur porro, *quaenam pro tali habenda ſit?*

Reſp. quae eſt independens, vel quae habet ſummum imperium. Hinc municipia, quamuis quodammodo ſint res publicae ab aliis ſeparatae, non tamen ſunt ſocietates liberae, quia alterius ſubiecta imperio. Aliquando contingit, vt ciuitas pro parte ſit independens, pro parte ab alio dependens, tunc pro illa etiam parte bellum iuſtum gerit. Sic nemo dubitat, quin rex Pruſſiae, ratione eius regni poſſit bellum gerere cum vnoquoque, etiam cum ipſo imperatore. Sed ratione reliquarum prouinciarum recte quidem bellum gerit cum exteris, ſed non cum imperatore et imperio, nec cum conſtatibus, quia ratione priorum ſubiectione quadam impeditur, ratione poſteriorum eſt ciuis imp. adeoque in iudiciis imp. actionem inſtituere et ſuſcipere tenetur.

§. 5.

§. 5.

Pergimus ad alteram capitis partem, nempe ad *indictionem* vel *denunciationem belli*. Ita enim inter gentes humaniores receptum, vt non alias incautas et nihil mali metuentes opprimant, ſed prius indicant, et denuncient: Ea denunciatio fiebat variis modis.

1. Apud Romanos per feciales haſtam ſanguineam proiicientes in fines hoſtiles cum ſollemni precatione, quae exſtat apud Liv. *lib. I. cap.* 32.

2. Apud Turcas fit, propoſita cauda equina, ex qua vnuſquiſque videre poſſit, bellum eſſe decretum.

3. Apud reliquas gentes id fit per clarigationem et *Manifeſta*, vti vocant. Id eſt publico ſcripto explicantur cauſſae belli iuſtificae, addita denunciatione. Id vero ſcriptum deinde quibuſdam locis a praecone ſub tubarum et tympanorum clangore recitari ſolet. Ritus itaque diuerſiſſimi ſunt.

§. 6.

num. 1. Iam quaerit 1. *ex quo iure haec ſit denunciatio?* Reſp. diſtinguenda eſſe ea, quae ſint iuris naturalis ab iis, quae iuris gentium, vel plane iuris ciuilis, de iure naturae et gentium agitur hac §. de iure ciuili §. 8.

Naturali iuri denunciationem requiri, probari nequit. Quum enim 1. hoſti in hoſtem in infinitum omnia liceant: licebit etiam eundem incautum opprimere. 2. Vbi alter manifeſto laedit, et ſatisfactionem denegat, cauſſae iuſtitia ipſa illi bellum indicit. Elegans huc pertinet iudicium Aeliani, ab auctore exſcriptum.

num. 2. Idem ius naturae tamen requirit, 1. vt ſi cauſſa ſit dubia prius colloquiis vel diſceptatione tentemus pacem conſeruare, de quibus ſupra,

2. Vt ſi cauſſa etiam ſit liquida, interpellatio tamen fiat, vt ſciamus paratusne ſit hoſtis ad ſatisfaciendum, nec ne. Nam ſi ſatisfaciat, bellum merito ceſſat.

Haec ſolum rationem habent ex iure naturae idoneam.

num. 3. Addit Grotius, etiam vbi ex regulis iuſti non requiritur indictio vel denunciatio, tamen eam eſſe laudabilem ex regulis honeſti vel virtutis.

1. Quia ita datur hoſti ſpatium poenitendi, immo et impellitur eo magis ad poenitentiam, ſi videt, iam rem ad teli iactum venire.

2. Quia ita demonſtratur ſtudium pacis, quod ſemper bono imperanti debet bello eſſe potius.

3. Quia Deus ipſe hoc iuſſit *Deut.* 11, 11.

Quid vero ius gentium addidit? 1. neceſſitatem, vt omne bellum iuſtum indicatur; 2. ſollemnitatem, vt certis ritibus, quos tamen non determinat, indicatur; 3. effectum, vt bellum ſollemne certos effectus produceret, qui in minus ſollemnibus non reperiuntur.

§. 7.

num. 1. Quaeritur 2. *quotuplex ſit haec indictio?* Reſp. vel *conditionata*, vel *pura*. *Conditionata*, quando coniungitur cum rerum repetitione. Niſi nobis intra 60. dies ſatisfiat, bellum indicimus. Adde exemplum ex Livio a Grotio adductum.

Pura, vbi nulla amplius repetitio adiicitur. Quod fit 1. in bello defenſiuo, 2. Si ſatisfactio iam denegata, 3. ſi factum infectum fieri nequit.

num. 2. 3. An autem ſi ſemel ſub conditione bellum indictum, et non ſequuta ſatisfactio, tunc eo pure fieri et ſic repeti debet. Non eſt neceſſarium. Quae enim ſub conditione fiunt, exſiſtente conditione purificantur.

Sed aliquando tamen huius modi denunciationem eo caſu repetitam nouimus. Exempla habet ipſe Grotius. Sed

Sed multa fiunt, quae ſuperuacua, quia ſuperuacua non nocent. Quo et id retuleris, quod plerumque bellum ab vtraque parte indicitur, et indictio adeo fit reciproca, quum tamen ſufficiat, eam ab vna parte factam.

§. 8.

Iam quaerit, *quid ex iure ſingularum gentium ciuili acceſſerit?* Reſp. ſollemnitatum determinatio. Tales erant apud Graecos caduceus, id eſt, baculus implicatis ſerpentibus ornatus, qualem Mercurio attribuunt. Apud Romanos ſagmina, id eſt, herbae ex pomeriis petitae, quibus inſtructi ſacro ſancti et inuiolabiles habebantur. Vid. *l.* 8. §. 1. *D. de rer. diuiſ.* haſta ſanguinolenta, quam faeciales in fines hoſtium mittebant, de qua Liv. *Lib. I. cap.* 81. et huius generis alia, de quibus ſupra. Haec omnia ad ritus pertinent. Ritus ſunt arbitrarii, adeoque ex ſingularum gentium legibus moribuſque originem ducunt.

§. 9.

Iam de effectibus huius *indictionis*. Quorum primus eſt, quod bellum indictum imperanti vel rei publicae etiam ſubditis cenſeatur indictum, immo et ſociis, vel qui iam ſunt in foedere, vel qui ſe poſtea illis adiungunt.

Ratio facilis. Nam 1. ſubditi cum imperante vnam conſtituunt perſonam moralem, ob ſubmiſſam ei voluntatem, adeoque et imperante declarato hoſte, ipſi quoque hoſtes cenſentur. 2. Ratione ſociorum, ne dubitandi quidem eſt ratio, quum qui hoſtem meum iuuat, procul dubio hoſtis ſit. Ergo et iure meritoque eodem loco habetur.

§. 10.

Inde ergo ſequitur, vt aduerſus ſocios nulla noua opus ſit *indictione*, quia dum ſe hoſti noſtro iniungunt, ſibi ipſi videntur bellum inferre. Hinc Antiocho hoſte declarato, Aetolis bellum ſeparatim non indicebatur a Romanis.

Sed exceptio tamen eſt, ſi bellum cum hoſte finitum ſit, et iam ſocius vindictae cauſſa bello petatur; tunc enim omnino id bellum denunciandum et indicendum. Nam priore caſu bellum aduerſus ſocium decretum conſiderabatur, tamquam acceſſorium. Hoc poſteriore eſt principale, adeoque et nouam requirit indictionem. Hinc negabat Cato iuſtum bellum cum Arioviſto geſſiſſe Caeſarem. Venerat Arioviſtus auxilio Gallis aduerſus Aeduos. Ergo ſi tunc Caeſar cum Gallis iſtis bellum geſſiſſet, aduerſus Arioviſtum nulla opus fuiſſet noua denunciatione. At finito bello, et ſubiugatis Aeduis, tunc demum Caeſar inconſulto populo et priuata auctoritate bellum ei inferebat. Vnde Cato, homo antiquae diſciplinae, Caeſarem per foeciales Germanis dedendum eſſe cenſebat.

§. 11.

Quaeritur autem, *cur indictione opus fuerit ad effectus quoſdam belli, veluti, vt captiui fierent ſerui, vt res captae in dominium capientis tranſirent*, cet.

Multi eam reddunt rationem, ne tam dolo quam vi aperta hoſtes adgredi videretur res publica. Sed ea ratione vti [illegible]ſumus, ſi quaeſtio eſſet, cur honeſta ſit ea belli indictio? Nunc autem quaeritur, *cur in bello indicto captiui fiant ſerui, non item in bellis haud indictis?*

Hic meliorem rationem commentatus eſt Grotius, nempe quia alias vix conſtaret, iuſſune rei publicae bellum gerant duces, an priuato auſu. Priuati enim bellum iuſtum non gerunt. Priuatos autem bellum non gerere, ſed rem publicam, ex indictione ſollemni adparet.

§. 12.

§. 12.

Obiici poſſet, ſaepe tamen etiam in bellis minus indictis effectus hos fuiſſe obſeruatos. Sic aliquando et captiui bellis ciuilibus in ſeruitutem redacti ſunt. Pompeius et de piratis, Caeſar et de Pompeio triumphauit. Romani et prouincias gallicas retinuerunt, quas a Caeſare bello minus ſollemni occupatas nouerant.

Sed reſp. diſtinguendum eſſe, quod ſit de facto, ab eo, quod ſit de iure. In bello is, qui altero potentior eſt, multa agit, quae non probanda ſunt, ſed tamen ideo non tamquam iuſta habenda. Exempla docent, quid fiat, non quid fieri debeat.

§. 13.

Quaeritur porro, *an bellum indictum ſtatim geri poſſit?* Id aliqui negant, ex ea ratione, quod ſpatium indulgendum ſit hoſti, intra quod ſatisfactionem hactenus denegatam praeſtare poſſit.

Sed hi iudice Grotio falluntur. Quod perſpicue poteſt demonſtrari. Nam 1. bellum indici non ſolet, nec debet, niſi tentata concordia et rebus repetitis. Id ſi ſemel factum, quid opus noua mora? 2. Supra docuimus, indictionem eſſe vel *puram* vel *conditionatam*. In *pura* nullum ſpatium indulgetur hoſti. Ergo et non opus eſt mora. In *conditionata* mora indulgetur, non ex neceſſitate, ſed ex arbitrio noſtro, quia ſemel ei certum ſpatium praefiximus.

§. 14.

Poſtrema quaeſtio eſt, *an legatis violatis indictione belli opus ſit?* Ea hodie non magni momenti, quia bellum per legatos indici non ſolet, vti ante 100. annos, quum legati vel *heroldi*, vti vocabantur, mitterentur haſtati, qui litteras deferrent. Sed tamen ſi vel maxime is mos etiamnum vigeret, tamen ſola violatio legatorum non eſſet ſufficiens cauſſa omittendi indictionem, quae et per litteras fieri poteſt.

CAPVT IIII.

DE IVRE INTERFICIENDI HOSTES IN BELLO SOLLEMNI, ET ALIA VI IN CORPVS.

§. 1.

Diximus belli ſollemnis plures eſſe effectus, qui non deprehendantur in bello non indicto: tales effectus ſunt

1. *Ius occidendi hoſtes*, de quo cap. 4.
2. *Ius res hoſtium vaſtandi et eripiendi*, cap. 5.
3. *Ius captiuos ſibi vindicandi*, cap. 6.
4. *Ius imperandi victis*, de quo cap. 7.

Hic quaeritur *de iure occidendi hoſtes*, vbi denuo diſpiciendum:

1. *An hoſtes interficere liceat?* §. 1-5.
2. *Quot interficere liceat?* §. 6-14.
3. *Quomodo occidere vel corporibus eorum vim inferre liceat?* §. 15-19.

Quod ad primam quaeſtionem attinet, Grotius adducit verba Virgilii, *Tum*, (ſi ſcilicet bellum indictum,) *certare odiis, tum res rapuiſſe licebit*.

Ad

Ad quae verba obſeruat ex Seruio Scholiaſta, 1. quod colludat poeta ad vetus ius faeciale Romanorum, ex quo bello indicto in hoſtem omnia licere cenſebatur. 2. Quod rapere hic non in ſenſu maligno accipiendum ſit de raptu illicito, ſed idem ſignificet, ac vim inferre. Ea omnia facilia. Sed id diſputatur praecipue, quo ſenſu haec *licere* dicantur?

§. 2.

Obſeruat Grotius, *licere* aliquid non dici vno ſenſu. Nam 1. dicitur *licere* id, quod ſua natura iuſtum et rectum eſt, etiamſi forte aliud fieri poſ- *num. 1.*
ſit rectius. E. g. *Licet* vnicuique exigere a debitore, quod debet, quamuis laudabilius ſit, ei debitum remittere. *Licet* vnicuique iniuriarum actionem inſtituere, quamuis forte rectius acturus eſſet, ſi iniuriam diſſimularet. Et eo pertinet illud Apoſtoli 1. *Cor.* 6. 17. *Omnia licent mihi, ſed non omnia expediunt*.

2. *Licere* etiam dicuntur ea, quae in ſe non quidem pia et honeſta ſunt, *num. 2.*
ſed tamen apud homines non ſubiacent poenae. Sic ſcortatio apud Romanos extra poenam erat, apud Germanos veteres latrocinari, apud Lacedaemonios et Aegyptios furari. Licebat ergo his gentibus ſcortari, latrocinari, furari, ſed tamen ideo haec vitia non erant honeſta. Illa philoſophi perfe- *num. 3.*
cte, haec imperfecte licita adpellant. Et hinc tot diſtinctiones eorum, 1. inter id, quod *licet*, et quod *decet*; 2. inter id, quod *licet*, et quod *oportet*. Vide loca ab ipſo auctore allegata.

§. 3. 4.

Iam quaeritur, quo ſenſu *licere* dicatur hoſtem occidere. Grotius hic ſingularem fouet ſententiam, putatque, poſteriore tantum ſenſu licere, non quod id iuſtum et bonum ſit, ſed quod impune id fiat. Hinc ſub finem addit, ideo licitum dici hoc homicidium in hoſtibus admiſſum, quia vbicumque deprehenſus miles non poſſit tamquam homicida puniri.

Sed hic manifeſto hypotheſibus ſuis, quas in religione peculiares admodum fouebat, ſeruit. Nam ſi imperfecte tantum licet occidere hoſtes, ſemper in foro conſcientiae miles erit homicidii reus, quamuis poenis humanis exemtus, adeoque nec vllus miles ſpem habebit vitae aeternae, quum tamen S. S. doceat, et Dauidem, et Centurionem Capernaumiticum, et centurionem Caeſarienſem in ſtatu gratiae fuiſſe. 2. Grotius ipſe ſupra *lib.* I. *cap.* 2. docuit, bellum et iure diuino naturali et poſitiuo iuſtum et perfecte licitum eſſe. Iam ſi bellum probat Deus, probat et media, ſine quibus bellum geri non poteſt. Quis autem ſibi concipiet bellum ſine caede hominum gerendum? Ergo rectius ſtatuitur perfecte licere hoſti in hoſtem et caedibus vti, ſi aliter res componi et pax obtineri nequeat, idque ex eo fundamento, quia et contra priuatum licet vti moderamine inculpatae tutelae.

§. 5.

Ceterum *impunitatem a gentibus tributam eſſe illis, qui hoſtem occidiſſent*, ſuo more ex variis teſtimoniis veterum probat Grotius, et quidem

1. Ex prouerbio: *Purus profecto eſt, quiſquis hoſtem occiderit*: Atqui prouerbia ſunt teſtimonia antiquae ſapientiae, et quae communis de re quadam fuerit veterum ſententia, optime docent.

2. Ex ritu Graecorum, quibus nefas viſum cibum ſumere, vel lauare cum eo, qui hominem occiderit, praeterquam in bello.

3. Addit teſtimonia Livii *Lib. XXVI. cap.* 27. 21. Caeſaris, Ioſephi, Pepinii, vbi ſaepiſſime fatentur veteres hi auctores, occidere licere hoſtes iure gentium?

Sed quid opus eſt tot ambagibus demonſtrationum. Si enim quaeſtio eſt de iure naturae, an id liceat? facilius id probari potuiſſet ex principio ſocialitatis, quia ſocietas humana conſiſtere nequit, niſi hoſtes, nobis intentantes perniciem liceret occidere, ceu exemplo Iudaeorum patet, qui nefas putabant contra Pompeium arma ferre ſabbatho.

Si de iure gentium quaeritur voluntario, id eſt, de eo iure, quod gentes ex mente Grotii ſibi ipſae conſtituerunt: ſufficeret ad probationem dixiſſe, quod nulla vmquam gens, ab orbe condito ad noſtra tempora bellum ſiccum ſine caede et ſanguine geſſerit, vel militibus ſuis perſuaſerit, nefas eſſe hoſtem occidere.

num. 2. Sed denuo Grotius monet, quando veteres hanc caedem hoſtium ius belli vocant, intelligendam tantum eſſe impunitatem, non ius aliquod perfectum: nam ipſos fateri veteres, 1. in bello innocentes cadere. 2. laudari ab illis, qui iuſto iure ſe abſtinent. LIV. *lib. I. c.* 1. 3. Quod Cypriano, Senecae Lactantio et Lucano bellum vocatur peccatum publice licitum, item ius ſceleri datum.

Haec quamuis ſpecioſa, non tamen fauent Grotio. Nam 1. quod et innocentes cadunt in bellis, id non per ſe et abſolute fit, ſed vt philoſophi loquuntur per accidens: idque boni principes et belli duces pro virili cauent. Non autem innocentes ſunt, qui arma contra nos ferunt. 2. Laudantur illi, qui iſto iure abſtinent: ſed ſaepe honeſtum eſt, et rebus perfecte licitis ſe abſtinere, e. g. debita exigere a paupere, iniuriarum agere, cet. 3. Cyprianus, Seneca, Lactantius, Lucanus recte intelligendi: loquuntur hypothetice. Si homo non peccaſſet, vel vt Stoici, ſi mens humana non immerſa eſſet tot materiae fluctibus, nemo bellum gereret. At iam, inquiunt, malitia hominum effecit, vt et ſceleri, nempe homicidio, ius addendum fuerit in bello.

§. 6.

Quum ergo hoc liceat in bello: quaeritur, *quos in bello occidi fas ſit?* Quum enim ciues ſint vel perpetui, vel temporarii, itemque vel originarii, vel aduentitii: quaeritur, *an omnes ius tam rigidum feriat?* Reſp. Grotius, omnes, qui intra praeſidia hoſtium ſunt. Nam 1. dum apud hoſtes manent, et ſolum non vertunt, hoſtilem oſtendunt animum. 2. Dum hoſtili rei publicae, in qua degunt, vectigalia tributaue ſoluunt, ei commeatum aduehunt, ſtipendiaue faciunt, nos adficiunt damno, adeoque ſatis cauſſae eſt, eos tamquam hoſtes perſequendi.

Quum autem ciues temporarii et aduentitii ſint duorum generum, ſiquidem alii feruente iam bello ſe ad hoſtes conferunt, alii ante bellum ſedes ſibi iis locis bona fide delegerunt: quaeritur, *an ad omnes promiſcue ius illud rigidum pertineat?* Reſpondet Grotius, de prioribus nullam eſſe dubitandi cauſſam. Qui enim feruente iam bello, hoſtibus noſtris ſe adiungit, is procul dubio hoſtis eſt. At de poſterioribus videamus.

§. 7.

Hi quoque *pro hoſtibus habentur, ſed non pure, ſed ſub conditione, ſi intra modicum temporis ſpatium non diſcedant, et in patriam reuertantur.* Ita Grotius.

Sed diſtinguendum tamen eſſe recta ratio docet, 1. an ciuis noſter apud hoſtes ſit, an alius. Si prius, tunc locum habet Grotii deciſio. Et hinc origo auocatoriorum, quae vocant, quibus publice propoſitis iubentur ciues noſtri hoſtium praeſidia, caſtra, vrbes intra certum temporis ſpatium deſerere,

Digitized by Google

re, addita comminatione, eos alioquin non pro hoſtibus, ſed deſertoribus et transfugis habitum iri. Poſteriore caſu mitius habendi ſunt ciues exteri, ſiquidem pro hoſtibus quidem habentur, ſed non poena aliqua adficiuntur.

2. Diſtinguendum an poſſint diſcedere, nec ne. Poſteriore enim caſu ignoſcendum eſt illis, quos neceſſitas apud hoſtes retinet.

§. 8.

Redit ad *hoſtes* ipſos auctor, quaeritque *quos occidere liceat?* Reſp. omnes. *num.* 1.
1. Quia bellum regi vel rei publicae indictum ciuibus quoque indictum intelligitur, ceu ſupra demonſtrauimus. 2. Quia, vt ſaepe monuimus, in re publica eſt vna voluntas, ſiquidem omnes voluntatem ſuam vel vni, vel paucis, vel plurimis ſubmiſerunt. Ergo tota res publica vult, quod imperans vult, adeoque quum omnes ſubditi habeant pro hoſtibus, quos rex vel imperans habet, ſequitur, vt et omnes tamquam hoſtes occidi poſſint.

Quum ergo hoc ius occidendi ſit ex ipſa hoſtium perſona; conſequens eſt, vt illos occidere liceat, ſine loci diſcrimine. Hinc occidi hoſtes poſſunt in ſolo noſtro deprehenſi, maxime quum ſic vim vi repellamus, et irruentes reiiciamus, in ſolo hoſtili, quia hoſti in hoſtem omnia licent, in ſolo nullius, quale eſt mare, quia et ibi hoſtes reperimus. Non tamen in ſolo amici, non ob perſonam hoſtium, ſed ob priuilegium territorii amici, quod violare nefas eſſet. *num.* 2.

Diſtingue tamen, aut pauci ibi hoſtes, vel hoſtiles naues deprehenduntur, quae nos inſigni adfecerunt iniuria, et tunc iudicis implorandum auxilium, aut totus exercitus in ſolum hoſtile confugit, et quidem vel conſentiente amico noſtro vel inuito. Si conſentiente, nobis idem ius erit, adeoque hoſtem ibi deprehenſum occidere fas eſſe, nemo negauerit. Sin inuito, tunc aut in fuga eſt, aut nobis exitium hac via minatur. Priore caſu territorii rationem merito habemus, poſteriore caſu perinde eſt, vbi hoſtem noſtrum deprehendamus.

§. 9.

Quaeritur, *an et infantes et feminas occidere liceat?* Reſpondent aliqui, perfecte licere, idque demonſtrant exemplis *Deut.* 2, 34. 20, 16. vbi ipſe Deus vetat veniam dari pueris et feminis Cananitorum. 2. Ex loco *Pſal.* 136. *v. vlt.* vbi beatus is praedicatur, qui alliſurus ſit infantes Babyloniorum lapidibus, iure ſcilicet belli, quod huic crudelitati perfecte indulgeat. Sed 1. quum a iure Dei in homines ad ius hominum in homines non ſtatim valeat argumentatio, et 2. locus ille *Pſalmi* ſupponat mandatum et voluntatem Dei, Babelem eradicandi: inde ſane theſis illa ſatis demonſtrari nequit. *num.* 3.

Grotius noſter negat iure perfecto licitam eſſe hanc infantum caedem, imperfecto tamen licitam concedit, idque probat exemplo Thracum, Macedonum, Romanorum.

Plerique recentiores neutro modo licitam eſſe in bello aiunt caedem infantum et feminarum: Fundamentum enim 1. cur hoſtis ſubditi occidi poſſint, eſt conſenſus vel vnio voluntatum: Huiuſmodi conſenſus in infantes non cadit. Fundamentum 2. eſt, quia praeuertere licet eos, qui nobis minantur interitum. At ordinarie id nec feminae poſſunt, nec infantes.

Hinc potius poenas irrogatas militibus ſcimus, ſi ſine neceſſitate in feminas et infantes ſaeuiiſſent: adeoque potius diſtinguendum, vtrum conſilio ita ſaeuierint milites, an caſu huiuſmodi caedes contigerit, e. g. igne vrbi et aedibus iniecto. Priore caſu caedes illa vix excuſanda, poſteriore ſaltim impunis habetur.

§. 10.

num. 1. 2. Quaeſtio praeterea eſt, *an et captiuos occidere fas ſit?*

Concedit id Grotius, probatque variis veterum teſtimoniis. Quin addit, id ius occidendi ne quidem tempore vllo excludi.

Sed accuratiores omnino recte diſtinguunt inter deditos et captos. De captis ſine deditione, an iis ſemel ignouerimus nec ne, itemque de deditis, an ſub promiſſione vitae receperimus, (quod vocatur *Quartier-geſen*) an ſine huiuſmodi promiſſione (quod vocant *op gnaede en ongnaede.*) Si ſpes facta vel venia ſemel data, exſpirat ius eos occidendi, ex pacto ibi expreſſo, hic tacito, cui contrauenire non poſſumus.

§. 11.

Quid vero ſi parati ſunt hoſtes ad deditionem, et tamen a nobis non recipiuntur, an tunc impune occidi poſſunt?

Id recte affirmat Grotius 1. quia poteſt iuſta cauſſa eſſe hoſtes non recipiendi in deditionem, e. g. quia nimis pertinaces fuere, quia noſtros non receperunt, quia transfugae ſunt, cet. 2. Si recepti non ſunt, tunc nec pactum vllum intercedit, nec tacitum nec expreſſum, quod nos poſſit a iure noſtro prohibere. 3. Deditio enim eſt actus bilateralis, nec intelligi poteſt ſine acceptione. Vid. Cic. *Topic. cap.* 8.

§. 12.

Quid ſi dediti recepti, ſed ſine vlla conditione vel promiſſione vitae? Reſp. tunc quoque occidi poſſe, idque exemplis ex hiſtoria Romana haud paucis, et inprimis ex ritu, quo triumphantes occidere ſolebant deductos hoſtes, probat Grotius.

Sed vti exempla nihil probant iuſtum vel iniuſtum eſſe: ita rectius dicitur veram rationem eſſe, quia vbi nihil promiſſum, nec expreſſe nec tacite, ibi nihil hoſti debeatur: atqui deditis et receptis ſine conditione, vel, vt hodie vocant, *op gnaede ende ongnaede*, nihil vel expreſſe vel tacite promiſſum. Ergo, cet.

Fatendum tamen humanius et his parci, quum ipſe actus receptionis iis ſemel aliquam ſpem fecerit ſalutis, neque probabile ſit hoſtes et ad extrema adactos eo fine ſe dedere velle, vt ad ſupplicium ducantur.

§. 13.

num. 1. Quaeſtio porro eſt, *an ob talionem vel pertinacem defenſionem occidere liceat captiuos?* Vtrumque negat Grotius, et quidem.

1. Quod ad prius ideo negat, quod talio iuſte exerceri non poteſt, niſi in eamdem perſonam quae deliquit, atqui ſi praeſidium huius vrbis ob delictum alterius praeſidii occiditur, tunc talio exercetur in perſonas diuerſas.

num. 2. 2. Quod ad poſterius, non minus id negat. 1. Defenſio enim eſt iuris naturae, adeoque nemini vitio verti poteſt. 2. Potius laudem merentur, qui tam fortiter ſe patriamque defendunt, ſi verum eſt, virtutem etiam in hoſte laudandam. 3. Nec duces bellici ſine iuſſu principis vel rei publicae, nec milites ſine iuſſu ducum, poſſunt a defenſione deſiſtere, adeoque vtriſque eſt iuſta defenſionis et excuſationis cauſſa.

Ita Grotius. Et recte haec ſe haberent, ſi quaeſtio eſſet de hominibus his ſupplicio adficiendis. Hic autem quaeritur, an bello occidi poſſint? non per carnifices, ſed per milites noſtros, non tamquam delinquentes, ſed tamquam hoſtes? Iam quum et ſine his cauſſis occidi poſſint, quidni ſi hae cauſſae accedant? Accedit, quod rationes in contrarium allatae facile refellantur. Nam 1. vere hic talio exercetur in eamdem perſonam, quia totius hoſti-

hoſtilis rei publicae eadem eſt voluntas, eadem perſona moralis, 2. defenſio quidem laudabilis, modo non ſit bruta, et ſine ratione ex ſola pertinacia res ad extrema adducatur.

§. 14.

Paulo difficilior eſt quaeſtio, *an* et *obſides occidere liceat?* Obſides ſunt homines vel perſonae magni momenti, quae ab hoſte nobis pignori dantur, vt retineri poſſint, donec promiſſo ſatisfecerint. Olim et pacis cauſſa dabantur. Hodie vſus eorum paullo rarior, niſi in oppugnationibus vrbium, vbi obſides dant inuicem victor et victi, interea dum de deditione paciſcantur.

Iam *ſi hoſtis promiſſo non ſatisfecerit, an tunc obſes occidi poteſt?* Grotius et id putat ius gentium permittere, ob varia quae adducit exempla. Sed id quidem falſum. 1. Exempla enim nihil iuſtum eſſe probant. 2. Nemo poteſt vitam alterutrius oppignorare, immo ne ſuam quidem. Sic ſaepe etiam in doli non capaces ſaeuiret victor, ſiquidem haud raro obſides dantur impuberes.

Obiicitur, ſic nulli vſui fore obſides, ſi hoſtes ſciant, ob perfidiam ſuam illos occidi non poſſe. Sed reſp. quaſi ſola mors obſidum hoſtes mouere poſſit, et non etiam periculum carceris perpetui. Illuſtretur id exemplo regis, filium qui obſidem dedit.

§. 15.

Pergimus ad vltimam capitis partem. Vidimus 1. *quod hoſtes occidere liceat,* vidimus 2. *quos occidere liceat.* Reliquum eſt, vt 3. *quomodo eos occidere liceat*, diſpiciamus.

Recte Grotius diſtinguit inter ius naturae et gentium, quamuis nos per ius gentium non verum aliquod ius, ſed mores tantum inter gentes receptos intelligamus.

Secundum ius naturae licet occidere hoſtem: gladio id fiat, an puluere pyrio, an veneno, perinde eſt, quia hoſti in hoſtem in infinitum omnia licent.

At mores gentium humaniorum, (*la raiſon de guerre*) hanc regulam iuris naturalis mitigat, et hinc non omnes modos occidendi permittit.

Hinc nemini licet aduerſus hoſtes veneno vti, non quod iniuſtum ſit, ſed quod inhumanum, et moribus gentium humaniorum aduerſum. 1. Armis bella gerenda, 2. ſic excluditur omnis defenſio. 3. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Laudandus ergo Fabricius Coſ. qui inſidias in Pyrrhum regem promiſſas reiecit. num. 1.

§. 16.

Veneno vero vti ſolebant hoſtes dupliciter, 1. vt inſidias ſtruerent ducibus bellicis totiue exercitui, e. g. fontes inficiando. 2. Vt illinerent venenis fortioribus gladios et ſagittas, vt iis vulnerati nullam ſpem haberent ſalutis, id quod Turcae etiamnum faciunt. Vtrumque damnant mores cultioris Europae. De priore iam vidimus. Poſterius quoque inhumanum, 1. quia ſic neminem tuetur fortitudo, et manu fortiſſimus a velite leniter ſauciatus perit. 2. Quia durum eſt vulneratis inuidere reconualeſcentiam et dolores eorum augere. nu. 1.2.

§. 17.

Quid vero *ſi aquae non veneno inficiantur, ſed ita corrumpantur tamen, vt bibi nequeant, e. g. ſimum et ſordes inficiendo;*

Id numquam mores cultiorum gentium improbarunt. Nam 1. id non fit ad hoſtem perdendum, (quamuis et id non ſit nefas) ſed ad cogendum, vt deditionem faciat. 2. A maiore licebit argumentari ad minus: ſi licet flumen

Digitized by Google

flumen in hoſtis odium vel intercludere catarrhactis vel auertere: licebit etiam eumdem plane corrumpere.

§. 18.

num. 1. Grauiſſima quaeſtio eſt, *an et percuſſoribus uti liceat?* Denuo quaeſtio eſt *de gentium cultiorum moribus*, quos Grotius ius *gentium* adpellat. Hic varie diſtinguitur:

1. An percuſſores ſint hoſti fide obſtricti, vt ſubditi, vaſalli, milites, an vere hoſtes et nullo iuris vinculo obnoxii. Illis vti percuſſoribus ne iure quidem naturae licet, nedum moribus gentium. Poſteriore caſu id conſilium nec improbarunt gentes etiam humaniſſimae, e. g. Romani. Vid. exemplum Mucii Scaeuolae apud Liv.

num. 2. Rationes ſunt 1. hoſtis hoſtem poteſt occidere, quidni et clam? 2. hoſtem occidere licet per multos, per iuſtum exercitum, quidni et per paucos. 3. Semper laudem mereri viſi qui huiuſmodi quid fecerunt.

num. 3 Obiici ſolet, atqui percuſſores deprehenſos affici ſupplicio ſolere, adeoque pro crimine haberi eorum audaciam. Reſp. Grotius, id fit non quod vere peccarint, ſed quod hoſtes in hoſtes dura quaeuis ſtatuere fas ſibi exiſtimant. Sufficit enim, quod hi homines magnum hoſtibus intulerint detrimentum.

Illuſtrari id poteſt exemplo exploratorum. Iis vri non eſt nefas, quin ipſe Deus id conſilium probat, dum Moſen exploratores mittere iubet, et tamen deprehenſi occiduntur et afficiuntur ſupplicio.

nn. 4. 5. Aliud ergo, vt diximus, ſi percuſſores hoſti fide obſtricti ſint. Nam 1. et ipſi peccant dum fidem violant, et 2. qui eos conducunt, dum alios ad peccandum pelliciunt.

Rationem aliam comminiſcitur Grotius, quam et occaſionem huiuſmodi prohibitioni dediſſe putat, ne ſcilicet reges, quorum ſemper ſacroſanctae perſonae viſae ſunt, periclitarentur.

num. 9. Deinde 2. diſtinguendum, ſitne bellum ſollemne, an minus ſollemne, id eſt, ſitne cum iuſto hoſte facta prius indictione, an cum latronibus, rebellibus, piratis, ſine indictione bellum gerendum. Priore caſu merito abſtinemus a percuſſorum opera. Poſteriore iiſdem iure vtimur. Nam 1. tale quid in piratas, rebelles cet. ſtatuimus, non tamquam in hoſtes, ſed tamquam in delinquentes. 2. Magiſtratui licet praemium polliceri, ei qui delinquentem fugitiuum viuum vel mortuum obtulerit. Ergo etiam licet praemium offerre percuſſori.

§. 19.

Vltima quaeſtio eſt *de ſtupris in hoſtium feminas: an et illa excuſanda?* Affirmarunt alii ob eam rationem, quia ſit iniuria corpori illata; atqui hoſtile corpus iniuriae cuiuſcumque expoſitum eſt. At rectius illi, qui negant. Nam 1. non eſt ſolum iniuria, ſed ſimul actus illicitus, et cum efferata libidine coniunctus. 2. Non eſt hoc humanum inceptum, ex hoſtili corpore voluptatem capere, et actum amoris ex odio exercere.

num. 3. 3. Repugnat id legi diuinae, *Deut.* 21. 10. 4. maximam laudem ſemper decerni videmus Scipioni, Marcello, Alexandro M. quod et hoſtilis pudicitiae curam geſſerunt, Addi poteſt 5. quod et vtilitati rei publicae aduerſatur eiuſmodi facinora permitti militibus, quibus a virtute ad mollitiem et voluptates ruant.

CAP.

Digitized by Google

CAP. V.

DE REBVS VASTANDIS ERIPIENDISQVE.

§. 1.

Quid hoſti in hoſtium corpora liceat, ſuperiore capite expoſitum. A maiore ad minus concludentes facile animaduertimus, *multo plus licere in eorumdem res, tum immobiles, tum mobiles*. Videbimus ergo 1. *quid liceat?* §. 1. 2. *In quas res aliquid liceat?* §. 2. 3. 3. *Quomodo eas inuadere liceat?* §. 4.

I. Quid liceat, duabus propoſitionibus commode exprimitur. 1. Licet res hoſtium rapere, eoſque omnibus facultatibus ſpoliare, 2. licet eorumdem res corrumpere, exurere, vaſtare, ſi commode occupari vel retineri nequeant.

Rationes ſunt, 1. quia hoſti in hoſtem in infinitum omnia licent. 2. Quia ſi occidere perſonas licet, multo plus licere debet in earum res.

Praxis bellica haec omnia ſatis confirmat. Sed dubitatur tamen, an idem liceat in deditos. Grotius hoc adfirmat, probatque exemplo ex Taciti *Annal. lib.* 13. Sed omnino et hic obſeruanda diſtinctio ſuperior, an dediti conditiones certas ſibi ſtipulati ſint, tunc eae ſeruandae: an ſine conditione facta ſit deditio, tunc ſufficit, ſaluam deditis manere vitam.

§. 2.

II. In quas res huiuſmodi quid liceat, paullo difficilior quaeſtio eſt. Res ſunt vel *communes*, vel *publicae*, vel *vniuerſitatis*, vel *ſingulorum*, vel *nullius*.

Communes ne poſſunt quidem eripi, vt aer: publicae ſunt rei publicae, quacum bellum gerimus. Ergo eripi poſſe illas extra dubium. Idem dicendum de rebus vniuerſitatis et ſingulorum. Enimuero res nullius quum ſint vel ſacrae, vel ſanctae, vel religioſae, de his potiſſimum quaeritur, num ab hoſtium manibus exemtae ſint.

Si ſolum ius naturae et gentium proprie ſic dictum ſpectemus: nihil ibi occurrit, quod res ſacras defendat a poteſtate hoſtium:

1. Quia res ſacrae vere non ſunt nullius, vti ethnici ſibi perſuaſerunt, et hodienum ſibi perſuadent pontificii, ſed ſunt eccleſiae; eccleſia autem eſt pars rei publicae, vel vniuerſitatis, adeoque res illae non magis exemtae ſunt, quam res vniuerſitatis et publicae.

2. Quia ex formula vetere ſe dedentes etiam diuina cum humanis dedere cogebantur.

3. Quia omnes gentes, etiam profanae, ſacra victoris arbitrio permiſere. Id apparet ex α) *leg.* 36. *D. de religioſ.* β) ex teſtimonio luculento Pauſaniae, qui hunc communem gentibus omnibus morem fuiſſe ait, vt res ſacrae in arbitrio victorum eſſent; γ) exemplis, quae in hoc ipſo numero habentur. *num.* 2.

4. Quia ex principiis iuris naturae et gentium, certum eſt, res ſacras in arbitrio rei publicae eſſe, adeo vt res publica de illis diſponere, et ex ſacris profanas facere poſſit. *L.* 83. §. 5. *D. de V. O L.* 137. §. 6. *eod.* Immo exempla docent ſaepe res publicas rebus ſacris pro tuenda re publica vſas. *num.* 3.

Iam quum id liceat rei publicae, quidni et hoſti, qui iure victoriae ſit ſucceſſor priorum imperantium vniuerſalis, eademque iura ſibi recte vindicat, quae victis antea competebant. Addit

num. 4. Addit tamen Grotius, 1. eos victores, qui numen aliquod ineſſe ſimulacris credunt, non ſine ſcelere manifeſto illa violare et corrumpere: quia agunt contra fidem ſuam et conſcientiam, neque ac ſi gentilis per Iouem periurium committat.

2. Contra gentibus, quae contrariam perſuaſionem fouent, vitio verti non debere, ſi huius modi idola violent, deſtruant, comburant. *Deut.* 7. 5. Et ita fecit Carolus M. Saxonia potitus. Ita et Perſae omnia templa per Graeciam deſtruxere, quia credebant, nefas eſſe, Deos templorum parietibus includere et cohibere velle.

num. 5. Hinc maxime hic diſtinguendum ius belli ſtrictum, ab eo, quod decorum eſt. Iure ſtricto et rebus ſacris non parcentes pro iniuſtis haud habendi, quia iure ſuo vſi nemini faciunt iniuriam. Et hinc Titus deſtruens templum Hieroſolymitanum, non fuit iniuſtus. Sed decorum tamen ſaepe ſuadet, ne victor hoc iure ſuo vtatur, ne ſcandalo victis dato eos ad ſeditionem conſternet, ne atheiſmi ſuſpicionem incurrat. Et hinc recte quoque Pompeius, qui occupatis Hieroſolymis templo nihilominus pepercit. (*)

§. 3.

Hactenus de *rebus ſacris*: quid *de religioſis* dicendum? idem, quod de *ſacris*. Nam 1. falſum, *ſepulcra* eſſe res nullius. 2. Falſum ea eſſe *religioſa*. Vana enim perſuaſio de Diis Manibus ad ſepulcra vagantibus tam abſurda eſt, vt nihil ſupra. 3. Ipſi gentiles, qui ſepulcra pro rebus religioſis habuerunt, religionem tamen ceſſare dicunt, ſi capiantur ab hoſtibus. *L.* 4. *D. de ſepulcr. viol.* Quanto minus victori vitio vertenda iſta violatio, ſi plane ſepulcra pro religioſis non habet.

At diſtinguendum tamen quo fine violentur ſepulcra, an id fiat ex ſolo odio defunctorum et petulantia victoris, (id et abſurdum et deteſtandum eſt, nec vnquam excuſanda Gallorum ſaeuitia, qui capta et deleta Spira ſepulcra veterum imperatorum violarunt, et oſſa eiecerunt) an id fiat ex neceſſitate, e. g. vt lapidibus vtantur ad reficienda munimenta, vt aurum, argentum, ibi repertum, vſibus rei publicae adplicent. Et id nemo improbauerit ob rationes iam allegatas.

§. 4.

III. Denique ſi de *modo* quaeritur, perinde eſt, *ſiue res aperta vi rapiantur et corrumpantur*, *ſiue dolo:* vtrumque et ius naturae et mores gentium probant. Nam dolis et ſtratagematibus in bello locum eſſe, iam ſupra demonſtrauimus. Inde ſequitur, vt

1. iniuſti non ſint, qui res hoſtium ex inſidiis intercipiunt;

2. excuſandi, qui aliorum opera vtuntur, ad incendenda horrea hoſtium, (*de magazinen in brand to brengen.*)

Nec

(*) Catholici, quos Pontificios vocitare placet Auctori, diſtinguunt inter ſacra & ſacra, inter cauſſas ea deſtruendi, vel ius utendi; nec omnia, nec quacunque ex cauſſa hoſtibus permittunt: quæ quidem longum eſſet diſputare, & apud ſcriptores paſſim occurrunt; nec ea quæ obtrudit Auctor, veritatem præſeferant: quis ferat narrantem, quod Titus Templum Hieroſolymæ deſtructum voluerit, cum ex Joſepho cuique pateat, cauiſſe Titum viribus omnibus ne Templum incenderetur, ſed militem caſu faculam Templi ædibus injeciſſe, qua rapidus ignis Numine velun ducente, quod extra primum, tum quod intus, brevi temporis intervallo occuparit, & nequicquam impediente Duce, in cinerem cuncta redegerit: nempe ea vis Religionis eſt, ut animos vel iratos avertat a ſacris ac Religioſis violandis; idque tantum excuſet, ſi neceſſitas impellat & urgeat, quo ſe tutius ab hoſte defendat, quo procul amoveat, ſibique in poſterum caveat; idque facit ut reliqua ſacra ac religioſa paucorum impendio, ſint a direptione, abuſu, damno immunia.

Digitized by Google

Nec ferenda Grotii comparatio, qua ſub finem id conniuentiae accenſet, qua et meretrices tolerantur. Nam non ſolum impunes eſſe dolos in bello, ſed et perfecte licitos, ſupra ſatis ſuperque probauimus. (*).

(*) Vide adnotationem appoſitam pag. 318. 319.

CAPVT VI.

DE IVRE ADQVIRENDI BELLO CAPTA.

§. 1.

Qvum fas ſit res hoſtiles rapere, vt *cap.* 5. demonſtratum, fas quoque erit eaſdem *adquirere*, de eo iure iam agitur. Et quaeritur: *num.* 1.

1. *Quo iure hoſtis res captas adquirat?* §. 1.2.
2. *Quas res adquirat?* §. 3-7.
3. *Quis adquirat?* §. 8-13.
4. *Quid iuris victori ſit in rebus adquiſitis?* §. 14 fin.

I. *Quo iure adquirantur res bello captae*, primum, quaeritur. Grotius primum diſpicit de iure naturae et diuino poſitiuo, ac deinde de iure gentium, quia haec iura diuerſa putat; quum tamen per ius gentium nihil aliud hic intelligat, quam *mores gentium*.

1. Iure naturae omnino capta ab hoſtibus fiunt capientis, idque probatur a fine belli. Bellum geritur, quia iudicis auxilio deſtituimur, et quidem vel ad vindicandas iniurias, vel ad ſuum recuperandum. Quemadmodum itaque quod nobis a iudice pro ſatisfactione vel recuperatione rerum noſtrarum adiudicatur, ſtatim noſtrum fit: ita et quod bello hunc in finem geſto adquirimus.

Nec dubitari poteſt de iure diuino poſitiuo. Nam 1. Abrahamus *Gen.* 15. deuictis quinque regibus ſpolia ſibi vindicauit, Deoque decimam attribuit. Id quod probatur et fidei adſcribitur. *Hebr.* 8. 4.

2. Iacobus *Gen.* 48. 22. ex ſpiritu prophetico Ioſepho filio attribuit partem rerum Amorrhaeorum, quas arcu et manu capturi eſſent. Id quod fieri non potuiſſet, niſi ius eſſet hoſtes rebus ſuis ſpoliare.

3. Idem patet ex *Deut.* 20. 14. vbi Deus praedam conceſſit Iſraelitis, ab hoſtibus captam. Add. *Num.* 31. 27. *num.* 2.3.

Ex praxi populi Dei, Rubenitarum, *Ioſ.* 22. 8. Aſae, 1. *Chron.* 5. 20. *ſeq.* 2. *Chron.* 14. 13. Dauidis, cet.

§. 2.

Quid vero de iure gentium, id eſt, *de moribus gentium?* Hi quoque probant hunc acquaeſtum, ſed, vt recte additur, eatenus, vt a gentibus omnibus in poſſeſſione earum rerum tuendus ſit victor, vel qui ab eo cauſſam habet. Nam ratione ipſius victi victor dominium non adquirit, niſi pace facta ius ſuum victori ceſſerit: ſiquidem ipſi victo adhuc ius ſaluum eſt, rem amiſſam recuperandi. Si vero dominus factus fuiſſet victor, non recuperaret rem ſuam, ſed alienam eriperet. *num.* 1.

Iam theſin ſuam, quod iure gentium victor res hoſtiles captas adquirat, varíis

variis argumentis probat Grotius, quorum primum eſt,

1. quod omnes veteres inter adquirendi modos, qui ex iure gentium ſunt, etiam occupationem bellicam retulerunt. Ita Xenophon, Plato, Socrates, ita et inſtitutiones noſtrae tit. *de rer. diuiſ.*

num. 2. 2. Quod veteres auctores diſerte hoc ius referunt ad ius quoddam gentium voluntarium. Ariſtoteles vocat legem, velut pactum quoddam commune.

num. 3. 3. Quod iidem auctores victores ea, quae poſſident, iure poſſidere dixerunt. Ita Plutarchus, Xenophon, Philippus rex Mac. et Aeſchines loquuntur. Ita et Romana praxis id confirmat. Nam non ſolum hoſtilem agrum in prouinciam redegerunt, praedamque et ſpolia in aerarium intulerunt, ſed et ſemper titulum hunc et cauſſam poſſeſſionis prae ſe vnice tulerunt, quod ea iure belli habeant. Loca huius generis varia ab ipſo auctore allegantur.

num. 4. Obiici poſſet, atqui Theophilum, ICtum Graecum, in paraphraſi Inſtitutionum hunc modum adquirendi vocare naturalem, ergo illum non eſſe ex iure gentium. Sed reſp. 1.) et id verum, quia §. 1. demonſtrauimus, hoc principium et ius naturae probare. 2.) Theoph. naturale alio ſenſu accipit, quam vulgo. Naturale aliquid dici poteſt vel ratione originis, vel ratione modi. Priore ſenſu naturale dicitur, quod ex iure naturae deſcendit: poſteriore quod ſine pactis, traditione, aliiſque modis et ſollemnitatibus ciuilibus peragitur. Et hoc poſteriore ſenſu adquiſitionem rerum hoſtilium vocat naturalem.

num. 5. Quaeritur an hoc modo a victore tantum adquirantur res publicae et principis, an et res priuatorum? Reſp. vtraque, quia princeps cum ſubditis vnam conſtituunt perſonam moralem, et ob vnionem ſubmiſſionemque voluntatum praeſtare tenentur facta rectorum ciuitatis.

Sed addenda tamen exceptio: niſi pacta deditionis interuenerint, vel promiſſio veniae. Saepe enim hoſtes ſalua ſibi bona per deditionem ſtipulantur: ſaepe ipſis victor illorum ſecuritatem iis promiſit vltro. Tunc iuri ſuo renunciauit. Et ſane etiam ex rationibus politicis abſurdum eſſet priuatis victis ſemper bona omnia eripere, quum ſic nullus ſit, qui tributa in poſterum victori pendat.

§. 3.

num. 1. II. Sequitur altera pars capitis: *quas res adquiramus bello?* Iam vidimus, nihil intereſſe, *ſacrae* ſint, an *profanae*, *mobiles* an *immobiles*. Sed tamen ratione modi occupandi inter *mobiles* et *immobiles* quaedam differentia eſt.

Mobiles is demum adquiſiuiſſe videtur, qui eas intra praeſidia vel caſtra pertulit, et perſecutionem hoſtis effugit. 1. Quamdiu enim alteri ius ſaluum eſt rem recuperandi, tamdiu res non eſt noſtra. At hoſtis hoſtem perſequens ius habet amiſſam recuperandi, quamdiu perſequitur. 2. Eodem modo res mobilis bello amittitur, quo poſtliminio redit. At poſtliminio redit, ſi intra fines noſtros eſſe coepit. Ergo et amittitur ſi ad fines hoſtium peruenit.

num. 2. Sed ea intelligenda, niſi aliter mores ſe habeant. Sic 1. apud Romanos occupata ab hoſte ſtatim fiebant capientium, vt loquuntur inſtitutiones noſtrae §. *item ea*, *tit. de rer. diu.* Et 2. moribus hodiernis naues et alia ſpolia victoris eſſe intelliguntur, ſi per horas 24. in poteſtate victoris fuerint. Qui mos recte a Grotio in notis ex iure Germanorum vetere deriuatur, quibus omnia capta veluti ferae beſtiae, mancipia cet. 24. horis poſſeſſa adquiri dicebantur.

§. 4.

nu. 1. 2. Quid vero de *rebus immobilibus?* Diſtinguendum eſt inter hoſtes ipſos et exteros. Si quaeritur, *an ratione exterorum victor ſit dominus agri occupati?*

neme

nemo negabit. Titulus enim eſt *bellum*, modus adquirendi *occupatio*. Ergo ratione exterorum iuſtiſſime poſſidet, tamquam ſucceſſor prioris domini vniuerſalis.

Sin quaeritur, *an victor etiam ſtatim ſit dominus ratione victi?* id negandum. Nam, vt diximus, ſi dominus eſſet, nullum victo ius remaneret, agrum amiſſum recuperandi. At remanet hoc ius. Ergo manet dominus. Elegante exemplo id illuſtrat Grotius. Hannibal a longinquo obſidebat Romam. Ille ipſe autem ager, quem caſtris ſuis occupauerat Hannibal, eo die Romae venibat. An Romae poterat venire ager, quem Hannibal hoſtis inſidebat? Omnino. Erat dominus Hannibal ratione aliorum exterorum, e. g. Macedonum, Syrorum, non ratione Romanorum.

§. 5.

Quaeritur porro, *an et res alienas apud hoſtes inuentas adquirat victor?* Diſtingue vtrum res illae pertineant ad hoſtium ſocios et foederatos, an ad eos, qui neutrarum ſunt partium. Si prius, tunc perinde eſt, acſi ipſorum hoſtium eſſent: ſin poſterius, abripi nequeunt.

1. Nam hoſti in hoſtem in infinitum omnia licent, non in amicos, adeoque cauſſa ceſſat.

2. Diximus bellum in ſtatu naturali eſſe loco iudiciorum, quae ſunt in ſtatu ciuili. Quemadmodum ergo per adiudicationem adquirere nihil poſſum, quod poſſidet is, quocum mihi lis nulla eſt: ita et per bellum adquirere non poſſumus, quod is habet, quocum non bellum gerimus.

§. 6.

Obiicitur, *at res in hoſtium nauibus repertas abripi, ſiue amicorum ſint, ſiue inimicorum?* Sed reſp id falſum eſſe. Nam omnes gentes moratiores, (exceptis forte Gallis.) dicunt, tantum praeſumtionem eſſe, res in hoſtium nauibus repertas eſſe hoſtiles. Quemadmodum vero praeſumtio ceſſat, ſi probari poteſt contrarium, ita et amicorum in hoſtium nauibus repertae ſtatim redduntur dominis, ſimulac liquido conſtat, eas amicorum eſſe. Et hoc eleganti praeiudicio rei publicae Belgicae firmat Grotius.

Aliud tamen ſeruare Gallos diximus, quibus placet paroemia iuris: *La robbe de l'ennemi conſiſque celle de l'ami*. Sed omnes gentes reliquae hanc Gallicam praxin iniquiſſimam merito arguunt.

§. 7.

Quaeritur, *an et acquirat victor ea, quae antea victus bello adquiſierat?* E. g. Amorrhaei partem territorii eripuerant Amonitis, victis Amorrhaeis is ager ad Hebraeos peruenerat. Iam quum Hebraei poſſiderent, eum vindicabant priores domini Amonitae. Et ea origo belli cum Iephtha geſti. *Iud.* 11. 23. *ſeq.* Quaeritur, quem penes fuerit iuſtitia belli?

Reſp. penes Iephtham et Hebraeos. Nam 1. vbicumque ius contra priorem poſſeſſorem exſpirauit, ibi illud non reuiuiſcit contra poſteriorem. At hic illud exſpirauerat, poſtquam Ammonitae finito bello agrum amiſſum Amorrhaeis victoribus reliquerant. Ergo illud reuiuiſcere non poterat aduerſus Hebraeos.

2. Ea ſententia etiam ſemper placuit gentibus, idque Grotius operoſe probat 1. ex DIONYSII HALICARN. *lib.* 6. 7. vbi referunt Romani Volſcos, quae olim a ſe poſſeſſa ad Romanos victores peruenerant repetentes. 2. Ex eorumdem praxi. Vnicum videbimus exemplum. Tigranes Rex Armeniae Antiocho regi Syriam eripuerat. Paullo poſt Romani Tigrani inferebant bellum, et eum omnibus exuebant prouinciis. Iam Anthiochus repetebat Syriam. Negabant Romani ſe reddituros, quod contra hoſtes tueri nequine- *nu.* 2 3.

 rit.

rit. Et ſane ſi Tygranes factus eſt dominus finito cum Antiocho bello; domini etiam fuere Romani, victores.

Enimuero aliud tamen ſtatuendum, ſi ſocii et foederati prouinciam recuperemus, et propter hanc prouinciam bellum communem geritur: tunc reſtituenda omnino ſocio. Sic Ferdinandus II. imp. occupauerat ducatum Meclenb. Pomeraniam, Marchiam. Guſtauus Adolfus rex Sueciae cito cum principibus Euangelicis foedere expulit Caeſareos. An poterat ſibi prouincias occupatas retinere? minime. Eas recte reſtituebat prioribus dominis.

§. 8.

III. Sequitur tertia pars capitis, vbi quaeſtio eſt, *quis rerum bello occupatarum dominium adquirat?*

Error is inuaſit ICtos, ac ſi iure Romano res captae fuerint adquiſitae ſingulis capientibus. Occaſionem errori dedit, 1. quod legerunt in iure capta fieri capientium, 2. quod *c. ſicut X. de iureiur.* idem fere cantat, 3. quod omnes fere doctores ita ſentiunt.

§. 9.

num. 1. Sed hanc ſententiam e male intellectis iuris noſtri locis natam luculenter iam refellit Grotius, et quidem argumento hoc uno. Nam

Gentes res hoſtium conſiderarunt tamquam res nullius, quia cum hoſte nulla eſſe videbatur iuris communio. Atqui res nullius cedunt occupanti. Ergo et res hoſtium. Occupatio illa ſiue per me ipſum fiat, ſiue per alium, iuris naturae et gentium perinde eſt: ergo et perinde erit, ipſe ne princeps ſpolia opima hoſti detraxerit, an id fecerit per milites ſuos. Res illuſtrari poteſt exemplo venantium. Qui ius venandi habet, is adquirit feram, ſiue ipſe ceperit, ſiue eius iuſſu ſeruus, venator, ruſticus.

num. 2. Obiiciunt, diſtinguendum eſſe inter perſonas, liberos et ſeruos. Quidquid ſeruus adquirit, id procul dubio adquirit domino. At de perſonis liberis regula eſt: nemo alteri vel ſtipulari, vel adquirere poteſt. §. 4. *I. de inut. ſtip.*

§. 10.

Sed reſp. Grotius, et recte quidem, id non ex iure naturae et gentium eſſe, quippe quod et liberorum hominum volentium opera ad adquirendum vti neminem prohibet, ſed ex iure ciuili Romanorum, quod multa ſingularia habet. Id Grotius probat 1. ex teſtimonio MODESTINI *L. 53. D. de adqu. rer. dom.* vbi ipſe diſtinguit inter modos adquirendi *naturales*, et *ciuiles*, et illos vicariam operam fatetur admittere, hos non admittere probat 2. ex confeſſione ipſorum Romanorum. Maſiniſſa rex Numidiae Syhacem, regem Mauritaniae deuicerat: victi prouincias, tamquam ſuas, Maſiniſſae donabant. Cur? quia ipſi bellum geſſerant per Maſiniſſam, adeoque et per eum adquiſiuerant.

Tantum ergo abeſt, vt capta ab hoſtibus iure Romano priuatis adquiſita fuerint, vt et ipſi Romani praedam vindicarint. *L. 20. §. 1. D. de capt. et poſt. l. pen. D. ad l. Iul. pecul.* Quaedam ex liberalitate relinquebantur militibus praedam agentibus, quod et hodie aliquando fieri ſolet. *L. 36. §. 1. C. de donat.*

§. 11.

num. 1. 2. Iam ergo de ſingulis rebus videbimus, quibuſnam bello adquirantur? *Res* ſunt vel *mobiles*, vt pecudes, ſerui, pecuniae, arma; vel *immobiles*, vt agri, oppida, caſtella.

De *immobilibus* clarum eſt, eas ſoli imperanti adquiri, vel, quod perinde eſt, rei publicae. Nam 1. vnius vel alterius militis opera capi non poſſunt, ſed vi totius exercitus, qui eſt principis vel rei publicae.

2. His

2. His rebus inhaerent ius imperii, iuriſdictionis, aliaque regalia, quorum capaces non ſunt milites priuati, 3. Eam regulam omnes gentes bellicoſae probarunt. Romani hos agros captos bello vocabant publicos. Cur? quia dominium eorum populo adquirebatur. Vid. Bvrmann. *de vectigal. pop. Rom.* Idem obſeruabant Hebraei, Lacedaemonii, immo gentes omnes.

Obiter hic notetur origo agrorum vectigalium et emphyteuticorum, de quibus titulus ſingularis *in Dig.* exſtat. Romani enim dominium agrorum hoſtilium nacti, eo ſi culti eſſent, reddebant poſſeſſoribus, ea lege vt vectigal quotannis ſoluerent, certos modios frumenti, et tunc agri dicebantur *vectigales*. Sin inculti, eos quibuſdam dabant in dominium vtile, ea lege, vt colerent, et inde tenuem aliquem canonem annuum ſoluerent, et tunc dicebantur agri *emphyteutici*. Vid. Bvrm. *l. c.*

§. 12.

Quid vero de *mobilibus*? Eae vel in miniſterio publico capiuntur, vel extra illud. Si prius, dominium adquiritur ipſi imperanti, vel rei publicae, e. g. ſi in caſtris occupatis reperiantur inſignes theſauri. Sin extra miniſterium: ſingulorum capientium fiunt. Tale quid contingit. *num. 1.*

1. Si res hoſtiles apud nos deprehendantur orto bello. Eae enim non publicae, ſed occupantium fiunt. *L.* 51. §. 1. *D. de adqu. rer. dom.* Quod tamen intelligendum cum exceptione, niſi imperantes eas fiſco addixerint, quod plerumque fieri adſolet. *Vid.* §. *ſequ.*

2. Si quidam milites conſenſu ducum vel ipſorum ſummorum imperantium extra ordinem vel praedas agunt, et in ditiones hoſtiles, longius excurrunt, vel naues armatas emittunt, (*Capers*, *Commiſs-Fahrers.*) Nam quidquid hi capiunt, id ſibi adquirunt, quia veluti ſuo periculo bellum gerunt. *nu. 1. 2.*

Aliquando et extra ordinem et militibus, qui in miniſterio ſunt, res captae mobiles relinquuntur, ſi forte imminet inſultus periculoſior, ſi vrbs vel caſtra expugnanda. Tunc enim acuendae fortitudinis cauſſa militi victori promittitur facultas praedam agendi.

§. 13.

Sed quamuis haec omnia videantur iuris naturae et gentium, mutari tamen poſſe per leges ciuiles, recte agnoſcit Grotius. Et ſane pleriſque locis mutata. Hinc 1. hodie nuſquam fere priuatis cedunt res hoſtiles, orto bello apud nos deprehenſae, ſed eas, vt dixi, fiſcus occupat.

2. Militibus praedam agentibus permittuntur quidem pecuniae priuatorum, veſtes, aliaque huius generis, non autem pecuniae publicae, commeatus, puluis pyrius, tormenta bellica, ſi quid huiuſmodi interceperint.

3. Ii, qui naues ſuo periculo in hoſtes emittunt, quae capiunt, ſibi adquirunt: ſed non niſi ex parte. Nam et collegium architbalaſſicum, vel res publica, partem ſuam accipit.

§. 14.

IIII. Hactenus *de rebus mobilibus extra miniſterium publicum captis*. Iam *de iis, quae capiuntur actu publico, adeoque in miniſterio rei publicae*. Ea rei publicae adquiri iam praemonuimus. Et ita omnes gentes ſentiunt? Nam 1. milites tunc non agunt ſuo nomine, ſed eius, cui militant. 2. Qui ſumtus et onera fert belli, penes illum et commoda eſſe debent. 3. Ita omnes gentes ſenſerunt, idque latius probat Grotius. *num. 1.*

1. Graecos praedam rei publicae vindicaſſe demonſtrat ex ipſo Homero, qui quum ſit ſcriptor Graecorum antiquiſſimus, etiam conuincere nos poteſt, hunc morem non [illegible] aut nudius tertius natum, ſed vetuſtiſſimum eſſe. *num. 2.*

Sane

Sane Achilles praedam captam non ſibi retinebat, ſed Agamemnoni tradebat, a quo deinde inter reliquos reges Troiam obſidentes diuidebatur.

num. 3. 2. Idem placuit Troianis, de quibus Virgilius, quod ſoliti ſint *praedas ducere ſortem*. Vnde argum. Quae per ſortem diuiduntur, ſunt communia: quae praeda capta apud Troianos communia fiebant. Quae communia ſunt, non ſunt ſingulorum. Ergo praeda capta non ſunt ſingulorum capientium.

3. Idem Perſis placuit. Xenophon enim in Cyropaedia auctor eſt milites praedam captam ad regem detuliſſe. Quamuis vero Xenophontis illud ſcriptum non ſit vera hiſtoria, ſed vt hodie vocant fabula Romanenſis, (*een Roman*) probabile tamen eſt, Xenophontem in ea ſcribenda ſe ad mores Perſarum accommodaſſe.

4. Sic et Carthaginenſium duces praedam ſemper domum miſiſſe, exemplo apud DIOD. SIC. *lib. XIII.* et ap. LIV. *XXIII.* patet.

5. Sic et GREG. TVRON. *Hiſt. lib. II. cap.* 17. docet, Francos praedam ſorte diuiſiſſe. Vnde et hic idem argumentum obtinet, quod ſupra de Troianis protulimus.

num. 4. 6. Nec aliter Romani, quamuis vulgo cum Bartolo putent, apud Romanos praedam adquiſitam eſſe ſingulis capientibus. Falſum hoc eſſe multis demonſtrat Grotius, et quidem ex loco elegante Dionyſii Halicarnaſſei, ſcriptoris vere politici, qui omnia capta ab hoſtibus quaeſtoribus tradita, et aerario illata fuiſſe docet.

§. 15.

Quamuis ergo certiſſimum ſit, Romanos praedam omnem populo vel rei publicae addixiſſe: negari tamen nequit, eoſdem multa arbitrio ducum bellicorum reliquiſſe. Idque et aequiſſimum. Nam 1. ſaepe extra ordinem in periculo extremo virtus militum inflammanda ſpe praedae: 2. ſaepe etiam opus eſt exploratoribus, qui non niſi promiſſis et largitionibus poſſunt inveſcari. Sed ea poteſtate raro vſi ſunt duces ſanctiores.

§. 16.

num. 1. Nam ritus ipſe talis erat: 1. praeda omnis colligebatur a duce, et in indicem referebatur vel inuentarium. 2. Ea deinde adducebatur Romam, et in publico triumpho oſtentabatur. 3. Peracto triumpho quaeſtoribus tradebatur praeda cum inuentario, et ab iis pecunia parata inferebatur aerario, captiui et reliquae res publice ſub corona vendebantur, et redacta inde pecunia ibidem inferebatur aerario.

num. 2. Aliquando tamen ipſi duces vendebant praedam, et pecuniam in aerarium inferebant. Sed id raro factum, nec inuidia caruit. Hinc ipſe Scipio, patriae ſeruator, quamuis tot rebus geſtis immortaliter de ciuibus meritus, criminis tamen peculatus reus factus, quod haud pauca ex praeda Africana intercepiſſe argueretur.

§. 17.

num. 1. Aliquando duces partem inter milites, virtute eminentiores diſtribuebant. Sed 1. primum Grotius obſeruat, id rarius factum, et viſum eſſe ambitioſius. Cur quaeſo? Quia ita facile duces de alieno liberales ſibi ita deuincire potuiſſent milites, vt ſe aduerſus ipſam patriam duci paterentur. Ita ſane Caeſar militem praeda Gallicana deliniuiſſe credebatur.

2. Obſeruat, diuiſionem factam vel per veram diſtributionem, vel per direptionem. Diuiſio vel ita fiebat a duce per tribunos, vt ſinguli aequales partes acciperent ſecundum proportionem tamen non arithmeticam ſed geometricam, vel vt praeda in medio poſita ita daretur in commune, vt quan-

cum

tum quiſque capere poſſet, tantum haberet. De *direptione* §. *ſequ.* dicemus.

3. Obſeruat, ſaepe praedam prius venditam, et pecuniam inter milites *num.* 2. diſtributam eſſe, quia ſic aequalitas facilius potuerit ſeruari.

4. Habitam rationem ordinis, vt miles caperet ſimplum, centurio duplum, eques triplum.

5. Nec minus rationem habitam meritorum. Nam qui inſigne aliquod virtutis ſpecimen in expugnanda vrbe, claſſe, oſtendiſſent, ii merito partem praedae paullo pinguiorem ferebant. Quae omnia exemplis ex hiſtoria demonſtrat Grotivs, Lipsivs, Gabr. Navdaevs, qui *de re militari veterum egregia* ediderunt *ſyntagmata*.

6. Ducem in ea diuiſione habuiſſe praecipuum, quidquid aut ratione aut *nu.* 3. 4. elegantia ſe commendabat. Apud Graecos Pauſanias dux praecipua habebat mulieres, equos, camelos.

7. Idem aliquando et aliis virtutis cauſſa eſſe conceſſum, quod vocabant extra ſortem ferre. Apud Homer. *Iliad* λ. Neſtor feminam poſſidebat munere Graium exceptam ſorti et *ibid. Odyſſ.* ξ. Vlyſſes accepit Menecoea feminam praecipuam, poſtea plurima ſorte tulit. Quin in Iſraele Caleb ob nauatam populo in exploranda terra Canaane operam praecipuam, accepit Hebr.

8. Duces ſanctiſſimos hoc quoque iure ſuo abſtinuiſſe, veluti Fabricium, Furium Camillum, L. Paullum, M. Catonem. Vid. Plvtarch. *in eorum vitis.*

9. Aliquando et rationem habitam fuiſſe abſentium. Sic Fabius capta Anxure partem praedae et abſentibus ſepoſuit. Liv. *lib. XIIII.*

10. Aliquando etiam praeſentium nullam habitam rationem, ſi vel detrectaſſent imperium alioue modo male ſe geſſiſſent, vel ob ſtatum, capere non poſſent. Prioris caſus exemplum eſt apud Liv. *lib. III.* vbi Minucianus exercitus obſidebatur ab hoſte, a dictatore Cincinnato liberabatur, ſed deinde victo hoſte poenam ferebat imprudentis militiae, nempe vt nihil praedae caperet. Poſterioris exemplum dat tribus Leui, cui nihil datum ex terra Canaan, praeter ſuburbia quaedam, vbi habitarent.

11. Idem ius habuiſſe tempore imperatorum ſequioris aeui magiſter mili- *num.* 6. tum, ceu patet ex *l.* 36. §. 1. C. *de donat.* vbi imperator ea a rationum reddendarum onere eximit, quae militibus a magiſtris militum ſunt donata.

12. Denique et id obſeruat, huius modi donationes ſemper inuidiae pa- *num* 7. tuiſſe. Nam 1. videbantur duces ſibi conciliare velle militum animos, 2. ſpeciem hoc prae ſe ferebat affectatae gloriae, immo et 3. auaritiae. Nam ideo arguebantur praedam diuiſiſſe militibus, vt immunes eſſent a reddendis rationibus, ſibique maximam partem impune retinerent.

§. 18.

Alter modus praedam concedendi militibus erat *direptio*, (§. 17. *n.* 1.) *num.* 1. quae in eo conſiſtit, quod oppido vel caſtris expugnatis, militibus fit poteſtas diſcurrendi, et ſibi, quod in aedibus priuatorum repererint, occupandi. Exempla plura ex vetere hiſtoria dedit Grotius. Addi poſſunt plura ex noua, maxime ex hiſtoria belli Germanici tricennalis, quam luculenter deſcripſit Puſendorffius: vbi tamen eas cautiones obſeruant belli duces, vt direptio concedatur tantum, 1. ſi militibus plura ſtipendia debeantur, nec in praeſenti copia ſit ea exſoluendi. 2. Si conſtet iam hoſtes penitus proſtratos. Alias enim, incerta adhuc victoria, facile diſperſos et diripientes adgreditur hoſtis, et cedit ad internecionem. Vnde inter ſtratagemata a Polyaeno et Frontino deſcripta, et illud eſt, quod hoſtes ſimularint fugam, et varias res pretioſas per campos patentes ſparſerint, quae dum diſperſi colligunt

hoſtes,

Digitized by Google

hoſtes, facilem fugientibus et iam ex inopinato reuerſis dedere victoriam.

num. 2. Sed hunc morem haud pauci improbant, 1. quia ſic nulla habetur virtutis ratio. Nam ignauiſſimus quiſque in praelio ſtrenuum ſe praebere poteſt praedatorem, aliiſque virtutis praemium praeripere. 2. Plerumque caedes inter ipſos diripientes oriri, ſi plures in eandem praedam inuolent. 3. Occaſionem dari licentiae non ferendae, ſtupris, caedibus innoxiorum hominum, infantum, mulierum. 4. Quia et ſaepe milites ex inuidia res, quas auferre nequeunt perdere, ne commilitonibus cedant.

num. 3. Ex quo conſequitur, vt vix excuſanda ſit direptio, niſi vbi neceſſitas eam defendit. Saepe enim inter milites res ad tumultum venit, et ii deſpecto ducum imperio in praedam inuolant. Exempla ſunt apud Livium *lib.* 6. *et lib.* 38.

Sed id non poteſt melius caueri, quam 1. vt ſtipendia iuſto tempore ſoluantur, 2. vt proſtrato hoſte intra caſtra aliquamdiu contineantur, vrbe vel caſtris captis cuſtodia firma munitis.

§. 19.

Extra ordinem aliquando praeda aliis quam militibus data, veluti 1. iis qui rei publicae crediderant pecuniam, vel tributa extra ordinem maiora, quam debebant, contulerant. 2. Diis, ſi nimirum iis laudes vouerant imperatores. Id imitantur aliquando Pontificii, qui Petro Romam, vel Mariae Lauretum ſpoliorum partem mittunt. (*)

Magis laudanda illuſtriſſimorum ordinum pietas, qui in bello illo ferali Hiſpanico haud minimam praedae ex hoſtilibus nauibus captae partem pauperibus conceſſerunt. Rem latius narrant Meteranus et Aitzema.

§. 20.

nu. 1. 2. 3. Obſeruat porro Grotius, *numquam certam inter gentes obſeruatam fuiſſe regulam, quin ſaepe in vno eodemque bello, aliter atque aliter de praeda diſpoſitum fuiſſe*.

1. Furius Camillus victis Veientibus, decimam praedae Delphos Appollini miſit: at idem tamen victis Faliſcis praedam omnem intulit in aerarium.

2. Q. Fabius homines, armenta et greges militibus conceſſit, pecuniam et aurum intulit in aerarium. Idem in bello cum Volſcis et Aequis captiuos militi donauit, reliqua diripienda dedit.

Alia huius generis, diuerſaque conſilia in diſtribuenda praeda obſeruata prolixe refert Grotius. Ex quibus recte colligitur, nihil certi ea de re ſtatuiſſe gentes, nec vllam dediſſe legem, a qua diſcedere non poſſent.

§. 21.

nu. 1. 2. 3. Quaeritur, *ſi quis ex praeda quid ſurripuerit, quo crimine teneatur?* Reſp. crimine peculatus, quod omnibus gentibus viſum eſt poena digniſſimum, ſiue ab imperatore, ſiue a milite eſſet commiſſum.

1. Quia enim praeda eſt rei publicae, eſt in dominio, adeoque res publicae furto abripiuntur.

2. Delictum hoc eo grauius, quia hic non pauci floreni, vt a furibus, ſed immenſi theſauri rei publicae interuertuntur. Elegans notetur Catonis que-

(*) Quam ludiera oratione Pontificii cum Imperatoribus Romanis comparantur, qui Diis ſpolia hoſtium obtulere! ſed extricemus exemplis Gentium ea quæ implicat Auctor. Quid ſane reprehendat in Imperatore Chriſtiano, qui adſpirante Numine profligavit hoſtes, & ex opimis ſpoliis Templum erexit, Xenodochium fundavit? qui precibus Beatæ Virginis acceptam retulit Victoriam, & exuviis hoſtium ornamenta Eccleſiæ, quo divinus cultus augeretur, appoſuit? Id jure Gentium Chriſtianorum omnium, id & more gentium Ethnicarum receptum in univerſa Religione.

querela, *fures priuatorum furtorum in neruo atque compedibus aetatem agere, publicos in auro atque purpura.*

3. Hinc Achan ſupplicio capitali adfectus a Ioſua, quod partem praedae intercepiſſet. Et a Romanis deportatione digni videbantur, qui peculatum commiſerant, *L. 3. D. de pecul.*

§. 22.

Quaeritur porro, *annon lege ciuili vel moribus aliud quid, quam quod hactenus diximus obſeruatum a veteribus, introduci poſſit?* num. 1. 2.

Et id recte adfirmatur. Nam 1. ipſos veteres nihil certi obſeruaſſe, demonſtratum eſt §. 20. 2. ſi obſeruaſſent, id eſſet ex moribus et conſuetudinibus gentium. Mores autem et conſuetudines, contrariis legibus et conſuetudinibus poſſunt mutari.

Exemplis id illuſtrat. Sic nemo dixerit, contra jus gentium peccare, qui praedam addicunt pauperibus, viduis, orphanis, vel iis, qui hoc bello inſignem cladem paſſi ſunt.

§. 23.

Quaeritur, *quid ſociis debeatur, qui nobis ſine ſtipendio militant?* Reſp. Iis plerarumque gentium moribus praedam, quam capiunt concedi. Nam 1. opera gratis praeſtari non praeſumitur. 2. Damnum et ſociis reſarciendam. 3. Eum finem habuiſſe videntur ſocii, dum operam ſuam nobis ſtipendio addixerunt.

Exemplum nobis ſuppeditat vltima oppugnatio Viennae Auſtriacae a Turcis tentata. Quum enim Poloni, duce rege ſuo Ioanne Sobieski, ſubſidio venirent obſeſſis, et opulentiſſima Turcarum caſtra bis expugnarentur: immenſam ſibi praedam retinebant Poloni, eamque domum aſportabant, non inuito imperatore, cui ſine ſtipendiis, tamquam ſocii militauerant Poloni tempore quam maxime periculoſo.

§. 24.

Quaeritur, *an et ſubditi eodem iure praedam exigere poſſint, ſi rei publicae ſine ſtipendiis militent? vt Heluetii, Poloni.* num. 1.

Duae rationes hic veluti confligunt. 1. Contra ſubditos militant, quod operam ſuam debeant rei publicae. Qui vero facit quod debet, non poteſt captare praemium, ſed dicere debet, ſeruus inutilis ſum.

2. Pro illis vero militat, quod non omnes militent, ſed multi e ciuibus domi maneant, agros colant, mercaturam faciant, lucrum capiant. Ergo illis videtur retributio deberi, ne plus aliis oneris ferre teneantur.

3. Eadem ratio, quae pro ſociis militat, ne gratis operam praeſtent, militat etiam pro ſubditis, qui bello interſunt ad defendendos conciues. nu. 2. 3.

4. Nec deſunt exempla, vbi ſubditis militantibus ſine ſtipendio aeque diuiſa praeda, ac ſociis. Exempla bina attulit Grotius *n. 3.* Vnum Ebraeorum, *Num.* 22. 27. 47. 1 *Sam* 30. 22. alterum militum Alexandri, quibus rex ſingulis praedam, quam feciſſent, reliquit.

Sed poſterius tamen exemplum huc non pertinet, partim quia Alexandri milites ſine ſtipendio non militabant, partim, quia non omnes erant ſubditi, ſed plerique mercenarii, ex variis Graeciae ciuitatibus conſcripti. Vid. CVRTIVS *lib. I. cap. 1.*

Enimuero ad quaeſtionem ipſam reſponderi poteſt variis obſeruatis diſtinctionibus. num. 4.

I. Diſtinguitur inter ea, quae publica vel regis deuicti fuerunt, et quae priuatorum militum. Illa merito regi victori integra relinquuntur, qui in

eius locum et iura ſuccedit. Sic regium tabernaculum ſemper manſit Alexandrum, quamuis praedam concederet militibus. Sic corona victi regis victori imponebatur etiam apud Hebraeos. 2. *Sam.* 12. 30.

num. 5. 6. Deinde diſtinguendum inter bella inſta et ciuilia. In illis varios aliquid conceditur ſubditis militantibus, quia rei publicae operas ex obligatione perfecta debent. In his autem frequentius, quia intereſt ducum, vt milites habeant ſibi deditos. Hinc hiſtoriae docent Sullam, Marium, Caeſarem, Auguſtum victores proſcriptionis edictum propoſuiſſe, et redactam e proſcriptorum ciuium bonis pecuniam liberaliter elargitos eſſe inter milites.

num. 7. 8. Porro diſtinguitur inter res magni momenti et exiguas, quae dignae non ſunt publicari. Haec ſaepe et per leges relinquuntur militibus. Sic e. g. ap. Gellivm *lib. XVI. cap.* 4. legimus, iuraſſe milites Romanorum, ſe nihil praedae in rem ſuam conuerſuros, praeter haſtam, haſtile, ligna, pabulum, faculam, vtrem, follem et minores numulos argenteos.

Et multis legibus nauticis, maxime Gallicanis, receptum, vt nautae in publicum conferre non teneantur praedam infra 10. ſcutatos. Apud Hiſpanos vel tertia vel quinta vel dimidia regi, ſeptima vel decima nauarchae, reliqua militi nauali dantur.

Apud Italos in tres partes diuiditur praeda nautica, vnaque tertia datur domino nauis victricis, altera iis, quorum merces in naue fuerunt, tertia capientibus.

Apud Hollandos decima datur nauarchae, quinta pars rei publicae, reliqua inter dominum nauis vel pugnantes pro dignitatis et loci proportione diſtribuuntur.

§. 25.

Quid ergo ſi de praeda oriatur controuerſia? Reſp. tunc primo omnium reſpicitur ad mores et leges nauticas iſtius populi, in quo controuerſia oritur: ſin eius modi mores probari nequeant, vel leges patriae deficiant, tunc ſequendum eſt ius gentium, adeoque praeda debetur rei publicae, cuius auſpiciis bellum geſtum, niſi plane priuatim, e. g. aduerſus piratas, pugnatum; tunc enim aequiſſimum eſſe, vt praeda capientium ſit, facile patet.

§. 26

num. 1. Quaeritur porro, *an res alienae apud hoſtes repertae praedae annumerandae?* Diſtinguendum vtrum hoſtis in rebus iſtis alienis ius aliquod habuerit, e. g. pignoris, retentionis, ſeruitutis; tunc non quidem res ipſae, ſed tamen ius in iis radicatum ad victorem tranſit: an vero nihil hoſti iuris fuerit, e. g. in depoſito, tunc res reddenda domino, cui non debet praeiudicio eſſe bellum inter alios geſtum.

num. 2. Ita et facile deciditur quaeſtio, *an extra territorium hoſtis capta capientium fiant?* Reſp. diſtinguendum inter ius naturae et mores gentium.

Iure naturae locus diſcrimen non facit. Quemadmodum enim vbicumque hoſtem noſtrum deprehendimus, ibi eum iure occidimus: ita eumdem quoque iure ſpoliamus, vbicumque terrarum reperiatur.

At mores id non ferunt, vt hoſtem in alieno territorio adgrediamur, niſi volente et conſentiente domino territorii, quo conſentiente ipſi etiam pars praedae procul dubio debetur, quia ei tamquam ſocii militamus.

Eleganter id Grotius illuſtrat ex *l.* 3. §. 1. *D. de adqu. rer. dom.* Venari iure gentium vbique licet, quia fera eſt res nullius. Si tamen vult dominus, poteſt me prohibere, quo minus fundum ſuum, vbi fera reperitur, ingrediar. Ita et in hoſte perſequendo ſe res habet procul omni dubio.

§. 27.

§. 27.

Finem huic capiti imponit Grotius, addita obſeruatione, *quod quaecumque dicta hactenus de iure occupandi res hoſtium, ea intelligenda ſint non de bello minus ſollemni, ſed ſollemni*. Quum enim bellum minus ſollemne gerant ii, quibus ius nullum eſt bellandi, e. g. ciues inter ſe ipſos, ceſſare etiam oportet effectus belli legitimos, nempe adquiſitionem rerum hoſtilium.

Multa quidem ſibi tunc permittunt victores, qui et omnia capta ab hoſtibus ſibi arrogant, ſed quod de facto fit, non ſtatim iure fieri, facile patet.

CAPVT VII.

DE IVRE IN CAPTIVOS.

§. 1.

IN *bello capiuntur non ſolum res, ſed et perſonae*. De illis vidimus iam de his quaeritur.

1. *An ſerui fiant?* §. 1. 2.
2. *Quis eius ſeruitutis ſit effectus?* §. 3-7.
3. *An et hodie in vſu ſit?* §. 8. 9.

I. Quaeritur, *an homines bello capti ſerui fiant*? Affirmat Grotius, ſi quaeſtio de iure gentium. Id probat 1. teſtimonio ICtorum *L.* 4. §. 1. *D. de ſtatu hom.* qui ſeruitutem dicunt conſtitutionem iuris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubiicitur. Ergo fatentur ICti ſeruitutem eſſe iuris gentium, et dum addunt eam eſſe contra naturam, negant, eam eſſe iuris naturae. num. 1.

2. Exemplis gentium, etiam humaniſſimarum, quae omnes captiuos in ſeruitutem redegerunt, nullo habito diſcrimine aetatis, ſexus, dignitatis. Non enim hoc ius ex delicto eſt, ſed ex bello. Adducit eam in rem Grotius ſuo more varia auctorum loca, in quibus praecipue notandus locus, POLYBII, vbi ait: *At haec belli lege et illis ferenda ſunt, qui nihil impii commiſerunt.* nu. 2. 3. 4.

Ita quidem vulgo: ſed ſi rem paullo adcuratius conſideremus, fatendum eſt, ſeruitutem non eſſe, niſi ex iure naturae permiſſiuo, et ex *moribus* gentium. Id enim ita probo. Quodcumque ius eſt ex iure naturae vel gentium vero et praeceptiuo, id commune eſt omnium gentium et perpetuum. Atqui ius captiuos in ſeruitutem detrudendi, nec commune eſt, nec perpetuum, quia hodie pleraeque gentes cultiores ab eo abſtinent. Ergo non eſt ex iure naturae et gentium proprio et praeceptiuo.

§. 2.

Poſtquam autem ſemel principium hoc placuit gentibus, captiuos fieri ſeruos: colligere inde procliue fuit, etiam poſteros eorum ſimiliter ſeruos eſſe. Serui enim veteribus erant res, pars patrimonii, quin praecipuum genus. Iam in rerum adquiſitione valet axioma: *Cuius eſt principale, eius eſt acceſſorium. Cuius eſt venter, eius et foetus eſt. Ergo et cuius ſerua, eius quoque et vernae inde nati videbantur.*

§. 3.

II. Iam de *effectibus* huius *ſeruitutis*, qui ſe exſerunt 1. *in perſonas captiuorum*, §. 3. 2. *in eorum res*, §. 4. 5. 3. *in eorum ſtatum*, §. 6. 7. num. 1.

Digitized by Google

1. Quod ad perſonas captiuas attinet: in eas omnia licere capientibus videbatur. Hinc gaudebant domini iure vitae et necis, poterant ſeruos venumdare, legare, donare, tamquam pecudes; impune in corpora ſeruilis ſaeuiebant, antequam imperatores hanc dominorum crudelitatem legibus coercerent.

Rationes varias allegabant. 1. Serui ſunt res. Ergo domino ſummum in res ſuas debet eſſe arbitrium. 2. Serui bello capti vitam ſaluam habent precario, quamdiu dominis placuerit. Ergo ſi non amplius placuerit, iure ſuo vtuntur, adeoque occidunt impune.

2. Quod ad *res:* iſtae quoque adquiruntur domino vna cum ſeruo. Nam 1. ſeruus nihil habere poterat proprium, quemadmodum nec bos, vel equus. 2. Cuius eſt principale, eius quoque acceſſorium.

§. 4.

De rebus tantum *incorporalibus*, i. e. de iuribus ſerui diſputant, an et illa domino adquirantur. Sed id nec adfirmari nec negari poteſt, ſine periculo. Ergo diſtinguendum.

Iura aut mere perſonalia ſunt, quae oſſibus inhaerent, aut admittunt vicariam operam. Priora non tranſeunt in dominium: poſteriora tranſeunt: e. g. matrimonii ius non tranſit in dominium, vt captiui vxore ad libidinem abuti poſſit: at patria poteſtas extinguitur, et omne ius illud in dominium tranſit. Ita et dominus adquirit ius pignoris, ſeruitutis cet. quod captiuo ſeruo competebat.

§. 5.

num. 1. 2. 3. 4. *Cur vero id gentes probarunt, quum tamen vix a truculentia excuſari poſſit?* Reſp. Grotius. Sequutas gentes eſſe principium: ex duobus malis eligendum eſſe minus. Iam ſupra docuimus, licere hoſti hoſtem occidere, etiamſi ſe dedere vellet: ne itaque promiſcue hoc iure vterentur milites, maluere introducere ſeruitutem, vt iſto lucro pellecti victis parcere, quam eos occidere mallent.

Et hinc videamus, *ſeruos* dictos, quaſi *ſeruatos*.

Veram hanc fuiſſe rationem, exemplo bellorum ciuilium patuit. Quum enim ibi ciuis ciuem in captiuitatem redigere non poſſet, tam promiſcue in victos ſaeuitum eſt, vt unum bellum inter Caeſarem et Pompeium plus hominum abſumſerit, quam centum alia.

§. 6.

3. Quod ad *ſtatum* attinet *captiuorum*, ex eo duplex reſultat effectus, quorum prior eſt:

Quod fugere non poſſit ſeruus. Sed hic diſtinguendum inter ius internum, quod vocant *forum conſcientiae*, et externum, quod *forum ciuile* appellant.

Quod ad prius, illud non vetat ſeruum captiuum fugere. Quid enim vetaret hominem innoxium, quem fortuna in hanc miſeriam depreſſit, libertatem quocumque modo recuperare? Vnde etiam abſurda diſtinctio Leſſii, videndum eſſe, ad ſuos, an ad alios fugiat.

Sed ius exterius hoc non fert. Hinc ſeruus huius modi fugitiuus poteſt e fuga retrahi, vindicari, puniri, quamuis ſalua conſcientia fugerit.

Equidem, ſunt, qui negant huius modi diſtinctionem eſſe admittendam. Sed eos Grotius exemplis refellit, 1. teſtamenti, quod ex defectu ſollemnitatum teſtatus eſt, non peccarit in conſcientiam. 2. Praeſcriptionis, qua quis ſecurus fit, poſſidens rem alienam, in foro exteriore, quum quoad conſcientiam ratio vix reddi poſſit, cur ſalua conſcientia poſſidere poſſit rem alienam.

num. 3. Sed probat Grotius, *hanc ſerui obligationem, ne fugiat, tantum ad ius externum pertinere.*

1 Ex

1. Ex cauſſa, cur hoc ius introduxerint veteres, quod ideo factum, ne occiderentur captiui, ſed ſeruarentur. Atqui ad hunc finem adſequendum non opus erat iure interno, quod conſcientiam obſtringeret, ſed externo.

2. Ex fonte huius iuris. Illud non eſt ex aequitate naturali, sed ex mo- *num.* 4.
ribus gentium. Hos qui non obſeruat, is quidem poenam ciuilem incurrit, ſed non ideo peccatum fit actus in ſe indifferens et licitus. Quis vero licitum negauerit fugere, ſi quis ſine delicto et culpa ſua in triſtem ſeruitutem fuerit abreptus?

Obiiciunt, canonicum ius etiam prohibere, ne quis ſeruo fugam ſuadeat. *num.* 5.
Atqui ius canonicum inprimis conſulere conſcientiae, adeoque et fugam ſerui illo iure haberi pro peccato contra conſcientiam. Sed reſp. 1. iuris canonici doctrinas non eſſe mera oracula. 2. Illud nonnumquam turbare magis, quam tranquillas reddere conſcientias. 3. Magnam eſſe differentiam inter ſeruos, qui ob delictum vel ob voluntariam addictionem, vel ob ipſam natalium conditionem in ſeruitute viuunt, et eos, qui bello capti in hanc fortunam incidunt. De illis verum eſt, eos ſalua conſcientia fugere non poſſe, de his minime. Vnde Paullus *ep. ad Philem.* Oneſimo ſeruo Philemonis iniunxit, *vt ad dominum rediret*, ſed non iniunxiſſet fortaſſis, ſi fuiſſet bello captus. (*)

§. 7.

Porro ex eorum *ſtatu* fluit, *quod domino reſiſtere nequeant*. Et hoc quidem non modo iuris externi eſt, ſed et interni, quod et conſcientiam ſtringit. Rationes ſunt, 1. quia dum ſeruantur a victore, pactum inter eos et dominum victorem intercedit, quod velint ei ſeruire, quamdiu ſerui ſint. Atqui fruſtraneum eſſet hoc pactum, ſi liceret ſeruo reſiſtere domino. 2. Si liceret ſeruo ſaltim ſalua conſcientia reſiſtere domino, liceret etiam reſiſtere magiſtratui, dominum tuenti. Atqui id non licet ſalua conſcientia, quia vnuſquiſque in territorio viuens magiſtratui ſubeſſe et parere tenetur. Ergo etiam non licet domino reſiſtere.

§. 8.

III. Iam quaeritur, *an hoc ius*, quod ex iure gentium venditat Grotius, *ſemper et vbique receptum fuerit, et receptum ſit etiamnum?* Et id negat, adeoque tacite fatetur, non eſſe ex iure gentium. Et 1. quidem demonſtrat, nec olim apud omnes gentes fuiſſe receptum. Nam Hebraei captiuos quidem obducebant, ſed ſimul ipſis permittebant, vt confugere poſſent ad aſyla. Quo facto liberi dimittebantur. Apud Francos quicumque terram Francorum attigerat, fiebat liber. Apud Indos plane nullam ſeruitutem fuiſſe, teſtatur STRABO *lib. XV. p.* 710.

§. 9.

Idem dicendum de temporibus noſtris. Notum enim eſt, hodie inter Chri- *num.* 2.
ſtianos fere omnes, (exceptis Ruſſis, qui vetus ius apud ſe reſtaurarunt,) ab

(*) Jus Canon cum nihil eſt aliud, quam jus divinum ad concluſiones practicas redactum, ad facti ſpecies extenſum, certo tempore, certo loco, certo ritu colendum: nucleus Juris Canonici Jus Divinum, extenſio, adplicatio, determinatio ad circumſtantias, Eccleſiaſticum eſt: non meretur flocci fieri ab Auctore, qui Oracula juris irridet: numquam vero jus illud conſcientias turbat, ſed regit ad normam propoſiti Canonis. Denique neſcio an liceat juſto bello capto, cui mortem cum ſeruitute victor commutavit, & qui in commutationem quaſi contractu conſenſit, fugere certe Paullus Apoſtolus jubet manere omnes in ea vocatione, qua vocati ſunt: *Servus* vocatus es? magis Domino obtemperare non ad oculum, ſed ea timore Dei jubet &c.

Digitized by Google

ab vſu receſſiſſe morem captiuos in ſeruitutem abripiendi. Et quidem id ſuadebat 1. caritas Chriſtiana, quae ne minorem quidem ſaeuitiam probat. 2. Mutatio oeconomiae. Hodie enim nec tanto vſui nobis ſunt ſerui, ac olim, quum maximae diuitiae in multitudine ſeruorum conſiſterent. 3. Si et gentiles inter ipſos conciues eiuſdem rei publicae, bellum ciuile gerentes, ſeruitutem ceſſare voluerunt, quanto iniquius eſſet, ſi ea non ceſſaret inter Chriſtianos, fratres ſpirituales, membra vnius corporis myſtici, ſocios futurae hereditatis.

num. 2. Accedit quod 4. ipſi Mahumediſtae, apud quos ſeruitus adhuc viget, tamen Mahumediſtas non rapiunt in ſeruitutem. Quanto minus id decet Chriſtianos?

Quo iure ergo victores vtuntur in victos apud Criſtianos, ſi eos captiuos abduxerint? Reſp. Captiui detinentur, ſaluo ſtatu libertatis, et tractantur tamquam captiui, (*priſonniers de guerre*) donec λύτρο ſoluto vinculis vel carcere exeant.

CAPVT VIII.

DE IMPERIO IN VICTOS.

§. 1.

num. 1. Vidimus hactenus, *quid liceat in victorum vitam, corpora, res, libertatem*. Iam quaeritur, *quid victori populo iuris adquiratur in vniuerſum populum victum?* Reſpondetur, ius hoc vocatur *imperium*. Ergo quemadmodum ex moribus gentium ſinguli priuati capti in ſeruitutem rediguntur: ita et vniuerſus populus deuictus in imperium victoris concedit.

Grotius id probat ſuo more variis veterum teſtimoniis, veluti Senecae, Tertulliani, Liuii, Caeſaris, qui omnes fatentur bello adquiri imperium in victos. Et iſta teſtimonia ſaltim euincunt, gentes ea perſuaſione fuiſſe imbutas.

num. 2. Sed fuere tamen reuera gentes, quae non pro imperio, ſed pro gloria bellum gererent. Id de omnibus gentibus antiquiſſimis tradit IVSTINVS *lib. I. c.* 2. qui et obſeruat, primum Ninum uicinos ſubiugare coepiſſe. Similia fere de Germanis narrat Tacitus, quod bello non fines protulerint imperii, ſed plerumque regiones circa ſe in ſolitudinem redegerint, vt exſtaret victoriae et gloriae monimentum.

num. 3. *Quomodo autem adquiritur imperium in victos?* Duplici ratione. Aut enim tantum rex in regis victi locum ſuccedit, tunc eodem iure vtitur victor, quo olim vtebatur victus; e. g. Wilhelmus, victo Iacobo rege Angliae, non alia iura ſibi vindicare poterat, quam quae habuerant anteceſſores. Cum rege enim bellum gerebat, non cum populo. Aut ipſe populus plene victus eſt: tunc victori ita adquiritur imperium, tamquam patrimonium, vt illud et alienare, et alio modo de eo diſponere poſſit. Hinc priore caſu regnum manet vſufructuarium: poſteriore fit patrimoniale.

§. 2.

num. 1. 2. Et poſteriore hoc caſu aliquando ciuitas plane exſtinguitur, vt victi non amplius ſint ciues, ſed ſerui, et imperium non ſit *ciuile*, ſed *herile*, quale hodie in Turcia, Ruſſia, Perſia, India videmus obtinere. Id quod fit dupliciter. 1. Quan-

1. Quando ciuitas victa fit prouincia, adeoque acceſſoria fiat alterius prouinciae, e. g. Macedonia a Romanis victa non manebat regnum, nec res publica ſuis parens magiſtratibus, ſed prouincia acceſſoria rei publicae Romanae.

2. Quando manet quidem regnum, ſed *herile*, vti Conſtantinopolis, a Turcis capta. Quod vero regnum *herile* vocatur? vbi finis non eſt vtilitas ſubditorum, ſed principis. Ergo ibi omnia ſunt imperantium, et hi de bonis ſubditorum non minus libere diſponunt, ac de rebus ſuis.

§. 3.

Quaeritur, *an detur etiam imperium ex ciuili et herili mixtum?* Reſp. omnino. In *vero herili* omnes ſubditi ſunt ſerui, ſolus princeps dominus, vti in Turcia. In *mixto* ſubditi gaudent libertate perſonali, vt ſibi adquirant, ſed non *ciuili*. Hinc pro lubitu poſſunt exhauriri tributis, in militiam adduci, omnibus iuribus ſpoliari, quale fere eſt Ruſſorum imperium. Tantum enim abeſt, vt ibi omnes ſubditi ſerui iudicentur, vt potius quidam ſint duces, principes, comites, nobiles. At ratione ciuilis libertatis omnium eſt idem ſtatus, tantum imperatori Ruſſorum licet in ducem, quantum in ruſticum et ſeruum.

§. 4.

Denique quaeritur, *an et victor ſuccedat in iura principis vel populi deuicti?* Idque merito adfirmatur. Aut enim per deditionem ſubiiciuntur, aut per victoriam. Priore caſu per pactum, poſteriore per vim omnia fiunt victoris. Si omnia victoris fiunt, ſane victi nihil retinent, adeoque nec iura, tamquam res incorporales. num. 1.

Rem variis exemplis illuſtrat Grotius. Alba prima olim inter populos Latinos. Ea victa hunc primatum iure ſibi vindicabant Romani. Elegans quaeſtio circa Thebanos nata. Iis Theſſali 100. talenta debebant. Expugnatis Thebis, Alexander iure victoriae vſus Theſſalis hanc ſummam remittebat. Aliquando poſt Thebani libertati ſuae redditi id aes alienum exigebant a Theſſalis. Quaerebatur an iure? Negatur merito, quia Alexander tamquam victor omnia rei publicae victae iura adquiſiuerat. Ergo et de iis libere diſponere, adeoque et debitum Theſſalis remittere et acceptum ferre poterat. num. 2. 3.

CAPVT VIIII.

DE POSTLIMINIO.

§. 1.

Ex captiuitate naſcitur *ius poſtliminii*. Vnde et de eo iam agitur paullo adcuratius. num. 1.

1. *Quando locus ſit iuri poſtliminii?* §. 2-5.

2. *Quae eius effecta ſint.* §. 6. ad fin.

Praemittit autem Grotius quaedam de ipſo vocabulo. Sunt autem duae de eius origine in iure noſtro ſententiae. 1. Seruius a *poſt* illud deducit, ſyllabas vero *liminium* nihil ſignificare putat, quemadmodum in vocabulis *teſtamentum*, *documentum*, *monumentum* vltimae ſyllabae nihil notant. 2. Scaeuola a *poſt* et *limine*, quia captiui poſt captiuitatem ad limina, id eſt ad limites rei publicae reuertuntur. Sed vtramque deriuationem reiicit SALMA- num. 2.

SIVS

Digitized by Google

ſivs *ad ius Alt. cap. 26. pag.* 568. quia limen numquam notet limites vel fines rei publicae. Et ſane veriſſimam originem nobis tradit Plvtarchvs *in Quaeſt. Rom. cap.* 5. vbi docet, reuerſos domum captiuos non per fores aedes ingreſſos, ſed poſt limites vel per tegulas et impluuiam ſe intromiſiſſe, boni ominis cauſſa, et inde nomen ſortitum eſſe *ius poſtliminii*. Conf. Aegid. Menagivs *Amoenit. iur. ciuil. cap.* 39.

§. 2.

num. 1. Quid vero eſt *ius poſtliminii?* Eſt recuperatio omnium iurium captiuitate amiſſorum per reditum ad fines imperii noſtri. Dicimus:

Eſt *recuperatio*, non exprimentes, quis recuperaret. Nam ius poſtliminii et ad res pertinet, et ad perſonas. Ad res. Sic e. g. nauis ab hoſte capta, et poſtea vel vi tempeſtatum, vel alio caſu in portum noſtrum reuerſa ad priorem dominum redit; homo captiuus fugiens libertatem iuraque ſua recuperat, ſimulac ad fines imperii noſtri redit.

Recuperatio omnium iurium, quae ſc. captiuitate exſtincta fuerant. Hinc fingebant Romani, eum, qui captus rediiſſet, captiuum non fuiſſe. Hinc reuerſus eſt ciuis, maritus, patria poteſtate gaudet, ac ſi numquam fuiſſet captus.

Captiuitate amiſſorum. Captiuitas enim iure Romano et veterum quorumdam gentium erat capitis deminutio maxima. Vnde patet, hodie perſonas hoc reſpectu opus non habere iure poſtliminii.

num. 2. *Per reditum ad fines imperii noſtri*. Non ergo opus eſt, vt redeant in vrbem ex qua nati, ſed eo momento quo ingrediuntur praeſidia noſtra, omnia iura ſua recuperant. Immo etiamſi non noſtros, ſed amicorum et ſociorum fines attigerit, perinde eſt. Et ita obtinuiſſe apud Romanos quoque Polybius docet.

Inde vero conſequitur, vt ad neutrarum partium gentem confugiens ius poſtliminii non habeat, ſed redimendus ſit. Nec enim ad nos, nec ad ſocios peruenit. Et hinc decidit Cunaeus quaeſtionem belliſſimam, an nauis Ianuenſium iure poſtliminii poſſet vti, quae capta a Turcis vi tempeſtatum in portum Venetorum, qui tunc neutrarum partium erant, fuiſſet depulſa? idque merito negatur.

§. 3.

Explicauimus hactenus definitione, *quid ſit poſtliminii ius*: iam porro docet Grotius, quid interſit inter has loquutiones, *poſtliminio reuerti*, et *poſtliminio recipi*.

Reuerti dicebantur perſonae liberae in captiuitatem redactae ab hoſte. Ii enim ſe poterant ab hoſtili vi liberare et domum redire.

Contra recipi dicebantur res ab hoſte captae, ſi redirent ad priorem dominum, ſiue virtute militum noſtrorum, ſiue caſu id fieret.

Quamuis vero hoc diſcrimen ex ipſa natura vocabulorum fluat, id tamen non ſemper ſeruari animaduertimus apud Festvm, vbi et de perſonis dicitur, quod recipiantur. In *L.* 14. *D. de capt. et L.* 12. *eod.* haec, vt par eſt, adcurate diſtinguuntur.

§. 4.

Poſtliminium porro aut in pace eſt, aut in bello, *L.* 12. *pr. hoc tit.* Videbimus de pace diuerſos caſus. Nam 1. aliqui bello capti facta pace ideo redeunt, quia in conditionibus pacis iis promiſſa libertas. Et hi habent *ius poſtliminii*.

2. Aliqui bello non capti, ſed tempore pacis apud hoſtes peregrinantes bello ſubito coorto capti et retenti ſunt. Hi ſi durante bello aufugiant, eodem iure gaudent.

3. Sed

3. Sed fuere quidam bello capti. In pacis conditionibus haec non fuit, vt liberarentur. Nihilominus aufugiunt. Hi tantum abeſt vt gaudeant iure poſtliminii, vt vindicari poſſint ab iis, qui dominium in iſtos fugitiuos habent iure belli.

Cur vero Romani captiuos nec redemerunt, nec de iis reddendis in pacis conditionibus quidquam ſibi ſtipulari conſueuerunt? Notum ſane eſt, quod cum Punico I. Carth. Atilium Regulum conſulem captiuum remitterent Romam, vt redemtionem captiuorum ſuaderet, hic ipſe illam diſſuaſerit. *num.* 2.

Rationes ſunt, 1. vt ſpes ciuibus in virtute bellica magis eſſet, quam in pace. Ita TRIPHONIVS *in l.* 12. *D. h. t.* Et hinc plerique Romani ad extremum halitum pugnabant, et ſpe decollante, ſe ipſos interimebant.

2. Quia plerumque ſe victores ſperabant, adeoque in lucro ponebant captiuos quam plurimos retinere.

3. Quia quiſque qui bellum gerit, putat ſibi iuſtam cauſſam eſſe, adeoque captiuos meruiſſe exiſtimat captiuitatem.

Inde ergo patet, 1. cur in pace ſemper ſibi ſtipulati ſint veteres redditionem et liberationem eorum, qui bello ſubito ingruente apud hoſtes fuerant deprehenſi. Hi enim arma non geſſerant, adeoque non ex fortitudinis defectu in hoſtium peruenerant poteſtatem. Neque captiuitatem meruiſſe videbantur homines bona fide apud hoſtem peregrinati. *num.* 3. 4.

2. Cur res, et ſerui non reddantur facta pace, niſi expreſſe pactis ita conuenerit? Quia hoſtis ſummo iure res hoſtis adquirit, ſibique retinet. Serui autem veteribus erant res.

3. Cur durante bello ſerui et res habuerint *ius poſtliminii*, quia erant in dominio. Ius autem omne per reditum ad fines noſtros recuperari, paullo ante diximus.

§. 5.

Liber homo quando *poſtliminio* redit? 1. Si ad fines noſtros rediit, 2. ſi eo animo redierit, vt maneat. Hinc ſi veniat pacis cauſſa, vel miſſus ab hoſte, vel hoſti fidem dederit, ſe rediturum, non liberatur. Attilius Regulus Carthaginem rediit, quamuis ſciret, ſe ad ſupplicium rediturum. Nec intereſt 3. vi hoſtium ergaſtula effregerit, an clam et dolo ſe liberauit.

§. 6.

Iam ad *effectus*. Horum 1. eſt *quod liber homo ſe ipſum adquirit*. Quum enim antea eſſet ſeruus et alieno iuri ſubiectus, iam in ius ſuum redit. 2. Omnes res ſuas, tum corporales, e. g. ſeruos, praedia, pecunias; tum incorporales, e. g. ius ciuitatis, matrimonii, patriae poteſtatis. *num.* 1.

Ratio erat, quia haec omnia non amiſit ex defectu rerum, quia res ipſi erant ereptae, ſed ex defectu perſonae, quia perſona erat ſubtracta rebus ſuis. Ea ergo redeunte, ceſſabat illa emiſſio.

Sed quaeritur, *ſi res occuparit victor, iſque ea alienarit, an poſtliminio reuerſus habeat ius poſtliminii?* Diſtinguit Grotius, an res habeant *ius poſtliminii*, nec ne. Priore caſu redeunt ad dominum *poſtliminio* reuerſum, poſteriore non redeunt. Ratio differentiae eſt, quia priore caſu venditae cenſentur cum conditione, poſteriore abſolute. Fingi poteſt exemplum tempore belli Gallorum Senonum, qui Romam praeter Capitolium occupauerant. *num.* 2.

§. 7.

Diximus iura recuperari *poſtliminio*. Ea vel actiua ſunt vel paſſiua. Actiua, quo alii ipſi obligantur, e. g. ius patriae poteſtatis; alia, quibus ipſe

Digitized by Google

aliis obligatur, e. g. ſi creditores habet. De prioribus vidimus. An et poſteriora recuperantur. Affirm.

1. Quia aequum eſt, vt ſi commoda recurrat, et incommoda ad eum reuertantur.

2. Quia fingitur numquam in captiuitate fuiſſe. Atqui ſi numquam in captiuitate fuiſſet, manſiſſet obligatus.

3. Quia ita et leges decidunt. *L.* 12. §. 6. *de capt. et poſtl.*

§. 8.

Vidimus hactenus regulam: iam exceptiones expendemus. *Iure* ergo *poſtliminii* non gaudent

I. Perſonae, quae per deditionem in hoſtium poteſtatem peruenerant. Id probatur

1. Ex *L.* 17. *D. h. t.*

2. Ex ratione pactorum, quibus paciſcentes contrauenire nequeunt.

II. Nec gaudent *poſtliminio* ii, qui tempore induciarum aufugiunt. Ratio eſt, quia induciae ſunt pactum, quo conuenit, vt tempore certo omnia in priore ſtatu maneant.

Aliud ſi deditio tacite facta, id eſt, ſi captiui cauſſa deſperata arma abiecerunt.

§. 9.

num. 1. III. Nec ciuitas gaudet *iure poſtliminii*, ſi capta non ſe ipſam liberauit, nec per pacem liberatur. Ratio eſt, quia ciuitas eſt perſona moralis, adeoque eodem iure vtitur ac perſona phyſica.

Hinc elegans illa controuerſia inter Friſios et Vltraiectinos, an Vltraiectum a Gallis captum locum ſuum in re publica receperit. Momenta huius quaeſtionis vid. apud HVBERVM in *prael. ad Dig. h. t.*

num. 2. IIII. Excepta erant matrimonia, quippe quae iure Romano erant diſſolubilia.

Atqui ſupra non ſemel diximus, et *matrimonii ius recuperari*. Recte. Recuperatur, ſi uxor nondum miſit repudium. Si nolit ad virum redire, non recuperatur. Cur? Maritus recuperat iura ſua. Atqui, ſi in ciuitate manſiſſet, potuiſſet vxor ab eo ſuo iure diuertere. Ergo etiam poterit, poſtquem rediit (*).

§. 10.

num. 1. Vidimus hactenus, quid ſit *ius poſtliminii*, quibus in rebus et perſonis locum, quaeque effecta habeat; iam quaeritur, *ſitne iuris gentium*, *an iuris ciuilis?*

Diſtinguit Grotius inter *ius poſtliminii* ipſum, et eius limitationem.

Ius ipſum poſtliminii eſt iuris gentium, id eſt, vt nos interpretamur, moribus omnium gentium moratiorum receptum. Omnibus enim viſa ſunt corpora libera in ſeruitutem per captiuitatem detenta recuperare priſtinam libertatem, ſi ad fines patriae rediiſſent.

Sed ius ciuile aliquid et detrahit et addit huic communi omnium gentium principio.

1. Detrahit aliquid, dum hoc iure excludit.

a) Transfugas, in poenam. Nec enim digni erant beneficio rei publicae qui rem publicam deſeruerant. *L.* 19. §. 4. *D. de capt. & poſtl.* Nec intererat, transfuga eſſet ſui iuris an filius familias: nam nec hic reuerſus in patriam

(*) Quae obtrudit Auctor de jure repudii, de vinculo matrimonii utrinque diſſolubili, jam ſupra explicata, & confutata ſunt: forte loquitur de jure, quod apud Romanos obtinebat.

triam poteſtatem redibat, quia hoſtis erat rei publicae, et diſciplina caſtrorum antiquior eſſe debebat parentibus Romanis quam liberorum caritas. *L. 19. §. 7. eod.*

b) Redemtos ab hoſtibus, qui non prius iure ciuili priſtinam libertatem recuperant, quam λύτρον ei, qui ſe redemit, reſtituerint, ſed illi interea ſeruire tenentur. Sed id 1. introductum, vt eo faciliores eſſent ad redimendos coptiuos, ſi ſcirent, ſe pecuniam non amittere. 2. Seruitus haec fuit moderatior, quam aliorum ſeruorum, quia erant ſtatu liberi. 3. Ex *L. vlt. C. de poſtl. reu. redemt.* durat quinquennium. 4. Amittitur, ſi forte durius habeat redimens redemtum. Quae leges tamen non ſunt Iuſtiniani, ſed Honorii et Theodoſii. num. 2.

2. Augent etiam Leges ciuiles *ius poſtliminii*, prout iure gentium receptum eſt, eique aliquid addunt.

a) Dum illud, quod apud gentes de perſonis ſtatutum, producunt ad res poſtliminio receptas. num. 3.

b) Dum fingunt, numquam illum in captiuitate fuiſſe. Fictiones enim non ſunt iuris gentium, ſed ciuilis. Vid. ANT. DADIV. ALTESERRA *de fictionibus iuris.*

c) Dum ex hac fictione colligunt, recuperari non ſolum iura quae iam illo tempore, quo reuertantur, ſuperſint, ſed et quae antea habuerint, cum caperentur, e. g. bona vſucapta.

d) Dum lege Cornelia nouam fictionem innexit, fingens, eos, qui in captiuitate deceſſerint, in ciuitate mortuos eſſe. Inde enim collegerunt, bona et iura eius deuolui in ſucceſſores, ſiue teſtamentum exſtet ante captiuitatem conditum, ſiue ab inteſtato ſuccedere velint.

Haec omnia ex iure ciuili eſſe, nemo non videt.

§. 11.

Iam ad res ſingulas progreditur auctor, et quaerit, *in quibus locum habeat ius poſtliminii, et quatenus illi locus ſit?* num. 1.

1. Quaerit de *ſeruis* et *ancillis*. Serui iure Romano erant res. Res ad nos reuerſae in dominium redeunt. Ergo et ſerui. Nec obſtat

a) Eos ab hoſte fuiſſe alienatos. Emtores enim aliud ius habere nequeunt, quam quod venditores in eos transferunt. Atqui ſi in poteſtate hoſtium manſiſſent, locus fuiſſet *iuri poſtliminii*. Ergo etiam ei locus eſt, ſi ſunt alienati.

b) Eos eſſe manumiſſos. Illa enim manumiſſio effectum habet ratione manumittentium hoſtium, non ratione prioris domini, qui merito nullum iudicat, quidquid hoſtis fecit in re ſua.

c) Seruos ad hoſtes transfugiſſe. *L. 19. §. 8. D. de capt. et poſtl.* Quamuis enim 1. aliud obtineat in filiofam. ratio tamen differentiae in promtu eſt. Nam filiusfam. eſt membrum rei publicae, adeoque transfugiens hoſtilem animum declarat, adeoque indignus fit beneficio. Seruus contra eſt res. 2. Filiusfam. ſi *iure poſtliminii* vtitur, beneficio fruitur; ſeruus autem reuerſus nullum capit beneficium, (fit enim ſeruus) ſed domini eſt hoc beneficium. num. 2.

d) Seruos ab alio eſſe redemtos quam a domino. Nam et hic redimens tamdiu ſeruum poſſidet, donec ei pretium a domino fuerit reſtitutum. num. 3.

§. 12.

2. Quaeritur *de populis in ſeruitutem retractis, an ii iura recuperent priora iure poſtliminii?*

Diſtingu. an prior princeps eos receperit, vti Hungaros imperator tam-

quam rex Hungariae ſenſim e Turcarum poteſtate liberauit: et tunc in recuperantis principis poteſtatem redeunt, et merito iura ſua recuperant, niſi ſua culpa in hoſtium poteſtatem peruenerint.

An vero tertius eos receperit, veluti Imperator Siciliam a Duce Sabaudiae amiſſam. Tunc ſocius illam recipiens debet diſpicere, quid leges ſocietatis vel foederis exigant. Si enim ita cautum eſt, vt prouinciae receptae priori domino reſtituantur, iis parendum eſt. Sin minus, eas retinet ſocius victor, donec ſibi de ſumtibus ſatisfactum ſit. Hinc facile redditur ratio; cur Angli et Belgae Brabantiam, Flandriam, Hannouiam reſtituerint imperatori; imperator autem Siciliam non reſtituerit Sabaudo, ſed ſibi eam retinuerit.

§. 13.

num. 1. Quaeritur 3. *de agris, qui iure poſtliminii omnino a priore domino recipiuntur, ſimul ac hoſtes expulſi.*

Hinc ergo ager rediiſſe fingitur ad fines noſtros, ſi expulſis hoſtibus fines vltra agros occupatos protulimus. Nobile eſt exemplum Iuſtiniani imperatoris qui, pulſis ex Italia Gothis agros a Gothis poſſeſſos prioribus dominis addixit, quamuis per plures quam centum annos eos poſſediſſent hoſtes.

num. 2. Ex eo autem ſequitur, vt et iura rebus illis vel agris inhaerentia ſimul redeant ad priorem dominum. Hinc reuiuiſcunt ſeruitutes, vſusfructus, pignoris ius.

Ratio eſt, 1. quia acceſſorium ſequitur ſuum principale. 2. Quia iure poſtliminii res in priorem ſtatum redit. 3. Quia fingitur rem numquam in hoſtium poteſtate fuiſſe.

§. 14. 15.

num. 1. Quaeritur *de rebus mobilibus, an et in iis locus ſit iuri poſtliminii?* Hic Grotius tempora diſtinguit.

Iure veteri diſtinguebatur inter res, quae ad bellum pertinent, et aliam ſupellectilem, quam in caſtris vel in vrbibus occupatis hoſtis abſtulit.

De poſterioribus negabatur, quod poſtliminii ius habeant. Hinc capta hoſti tamquam praeda adquirebantur, ab hoſtibus vendita emtoribus adquirebantur. A militibus noſtris recuperata non praeciſe priori domino reſtituuntur, ſed tamquam praeda vel imperantibus ceduntur, vel diuiduntur inter milites.

num. 2. Circa res bello deſtinatas diſtinguebatur inter res maioris et minoris momenti. Maioris momenti ſunt naues bellicae, tormenta, equi; minoris arma et veſtes. Illae redibant ad priorem dominum. Hae minime. Ratio differentiae erat, quod fauore indigni videbantur, qui arma vel abiecerant, vel ea hoſti reliquerant.

At quod ad ius nouum attinet, illud vix diſtinguit eo modo. Immo multis legibus plane aliud cautum, vt omnes res mobiles iure poſtliminii deſtituantur etiam naues. Conſtitutiones Genuenſium et aliorum populorum maritimorum reperiuntur in libro quantumuis pretii, qui vocatur Conſulatus maris.

§. 16.

Iam ſequuntur quaedam exceptiones. Nimirum, 1. *res hoſti, antequam in praeſidium eius peruenerint, ereptae, redeunt quidem ad priorem dominum, ſed non iure poſtliminii.*

Ratio haec eſt. Quaecumque nondum ab hoſte in praeſidia ſua adducta ſunt, illa ne capta quidem intelliguntur. Quae capta non ſunt, ea nec e dominio prioris poſſeſſoris exciderunt. Quae non exciderunt ex dominio prioris poſſeſſoris, ea nec poſtliminio indigent.

2. Re

2. *Res a latronibus et piratis ereptae et recuperatae ad priorem dominum redeunt ſine iure poſtliminii.*

Ratio eſt, quia piratae et latrones non gaudent iure belli, ergo nec bello adquirunt. Ergo, quibus a latronibus vel piratis aliquid receptum, non magis indigent iure poſtliminii, quam ii, qui res furtiuas ſibi tamquam ſuas vindicant.

§. 17.

Attamen et hic ius ciuile poteſt aliud ſtatuere. Exemplum attulit Grotius ex legibus Hiſpanicis, quae naues piratis ereptas non addicunt priori domino, ſed capienti.

Similem Venetorum legem in annotatione ſubiecta recenſet ipſe Grotius.

Atqui videri hoc poſſet iniquum. Cur ergo id inuexere leges nauticae? Reſp. vt eo magis omnes incitentur ad perſequendos piratas, ſi videant, ſibi praedam adiudicatam iri. Sane is cui nauis erepta eſt, plerumque non poteſt piratam perſequi. Alii id nollent, ſi praedam domino reſtituere tenerentur, et ſic in tuto futura eſſet piratarum fortuna.

§. 18.

Sub finem duplicem adhuc obſeruationem ſubnectit Grotius, nempe I. num. 1.
quod olim poſtliminii ius inter Romanos et externos populos, quamuis non hoſtes, locum habuerit, e. g. Romanus naufragium faciebat in littore gentis exterae, non hoſtis. Homines nihilominus in poteſtatem gentis iſtius peruenisse videbantur, aeque ac res naufragorum. Si ſe in libertatem vindicaſſent, et ad fines redirent, iure poſtliminii gaudebant.

Quaenam ratio? Grotius eam deducit a priſtina conditione Nomadum, populorum vagorum et incertae ſedis, qui ſibi in omnes peregrinos aliquid licere exiſtimabant. Ergo hoſtes et peregrini olim parum differebant, quamuis nullum ferueret bellum. Et iam a Cicerone aliiſque obſeruatum eſt, hoſtem olim dictum: qui nunc peregrinus, veluti in 12. tabulis. *Aduerſus hoſtem aeterna auctoritas eſto.*

II. *Quod poſtliminii ius etiam eſſet inter foederatos, ſi ex iis aliquis apud* nu. 2. 3.
nos ſeruiiſſet, et domum rediiſſet. Sic ſane cenſet Aelivs *L. 7. D. de capt. et poſtlim.* ſed diſſentit Cicero *de orat. l. 1.*

Grotius diſtinguit foedera, an tantum veluti inducias contineant, qualia ſaepe ſuperiore ſaeculo intercedebant inter imperatorem et Turcas, an perfectam pacem intendant, ita vt gens cum gente tuto negotiari poſſit, quale foedus iam eſt inter imperatorem et Turcas.

Priore caſu locum habet *ius poſtliminii*, quia qui ſine fide publica (*paſſeport*) ad gentem illam proficiſcitur, in captiuitatem redigi ſolet. Poſteriore ceſſat, quia ipſum ceſſat ius capiendi. Et iam intelligimus *L. 7. §. 2. D. de capt. et poſtlim.*

§. 19.

Sed quaeritur, *an haec iura* poſtrema §. recenſita *etiamnum recepta ſunt?* Reſp. diſtinguendum eſſe, quali cum gente nobis res ſit.

Inter gentes humaniores tempore pacis ceſſat captiuitas: quod et Mahomedani hodie obſeruare ſolent. Ergo nec opus eſt iure poſtliminii.

At barbarae nationes aduerſus peregrinos, etiam non hoſtes, omnia ſibi indulgent. Ergo et ſaepe in pace ius hoſpitalitatis violant, et peregrinos detrudunt in ſeruitutem. Quare his caſibus merito ſeruatur *ius poſtliminii*. Vtilis haec doctrina Belgis, qui ſaepe et pacis tempore ab Algirienſibus, Tunetanis, Tripolitanis, Indis et aliis Barbaris patiuntur iniuriam.

CAPVT X.

MONITA DE HIS, QVAE FIVNT IN BELLO INIVSTO.

§. 1.

num. 1. **Q**Vid hoſti in hoſtem liceat hactenus per partes oſtendimus. Sed quum Grotius eam imbiberit ſententiam, quod haec omnia permiſſa ſint iure tantum externo, non interno: haec paullo adcuratius iam explicare, et exceptiones ac temperamenta quaedam commendare conatur iuris tam rigidi. Ergo hoc capite.

1. Exponit, *quid pudor vetet vetet vel permittat in bello?* §. 1. 2.
2. *Quid in bello iniuſto fieri poſſit vel non poſſit?* §. 3. fin.
3. De reliquis iuribus temperamenta quaedam commendat capitibus ſequentibus.

nu. 2. 3. Aliud *leges*, aliud *pudor* prohibet. *Leges* quod prohibent, illud dicitur *iniuſtum*: *pudor* quod prohibet, *inhoneſtum* vel *indecorum* adpellatur. Si quis contra ſanctionem legis facit, is punitur; qui contra pudorem, non punitur, ſed improbus habetur. Leges enim improbos, pudor tantum viros bonos coercet. Poteſt id illuſtrari exemplo pactorum, fideicommiſſorum, quae ius ciuile permittebat violari, at non pudor et honeſtas.

Et hinc eſt quod Seneca *lib. I. de ira c. 7.* diſtinguat inter viros ad legem bonos, et vere bonos, inter ius ad officium, inter ea quae virtus exigit, et quae publicae exigunt tabulae. Priore ad iuſtitiam, poſteriora ad pudorem et honeſtatem pertinent.

§. 2.

num. 1. Iam haec applicat bello, et demonſtrat, hanc diſtinctionem etiam in bello obtinere. Nimirum ius ſtrictum et leges permittunt omnia in infinitum aduerſus hoſtes: non autem idem permittit pudor et honeſtas. Id variis teſtimoniis demonſtrat Grotius veluti Senatus Romani in cauſſa Marcelli. Hic Syracuſas deſtruxerat. Syracuſani de crudelitate eius conquerebantur. Senatus rem putabat cognitione dignam. Marcellus ſe iure belli defendebat. Non autem eam exceptionem admittebat ſenatus; nec putabat tantum inquirendum, quid iure belli liceret, ſed quid victi pati meriti. Alia addit teſtimonia Ariſtotelis, et Thucydidis, quae eodem fere redeunt.

num. 2. Sed et ad ICtos prouocat; qui ideo captiuitatem bellicam modo ius vocant, modo iniuriam, *L. 19. pr. D. de capt. et poſtl.* Eodem modo loquuntur Liuius, Dio Chryſoſtomus, Lactantius. Quaeritur ergo, quid de hac doctrina ſentiendum? Reſp. negamus nos, ius belli tantum eſſe externum, non internum. Et iam ſupra oſtendimus, haec ſi vera eſſent, tunc neminem ſalua iuſtitia bello interfuturum. Immo ne ſalua quidem conſcientia quemquam tunc bella geſturum, quum tamen et ius naturae bella confirmet, et ipſe Deus tamquam ſummus Iudaeorum imperans bella geſſerit.

Sed tamen vera eſt altera Grotii diſtinctio. *Nec negari poteſt, aliud prohibere leges, aliud pudorem, etiam in bello.* Sic, e. g. *leges* permittunt, vt victos ſpoliemus, vt eos vita iuribuſque priuemus: ſed *pudor* tamen vetat ſaeuire in eos, qui arma nec geſſerunt aduerſus nos, nec gerent vmquam,

e. g.

e. g. feminas, infantes. *Pudor* vetat ſine neceſſitate obtruncare ciues victos, incendere vrbes et aedificia, vaſtare terras, victos omnes in ſeruitutem abripere. Et hinc veteres gentes, quae ſibi haec omnia in victos permiſerunt, non quidem iniuſti fuerunt, ſed tamen aduerſus pudorem et honeſtatem peccarunt.

§. 3.

Iam ad *bellum iniuſtum*, vbi quaeritur, *quae hoſti in hoſtem liceant in bello iniuſto?*

Reſpondemus cum Grotio nihil. Sed ante omnia hic videndum, quid ſit *bellum iniuſtum?* Bellum dicitur *iniuſtum* vel ratione cauſſae, quia nulla adeſt cauſſa ad bellum ſufficiens, ſed bellum tantum geritur ex ambitione, libidine: vel ratione perſonarum, quia qui gerunt, non gaudent iure gerendi bellum, e. g. ſubditi, vel ratione modi, quia ita geritur, vt non ſatis humanitatis rationem habeant victores, vel ratione ſollemnitatum, quia non eſt indictum. Nos hic *bellum iniuſtum* accipimus in duabus prioribus ſignificationibus. Nam quod ad tertiam attinet, victor, qui paullo durius conſulit in victos, non contra iuſtitiam, ſed contra honeſtatem peccat. Et poſtrema iniuſtitia plane tantum ex decoro eſt, non ex iuſto.

At qui bellum gerunt ſine cauſſa, vel quum ſint perſonae, quae iure belli non gaudeant, de iis obſeruanda regula: iis nihil in hoſtes licere. Vbi enim ceſſat cauſſa, ibi et effectus ceſſat. Atqui hic ceſſat cauſſa, bellum, (id nomen enim non meretur huiusmodi concertatio,) ergo et belli effectus ceſſant.

§. 4.

Iam videbimus conſectaria ex hoc principio fluentia, quorum 1. eſt, quod *ad reſtitutionem omnium obligentur tam iniuſti bellatores*. Ratio in promtu eſt. Vbicumque quis extra bellum alterum laedit et damno adficit, ibi committitur delictum. Hic vero vbi *iuſſu* bellum non geritur, aliquis extra bellum alterum laedit, et damno afficit, ergo delinquit. At ex delicto omnis obligatio et ad poenam et reſtitutionem naſcitur, ergo et ex hoc.

Quomodo tenentur autem? Ratione perſonarum omnes duces aeque ac milites, illi, quatenus iuſſerunt: hi ex ipſo damno dato, et quidem, ſi actus ſit diuiduus ſinguli pro rata, ſi indiuiduus in ſolidum, quod ex natura damni dati fluit.

§. 5.

Reſtitutio vero *damni, quum vel aeſtimatione praeſtita fieri poſſit, vel ipſa* *num.* 1.
re reddita in ſpecie; quaeritur, *an praeciſe poſterior requiratur, ſi res bello iniuſto captae vel corruptae?* Adfirmat Grotius, modo culpa adſit. Caſum enim nemo praeſtat, de dolo nemo dubitat. Id fluit 1. ex natura damni iniuria dati, vnde et culpam leuiſſimam vindicat lex Aquillia. 2. Quia id gentes inter ſe ſeruant, inter quas plerumque reſtitutio exigitur eorum, quae bello iniuſto abrepta. Idque exemplo Samnitium probat Grotius.

3. Id illuſtratur exemplo contractus, vbi inaequalitas eſt; quae ſi enormis *num.* 2.
ſit, datur remedium ex *l.* 2. *C. de reſc. vendit.* et contractus reſcinditur. Si id in contractu obtinet ex aequitate: quanto magis in bello iniuſto, id eſt in delicto, vt alter alteri reſarciat damnum, culpa ſua tam iniuſte datum?

Obiicitur, gentem, dum cum altera bellum iniuſtum ſuſcipit et ei illatum propulſat, videri donaſſe res bello captas. Sed abſurda ſane obiectio. Sic donatio enim haec vel expreſſa eſt, vel tacita, vel praeſumta. Non expreſſa, quia numquam hoſtis hoſti declarat, ſe ipſi, quae capturus ſit, donare; nec taci-

Digitized by Google

tacita, quia ſigna nulla adſunt, ex quibus colligatur huius modi donatio. Nam hoſtis potius hoſti praedam agenti reſiſtit, eamque recuperare ſtudet. Non denique praeſumta: quia donatio numquam praeſumitur. Nemo praeſumitur ſuum iactare, inquit lex etiam ciuilis.

§. 6.

num. 1. Sed difficilior eſt quaeſtio, *an et is teneatur, qui praedam non ipſe hoſti ſurripuit, ſed detinet tamen?* Reſp. aut quaeritur an teneatur ad reſtitutionem ex delicto, an ex alio fundamento? Non tenetur ex delicto, quia ipſe nec bellum geſſit, nec damnum dedit, ſed rem ab alio iuſto forte titulo adquiſiuit. Sed ex alio tamen fundamento tenetur. Et ex quo vero? Quia poſſidet rem alienam: Qui praedam hoſti bello iniuſto extorſit, non factus eſt dominus, per §. 2. Ergo et dominium in alium nullo titulo transferre potuit. Si dominium non translatum eſt, poſſidens vero domino vindicanti tenetur ad reſtitutionem.

num. 2. Ex quo conſequitur, vt eodem iure vtatur hic poſſeſſor reſtituens, quo vtitur is a quo res euincitur. 1. Quemadmodum enim hic vindicanti tenetur rem reſtituere cum fructibus exſtantibus, ſed non cum perceptis, ita et hic qui praedam poſſidet, modo in bona fide ſit. 2. Quemadmodum poſſeſſor, a quo res euincitur, iure ſuo impenſas in rem euictam factas exigit, ita et poſſeſſor praedae. 3. Quemadmodum qui rem alienam bona fide poſſedit, plane non tenetur, ſi ea vel caſu apud ſe perierit, vel ſi ſine dolo malo alienata ſit, in tantum dumtaxat, in quantum factus eſt locupletior. Ita idem obtinebit in eo, qui praedam iuſto titulo adquiſiuit, et bona fide.

CAPVT XI.

TEMPERAMENTVM CIRCA IVS INTERFICIENDI IN BELLO IVSTO.

§. 1.

num. 1. 2. HActenus de *bello iniuſto*: iam *de iuſto*, de quo docet
1. *Non omnia licere ſecundum iuſtitiam internam*. §. 1.
2. *Quinam occidi poſſint?* §. 2.
3. *Quibus honeſtas parcere iubeat?* §. 3. ſin.

I. *Non omnia etiam in bello iuſto licere* vigoribus, variis veterum teſtimoniis probat auctor. Nos argumenta quaerimus: 1. Quia res publica tota conſideratur quidem tamquam vna perſona, ſed illa conſideratio eſt fictio. Non autem poſſumus occidere, quos nobis fingimus hoſtes, quum non ſint, vt infantes, feminas, cet. 2. Quia quod iudicia ſunt in ciuitate, id bellum eſt in ſtatu naturali. Quemadmodum ergo in illa iudex modum puniendo excedens peccat: ita et in hac victor, ſi modum excedet ſaeuiendo. 3. Quia non ſemper vincit, cui cauſſa eſt iuſtiſſima. Ergo vinci eſt infortunium, ob infortunium poenas dare nemo debet.

§. 2.

II. *Quis occidi poteſt ſalua conſcientia?* Reſp. Grotius, is, qui deliquit. Sed id nihili. Nititur enim falſa hypotheſi, quam ſuperiore libro deſtruximus, quod bellum in poenam geri poſſit.

Nos

Nos potius ita ratiocinamur. Bellum geritur vel defenſionis vel iuris ſui repetendi cauſſa. Quicumque ergo nobis periculum intentat, vel vi prohiber nos, quo minus noſtra repetere poſſimus, is occidi poteſt iure defenſionis. Inde ſequitur, vt occidi poſſint.

1. Milites et duces hoſtium, quamdiu aduerſus nos pugnant, non ſi deditionem fecerunt.

2. Qui hoſtium exercitus, claſſes, caſtra ſequuntur, quamuis non ſint milites, vt miniſtri eccleſiae, medici, chirurgi, tympanotribae, tubicines, calones. Hos enim diſtinguere a militibus inter praeliandum vix poſſumus. Si tamen agnoſcuntur, ſeruandi ſunt.

§. 3.

III. Vidimus *qui occidi poſſint*, iam *qui non poſſint?* Grotius eximit I. *eos, qui coacti ſequuntur*. 1. Quia hi nihil peccent, adeoque ob ſolum infortunium puniri nequeant. Tales ſunt ab hoſtibus noſtris oppreſſi. Sic Romani obſidebant Athenas, quum Athenienſes eſſent Romanis amiciſſimi. Tenebantur autem a Mithridate, hoſte Romanorum. An non iniuriam feciſſent Athenienſibus, ſi eos occidiſſent?

2. Quia ſub aliena poteſtate ſunt, non agunt ſuo arbitrio, ſed iuſſu et coactione domini, ſaepe inuiti. Qui vero non ſuo arbitrio aliquid agit, non eſt auctor actionis, ergo nec poteſt poena affici. Id quod *hoc n.* 2. multis exemplis et teſtimoniis probat Grotius. num. 2.

Sed in eo cum Grotio facimus quidem, quod his hominibus, qui inuiti hoſtem ſequuntur, parcendum ſit, ſi id fieri poſſit commode. Sed Grotii rationes non ſufficiunt, quia ſemper bellum ſibi tamquam poenam concipit.

Nos dicimus. Qui nos occidere vult, eum anteuertere poſſumus, ſiue delictum in eo ſit, ſiue non, e. g. ſi aggreſſor meus ſit furioſus. Ergo hoſtes occidere poſſum, ſiue inuito ſiue ſponte me occidere tentent, et exercitum hoſtilem ſequantur. Si autem conſtet eos inuitos id agere, parcere poſſum, ſi iam victoriam reportaui, non in ipſo praelio.

§. 4.

Hinc facile patet nullius hic momenti eſſe tractatum huius prolixiſſimae §. de variis delinquendi modis. *Alia*, inquit, *committuntur ab inuitis, tunc non delictum eſt, ſed infortunium; alia a volentibus et ſcientibus, et tunc dicitur iniuria vel delictum, maleficium*, cet. *In aliis voluntas eſt mixta et auctor actionis, nec ſciens et volens, nec plane ignorans dici poteſt*. Et id Ariſtoteles vocat ἁμάρτημα, peccatum. Id prolixo loco ex Ariſtotele illuſtrat Grotius. Nos tantum exempla quaedam ex eo et interpretibus eiuſdem adiiciemus: Si quis fame vrgetur, vt aliquid ſurripiat eſculentum, tunc id fit ab inuito, ſine propoſito peccandi, quamuis ſciat, ſe ſurripere rem alienam. Ergo eſt actio mixta. Si quis oſtium aperit, et patrem pene adſtantem laedit, actio eſt inuita; quia nec ſciuit, nec voluit, adeoque infortunium. Si quis furtum deliberato animo facit, eſt verum delictum. num. 1. nu. 2. 3. 4. 5.

Hanc differentiam etiam agnoſcunt leges noſtrae. *L. de poen. Delinquitur aut propoſito* (en delictum, vt latrones qui factionem habent,) *aut impetu*,) per actionem mixtam, e. g. per ebrietatem:) *aut caſu*, per infortunium, e. g. ſi telum venandi cauſſa emiſſum feriat hominem. num. 6.

Quae caſu fiunt non ſunt delicta, quae impetu leuiora, quae propoſito grauiſſima.

Diximus, quae impetu *leuiora* eſſe. Rationes ſunt 1. quia hic non eſt conſilium, ſed culpa. 2. Quia ea delicta quodammodo excuſat neceſſitas, cui natura huma- num. 7.

na non ſemper reſiſtere poteſt. Id quod variis teſtimoniis illuſtrat Grotius.
num. 8. Haec omnia recte, ſed quid ad rem? Inde ergo iam concludit Grotius, *occidere licere eos, qui ſponte arma corripiunt, non eos qui inuiti*. Hinc laudat Themiſtium, qui ducem expendere iubet, quid diſtent *iniuria, culpa et infortunium*. Hinc laudat Titum imperatorem, qui victis Iudaeis in criminis duces animaduertit re ipſa, in multitudinem verbis tantum. Hinc denique laudat Val. Flacci teſtimonium, vbi victor ipſe obſeruaſſe diſcrimen fingitur.

Haec omnia probanda, excepta vna hypotheſi, quod victor poenas ſumat a victis.

§. 5.

Parcendum II. *multitudini*, 1. quia ſaepe inuita bellum ſequitur. 2. Quia illa raro diiudicare poteſt belli iuſtitiam vel iniuſtitiam, ſed ea in re imperantis iudicium ſequitur.

Ita Grotius denuo ex hypotheſi. Nos diſtinguimus, an multitudo illa aduerſus nos pugnet, an non. Si prius, occidi poſſunt, non quia peccant, ſed quia nobis ius eſt defenſionis. Si non pugnant, ſed victoriam reportauimus, tunc parcendum iis dicimus, 1. quia infortunium miſeratione dignum, 2. quia iam nobis nullum ius defendendi, vbi nemo oppugnat, 3. quia et victor contra vtilitatem propriam ageret, ſi multitudinem victam occideret. Quis erit tunc, cui victor imperet?

§. 6.

nu. 1. 2. 3. *Parcendum* III. *iis, quibus probabilis fuit arma arripiendi cauſſa*. Nam 1. difficile eſt diiudicare, vter hoſtium iuſta cauſſa vtatur? 2. Numquam principi deeſt color, quo cauſſam ſuam incruſtet. 3. Errantes non merentur poenam. Hic denuo vberrima ſeges teſtimoniorum veterum, ſed quae nil probant, ſed illuſtrant.

Non rem ipſam probamus, quia errare humanum eſt, ſed rationes, quibus Grotius vtitur, non omnes admittimus, quia ius occidendi hoſtem non ex delicto eius eſt, ſed ex iure me defendendi.

§. 7.

Parcendum ſaepe IIII *ipſis nocentibus ex humanitate, modeſtia, magnitudine animi*. 1. Virtutes enim hae in victore maxime laudantur. 2. Pulcrum eſt ſe ipſum vincere. 3. Quia ſemper cogitandum, quam lubrico ſolio inſiſtat fortuna, et quam facile eadem nobis contingere poſſint. Nota ſunt hanc in rem exempla Adonibeſek, Craeſi, et aliorum.

Ex occaſione merito inuehitur in Romanos, qui captiuos reges belliqne duces occidere ſolebant, poſtquam eos duxerant in triumpho. Iſte mos nec moraliter nec politice bonus. Non moraliter, quia repugnat clementiae, humanitati, non politicae, quia intereſt omnium ciuitatum, imperantes etiam hoſtes ſacroſanctos haberi, et tam contumelioſe non tractari, vt taceamus, eius modi morem hoſtes abſterrere a deditione, Quis enim rex tam ignauus eſſet, vt non ad extremum halitum mallet pugnare, quam a carnifice mactari?

num. 4. Inde ergo recte colligit Grotius, *laudandam* etiam *in victorem clementiam*. Pertinet huc inſignis Ciceronis oratio pro M. Marcello, vbi eleganter docet, Caeſarem hoſtibus parcendo maiorem conſequutum gloriam, quam tot victoriis; et Xenophontis Cyropoedia, vbi docet, Cyrum tot Aſiae prouincias non tam victoriis, quam clementia occupaſſe.

§. 8.

Danda V. *opera, ne innoxii homines occidantur caſu*. Hinc 1. inculcami-

militibus, vt inermibus parcant. Caeſaris vox nota: *Miles parce ciuibus*. 1. Non temere et praeter neceſſitatem iis vtendum mediis, e quibus innoxiis et nocentibus eadem immineat pernicies, e. g. veneno inficiendo fontes, cet. 2. Diſciplina militaris ſtricte obſeruanda, ne impune milites caedes, latrocinia, furta committere poſſint.

§. 9.

Iam vt ad ſpecialia perueniamus, *parcendum erit* VI. *pueris et infantibus*, num. 1.
1. quia iſti infra iram ſunt, quia Deus ipſe in bellis iis parcere iuſſit, *Deut.* 20. 14.

2. Obiici huic rationi poſſet *Num.* 31. vbi ne infantibus quidem parci vult Deus. Sed reſp. Deus ſupremus arbiter vitae noſtrae eſt, adeoque non eſt quaeſtio, quid ipſe poſſit, ſed quid hominibus permiſerit. Gentes illas idololatricas internecioni deſtinauerat.

3. Quia ipſe Deus miſertus infantum. *Ionae* 4, 2.

4. Quod ius in hoſtes, vt diximus, deſcendit ex iure defenſionis, defen- num. 2.
ſio ex offenſione imminente. Iam vero pueri et infantes nec volunt nec poſſunt nos offendere. Elegans dictum Camilli apud LIV. quum ludi magiſter pueros Faliſcorum in caſtra eduxiſſet: *Non aduerſus eam aetatem*, cet.

VII. *Parcendum etiam feminis*, ob eaſdem rationes, 1. quia minus gene- nu. 3. 4.
roſum, cum imbelli ſexu bellum gerere, 2. quia ipſe Deus *Deut.* 20, 14. iis parcere iuſſit, 3. quia ordinario non arma aduerſus nos gerunt.

Et hinc omnino ceſſat haec regula, ſi ipſae virilia officia vſurpent, et armis ſe tueantur, veluti Amazones, et vt ſaepe feminae faciunt in vrbibus obſeſſis. Tamen et hoc caſu, quia de ſalute ſua ſollicitae id agunt, parcendum iis eſt, parta victoria, quamuis aegre ferre non debeant ſi inter praeliandum occidantur.

§. 10.

Parcendum VIII. *et iis*, *quorum genus vitae ab armis abhorret*. Quum num. 1.
enim defenſio ceſſet, vbi offenſio non metuitur, quis ferret ſaeuitiam in eos, qui de armis capiendis numquam cogitarunt. Tales ſunt,

1. Qui ſacra obeunt a quorum ſanguine et feroces gentes abſtinere conſueuerunt, veluti Philiſſaei. 1. *Sam.* 10, 5. Cretenſes, PLVTARCH. in *quaeſt. graec.*

2. Viri litterati.

3. Monachi, et poenitentes. Hi omnes enim abhorrent ab armis, nec ea num. 2.
hoſtibus obuertere ſolent ordinario.

Dico *ordinario*: Nam ſi et ea in re leges et conſuetudines ordinis ſui violent, inter praeliandum iure occiduntur. Non ignota ſunt exempla epiſcoporum et cardinalium, qui ordines duxerunt in bello, de quibus ſingularis exſtat, et perelegans tractatus CASP. ZIEGLERI, ſub titulo *Clericus Miles*, item *Clericus Percuſſor*.

§. 11.

Parcendum porro VIIII. *agricolis*. 1. Quia hi ob genus vitae innoxium et ſimplicitatem raro diſtinguere poſſunt iuſtitiam vel iniuſtitiam belli. 2. Quia intereſt rei publicae ne agri inculti maneant et ſilueſcant, id quod contingere oporteret, ſi occiderentur a victoribus.

Et hinc plerumque honeſtiores gentes in bellis proponere ſolent edicta, quibus ruſticos fugientes domum reuocant promiſſa ſecuritate, additiſque minis de incendendis eorum pagis, niſi reuertantur.

Sed et hic tamen eadem locum inuenit exceptio, ſi armati aduerſus nos

 pro-

Digitized by Google

procedant, tunc enim in praelio ſalua conſcientia occidi poſſunt. Poſt victoriam iis parcendum.

§. 12.

Idem dicendum X. de mercatoribus. Ii duplices ſunt, vel enim caſtra ſequuntur, qui vocantur *marquetainers*. Iſti ſi inter praelium occidantur, id ſibi imputare debent, maxime quum plerumque ſint milites, vel ſaltem ab iis tam accurate diſcerni nequeant, vel vitam ſtabilem in vrbibus et emporiis agant. His parcendum, 1. quia ab armis alieni, 2. quia aliis magis expoſiti forent militum iniuriis ob diuitias, quas poſſidere ſolent, 3. quia intereſt rei publicae vt commercia non peſſumdentur, quo ſemel facto non facile ad priſtinum florem redeunt.

§. 13.

nu. 1. 2. 3. Haſtenus actum de illis, qui non nocuerunt: iam vero pergimus ad *eos, qui arma geſſerunt*, inter quos praecipui ſunt *captiui*. Quaeritur itaque, *an eos occidere poſſimus ſalua honeſtate?* Dicimus *ſalua honeſtate*. Nam quid ius ſtrictum permittat, ſupra vidimus.

Et primo quidem obſeruat Grotius, *omnes gentes honeſtiores abſtinuiſſe ab occidendis captiuis*. Inter Graecos eminent exempla Pyrrhi et Alexandri M. qui ſe negabant bellum cum captiuis gerere; Ageſilai, qui captiuos, non tamquam ſontes puniendos, ſed tamquam homines cuſtodiendos dicebat.

De Romanis exſtant exempla innumera. Et laudat Tacitus duces Veſpaſiani, qui vltra aciem non ſaeuiebant.

De Ebraeis notabilis eſt quaeſtio Eliſaei prophetae, 2. *Reg.* 2. *an tu, quos captiuos gladio tuo et arcu tuo abduceres, interimeres?* Talis eſt poene omnium gentium humaniorum perſuaſio.

§. 14.

Inde ergo ſequitur, 1. *vt recipi debeant, qui ſe dedere cupiunt*, 1. quia ſic finem ſuum ſine ſanguine adſequitur victor, 2. quia poenitentia et in hoſte veniam meretur, 3. quia ſic ceſſat offenſio, ergo et defenſio, quia hanc regulam gentes moratiores omnes probarunt.

num. 2. Quaeritur, *an idem in expugnatione vrbium obſeruandum?* Pleraeque gentes olim diſtinguebant, an deditio ſtatim fiat, priuſquam aries muros pulſaret, an poſtea. Priore caſu deditis parcebant, non item poſteriore.

Sed hodie diſtingui ſolet, an vrbs inſultu capiatur, an nondum factus inſultus. Nam hoc caſu deditio admittitur, ſed quo diutius ſe oppoſuerunt, eo duriores accipiunt conditiones, ſalua tamen deditis vita et libertate. Sin inſultus iam factus et expugnata vrbs, tunc non amplius de deditione cogitandum, ſed victoris eſt, leges dicere victis.

Enimuero et hic humanitas et honeſtas iubet abſtinere manus a victis, quibus ipſa fortuna ſat poenarum irrogat.

§. 15.

Quaeritur, *an occidi poſſint, qui ſe ſine conditione dediderunt?* Iure ſtricto eos occidi poſſe, ſupra dixerat Grotius, quia vita illis non promiſſa.

Sed aequius eſt, id negari. Nam qui deditos recipiunt, tacite iis vitam promittunt, adeoque ſi occidantur, id non ſolum honeſtati repugnat, ceu fatetur Grotius, quia vita illis non promiſſa, ſed et iuri. Quis enim eo fine ſe dederet, vt penes victorem velit eſſe arbitrium, velitne ſe mactare, an viuum ſeruare? Quis non potius pugnans moreretur? Si vero is finis non eſt ſe dedentium, ſed vt conſeruentur, ſane victor dum deditos recipit, in hunc finem videtur tacite conſenſiſſe.

§. 16.

§. 16.

Solent hic nonnulli, qui de iure belli ſcripſerunt, exceptiones quaſdam addere, quarum num. 1. 2.

1. Eſt, *ſi ius talionis vel vltionis id exigat*: e. g. *hoſtes deditios noſtros occiderunt, ergo et nos poſſumus*. Reſp. 1. non hic quaeri quid fiat, nec quid iure ſtrictiſſimo fieri poſſit, ſed quid honeſtas permittat. 2. Ius talionis locum tantum habere inter eaſdem perſonas. 3. Idem pertinere tantum ad delicta, de quibus in bello non eſt quaeſtio.

2. Excipiunt caſum, *ſi ex hac ſeueritate ingens vtilitas ſperetur*, veluti *ſi hoſtes terrore afficiuntur, vt eo facilius a noſtris manus abſtineant*. num. 3.

Sed reſp. 1. non omne, quod vtile, honeſtum eſt. Vtilitas ius non tribuit occidendi, alias et latro excuſari poſſet. 2. Iſte terror hanc vtilitatem certe non promittit, ſed hoſtes ſaepe eo obſtinatiores facit.

3. Excipiunt, *qui obſtinatius in partes ſuas ferebantur*. Sed id quoque falſum, 1. quia cauſſae belli plerumque ſunt dubiae, 2. quia ignoſcendum naturali amori in patriam et principem vel rem publicam, 3. quia fides laudem potius meretur, quam ſupplicium. num. 4.

4. *Si clades magna anteceſſerit; tunc enim dolorem excuſare vltionem*. Reſp. qui iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam. An iraſcemur hoſti, quod nobis cladem intulerit? An ideo ſaeviemus in captiuos, quia nos paullo ante ſuccubuimus? Siccine illi poenas dabunt ignauiae noſtrae, vel ſaltim infortunii. num. 5.

§. 17.

Illuſtrat Grotius exemplo *delictorum*. Si multitudo delinquentium eſt nimia, parci illi ſolet. Et hinc ſi e. g. totae legiones peccarint, e. g. ſeditionem moliendo, decimus et viceſimus quiſque ſorte duci ſolet ad ſupplicium. Si id in delictis fit, quanto magis in bello, vbi captiui nullius delicti rei ſunt? An non ipſa multitudo iis eſſet praeſidio.

§. 18.

Grauior eſt quaeſtio *de obſidibus, an ii occidi poſſint?* Obſides ſunt, qui veluti pignori dati ſunt in ſecuritatem pactorum. num. 1.

Iam veteres, ſi hoſtis pacta violaſſet, obſides occidebant. Id vero fieri iure poſſe recte negat Grotius.

1. Quia nemini eſt ius in vitam ſuam, adeoque et nemo ſe ea lege poteſt pignori dare, vt occidendi facultatem det hoſti.

2. Quia nemo poteſt ſupplicio adfici, niſi ob delictum proprium, quale hic nullum eſt.

3. Quia obſides plerumque inuiti dantur. num. 2. 3.

Obiiciunt cum Menochio, valere tamen huius modi conuentionem, ſi moribus confirmetur. Reſp. Mores rem in ſe iniuſtam iuſtam facere nequeunt, ſed tantum impunitatem tribuere; de qua iam non agitur.

§. 19

Denique concludit Grotius, Chriſtianos decere ab omni inutili ſanguinis humani effuſione abhorrere. Et recte quidem, quia 1. ipſi Deo ſanguis humanus tam pretioſus eſt, 2. quia vita ſemel erepta reſtitui nequit, 3. quia caritas Chriſtianorum veluti propria eſſe debet. Caritas autem non ſaeuit, non iraſcitur, non occidit, maxime ſine ratione.

Digitized by Google

CAPVT XII.

TEMPERAMENTVM CIRCA VASTATIONEM ET SIMILIA.

§. 1.

num. 1. VAſtatio veluti proprium belli effectum eſt.

Vaſtantur vrbes, agri, prouinciae. Quaeritur *an iuſte?* Grotius oſtendit non niſi tres eſſe cauſſas, ob quas excuſari poſſit rerum alienarum corruptio.

1. Neceſſitas, ipſo iure naturae conceſſa; e. g. ſi gladium adgreſſoris quis frangat, vel in amnem proiiciat.

2. Debitum aliquod antecedens, in quod poſſet res perdita imputari, e. g. in repreſſaliis.

3. Delictum, ob quod poena infligitur. Sed hic tamen proportionem aliquam inter delictum et poenam obſeruandam putat Grotius, quemadmodum in caſu reſtitutionem deberi exiſtimat. Neutrum recte, quia vbi delictum non eſt, reſtitutio ceſſat, et proportio inter poenam et delictum locum tantum habet inter perſonas diuerſas.

Hae ſunt cauſſae iuſtificae, ob quas res aliorum corrumpi poſſunt: ſequitur cauſſa impulſiua. Vbi regula: *Non debet quis ad id extremum prouolare, niſi vtilitas quaedam ſuadeat.* Talis eſt

1. Si videamus ea ratione bellum citius finitum iri.

2. Si res hoſti ſubtrahamus, quibus nos impugnare poſſet.

3. Si res ſeruari melioribus vſibus non poſſint, ſine periculo quod hoſtis eas occupaturus ſit.

Ergo non ferenda *vaſtatio* ex ſolo odio, crudelitate, et ſine omni ratione ſuſcepta.

§. 2.

num. 1. Ex eo ergo deciditur quaeſtio, *quando abſtinendum ſit a vaſtatione*, de qua §. 2-7. Reſpondet Grotius, *excipiendos quoſdam caſus et quaſdam res.* Videbimus prius de *caſibus*.

Primus eſt, *ſi res nobis fructuoſa ſit, nec in hoſtis poteſtate.* Hinc abſtinere Deus iubet 1. ab arboribus frugiferis, agris frugiferis. Nam 1. iis hoſtis non fit fortior, 2. ita impugnamus poſteritatem, immo et 3. nos ipſos, ſi hoſtili terra potituri ſumus.

num. 2. Eadem eſt ratio 2. animalium quorum in bello nullus vſus, 3. aedificiorum, 4. eſculentorum et potulentorum. Cui bono enim cum his bellum geramus?

Sed tamen haec omnia tam crude non accipienda. Aut bellum gerimus, aut reportauimus victoriam. Si prius, tunc ſi videamus hoſtem arboribus, agris, animalibus frui, et inde victum et commeatum habere, vel aedificiis eum vti ad munitiones, quis neget ea exſcindi poſſe? Sane ne quidem tempore pacis obligor ad id, quod mihi nocet et alteri prodeſt, quanto minus in bello?

num. 3. 4. At ſi de victoria ſit quaeſtio, tunc facile largior, iniuſtiſſimam eſſe rerum hoſtilium deuaſtationem, 1. quia tunc nulla cogit neceſſitas, 2. nulla vtilitas ſuadet, 3. immo in nos ipſos tunc ſaeuimus, qui fructum iam ex rebus illis capere poſſemus poſt victoriam.

Obiiciunt hic denuo bella cum Cananaeis geſta, *Ioſ.* 6. 2. *Reg.* 3. 19. vbi Deus ipſas corrumpi iuſſit. Sed quod ex ſupremo Dei in res omnes domi-

mi-

Digitized by Google

minio fluit, id ad homines non poſſe adplicari, iam antecedente capite diximus.

§. 3.

Abſtinendum, 2. *ſi ſpes ſit celeris victoriae*. Tunc enim vt dixi res non alienas, ſed ſuas futuras perderet victor. Addantur elegantia dicta Alexandri et Croeſi. num. 1.

Sed hoc monito non admodum opus eſt, cum propria vtilitas facile vnumquemque permoueat, vt res hoſtium ſuperatorum non corrumpat, ſed abripiat.

§. 4.

Tertia Grotii exceptio eſt, 3. *ſi res aliunde habeat, quo ſe ſuſtentet, e. g. ſi mare vel fines alii pateant*. Nam

1. Tunc fruſtranea eſſet vaſtatio, qua hoſtis ad famem non adigitur.

2. Maiorem fructum capere poſſumus, ſi agros tutos praeſtemus, iiſque imponamus certum tributum. Quod in vltimis bellis fere vbique obſeruatum eſt.

3. Ita moribus aliarum gentium receptum, vt apud Indos, Perſas, Graecos; et hodie Europaeos humaniores tantum non omnes. Ex quo conſenſu Gentium Grotius quidem ſuo more ius gentium arguit: ſed nihil ille conſenſus probat, niſi morem hunc pluribus gentibus placuiſſe. nu. 2. 3. 4.

Melius *n.* 4. a minore ad maius concludit, ſi gentes profanae religioni deditae tam humanae fuerunt, multo magis id decere Chriſtianos.

§. 5.

Abſtinendum a vaſtatione, 4. *ſi res ad bellum fouendum nullius ſit vſus, tales ſtatuae, imagines, horti, aedificia elegantiora*. Ita enim nec debiliorem hoſtem reddimus, nec nos fortiores.

Meretur hic conferri Rhodiorum oratio, et quantam inuidiam id ſuperiore bello conflauit Gallis, quod Sabaudiae Ducis hortos et palatia voluptatis cauſſa aedificata ſine ratione corruperint.

§. 6.

Hactenus de *caſibus*: iam de *rebus*, *quas vaſtationi exemtas eſſe decet*; quales ſunt, *ſacris vſibus deſtinatae*.

Sunt qui id negant. Aiunt enim falſum et ſuperſtitioſum eſſe, quod quae iura afferunt, res has eſſe nullius, diuini iuris, ſacras: reuera enim eſſe vel publicas vel vniuerſitatis, a quibus nulla ratio nos iubeat abſtinere.

Sed hic pro rebus iſtis militat, 1. quod ſint innoxiae, 2. quod earum deuaſtatio cum ſcandalo coniuncta, 3. quod videtur ea contumelia in cultum ipſum redundare.

Accedit conſenſus gentium, tam gentili ſuperſtitioni addictarum, Graecorum, Romanorum, Gallorum, quam Chriſtianorum, inprimis Francorum: ex quibus ſaltim id fluit, humanitatem hanc ſemper placuiſſe gentibus honeſtioribus.

Enimuero diſtinguendum tamen, 1. an res vere ſacris vſibus deſtinatae nec ne. Sic enim innumeri theſauri quos conuaſant Pontificii non ſunt res ſacra. 2. An pertineant res ad eccleſiam, an, quod fit, priuati eas ibi depoſuerint? 3. Sitne hoſtis eorumdem ſacrorum ac nos, nec ne? Hinc Franci Saxonum profana delubra, ſtatuas, ſimulacra violarunt. Et notum eſt Chriſtiani Ducis Brunſuicenſis ſcomma, qui in bello tricennali capta Paderborna, quum duodecim ſtatuas argenteas apoſtolorum reperiſſet, eas conflari et pecuniam inde fieri iuſſit, addita ratione, apoſtolis non deliteſcendum eſſe Paderbornae, ſed eundum in mundum vniuerſum. (*)

§. 7.

(*) Diu abſtinuerat Auctor a Pontificiis; ecce nunc in ſcenam redeunt theſauros

§. 7.

num. 1. 2. Eiuſdem generis ſunt *res religioſae*, id eſt, *ſepulcra*. Nam quamuis profana ſit perſuaſio, ea eſſe loca religioſa, quum nos nullos Deos Manes ſtatuamus, 1. vaſtatio tamen ſepulcrorum nullam habet iuſtam rationem. 2. Redundat ea contumelia in ipſos mortuos, quorum honori deſtinata ſunt, et quibuſcum bella gerere, plus quam ſtolidum eſt.

Hinc iure reprehenſa Gallorum inſania, qui capta Spira ſepulcra imperatorum veterum violarunt, ipſaque oſſa eiecerunt, et cineres. Humaniores ſane ipſi gentiles, quorum teſtimonia et exempla gregatim ſuo more adducit Grotius. Nos addimus teſtimonium Caroli V. qui quum Wittebergam cepiſſet, et miniſtri ſuaderent, vt Lutheri corpus paullo ante ſepultum effodi curaret et comburi, reſpondit, Lutheri cadaueri ſe non iraſci, animam vero iam coram tribunali Dei rationes actuum ſuorum reddituram.

§. 8.

num. 1. Quemadmodum autem et ſaluberrimae admonitiones parum ponderis habere ſolent, niſi inſignis inde vtilitas effulgeat, hinc Grotius iam vſum inſignem huius modi moderationis addit ſub finem huius capitis.

1. Ita eripitur hoſti magnum telum, *deſperatio*. Ea magis armat hoſtes, quam copiae et gladii. Exemplum Numantinorum notum eſt.

num. 2. 3. 2. Ita magnam prae nobis ferimus fiduciam de victoria. Id quod et fortiores reddit milites noſtros, et hoſtes tardiores.

3. Faciliores hoſtes erunt ad deditionem, ſi moderationem victoris videant. Ita Cyrus, ita Caeſar pleraque occupauit.

num. 4. 4. Maximus autem fructus eſt tranquillitas conſcientiae, cuius praecipue rationem habere decet Chriſtianos principes et res publicas. Ipſos gentiles nonnumquam morſus conſcientiae ſenſiſſe legimus, ſi in vaſtandis vrbibus et terris modum exceſſiſſent, veluti Alexandrum captis Thebis: quanto minus Chriſtiani conſcientia feret eam crudelitatem, maxime in alios Chriſtianos exercitam?

CAPVT XIII.

TEMPERAMENTVM CIRCA RES CAPTAS.

§. 1.

num. 1. IN bello et res hoſtium capi ſolent: vnde quaeritur, *an permittenda ſit illa rerum hoſtilium occupatio?* Si de iuſto quaeritur, ipſe Grotius iam ſupra id conceſſit: aliud eſſe exiſtimat de honeſto reſpondendum. Hinc duas tantum cauſſas eſſe exiſtimat, ob quas in bello abripi poſſint res hoſtiles:

1. *Si nobis hoſtis aliquid debeat, quia hoc et in pace licet.*
2. *Si ſecuritas noſtra id exigat, e. g. ſi arma, puluerem pyrium cet. intercipiamus.*

De-

ros innumeros conualare narrat, titulo rei ſacræ; melius rem ſacram circumſcripſiſſet Auctor, quam contra Pontificios declamaſſet. Quæ ad ornatum Eccleſiæ, ad augmentum cultus diuini, ad populum religioſo apparatu demulcendum deſtinata ſunt, uſuque recepta, ea rerum ſacrarum nomine veniunt. Hæc vero nec proſunt hoſti, ſi deſtruantur, nec obſunt ſi maneant: Eccleſiæ vero populo, cultuique Divino ſubtrahuntur injuria, excepta neceſſitate ſuccurrendi pauperibus.

Debitum iterum duplex, vel ex pacto, vel ex delicto. Ex vtroque res intercipi poſſe hoſtiles, ſed obſeruato tamen diſcrimine, quia ex pacto debitum et ſubditorum tamquam fideiuſſorum bona obliget: ex delicto autem id non procedere.

§. 2.

Nam *quod ex delicto debetur, ſiue ad reſtitutionem ſiue ad poenam tendat, a ſolo delinquente repeti debet.*

1. Quia poena eſt obligatio odioſa, nec adeo per interpretationem extenſiuam ab alio, quam delinquente exigi poteſt.

2. Obligatio ex pacto in bonis eſt. Ergo et vicariam admittit praeſtationem, obligatio ex delicto in bonis non eſt.

3. Quia poena eſt malum paſſionis, quod intelligitur ob malum actionis a ſuperiore. Ergo tertius puniri nequit, qui non commiſit malum actionis.

§. 3.

Quod ex debito debetur, ad illius ſatisfactionem et res hoſtium, tum imperantis, tum ſubditorum occupari poſſe iam conceſſit Grotius. Sed quum debitum vel ante bellum natum ſit, vel durante bello: de illo nemo dubitat, quin ob id res hoſtiles occupari queant; de hoc autem quaeritur, an et ob id liceat?

Et id recte adfirmatur. Nam tunc aliquid ſolutum intelligitur, quando mihi ſatisfit de eo, quod debetur, vt nihil debeatur amplius.

Iam vero ſi e. g. Galli nobis debeant millena millia, expendimus, in eoque bello occupauimus res hoſtiles millenorum millium, tunc ſane nobis non eſt ſatisfactum, quia tantum impendimus, quantum cepimus.

Ex quo conſequitur, 1. vt capta in bello non compenſentur cum debito principali, ſed cum impenſis et ſumtibus bellicis.

2. Vt ſi nihil ceperimus, bello finito non ſolum debitum principale ſoluendum, reddendumque ſit, verum etiam ea pars, quae iniuſtum bellum geſſit, ſumtus belli reſtituere teneatur.

3. Vt etiam in bello iuſto non ſolum tantum hoſti iuſte eripi poſſit, quantum nobis debetur, ſed et quanti ſumtus belli.

§. 4.

Hactenus *quid* et *iure ſtricte et ex honeſtate liceat*, vidimus: iam *quid caritas permittat*, videndum. Ea de iure ſuo aliquid remittit, et non conſiderat, quid hoſtis mereatur, ſed quid Chriſtiano dignum ſit. Idque probat.

1. A minore ad maius, exemplo fideiuſſoris priuati. Si creditor iure ſtricto vſus fideiuſſorem pauperem ad extremum vſque numum excutit, iure quidem ſtricto vtitur, ſed id miſerum eſt, dum nihil in rem fideiuſſoris verſum ſit. Quanto miſerius, rem publicam excutere ſubditos alienos ob debitum principis?

2. Illi, quos excutimus, ſubditi alieni difficilius carebunt re ſua, quam nos debito. Caritas vero iubet, ne magno alterius detrimento locupletiores fiamus. Vnde laudatur a Xenophonte Cyrus, quod praedam agentes milites repreſſerit, eoſque humanitatis rationem habere iuſſerit. *num. 2.*

3. A natura fideiuſſionis. Fideiuſſor tenetur in ſubſidium, ſi ſpes non ſit, nos res noſtras a debito principali recuperaturos. Atqui, quamdiu bellum gerimus, ſpes eſt, nos res noſtras ab ipſa re publica debitrice, vel principe debitore recuperaturos. Ergo ad haec extrema non prouolandum, vt ſubditos tamquam fideiuſſores pro debito imperantium excutiamus. *num. 3. 4.*

4. Addit Grotius varia huius humanitatis exempla: veluti Romuli, et

Alexandri M. qui quum profanae religioni fuerint addicti, merito in ruborem dant principes et res publicas Chriſtianas, quibus multo ſanctior praeſcripta eſt lex caritatis.

CAPVT XIIII.

TEMPERAMENTVM CIRCA CAPTOS.

§. 1.

num. 1. Circa *captiuos* ſupra vidimus duplex ius introductum eſſe, moribus gentium. Aliae gentes *captiuos* ſeruos faciunt, aliae *captiuos* ſalua libertate detinent quidem, ſed reſtituunt ſoluto pro iis lytro, vt gentes Chriſtianae fere omnes. Iam in vtroque iure temperamenta quaedam obſeruanda monet, et quidem

1. *Circa captiuorum ſeruitutem.* §. 1-8.
2. *Circa captiuos non ſeruos.* §. 9.

num. 2. *Seruos* quod attinet, diſtinguit Grotius inter id, quod licet *iuſtitia externa*, id eſt, vt impune ſit; quidque *iuſtitia interna*, vt ſalua iuſtitia fieri poſſit.

Iuſtitia externa permittit, vt indiſtincte omnes captiui in ſeruitutem redigantur, ſi ſemel huius modi mos inuectus ſit.

At *interna* iubet perſonas diſtinguere, ſintne vere hoſtes, nec ne. Hinc ſalua conſcientia vix capi et in ſeruitutem detrudi patitur 1. feminas, quae ſe armis non defendunt, 2. infantes et pueros, 3. agricolas et turbam imbellem, 4. eos, qui coacti caſtra ſequuntur. Quale diſcrimen et a Philippo Macedone obſeruatum, laudat Demoſthenes, cuius locus apud Grotium.

§. 2.

num. 1. Eadem *iuſtitia interna* obſeruanda circa ſtatum captiuorum. Nam 1. non ex delicto in ſeruitutem incidunt, ſed ex infortunio. 2. Pares ſunt huius modi captiui iis, qui ſe pro debito ad perpetuas operas creditori addicunt. Ex quo ſequitur,

1. Vt miſericordia potius, quam odio digni ſint.
2. Vt benignior eorum debeat eſſe ſeruitus, quam eorum, qui ex delicto in ſeruitutem inciderunt.

nu. 2.3. 3. Vt nihil domino capienti debeant, quam operas perpetuas pro alimentis, adeoque eiusdem conditionis eſſe debent, ac mercenarii noſtri ſerui et ancillae. Quod et Deus inculcat. *Deut.* 15. 18. 40. 53. et Paullus *Coloſſ.* 4. 1.

§. 3.

Ex hoc principio patet, *non omnia quae in huius modi ſeruos licent, etiam honeſta eſſe*. Sane iure ſtricto externo conceditur ius vitae et necis in ſeruos, ceu ex *tit. Inſt. de his qui ſui vel al. iur. ſunt*, patet. An vero id et honeſtas permittit in ſeruo ab hoſtibus capto? Neg.

1. Quia vt §. 2. demonſtratum, eſt mercenarii inſtar. Mercenarios occidere nefas eſt.

2. Quia ius vitae et necis eſt veluti domeſtica iuriſdictio. Iuriſdictio autem, etiam publica, non eſt promiſcue occidendi licentia, ſed animaduerſio in facinoroſos.

3. Quia

3. Quia aequum eſt delicta priuata non capitali ſupplicio, ſed caſtigatione moderata expiari.

§. 4.

In iſta quoque *caſtigatione multum differt iuſtitia externa et interna.*

Iuſtitia externa Romanis et aliis gentibus omne truculentiae genus permittebat, vt poſſent totos virgarum faſces in tergo ſerui frangere, eum per integras noctes e manibus ſuſpendere, pedes ponderibus immenſis onerare. Qua de re MEVRSIVS *in Auctario elegantis libelli de Gloria* permulta erudite differit.

At *iuſtitia interna* exigit caſtigationem moderatam, 1. vt ratio habeatur delicti, 2. virium ſerui, 3. vt eius ſanitati parcatur, 4. ne voluptas capiatur ex eius dolore, ſiquidem haec omnia inhumana ſunt.

§. 5.

Porro ſeruus debet operas, et quidem iure ſtricto qualeſcumque. At iuſtitia interna, et conſcientia et hic iubet rationem humanitatis habere. *nu.* 1.2.

1. Ne perpetuis et continuis laboribus opprimatur, e. g. nec die Solis ipſi ad quietem et cultum diuinum conceſſo.

2. Ne domini obliuiſcantur, ſe eſſe patresfamilias, ſeruos eſſe pueros. *num.* 3.

3. Vt rationem habeant virium, priſtini ſtatus, artis ac aetatis ſerui capti. Hinc iniquum eſſet captum belli ducem detrudere ad harenam, vel culinam, iisque operis eum fatigare, quibus numquam adſueuit.

§. 6.

Eadem *iuſtitia interna* iubet, *vt alimenta ſufficientia concedantur ſeruo*. *num.* 1.
Eſt enim inſtar mercenarii. Immo ipſa aequitas iubet, vt quo plus operarum a ſeruis exigimus, eo liberalius alimenta iis adſignemus.

Hinc Romani adſignabant ſeruis ſuis in menſem quatuor modios frumenti, et apud Orientales certae librae panis et carnis in diem. Vnde et eleganter quidam interpretantur quartam precationem orationis dominicae: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.*

Humanitas porro exigit, *vt huiuſmodi ſeruo peculium relinquatur*. Tale erit *num.* 2.3.

1. Si quid fecit, quod ſeruilis officii modum excedit, et inde praemium tulit.

2. Si quid ex demenſo ſuo, genium defraudans comparſit.

Sed tamen eatenus manet peculium, quod 1. ſeruus in eo nihil poteſt contra domini voluntatem, 2. quod in caſu neceſſitatis dominus eo ipſo iure vti poteſt.

Humanitas iubet, *vt ſummi imperantes* huiuſmodi *ſeruorum curam ſuſcipiant, neque eos a dominis intolerabili iniuria affici patiantur*. Hinc apud Graecos licita erat proclamatio ad venditionem. Apud Romanos ſerui inhumanius tractati apud Praefectum vrbi poterant conqueri: *L.* 1. *D. de off. praef. vrb.* poterant ad ſtatuam principis confugere. Et tunc cogebantur domini inhumaniores ſeruos bonis conditionibus vendere. §. 2. *Inſt. de his qui ſui vel al. iur.* *num.* 4.

Denique aequitas iubet, *vt huiuſmodi ſerui, ſi frugi fuerint, tanto citius manumittantur*. Seruus enim aliud praemium nullum ferre poteſt, non honores, qui in ſeruum non cadunt, non diuitias, quia ſibi nihil adquirit. Quum vero omnis virtus praemium mereatur, nihil ſane aequius eſt, quam vt ſeruus, qui liberaliter ſeruiuit, a domino manumittatur. *num.* 5.

§. 7.

Quaeſtio incidit, *an et fugere* huiuſmodi *ſeruo liceat?* Negat id Grotius: et quidem ex ea ratione, quia ex conuentione debet operas. Perinde enim

 eſt,

Digitized by Google

eſt, ac ſi cum victore pactus eſſet, *ſerua mihi vitam, et ego tibi operas praeſtabo*. Si vero fugeret, iam ageret contra pactum, adeoque contra ius naturae.

Sed poteſt tamen obiici, vix poſſe fugam hanc quaſi delictum reprehendi aut damnari. Nam 1. praeter delictum qui in infortunium incidit, is poteſt quocumque modo ſe inde expedire. 2. Pactum illud per ipſam naturam non poteſt aliter explicari, quam, quod ſe ſeruiturum promittat captiuus, quamdiu ſeruus futurus, nec libertatem recepturus ſit. Et hoc ipſe ſupra faſſus eſt Grotius *lib. III. c. 7. §. 6.* vbi hanc quaeſtionem plane aliter ſoluit.

§. 8.

num. 1.2. Porro et id iubet humanitas, *vt poſteris* huiuſmodi *ſeruorum parcatur, neque illi in eandem detrudantur ſeruitutem*. Id probat ex fundamento huius iuris, quod poſteri eorum qui ex delicto ad mortem condemnati fuiſſent, non futuri fuiſſent in rerum natura. Sed id negat in bello captos quadrare, qui capiuntur tamquam obligati ex debito ciuitatis, ceu iam diximus. At nondum nati ciuitate obligari non potuerunt. Ergo nec poſſunt in ſeruitutem detrudi.

Sed hic quidem non adeo accurate ratiocinatur Grotius. Nam 1. ſi pater huiuſmodi vernae fuiſſet in bello occiſus, nec a victore ſeruatus, ipſe quoque non fuiſſet in rerum natura futurus: adeoque idem fundamentum adeſt.

2. Nec adeo crude dici poteſt nondum natos obligari non poſſe. Quid enim frequentius inter res publicas et priuatos, quam vt obligationes concipiantur pro ſe et poſteris? Ergo ſi ſemel admiſſum eſt principium, quod ſerui liberi et ipſi ſerui ſunt: non video, quomodo liberi dici poſſint captiuorum liberi.

§. 9.

num. 1. Altera capitis parte quaeritur *de iis, qui capti non detruduntur in ſeruitutem, ſed detinentur donec dato lytro redimantur*. Hic humanitas ſuadet,

1. *Vt captiui eiuſdem conditionis permutentur*.

2. *Vt deficiente permutationis occaſione redimantur*.

3. *Vt pretium non ita intendatur, vt captiuus deinde egere cogatur*. Et hinc fit, vt inter gentes humaniores iniri ſoleat pactum, quod vocatur *un Cartel*, quo exprimitur, quantum vnuſquiſque ſecundum ordinem et conditionem ſuam ſoluere pro lytro debeat. Gregarius plerumque ſoluit ſtipendium menſtruum.

4. *Vt interea tolerabilem habeat conditionem, et hoſpitaliter habeatur*.

num. 2. 5. *Omnium generoſiſſimae indolis eſſe, captiuos ſaluos dimittere*. Quod quidem verum; et merito laudantur, qui id fecerunt: ſed ideo non poteſt aliis regula praeſcribi: *qui ſuo iure vtitur nemini facit iniuriam*.

CAP. XV.

DE TEMPERAMENTO CIRCA ADQVISITIONEM IMPERII.

§. 1.

Bello et imperia adquiruntur. Quin plerumque ea vel praecipua bellandi cauſſa eſt. Quaeritur *an id liceat?*

Supra *iuſtitiam* in *externam* et *internam* diſtinximus. De *externa iuſtitia* nemo dubitat. Hoſti enim in infinitum omnia licent.

Quod

Quod ad *internam*. Grotius negat plus poſſe ex rebus hoſtilibus occupari, quam vel delictum vel debitum exigat. Sed id nemo temere probauerit. Nam

1. Bella non geruntur ex delicto vel in poenam, quia gens ratione gentis non eſt ſuperior.

2. Belli praecipuus finis eſt ſecuritas rei publicae noſtrae. Quamdiu vero hoſtis mei vires non infringo, tamdiu ſecurus eſſe non poſſum. Atqui ſi tantum ab eo occupem, quantum debitum vel delictum exigit, eius vires non infringerem. Ergo ſecurus eſſe non poſſem. Cur aliter ſe res habeat in ſtatu ciuili poteſt oſtendi, quia ibi iudicis auxilium in promtu eſt.

§. 2.

Et hinc *laudandum* eſſe porro dicit Grotius, *ſi quis hoc iure abſtineat*. nu. 1. 2.
Hinc ipſi maxime placent effata Salluſtii, Ariſtotelis, Ciceronis, qui huiuſmodi quid inculcant. Eaque *n.* 2. accumulat dictis theologorum et patrum primitiuae eccleſiae, qui idem ſuadent. Sed reſp.

1. Pleraque illa dicta quae a Romanis proficiſcuntur factis Romanorum contraria ſunt, quippe qui vniuerſum fere orbem occuparant.

2. Nec prudentia patitur a conquiſitione imperii hoſtilis abſtinere, ſi ſit occaſio. Nam aut nos habebimus, aut prior imperans, aut quiſquis id occupauerit. Si prior imperans vel alius occupans illud eadem conditione tenet, tunc non magis ſecuri ſumus quam antea, adeoque bellum fruſtra geſſimus. Ergo non potius illud iure occupabimus.

§. 3.

Sed alia temperamenta omnino commendanda ſunt. Tale eſt, I. *vt victi, ſi fieri poſſit, victoribus miſceantur*. Sic Romulus, quum videret vrbem ſuam non admodum populoſam eſſe, victos plerumque vel in vrbem tranſtulit, vel ciuitatis iure donauit.

Ita et poſteri ſaepe cum integris prouinciis ius ciuitatis communicarunt.

Denique Antoninus cum vniuerſo orbe Romano *L.* 17. *D. de ſtat. hom.* quod maxime laudat Grotius.

Sed quamuis humanitas victoris laudanda ſemper videatur: in eo tamen errat, quod Antonini factum laudat, qui orbem ciuitate donauit, non ex benignitate, ſed ex avaritia, vt eo plures viceſimam hereditatis penderent. EZ. SPANHEM. *in orbe Rom. exercitat. II.*

§. 4. 5.

Laudanda quoque moderatio, II. *ſi imperium priori domino relinquatur*. nu. 1. 2.
Quod multis exemplis heroum et victorum illuſtrat Grotius. Sed hic plures cautiones obſeruandae.

1. Ne haec liberalitas rei publicae noſtrae damnoſa ſit, e. g. ſi ſic nulla nobis ſecuritas ſit.

2. Vt nouum imperantem nouis conditionibus obſtringamus, vt nobis fere ſit ſtipendiarius. Ita Romani Iudaeam Herodi, Galatiam Amyntae, Cappadociam Archelao regibus reliquerunt.

3. Vt non ſemper id pro liberalitate habeatur, ſed pro prudentia. Archelaus ab Auguſto Cappadociam accepit, quia Auguſtus euitabat bellum cum Parthis. Melius ergo putabat fines a rege defendi, quam a Romanis.

§. 6.

Inter temperamenta eſt, III. *vt tributum potius iniungatur victis, quam vt iis omne adimatur imperium*. Ita Romani cum Carthaginenſibus et aliis egerunt. Nam

1. Sic ſatis conſulitur ſecuritati.

2. Ita

Digitized by Google

2. Ita locupletatur aerarium.

3. Ita fines tertii ſumtibus defenduntur, vt iam exemplo Archelai Cappadocis docuimus.

§. 7.

Vtilitatem huius conſilii non vnam promittit Grotius, veluti

1. *Quod pax cum eius modi victis eo firmior futura.* 2. *Quod ita non opus eſt praeſidiis et ſumtibus ad ſubditos coercendos.* 3. *Quia iſta moderatio gloriam victoris auget, eique plures conciliat.*

num. 2. 4. *Quia ſaepe magis intereſt rei publicae fines regere imperii, quam illud nimium proferri.* Hadrianus omnes prouincias trans Euphratem deſeruit. Idem et alii fecerunt. Nam a) vbi imperium nimium, ibi ſeditiones eo plures. b) Ibi magis timendi prouinciarum praeſides. c) Ibi eo pluribus bellis immiſcemur, et eo pluribus locis inuadimur. Ego ſane Hiſpaniae regem hodiernum amiſſis Neapoli, Sicilia, Mediolano & Belgio opulentiorem arbitror, quam eius deceſſorem.

§. 8.

Ea quoque moderatio notanda, *quod mutatur quidem a victore rei publicae forma, ſed non ipſum imperium victis eripitur.* Eo conſilio vſi Athenienſes et Lacaedaemonii. Quoties illi ciuitatem expugnabant, formam introducebant democraticam, quam ipſi elegerant. Si hi victores eſſent, optimatibus concedebant imperium, et ſic et moderationis exemplum dari, et periculum ſeditionis euitari, ſiquidem plebs ſemper optimates, et optimates plebem odio habeant.

§. 9.

Porro ſi imperium in victos ſuſcipiendum ſit, ſuadet Grotius, *vt ſubditis vel pars imperii relinquatur*, quod fit 1. regem illis imponendo ſocium et amicum, vel, vt vere dicamus, ſtipendiarium, quales ſub Romanis in Iudaea Herodes, in Cappadocia Archelaus, in Galatia Amyntas, in Numidia Maſiniſſa. 2. *Vt regnum quidem victis relinquatur, ſed nobis ius ſit legiones et praeſidia in terra victa habendi.*

§. 10.

Immo ſi et omne imperium ſibi victor condicat, moderationis tamen laudem feret, ſi ipſis relinquat αὐτονομίαν, id eſt, vt circa res priuatas et publicas minores victi ſuis legibus patriis vti poſſint. Sic Romani Bythyniae ciuitatibus omnibus conceſſerant ius ſuas conſtituendi res publicas, ſuos eligendi decuriones, decreta et leges faciendi. Et tamen hoc deluſi ſimulacro libertatis, omnes parebant praeſidi prouinciarum.

Explicandum hic ex politica, quid ſit *ſimulacrum libertatis.*

§. 11.

num. 1. Inprimis laudanda victoris moderatio, qua victis auitam religionem ſaluam ac illibatam relinquit. 1. Nihil enim eſt religione cuique carius. 2. Nihil ad ſeditionem excitandam procliuius.

Tantum religio potuit ſuaſiſſe malorum.

3. In ſe religio non poteſt coactioni ſubeſſe, quia in intellectu conſiſtit.

4. Exempla principum humaniorum euincunt, id fieri poſſe. Auguſtus fere omnibus victis ſuum cultum reliquit. Vid. Bynkershoek *de religione peregrina.*

num. 2. At obiicitur ſaepe religionem falſam et obſcuram eſſe. Reſp. 1. ita omnibus fere alienam religionem abſurdam videri: in ea re errari facillime. 2. Dare poteſt operam victor, vt ne verae religioni noceat. 3. Poteſt de eorum conuerſione ſollicitus eſſe, ſed non de violenta, verum de vera, quae fit per praedicationem verbi.

In-

Digitized by Google

Interim ſi religio in quibuſdam iuri naturae repugnet, poteſt id mutare legibus. Sic ipſi Romani non paſſi ſunt Afros et alios barbaros homines ſacrificare (*).

§. 12.

Vltima denique moderatio eſt, *vt ſi, vel maxime omni imperio potiantur* *num.* 1.
victores, eo tamen non modum herilem et tyrannice vtantur, ſed prout decet aequos imperantes. Hoc modo Romani conſequuti ſunt, vt rariſſime prouinciae rebellarent. Vbicumque enim vicerant, ibi bonis legibus temperabant rem publicam, vrbes et frequentiores et opulentiores reddebant, ſubditos ad cultum vitae elegantiorem traducebant, adeo vt plerique gauderent prouinciales, ſe ſub tam clementibus eſſe dominis.

Et *id vel politica ſuadet ratio.* Nemo amat dominum ſi ſeruus ſit, ſed *num.* 2.
amat imperantem, ſub quo felicior fit et opulentior. Et hinc firmiſſimum prouincias ſeruandi praeſidium eſt beneuolentia. Hinc elegans illud legati Priuernatis dictum, qui victa ciuitate ſua, quaeſitus, *qualem pacem exſpectes?* reſpondit: *ſi bonam dederitis, firmam et perpetuam; ſin malam, haud diuturnam.*

C A P V T XVI.

TEMPERAMENTVM CIRCA EA QVAE IVRE GENTIVM IVRE POSTLIMINII CARENT.

§. 1.

SVpra vbi de *iure poſtliminii* actum, diximus multas et perſonas et res *num.* 1.
eſſe, quae illo iure non gaudeant. Sic non gaudent eo iure captiui pace facta, ſi eorum inter conditiones nulla ſit facta mentio; nec eo gaudent res mobiles, praeter naues, quippe quae ſemel captae manent capientium, cet. Ergo iam et hic temperamentum commendat Grotius.

I. Primum eſt, *vt omnia bello iniuſto capta, et in quemcumque translata poſſeſſorem, reſtituantur priori domino.* Nam 1. quod ad ipſos capientes, ceſſante cauſſa, nempe bello iuſto, ceſſat etiam effectus ius res occupandi vel capiendi perſonas. 2. Quod ad alios poſſeſſores, illi cauſſam habent a victore, qui iure non habuit dominium, adeoque nec transferre ille potuit.

Illuſtrat id Grotius exemplo liberi hominis a latrone vel pirata capti, *num.* 2.
qui, quamuis in ſeruitutem abreptus, non tamen fit ſeruus; adeoque nec liber-

(*) Nimis involute diſſerit Auctor de jure victoris in victos. Haud diffiteor, vim nimis importune adhiberi in negotio Religionis: *Religio ſuadetur, non cogitur*, ut ait Lactantius; at ferre non poſſum traduci negocium Religionis ut nimis obſcurum, in quo facile ſit errare. Falſæ Religioni id per me tribuatur licet: at vera Religio ſatis attentis, nec cupiditatum æſtu, aut præjudiciis pravæ educationis abreptis, nimis conſpicua eſt, & facilis inventu: iis enim inclareſcit notis, quæ non niſi Omnipotentem Deum auctorem referunt, miraculis, ac vaticiniis aliiſque credibilitatis notis. Huic ſane Religioni nihil ineſt, quod juri naturæ repugnet, quodque mutari legibus poſſit. Imo vero non ſolum poteſt, verum & tenetur victor victis non vi, non metu, ſed miniſterio Paſtorum, qui legitima ſucceſſione ad Apoſtolos uſque referuntur, hoc maximum vere Religionis bonum procurare, quo & publica pax, & imperium ipſum firmius cuſtoditur. Atque id volumus, bono publico nonniſi veram Religionem prodeſſe, adeo, ut hoc ſenſu, quod Reipublicæ prodeſt id falſum non ſit: at non prodeſt, niſi vera Religio, quæ falſa eſſe non poteſt.

libertinus eſt, ſi manumittatur, ſed ingenuus. Quid vero intereſt inter eum, qui iniuſtum bellum gerit et latronem? Recte Scythae Alexandrum M. vocabant latronem gentium.

§. 2.

xvi. 1. 2. Idem Grotius illuſtrat exemplis. Aequi et Volſci vicinos iniuſte ſpoliauerant; Lucretius Rom. Coſ. eos fudit, et praedam recepit, et eam omnem publicae expoſuit, vt quiſque ſuum abduceret. Liv. *lib. III.* Eamdem aequitatem ſeruauit Poſtumius dictator, teſte Liv. *lib. X.* Immo quid celebrius exemplo Abrahami, qui victis quinque regibus, qui Sodomam ſpoliauerant, et recepta praeda, iurauit conceptis verbis ſe ne corrigiam quidem ex praeda retenturum; ſed omnia regi Sodomorum reſtituit, quamuis ipſe illa concedere vellet Abrahamo. *Gen.* 14. 16. *ſeq.*

§. 3.

xvi. 1. 2. Sed quaeritur, *an non aliquid deduci poſſit a tertio poſſeſſore, e. g. ſi bona fide rem a victore emerim, an non ſi reſtituam, pretium repetere poſſum?* Reſp. Grotius.

1. Malae fidei poſſeſſor nihil deducet iure: e. g. ſi ſciat victorem bellum iniuſtum gerere, et tamen ab eo praedam emat.

2. Bonae fidei poſſeſſor deducet 1. aliquid, ſi ipſe victus a victore ſine impenſis quibuſdam rem recuperare non potuiſſet. 2. Deducit impenſas, ſi bello vel vi victori res extorſit. Ita ipſe Abrahamus, quamuis vero domino omnia redderet, deduxit tamen decimam Deo dandam, et praemia ſociorum.

§. 4.

Aequitas eadem iubet, vt et populi victi ab hoſte noſtro ſibi ſuaeque libertati reddantur. Non enim, vt diximus, poteſt ſucceſſor verum dominium habere, quod is non habuit, a quo cauſſam habet. Et hinc iniqui Romani, qui Mithridate victo, qui Seleuco Syriam iniuſto bello eripuerat, repetenti Seleuco illam reſtituere noluerunt.

§. 5.

Quid vero ſi praeſcriptio obſtet? Eam hac in re notum eſt producere ius externum, ſed non internum; 1. quia eſt ex iure mere ciuili; 2. quia plerumque victus rem ſuam recuperare non potuit. Non valenti agere, ne iure quidem ciuili currit praeſcriptio.

§. 6.

Quid ſi cauſſa belli dubia? Eo caſu res ad tranſactionem redit, cuius elegans exemplum ipſe adfert Grotius.

C A P V T XVII.

DE HIS, QVI BELLO MEDII SVNT.

§. 1.

M*Edii bello* dicuntur, qui neutri belligerantium ſuppetias ferunt, adeoque plane extra bellum ſunt.

His nihil omnino eripiendum eſſe tradit. 1. Quia in pacatos nihil licet, niſi vrgente neceſſitate, quae hic nulla eſt. 2. Quia neceſſitas quidem excuſat ſi ſumamus, non ſi ſine pretio ſumamus. 3. Quia ius belli non niſi contra eos, qui bellum gerunt, locum habet.

§. 2.

§. 2.

Id ſuo more exemplis illuſtrat Grotius, vt doceat, gentes in hanc doctrinam conſenſiſſe. Sed quid opus exemplis gentium, dum ipſa ratio hanc doctrinam probat? Non ergo ea repetamus, quae ab vnoquoque legi poſſunt, ſed praecipue tantum delibabimus, quae vim probandi habent. Horum praecipuum eſt, quod §. 4. adfertur dictum Joannis Baptiſtae: *A concuſſione a calumniis in quoſuis abſtinete, contenti eſtote ſtipendiis veſtris. Luc.* 2. 14. Haec diſciplina militaris diuina eſt, tam rationi conſentanea, vt vel ſolum hoc dictum ſufficiat ad hanc doctrinam demonſtrandam. *nu.* 1. 2.

§. 3.

Quemadmodum ergo pacificos laedere non licet, ita nec iis licet vllo modo laedere belligerantium alterum, aut vni plus, quam alteri fauere. Hinc *num.* 1.

1. Aut neutri aut vtrique aequis conditionibus concedendus tranſitus.

2. Vtrique petenti dandus commeatus aequo pretio: ſi vero exſtent edicta de non aduehendis mercibus prohibitis, neutri.

3. Subditos prohibere ne militent alterutri. Hinc parum ex fide fecit rex Galliae, qui quum Regi Hiſpaniae promiſiſſet, ſe cauſſam Luſitanorum non ſuſcepturum, maximam exercitus partem dimiſit, ſed clandeſtinis mandatis inſtructam, vt ſtipendia faceret Luſitanis.

Ratio eſt, quia qui hoſtem meum iuuat, hoſtis eſt, ex quo ſequitur, vt qui alterutri belligerantium plus fauet, non ſit neutrarum partium, ſed hoſtis, adeoque ei, ſi hoſtis loco habeatur, non fiat iniuria. *num.* 2.

Sub finem id temperamentum commendat Grotius, vt foedus cum vtroque belligerante ineatur, quod vocant *Neutralitats-Tractaten.* *num.* 3.

Huius foederis ea vtilitas eſt, 1. vt non poſſint cogi ad arma pro alterutro ſumenda. 2. Vt eo magis ad liquidum perducatur, quid facere liceat durante bello, vel non liceat. 3. Vt commerciorum libertati conſulatur.

CAPVT XVIII.

DE HIS, QVAE IN BELLO PRIVATIM FIVNT.

§. 1.

Hoſti in hoſtem in infinitum omnia licent in bello publico, id eſt, in praeliis, in expugnationibus vrbium, terra marique; ſed ſaepe hoſti et extra bellum priuatim damnum inferri poteſt, e. g. ſi ſubditi noſtri ſubditos hoſtis ſpolient, occidant, cet. ſi priuatorum naues nauibus hoſtilibus inſidias ſtruant, cet. Quaeritur itaque, an id iuris ſit? *num.* 1.

Negabant Romani eum iure cum hoſte pugnare, qui ſacramento militari ſe non obſtrinxiſſet. Hinc Cato filium miſſione impetrata negauit cum hoſte iuſte pugnare, niſi nouo ſacramento ſe obſtringeret. Sed Grotius conſiderat, ſintne arma priuatorum iuſta iure gentium et naturali.

Quod ad ius gentium; i. e. mores gentium attinet, nihil prohibet, et priuatos hoſti nocere, 1. quia bellum gerit tota res publica, adeoque et ſinguli inter ſe hoſtes ſunt. 2. Quia declarationibus belli plerumque additur adhortatio, vt ſubditi arma corripiant, et ſe ſuaque tueantur, et quocumque modo hoſti incommodent. *num.* 2.

Hinc quae Cato ad filium ſcribit, non ſunt ex iure gentium, ſed ex diſciplina militari Romanorum, cuius tam tenaces erant, vt Manlius Coſ. ideo filium ſecuri feriret, quod priuata auctoritate, ſe abſente hoſtem eſſet adgreſſus.

At ius naturale concedit quidem, inquit Grotius, vt priuati hoſtibus incommodum adferant, non autem, vt res captas ſibi vindicent. Cuicumque enim nihil debetur, iſte nihil poteſt ſibi eripere. Sed tamen, ne cui ea occaſione ius ſit homicidia praeter ius et fas committere, hodie non temere id permittitur, niſi praecedat mandatum rei publicae.

num. 4. Id vel generale vel ſpeciale eſt. Generale locum habet 1. in periculo ſubitaneo. Quicumque rem publicam ſaluam eſſe volunt, me ſequantur. 2. In defenſione. Hinc in bello, ſi cohors hoſtilis pagum vel oppidum inuadat, et ciuibus licet ſe ſuaque tueri.

§. 2. 3.

num. 1. 2. Speciale mandatum habent 1. ſtipendiis conducti; 2. ſuo ſumtu militantes, *les volontaires*; 3. qui naues armant ſuo ſumtu et conſentiente re publica, vt iis hoſtibus inſidientur. Qui id ſingulare habent.

1. Quod iis pars praedae pro ſumtibus concedatur.
2. Quod ipſi contra partem praedae debeant fiſco vel rei publicae.
3. Quod ſi naues amittant, vel capiantur ipſi, indemnitatem a re publica exigere nequeant.

§. 4.

Haec iure naturae et gentium recepta. Iam quid Chriſtiana caritas ſuadeat, Grotius commendat hanc moderationem,

1. Ne innocentibus iſta praedatio noceat, ſed hoſtili rei publicae, vel eius principi.
2. Vt ea omittatur, ſi hoſtium vires eo ipſo non inſigniter occidantur.
3. Ne crudelitati indulgeant victores,

Leges probae et Chriſtiano doctore dignae, ſed quae plerumque ſilent inter arma.

§. 5.

Obſeruat porro Grotius, *aliquando occaſione belli publici priuatum naſci*; id fit, 1. ſi quis in hoſtes inciderit, e. g. ſi nauis mercatoria ab hoſtibus impugnetur, ſi iter faciens a cohorte hoſtili petatur. Tunc quaelibet honeſta eſt ratio defenſionis. 2. Si tempore belli damnum inſigne paſſi a magiſtratu impetrent ius repreſſaliarum.

Sed poſterior caſus vere non priuatum eſt bellum ſed publicum, quia non priuata auctoritate, ſed publico arbitrio geritur.

§. 6.

At quaeritur ſub finem, *ſi quis priuata auctoritate hoſti damnum intulerit, ad quid obſtrictus ſit?*

Reſp. aut ſine neceſſitate id fecit, et tunc ad reſtitutionem non tenetur, quia hoſti non facta iniuria, ſed ad poenam, quia leges rei publicae violauit.

Sin iuſta cauſſa defenſionis adfuit, et poena ceſſat, et reſtitutionis obligatio, ob ius inculpatae tutelae, quae cuiuis tempore pacis, adeoque multo magis tempore belli promittenda eſt.

CA.

CAPVT XVIIII.

DE FIDE INTER HOSTES.

§. 1.

CAput hoc 1. probat, *hoſtibus quoque ſeruandam eſſe fidem*, §. 1-6. et 2. *in quibus rebus habenda ſit*, docet, §. 7. ad fin. *num.* 1.

1. Prius Grotius demonſtrat 1. variis teſtimoniis, Silii Italici, Xenophontis, Ariſtidis, Ciceronis, quae tamen in ſe illuſtrant potius quam probant.

2. *Fides eſt vinculum*, non ſolum *ciuitatum*, ſed *et totius humanae ſocietatis*. Atqui hoſtes etiam pertinent ad humanam ſocietatem. Ergo fides ipſis habenda. *num.* 2.

3. Hoſti in hoſtem in infinitum omnia licent, immo cum ſtratagematibus quoque et falſiloquiis circumuenire licet, ceu ſupra diximus, verum dum eo agimus, tamquam cum hoſte. At ſi cum eo paciſcimur, cum eo non agimus tamquam cum hoſte, ſed tamquam cum amico et pari. Ergo obligatio hic manet, vt fidem ſeruemus (*).

4. Denique et ab abſurdo probari poteſt. *Bella geruntur, vt pax fiat*. Pax vero numquam fieri poſſet, ſi nullum pactum inter hoſtes initum obligaret. Ergo obligat omnino.

§. 2.

Sunt tamen qui id negant. Et hi maxime vtuntur exemplo praedonum et latronum, quibus negant fidem eſſe ſeruandam. Talis eſt ſententia ipſius Ciceronis et Senecae. *num.* 3.

Iidem vti ſolent exemplo tyranni, cui nihil deberi ait MICH. EPHESIVS *in Comm. ad Ariſtotelem*, adeo, vt nec in eius vxorem adulterium committi putet.

Denique et ad Iudaeos prouocant, quorum magiſtri alienigenarum coniugia pro nullis habent, et aduerſus eos negant violari poſſe fidem.

Sed reſpondetur, 1. quod ad latrones, diſtinguendum eſſe, an pactum nobis vi et metu extorſerint, an ſponte iis quidquam promiſerimus. Si prius: nulla eſt obligatio, non quod cum praedonibus vel latronibus pacti ſumus, ſed quod pactum debet eſſe conſenſus liber. Sin poſterius, obligatio omnino valida producitur, e. g. ſi magiſtratus praedonibus impunitatem promiſerit. Quod fecit Pompeius in bello piratico. 2. Quod ad tyrannos, abſurda eſt ſententia. Tyrannus eſt, ſed homo tamen, et quis homini neget fidem eſſe ſeruandam. 3. Iudaeorum ſententia de alienigenis falſa eſt, nec ex Scriptura S. ſed ex magiſtrorum lacunis fluit. Ergo nihil probat. *num.* 4.

§. 3.

Equidem ſunt qui obiiciunt: *latrones a quouis puniri poſſunt, Ergo et a quouis poſſunt dolo circumueniri, vt puniantur, adeoque fides iis impune non ſeruatur*. Ita Cicero.

Reſp. 1. falſum eſt, latronem a quouis puniri poſſe. Poena eſt ſuperioris. Occidi poteſt, ſed per modum defenſionis, non puniri.

2. Non ſequitur, puniri poteſt, ergo et pactis decipi. Puniri enim poteſt, ſi oc-

(*) Vide quae ſuperius dicta ſunt ad pag. 318. 319.

Digitized by Google

ſi occidat in manus magiſtratus; magiſtratus vero impunitatem promittens renunciauit iuri ſuo, adeoque eum punire amplius non poteſt.

3. Decipi poteſt latro, ſi eum tamquam hoſtem perſequamur, tunc licet ſtratagematibus quibuſcumque vti: non autem ſi cum illo paciſcimur.

§. 4.

Atqui ipſi faſſi ſumus, *promiſſum metu extortum non valere*. Quid vero latronibus promittitur, annon metu extortum eſt? An non magiſtratus ideo promittit, quia metuit, ne latro plures homines occidat?

Reſp. Promiſſum metu extortum liberat promittentem, ſi illi ipſi promittenti vis illata. Hic autem latro vim non intulit magiſtratui, ſed priuatis quibuſdam. Ergo magiſtratus dicere non poteſt promiſſum ſibi metu extortum eſſe.

§. 5.

Addit Grotius, et *promiſſum metu extortum ſeruandum eſſe, ſi iusiurandum acceſſerit: quia, quamuis homini non teneatur promittens, tenetur tamen Deo, cui iurarit.*

Sed hoc, quod probe notandum, 1. falſiſſimum eſt, et nititur falſa iuris canonici doctrina, quod iusiurandum nouam producat obligationem, quum tamen tantum acceſſorium ſit obligationis. Si ergo acceſſorium eſt, ſequitur ſuum principale. Ergo ſi obligatio nulla eſt, per iusiurandum nulla introducitur. Deinde 2. iureiurando obligamur Deo, ſi acceptat iusiurandum. Quis vero dixerit, Deum acceptare iusiurandum vi et metu extortum? (*)

§. 6.

Inde ergo colligit Grotius, etiam *fidem habendam eſſe ſubditis bellum cum rege gerentibus*. Bellum enim gerunt aut iuſtum cum tyranno, aut iniuſtum tamquam rebelles. Si prius: quis negauerit iis fidem ſeruandam, qui iuſti hoſtes ſunt? Sin poſterius, ſane nulla ratio denegandi fidem ſubditis rebellibus, quam ne latronibus quidem denegari poſſe demonſtrauimus.

§. 7.

Obiiciunt, *quod ad ſubditos dominium eminens*. Eo iure poſſunt agere omnia principes, quae exigit rei publicae vtilitas. Ergo et pacta cum rebellibus inita poſſunt reſcindere, ſi ſalus rei publicae exigat.

Reſp. 1. Dominium eminens eſt ius, non ergo verti debet in iniuriam. 2. Locum non habet niſi in caſu extremae neceſſitatis. 3. Iuri in ſuum fauorem introducto vnuſquiſque poteſt renunciare. Ergo et princeps. Renunciat vero, dum paciſcitur cum rebellibus.

§. 8.

num. 1. 2. *Inprimis id obſeruare oportere* ait, *quod promiſſum eſt rebellibus, ſi iusiurandum vel principis vel ciuitatis acceſſerit, cuius eadem eſt ratio, quod ita non rebellibus, ſed Deo obligentur.*

Sed id quoque nihili eſt. Iusiurandum enim nihil nouae obligationis introducere, iam paullo ante vidimus. Ergo aeque promiſſa rebellibus ſeruanda ſunt, ſi iniurata ſint, ac ſi iureiurando firmata.

§. 9.

Verius eſt, quod hac §. ait Grotius, *multo magis valere promiſſum, ſi tertio interuenienti factum ſit*. Nam tertio, qui metum nullum iniecit, exceptio quod metus cauſſa obſtare non poteſt. Hinc e. g. quum Macedones bellum cum rege ſuo Philippo geſſiſſent: Romanis pollicitus eſt rex, ſe ſubditos ſuos ob hoc bellum non perſequuturum. At contra Romanos habebat exce-

(*) Vide quae ſuperius dicta ſunt ad pag. 211.

Google

exceptionem, pacta cum rebellibus inita, tamquam vi et metu extorta non obligare? Negatur. Romani enim, quibus promiſerat, non erant rebelles, nec ii hoc pactum vi metuque iniuſto extorſerant.

§. 10.

Porro et ideo pacta cum ſubditis inita abſurda non ſunt, quia mutatio rei publicae non abſurda eſt. Alio loco demonſtrauimus, rem publicam vel ciuitatem pactis inter principem et ſubditos conſtitui. Quis vero negauerit, pactum contrario pacto tolli et mutari poſſe.

Ergo nec abſurdum eſt, cum ſubditis, in quos antea imperans pleno imperio vtebatur, ita pactum iniri, vt in poſterum reſtrictior ſit imperantis poteſtas, vel vt pars ſubditorum plane libera ſit?

§. 11. 12.

Iam ex his quae dicta ſunt colligit Grotius. *Si ergo pacta ſeruanda ſunt latronibus et rebellibus, multo magis ſeruanda erunt hoſtibus iuſtis.* nu. 1. 2.

Nam hic ceſſat exceptio, quod metus cauſſa, quia hoc medium coercendi inter gentes aeque iuſtum habetur, ac inter ciues iudicia.

Quicumque vero non eſt iniuſtus, iſte nec obligationem reddit irritam. Illuſtrari id poteſt exemplo ciuis a magiſtratu metu carceris adacti vt promitteret, ſe intra menſem quod debeat, ſoluturum. Hic ſane exceptionem quod metus cauſſa non habet. Ergo nec is, qui bello iuſto adactus promiſit.

Ergo hoc non pertinet ad promiſſa vi non bellica ſed illicita extorta, e. g. ſi quis reginam victam metu ſtupri adegerit ad promittendum. Non enim vis bellica in ſtupris, ſed in armis conſiſtit.

§. 13.

Quaeritur, *an et perfidis ſeruanda fides?* Adfirmat Grotius, ideo laudans Romanos, qui fidem ſeruauerint Poenis, toties foedifragis, itemque eoſdem vituperans, quod Luſitanos toties foedifragos, noua perfidia vlti ſint. num. 1. 2.

Sed diſtinguendum, an in aliis pactis perfidi ſint, an in hoc ipſo. Si in aliis, id non prohibet, quo minus ipſis fides ſeruanda ſit. Sin in eadem, perfidia alterius nos quoque liberat. e. g. Hannibal aliquoties deceperat Romanos. Iam hi cum illo inducias faciebant, an poterant eas ideo violare Romani, quia Hannibal antea fuerit perfidus? negatur. Sed ſi fingamus, Hannibalem contra has ipſas inducias feciſſe: nihil prohibet, quo minus et Romani iam poſſent iis ruptis Hannibalem bello perſequi.

§. 14.

Vidimus hactenus regulam, *hoſti ſeruanda fides*; ſequuntur exceptiones, quarum duae ſunt, conditionis defectus et compenſatio.

I. De conditionis defectu res clara eſt. Promiſſi enim conditionales non praeſens eſt obligatio, ſed futura. Nec prius incipit obligatio, quam exſtiterit. Ergo ſequitur, vt ſi conditione non exſiſtente promiſſum non adimpleo, non perfidus ſim, ſed iure meo vtar.

Eſt vero conditio vel expreſſa vel tacita. Per tacitam hic non intelligitur ea, quam quis dicit ſe in mente retinuiſſe. Nam ſic nulla obligatio valeret, quia vnuſquiſque dicere poſſet, ſe hanc vel illam conditionem in mente habuiſſe: ſed talis, quae ex ipſa natura negotii fluit, e. g. *dotem tibi dabo*; ſubintelligitur, *ſi tibi nupſero*. Dos enim ſine nuptiis non intelligitur. *Adimplebo pacis conditiones*, ſubintelligitur: *ſi et tu adimpleveris*, cet.

§. 15.

II. Altera exceptio eſt *compenſatio*, quae eſt mutui debiti et crediti contributio. Valet 1. ſi debitum vtrinque liquidum eſt, 2. ſi mutuum eſt, 3. ſi cer-

Digitized by Google

ſi certae aeſtimationis. Si ita fiat compenſatio, tunc recte dicitur obligationem promiſſi ceſſare, ſi ſit ius compenſandi.

Hinc elegans caſus. Titius a me mutuam ſumſit pecuniam et iuratus promiſit, ſe eam reſtiturum. Interea et ipſi tantumdem debere coepi ex vendito. Non ſoluit. An periurus eſt? Negatur, quia compenſare eſt ſoluere.

§. 16.

Nec intereſt, vtrum ex eodem contractu naſcatur debitum mutuum, an ex alio diuerſo. Sufficit enim adeſſe debitum mutuum. Hinc paullo ante dedimus exemplum, vbi vnus ex mutuo, alter ex vendito debebat.

Obiici quidem poſſet, iure ciuili in quibuſdam contractibus et cauſſis locum non habere compenſationem, e. g. in depoſito. Sed facilis reſponſio: ius naturae gentium hoc diſcrimen non agnoſcere, quippe ideo inuentum a legislatoribus, vt omnem praetextum non reddendi depoſitum excluderent.

§. 17. 18.

Immo et non intereſt, an alter mihi debeat ex contractu an ex delicto. Nam et ex hoc naturalis naſcitur obligatio, tum ad reſtituendum, tum ad poenam. Sed id modo diſcrimen in ſtatu ciuili obſeruatur, 1. quod quum debitum ex contractu plerumque liquidum ſit, ex delicto quod debetur, fere iudicis officio definitur. 2. Quod quum ex contractu priuatis aeque ac rei publicae deberi poſſit, mulcta plerumque hodie non priuatis ſed rei publicae debeatur, excepta fere aeſtimatione, quam actione iniuriarum conſequimur.

§. 19.

nu. 1. 2. Quemadmodum ergo haec in ſtatu ciuili locum habent, ita et inter gentes
3. 4. 5. bellum gerentes obſeruantur. Sed id tamen non intelligendum de controuerſia primaria, de qua bellum geritur, ſed de aliis ſpecialibus, quae durante bello incidunt. Sic e. g. ſi bellum geratur ob debitum 300 millionum, et ſubditi nobis tributa promiſerint durante bello, non poſſunt nobis tributa negare ſub praetextu, quod ipſis 300. milliones debeamus. Haec enim eſt controuerſia, de qua ſub gladio iudice lis eſt. At ſi e. g. bellum geramus diuerſis locis, et alio loco victores adegerimus hoſtes ad promittenda tributa, alio loco victi ipſi tributa promiſerimus, nobis non ſoluentibus ipſi quoque ſua iure compenſationis merito retinent.

Addit et hic Grotius monita quaedam, veluti *generoſi animi eſſe et compenſationi renunciare: id quoque exigere aliquando Chriſtianam caritatem* cet. Quae quidem vera ſunt, ſed in bello raro obſeruantur, vbi plerumque ſufficere creditur, ſi non iniuſte agant belligerantes.

C A P V T. XX.

DE PACE.

§. 1.

Prolixe hactenus egimus de *bello*. Iam de *pace* agitur, vel de pactionibus cum hoſte. Pactiones illae aut *expreſſe* fiunt aut *tacite*. De *fide tacita* agitur *cap.* 24. Expreſſae pactiones ſunt vel *publicae* vel *priuatae*. De priuatis agitur *cap.* 23. *Publicae* ſunt aut ſummarum poteſtatum aut inferiorum. De *pactionibus inferiorum poteſtatum* agitur *cap.* 22. Denique ſuperiorum

rum poteſtatum pactiones vel bellum componunt, quales *pactiones de pace*, de quibus *hoc capite* 20. vel ſuſpendunt belli actus, vt *induciae*, de quibus *cap.* 21. De pace quaeritur,

1. *Quis eam inire poſſit?* §. 2-4.
2. *Quibus conditionibus?* §. 5-26.
3. *Quomodo pax violetur vel rumpatur?* §. 27-41.
4. *An et aliis modis finiri poſſit bellum?* §. 42. fin.

§. 2.

Si quaeritur, *quis pacem poſſit inire?* reſp. ſummus imperans. Qui enim habet ius belli, idem et ius pacis; 2. in pace quaeritur, de rebus reddendis, de cedendis vrbibus et prouinciis. De his rebus nemo praeter ſummum imperantem ſtatuere poteſt.

Ergo ſequitur, vt in ſtatu vere monarchico ſolus rex pacem faciat, quia ſolus ſummus imperans. Dicimus *vere monarchico*. Saepe enim rei publicae forma exigit, vt rex nihil poſſit ſine conſenſu ſtatuum, vt in Polonia.

§. 3.

Quum vero pax ineatur per pacta: paciſci vero non poſſint impuberes: quaeſtio eſt, *an rex impubes pacem facere poſſit? item an furioſus? denique an captiuus?* *num.* 1.

De impubere et furioſo id negatur, quia, illius nullus conſenſus. Ergo aut cum tutore eius paciſcendum, cuius plena eſt poteſtas, aut cum tutore et ordinibus imperii ſimul: aut, quod tutius, induciae fieri poſſunt, vſque ad pubertatem regis.

De captiuo incidit quaeſtio, quum Carolus V. cum Franciſco I. Rege Galliae in carcere Madritano feciſſet pacem. Et recte quidem negatur, captiuum pacem facere poſſe, quia quamuis rex ſit, exercitium tamen regii imperii ceſſat.

Ergo diſtinguendum, an de rebus priuatis paciſcatur, an de regno et re publica. Priores pactiones valent, non poſteriores. *num.* 2.

§. 4.

In ſtatu Ariſtocratiae proceres pacem ineunt: in democratico totus populus per ſuffragia in comitiis. Inde ſequitur, vt

1. Diſſentientibus proceribus vel ciuibus plura ſuffragia vincant pauciora.
2. Vt pacta tunc obligent et eos, qui non conſenſerunt.
3. Vt iisdem etiam proſit.

§. 5.

Hactenus de perſonis paciſcentibus, iam *de rebus* vel *conditionibus*, *de quibus pacta ineuntur*, quae vel *publicae* vel *priuatae*. *n.* 1.2.3.

Publica res eſt regnum eiuſue pars, vnde quaeritur, *an id vel totum vel ex parte per pacem alienari poſſit?*

Diſtinguitur et hic, an regnum patrimoniale ſit, an vſufructuarium. Si vſufructuarium, rex illud alienare non poteſt, adeoque nec per pacem concedere hoſti, niſi accedat ordinum totius regni conſenſus.

Si pars hoſti concedenda, diſtinguendum denuo, an ea iam ab hoſte armis occupata ſit, an de nouo illi ſponte concedenda. Si prius, ſufficit in regno vſufructuario conſenſus principis et ordinum regni, nec opus eſt conſenſu eorum, qui hoſti conceduntur. Sin poſterius, et rex, et ordines, et illi ipſi, qui alienantur, conſentire debent.

Ratio ex pacto primaeuo, quo res publicae huiuſmodi conſtituuntur petenda, quo ſane facultas non alienandi ſed regendi data eſt principi.

Si

num. 4 Si vero regnum patrimoniale eſt: ipſa natura huiuſmodi imperiorum docet, ea libere alienari, ita vt nec ordinum, nec partis alienandae conſenſu opus ſit, ſed ſola ſufficit principis voluntas.

§. 6.

Ex quo ſimul patet, quomodo decidenda quaeſtio: *an et quatenus ſubditi regum pactionibus teneantur?* Nam eadem obtinet diſtinctio. Si regnum patrimoniale vel plane herile, quidquid pactus eſt rex, et ſubditos obligat. Sin vſufructuarium, ſubditi tenentur, quatenus rex egit ſecundum leges fundamentales regni et imperii. Non enim plus habet huiuſmodi rex, quam quod ipſi datum eſt.

§. 7.

nu. 1. 2. Iam *de rebus priuatis*: An et de his valet *pactio?* e. g. ſi princeps praedia et agros priuatorum cedat hoſti in ſatisfactionem, an id ratum eſt. Reſp. affirmando, quia imperantes in ſubditorum rebus gaudent dominio eminente. Res publica aeque habet dominium in rebus ciuium ac ipſi ciues, ſi neceſſitas rei publicae id exigat. Iam neceſſitas rei publicae id ſaepe exigit, vt potius res priuatae, quam publicae hoſti concedantur. Ergo id poteſt res publica eiuſque victor.

Interim omnino et reliqui ciues his, quorum res hoſti conceſſae ſunt, tenentur ad refarciendum damnum, 1) quia nec reliqui ciues cum vnius damno fieri debent locupletiores, 2) quia inter ciues debet eſſe aequalitas, nec vnus plus contribuere debet ad tuendam rem publicam, quam alter.

§. 8.

Nona quaeſtio eſt, *an ſi ciues noſtri damnum ingens tempore belli paſſi ſunt, iis reſtitutio quaedam a re publica debeatur?* Vaſquius in controuerſiis illuſtribus negat, ex ea ratione, quod ius belli talia permittat. Sed id recte abſurdum dicit Grotius. Ius belli enim excuſat, non quae ciuibus fiunt, ſed quae hoſti noceantur.

Ergo omnino reliqui ciues debent refundere damnum, quod ex conciuibus vnus vel alter extra ordinem paſſus eſt, ex eadem ratione, ob quam contributio fieri ſolet ex *L. Rhodia de iactur.* ſi vnius merces in mare proiectae ſint, vt aliorum res ſeruentur.

§. 9.

Sunt qui diſtinguunt inter ea, quae iure gentium et quae iure ciuili noſtra ſunt. Haec dicunt ſubeſſe arbitrio principis vel rei publicae, ita, vt poſſit in illa dominium eminens exercere. Illa non aeque. Quaeritur itaque, an recte ita diſtinguant?

Negatur. Nam 1. dominium ex qualicumque cauſſa naſcatur, eſt dominium. Non ergo ad cauſſam dominii, ſed ad effectum reſpiciendum. 2. Quae iure ciuili noſtra ſunt, eo minus alterius arbitrio ſubeſſe debent, quia plerumque titulo oneroſo adquiruntur, quum quae iure gentium adquiruntur, maximam partem titulo benefico.

§. 10.

Ergo maneat hoc, rem publicam poſſe vrgente neceſſitate de rebus etiam priuatis diſponere, eaſque hoſti tradere in ſatisfactionem. Sed diſtinguendum tamen ius hoſtis et noſtris principis.

Hoſtis poteſt accipere ſalua conſcientia, quae ipſi in ſatisfactionem offeruntur, ſiue ſint publica, ſiue priuata.

Princeps vero noſter, vel res publica, non poteſt promiſcue res priuatorum tradere, ſed 1. vrgente neceſſitate, 2. oblata ſatisfactione dominis, qui rerum ſuarum iacturam patiuntur.

§. 11. 12.

§. 11. 12.

Incidere hic ſolet quaeſtio *de interpretatione conuentionum pacis*. Interpretatio quum vel extenſiua, vel reſtrictiua, vel declaratiua ſit, quaeritur, quae hic locum habeat?

Inhaeret Grotius regulae vulgari: *Fauorabilia late, odioſa ſtricte ſunt interpretanda*; quae et falſa, et hic adplicari nequit. Nos ita dicimus. Iura magis fauent iis, qui de damno vitando certant, quam qui de lucro captando.

Inde ſequitur, vt pacis conuentiones ratione eius, qui inde lucrum habet ſtricte interpretandae ſint, ratione eius, qui iis damnum patitur, late. Ex hac regula facile componi potuiſſet controuerſia inter Gallos et Germanos, an pace Weſtphalica cum Alſatia etiam decem ciuitates imperii in Alſatia ceſſae eſſent?

Si neuter lucratur, regula plerumque eſt: *Vbi poſſidetis, ita poſſideatis*; adeoque interpretatio in dubio pro poſſeſſore facienda.

§. 13.

Nonnumquam in pace conuenit, *vt omnia reſtituantur in ſtatum, qui ante bellum fuit*; vbi tenenda regula: *Reſpicitur tunc ad poſſeſſionem vltimam, non anteriorem, quia de ea paciſcentes cogitaſſe non praeſumuntur.*

Inde lucem capit art. 4. pacis Ryswicenſis, proteſtantibus tam infeſtus, vbi cautum vt ſtatus religionis in locis ceſſis et reſtitutus ſit, qualis fuerit ante bellum. Id pontificii interpretabantur de religione antiquiore pontificia, proteſtantes de ea, quae proxime ante bellum fuerit, nempe Euangelica. (*)

Interim antiquioribus poſſeſſoribus, ſi quod ius habent, ſolum debet eſſe ius, via iuris ſuum conſequendi.

§. 14.

Fieri etiam ſolet, vt tempore belli populus liber alterutri parti belligerantium ſponte ſe ſubiiciat. Quaeritur itaque, *an tunc in pace, ſi omnia ad priorem ſtatum redire iubentur, etiam hic populus libertati ſuae reddendus ſit?*

Reſp. diſtinguendum, an ita expreſſe conuenerit, nec ne. Priore ſtatu ſtandum eſt pacto. Poſteriore non praeſumitur ita conueniſſe. Nam 1. hunc populum nemo poſſedit, adeoque nemini reddendus. 2. Ipſe ſui iuris ſponte ſe nobis dedidit, potuitque ſuo iuri renunciare. Ergo tertii nihil intereſt.

§. 15.

Quaeritur porro, *an poſt pacem et damna inuicem reſarcienda?* Reſp. aut ita conuenit, tunc pacto ſtandum: aut non conuenit, et tunc damna ſibi inuicem cenſentur remiſiſſe,

1. Quia bellum ſine iis geri nequit.
2. Quia et in ſtatu ciuili in dubio litis impenſae compenſantur.

§. 16.

Quid vero *de priuatorum debitis, an illa* quoque *bello expiraſſe cenſentur?* e. g. ſi ante bellum Gallus mercator debuerit Amſtelodamenſi.

Negatur, ea bello exſpirare, 1. quia liberatio a debitis priuatis non eſt belli cauſſa, 2. quia belli ius debita non exſtinguit, quamuis durante bello occaſio exigendi debita ceſſet.

(*) Jure interpretabantur: nam bellum inde cœptum eſt, ex quo turbata publica res eſt diſſidio Religionis: ergo pace reſtituenda eſt res eo ſtatu, quo fuerat ante diſſidium, ante bellum, ante turbationis initium, cum omnes uno ore glorificabant Deum Patrem per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum eadem Fidei profeſſione, eorumdem Sacramentorum participatione, eorumdem Paſtorum miniſterio ſub uno capite Romano Pontifice.

§. 17. 18.

Quid vero de *poenis?* Aut illae debentur ob delictum hoſti illatum, tunc remittendae pace inita; aut ex alio quocumque crimine, tunc pax nihil mutat.

E. g. ſi cepimus hoſtilem piratam vel praedonem, qui nobis multum damni intulit; vel proditorem, qui munimentum hoſti tradidit, ei poena remittenda facta pace: non qui condemnatus ob furta, adulteria, caedes.

Ratio prioris deciſionis eſt lex amneſtiae, quae ſemper primum pacis articulum conſtituit.

§. 19.

Quaeritur porro *de praetenſionibus, quae ante bellum vrgebantur, an eae per pacem ceſſent?*

Reſp. id ex ipſis articulis iudicandum. Aliquando illis ſollemniter renunciatur, tunc res clara. Aliquando tacite, dum alterius ius agnoſcimus, e. g. imperator in pace nupera agnouit ius regis Hiſpaniae; aliquando ſibi reſeruat titulum, vt idem imperator dicitur rex Hiſpaniae; aliquando res dubia relinquitur, vt pace Ryswicenſi controuerſia inter ducem Aurelianenſem et electorem Palatinum.

§. 20.

Aliquando contingit, vt pace nondum publicata exercitus noſter vrbem, homines, res capiat, quamuis vere pax contracta ſit. Si ergo de iſtis in pace nihil conuenerit, an reddenda erunt? Adfirm. 1. quia per pacem exſpirauit belli ius;

2. Quia ceſſante belli iure etiam ceſſat ius occupandi.

§. 21.

Plerumque etiam in pacis articulis conuenit, *vt res captae reddantur.* De his has regulas tradit auctor.

1. Mutua huius modi conuentio late, vnilateralis ſtricte interpretanda, quia hic de lucro captando certat.

2. Reſtitutio hominum latius interpretanda, quam reſtitutio rerum. Quia pro hominibus captis militat miſericordia.

3. Immobilium reſtitutio maioris momenti quam mobilium, quia dubiae aeſtimationis.

4. Reſtitutio a re publica magis vrgenda quam a priuatis, quia hi plerumque titulo oneroſo adquiſiuerunt.

§. 22.

Si res reſtitui iubentur, an et fructus?

Reſp. Diſtinguendum inter fructus a tempore poſſeſſionis, et a tempore pacis. Illi non reſtituuntur, quia victor fuit bonae fidei poſſeſſor. Hi exiguntur, quia a momento pacis initae rem alienam poſſedit.

§. 23.

Si regio reſtitui promiſſa, an intelligendum antiquum an nouum nomen? Controuerſia haec incidit inter Hiſpanos et Gallos, quum Neapolin inter ſe diuiderent, vbi Galli regiones nouo, Hiſpani antiquo nomine vocabant. GVICCIARDIN. *Hiſt. lib. V.*

Sed recte Grotius, nomina regionum accipienda eſſe ex vſu praeſenti. Vſus enim interpretatur vocabula, quem penes eſt vis et norma loquendi.

§. 24.

Saepe in pace fit relatio ad pactum antecedens aut vetus. Quo facto, omnes conditiones videntur repetitae, quae non excipiuntur ſpeciatim.

Saepe etiam promittitur factum, tunc quaeritur, an in mora ſit, qui paratus eſt facere, quum per alterum ſtet, quo minus fiat? e. g. ſi promiſerit

Digitized by Google

ſerit rex regi copias 10000. et hic bellum non gerat?

Negatur. Quia facti promiſſum obligat tantum vt faciamus, ſi alterius interſit. Ergo vbi alterius non intereſt, vel vbi ipſe, cui promiſſum factum impedit, ceſſat obligatio. Exemplum habemus in iure priuato. Titius ſi filiam meam vxorem duxerit, 1000. habeto. Ducere voluit, ſed haec noluit, conditio pro adimpleta habetur.

§. 25.

Si vero *in mora vere ſit promittens, poteſtne illa mora purgari?* e. g. promiſit rex alteri ſuppetias, ſimulac bellum ingruat. Otto bello non mittit, ſed exacto anno mittit, an mora purgata? Minime. Nam vbi non perinde eſt, quando promiſſum praeſtetur, ibi mora tardius praeſtando non purgatur. Atqui in promiſſis ſubſidiis non perinde eſt, quando promiſſum praeſtetur, ſiquidem cauſſa ſemel vulnerata, victori reſiſtere non tam facile eſt, quam ſub initium belli. Ergo mora tardius praeſtando ſubſidium, non purgatur.

§. 26.

Interpretatio contra quem fieri debet in dubio? an contra promittentem, an contra eum, cui promittitur. Reſp. contra eum, cui promittitur, 1. quia hic conditiones exigit; 2. quia ſibi imputare debet, quod clarius non ſit loquutus; 3. quia quod non exegit, remiſiſſe videtur. E. g. imperator Ruſſiae victis Suecis conditiones pacis praeſcripſit, vt Liuonia et Ingermania caderent, ipſe Finnoniam redderet. Quaerebatur, an et Wiburgum reddi debeat? Procul dubio. In dubio enim contra eum fieri debet interpretatio, cui promiſſum.

§. 27.

Sequitur tertia pars capitis, qua quaeritur, *quomodo pax rumpatur et violetur?* Primo ergo omnium diſtinguenda haec duo, *pax rumpatur, an noua bello cauſſa praebeatur.*

Noua bello cauſſa praebetur, quoties controuerſia naſcitur, de qua ſuperiore pace nihil plane deciſum eſt. E. g. Bellum de ſucceſſione Hiſpanica ex noua plane oriebatur controuerſia, de qua pace Riſwicenſi nihil ſtatutum. Ergo nec pax Riſwicenſis rumpi videbatur.

Pax contra rumpitur tribus modis, 1. faciendo contra id, quod omni paci intereſt, 2. faciendo contra conditiones pacis expreſſas, 3. faciendo contra id, quod tacite ex pacis conditionibus fluit.

§. 28.

I. *Faciendo contra id, quod omni paci intereſt.* Omni paci hoc ineſt, vt ſine noua cauſſa bellum non moueatur, nec vis alteri vlla inferatur. Ideo enim pax initur, vt bellum ex iſta priore controuerſia natum ceſſet. Ergo ſi paciſcens reuocat antiquam praetenſionem, et ideo arma corripit, pacem procul dubio rupit. Sic recte Romani arguebantur, quod pacem violarint, bello Punico III. moto. Pace enim antecedente controuerſia fuerat definita, nec Carthaginenſes contra pacem quidquam admiſerant, ſed Romani tantum prae ſe ferebant, quod ſecuritatis ſuae cauſſa vrbs eſſet deſtruenda.

§. 29.

Poteſt autem aliquis contra id, quod omni paci intereſt facere, 1. ſi vel ipſe, vel ſocii, vel ſubditi vim inferant; 2. ſi vel nobis, vel ſubditis, vel ſociis noſtris vis inferatur.

Perinde eſt, ſiue ipſe, qui nobiſcum pactus, ſiue ſocii vim intulerint. Sed hic diſtinguendum tamen, an ſocii ſint aequales, ita vt alter alterius imperio nullo modo ſubſit, an inaequales, vt alter alterius certo modo ſit ſuperior. Priore caſu pax rupta non videtur a nobis, ſi ſocii noſtri bellum mo-

moueant, e. g. ſi iam imperator bellum inferat Gallis, nec Britanni nec Belgae dici poſſent pacem rupiſſe, quamuis imperator ſit eorum ſocius. At poſteriore caſu omnino pax rupta, ſi ſocium noſtrum arma mouentem non prohibuerimus, e. g. ſocii Ruſſorum ſunt Coſaci, ſed ita vt Ruſſi ſint ſuperiores. Iam ſi Coſaci impreſſionem faciant in Poloniam, et illi non prohibeant, nemo dubitarit, quin Ruſſi pacem ruperint.

§. 30.

Perinde quoque eſt, ſiue nos, ſiue ſubditi noſtri laedant eos, quibuſcum pacem iniimus. Sed hic denuo diſtinguendum. Aut iuſſu publico id faciunt, aut priuato auſu. Si iuſſu publico, tunc quod quiſque per alium facit, illud ipſe feciſſe videtur; ſin auſu priuato, tunc aut ſciente aut ignorante imperante id factum. Si prius, et imperans ſciens non impediuit, pacem rupit. Sin poſterius, tunc tertio diſtinguendum, paratine ſint imperantes ad ſatisfactionem, et ſupplicium a ſubditis ſumendum, an illa denegent. Priore caſu non rupiſſe cenſentur pacem, poſteriore ruperunt procul dubio.

§. 31.

Quid ſi ſubditi noſtri damnum intulerint, ſed aliis militantes. E. g. Helvetii multi ſtipendia faciunt Gallis. Fingamus Gallos militibus iſtis Heluetiis vti ad inuadendam Germaniam, an Heluetii fractae pacis argui poſſunt?

Et hodie quidem diſtingui ſolet, an militia illa auſpiciis publicis alteri ſtipendia faciat, an priuato conſilio. Si prius: tunc denuo videndum, an id foederibus repugnet, nec ne. Si prius, pax rumpitur, non ſi poſterius. Sic e. g. nullum exſtat pactum, nullum foedus, quo Heluetii Germanis promiſerint, ſe contra Germanos alteri non militaturos. Si priuato conſilio, tunc pax rumpi non cenſetur, niſi ſimul ſint e gente ſocia. Haec enim obſtricta eſt ad milites illos hoſti ſtipendia facientes, ſub poena proditionis et confiſcationis bonorum domum reuocandos.

§. 32.

nu. 1. 2. Perinde porro eſt, *ſiue nobis vis contra pacem inferatur, ſiue ſubditis noſtris.* Vbi tamen diſtinguitur, an ſubditis noſtris nocitum ſit vltro, an defenſionis cauſſa. Si prius, pax rumpitur, niſi ſtatim detur ſatisfactio. Sin poſterius, non rumpitur, e. g. ſi ſubditi noſtri exerceant piraticam, et alii eos capiant, nauibus ſpolient, cet.

§. 33.

nu. 1. 2. Perinde porro eſt, *ſiue nobis ſiue ſociis noſtris vis inferatur.* Socii enim pace comprehenſi nobiſcum communem cauſſam habent. Diſtinguendum tamen, an ſocii ſint pace comprehenſi, de quibus iam diximus, an tantum cognatione, affinitateue iuncti. Si prius, pax rumpitur, non ſi poſterius, tametſi bellum inferatur cognato vel adfini.

§. 34. 35.

II. Rumpitur pax faciendo contra expreſſas pacis conditiones, ſiue id fiat faciendo, e. g. tributum imponendo ſociis, quod non impoſiturum ſe promiſerat.

Nec intereſt, conditio ſit magni an parui momenti; non enim hic quaeritur, quantum damni feramus ex conditione pacis violata, ſed an non alter ſit perfidus. Quemadmodum ergo in ſtatu ciuili aeque iniuſtus eſt, qui 100. florenorum debitum non ſoluit, quam qui 10000. non ſoluit: ita et in pace violata perinde eſt, ſiue leuior, ſiue maioris momenti conditio violetur.

Alia quaeſtio eſt, *an caritas Chriſtiana, an prudentia ferat, ob leuem quamuis iniuriam pacem pro rupta habere, et arma corripere?* Id enim nemo dixerit. Sed ſi quis tamen corripiat, ideo non iniuſte egiſſe cenſebitur.

§. 36.

§. 36.

Aliquando in eum caſum poenam nobis ſtipulamur, ſi alter, quocum paciſcimur, pacem rumpat, et tunc poenam committi, ſi quid contra pacis conditiones fiat, nemo dubitat. Poena enim huius modi non eſt ſatisfactio, quam exigit ſuperior, ſed quam per conuentionem conſtituit ipſe paciſcens. Pacta vero et iure naturae ſeruanda ſunt.

Quum vero exſequutio huius modi poenae conuentionalis admodum ſit difficilis: ita ſtipulari ſolent principes et res publicae, vt huius modi ſumma interea apud tertium deponatur, donec conditionibus pacis ab vtraque parte ſatisfactum ſit.

§. 37.

Quid *ſi res caſu perierit, quam in pacis conditionibus alter alteri promiſit?* Tunc alias quidem promittens ſpeciem, iure ciuili liberatur, ſi ſpecies perierit: ſed aliud iure gentium. Quia enim ſic pax fieret inutilis, hinc inter gentes moribus receptum, vt aeſtimatio praeſtetur.

Ergo regula iuris ciuilis tantum valet, ſi quid promiſſum, quod aeſtimationem non recipit, e. g. reſtitutio captiuorum. His enim interim mortuis in captiuitate, ne aeſtimatio quidem debetur.

§. 38.

Obſeruat hoc §. auctor, *integrum eſſe parti laeſae, etiam poſt laeſam ab altera parte fidem, pacem continuare*; idque illuſtrat exemplo Scipionis, quem Carthaginenſium perfidia non impediuit, quo minus ex ſua parte pacem ſatis diu ſeruaret. Sed haec res dubio caret. Quod enim alter nobis in pacis articulis promiſit, id in fauorem noſtrum promiſſum eſt. Quiſque vero poteſt iuri in fauorem ſui introducto renunciare.

§. 39. 40. 41.

III. *Rumpitur pax faciendo aliquid contra id, quod ex pacis conditionibus fluit*. Sic e. g. ex pace fluit amicitia. Haec exigit,

1. vt legati vtrimque recipiantur, et amice tractentur.
2. Vt ſubditi vtriuſque partis poſſint per vtriuſque prouincias tuto peregrinari et iter facere.
3. Vt non prohibeantur commercia mutua, ſi non repugnent foederibus et pactionibus anterioribus.
4. Vt iuſtitia adminiſtretur tam ſubditis exterorum, quam noſtris.

Si quid ergo poſt pacem ſecus fiat, nec ſatisfactio offeratur, dubitari nequit, quin pax rupta ſit.

§. 42.

Sequitur quarta pars: *an non et aliis modis, quam pactionibus pax iniri poſſit?* Sane veteres aliquando vſi ſunt huius modi compendiis, de quibus iam diſſerit Grotius.

I. Aliquando gentes belligerantes rem ſorti commiſerunt, id eſt, ita inter eos conuenit, vt de iure controuerſo ſortes iacerent, et cuicumque ſors faueret, is pro victore haberetur.

Egregium ſane compendium: 1. quia ita ſanguini humano parcitur, et 2. res vere iudicio Dei committitur, cuius in manu ſors eſt, teſte Salomone.

Sed diſtinguendum tamen, an res de qua litigatur, ſit in commercio et arbitrio imperantium, vt oppida, pagi, cet. an non ſit, e. g. vita, pudicitia, libertas ſubditorum. Priore caſu, ſorti locus eſt, non poſteriore, quia obligantur imperantes potius vt haec defendant, quam vt ſubmittant aleae.

§. 43.

Digitized by Google

§. 43.

num. 1. II. *Aliquando pacem factam nouimus per bellum repraeſentatiuum.* Tale eſt, ſi ex vtriuſque partis exercitu, ſelecti quidam iuuenes congrediuntur, eo inter vtramque rem publicam interpoſito pacto, vt vtra pars vicerit, iſta pro victrice re publica habeatur. Exempla iam collegit Grotius; ſed nullum eſt ſollemnius, quam bellum repraeſentatiuum inter Curiatios Albanos et Horatios Romanos, apud LIVIUM.

nu. 2. 3. 4. 5. Quaeritur, *an talia certamina ſint licita?* Diſtinguit Grotius inter ius gentium et naturale. Iure gentium id licitum eſſe concedit, non iure naturali, quod et ſupra *Lib. II. cap.* 1. §. 12. *ſequ.* docuerat. Videbimus rationes:

1. Peccare contra Deum, qui ob res, quibus carere poſſumus, hominem occidit.

2. Peccare in Deum et ſeipſum, qui vitam tam vili aeſtimat, vt eam exponat periculo.

Sed eaedem rationes ipſum quoque bellum iniuſtum redderent. Ratio ergo, *quae nimium probat, nihil probat.* Potius dicimus:

1. Quae fieri poſſunt per plura, ea et per pauca poſſunt. Iam non eſt nefas, ſi res publica 100000. hominum vitam periculo opponat: ergo nec nefas erit, ſi tres homines mittat in certamen.

2. Quocumque medio innumerae ſtrages et calamitates impediuntur, illud non eſt in ſe moraliter illicitum. Atqui hoc bello repraeſentatiuo id fit. Ergo in ſe non eſt moraliter illicitum. Quod demum ipſe Grotius *num.* 4. 5. concedit.

Alia quaeſtio eſt, *an prudentiae conueniens ſit huius modi bellum?* id enim non dixerim, quia hic ſemel victus nullam ſpem reliquam habet, quae reliqua eſt in bello iuſto.

§. 44.

Quid vero ſi rex ita pactus ſit, vt controuerſia bello repraeſentatiuo finiatur, an tunc ſubditi, ſi male res ceſſerit, pacto huic ſummi imperantis ſtare tenebuntur? Recte Grotius diſtinguit inter formas eorum. Regnum vel patrimoniale eſt, vel vſufructuarium. Patrimoniale rex pro lubitu poteſt alienare. Ergo et huius modi pacto intercedente de eo paciſci poteſt. In vſufructuario autem non valet huius modi compromiſſum ſine conſenſu populi. Si regnum ſit feudale, e. g. Neapolitanum, tunc et domini conſenſus requiritur.

§. 45.

Saepe in his praeliis, aeque ac in bello iuſto, dubia eſt victoria: quaeritur ergo, *quis pro victore habendus?* Victi cenſentur,

1. Qui omnes amiſerunt. e. g. Albani tres Curiatios, quos miſerant, amiſerunt: ex parte Romanorum vnus Horatius victor ſupererat.

2. Qui omnes in fugam acti, nec ſe ſtiterunt iterum. Neuter victor eſt.

1. Si nox ancipiti adhuc victoria pugnantes ſeparat.

2. Si maiore imminente periculo, ſaluis viribus ceſſim ſe receperunt pugnantes. (*la retraite en bon ordre.*)

3. Si vtraque pars paria damna paſſa diſcedat. Reliqua ſigna incerta ſunt, e. g. ſpolia legere, campum in quo praelium factum occupare, cet.

Quodſi ergo vere dubia victoria, res manet integra in eo ſtatu, quo antea fuerat.

§. 46.

III. *Aliquando bellum finitur per arbitrium, ſi belligerantes compromittant in tertii ſententiam.*

Arbitri vero duorum generum ſunt, aut enim lecti, tamquam mediatores,

res, quos vocant, ſeu conciliatores: aut tamquam iudices controuerſiae, ob quam bellum geritur. Effectu vtrumque arbitrium ita differt, quod illius arbitrio non pareamus neceſſario, ſed quatenus aequa ſuadere videatur: huius ſententiae abſciſſe et abſolute parendum.

Et de his hic ſermo eſt. De his vnica obſeruanda regula: *parendum eſſe ei, quod edixerint arbitri, qui vtrique parti placuerunt*. Eſt enim haec natura compromiſſi, vt quod ab initio fuerat voluntatis, id ex poſtfacto fieret neceſſitatis.

§. 47.

Sed quaeritur, *quam normam* tunc *ſeruare debeant arbitri?* Reſp. Diſtinguendum inter modos compromittendi. Aliquando enim illos eligimus, vt ſecundum certum ius iudicent, aliquando vt ex ſola aequitate. *num.1.2.*

Si prius arbiter obligatus eſt, vt ex illo iure rationes deciſionis ſuae oſtendat: ſin poſterius, ſatisfecit officio ſuo, modo non aperta ſit iniquitas.

§. 48.

An vero huiuſmodi *arbitri de poſſeſſione, an de cauſſa primaria pronunciare debent?* Reſp. de cauſſa primaria. Nam 1. diuiſio iudiciorum poſſeſſoriorum et petitoriorum ex iure ciuili eſt, eamque ius gentium plane ignorat. 2. Iure naturae et gentium, nemo eſt iure poſſeſſor, niſi qui dominus. Ergo ſi de dominio res ad liquidum perducta, de poſſeſſione etiam res clara eſt.

§. 49.

IIII. Modus pacem conſtituendi eſt *deditio*, quae vel *pura*, vel *conditionata*, de qua §. 57. *Pura* dicitur, quando victus victori de ſe plenum arbitrium permittit. *Condionata*, quando dedens ſe certas ſibi conditiones ſtipulatur. *num.1.2.*

De *pura* ergo quaeritur, *quid* tunc *victor poſſit in deditos ſtatuere?* Diſtinguit Grotius inter deditos et victores. De *deditis* exiſtimat, quod omnia pati teneantur, quippe ſubditi. Hinc vitam, opes, libertatem in victoris arbitrio eſſe.

Sed id falſum videtur. Nam qui ſe etiam pure dedunt, id faciunt, vt vitam ſeruent. Ergo tacita deditioni huic ineſt conditio vitae retinendae, et victor dum deditos recipit ſine iniuria vitam eis eripere non poteſt, licet ſe pure dediderint.

§. 50.

Quid vero *victor ſalua conſcientia poteſt?* Recte hic Grotius. *nu.1.2.3.*

1. Non poteſt ipſis eripi vita, niſi in iuſtam poenam, nempe ſi bellum ex inſigni delicto natum ſit. Iam vero victor eſt ſuperior, ergo in ſubditos poteſt poenam ſtatuere. *4. 5.*

2. Non poteſt opes auferre. Sunt enim ſubditi. Subditos ſpoliare non poteſt princeps, niſi iterum in poenam.

3. De libertate et conditione eorum poteſt ſtatuere, prout mereri videbuntur, neque iniuriam facit deditis, ſi ipſis paullo durius iugum imponat, quam ciuibus reliquis, e. g. plus tributorum pendere iubeat.

4. Clementia et caritas Chriſtiana hic quoque ſuprema lex eſto. Homines ſumus. Hodie victor, cras fortaſſis victoris currum ſequitur. Moderate ergo vtendum victoria.

§. 51.

De *deditione conditionata* vna eſt regula, quae ex ipſa pactorum naturâ fluit: *conditiones deditis conceſſae accurate ſeruandae ſunt*.

§. 52.

Addit ſub finem Grotius quaedam de *acceſſoriis pacis*, qualia ſunt *obſides et pignora*.

Obſi-

Obſides ſunt homines, qui pro rei publicae ſponſione in pignus traduntur. Ii aut ſponte ſe dant, aut inuiti dantur ab imperante. Quaritur ergo, *an imperans poſſit ſubditum inuitum dare?* Affirm. quia imperans in caſu neceſſitatis habet ius vitae et necis in ſubditos. Quemadmodum ergo iubere poteſt, vt omnes ſubditi arma corripiant, et ad extremum halitum pugnent: ita poteſt etiam ſubditum dare hoſti in pignus.

Sed quum hoc ex dominio eminente fluat, ſequitur vt res publica damnum huic obſidi datum repenſare teneatur.

§. 53.

An vero *obſes occidi poteſt, ſi ciuitas pacto non ſteterit?* Negatur. 1. Oppignorauit libertatem et bona, non vitam, quam ne potuit quidem oppignorare. 2. Crudele eſt conſulere dirius in innocentes ob perfidiam alienam.

§. 54.

An vero *fugere licet obſidi?* Diſtinguendum aut fidem dedit hoſti, ſiue ſe ſponte offerendo, ſiue poſtea paciſcendo, vt laxius haberetur, aut fidem non dedit. Si prius fugere non poteſt ex pacto. Sin poſterius, vix ratio eſt cur fugere nequeat, quum nec ipſe, nec res publica eum ad id obligaret, ne fugeret.

Alia quaeſtio eſt, *an ciuitas fugientem obſidem recipere poſſit?* Negatur. Nam pignus ſemel datum, licet furto creditori ſubreptum quocumque titulo ad me redierit, reddendum eſt creditori. Ita et obſes ſi fugiat, et ſui ipſius furtum faciat, et ad nos revertatur. Hinc Cloelia obſes fugiens reddenda erat Porſennae.

§. 55--58.

Subnectit iam Grotius quaedam, quae ad *iura obſidum* pertinent, veluti:

1. *ceſſare obſidis obligationem, ſi ſatisfactum ſit promiſſo, pro quo dati ſunt; adeo vt ne ob aliam quidem cauſſam retineri poſſint, quod iure ciuili licet in pignore.*

2. *Qui pro homine obſes datur*, e. g. pro captiuo, *eo mortuo liberatur.* Quia enim, vt ſupra diximus, captiuus mortuus non reddi poteſt, hinc et obligatio obſidis ceſſat.

3. Ergo et, qui pro *regis perſona* datur, mortuo rege, liberatur. Pro *regis perſona* dico, nam ſi pro rege, tamquam capite regni, ſimul pro re publica datus cenſetur. Ergo etiam non poteſt liberari rege mortuo.

§. 59.

Alterum pacis acceſſorium ſunt *pignora*, ſimilia quodammodo *obſidibus*. Sed hoc ſingulare et proprium habent, quod quum obſidum obligatio ſtricte admodum interpretanda ſit, in pignoribus locus ſit interpretationi extenſiuae. Pro hominibus enim oppignoratis miſericordia militat, non pro rebus.

§. 60.

Quaeritur poſtremo, *an ius luendi pignoris tempore exſpiret?* idque negatur, 1. quia pignus datur in ſecuritatem promiſſi. Promiſſo praeſtito pignus ipſo iure liberatur. 2. Quia ſi debitor in mora ſit, ſufficit ſi vſuras praeſtet, nec aequum, vt ſimul pignus amittat. 3. Quia lex commiſſoria in pignore numquam aequa eſt, ob pretium pignoris debitum plerumque excedens.

CA-

Digitized by Google

C A P V T XXI.

DE FIDE MANENTE BELLO, VBI DE INDVCIIS, COMMEATV, CAPTIVORVM REDEMPTIONE.

§. 1.

Conſtat hoc caput 3. partibus. Et prima quidem agitur *de induciis*, *num.* 1.
§. 1-13. ſecunda *de commeatu*, §. 14-22. tertia *de redemptione captiuorum*, §. 23.30. Omnia enim haec pacta in eo conueniunt, quod durante bello ineantur.

I. *Induciae* ſunt pactum, per quod actibus bellicis manente bello ad aliquod tempus abſtinetur. Bellum enim eſt ſtatus ſocietatum liberarum de iure controverſo per vim inter ſe certantium, aut certandi propoſitum retinentium. Si ergo vere inter ſe digladiantur, bellum eſt: Si non certant, ſed tamen certandi propoſitum retinent, induciae ſunt, ſed tamen bellum.

Et inde facile deciditur quaeſtio, *ſintne induciae ad pacem an ad bellum referendae*? Reſp. ad bellum:

1. Quia pax ius controverſum decidit, adeoque bellum tollit, induciae id non faciunt.

2. Quia ſtatus eſſe poteſt ſine actu. Sic e. g. ſeruus fugitiuus in ſtatu ſeruitutis manet, quamuis actu non ſeruiat: febricitans manet in ſtatu morbi, quamvis paroxyſmus actu non adſit; ita et bellum manet, quamuis actu inter ſe non certent belligerantes.

Obiici poſſet, aliquando tamen inducias admodum diuturnas eſſe, e. g. centum annorum, Liv. *lib. I. Cap.* 21. Sed reſp. breuius aut longius tempus non variat rem. Inde tamen eſt, quod induciae diuidi ſolent in *bellicas* et *pacificas*.

Bellicae, vbi ceſſat certamen, ſed manet tamen apparatus bellicus, exercitus, caſtra, cet. quod fit, ſi breues ſint admodum.

Pacificae, quando apparatus bellicus aeque ac in pace ceſſat, e. g. ſi ſint 100. annorum induciae. Vere tamen omnes induciae ad bellum pertinent.

§. 2.

Quaerit iam Grotius, vnde vocabulum *induciae*? Duplicem adfert etymologiam: alteram Gellii *lib. XVIIII. c.* 8. qui ab *endoitu*, id eſt *introitu*, deriuat, quia quaſi introitus ad pacem ſit; alteram ab *inde* et *ocium*, quia inde, id eſt, a certo tempore ocium ſit, de qua etymologia prolixe. Inde ergo etiam confirmatur, quod diximus, *inducias ad bellum pertinere*. Non enim inde pax eſt, ſed otium, manente bello, quale etiam eſſe ſolet hieme, ſi per frigus hoſtes intra hiberna continentur. Otium tunc eſt, non pax.

§. 3.

Quando ergo quaeritur, *an elapſo induciarum tempore noua indictione belli opus ſit*? id merito negatur. Nam

1. vbi bellum non ceſſat, ibi non nouum bellum incipitur, ſed ſuperius continuatur. Vbi ſuperius continuatur, non opus eſt noua indictione.

2. Induciae ſunt tantum impedimentum temporale actuum belli. Ceſſante impedimento, ſtatus belli ipſo iure reuiuiſcit.

Romani tamen aliquando, induciis finitis, de nouo indixere bellum, Liv. *lib. IIII.* Sed indictio illa fuit ſuperfluum, et ideo procul dubio facta, vt Veientes, ſi viderent, nouum ſibi bellum imminere, metu periculi deterriti ſatisfactionem offerrent.

§. 4.

Sed *quomodo tempus induciarum computandum?*

1. Tempus aut generaliter per numerum deſignatum, e. g. centum dies, aut ſpecialiter indicato die, quo finiri debeant, e. g. vſque ad Kal. Martias.

Si prius, tunc tempus computatur a momento in momentum, et centeſimo die elapſo, bellum reuiuiſcit.

Poſteriore caſu quaeri ſolet an Kal. Martiae, tamquam terminus ad inducias adhuc referendae? an iam illo die bellum reuiuiſcit? Et magis eſt, vt ad inducias pertineat, 1. quia magnus eſt induciarum fauor, 2. quia neutrius partis intereſt, eas die citius vel tardius rumpi, 3. quia vulgaris vſus loquendi terminum vltimum tempori coniungit. E. g. loco aedes ad Kal. Martii, nemo dixerit conductorem ipſi illis Kal. expelli poſſe.

§. 5.

Quando vero *incipiunt induciae?* Reſp. a die ſcientiae, vel publicationis. Ergo ſequitur.

1. vt ipſos contrahentes ſtatim obligent a momento, quo pactio perfecta eſt, quia ſtatim ſciunt.

2. Vt reliquas a loco pactionis remotiores demum obligent a die publicationis, adeoque

3. vt ſi quid interea poſt inducias hoſtile fecerint, id impune fecerint.

Ratio eſt, quia induciae, quoad ipſos paciſcentes ſunt pactum, at quod ad ſubditos paciſcentium, ſunt lex, qua edicit imperans, vt belli actus ſuſpendantur. Lex uero non obligat, niſi a die publicationis.

§. 6.

Quaeritur porro, *quid per inducias liceat?* Reſp. ex ipſa definitione patet, omnes actus belli ſuſpendendos eſſe, perinde ac ſi pax eſſet. Ex quo ſequitur.

1. Vt ceſſare debeat ius occidendi hoſtem, oppugnandi caſtra, vrbes ſpoliandi, praedas agendi.

2. Vt ſi res hoſtiles raptae ſint, eae illis reddi, et raptores puniri debeant.

3. Vt liceat vltro citroque ire et redire, modo periculum non immineat ex multitudine. e. g. ſi aliquot hoſtium millia in caſtris noſtris libere vagantur.

§. 7.

An et futurae defenſionis curam gerere liceat tempore induciarum? Omnino, quia bellum imminet poſt inducias. Ergo

1. exercitum poſſum introrſum in locum tutiorem reducere,

2. Moenia reficere,

3. Militem conſcribere, cet. Ii enim non ſunt actus bellici, ſed belli praeparatio, quae quum in ipſa pace licita ſit, quidni et durantibus induciis?

§. 8.

nn. 1. 2. *An et loca quaedam vel hoſtium praeſidia inuadere liceat?* Reſp. quaeſtio nimis obſcura eſt. Diſtinguendum, ſintne loca iam ab hoſte occupata, et praeſidiis cuſtodita, an incuſtodita, et veluti nullius. Si prius, occupari nequeunt, eſſet enim hic actus bellicus: poſteriore poſſunt, quia locum nullius occupare non eſt hoſtile.

Ergo 1. perinde eſt, ſiue tempore induciarum proditione aliena inuadamus, ſiue armis. Vtrumque illicitum. 2. Non

2. Non excuſandi, qui loca hoſtium minus cuſtodita, e. g. pagos, oppida, caſtella praeſidiis nudata occupant. Requiſiuimus enim, vt ſit locus nullius, qualis eſt derelictus, e g. ſi hoſtis oppidum noſtrum tempore belli occupaſſet, idque tempore induciarum vltro defereret, tunc illuc praeſidium noſtrum inducere poſſumus, quia res pro derelictis habitae ſunt nullius.

§. 9.

Quaeritur iam *an is, qui tempore induciarum iter per hoſticum fecit, et morbo alioue caſu retentus ibi, donec induciae exſpirarent, ius ad ſuos redeundi habeat?* nu. 1. 2.

Reſp. negatur: idque probatur a pari. Nam ſi nouum bellum ingruit, omnes apud hoſtes deprehenſi retineri poſſunt, et ius poſtliminii habent. Ergo et qui recrudeſcente bello ibi deprehenduntur.

Sed vi maiore et diuina impeditus eſt. Reſp. atqui omne infortunium eſt a vi maiore, et diuina. Talis vero captiuitas non poena eſt, ſed infortunium, ergo nihil intereſt, culpa acceſſerit nec ne.

§. 10.

Hactenus de *induciis generalibus*, quae omnes actus bellicos ſuſpendunt. Sunt etiam *ſpeciales*, quae illos actus ſuſpendunt, qui certum finem impedire poſſent. e. g. *induciae fiunt ad ſepeliendos mortuos*.

Haec ſtricte interpretandae. Ergo nihil quidem tunc agere poſſumus, quod hoſtis cadauera ſepeliens, impediatur, ſed non prohibemur tamen interea alias vrbes inuadere, et aliis locis bellum perſequi.

§. 11.

Quaeritur, *ſi hoſtis inducias rumpat, an et nos obligatione liberemur?* Affirmatur.

1. Perfidia enim vnius alterum obligatione abſoluit in obligationibus bilateralibus.

2. Defenſio vbique et ſemper licita, ergo multo magis, ſi me quis contra pacta vi adgrediatur.

3. Ita fructum ferret hoſtis perfidiae ſuae, dum nos defenſionis iure deſtitutos, intra inducias opprimeret.

§. 12.

Paciſcentes inducias addidere poenam conuentionalem, ſi alteruter eas violaret. *Hoſtis violauit, poenam ſoluit, an iam bellum continuare poteſt?*

Negatur. Nam poena additur, vt hoſtis violationem praeteritam luat, non vt in futurum impune perfidus eſſe poſſit. Et hoc fluit ex natura omnis poenae, tum iure ſuperioritatis tum iure pacti inflictae. Ea enim punitur praeteritum delictum, non licentia peccandi in futurum conceditur. Sane abſurdus eſſet fur, ſi putaret ſe iam impune impoſterum furari poſſe, quia poenam fuſtigationis ob furtum ſuſtinuerit.

§. 13.

An et ob priuati facinus rumpuntur induciae? Negatur, ſed priuatus, qui violauit, ad poenam obligatus eſt. Poteſt tamen et priuati huiuſmodi delictum imputari ipſi imperanti et pro ruptis induciis haberi, 1. ſi ratum illud habeat imperans; 2. ſi datum damnum reſarcire nolit, 3. ſi violantem inducias ad poenam poſcamus, et imperans eum protegat.

§. 14.

II. Sequitur altera pars capitis *de Commeatu. Commeatus* eſt priuilegium, quo per ſcriptas litteras (*paſſeports* vocantur (ſubdito hoſtis conceditur facultas ad nos commeandi, commercia tractandi, cet.

 Quae-

Digitized by Google

Quaeritur *an ipſe commeatus late an ſtricte interpretandus?* Late, inquit Grotius, quia priuilegium. Sed priuilegia potius ſtricte interpretanda eſſe omnes hodie conſentiunt. Nos ergo potius ſtrictae commeatus interpretationi fauemus. 1. Res enim eſt cum hoſte. Ergo nihil ipſi indulgeri cenſendum, quam quod in litteris commeatus expreſſum. 2. Res periculo non vacat. Facile enim eiuſmodi peregrinus per vrbes noſtras impune vagatus, poſſet hoſti enunciare ſtatum prouinciae, proditiones fouere, litterarum commercia cum hoſtibus inire, cet. Id ne fiat, nihil ipſi indulgemus, quam quod litteris expreſſum.

§. 15.

Quid ſi militibus commeatus datur? an et ſummi duces intelliguntur? an et nautici milites? Adfirmat Grotius, ex ea ratione, quod verbi proprietas eam ſignificationem admittat.

Sed quia 1. iam §. 14. vidimus, commeatum ſtricte eſſe interpretandum, 2. quia in ſenſu ſtrictiſſimo per milites nec belli duces intelliguntur, nec turba nautica, 3. quia res periculo non caret, ſi belli duces in regiones et vrbes noſtras recipiantur, vt et occaſionem et vires noſtras ſpeculari poſſint, magis eſt, vt commeatum militibus datum ad duces porrigi non debere dicamus.

§. 16.

nu. 1. 2. In litteris commeatus vti ſolent formula: *vt libere ire et redire poſſint.* Quaeritur itaque, quomodo haec verba intelligenda?

Per *itum* intelligitur tum iter ad locum, quo tendit, tum commoratio in illo loco, donec negotium finiatur, cuius cauſſa peruenerit; per *reditum* intelligitur iter a loco iſto in patriam, vſque dum eo peruenerit, vbi in tuto ſit.

Ergo 1. nec in itinere violari poſſunt, quod fecit Alexander, nec in loco, vbi aliquamdiu commorantur, nec vbi ad fines noſtros peruenerunt.

2. Ergo ſi vel maxime omiſſa clauſula, *vt redire poſſit*, ea tamen tacite ineſſe cenſetur. Alias enim ſine effectu eſſet commeatus.

3. Contra ſi abitus conceſſus, non ideo data cenſetur libertas redeundi: nec cui itus, datus eſt facultas alium mittendi, quia ſtricte interpretandum eſſe commeatum, §. 14. oſtendimus.

§. 17. 18. 19.

Quaeritur porro, *an et ad alias perſonas et res extendatur commeatus?* id eſt, an ſi cui ea libertas data, is alios quoſcumque tamquam comites ſecum ducere poſſit? item an quaſuis res ſecum ferre?

Reſp. Quae ad iter neceſſaria ſunt, ea ſimul conceſſa intelliguntur, ſi iter conceſſum. Hinc ſequitur

1. filios, vxores eo commeatu non frui, quia et ſine iis peregrinari ſolemus. At ſi ius commorandi, vel ius domicilii Titio conceditur, etiam familiae conceſſum intelligitur, quia ſine familia habitare non ſolemus. Hinc porro

2. Famuli an comitari debeant eum, cui commeatus datur, et quo numero comitari debeant, ex eius ſtatu et dignitate iudicandum.

3. Bona ei conceduntur ad iter neceſſaria, veluti ſuppellex, eſculenta, potulenta, veſtes, pecunia, non item merces vetitae, (*de contrebande.*)

4. Si comites conceſſi, tamen non adſumendi, qui delicti cauſſa odioſi ſunt, vt proditores, piratae, exſules, transfugae, deſertores.

5. Si gentis nomen expreſſum, e. g. Hiſpani, tunc comites ex alia gente adducere nequit. Quia ſtrictam interpretationem in commeatu adhibendam diximus.

§. 20. 21. 22.

Quaeritur denique, *quando ceſſet ius commeandi, ſemel datum?* Reſp. quando, qui accepit, in tuto eſſe coepit. Ergo

1. non

1. non ceſſat morte concedentis principis vel ſummi imperantis. Is enim non ratione perſonae conceſſit, ſed ratione ſummae poteſtatis, quae eſt perpetua.

2. Si datus cum clauſula: *quamdiu voluero*: poteſt quidem princeps, quandocumque libuerit, iubere, vt migret, ſed tamen eum violare non poteſt, donec ad praeſidia ſua peruenerit.

3. Si commeatus datus, is valet in omni territorio, ratione concedentis. Et hinc excuſanda non eſſet, e. g. Gallorum perfidia, qui dato commeatu Germano, eum per Heluetiam euntem in itinere opprimerent.

4. Addendum tamen, quod omiſit Grotius, ob nouum delictum ceſſare commeatum. Hinc ſi hoſtilis dux, qui in regnum commeatu inſtructus venit, homicidium ibi commiſerit, vel proditionem conflauerit, commeatus ceſſat, 1. quia delictum omne priuilegium tollit, 2. quia commeatus ſemper conceſſus intelligitur ſub conditione, ſi pacifice et honeſte ſe geſſerit.

§. 23.

Sequitur III. pars capitis, *de redemtione captiuorum:* nam et de ea pacta durante bello iniri ſolent, quae vocantur *cartels*.

Hic 1. obſeruat Grotius, redemtionem hanc eſſe ſumme fauorabilem, a) quia ex caritate Chriſtiana fluit, b) quia captiui ſaepe in corporis et animae periculo verſantur, c) quia et res ſacrae per leges alienari poſſunt, vt redimantur captiui.

§. 24.

Hinc 2. quaerit, *an ea redemtio lege publica prohiberi poſſit?* Id ſane factum apud Romanos, qui numquam captiuos ſuos redimebant, etiamſi ab hoſte offerrentur, vt ad fortitudinem inflammarent homines, eoſque adſuefacerent, vti mori mallent, quam capi. Vid. Liv. *lib. XXII.*

Sed hanc legem *trucem* merito adpellat Grotius 1. quia caritati Chriſtianae repugnat, 2. quia non ſemper culpa captiuorum intercedit, quandoquidem et viri fortiſſimi capi poſſunt; 3. Quia huiuſmodi lex ducit ad *αυτοχειρίαν*, vt homines ab hoſte non occiſi, ſe ipſos occidant, quae deſperatio et abſurda, nec rei publicae vtilis eſt.

Non ergo huiuſmodi lex excuſari poteſt, niſi neceſſitate, vt docet Grotius; ſed talis neceſſitas, quae iubeat huiuſmodi legem ferre, vix poteſt excogitari.

§. 25. 26.

3. Quaeritur, *ſi tertius captiuum redimat, an ius in captiuum conſequatur?* Idque adfirmatur, ſi redemtus ipſe non habeat, quo reſtituat pretium pro ſe ſolutum. Nam qui non habet in aere, merito operas debet, quibus pretium quocumque modo repenſetur.

Obiici quidem poſſet, apud nos tamen ſeruos non eſſe, et ne captiuos quidem ſeruos fieri. Triſte ergo eſſe captiui fatum, qui in conditionem deteriorem detrudatur, et iam ſeruus fiat, quum captus eſſet liber.

Sed reſp. falſum eſſe, quod in ſeruitutem detrudatur. Operas enim et ſine ſeruili conditione praeſtari poſſe, vel mercenarii noſtri docent.

Idem iuris eſt, ſi ſaepius captus, ſaepius redemtus ſit, tunc enim pluribus in commune operas praeſtare tenetur.

§. 27.

4. Quaeritur, *ſi captiuus pauper creditus leui pretio dimiſſus ſit, an ſi locupletiorem eum eſſe adpareat, retineri poſſit, et pretium intendi?*

Negatur. 1. Quum enim aeſtimatio captiui incerta ſit, non poteſt dicere capiens, ſe laeſum eſſe. 2. Pretium non ex diuitiis, ſed ex ſtatu aeſtimari ſolet, e. g. an miles gregarius ſit, an centurio, an tribunus, cet. 3. Dolus

Digitized by Google

lus hic non adeſt, quia nemo tenetur facultates ſuas alteri indicare, ne amico quidem, nedum hoſti. Ergo pacta ſemel inita ſeruanda.

§. 28.

5. Sed *annon bona captiui captorem ſequuntur?* Reſp. Negatur. Nam aut ſeruus fit captiuus, aut non fit. Si fit ſeruus, capite deminuitur, adeoque et dominium rerum domi relictarum amittit, idque nec domino captori adquirere poteſt. Si non fit ſeruus, vt hodie inter Chriſtianos, ceſſat etiam ius adquirendi. Nec aliud dicendum de rebus quas ſecum fert captiuus, e. g. de numis aureis, quos in veſte celauit. Ii enim manent captiui, adeoque et illis ſe liberare omnino poteſt, quia ſeruus non fuit, adeoque nec dominium rerum ſuarum amiſit.

§. 29.

nu. 1. 2. 6. Quaeritur, *an heres debeat pretium a defuncto promiſſum?* Diſtinguendum, in carcere mortuus ſit captiuus, poſtquam pretium promiſit, an iam fuerit dimiſſus. Si prius nihil debetur, quia ſub conditione promiſſum, nec conditio exſtitit. Poſteriore caſu debetur 1. modo vere ſit heres; nam ſi in ſeruitutem quis redactus fuit, is heredem habere nequit, 2. modo non enorme ſit pretium, et doloſe promiſſum, vel vi metuque extortum.

§. 30.

Demum 7. quaeritur, *an in carcerem redire debeat, ſub conditione dimiſſus, vt et alius pro eo dimittatur, ſi conditio haec non adimpleatur?*

Hic pro captiuo militat, 1. quod numquam promiſit ſe in carcerem rediturum, 2. quod, qui factum tertii promittit liberetur, ſi praeſtiterit omnem diligentiam.

At contra eum militat, quod libertatem lucrifacere debeat, quia ita numquam conuenit, vt gratis liberaretur.

Ergo inde ſequitur, vt non quidem redire teneatur in carcerem, ſed tamen aeſtimationem captori praeſtare debeat arbitrio boni viri, eaque praeſtita plenam libertatem conſequatur.

CAPVT XXII.

DE FIDE MINORVM POTESTATVM IN BELLO.

§. 1.

Hactenus *de pactis a ſummo imperante initis*: iam *de iis, quae a belli ducibus ineuntur.*

Quum duces a *ducendo* dicti ſint: ita vocantur omnes, qui ordines ducunt ſiue cum ſummo imperio, vti apud nos *Marechaux de camps*, *Generaux d'armees*, ſiue vice ſummi ducis, vti Legati, *Lieutenans Generaux*.

Differunt tamen quoad praeſentem materiam duces ſummi et eorum legati. Illi libere agunt, hi ex praeſcripto: illi ſemper, hi ſi ille abſit aut impeediatur. Ergo pactum a Legato cum hoſte initum non valet, praeſente ſummo duce, niſi hic vel iuſſerit paciſci, vel pactum ratum habuerit.

§. 2.

De his ergo pactis quaeritur, 1. *an ſummum imperantem obligent?* §. 2. 9. 2. *an ipſos belli duces obligent?* §. 10. ad fin.

Quod ad I. quaeſtionem, praemittenda regula: *obligari per alios non poſſu-*

ſumus, niſi quatenus illum voluntatis noſtrae magiſtrum conſtituimus, quod ſit per mandatum.

Mandatum duplex eſt, aut expreſſum, aut tacitum. Expreſſo mandato inſtructi paciſcuntur legati, in aulas miſſi, ſi ipſis conditiones pacti praeſcribuntur: et haec abſolute obligant principem.

Tacitum mandatum eſt, quod ex officio demandato colligitur. Quemadmodum enim e. g. qui inſtitorem tabernae praepoſuit, voluit etiam vt emeret et venderet, quamuis id expreſſe non mandauit, ita et qui e. g. ducem belli conſtituit, tacite etiam mandaſſe cenſetur, vt paciſcatur cum hoſte, ſi bellum aliter geri non poſſit.

Ergo obligatur princeps, quando dux belli egit ſecundum officium, non obligatur, ſi eius limites exceſſit.

§. 3.

Aliquando et obligatur princeps, quamuis nec expreſſe mandauit, nec tacite, idque

1. Propter ratihabitionem, quia eius effectus retrotrahitur ad initium, adeoque perinde eſt ac ſi ab initio conſenſerit.

2. Propter rem ipſam, ſi ex pacto ducis ſui commodum ſenſit princeps. Nemo enim tenetur cum alterius damno locupletior fieri. Sic e. g. fingamus pactum initum eſſe de tradenda vrbe, cum omnibus tormentis et nauibus, nos hoſti promiſimus, quod ſalui exituri ſint. Princeps iam id negat ſe ratum habiturum, quum tamen nec naues, nec vrbem, nec tormenta reddere velit. Abſurdum!

§. 4. 5.

Quid vero *ſi contra mandatum pactus ſit dux?* Reſp. tunc ipſe obligatur, num. 1. 2. 3
non princeps. Ipſe, quia principalis eſt contrahens, quando non mandatarius eſt, non princeps, quia ex promiſſo alieno nemo obligatur, niſi mandatum dederit, ſecundum §. ?

Hinc ſupra multis diximus, huius modi pacta dictas eſſe ſponſiones, et ſi princeps vel res publica apud Romanos eas ratas habere voluerit, tunc ducem illum ſine mandato paciſcentem hoſti traditum eſſe nudum, reuinctis in tergum manibus.

§. 6.

Sed porro quaeritur, *an* et *ducum pactum obliget inferiores magiſtratus?* Saepe enim belli duces in vrbibus obſeſſis pacta cum obſidentibus ineunt, et ciuibus vel aliquid ſtipulantur, e. g. certam pecuniae ſummam; an tunc obligantur magiſtratus inferiores?

Reſp Diſtinguendum an aliquid ipſis ſtipulatus ſit dux, tunc ex hoc pacto vtilitatem capiunt, quia hoſtis ex promiſſo ſuo tenetur: an eorum nomine aliquid promiſſum, tunc non obligantur, niſi conſenſerint.

Obiici poſſet, magiſtratus tamen eſſe duce inferiores, ſuperiores autem pro inferioribus paciſci poſſe. Sed reſp Superiores ſunt in iis, quae ad defendendam vrbem pertinent: non vt poſſint illis pro lubitu tributa et onera imponere.

§. 7. 8. 9.

Quum vero ſupra diximus, *obligari principem, ſi dux pactus ſit ſecundum officium:* quaeritur, *quae* ergo *pacta inire poſſit, quae non poſſit ſine expreſſo mandato?*

Reſp. 1. non poteſt ſine mandato pacem inire, 1. quia vt ſupra *cap.* 20. §. 1. diximus, qui bellum gerere, idem et pacem facere poteſt. 2. Quia belli dux ad bellum adminiſtrandum mittitur, non ad pacem ineundam, 3.

quia

Digitized by Google

quia hic duci, ſi pax offeratur non deeſt occaſio, a principe ſuo mandata exigendi. Hinc Caudina et Numantina ſponſio Romanos non obligauit, de qua ſupra.

2. Inducias dare poteſt dux, ſed breues et ſpeciales, e. g. mortuorum ſepeliendorum, vel morbi in caſtris graſſantis cauſſa, non autem generales et diuturnas, niſi mandato principis, quia hic ducem non ocii ſed belli gerendi cauſſa miſit.

3. Non poteſt de prouinciis, oppidis, agris bello quaeſitis pro lubitu diſponere, quia eas non ſibi, ſed principi adquiſiuit, nec princeps eum rerum ſuarum arbitrum, ſed belli ducem conſtituit.

4. Poteſt tamen pacta inire de conditionibus deditionis, quia id mandatum ſibi intelligitur. §. 10.

II. *Quaeritur an ipſe dux obligetur, ſi principem non obligat?* Reſp. quatenus officium fecerunt, non obligantur paciſcendo, 1. non enim poſſunt alienam praeſtare perfidiam. 2. Non locum habet in pactis ducum interpretatio extenſiua, vt ipſi ſe vltra promiſſum obligarint.

§. 11. 12.

Quid ſi ita pacti ſint, vt principi rem integram ſeruarent? Id fit dupliciter, 1. per deditionem. Accipio vos in deditionem, et principi meo reſeruo arbitrium de vobis ſtatuendi: 2. per conditionem rati. Promitto ſi princeps meus ratum habuerit.

Vtroque caſu nec princeps obligatur, nec dux belli. Non princeps, qui nec promiſit, nec promittere iuſſit, nec dux belli, qui diſertis verbis principi ſuo omnia integra ſeruauit, nec eum pacto ſuo obligare voluit.

§. 13.

Ceterum et hic valet regula, *qui poteſt antecedens, poteſt et conſequens.* Ergo quia duci belli fas eſt, tradere vrbem obſeſſam, etiam ſine ſpeciali mandato, ſi res ad extrema peruenerit, poterit etiam praeſidium dimittere, vel illud alio ducere.

CAPVT XXIII.

DE FIDE PRIVATA IN BELLO.

§. 1.

SAepe et priuati paciſcuntur cum hoſte; e. g. miles captus ante dimiſſionem iurat, ſe intra ſex menſes non arma geſturum, an tunc teneatur?

Fuere qui id negarent, maxime ICti celebres, Bartolus et Zaſius, ex ea ratione, quia mandatum paciſcendi non habeant a principe.

Sed confundunt hi quaeſtiones. Mandato opus eſt, ſi quis pro alio velit promittere vel ſtipulari. At nemo dixerit, priuatos pro principe ſuo paciſci poſſe ſine mandato. Hic autem quaeritur, *an non pro ſe ipſis paciſci poſſint?* Id negari nequit, quia ad paciſcendum de rebus priuatis mandato opus non eſt.

§. 2.

Addit Grotius et aliud argumentum a minore ad maius: *Si latroni data a priuato fides, ſeruanda: multo magis iuſto hoſti.* Sed eo argumento vti non poſſumus ſine diſtinctione. Aut vltro aliquid latroni promittimus, non tamquam latroni, ſed tamquam homini, tunc fides data ſeruanda. At ſi vi me-

metuque nobis promiſſum extorqueat, non obligamur, quamuis iuramentum acceſſerit, quidquid videatur Grotio. (*)

Hoſti contra obligamur, ſiue vltro, ſiue metu adacti promiſerimus, quia metus, quem hoſtis hoſti incutit, non eſt iniuſtus.

§. 3. 4.

Rectius Grotius quaeſtionem, *an omnes priuati obligentur?* ſoluit. Obligantur omnes, quibus intellectus et voluntas. Ergo non obligantur furioſi, mente capti, infantes, impuberes. Obligantur vero 1. minores, a) quia intelligunt quid agant, b) quia beneficium minorum ex iure ciuili eſt, non ex iure naturae et gentium; nec 2. errantes, ſi error ſit in eſſentia rei, non ſi erratum circa rei accidentia.

§. 5.

His, quae diximus, obiici ſolet *publica vtilitas*. Sed cadit ea obiectio, ſi diſpiciamus, quouſque ſe illa pacta priuatorum extendant. Nimirum paciſci non poſſunt

1. De rebus publicis, e. g. ſe tradituros vrbem.

2. De factis, quae abſolute debent rei publicae, e. g. ſe numquam principi ſuo tributa daturos tempore belli.

3. Non de factis prohibitis, e. g. ſe occiſuros hominem;

4. Sed de iis, quae ſunt in priuati cuiuſque arbitrio, e. g. ſe nolle intra tantum temporis ſpatium arma ferre, ſe hoſti 100. daturos.

Obiici poſſet, militem in poteſtate non habere, an arma ferre velit, an nolit. Reſp. verum id eſſe de milite, qui eſt in exercitu noſtro: non de eo, qui ab hoſte captus, quem et inuito duce noſtro cogere poteſt hoſtis, ne arma ferat, ſi nimirum eum non dimittat.

§. 6. 7. 8. 9.

His quatuor paragraphis ſequuntur aliquot exempla *pactorum licitorum*, veluti

1. Si quis captiuus promittat, ſe in carcerem rediturum, nihil enim promittit iniuſtum, quia iam in carcere eſt, nec promittit vi et metu iniuſto adactus, Exemplo Attilii Reguli notum.

2. Si quis promittat ſe in certum locum non venturum. Id pactum valet ob eaſdem rationes.

3. Si quis captiuus promittat, ſe non velle fugere, quod ſaepe faciunt duces bellici, capti, vt ex carcere dimittantur.

4. Non autem poteſt captiuus cum tertio pactum deditionis inire. Dedere enim ſe poteſt liber et ſui iuris; Talis non eſt captiuus. Nec cuiquam inuito ius ſuum auferre poſſum.

§. 10.

Quaeritur iam, quod effectum ſit huiuſmodi *pactorum*? Reſp. vt ſeruentur. Sed ſi ſeruare nolint, an a magiſtratu ſuo cogi poſſunt? Et id affirmatur, quia hoſti quoque ius dicendum. Et ita etiam obtinet inter gentes honeſtiores. Exemplo ſunt decem captiui ſub promiſſione reditus ab Hannibale dimiſſi, qui cum pactum ſeruare vel redire nollent, a ſenatu inuiti duci iuſſi ſunt.

§. 11.

Addit Grotius quaedam de pactornm huiuſmodi interpretatione, et commodat regulas:

1. *Non recedendum eſſe ſine ratione a proprietate verborum*. Nam verba explicanda ex vſu.

(*) Vide quae ſuperius dicta ſunt ad pag. 211.

2. *In dubio interpretationem faciendam contra eum, qui clarius loqui debuit*. Is enim ſibi imputare debet, quod non perſpicue mentem ſuam expoſuit. §. 12. *ad fin.*

Has regulas iam exemplis illuſtrat Grotius, et quaerit,

1. *An qui vitam ſibi pactus eſt, et libertatem ſibi pactus cenſeatur?* idque negat, quia in dubio interpretatio facienda contra eum, qui clarius loqui debuiſſet. Nec proprietas verborum patitur, vt per vitam libertatem intelligamus.

2. *Si quis veſtes ſibi pactus eſt: an et arma intelliguntur*. Negatur ob eamdem rationem.

3. *Si quis dicat, ſe deditionem facturum, niſi auxilium venerit, an ſufficit ſi copiae auxiliares in conſpectu ſint, an requiritur, vt et impreſſionem faciant?* Reſp. ſufficere prius, ob vſum loquendi.

4. *An rediiſſe cenſeatur ad hoſtem, qui clam eo fuit, et clam diſceſſerit?* Negatur, quia redire ad hoſtem ex vſu vulgari dicitur, qui ſe eius poteſtati permittit.

5. *An pactum ideo ceſſat, ſi de exſequutionis modo quid conuenit, quod iam adimpleri non poteſt*, e. g. ſi quis ſolui promiſit Heidelbergae, ea que interea in cineres conuerſa? Negatur: ſufficit enim ſi promiſſum in loco propinquo praeſtetur.

6. *An, ſi obſides dati, illi vt acceſſio obligationis primariae obligantur, an primario?* Reſp. in dubio vt acceſſio, quia ita natura huius negotii exigit.

CAPVT XXIIII.

DE FIDE TACITA.

§. 1.

Pacta vel *expreſſa* ſunt, vel *tacita*. *Expreſſa*, vbi utrinque conſenſus per verba litteraſue declaratur, *tacita*, vbi per alia ſigna, e. g. nutum, ſilentium.

Quemadmodum ergo hoc obtinet inter priuatos: ita et cum republica, immo et cum hoſtibus huiuſmodi pacta poſſunt iniri: id quod iam exemplis quibuſdam illuſtratur.

§. 2.

Primum exemplum eſt eius, qui ſe in rem publicam contulit, ibique vel ciuitatis ius impetrauit, vel ſaltim domicilium conſtituit. Quamuis enim is non expreſſe promiſerit, quod velit ſecundum leges iſtius rei publicae viuere, nec quidquam contra ſtatum illius agere: vel tacite tamen videtur ſe ad id obligaſſe: quum qui vult finem, vult etiam media.

§. 3.

Alterum exemplum eſt eius, qui colloquium cum hoſte poſtulat. Quamuis enim iſte non promittat, ſe alteri ſecuritatem praeſtiturum, videtur tamen id tacite promiſiſſe: ob eamdem rationem. Hinc nec Co. Domitii nec T. Labieni facinus ferendum, qui hoſtium reges et duces in colloquium euocatos vinculis conſtrinxerunt.

§. 4.

An autem durante colloquio hoſtis vterque rem ſuam agere, caſtra munere, mu-

munimenta abſolvere, prælium committere poteſt? Diſtingue, an ſimul induciae factae, tamdiu duraturae, quoad colloquium finitum ſit, an huiuſmodi induciae factae non ſint. Priore caſu poteſt quidem vterque hoſtis caſtra mouere, munire, munimenta abſoluere, ſed non committere praelium. Poſteriore caſu et hoc poteſt, modo colloquentibus fides et ſecuritas praeſtetur, nec illi vel eorum comites violentur.

§. 5.

Tertium exemplum eſt, quoties ſignis voluntatem ſibi inuicem declarant hoſtes.

Talia ſigna olim erant vittae et rami oliuarum, apud Romanos ſerta capiti impoſita, apud Macedones haſtarum erectio: quibus indicabant, ſe ad deditionem paratos eſſe.

Hodie talia ſigna ſunt.

1. Vexillum candidum, quo petitur colloquium.

2. Certus ſonus tympani (*la chamade*) quo ſe offerunt ad deditionem aequis conditionibus faciendam.

3. Proiecta arma, quibus ſe ſine conditione dedunt.

§. 6.

Quartum exemplum eſt rei publicae tacite adprobantis ſponſionem a ducibus factam.

1. Si ſciat eam factam, nec contradicat.

2. Si conditiones quaſdam adimpleat.

3. Si quod ea ſponſione promiſſum, praeſtari ſibi patiatur, et quod ideo datur, acceptet.

§. 7.

An et poenae remiſſio ex ſola diſſimulatione colligitur? Negatur, niſi accedat actus ex quo tale quid colligatur, e. g. ſi princeps delictum ſciens delinquenti tamen officium vel honorem contulit, ſi proceſſum aduerſus eum inſtitutum aboleuit, cet.

CAPVT XXV.

CONCLVSIO CVM MONITIS AD PACEM.

§. 1.

CAput hoc vltimum vere oratorium eſt, complectitur enim *paraeneſin* elegantem, *ad fidem ſeruandam*, §. 1. 2. *ad pacem*, §. 2. ad fin. n. 1.2.3.

1. Fidem et *hoſti ſeruandam* recte ſuadet. 1. Quia vt vinculum rei publicae eſt, ita et totius generis humani. 2. Quia laudem conciliat bellum gerenti, et homines promouet, vt eo facilius ſe eius fidei permittant. 3. Quia perfidia Deo et hominibus inuiſa eſt.

Cauere ergo debent reges, ne miniſtros perfidiam ſuadentes audiant. Qui enim tale vitium ſuadent, ipſi eodem laborant.

§. 2.

Deinde et 2. ſapienter ſuadet, *vt in bello principes de pace cogitent*. 1. Eſt enim pax finis belli, propter eam niſi bellum geritur, feratum more geritur. 2. Bellum ſemper aleae plenum et periculoſum, pax ſemper tuta eſt.

§. 3.

Digitized by Google

§. 3.

Suadet. 3. vt et *pax non admodum pinguis bello praeferatur*. Recte, 1. eſt enim hic ſtatus ſtatui Chriſtiano adcommodatiſſimus. 2. Pace etiam non pingui paruae res bene adminiſtratae creſcunt ; bello etiam triumphis pleno opes maximae dilabuntur.

§. 4. 5. 6.

Idem ſuadet vtriuſque partis vtilitas. Aut enim quis cladem bello paſſus eſt: tunc ipſi vtiliſſima pax, quia periculoſiſſimum cum valentiore certamen, et vana ſine viribus ira: aut victoriam reportant; tunc nullum fructum victoriae dulciorem exſpectare poſſunt, quam pacem, maxime, quum Martis fortuna admodum anceps et varia: aut denique adhuc pares ſunt belligerantes, pares vtriuſque vires: tunc optimum tempus eſt pacem faciendi, aequaſque impetrandi conditiones.

§. 7.

4. Suadet Grotius, *vt pax ſemel facta religioſe ſeruetur*. Nam 1. fide nihil ſanctius, perfidia nihil homine et maxime rege indignius eſt. 2. Non poteſt ſperare benedictionem Dei, qui fidem violat, ruptaque pace ad bellum ruit.

Triſte exemplum Ludouici Hungariae regis, qui Cardinalis ſuaſu pacem cum Turcis ſine ratione ruperat. Quum Turcarum imperator cum exercitu praelium initurus eſſet, prius inſtrumentum pacis ſinu extraxit, ſublatiſque in coelum manibus: Deus, inquit, ſi vere Chriſtianorum Deus es, in populo tuo vindica perfidiam. Paullo poſt rex cum vniuerſo exercitu miſere caeſus eſt, et totum fere regnum Turcis ceſſit.

§. 8.

Subiicit denique auctor elegans et pium votum, vt Deus haec monita inſcribat cordibus imperantium, vt iis det mentem iuris diuini intelligentem, quaeque ſemper cogitet, reges regere homines, cariſſimum Deo animal, ne vilem exiſtiment humanum ſanguinem, ne bellum ſolius ambitionis, et cupiditatum cauſſa gerant. Pium ſane votum, cui et nos ex animo ſubſcribimus. Nam

Pax optima rerum
Quas homini nouiſſe datum eſt, pax vna triumphis
Innumeris potior.

Det ergo Deus pacem in diebus noſtris, det eam Deus pacis, cui pro praeſtito auxilio exantlatoque hoc labore ſit laus et gloria ſempiterna.

F I N I S.

605720
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

INDEX

by Google